Hbl. 1.21

MAAILMA POLIITILISED PARTEID

MAAILMA POLIITILISED PARTEID

MAAILMA POLIITILISED PARTEID

TEATMIK

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» 1976

3 KT
M 02

Originaali tiitel:

Политические партии
Справочник
Издательство «Политической литературы».
Москва 1974.

Tõlkinud: T. Huik, T. Kelam, R. Rammus
Teksti nurksulgudes osad ja toimetuse märkused kirjutas H. Vainu
Kaane kujundanud: A. Säde
Toimetuse töö käsikirjaga lõpetati põhiliselt 1975. a. oktoobris

M $\frac{11101-304}{M\ 901(16)-76}$ TL—1—1—76

© Политиздат, 1974 г.
© Tõlge eesti keelde, «Eesti Raamat» 1976

EESSÕNA

Ülemaailmse revolutsiooniprotsessi praegust arenguetappi iseloomustab klassivastuolude süvenemine, klassivõitluse teravnemine niihästi rahvusvahelisel areenil (kus peamisteks võitlevateks poolteks on kaks vastandlikku ühiskonnasüsteemi — kapitalismi ja sotsialismi maailmasüsteem) kui ka mittesotsialistliku maailma riikides endis. Klassilahingute rinne aina laieneb. Tänapäeval osalevad klassilahingutes sellised sotsiaalsed jõud, sellised rahvakihid, kes alles hiljuti aktiivsest väljaastumisest hoidudes püsisid nii-öelda väljaspool poliitikat. Määratult on laienenud ka klassivõitlusest haaratud ühiskondliku elu ja ühiskondlike huvide sfäär. Mitte ainult poliitika ja majandus, vaid ka kultuur, teadus, haridus, tervishoid, koguni moraal ja elu-olu on praegu ühtviisi klassikokkupõrgete objekt ja areen. Töölisklass ja tema liitlased esitavad ekspluataatorlikele klassidele arve kõiges, mis puudutab tööinimeste huve.

See kõik on muutnud klassivõitluse hulga keerulisemaks ja mitmeplaanilisemaks. Kohati pole sugugi hõlpus orienteeruda selle nüanssides. Asja komplitseerib veel see, et kuigi klasside võitluses on peamiseks tegutsevaks jõuks loomulikult ühiskonnaklassid ja sotsiaalsed grupid ise, ilmneb see võitlus väliselt enamasti poliitiliste jõudude, organisatsioonide ja grupeeringute, seega siis poliitiliste parteide võitlusena. Nii on mõistetav, miks parteide ja klasside vahekorra teaduslik hindamine, poliitiliste parteide seisukohtade ja programmide tundmine on tänapäeval rohkem kui kunagi varem vajalik selleks, et orienteeruda klassilahingute keerdkäikudes, õigesti mõista nende tendentse ja perspektiive.

Mõni sõna mõistest «poliitiline partei», samuti selle sotsiaalse nähtuse olemusest. Sõna «partei» tuleb ladina keelest — *pars* tähendab osa. Poliitiline partei on teatud ühiskonnaklassi osa, täpsemalt — selle kõige aktiivsem, teadlikum ja organiseeritum osa. Raske on absoluutse täpsusega öelda, millal nimelt sündis inimkonna ajaloo esimene poliitiline partei. Kindel on vaid üks: nende ilmumine on seotud ühiskonna lõhenemisega klassideks, klassivõitluse tekkimise ja arenemisega. Poliitiliste parteide loomise põhjusi käsitledes kirjutas V. I. Lenin: «Just selleks, et teatava kindla klassi mass võiks õppida mõistma oma huvisid, oma olukorda, õppida ajama oma poliitikat, just selleks on viivitamata ja iga hinna eest hädavajalik klassi eesrindlike elementide organisatsioon, kuigi algul need elemendid moodustavad klassist tühise osa.» *

Esimesed ajaloost tuntud poliitilised parteid tekkisid juba Vana-Kreekas. Need olid aga suhteliselt väikesearvulised, koosseisult kitsad ja mitte alati organisatsiooniliselt vormistatud grupeeringud, kes väljendasid orjapidajate eri fraktsioonide huve. Iseenesest mõista ei suutnud poliitilised parteid tollal, orjanduslikus ühiskonnas, ega ka keskajal, poliitilise korralduse despootlike, absolutistlike vormide ajastul, etendada ühiskondlikus elus kuigivõrd märkimisväärset osa. Alles kapitalismi pinnal, ühiskonna klassijaotuse tugevnemise ja sotsiaalsete vastuolude teravnemise tagajärjel, sedamööda, kuidas poliitikasse tõmmati kaasa üha laiemad inimhulgad, hakkasid parteid omandama reaalse poliitikateguri rolli. «Ühiskonnas, mis põhineb klassidesse jagunemisel, muutub võitlus vaenulike klasside vahel arenemise teatud astmel paratamatult poliitiliseks võitluseks. Parteitus on ükskõiksus parteide võitluse suhtes,» kirjutas V. I. Lenin.**

* V. I. Lenin. Teosed, 19. kd., lk. 372.
** V. I. Lenin, Teosed, 10. kd., lk. 60.

Poliitiliste parteide iseloom, funktsioonid ja roll pole kapitalistlikus ühiskonnas muutmatuna püsinud. Esialgu moodustasid poliitilisi parteisid mitmesugused kodanluse grupid, aga samuti tema vastased feodaal-aristokraatlikest kihtidest — äraelanud ühiskonnakorra esindajad. Parteid kujutasid endast peamiselt nendevahelise võitluse instrumenti (sellised olid näiteks Prantsuse kodanliku revolutsiooni aegsed parteid — konstitutsioonilise monarhia pooldajate följaanide partei, kaubanduslik-tööstusliku kodanluse huve esindanud žirondistide partei ja lihtrahva meeleolusid väljendanud jakobiinide partei). Kuid juba XIX sajandi esimestel aastakümnetel tekkisid kodanluse antagonisti, kapitalistliku ühiskonna hauakaevaja — töölisklassi parteid. Esimene seda liiki partei oli tšartistide oma Inglismaal. Sellest hetkest peale hakkas parteide võitlus poliitikaareenil üha rohkem ja rohkem peegeldama kapitalistliku ühiskonna põhivastuolu — proletariaadi ja kodanluse antagonismi. Kvalitatiivselt tähtsaks tähiseks sellel teel sai Kommunistide Liidu, seejärel aga Rahvusvahelise Töölisühenduse asutamine: need olid esimesed tõeliselt revolutsioonilised proletariaadiparteid, kes ühendasid teadusliku sotsialismi teooria töölisliikumisega.

Sedamööda, kuidas kasvas töölisklass, süvenes tema teadlikkus ja poliitiline aktiivsus, suurenes ka proletaarsete poliitiliste parteide ja nende tegevuse tähtsus. Nad muutusid üha massilistemaks ja mõjukamateks; mitmes riigis saavutasid nad märkimisväärse positsiooni parlamendis. Samal ajal toimus nende endi diferentseerumine; XIX sajandi lõppu ja XX sajandi algust tähistab töölisliikumise lahknemine kaheks poliitiliseks põhitendendiks — revolutsiooniliseks ja reformistlikuks. Vastavalt sellele tekkis töölisklassi parteide kaks põhigruppi — kommunistlikud ja sotsiaaldemokraatlikud parteid.

Proletariaadi sotsiaalsete positsioonide tugevnedes ja tema parteide poliitilise kaalu kasvades toimusid olulised muutused mitteproletaarsete poliitiliste parteide ja organisatsioonide iseloomus, struktuuris ja funktsioneerimises. Nad lakkasid väljendamast ühtede või teiste kihtide (näiteks talurahva, linna väikekodanluse jt.) tegelikke huve ja muutusid üha suuremal määral suurkapitali tööriistaks tema võitluses rahvahulkade allutamise ja oma ülevõimu kindlustamise nimel. Pikka aega poliitilisi parteisid peamiselt järjekordseteks valimisteks valmistumise staapidena käsitanud monopolistlik kodanlus seepärast nüüd püüabki anda neile püsivat iseloomu, kindlat organisatsioonilist struktuuri. Kodanlus tunneb üha teravamat tarvet rahvahulkade pideva mõjutamise aparaadi järele. See muidugi ei välista «ühepäevaparteide» ilmumist: need luuakse üksikettevõtmiste puhul.

*

Käesolevas teatmikus on poliitilisi parteisid iseloomustatud maailmajagude kaupa, iga maailmajao puhul aga riikide lõikes.

Loomulikult on vaadeldavad parteid üpris erinevad oma sotsiaal-poliitilise andmestiku ja selle osa poolest, mida nad etendavad vastavate riikide elus.

Teatmikus käsitlemist leidnud parteide hulgast tuleb kõigepealt esile tõsta **sotsialismimaades eksisteerivad ja tegutsevad parteid.**

Teatavasti on eri sotsialismimaades kehtivad poliitilised süsteemid vormilt erinevad. Tänu ajaloolise arengu iseärasustele on Nõukogude üldrahvalikus riigis üks, töölisklassi partei — Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei, nõukogude rahva läbiproovitud võitlusavangard, kellele kuulub töötajate toetus ja piiritu usaldus. Teistes proletariaadi diktatuuri funktsioone täitvates sotsialistlikes riikides kujunes olukord igal pool isemoodi. Mõnes riigis on üks partei — kommunistlik partei, teistes tegutsevad kommunistid blokis muude demokraatlike parteidega, s. t. eksisteerib mitmeparteisüsteem.

Sotsialistliku süsteemi maade kommunistlikud parteid näevad oma rahvuslikku ja ühtaegu internatsionaalset kohust selles, et kiires tempos arendada iga

sotsialismimaa tööstuslikku ja põllumajanduslikku tootmist, täiustada sotsialistlikku demokraatiat, tagada rahvahulkade heaolu ja kultuuritaseme katkematu tõus, täielikult kasutada kõik sotsialistliku korra eelised ja iga maa sisemised reservid ära selleks, et ühiste jõupingutustega ja lühima aja jooksul lahendada ajalooline ülesanne — arenenud sotsialistliku, seejärel aga kommunistliku ühiskonna ehitamine. Sotsialistliku sõprusühenduse kommunistlikud parteid kujutavad endast avangardset jõudu võitluses rahu, eri ühiskonnakorraga riikide rahuliku kooseksisteerimise, demokraatia, rahvusliku sõltumatuse ja sotsialismi eest. Nagu näitavad ajalookogemused, ei saa ükski maa edukalt areneda sotsialismi teed mööda, kui pidevalt ei suurene kommunistliku partei juhtiv osa.

Sotsialismimaades tegutsevad mittekommunistlikud parteid esindavad ja kaitsevad ühe või teise sotsiaalse grupi huve. Nii näiteks väljendab Bulgaaria Maaharijate Rahvaliit talurahva huve, koos kommunistliku parteiga võitleb ta töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamise eest. Või võtame Kristlik-Demokraatliku Liidu Saksa DV-s. See esindab vabariigi uskliku elanikkonna huve. Koos SSÜP-ga võtab see partei aktiivselt osa sotsialismi tugevdamisest ja arendamisest esimeses saksa tööliste ja talupoegade riigis.

Üldiselt võib öelda, et sotsialismimaades tegutsevad mittekommunistlikud parteid, kujutades endast iseseisvaid poliitilisi organisatsioone, tunnustavad kommunistlike parteide juhtivat osa. Kommunistide juhtimisel annavad nad kõik oma panuse sotsialistliku ühiskonna ehitamisse.

Mittesotsialistlikes riikides eksisteerivad poliitilised parteid on üpris erinevad. Nende klassifitseerimise ainus õige kriteerium on klassikriteerium. Kelle huve üks või teine partei tegelikult väljendab, kelle huvide eest võitleb — see on põhitunnus, mis määrab partei koha ühiskonna elus. «Poliitiliste parteide üle ei saa otsustada nende nimetuste, avalduste, programmide järgi, vaid tuleb otsustada nende tegude järgi,» tähendas V. I. Lenin.* Selle kriteeriumi alusel tuleb teatmikus käsitletavad mittesotsialistlike maade parteid jagada kolme gruppi: töölisklassi poliitilised parteid (ennekõike kommunistlikud parteid), rahvusliku vabastusliikumise parteid (eraldi tuleb välja tuua rahvuslik-demokraatlikud ja revolutsioonilis-demokraatlikud parteid) ja kodanlikud poliitilised parteid.

Väljapoole neid gruppe jääb veel väike arv poliitilisi parteisid, kes väljendavad mõnedes «kolmanda maailma» riikides säilinud feodaalringkondade huve. Lõpuks on mõnes Aafrika riigis eri suguharude huve peegeldavad poliitilised grupeeringud. Muidugi mõista etendavad need parteid ja grupid üsna piiratud ja lakkamatult ahenevat rolli.

*

Töölisklassi põhihuve ja -eesmärke teenivad kõige täielikumalt ja järjekindlamalt **kommunistlikud parteid.** Need on uut tüüpi revolutsioonilised parteid, kes järjekindlalt väljendavad laiade rahvahulkade huve, juhinduvad marksismist-leninismist, seavad oma peasihiks kapitalismi likvideerimise ja kommunistliku ühiskonna rajamise; kogu oma tegevuses lähtuvad nad proletaarse internatsionalismi ideedest ja printsiipidest. Peaaegu pooled mittesotsialistliku maailma kommunistlikud parteid tegutsevad põrandaaluse rasketes tingimustes.

28 kommunistlikku ja töölisparteid juhivad proletariaadi võitlust arenenud kapitalistlikes riikides. Nende peamine ja efektiivne eesmärk seisneb oma rahvaste vabastamises kapitalismi ikkest, sotsialistliku revolutsiooni ettevalmistamises ja teostamises. Nagu märgitakse 1969. aasta rahvusvahelise kommunistlike ja töölisparteide nõupidamise lõppdokumendis, tuleb praegu monopolide-

* V. I. Lenin. Teosed, 17. kd., lk. 258.

vastases võitluses saavutada radikaalseid demokraatlikke ümberkujundusi, mille varal üha laiemad rahvahulgad tunnetaksid sotsialismi vajalikkust.

23 kommunistlikku parteid tegutseb Ladina-Ameerikas, juhtides rahvahulkade võitlust tõelise rahvusliku suvereniteedi ja majandusliku sõltumatuse eest, kapitalistliku ekspluateerimise ja ennekõike välis- ja kohalike monopolide ning latifundistide vastu. Nagu märgiti 1969. a. rahvusvahelise kommunistlike ja töölisparteide nõupidamise lõppdokumendis, käib siin «võitlus demokraatlike nõudmiste eest ja türanlike diktatuuride vastu, kes kujutavad endast üpris negatiivset tegurit kontinendi ajaloolises arengus».

26 kommunistlikku ja töölisparteid teevad oma revolutsioonilist tööd Aasia ja Aafrika maades. Nad on imperialismi-, kolonialismi- ja neokolonialismivastase võitluse esirinnas, nõuavad rahvusliku, antiimperialistliku ja demokraatliku revolutsiooni lõpuleviimist, astuvad välja reaktsiooniliste jõudude katsete vastu pidurdada sotsiaalset progressi. Kommunistlikud parteid püüavad luua laiu rahvuslik-demokraatlikke rindeid, mis suudavad tagada nende maade edasimineku sotsiaalse progressi teel.

Ajaloopraktika tõendab veenvalt, et need parteid, kes peavad kinni marksismi-leninismi ja proletaarse internatsionalismi põhimõtetest, sammuvad kindlalt edasi, saavutades edu kogu maailma kommunistide peajoone elluviimisel. Ühel või teisel põhjusel sellest kursist kõrvale kaldunud parteisid seevastu tabavad ebaõnn ja isegi tõsised lüüasaamised.

Hiina Kommunistliku Partei lahkulöömine marksismi-leninismi revolutsioonilistest printsiipidest, tema suurriiklik natsionalism ja antisovetism on faktiliselt põhjustanud kogu tema poliitika ümbersünni, tekitanud traagilisi vintsutusi kogu hiina rahvale.

Mittesotsialistlikes maades ei eksisteeri ainult kommunistlikud, vaid ka teised töölisklassi nimel esinevad parteid. Jutt on ennekõike **sotsiaaldemokraatlikest parteidest.**

Töölisklassi mitme poliitilise partei (ja eri ametiühinguorganisatsioonide) olemasolu tuleneb tema sotsiaalse koosseisu kirevusest. Proletariaadi ridu täiendavad kogu aeg tulnukad linna ja maa väikekodanlikest kihtidest. Loomulikult ei omanda need inimesed töölisklassi ridadesse asudes otsekohe proletaarset maailmavaadet. Nad säilitavad pikaks ajaks kodanlikud vaated. Teiselt poolt loob kodanluse poliitika töölisklassis töölisaristokraatia ehk töölisbürokraatia kihi, kes on monopolide mõju vahendaja proletaarses keskkonnas.

Muidugi ei kujuta sotsiaaldemokraatia endast midagi ühtset. «Mõned tema liidritest,» öeldakse 1969. a. rahvusvahelise kommunistlike ja töölisparteide nõupidamise lõppdokumendis, «on hakanud kaitsma kapitalismi, imperialismi. Teised aga kalduvad arvestama töörahvahulkade nõudmisi majanduses ja sotsiaalses valdkonnas, rahuvõitluse ja progressi küsimustes.»

Töölisklassi ridade lõhestatus, mille säilitamisest rahvuslikus ja rahvusvahelises ulatuses on huvitatud valitsevad klassid, samuti sotsiaaldemokraatia parempoolsed liidrid ja tagurlikud ametiühingujuhid, on töölisklassile jätkuvasti peatakistuseks tema eesmärkide saavutamisel. Kommunistid nõuavad resoluutselt selle lõhe ületamist, nad võitlevad tegevusühtsuse ja töölisliikumise ridade ühtsuse eest. Loomulikult välistavad nad seejuures mis tahes kompromissi võimaluse oma revolutsioonilise maailmavaate — marksismi-leninismi arvel. Kommunistid on veendunud, et kui sotsiaaldemokraadid hülgaksid kapitali võimu toetamise poliitika, ei tohiks nendevahelised ideelised lahkhelid takistada ühiseid jõupingutusi niihästi tänases võitluses demokraatia ja rahu ning töötajate eluliste õiguste eest kui ka homses võitluses võimu saavutamise ja sotsialismi ehitamise eest.

*

Nüüdisaja **kodanlikud poliitilised parteid,** kui neid tervikuna võtta, on põhimõtteliselt monopolistliku kapitali parteid, tema poliitilise ülevõimu tööriistad. Kapitalistlike riikide mitmeparteilisus sisuliselt vaid maskeerib monopolide valitsemise fakti, aidates petta rahvahulki. Monopolistlik kapital kasutab mitmeparteisüsteemi paindliku poliitilise manööverdamise vahendina. Kui võimul olnud partei läheb pankrotti, asendab teda teine, kes esineb küll teise sildi all, kuid pole monopolide huvidele vähem ustav. See on eriti hästi nähtav USA-s, kus monopolide valitsemise poliitiline süsteem rajaneb ühe kodanliku partei perioodilisel asendamisel teisega võimu juures. Pole juhuslik, et enamiku kodanlike parteide juhtkonnas teevad koostööd mitmesuguste, isegi konkureerivate monopolistlike gruppide esindajad. Võimuloleku aastate jooksul on suurkodanlus töötanud välja peene ja kavala poliitilise strateegia. Ükski monopolistlik grupp ei riski kunagi teha panust üheleainsale parteile või poliitilisele grupeeringule. Enamasti teeb ta panuse korraga mitmele parteile, et sündmuste mis tahes pöörde puhul peale jääda.

See on põhiline, mis iseloomustab tänapäeva kodanlikke parteisid. Ühtlasi tuleb arvesse võtta, et liikmeskonnalt on kodanlikud poliitilised parteid üsna erinevad. Ühed toetuvad põhiliselt talurahvale, teised linna väike- ja keskkodanlusele, kolmandad apelleerivad tehnilise ja loomingulise intelligentsi teatud kihtidele, neljandad luuakse usutunnistuse alusel jne. Loomulikult on seetõttu teatud erinevusi nende programmides ja liidrite käitumises, kes ei saa ignoreerida partei realiikmete meeleolusid — need on ju nende valijad.

Töölisklassi jaoks ei ole põhimõtteliselt ükskõik, missugune kodanlik partei on võimul — varjamatult reaktsiooniline või liberaalsemalt, demokraatlikumalt käituv partei. Sellest, missugune partei on võimul, sõltuvad suurel määral töölisklassi enda võitluse poliitilised tingimused. Oma õigusi taga nõudes, demokraatia, rahu ja sotsialismi eest võideldes püüab töölisklass tagada endale parimaid võitlustingimusi.

Kodanlike poliitiliste parteide erinevused muutuvad eriti tähtsaks meie päevil, mil üha süvenevad monopolide ja rahvaenamuse vastuolud, mil monopolistlik kapital üha varjamatumalt seab end elanikkonna põhimassi vastu. Nüüdisajal võitlevad kommunistid monopolidevastaste koalitsioonide ja monopolide vastu suunatud rahvusrinnete loomise eest.

Klassisisult on monopolidevastane koalitsioon töölisklassi liit väikekodanluse, samuti linna ja maa keskkihtidega. Poliitiliselt peab aga monopolidevastane koalitsioon väljenduma teatud kokkuleppena, mille sõlmivad nii töölisklassi kui ka nendega liitu astuvad mitteproletaarseid kihte esindavad poliitilised parteid. Siit ka kodanlike poliitiliste parteide probleemi uus tähendus töölisklassi jaoks.

Töölisliikumine võtab arvesse, et enamiku kodanlike parteide juhtkonnas on monopolide käsilased, et nende parteide liidrid kalduvad lahendama suuri poliitilisi probleeme «aeg-ajalt, lihtotsusega, mille võtab vastu üks või teine partei «instants», kes kulisside taga valmistab rahvale igasuguseid politikaanlike retsepte,» nagu on märkinud V. I. Lenin.* Samal ajal lähtub töölisliikumine tõigast, et kodanlike ja väikekodanlike poliitiliste parteide liikmete hulgas on palju töötajate ja keskkihtide esindajaid, kes üritavad võitlust monopolistliku kapitali vastu ja kes on sügavalt huvitatud liidust proletariaadiga. Lihtliikmete hulgad võivad avaldada ja tegelikult avaldavadki aktiivset mõju oma partei juhtkonnale. Soodsates tingimustes võib see surve põhjustada muudatusi ühe või teise kodanliku partei juhtkonnas ja partei poliitika demokratiseerimist.

*

---

* V. I. Lenin. Teosed, 11. kd., lk. 395.

Nn. kolmanda maailma maades tegutseb praegu suur hulk mitmesuguseid poliitilisi parteisid. Paljudes, ehkki veel kaugeltki mitte kõigis selle regiooni riikides tegutsevad, nagu öeldud, töölisklassi parteid — ennekõike kommunistlikud parteid. See on kõige järjekindlam jõud, kes võitleb rahvusliku sõltumatuse kindlustamise eest nii poliitika kui ka majanduse vallas, jõud, kes peab võitlust sotsiaalse progressi eest.

Nende kõrval kaitsevad mitmesugused poliitilised parteid ja organisatsioonid kohaliku kodanluse, talurahva, linna keskkihtide, intelligentsi jt. huve. Osa neist tekkis juba koloniaalperioodil, osa rahvusliku vabadusvõitluse ajal. Varem oli enamik neist poliitilistest parteidest ja organisatsioonidest aktiivsed osavõtjad rahvuslikust vabadusvõitlusest. Sel ajal olid nad imperialismivastastel, üldiselt progressiivsetel positsioonidel. Kui aga poliitiline sõltumatus oli kätte võidetud, tugevnes vabanenud maades sotsiaalse kihistumise protsess. Paljudes maades võtsid valitsevad kodanlikud ja väikekodanlikud ringkonnad kursi kohaliku kapitali võimu põlistamise poliitikale. Sageli mindi kompromissile imperialismiga.

Selle tagajärjel põimuvad arengumaade mittekommunistlikes parteides mitmesugused elemendid. Ka praegu on neis teatud koht antiimperialistlikul tendentsil, eriti mis puutub välispoliitikasse; nende sisepoliitikas ilmnevad aga üha selgemini reaktsioonilised jooned. Samal ajal eksisteerivad paljudes «kolmanda maailma» maades ka varjamatult reaktsioonilised parteid, kes asuvad imperialismimeelsetel positsioonidel ja kaitsevad feodaaligandeid.

Tänapäeva tähtsamaid iseärasusi arengumaades on see, et viimasel aastakümnel on mitmes riigis tekkinud omapärased progressiivsed poliitilised parteid — **rahvuslik-demokraatlikud või revolutsioonilis-demokraatlikud parteid.** Need parteid on välja kuulutanud oma maa mittekapitalistliku arengutee, edaspidi aga sotsialismi ehitamise. Mitmed neist astuvad sel teel reaalseid samme.

Muidugi torkavad nende parteide seisundis ja poliitikas silma teatud tüsistused ja vasturääkivused. Neile avaldab mõju sotsiaalse kihistumise protsess. Mõnel puhul annavad revolutsioonilis-demokraatlike parteide poliitikas end tunda natsionalistlikud, väikekodanlikud ja antikommunistlikud eelarvamused. Kuid nagu ajalookogemused on näidanud, tõeliselt edumeelset poliitikat ei saa sellisel alusel ajada. Selleks on vaja midagi muud — kõigi pahempoolsete ja demokraatlike jõudude ühendamise järjekindlat kurssi, sotsialismimaadega liitlus- ja koostöösuhete rajamise järjekindlat kurssi.

Maailma poliitiline pilt on keeruline ja vastuoluline. Ja ainus õige meetod selle mõistmiseks, õigeks arusaamiseks poliitilise arengu põhitendentsidest on marksistlik-leninlik klassikriteeriumidest lähtuv meetod.

NSV LIIT

(Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit)

Riik Ida-Euroopas, Põhja- ja Kesk-Aasias. Pindala 22,4 milj. km². Rahvaarv 250,9 miljonit (1974. a.). Nõukogude Liit on kõrgeltarenenud sotsialistliku tööstuse, sotsialistliku suurpõllumajanduse, eesrindliku teaduse ja kultuuri riik.

NSV Liidu kõrgeim riigivõimuorgan on NSV Liidu Ülemnõukogu, mis koosneb kahest võrdõiguslikust kojast — Liidunõukogust ja Rahvuste Nõukogust. Seadusandlikku võimu teostab NSV Liidu Ülemnõukogu, kes valib Ülemnõukogu Presiidiumi — Nõukogude riigi kollegiaalse riigipea.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees on N. Podgornõi. Riigivõimu täidesaatev ja korraldav organ on NSV Liidu Ministrite Nõukogu. Ministrite Nõukogu esimees on A. Kossõgin.

Riigi sisepoliitilist olukorda iseloomustab kõigi nõukogude ühiskonna moodustavate klasside ja sotsiaalsete gruppide, rahvuste ja rahvaste poliitilis-moraalne ja ideeline ühtsus. Püsivas tõusujoones areneb rahvamajandus, kasvab nõukogude inimeste heaolu.

Nõukogude riigi välispoliitika eesmärk on tagada soodsad rahvusvahelised tingimused kommunismi ehitamiseks riigis, tugevdada sotsialismimaade ühtsust, toetada rahvuslikku vabastusliikumist, kaitsta eri sotsiaalse korraga riikide rahuliku kooseksisteerimise leninlikku põhimõtet. NSV Liit annab määratu suure panuse rahvusvahelise pinevuse lõdvendamisse, uue maailmasõja ärahoidmisse, riikide vastastikku kasuliku koostöö arendamisse.

Järjekindlalt klassipositsioonidelt lähtuv välispoliitiline kurss, aktiivne rahuvõitlus kogu maailmas on võitnud Nõukogude riigile kõigis maailmajagudes paljude miljonite inimeste hulgas suure autoriteedi ja austuse.

NÕUKOGUDE LIIDU KOMMUNISTLIK PARTEI (NLKP) — NSV Liidu valitsev partei.

NLKP on läbi käinud suure ja kuulsusrikka arengutee; suhteliselt väiksest põrandaalusest organisatsioonist on ta muutunud võimsaks, monoliitseks kommunistide armeeks, kes seisab kogu kommunismi ehitava nõukogude rahva eesotsas. Ühiskondlik-poliitilise organisatsiooni kõrgeima vormina ühendab NLKP oma ridades vabatahtlikkuse alusel tööliste, kolhoosnike ja intelligentsi eesrindlikku, kõige teadlikumat osa. Ta kavandab sise- ja välispoliitikat, juhib selle teostamist, ühendab ja suunab kõigi riiklike ja ühiskondlike organisatsioonide tegevust.

NLKP on rahvusvahelise kommunistliku liikumise lahutamatu osa, oma suhetes kommunistlike ja töölisparteidega juhindub ta marksismi-leninismi ja proletaarse internatsionalismi põhimõtetest, aktiivselt kaasa aidates kõigi vennasparteide ühtsuse tugevdamisele, et kulgeks edukalt võitlus töölisklassi võidu eest kõigis maailma maades.

NLKP lätted ulatuvad tagasi XIX sajandi lõppu ja XX sajandi algusse, kui kapitalism oli juba jõudnud oma arengu imperialistlikku staadiumi ja päevaülesandeks tõusis revolutsiooniline üleminek kapitalismilt sotsialismile. Kodanlik-demokraatliku revolutsiooni künnisel seisnud Venemaa kujutas endast kõige nõrgemat lüli imperialismi süsteemis, selle vastuolude sõlmpunkti. Tollal asus revolutsiooniliikumise keskus ümber Venemaale ja vene proletariaat asus rahvusvahelise töölisklassi võitluse esirinda. Sellistes tingimustes vajas töölisklass uut tüüpi parteid — tõeliselt revolutsioonilist parteid, mis radikaalselt erinenuks II

Internatsionaali parteidest (need olid tekkinud kapitalismi suhteliselt rahuliku arengu perioodil).

Uut tüüpi proletaarse partei asutaja ja juht oli V. I. Lenin. Lähtudes K. Marxi ja F. Engelsi põhiseisukohtadest, toetudes Venemaa ja rahvusvahelise töölisliikumise kogemustele, loominguliselt arendades imperialismiajastu kohaselt marksismi, lõi Lenin tervikliku õpetuse parteist, töötas igakülgselt läbi partei teoreetilised ja organisatsioonilised alused, strateegia ja taktika, parteielu normid ja partei juhtimise printsiibid.

Revolutsioonilise proletariaadipartei algidu oli 1895. aastal Lenini poolt asutatud Peterburi Töölisklassi Vabastusvõitluse Liit. Selle ümber koondusid mitme tööstuskeskuse sotsiaaldemokraatlikud organisatsioonid. 1898. a. peeti I kongress, mis kuulutas välja Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei (VSDTP) asutamise. See kongress toimus asumisel viibinud Lenini ja tema lähemate kaasvõitlejate osavõtuta. Kongress ei suutnud välja töötada partei programmi ja põhikirja, saada üle sotsiaaldemokraatliku liikumise killustatusest. Seepärast parteid kui ühtset ülevenemaalist organisatsiooni pärast I kongressi polnud tegelikult veel olemas. Läks vaja Lenini määratu suurt tööd, tema algatusel loodud ja juhitud ülevenemaalist poliitilist ajalehte «Iskra» (1900—1903), mille ümber printsipiaalsel marksistlikul alusel koondusid partei kohalikud komiteed ja kujunes kutseliste revolutsionääride plejaad. Nagu Lenin hiljem märkis, pidas «Iskra» revolutsioonilise sotsiaaldemokraatia põhimõtete nimel võidukalt võitlust «ökonomismiga». Teadliku proletariaadi kõik parimad esindajad asusid «Iskra» poolele.

Leninliku «Iskra» ja tema organisatsioonide väljapaistev teene oli VSDTP II kongressi (1903. a.) ettevalmistamine ja kokkukutsumine. Kongress kinnistas revolutsiooniliste marksistide võitu oportunismi üle ja rajas partei Lenini poolt väljatöötatud ideelis-poliitilistele ja organisatsioonilistele põhimõtetele. Selle kongressi tulemusel tekkis uut tüüpi proletaarne partei — suur leninlik bolševike partei. Kongress võttis vastu marksistlik-leninliku programmi, mis suunas partei võitlusele isevalitsuse ja mõisnike korra, seejärel aga kapitalismi kukutamise eest. Erinevalt kõigist teistest tollal eksisteerinud sotsiaaldemokraatlikest programmidest sisaldus VSDTP programmis proletariaadi diktatuuri kui ühiskonna sotsialistlikel alustel ümberkujundamise poliitilise vahendi nõue. Sel oli määratu suur tähtsus võitluses vene ja rahvusvahelise oportunismiga tõeliselt revolutsioonilise marksistliku suuna võidulepääsemiseks töölisliikumises. Kongress võttis vastu ka organisatsioonilise põhikirja. Välja arvatud esimene punkt — punkt partei liikme kohta —, säilitas põhikiri Lenini poolt väljatöötatud organisatsioonilised põhimõtted. (Lenini formuleeringus võeti põhikirja 1. punkt vastu VSDTP III kongressil 1905. a.). Partei juhtorganite valimisel lõhenes kongress enamuseks ja vähemuseks, kes läksid ajalukku bolševike ja menševike nime all.

VSDTP II kongress oli pöördepunkt mitte ainult Venemaa, vaid ka rahvusvahelises töölisliikumises. Bolševike partei loomine avas uue järgu proletariaadi vabadusvõitluses. Esmakordselt sai ta organisatsiooni, mis oli võimeline uutes ajaloolistes tingimustes edukalt juhtima tema võitlust kapitalismiikkest vabanemise ja sotsialistliku ühiskonna rajamise eest.

Lenini õpetus parteist on suur panus revolutsioonilise marksismi varamusse, proletariaadi võitluse organiseerimisse, strateegiasse ja taktikasse. Teooria ja revolutsioonipraktika orgaaniline ühtsus, järjekindlalt proletaarne klassiiseloom, demokraatlikul tsentralismil põhinev ideelis-poliitiline monoliitsus ja organisatsiooniline ühtsus, range parteiline distsipliin, partei liikmete teadlikkus ja aktiivsus, sallimatus oportunismi ja revisionismi suhtes, ustavus proletaarse internatsionalismi põhimõtetele — niisugused on leninliku partei iseloomulikud jooned.

Tänu nendele omadustele osutus

Lenini partei ainsaks tõeliselt revolutsiooniliseks proletaarseks parteiks, kes suutis asuda Venemaa töölisklassi, kõigi töötajate etteotsa võitluses tsarismi, mõisnike ja kapitalistide vastu ja viia see võitlus võiduka lõpuni. Lenini juhtimisel omandas bolševike partei poliitilise võitluse mitmesuguste vormide rikkalikud kogemused. Isevalitsuse rasketes tingimustes ühitas ta oskuslikult illegaalse, põrandaaluse tegevuse legaalsete võimaluste kasutamisega, haris ja organiseeris töölisklassi, näidates sellele kätte võitluse lähimad ülesanded ja lõppsihi.

Bolševike partei strateegia ja taktika põhines konkreetse ajaloolise olukorra teaduslikul analüüsil, iga antud ajaloomomendi klassijõudude vahekorra arvestamisel. Bolševikud juhtisid meie maa töölisklassi läbi kolme Vene revolutsiooni äsitule, mis ühtlasi oli partei enda jaoks klassilahingute juhtimise kunsti suurepärane kool. Lenini sõnade järgi tegi bolševism 15 aastaga (1903—1917) läbi praktilise ajaloo, millel kogemuste rikkuselt polnud võrdset maailmas.

Esimese Vene revolutsiooni aastail (1905—1907) võitlesid bolševikud rahva täieliku ja otsustava võidu eest tsarismi üle, proletariaadi ja talurahva revolutsioonilis-demokraatliku diktatuuri kui edasise proletariaadi diktatuuri eeltingimuse eest. Bolševistliku partei taktikalise liini kujundamises etendasid tähtsat osa VSDTP III kongressi otsused ja V. I. Lenini raamat «Sotsiaaldemokraatia kaks taktikat demokraatlikus revolutsioonis». Lenin põhjendas igakülgselt proletariaadi hegemoonia ning tema ja talurahva liidu ideed, tõestas kodanlik-demokraatliku revolutsiooni sotsialistlikuks revolutsiooniks ülemineku võimalikkust ja vajalikkust proletariaadi liidu puhul kehviktalurahva ja kõigi linna ning maa ekspluateeritavate rahvahulkadega.

VSDTP IV (ühinemis-) kongressil ühineti formaalselt menševike ja teiste mittebolševistlike sotsiaaldemokraatlike organisatsioonidega. Bolševikud jätkasid aga põhimõttekindlalt võitlust menševike oportunismi ja teiste oportunistlike gruppide vastu, kaitstes järjekindlalt oma revolutsioonilist joont. VSDTP V (Londoni) kongress võttis kõigis põhiküsimustes vastu bolševistlikud otsused, mis tähendas sammu edasi revolutsiooniliste sotsiaaldemokraatide faktilisel ühendamisel bolševismi lipu alla. Reaktsiooniaastail (1907—1910), mis järgnesid revolutsiooni lüüasaamisele, tuli bolševike parteidel pidada ägedat võitlust menševike nn. likvidaatorlusega, kes üritasid illegaalse partei laiali saata legaalse massipartei loomise võltsettekäändel. Bolševikud paljastasid ka «nuripidiseid likvidaatoreid». otsoviste ja ultimatiste, kes ei tahtnud kasutada ühtki legaalset võimalust, kutsudes üles keelduma osalemisest Riigiduumas ja massiorganisatsioonides. See võinuks tõugata partei sektantluse teele ja irdumisele rahvahulkadest.

Partei tugevdamisel, tema puhastamisel likvidaatoritest ja oportunistidest etendas tähtsat osa VSDTP VI ülevenemaaline (Praha) konverents. Konverentsi otsused, millega likvidaatorid heideti parteist välja, oli näide leppimatust ideelis-poliitilisest võitlusest oportunismiga — kuni organisatsioonilise lahkulöömiseni oportunistidest. Suuri raskusi ületades, töölishulki oma loosungite alla koondades tõrjusid bolševikud menševikud kõrvale ja saavutasid suurt edu revolutsioonilise tõusu (1910—1914) ajal.

Rahvahulkade koondamisel bolševike lipu alla etendas suurt osa ajaleht «Pravda», mis hakkas ilmuma 1912. aasta mais. «Aastail 1912—1913, kui tekkis legaalne bolševistlik «Pravda»,» märkis Lenin, «seisid tema seljataga kümned ja sajad tuhanded töölised, kes võitsid oma kopikakorjandustega nii tsarismi surve kui ka väikekodanlike sotsialismi reetjate, menševike konkurentsi.» (V. I. Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 316.)

Kõigi töölisklassi nimel esinevate parteide jaoks oli suureks katsumuseks Esimene maailmasõda (1914—1918). Selle katsumuse tegi auga läbi ainult leninlik bolševike partei. Kõik teised II Internatsionaali suured parteid reetsid sotsialismiürituse, asusid

sotsiaal-šovinismi positsioonidele ja alustasid koostööd imperialistliku kodanlusega. Bolševikud pidasid kangelaslikku võitlust šovinismi ja natsionalismi vastu, selle eest, et muuta imperialistlik sõda tööliste ja talupoegade kodusõjaks mõisnike ja kapitalistide vastu. Nad võitlesid imperialistlike valitsuste kukutamise ja töölisklassi võidu, revolutsioonilise sõjast väljaastumise eest. Bolševike taktika oli ainus õige ja ainus revolutsiooniline taktika. See etendas määratu suurt osa rahvahulkade mobiliseerimisel ja proletariaadi ettevalmistamisel revolutsiooniks. Tänu Lenini ja bolševike tegevusele ilmusid Lääne sotsiaaldemokraatlikes parteides uued, internatsionalistlikud jõud, kes koos bolševikega moodustasid uue, Kommunistliku Internatsionaali (1919) tuumiku.

Pärast tsarismi kukutamist (1917. a. veebruar-märts) võttis bolševike partei kooskõlas VSDTP VII ülevenemaalise konverentsi otsuste aluseks olnud Lenini aprilliteesidega sotsialistlikule revolutsioonile ülemineku kursi. 1917. aasta juulipäevadeni, kuni kehtis kaksikvõim ja nõukogud toetusid relvastatud rahvale, orienteeris Lenin parteid revolutsiooni rahulikule arengule. Kui aga objektiivne olukord järsult muutus ja võim läks täielikult kontrrevolutsioonilise kodanluse kätte, kuulutas Lenin välja relvastatud ülestõusu loosungi. Partei kursi relvastatud ülestõusule kiitis heaks VSDTP VI kongress (1917. a. august).

1917. aasta veebruari ja oktoobrikuu vahelisel perioodil demonstreeris bolševike partei mitmesuguste võitlusvormide ja -meetodite oskuslikku kasutamist, neist antud hetkele kõige sobivama väljavalimist. Kui üldrahvalik kriis oli küpsenud ja rahvahulgad olid ettevalmistatud otsustavaks, ennastsalgavaks võitluseks, tõstis partei rahva kapitalismi ründamisele. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit oli bolševike partei leninliku strateegia ja taktika triumf. Nüüdsest peale sai tast valitsev partei, maailma esimese sotsialistliku riigi juhtiv jõud. Tema juhtimisel lõi Nõukogude vabariik tagasi sisemise kontrrevolutsiooni ja välisinterventide pealetungi (1918—1920) ja tagas endale tingimused rahulikuks sotsialistlikuks ülesehitustööks.

1918. a. otsustas partei VII kongress nimetada VSDTP ümber Venemaa Kommunistlikuks (bolševike) Parteiks. Selline nimetus vastas täpsemalt partei iseloomule ja lõppsihile. 1919. a. toimunud VK(b)P VIII kongress võttis vastu partei uue programmi. See oli meie maal sotsialismi ehitamise programm. VK(b)P IX kongress (1920. a.) langetas tähtsad otsused majanduse valdkonnas. Erakordselt suurt osa ülemineku nn. sõjakommunismi poliitikalt uuele majanduspoliitikale (NEP) etendasid partei X kongressi (1921. a.) otsused. Uus majanduspoliitika oli mõeldud tööstuse ja põllumajanduse kindlamaks seostamiseks, töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamiseks, kapitalistlike elementide väljatõrjumiseks ja likvideerimiseks ning sotsialistliku majanduse aluste rajamiseks.

NSV Liidus sotsialistliku ühiskonna ehitamisele suunatud partei peajoone aluseks oli Lenini plaan, mis nägi ette võimsa tööstuse — sotsialismi materiaal-tehnilise baasi rajamise, põllumajanduse kollektiviseerimise, kultuurirevolutsiooni teostamise ja Nõukogude riigi tugevdamise. Järgmised kongressid, eriti XIV (1925. a.) ja XV (1927. a.) kongress, toimusid leninliku kursi elluviimise pärast peetud võitluse tähe all — selle kursi vastu olid trotskistid, hiljem aga parempoolsed oportunistid ja teised Lenini-vastased grupid. Need külvasid kahtluseseemet sotsialismi võidu suhtes, tõukasid parteid ja riiki kapituleerumisele kapitalismi ees. Ilma parempoolsete ja «pahempoolsete» oportunistide purustamiseta polnud sotsialismiüritusel edu loota. Meie partei ajaloolised kogemused näitasid, et parteivastaseid fraktsioone ja gruppe välistav partei ridade ideeline ja organisatsiooniline ühtsus on sotsialismiehitamise üks otsustavamaid eeltingimusi. Uut ühiskonda rajati vaenulikus kapitalistlikus ümbruses, mis ei lakanud üritamast kapitalistliku korra restauratsiooni NSV Liidus. See pani parteile eriti suure vastutuse. Lenin õpetas: «Proletariaadi diktatuur

on visa võitlus, verine ja veretu, vägivaldne ja rahulik, sõjaline ja majanduslik, pedagoogiline ja administratiivne, vana ühiskonna jõudude ja traditsioonide vastu... Ilma raudse ja võitluses karastatud parteita, kellel on kõige selle usaldus, mis antud klassis on ausat, ilma parteita, kes oskab tähele panna ja mõjutada hulkade meeleolu, on võimatu edukalt sellist võitlust pidada.» (V. I. Lenin. Teosed, 31. kd., lk. 27.)

Partei XVI kongress (1930. a.) läks ajalukku kui sotsialismi üldpealetungi kongress. Maa kiire industrialiseerimine sai võimalikuks ennekõike seetõttu, et partei organiseeris laialdase sotsialistliku võistluse, mis omandas massilise üldrahvaliku iseloomu.

Ajalooliselt kõige lühema aja jooksul teostati partei juhtimisel sotsialistlik industrialiseerimine, sotsialistliku suurpõllumajanduse teele viidi üle miljonid väiketalud, teostati sügavad sotsiaal-majanduslikud ja kultuurilised ümberkujundused. Juba XVII kongress (1934. a.) konstateeris otsustavaid edusamme sotsialismiehitamises. 1936. a. vastuvõetud uus NSV Liidu konstitutsioon lähtus sellest, et Nõukogudemaal on põhijoontes ehitatud sotsialistlik ühiskond. Partei XVIII kongress (1939. a.) märkis, et maa on astunud sotsialismiehitamise lõpuleviimise ja järkjärgulise kommunismile ülemineku perioodi.

Fašistliku Saksamaa ja selle liitlaste reeturlik kallaletung NSV Liidule 1941. a. katkestas nõukogude rahva rahuliku loova töö. Algas Nõukogude Liidu Suur Isamaasõda saksa fašistlike vallutajate vastu. Kommunistlik Partei viis kogu rahva sotsialistliku kodumaa vabaduse ja sõltumatuse kaitsele. Sõja-aastail ilmnes partei organiseeriv ja suunav osa uue jõuga. Tema juhtimisel sepistati raskes võitluses võit tugeva ja salakavala vaenlase üle. Sõjaeelsete viisaastakute sotsiaalmajanduslikud saavutused, Kommunistliku Partei lipu ja juhtimise alla koondunud nõukogude ühiskonna ideelis-poliitiline ühtsus panid aluse meie rahva võidule. Ulatuselt ja ägeduselt ennenägematutes lahingutes fašistlike armeedega võitsid kustumatu kuulsuse Nõukogude relvajõud. Sõdurite ja ohvitseride massiline kangelaslikkus, vaenlase tagalas tegutsenud Nõukogude partisanide ennastsalgavus, tööliste, kolhoosnike ja intelligentsi hiilgavad töökangelasteod tagasid fašistlike vallutajate väljaajamise Nõukogudemaa pinnalt, seejärel aga Ida-Euroopa ikestatud rahvaste vabastamise, Saksa imperialismi relvastatud jõudude täieliku purustamise ja fašistliku režiimi likvideerimise Saksamaal. Sotsialistliku kodumaa vabaduse eest võidelnute esiridades olid kommunistid. 1941. a. oli NSV Liidu relvajõududes umbes 1 300 000 kommunisti, sõja lõpul 1945. a. aga 3 325 000.

Nõukogude rahva võidul Suures Isamaasõjas oli ülemaailmselt ajalooline tähtsus. Ta avas paljudele rahvastele tee vabadusele ja sõltumatusele. Mitmed Euroopa ja Aasia maad langesid välja kapitalistlikust süsteemist ja asusid sotsialistliku arengu teele. Tekkis ja tugevnes sotsialismi maailmasüsteem. Enneolematus ulatuses arenes rahvuslik vabastusliikumine, mis tõi kaasa imperialismi koloniaalsüsteemi likvideerimise.

Nõukogudemaa ülemineku rahulikule ülesehitustööle mobiliseeris ja innustas partei miljoneid töötajaid uutele töökangelastegudele. Oli vaja teha hiiglaslikke pingutusi, et kõige lühema ajaga taastada rahvamajandus, luua tingimused sotsialistliku majanduse kõigi harude edasiseks arenguks, rahvahulkade heaolu ja kultuuritaseme tõstmiseks. 1952. a. toimunud XIX kongress analüüsis põhjalikke muudatusi rahvusvahelisel areenil, tegi rahvamajanduse taastamisest ja arengust kokkuvõtted, võttis vastu viienda viisaastaku plaani direktiivid. Kongress otsustas muuta partei nime. XIV kongressist (1925. a.) peale oli meie parteid nimetatud Üleliiduliseks Kommunistlikuks (bolševike) Parteiks. XIX kongress märkis, et partei kaksiknimetus («kommunistlik» ja «bolševike») oli kujunenud ajalooliselt võitluses menševikega. Et aga menševikud olid ammu lahkunud ajalooareenilt, oli kaksiknimi kaotanud mõtte. Kongress

otsustas Üleliidulist Kommunistlikku (bolševike) Parteid edaspidi nimetada Nõukogude Liidu Kommunistlikuks Parteiks (NLKP).

NLKP juhtimisel sammus Nõukogude rahvas kindlalt edasi. Kasvas ja arenes sotsialistlik majandus, võeti tarvitusele abinõusid töötajate ainelise ja kultuuritaseme tõstmiseks. Märkimisväärseid edusamme tehti teaduse, tehnika ja kultuuri valdkonnas. Tugevnes NSV Liidu ühiskonna- ja riigikord. NLKP XX kongress (1956. a.) üldistas sisemise ja rahvusvahelise arengu põhitendentsid, esitas mitmeid teoreetilisi seisukohti (eri maade sotsialismile ülemineku vormidest, maailmasõja ärahoidmise võimalusest käesoleval ajastul jt.), määras kindlaks edasise majandusliku ehitustöö ja sotsialistliku demokraatia arendamise ülesanded. NLKP XXI kongress (1959. a.) konstateeris, et sotsialism on saavutanud NSV Liidus täieliku ja lõpliku võidu. Maa astus oma arengu uude etappi — kommunismi ehitamise etappi. Kommunistliku ehitustöö ülesanded ja perspektiivid määras kindlaks NLKP uus programm, mille võttis vastu NLKP XXII kongress (1961. a.).

XXIII kongressi (1966. a.) ja NLKP Keskkomitee pleenumite otsustes ning teistes partei dokumentides põhjendati ja konkretiseeriti kommunismiehitamise ülesandeid igakülgselt, võttes arvesse Nõukogude ühiskonna, NSV Liidu sise- ja rahvusvahelise olukorra arengut. «Kommunismi ülesehitamine on meie peaperspektiiv,» öeldi NLKP Keskkomitee teesides V. I. Lenini 100. sünniaastapäevaks. «Lenin käsitas kommunismi kui sotsialismi arenemise, temasse kätketud võimaluste ja eeliste esiletoomise ja realiseerimise seaduspärast tulemust. Üleminekuks kommunismile on tarvis materiaalsete ja vaimsete eelduste kestvat ja tõsist ettevalmistamist. Sellele eesmärgile on pühendatud partei kogu teoreetiline ja poliitiline tegevus.»

Kommunismi ehitamise protsessi iseloomustab partei juhtiva osa suurenemine.

Seda tingib kommunistliku ehitustöö ülesannete ulatuse ja keerukuse kasv, vajadus tõsta rahvahulkades tehtava poliitilise ja organiseerimistöö taset, töötajate loomingulise aktiivsuse tõus, sotsialistliku demokraatia edasine areng, teadusliku kommunismi teooria, selle loomingulise arendamise ja propaganda tähtsustumine, nõukogude inimeste kommunistliku kasvatuse tugevnemine.

Kommunistliku ülesehitustöö teaduslikult põhjendatud poliitilise joone kaasaegsel etapil töötas välja NLKP XXIV kongress (1971. a.), mis kujutas endast väljapaistvat sündmust partei ja nõukogude rahva elus. Selle kongressi otsuste elluviimine on nüüd partei ja kõigi NSV Liidu töötajate peaülesanne. Kongress määras, et töötajate aineliste ja kultuuriliste vajaduste üha parem rahuldamine tootmise kiire arengu alusel on partei tähtsaim majanduslik-poliitiline ülesanne lähematel aastatel ja kaugemas tulevikus. Sellega seoses pöörab partei erilist tähelepanu ühiskondliku tootmise efektiivsuse suurendamisele. NSV Liidu moodustamise 50. aastapäevale pühendatud koosolekul ütles NLKP Keskkomitee peasekretär L. Brežnev: «Praegu on peamine ülesanne tunduvalt muuta orientatsiooni, asetada rõhk intensiivsetele majandamismeetoditele ja tagada seega majanduse efektiivsuse märgatav tõus. Jutt on sellest, et majanduslik kasv toimuks üha suuremal määral tööviljakuse ning teaduse ja tehnikaprogressi kiirendamise teel, olemasolevate tootmisvõimsuste täielikuma kasutamise abil ja sel teel, et saada rohkem tagasi igalt majandusse mahutatud rublalt, igalt kasutatavalt metalli-, kütuse-, tsemendi- ja väetisetonnilt.»

NLKP XXIV kongressi poolt seatud ülesandeid saab edukalt täita ainult kogu sotsialistliku majanduse efektiivsuse suurendamise varal. Kongress määras kindlaks ka partei sotsiaalpoliitika, mis näeb ette nõukogude ühiskonna ühtsuse edasise tugevdamise, klasside ja sotsiaalsete gruppide lähenemise, NSV Liidu rahvaste sõpruse tugevdamise, sotsialistliku demokraatia arendamise, töötajate kommunistliku kasvatamise, kultuuri ja teaduse edendamise.

Kommunismiehitamise igakülgset programmi kavandades lähtus kongress sellest, et Nõukogude Liidus on rahva kangelasliku töö tulemusena Kommunistliku Partei juhtimisel rajatud arenenud sotsialistlik ühiskond. Selle iseloomulikuks jooneks on majanduse määratu suur areng, sotsialistlike ühiskonnasuhete tugevnemine ja areng, laiade töörahvahulkade kultuuritaseme ja teadlikkuse tõus. See võimaldaski parteil seada praktiliseks ülesandeks kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomise, kõigi sotsialistliku ühiskonna alustugede täiustamise ja arendamise kommunismi suunas.

Parteiehituse valdkonnas kavandas kongress abinõud rahvahulkades tehtava organisatsioonilise ja poliitilise töö edasiseks edendamiseks, parteilise juhtimise meetodite täiustamiseks, parteielu leninlikest normidest rangelt kinnipidamiseks, demokraatliku tsentralismi printsiibi kui partei tugevuse ja tegutsemisvõime otsustava tingimuse järgimiseks.

Kongress kutsus üles tagama igas parteiorganisatsioonis kõigi kommunistide aktiivset osavõttu partei otsuste läbiarutamisest, väljatöötamisest ja elluviimisest, arendama kriitikat ja enesekriitikat — puuduste parandamise ja asjade edendamise läbiproovitud meetodit, parandama parteisisesi informatsiooni, rakendades seda tähtsa juhtimis-, kasvatus- ja kontrollivahendina. Kongressi otsustes rõhutati, et NLKP jõud on tema liikmete kõrges ideelisuses, aktiivsuses ja ennastsalgavuses. Partei ei salli passiivsust, ükskõiksust ja apoliitilisust. Iga kommunist peab olema teadlik poliitiline võitleja, alati ja kõikjal vääriliselt kandma Lenini partei liikme kõrget nime, täitma NLKP programmi ja põhikirja nõudeid.

Parteiorganisatsioonide tähtsuse suurendamiseks partei poliitika elluviimisel pidas kongress vajalikuks anda administratsiooni tegevuse kontrollimise õiguse peale tootmisettevõtete partei-algorganisatsioonide ka teadusliku uurimise instituutide, õppeasutuste, kultuurhariduslike ja raviasutuste partei-algorganisatsioonidele.

Rõhutades partei teoreetilise tegevuse suurt tähtsust rahva ideelise ühtsuse tugevdamisel, marksismi-leninismi autoriteedi suurendamisel rahvusvahelisel areenil, sedastas partei, et marksistlik-leninliku õpetuse loominguline arendamine ja propaganda, võitlus selle revideerimise katsete vastu peab ka edaspidi olema partei ideoloogilise töö keskpunktis. Kongress kohustas parteiorganisatsioone pöörama suuremat tähelepanu kommunistide marksistlik-leninlikule haridusele, kaadrite kasvatamisele marksismi-leninismi ja kaasaja põhiprobleemide suhtes partei poolt väljatöötatud vaadete sügava omandamise alusel.

Järjekindlate proletaarsete internatsionalistide parteina töötab NLKP oma poliitika, strateegia ja taktika välja kooskõlas niihästi oma maa kui ka kogu rahvusvahelise kommunistliku ja töölisliikumise huvidega. Tema suhted teiste kommunistlike ja töölisparteidega põhinevad marksismi-leninismi, vennaliku solidaarsuse ja võrdõiguslikkuse printsiipidel. Eriti tähtsaks peab NLKP sotsialismi maailmasüsteemi maade kommunistlike ja töölisparteide edasist konsolideerimist, sest sotsialismisüsteem on kogu maailma töölisklassi suurim saavutus, peajõud imperialismivastases võitluses. Sotsialismimaade ühtsus ja kooskõlastatus tagab sotsialismi ja kommunismi ehitamise ülesannete eduka lahendamise, on võimsaks tõkkeks reaktsiooniliste imperialismijõudude agressiivsete püüdluste teel. NLKP võitleb resoluutselt igasuguste katsetega nõrgendada kommunistlike ja töölisparteide rinnet, hoiab kurssi kõigi demokraatlike ja antiimperialistlike jõudude laia rinde loomiseks rahu-, demokraatia- ja sotsialismiürituse nimel.

NLKP XXIV kongressil väljatöötatud ja kõrvalekaldumatult ellu viidav rahuprogramm räägib sellest, et partei täidab kindlalt oma internatsionaalset kohust. NLKP 1973. a. aprillipleenum märkis, et NLKP aktiivne, algatuslik rahvusvaheline poliitika, mis

tugineb Nõukogude riigi võimsusele ja autoriteedile, kogu rahva toetusele, soodustab positiivseid nihkeid maailma olukorras. NLKP välispoliitiline kurss tagab soodsad välistingimused kommunismi ehitamiseks meie maal, sotsialistliku sõprusühenduse tugevdamiseks; see aitab kaasa töölis- ja rahvusliku vabastusliikumise edusammudele. NLKP välispoliitiline kurss on sihitud imperialismi agressioonipoliitika vastu ja aitab võidule pääseda vastandliku sotsiaalse süsteemiga riikide rahuliku kooseksisteerimise põhimõtetel, kindlustades ülemaailmset rahu.[1]

NLKP-s on 14 330 525 liiget ja 490 506 liikmekandidaati (1. jaanuariks 1973). Maa täisealise elanikkonna hulgast moodustavad kommunistid 9%. Suurem osa partei liikmeist (55,4%) on töölised ja talupojad (kolhoosnikud). Parteisse kuuluvate teenistujate hulgas on valdav osa vaimse töö tegijaid, mitmesuguste teadusalade spetsialiste.

Partei püüab selle poole, et tema koosseisus ka edaspidi kuuluks juhtiv koht töölisklassile, kes oli ja on nõukogude ühiskonna peamine tootlik jõud, tema kõige eesrindlikum, organiseeritum ja mõjukam klass. 1972. a. moodustasid partei liikmekandidaatideks võetuist töölised ja kolhoosnikud 69%.

NLKP ühendab eri põlvkondade esindajaid. Tema ridades on revolutsioonieelse staažiga liikmeid, Suure Isamaasõja veterane, neid, kes teostasid esimesi viisaastakuid, neid, kes relvaga kaitsesid oma sotsialistlikku kodumaad lahingutes saksa fašistlike vallutajatega, ja neid, kes sõjajärgsel perioodil võitlevad riigi majanduslik ja kaitsevõimsuse, teaduse ja kultuuri arengu eest. Üle 44% NLKP liikmeskonnast on alla 40 aasta vana. Iga aastaga suureneb noorsoo, eriti kommunistlike noorte juurdevool parteisse. Partei liikmekandidaadiks võetuist moodustasid kommunistlikud noored 1970. a. 53,8%, 1971. a. 56,1% ja 1972. a. 63%.

NLKP read ühendavad rohkem kui 100 rahvuse ja rahva esindajaid.

Nõukogude inimeste üldhariduslik taseme lakkamatu tõus kajastub ka NLKP-s. Ligi 83% partei liikmeist ja liikmekandidaatidest on kõrgema, lõpetamata kõrgema ja täieliku või mittetäieliku keskhariduse. Partei ridades on 6,5 miljonit kõrgema või keskerihariduse spetsialisti, sealhulgas 150 000 teaduste doktorit ja kandidaati.

Parteis on 378 740 partei-algorganisatsiooni, 373 034 tsehhiorganisatsiooni ja 479 853 parteigruppi. NLKP-s on 14 liiduvabariikide kommunistliku partei keskkomiteed, 6 kraikomiteed, 144 oblastikomiteed, 10 ringkonnakomiteed, 780 linnakomiteed, 511 linna ja 2842 maa rajoonikomiteed.

Juhtivate parteitöötajate kaadrit valmistatakse ette NLKP Keskkomitee juures asuvas Ühiskonnateaduste Akadeemias, NLKP Keskkomitee Kõrgemas Parteikoolis ja Kõrgemas Kaugõppeparteikoolis, 14 vabariiklikus ja oblastitevahelises kõrgemas parteikoolis.

Kogu NLKP tegevust juhib Keskkomitee, mille partei kongress valib 5 aastaks. Partei töö juhtimiseks Keskkomitee pleenumite vahelisel ajal valib Keskkomitee Poliitbüroo, jooksva töö juhtimiseks valitakse Keskkomitee Sekretariaat.

NLKP Keskkomitee peasekretär 1964. aastast on Leonid Brežnev.

NLKP keskhäälekandja on ajaleht «Pravda» («Tõde»), teoreetiline ja poliitiline trükiorgan — ajakiri «Kommunist».

---

[1] NLKP rahuprogrammi elluviimisel on saavutatud suurt edu rahvusvahelise pingelõdvenduse osas, millele on palju kaasa aidanud tippkohtumised juhtivate kapitalistlike maade riigijuhtidega. NLKP järjekindla rahupoliitika tulemusel viidi edukalt lõpule Euroopa julgeoleku ja koostöönõupidamine ning selle 3. voorus tipptasemel Helsingis kirjutati 1. augustil 1975. a. alla Lõppaktile.

1974. aasta aprillis otsustas NLKP KK pleenum kokku kutsuda järjekordse Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongressi 24. veebruaril 1976. — *Toim.*

EUROOPA

ALBAANIA

(Albaania Rahvavabariik)

Riik Balkani poolsaarel. Pindala 28 700 km². Rahvaarv 2,2 miljonit (1973. a.).

Kõrgeim riigivõimu- ja seadusandlik organ on Rahvakogu. Täidesaatev organ on valitsus (Ministrite Nõukogu).

Pärast vabastamist fašistlikest okupantidest (1944. a.) teostati riigis demokraatlikud ja sotsialistlikud ümberkorraldused. 11. jaanuaril 1946 kuulutati Albaania rahvavabariigiks. Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaade abile toetudes alustas Albaania sotsialismi ehitamist.

Pärast 1960. a. võtsid Albaania juhid sotsialistliku sõprusühenduse ja rahvusvahelise kommunistliku liikumise suhtes erihoiaku. Katkes Albaania koostöö NSV Liidu ja teiste sotsialismimaadega. 1962. aastast alates Albaania ei võta osa VMN-i tööst (kuhu ta oli vastu võetud 1949. a.), 1961. aastast aga ei osale ta Varssavi Lepingu Organisatsioonis (1968. a. septembris teatas Albaania oma väljaastumisest Varssavi Lepingu Organisatsioonist).

ALBAANIA TÖÖPARTEI (ATP) — loodud 1941. a. novembris (1948. aastani — Albaania Kommunistlik Partei) 30-ndatel aastatel tekkinud üksikute kommunistlike gruppide ühinemisel.

Aastail 1941—1944 juhtis kommunistlik partei rahva võitlust itaalia ja saksa fašistlike okupantide vastu. Pärast riigi vabanemist mobiliseeris ta valitseva parteina töörahvahulgad sotsiaal-majanduslike ümberkorralduste teostamisele.

AKP I kongress (1948. a. november) kinnitas partei põhikirja ja otsustas AKP ümber nimetada Albaania Tööparteiks (ATP), kavandas Albaanias sotsialismi aluste rajamise programmi, mis nägi ette maa industrialiseerimise, põllumajanduse kollektiviseerimise ja kultuurirevolutsiooni teostamise.

Järgnenud ATP kongressidel arutati Keskkomitee aruandeid, kinnitati rahvamajanduse arendamise viie aasta plaanide direktiive ja valiti partei juhtorganeid. ATP III kongressil võeti vastu ka partei uus põhikiri.

60-ndate aastate algusest peale püsib ATP juhtkond Hiina mauistlike liidrite aktiivsel toetusel eriseisukohal, mis on vastuolus sotsialistliku sõprusühenduse ja rahvusvahelise kommunistliku liikumise ühtsuse huvidega. ATP sidemed NLKP ja teiste marksistlik-leninlike parteidega on katkenud. ATP ei võta osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest kokkutulekutest.

Juhindudes NLKP XXIV kongressi otsustest, teostavad NLKP Keskkomitee ja Nõukogude valitsus järjekindlalt kurssi normaalsete suhete taastamisele Albaania Rahvavabariigiga, mis vastaks albaania ja nõukogude rahva, kõigi sotsialistliku sõprusühenduse maade pikaajalistele huvidele.

ATP-l on umbes 90 000 liiget (1973. a.).

ATP Keskkomitee esimene sekretär on Enver Hoxha.

Partei keskhäälekandja on päevaleht «Zëri i Popullit» («Rahva Hääl»), igakuiseks teoreetiliseks organiks on ajakiri «Rruga e Partisë» («Partei Tee»).

AUSTRIA

(Austria Vabariik)

Riik Kesk-Euroopas. Pindala 83 850 km². Rahvaarv 7,4 miljonit (1972. a.). Austria on kodanlik föderatiivne vabariik, selle koosseisu kuulub 9 liidumaad (provintsi). Kõrgeim seadus-

andlik organ on parlament, mis koosneb kahest kojast: Rahvusnõukogust ja Föderaalnõukogust.

Föderaalkantsler on Bruno Kreisky.

Austria Vabariigi välispoliitika aluseks on 15. mail 1955 sõlmitud riigilepingust tulenevad Austria kohustused ja 1955. a. oktoobris tema poolt vastuvõetud alalise neutraliteedi staatus.

Austria on kõrgeltarenenud industriaal-agraarmaa, tema majandust iseloomustab tööstuse laialdane natsionaliseeritus. Samal ajal on riigi majanduses tugevad positsioonid välis-, peamiselt Lääne-Saksa kapitalil. 1972. a. sõlmis Austria nn. vabakaubanduse tsooni kokkuleppe Euroopa Majandusühendusega.

AUSTRIA KOMMUNISTLIK PARTEI (AKP) — asutatud 3. novembril 1918 Viinis.

1933. a. mais keelas AKP tagurlik Dollfussi valitsus. Saksa okupatsiooni ajal (1938—1945) pidas kommunistlik partei ennastsalgavat antifašistlikku võitlust, kandes raskeid kaotusi.

Pärast Austria vabastamist 1945. a. aprillis, milles otsustavat osa etendas Nõukogude Liit, töötab AKP legaalselt. Kommunistid andsid olulise panuse riigi rahvamajanduse taastamisse. Aastail 1945—1947 kuulusid AKP esindajad Austria valitsusse. AKP astus järjekindlalt vastu lääneriikide katsetele tõmmata Austria kaasa agressiivsetesse blokkidesse, ta pooldas neutraliteedipoliitikat ja riigilepingu sõlmimist.

1958. a. veebruaris võttis AKP vastu programmdokumendi «Austria tee sotsialismile» (selle kinnitas AKP XVIII kongress 1961. a), milles marksismi-leninismi põhimõtete alusel analüüsitakse sotsialismi ehitamise võimalusi ja perspektiive Austrias.

60-ndate aastate keskpaiku tekkis AKP-s parempoolne oportunistlik grupeering (E. Fischer, F. Marek jt.), kes eriti aktiviseeris oma tegevust 1968. a. Tšehhoslovakkia sündmuste ajal ja taandus parteivastastele Nõukogudevaenulikele seisukohtadele. AKP XXI kongress (1970. a. mai) aitas kaasa partei organisatsioonilisele ja ideoloogilisele tugevnemisele, mõistes hukka AKP juhtkonnast eemaldatud või parteist välja heidetud parempoolsete elementide tegevuse.

1974. a. jaanuaris peetud AKP XXII kongress tõendas partei konsolideerumist marksismi-leninismi ja proletaarse internatsionalismi põhimõtete alusel. Kongressil vastuvõetud dokumendis «AKP poliitilis-ideoloogilised põhimõtted» öeldakse, et sotsialistliku ühiskonnakorra alused luuakse kooskõlas üldiste seaduspärasustega — töölisklassi riigivõimu, s. o. proletariaadi diktatuuri kehtestamisega selle ühel või teisel kujul, marksistlik-leninliku partei juhtiva rolli kinnistamisega, põhiliste tootmisvahendite ühiskonnastamisega, majanduse plaanipärase arendamisega. Dokument märgib võimalust, et Austria jõuab sotsialismi antimonopolistliku demokraatliku üleminekuetapi kaudu, mil murtakse monopolistliku kapitali võim ja kehtestatakse demokraatlik võim.

XXII kongressi otsuseid täites on AKP arendanud võitlust töötajate majanduslike ja sotsiaalsete nõudmiste kaitseks, eriti mis puutub hindade ja elukalliduse tõusu riigis ning töötajate õigusse võtta osa ettevõtete juhtimisest. Kommunistid paljastavad ASP poolt aetavat sotsiaalse partnerluse poliitikat, nõuavad demokraatia laiendamist, astuvad välja reaktsiooni ja neonatsismi vastu, töölisklassi tegevusühtsuse eest.

Kommunistlik partei laiendab oma mõjuvõimu töölisklassi hulgas, ta on esindatud kohalikes võimuorganites, tal on kindlad positsioonid ettevõtete tootmisnõukogudes.

AKP võitleb Euroopa julgeoleku tugevdamise ja Austria alalise neutraliteedi eest, ta seisab vastu maa kaasatõmbamisele Ühisturgu.

AKP delegatsioon võttis osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest (1957., 1960. ja 1969. a).

AKP on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Kongressidevahelisel ajal juhib parteid Keskkomitee. Parteis on 20 200 liiget (1974. a.).

AKP esimees on F. Muhri.

Keskhäälekandja on päevaleht «Volksstimme» («Rahva Hääl»). Teoreetiline organ — kuukiri «Weg und Ziel» («Tee ja Eesmärk»).

AUSTRIA NATSIONAAL-DEMOKRAATLIK PARTEI (NDP) — loodud 1966. a. juulis, asub varjamatult neonatslikel positsioonidel, peab tihedaid sidemeid Lääne-Saksa NDP-ga.

NDP esimees on H. Eberhart.

AUSTRIA RAHVAPARTEI (ARP) — asutati 1945. a. aprillis, kujutab endast suurel määral 1877. a. loodud katoliikliku kristlik-sotsiaalse partei järeletulijat. ARP on mõjukas kodanlik partei, kes väljendab suurtöösturite ja maaomanike huve ning on seotud katoliku kirikuga.

Partei koosneb 5 organisatsioonist: Majandusliidust (ühendab peamiselt ettevõtjaid), Tööliste ja Teenistujate Liidust, Talurahvaliidust, naiste- ja noorsooühendusest.

ARP programmdokumentides (viimane võeti vastu partei Salzburgi kongressil 1972. a. detsembris) ja tema liidrite avaldustes märgitakse, et partei toetab eraomandust, ettevõtjate eraalgatust ja konkurentsi, elanikkonna eri gruppide huvide sobitamist ning on marksismi ja klassivõitluse vastu.

ARP tegevuse eesmärk on suurkapitali positsioonide tugevdamine. Välispoliitika valdkonnas on partei juhid korduvalt toetanud riigilepingust kinnipidamist ja alalise neutraliteedi poliitika ajamist. Samal ajal üritavad mitmed ARP tegelased tõlgendada Austria neutraliteeti ainult sõjalisena. Partei on tihedates sidemetes Saksa FV Kristlik-Demokraatliku Liiduga.

Üle 20 aasta moodustas ARP koos Austria Sotsialistliku Parteiga koalitsioonivalitsusi ja oli nende eesotsas. 1966. a. moodustas ARP üheparteilise valitsuse. Mitmed selle poolt astutud sammud halvendasid töötajate elatustaset (maksude ja lõivude suurenemine, hindade tõus jne.) ning aitasid kaasa ARP lüüasaamisele parlamendivalimistel 1970. a. märtsis, mil partei kaotas absoluutse ja suhtelise enamuse parlamendis.

ARP organisatsioonid moodustatakse territoriaalsel põhimõttel, partei kõrgeim organ on kongress, nende vaheaegadel juhib ARP tegevust Föderaaljuhatus.

ARP-l on umbes 700 000 liiget.

ARP esimees on K. Schleinzer, peasekretär H. Kohlmaier.

ARP väljaanded ilmuvad mitmes Austria liidumaas.

AUSTRIA SOTSIALISTLIK PARTEI (ASP) — loodud 1945. a. aprillis, on suurel määral omaks võtnud 1888.—1889. a. asutatud Austria Sotsiaaldemokraatliku Partei reformistliku ideoloogia, kogemused ja traditsioonid.

Üle 20 aasta võttis ASP koos kodanliku ARP-ga osa Austria koalitsioonivalitsustest. Aastail 1966—1970 oli ASP opositsioonis, 1970. a. aprillis moodustas üheparteilise valitsuse. 1975. a. parlamendivalimistel sai ASP Rahvusnõukogus 94 mandaati (183-st). ASP-l on riigis suur mõjuvõim, teda toetab Austria Ametiühingute Koondis (üle 1,5 miljoni liikme). 1965. a. maist 1974. a. aprillini oli Austria presidendiks ASP esindaja F. Jonas, kelle koha päris samuti ASP-le lähedane R. Kirchschläger.

1958. a. mais vastuvõetud ASP programm on läbi imbunud reformismivaimust, see tõendab ASP täielikku taganemist marksismist ja klassivõitlusest. Ta kuulutab reformid ainsaks sotsialismi kehtestamise teeks. Dokumendis öeldakse, et ka tulevikus «majanduse laiades sfäärides säilib eraettevõtlik tegevus», kusjuures «ettevõtjate algatus, konkurents . . . saavad avara tegevusvälja». 1972. a. aprillis toimunud ASP kongress kinnitas selle programmi printsiipe.

Paljude aastate kestel on ASP juhtkond ajanud sotsiaalse partnerluse poliitikat, igati takistades streigivõitluse laienemist. Ta teeb kodanlusele suuri järeleandmisi töötajate arvel, keeldub igasugusest koostööst AKP-ga.

Välispoliitika valdkonnas on ASP korduvalt deklareerinud, et ta pooldab riigi alalist neutraliteeti ja Euroopa julgeoleku tugevdamist.

ASP parteiorganisatsioonid moodustatakse peamiselt territoriaalse tunnuse alusel. Kongressidevahelisel ajal juhib partei tööd juhatus, kes moodustab presiidiumi. ASP-l on umbes 700 000 liiget.

ASP esimees on B. Kreisky.

Keskhäälekandja on päevaleht «Arbeiter-Zeitung» («Töölisleht»), teoreetiliseks organiks kuukiri «Die Zukunft («Tulevik»).

AUSTRIA VABADUSEPARTEI (AVP) — loodud 1956. a. aprillis lagunenud neofašistliku Sõltumatute Liidu (asutatud 1949. a.) baasil. AVP ühendab osa väike- ja keskkodanlust, kes orienteerub Lääne-Saksamaale. Parteis on arvukalt endisi natse ja sudeedi sakslasi.

Partei IX kongressil 1968. a. aprillis vastuvõetud programm eitab iseseisva austria rahvuse olemasolu, seab ülesandeks Austria sidemete laiendamise Saksa FV ja Ühisturuga. AVP X kongress (1970) pooldas Austria neutraliteeti, kuid ainult sõjalises valdkonnas. Sisepoliitika küsimustes toetab AVP kapitalistliku korra igakülgset tugevdamist. Oma positsioonide tugevdamiseks kritiseerib ta demagoogiliselt niihästi ASP-d kui ka ARP-d, kuid ei välista seejuures koalitsiooni ühega neist parteidest.

1975. a. parlamendivalimistel sai AVP parlamendis 15 kohta (183-st). Partei liikmete arv on umbes 25 000.

AVP kõrgeim organ on kongress. Partei jooksvat tööd juhib juhatus. AVP esimees on F. Peter. Keskhäälekandja — nädalaleht «Neue Freie Zeitung» («Uus Vaba Leht»).

BELGIA

(Belgia Kuningriik)

Riik Lääne-Euroopas. Pindala 30 507 km². Rahvaarv 9,7 miljonit (1972. a.).

Belgia Kuningriik on konstitutsiooniline monarhia. Riigipea on kuningas. Seadusandlikku võimu teostavad kuningas ja parlament, mis koosneb Esindajatekojast ja Senatist. 1974. a. juunis moodustatud valitsusse läksid kolme partei (KSP, VPP, VÜ) esindajad.

Töölisklass peab visa võitlust tööpuuduse ja inflatsiooni vastu, nõudes oma elatustaseme tõstmist ja 1/3 tootmisvõimsustest kontrolliva väliskapitali omavoli lõpetamist. Sisepoliitilisele elule jätab tugeva jälje rahvusküsimus. Tagurlus õhutab rahvuslikku vaenu flaamide (57% elanikkonnast) ja valloonide (41%) vahel.

Belgia valitsus pooldab majanduslikku ja poliitilist integratsiooni Euroopa Majandusühenduse raames. Samal ajal astub ta ka mitmeid positiivseid samme, toetab pinevuse lõdvendamist Euroopas ja kontaktide laienemist sotsialismimaadega. Edukalt arenevad Nõukogude—Belgia suhted. Julgeoleku tagamise ja rahuvõitluse küsimustes etendab aktiivset osa Belgia üldsus. 1972. a. toimus Brüsselis Euroopa julgeoleku ja koostöö eest võitlevate ühiskondlike jõudude assamblee.

BELGIA KOMMUNISTLIK PARTEI (BKP) — moodustatud 4. septembril 1921, ühendab marksismi-leninismi põhimõtete alusel töölisi, teenistujaid ja edumeelset intelligentsi.

Okupatsiooni ajal oli vastupanuliikumise eesotsas. 1944. aastast 1947. aasta märtsini kuulusid BKP esindajad valitsusse. Edasi päästis tagurlus BKP vastu valla raevuka kampaania. Antikommunistliku hüsteeria õhkkonnas tapsid belgia fašistid 1950. a. BKP esimehe Julien Lahaut'. Hiljem on partei võitlusele tunduvat kahju tekitanud Hiina-meelsete grupeeringute lõhestustegevus.

BKP kongresside otsustes (viimane, XXI kongress peeti Brüsselis 15.—16. detsembril 1973) kuulutatakse partei eesmärgiks Belgias sotsialistliku ühiskonna ehitamine — võimaluse korral rahulikul teel, rahvahulkade organiseeritud võitlusele toetudes. BKP on pannud ette moodustada konkreetse programmi alusel demokraatlike ja progressiivsete jõudude liit.

Suurt tähelepanu pöörab BKP võitlusele töötajate lähemate huvide eest: elatustaseme tõstmisele, tööpuuduse likvideerimisele, sotsiaalse seadusandluse parandamisele, omavalitsusorganite õiguste laiendamisele jne. Partei nõuab rahvusküsimuse lahendamist Belgia muutmisega föderatsiooniks, kus Flandriale, Vallooniale ja Brüsselile antaks laialdane autonoomia.

Välispoliitika valdkonnas võitleb BKP järjekindlalt rahu ja rahuliku kooseksisteerimise ning Euroopa julgeoleku eest, ta toetab imperialistliku agressiooni, kolonialismi ja neokolonialismi vastu võitlevaid rahvaid. BKP nõuab, et Belgia astuks välja NATO-st ja ajaks aktiivse neutraliteedi poliitikat.

1974. aasta valimiste järel on BKP-l Esindajatekojas 4 deputaati (endises koosseisus 5).

BKP delegatsioon võttis osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a. BKP-l on NLKP-ga aktiivsed sõbralikud sidemed, regulaarselt vahetatakse delegatsioone.

BKP-l on umbes 11 000 liiget.

Partei on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõtetel. Territoriaalsed ja ettevõtterakukesed ühendatakse sektsioonidesse, sektsioonid — föderatsioonideks. Kongressid kutsutakse kokku kord 2—3 aasta takka. Rahvuslike probleemide arutamiseks korraldatakse regulaarselt flaami ja vallooni tiiva konverentse. Kongressidevahelisel ajal juhib parteid Keskkomitee, kes valib Poliitbüroo ja Sekretariaadi.

BKP esimees on L. Van Geyt.

BKP annab prantsuse keeles välja päevalehte «Le Drapeau Rouge» («Punalipp») ja flaami keeles nädalalehte «De Rode Vaan» («Punalipp»).

BELGIA SOTSIALISTLIK PARTEI (BSP) — asutatud 1885. a. Töölispartei nime all. Teise maailmasõja ajal saadeti laiali ja taastati 1945. a. praeguse nimega. Kuulub Sotsialistlikku Internatsionaali.

BSP-d pooldab tunduv osa töölisklassist ja keskkihtidest, osa väike- ja keskkodanlusest. Põhiliselt BSP mõju all on Belgia Üldine Tööföderatsioon ja Sotsialistlike Abistamiskassade Rahvuslik Liit. Partei juhib suurt hulka kooperatiive ja kindlustuskompaniid «Prévoyance sociale». Eraldised nende tuludest annavad BSP käsutusse märkimisväärsed finantsvahendid. Partei käsutuses on ka umbes 1000 rahvamaja, mis on poliitilise töö keskused.

Sisepoliitikas pole BSP-l konkreetset pikaajalist programmi — piirdutakse pragmaatiliste ettepanekutega lähemaks tulevikuks. BSP keeldub ühisaktsioonidest BKP-ga, kuid blokeerub kodanlike parteidega, osaledes regulaarselt koalitsioonivalitsustes.

Välispoliitikas toetab BSP aktiivselt poliitilist ja majandusintegratsiooni EMÜ raames. Kaua aega oli ta avalikult Ameerika-meelsetel seisukohtadel. Pooldab NATO säilitamist, ehkki soovitab seda teatud määral reorganiseerida. Samal ajal on BSP viimastel kongressidel kutsunud üles lõdvendama rahvusvahelist pinevust ja piirama relvastust, reguleerima konflikte poliitiliste vahenditega, looma Euroopas kollektiivset julgeolekut ja igakülgselt arendama Nõukogude—Belgia suhteid.

1974. a. parlamendivalimistel sai BSP 59 kohta Esindajatekojas (212-st).

BSP liikmeksolek on individuaalne, kuid on lubatud ka kollektiivne liikmeksastumine.

Parteil on 235 000 liiget (1971. a.) ja ta on üles ehitatud territoriaalse põhimõtte alusel: kohalikud sektsioonid on ühendatud 29 föderatsiooni. Kongresse korraldatakse 1—2 korda aastas, peale selle kutsutakse kokku BSP flaami ja vallooni tiiva konverentse. Jooksvat tööd juhib BSP büroo (22 liiget).

Partei esimehed on A. Cools ja J. Van Eynde, rahvuslikud sekretärid — J. Luyten ja A. Leonard.

Trükiorganid: prantsuse keeles ajaleht «Le Peuple» («Rahvas») ja flaami keeles ajaleht «Volksgazet» («Rahvaleht»). Üsna tugeva pahempoolse tiiva vaateid väljendab ajaleht «La Wallonie» («Valloonia»).

BRÜSSELI FRANKOFOONIDE DEMOKRAATLIK RINNE — VALLOONIDE ÜHENDUS (FDR-VÜ). Brüsselis FDR asutati 1965. a. prantsuse keelt kõneleva Brüsselis elanik-

konna keele- ja kultuuriõiguste kaitseks loodud organisatsioonide baasil. FDR peab kongresse kord 2—3 aasta möödudes. Esimees on A. Peeters, peasekretär — R. Bourgeois.

VÜ loodi 1968. a. progressiivsest Vallooni Rahvaliikumisest varem lahku löönud Vallooni Partei ümberkujundamisega natsionalistlikel alustel. VÜ tegutseb ainult vallooni piirkondades, kongresse korraldab iga aasta.

VÜ esimees on P.-H. Gendebien, peasekretär — A. Bila.

1968. a. sõlmisid FDR ja VÜ kokkuleppe, mille kohaselt mõlemad parteid, säilitades oma organisatsioonilise iseseisvuse ja sõltumatuse kohalike probleemide lahendamisel, kohustusid riigi ulatuses pidama ühtset joont ja esitama valimistel ühiskandidaate. FDR-VÜ juhtorgan on Peanõukogu, mis moodustatakse võrdsetel alustel. Esimees — Defosset.

FDR-VÜ dokumendid on natsionalistlikud ja pearõhk asetatakse neis «valloonide rahvuslikule ühtsusele».

Andmeid liikmete arvu kohta FDR ja VÜ ei avalda. Nad ühendavad peamiselt väikekodanlikke kihte, kuid neil on mõju ka mõnede teiste elanikkonnaosade hulgas.

1974. aasta valimistel said FDR ja VÜ 25 kohta Esindajatekojas (212-st).

LIBERAALNE PARTEI (LP) — loodi 1973. a. jaanuaris Vabaduse ja Progressi Partei Brüsseli föderatsiooni baasil. Lõi lahku VPP-st, sest polnud nõus osa võtma valitsuskoalitsioonist koos sotsialistidega. Parempoolne kodanlik partei. Põhiloosung: vaba ettevõtlus.

Liikmete arvu kohta andmeid ei avalda. Opositsioonis valitsusega. 1974. aasta valimistel esines blokis FDR-i ja VÜ-ga. Partei esimees on R. Gillet.

SOTSIAAL-KRISTLIK PARTEI (SKP) — asutatud 1830. a. 1945. aastani nimetati Katoliiklikuks Parteiks.

Väljendab finantskodanluse, keskkodanluse ja monarhistlike ringkondade huve. Paljud partei liidrid on vastutavatel kohtadel firmade ja pankade juhatustes. SKP on tihedalt seotud katoliku kirikuga ja toetub katoliiklikele organisatsioonidele (Kristliku Vastastikuse Abi Ühingute Liit, Kristlike Kooperatiivide Föderatsioon, Kristliku Töölisnoorsoo Liit jt.). SKP juhtimise all on mitmed kaubitsejate ja käsitööliste organisatsioonid (Lihunike Liit, Pagarite Liit jt.), samuti talurahvaorganisatsioonid Burenbond ja Belgia Agraarliit (üle poole talumajapidamistest). SKP-l on valdav mõju Kristlike Ametiühingute Konföderatsioonis. SKP-l on laialdane kooperatiivide, kultuuri-, spordi- ja muude organisatsioonide võrk.

Oma programmdokumentides kaitseb SKP eraomandust ja toetab «klasside koostööd». Enamik partei liidreid deklareerib ustavust NATO-le ning kutsub üles Ühisturu ja teiste kapitalistlike grupeeringute tugevdamisele. Parteis on siiski ka küllalt tugev pahempoolne tiib.

Viimastel aastatel on SKP faktiliselt lõhenenud kaheks iseseisvaks parteiks: Sotsiaal-Kristlikuks Parteiks, mis tegutseb vallooni piirkondades (esimees Ch.-F. Nothomb, peasekretär G. Mernier), ja Kristlik Rahvapartei, mis toetub flaami piirkondadele (esimees W. Martens, peasekretär I. Guisen). Mõlemad parteid peavad kongresse eraldi ja määravad oma poliitilise joone iseseisvalt, kuid nende programmilised erinevused piirduvad vaid usuküsimustega. Mõlema partei vahel peab sidet eriorgan eesotsas partei rahvusliku sekretäri F. Swaeleniga.

SKP ja KRP liikmete arv on mitteametlikel andmetel 160 000. 1974. a. valimistel said nende kandidaadid 72 kohta (212-st) Esindajatekojas.

Partei seisukohti väljendavad prantsuskeelne päevaleht «La Libre Belgique» («Vaba Belgia») ja flaamikeelne «Gazet van Antwerpen» («Antverpeni Leht»). Pahempoolsetele ringkondadele ja katoliiklikele ametiühingutele on lähedasem päevaleht «La Cité» («Linn»).

VABADUSE JA PROGRESSI PARTEI (VPP) — asutatud 1846. a. 1961. aastani nimetati Liberaalseks Parteiks. Väljendab suurkodanluse huve. Partei paljud väljapaistvad tegelased kuuluvad pankade ja tööstuskompaniide juhtkonda. Massibaas — väike- ja keskkodanlus. VPP juhib Belgia Liberaalsete Ametiühingute Üldist Konföderatsiooni. Tal on märkimisväärne mõju mõnedes käsitööliste ja kaubitsejate liitudes.

VPP pooldab «tugevat võimu», kuid on riigi majandusse sekkumise vastu. Ta nõuab vaba ettevõtlust, demokraatlike vabaduste piiramist, majanduse stabiliseerimist töötajate maksude suurendamise ja sotsiaalseteks vajadusteks, hariduse ja tervishoiu tarvis tehtavate kulutuste kärpimise teel. Toetab tingimusteta NATO-t.

Mitteametlikel andmetel on VPP-l 90 000 liiget.

1974. a. valimistel sai 15,2% häältest ja 30 kohta (212-st) Esindajatekojas.

Koosneb kolmest faktiliselt iseseisvast parteist: flaami piirkondade VPP (esimees F. Grootjans), vallooni piirkondade VPP (esimees A. Damseaux) ja Brüsseli VPP (pärast LP moodustumist elab üle kriisi), kes korraldavad oma kongresse ja määravad ise oma seisukohad regionaalprobleemide suhtes. VPP juhtorgan on Alaline Büroo, mis koosneb kolme partei esindajatest.

VPP esimees on P. Descamps.

Trükiorganid: prantsuskeelne päevaleht «La Dernière Heure» («Viimane Tund») ja flaamikeelne päevaleht «Het Laatste Nieuws» («Viimased Uudised»).

DE VOLKSUNIE (RAHVALIIT) ehk FLAAMI RAHVUSPARTEI (FRP) — asutatud 1954. a. flaami natsionalistlike organisatsioonide baasil (kaasa arvatud need, kes tegid koostööd hitlerlike okupantidega). Toetub kodanlusele ja väikekodanlusele, kuid leiab poolehoidu ka töötajate teatud osa hulgas. Tegutseb ainult flaami piirkondades ja Brüsselis.

Partei programmi põhipunktid on föderalismi, kogukondade autonoomia ja niisuguste reformide nõudmine, mis tagaksid flaami majanduse kiirema arengu.

Mitteametlikel andmetel on parteil 42 000 liiget. 1974. a. valimistel sai 10,2% häältest ja 22 deputaadikohta (212-st) Esindajatekojas. Opositsioonis valitsusega.

Organisatsiooniline struktuur: kohalikud sektsioonid on ühendatud ringkondadesse. Kongressi korraldab iga aasta.

Esimees on F. Van Der Elst, sekretär — W. Jorissen. Ametlik häälekandja — nädalaleht «Wei» («Meie»).

SAKSA KEELT KÕNELEVATE BELGLASTE PARTEI — tekkis 1972. a. Eipeni ja Malmédy ringkonnas. Programm: saksa vähemusrahvuse (0,7% Belgia elanikkonnast) õiguste kaitse. Parlamendis ei ole esindatud. Liidrid on J. Weynand ja R. Pankert.

BULGAARIA

(Bulgaaria Rahvavabariik)

Riik Balkani poolsaarel. Pindala 110 900 km². Rahvaarv 8,6 miljonit (1973. a.).

Bulgaaria Rahvavabariik on sotsialistlik riik, mis moodustus 1944. aasta 9. septembri rahvaülestõusu tulemusel. Monarhistlik-fašistlik režiim kukutati, võim läks töölisklassi ja töötava talurahva kätte. Revolutsiooni juhtiv jõud oli bulgaaria kommunistide partei.

Kõrgeim riigivõimu- ja seadusandlik organ on Rahvakogu, selle istungite vahelisel ajal — Riiginõukogu. Riigivõimu kõrgeim täidesaatev organ on Ministrite Nõukogu.

Lühikese ajaga on Bulgaaria RV muutunud nüüdisaegseks industriaal-agraarmaaks, kus on arenenud tööstus, mehhaniseeritud ja koopereeritud suurpõllumajandus ja sotsialistlik kultuur.

Kasvanud majanduspotentsiaal võimaldab Bulgaarial üha viljakamalt osaleda rahvusvahelises sotsialistlikus tööjaotuses, süvenevas majandusintegratsioonis — ennekõike Vastastikuse Majandusabi Nõukogu raames. Oma internatsionalistlikku välispoliitikat järgides võtab Bulgaaria RV aktiivselt osa Varssavi Lepingu Organisatsioonist. Proletaarse internatsionalismi ja rahuliku kooseksisteerimise printsii-

pidele põhinev rahuarmastav välispoliitika on võitnud Bulgaaria Rahvavabariigile rahu ja rahvaste koostöö eest võitleja autoriteedi.

BULGAARIA KOMMUNISTLIK PARTEI (BKP). Bulgaaria töölisklassi revolutsiooniline marksistlik partei loodi 1891. a. peetud Buzludžani kongressil Bulgaaria Sotsiaaldemokraatliku Partei (BSDP) nime all. Partei rajaja oli D. Blagojev.

1903. a. partei lõhenes Bulgaaria Sotsiaaldemokraatlikuks (kitsaste sotsialistide) Töölisparteiks (BSDk.s.TP) ja reformistlikuks Bulgaaria Sotsiaaldemokraatlikuks (laiade sotsialistide) Töölisparteiks (BSDl.s.TP).

Oktoobrirevolutsiooni mõjul asus nn. kitsaste sotsialistide partei leninlikele seisukohtadele. 1919. a. Sofias toimunud kongress kiitis heaks partei liitumise III Internatsionaaliga. Kongress nimetas partei ümber Bulgaaria Kommunistlikuks (kitsaste sotsialistide) Parteiks [BK(k.s.)P] ja võttis vastu «Programmdeklaratsiooni». 1919. a. lõpul ühendas partei üle 35 000 liikme. 1923. a. septembris asus BK(k.s.)P antifašistliku rahvaülestõusu etteotsa, mis ebaõnnestumisele vaatamata etendas suurt osa Bulgaaria revolutsiooniliikumise edasises arengus. Partei oli sunnitud minema põranda alla. Legaalsete võimaluste ärakasutamiseks loodi 1927. a. BK(k.s.)P juhtimisele allunud Töölispartei (TP). 1938. a. otsustati, et jääb vaid TP, millesse astusid ka BK(k.s.)P liikmed. 1940. a. lõppenud ümberkorraldamine tugevdas revolutsioonilist liikumist Bulgaarias, edendas bulgaaria kommunistide võitlust riigis valitsenud monarhistlik-fašistliku režiimiga.

Pärast fašistliku Saksamaa kallaletungi NSV Liidule (1941) võttis BTP Keskkomitee kursi relvastatud antifašistliku võitluse organiseerimisele. Partei algatusel loodi 1942. a. juunis Isamaarinne, mis ühendas riigi kõiki antifašistlikke jõudusid.

9. septembril 1944 toimus partei juhtimisel relvastatud rahvaülestõus, millega Bulgaarias algas sotsialistlik revolutsioon. 1944. a. nimetati BTP ümber Bulgaaria Töölis-(kommunistide) Parteiks.

1948. a. mais-augustis ühines BT(k)P-ga marksismi-leninismi ideeliste ja organisatsiooniliste põhimõtete täieliku tunnustamise alusel BSD l.s. TP.

18.—25. juulil 1948 toimus partei V kongress. Partei nimetati Bulgaaria Kommunistlikuks Parteiks (BKP), kongress kavandas Bulgaarias sotsialismi ehitamise põhijoone. BKP elus sai tähtsaks sündmuseks Keskkomitee 1956. a. aprillipleenum, mis lõi soodsad tingimused sotsialismi kiirendatud ehitamiseks riigis. 1958. a. juunis peetud VII kongress võttis vastu kolmanda viie aasta plaani (1958—1962) direktiivid.

BKP juhtimisel teostas bulgaaria rahvas põhjalikud revolutsioonilised ümberkujundused, saavutas lühikese ajaga suurt edu maa arendamisel. 1971. a. aprillis toimunud BKP X kongress võttis vastu partei uue programmi ja kavandas Bulgaarias arenenud sotsialistliku ühiskonna rajamise ülesanded. Määrati kindlaks järjekindlalt internatsionalistliku, tõeliselt demokraatliku ja sügavalt rahuarmastava välispoliitilise kursi põhieesmärgid arenenud sotsialismi ehitamise etapil.

1. jaanuaril 1972 oli BKP-s üle 700 000 liikme, kes olid ühendatud 24 800 algorganisatsiooniks. Partei sotsiaalne koosseis: töölised — 40,1%, talupojad — 26,1%, teenistujad — 28,2%, muud — 5,6%.

BKP on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõtetel. Kõrgeim organ on partei kongress, mis vastavalt põhikirjale kutsutakse kokku kord 5 aasta jooksul. Kongress valib Keskkomitee, see omakorda töö juhtimiseks pleenumitevahelisel ajal Poliitbüroo ja Sekretariaadi.

BKP delegatsioonid võtsid osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest Moskvas (november 1957, november 1960, juuni 1969).

BKP Keskkomitee esimene sekretär on Todor Živkov.

BKP KK häälekandja on päevaleht «Rabotnitšesko Delo» («Töölisüritus»).

Teoreetiline organ on kuukiri «Novo Vreme» («Uus Aeg»).

BULGAARIA MAAHARIJATE RAHVALIIT (BMRL) — asutatud 1900. a. seisusliku talupojaorganisatsioonina, millel olid peamiselt valgustuslikud eesmärgid. 1908. a. kujundati BMRL väikekodanlikuks talurahvaparteiks. Jõukate talupoegade huve väljendades jutlustas BMRL «iseseisva talurahvavõimu» teooriat, eitades töölisklassi ja talurahva liidu loomist.

1942. a. liitusid BMRL-i pahempoolsed jõud Isamaarindega ja võtsid osa võitlusest Saksa fašismi ja selle bulgaaria käsilastega. BMRL-i uut poliitilist kurssi kinnitati XXVII kongressi (1947. a. detsember) ja BMRL-i Kõrgema Parteinõukogu otsustes (1948. a. november), mis tunnustasid BKP juhtivat osa ja piiritlesid BMRL-i ülesanded riigis sotsialismi aluste rajamisel. BMRL võtab aktiivselt osa Bulgaaria põllumajanduse sotsialistlikust ümberkorraldamisest, tööliste ja talupoegade liidu ning bulgaaria rahva sotsiaal-poliitilise ja ideelise ühtsuse tugevdamisest.

BMRL-il on põhikiri, kuid tal puudub oma programm. Ta kutsub oma liikmeid üles võitlema BKP programmi elluviimise eest.

BMRL-il on umbes 120 000 liiget. Parteil on oma esindajad riigivõimuorganites.

BMRL-i kõrgeim organ on kongress. 1971. a. oktoobris peeti XXXII kongress. Kongress valib juhtorgani — Juhatusnõukogu, kes omakorda valib Komitee, BMRL-i sekretäri ja Alalise Komitee sekretärid.

BMRL-i sekretär on G. Traikov.

Partei häälekandja on ajaleht «Zemedelsko Zname» («Maaharija Lipp»).

GIBRALTAR

Suurbritannia koloonia Pürenee poolsaare lõunaosas. Pindala 6,5 km². Rahvaarv umbes 28 000 (1972. a.). Gibraltarit valitseb Inglise kuberner, kelle juures tegutseb nõuandev organ — Gibraltari Nõukogu.

Seadusandlik võim kuulub kubernerile ja Koosolekute Kojale. Täidesaatvat võimu teostab Ministrite Nõukogu.

Gibraltar on NATO-le strateegiliselt tähtis Suurbritannia mere- ja lennuväebaas.

GIBRALTARI LEIBORISTLIK PARTEI — kuni 1970. a. nimetatud Kodanikuõiguste Assotsiatsiooniks. Pärast võitu 1972. a. juunis korraldatud valimistel moodustas valitsuse. Partei liider on J. Hassan.

INGLISMAAGA INTEGREERUMISE PARTEI — nõuab Gibraltari liitmist Suurbritanniaga.

Partei liider on M. Xiberras.

HISPAANIA

Riik Edela-Euroopas, hõlmab suurema osa Pürenee poolsaarest. Pindala 503 492 km². Rahvaarv 35 miljonit (1972. a.).

1947. a. juunis kuulutati Hispaania kuningriigiks. Eluaegne riigipea oli generalissimus F. Franco. Pärast F. Franco surma sai 1975. aasta 22. novembril kuningana riigipeaks Juan Carlos I. Seadusandliku võimuorgani funktsioone täidab Cortes (ühekojaline parlament). Täidesaatev võim kuulub valitsusele (Ministrite Nõukogule). Peale selle on valitsusjuhi juures konsultatiivorgan — Kuningriigi Nõukogu.

Enamik hispaania rahva kihte nõuab rahvavaenuliku režiimi asendamist demokraatliku süsteemiga. Hispaanias kasvab lakkamatult streigiliikumine.

Rahvahulkade survel ja valitsevas grupeeringus toimunud muutuste mõjul olid võimud sunnitud tegema järeleandmisi. See on mõnevõrra suurendanud parlamendi ja ametiühingute rolli, osaliselt on tühistatud sõjakohtud. Kuid pärast töötajate väljaastumisi 1973. a. mais keeldusid valitsevad grupid liberaliseerimisest ja tugevdasid demokraatlike jõudude vastaseid repressioone.

1953. aastast on Hispaanial sõjaline kokkulepe USA-ga (pikendatud 1963., 1970. ja 1976. a.). Hispaanias on rajatud mitu USA sõjaväebaasi

(sealhulgas aatomiallveelaevade baas). Hispaania ei kuulu NATO-sse ega Ühisturgu.

Peale Hispaania Falangi on poliitiliste parteide tegevus praktiliselt keelatud.

HISPAANIA FALANG (HF — Hispaania Traditsionalistlik ja Natsionaalsündikalistliku Rünnakuhuntade Falang) — Hispaania valitsev fašistlik partei. Väljendab finantsoligarhia ja maaomanike kõige tagurlikumate kihtide huve. Asutatud 29. okt. 1933 José Antonio Primo de Rivero poolt Hispaania Falangi nime all. 1934. a. liitus teise fašistliku organisatsiooniga (Natsionaalsündikalistlikud Rünnakuhuntad) ja sai nimeks Hispaania Natsionaalsündikalistlike Rünnakuhuntade Falang.

1934. a. novembris töötati välja programm — «Falangi 26 punkti». 1936. aastani koosnes HF mitmest aristokraatliku noorsoo, sõjaväeohvitseride ja relvastatud palgasalkade grupist. HF etendas tähtsat osa 1936. a. fašistliku mässu ettevalmistamisel. 1937. a. aprillis liideti HF monarhistliku parteiga Traditsionalistlik Kogukond ja sai praeguse nime. Pärast Hispaania Vabariigi lüüasaamist muutus HF valitsevaks ja ainsaks legaalseks parteiks Hispaanias.

50-ndate aastate teisel poolel sai HF nimeks «Rahvuslik Liikumine», mille printsiibid Franco kuulutas välja 1958. a. («Rahvusliku Liikumise printsiipide» seadus 17. aprillist 1958). 50-ndatest aastatest alates on HF pidevalt oma mõju kaotanud ja elab praegu üle sügavat kriisi. Partei on killustatud mitmesugusteks grupeeringuteks, vooludeks ja ringideks. HF-i liikmeil on vormiriietus.

Keskhäälekandja on ajaleht «Arriba» («Üles»).

HISPAANIA KOMMUNISTLIK PARTEI (HKP) — loodud 1920. a. aprillis. Mõnede sektantlikult meelestatud delegaatide vastuseisule vaatamata kiitis HKP I kongress (1922. a.) heaks ühisrinde Töötajate ja Anarhistide Üldliidu liikmetest töötajatega.

HKP kirev koosseis — sinna sattusid elemendid, kes polnud vabanenud sotsiaaldemokratismist, anarhismist ja pahemsektantlikest tendentsidest — raskendas partei ideelist ja organisatsioonilist tugevdamist. Kindral Primo de Rivera sõjaväelise diktatuuri kehtestamise järel 1923. a. oli HKP sunnitud minema põranda alla.

HKP IV kongress (1932. a. märts) mõistis resoluutselt hukka sektantlikud tendentsid ja nende kandjad parteis. Kongressil Keskkomiteesse valitud tõeliselt revolutsioonilised juhid José Dias (aastail 1932—1942 HKP peasekretär), Dolores Ibárruri jt. etendasid otsustavat osa HKP tugevdamisel tööliskiassi avangardina. Varsti muutus HKP riigi üheks mõjukamaks poliitiliseks jõuks.

Fašismiohu teravnemine 1933. a. tõendas tööliste ja kõigi demokraatlike jõudude ühtsuse tugevdamise vajadust. HKP pani ette luua lai antifašistlik rinne. Sel ajal hakkas HKP liikmete arv kiiresti kasvama. Rahvarinde võidu eel parlamendivalimistel (16. veebr. 1936) oli HKP-l 30 000 liiget, 1936. a. juunis, vahetult enne fašistlikku mässu, oli neid juba 100 000.

Rahvuslik-revolutsioonilise sõja ajal (juuli 1936 — märts 1939) kasvas partei liikmete arv 300 000-ni. HKP oli peamine hispaania rahva vastupanu organiseerija fašistlikule sõjalisele mässule.

Hispaania vabariigi lüüasaamise järel oli HKP sunnitud minema põranda alla. Tema liikmete arv ja mõju vähenes tunduvalt. Julma terrori ja lakkamatute repressioonide tingimustes asus HKP töötama välja uusi võitlusvorme ja -meetodeid.

HKP V kongress (1954. a.) võttis vastu «Hispaania Kommunistliku Partei programmi võitluses Hispaania sõltumatuse ja demokratiseerimise, hispaania rahva elutingimuste põhjaliku parandamise eest» ja HKP põhikirja. HKP VI kongress (1960. a.) kinnitas rahvusliku üksmeele poliitikat (mis oli välja töötatud HKP Keskkomitee pleenumil 1956. a.) ja töötas ümber V kongressil vastuvõetud programmi.

Rahvusliku üksmeele poliitikast lähtudes seadis HKP ülesandeks rahuliku demokraatliku revolutsiooni Hispaanias, Franco ja fašistlike valitsusvormide kõrvaldamise poliitilise üldstreigi ja selle rahvuslikuks üldstreigiks laiendamise teel. Sellist teed käsitab HKP omapärase «rahuliku rahvusliku ülestõusu» vormina, mille käigus kõik opositsioonijõud demonstreerivad resoluutselt eitavat suhtumist fašistlikku diktatuuri ja sunnivad oma aktiivsete väljaastumistega valitsevat oligarhiat võimust lahti ütlema.

HKP VIII kongress (1972. a.) arutas läbi mitmed demokraatliku ja sotsialistliku Hispaania eest peetava võitluse arenguga seotud probleemid.[2] Kongress vaatas läbi uue programmi väljatöötamise ja põhikirja muutmise ettepanekud. Mõningates rahvusvahelistes küsimustes on HKP üksikutel tegelastel eriarvamus, mis räägib taganemisest proletaarse internatsionalismi printsiipidest.

HKP on ainus poliitiline opositsioonijõud riigis, kel on tegevusprogramm niihästi lähemaks kui ka pikemaks ajaks.[1]

HKP esimees on Dolores Ibárruri. Peasekretär on Santiago Carrillo.

Partei trükiorgan on ajaleht «Mundo Obrero» («Töölismaailm»).

HISPAANIA SOTSIALISTLIK TÖÖLISPARTEI (HSTP) — asutatud 1879. a. mais Madriidis I Internatsionaali Hispaania Föderatsiooni endiste liikmete poolt. 1881. aastani oli illegaalne. 1888. a. peeti Barcelonas HSTP I kongress, mis võttis vastu programmi. 1921. a. eraldus HSTP-st pahempoolne tiib ja moodustas Hispaania Kommunistliku Töölispartei, mis 1921. a. liitus HKP-ga.

1936. a. jaanuaris astus HSTP rahvarindesse. Pärast fašistliku diktatuuri kehtestamist 1939. a. partei keelati.

HSTP kuulub Sotsialistlikku Internatsionaali.

Juhtorgan on Täidesaatev Komisjon (asub Toulouse'is Prantsusmaal).

Viimasel ajal on Hispaanias endas sotsialistide positsioonid tugevnenud. 1964. a. loodi Ühtne Hispaania Sotsialistlik Rinne. 1973. a. partei lõhenes. Ühe tiiva peasekretär on Juan Iglesias, teise tiiva peasekretär on Rodolfo Llopis.

Keskhäälekandja on ajaleht «El Socialista» («Sotsialist»).

*

Hispaanias tegutseb mitmeid teisi Franco režiimile opositsioonilisi gruppe ja organisatsioone: Hispaania Liit — monarhistlik poliitiline partei; Hispaania Vabariiklik-Demokraatlik Aktsioon; Demokraatlike Jõudude Liit, millesse kuuluvad Pahempoolse Kristlik-Demokraatliku Partei, Hispaania Partei, Vabariiklik-Demokraatlik Aktsioon, Baski Rahvuspartei, Baskimaa Vabadusvõitlejate Assotsiatsioon (ETA), Baski Rahvusaktsioon, Baski Revolutsiooniline Vabastusliikumine, Kataloonia natsionalistlikud organisatsioonid, samuti mitmed Hiina-meelsed ja trotskistlikud organisatsioonid ning grupeeringud.

[Pahempoolsete Demokraatlikule Nõukogule vastukaaluks moodustasid ülejäänud opositsiooniparteid kristlikest demokraatidest kuni mauistideni 1975. a. üpris ebakindla alliansi, mis kannab Demokraatliku Platvormi nimetust.

1974. a. avaldati Hispaanias seadus «poliitiliste assotsiatsioonide» legaliseerimisest. Selle seaduse kohaselt jääb keelatuks kõigi tsentrumist vasakul seisvate poliitiliste gruppide tegevus. Teistsuguse värvinguga poliitilistel assotsiatsioonidel peab olema vähemalt 25 tuhat liiget 15 provintsist (kokku on neid Hispaanias 52) ja nende moodustamine on pandud falangistliku liikumise range kontrolli alla. Nad peavad tunnustama frankistlikke «Rahvusliku Liikumise Printsiipe» ega ole oma iseloomult võrdsed poliitiliste parteidega.

Pärast seda on kodanlik legaalne

---

[1] HKP algatusel moodustasid pahempoolsete põrandaaluste parteide ja organisatsioonide esindajad 1974. a. Demokraatliku Nõukogu. — *Toim.*

opositsioon mõned sellised assotsiatsioonid moodustanud ning Franco on nad legaliseerinud.

HISPAANIA RAHVALIIDU (HRL) programm näeb ette Hispaania poliitiliste institutsioonide järkjärgulist üleminekut kodanliku demokraatia rööbastele.

HISPAANIA RAHVUSLIK LIIT (HRL, algkeelne lühend UNE) taotleb monarhia tugevdamist põhiseaduslikul teel. Registreerunud on ka RAHVUSLIK ÜHING AKTUAALSETE PROBLEEMIDE UURIMISEKS (RÜAPU). «Pahempoolne» falangist Manuel Cantarero del Castillo esitas oma assotsiatsiooni — HISPAANIA SOTSIAALSE REFORMI loomise projekti.

Sellisel kombel püütakse jätta muljet, et Hispaanias toimub üleminek isikuvõimu režiimilt konstitutsioonilisele režiimile, mida peaminister Arias Navarro sõnade järgi iseloomustab «opositsioon kommunismile, rahvusliku ühtsuse kindlustamine ja monarhistliku riigikorra tunnustamine».]

HOLLAND

(Hollandi Kuningriik)

Riik Lääne-Euroopa põhjarannikul. Pindala 36 900 km². Rahvaarv 13,5 miljonit (1973. a.). Holland on konstitutsiooniline monarhia. Seadusandlik võim kuulub monarhile ja parlamendile (Generaalstaatidele). Täidesaatvat võimu teostab ministritekabinet. Säilinud on Hollandi koloniaalvaldused Ameerikas — Antilli saared.

Holland on NATO ja mitme teise imperialistliku bloki liige. Riigi territooriumil paiknevad Ameerika baasid. Sisepoliitikat iseloomustab pealetung töötajate sotsiaalsetele ja demokraatlikele õigustele.

ANTIREVOLUTSIOONILINE PARTEI (AP) — asutatud 1878. a. Prantsuse revolutsiooni vastaste poolt, esindab suurkodanluse ja maaomanike konservatiivse osa huve. Rakendab protestantliku reformatsioonikiriku dogmasid mõju säilitamiseks elanikkonna protestantlike kihtide hulgas. AP nõuab riigivõimu allutamist protestantlikule kirikule, eraomanduse ja eraettevõtete tugevdamist. Välispoliitika valdkonnas toetab partei NATO ja Hollandi relvajõudude tugevdamist, Lääne-Euroopa integratsiooni ja kolooniate säilitamist.

1972. a. parlamendivalimistel sai AP 653 200 häält (8,8%), parteil on parlamendi esimeses kojas 6 kohta (75-st) ja teises kojas 14 kohta (150-st).

AP-l on 74 000 liiget (1973. a.). Partei kõrgeim organ on 2—3 aasta tagant kokku kutsutav kongress. Täidesaatev organ on Keskkomitee (25 liiget).

Partei esimees on I. Kikkert.

AP häälekandja on päevaleht «Trouw» («Ustavus»).

HOLLANDI KOMMUNISTLIK PARTEI (HKP) — asutatud 1918. a. Hollandi Sotsiaaldemokraatliku Partei pahema tiiva baasil. 1919. a. aprillis astus Kominterni. Esimestel aastatel valitsesid juhtkonnas oportunistlikud vaated, mõned liidrid ajasid lõhestuspoliitikat.

HKP tugevdamisel marksismi-leninismi alusel oli väga tähtis 1930. a. kongress, mis paljastas parteivaenulikud elemendid ja valis uue juhtkonna. HKP kindlustas oma ridu ja laiendas sidemeid rahvahulkadega. Aastail 1930—1940 kasvas partei liikmete arv 1100-lt 11 000-ni.

Saksa fašistliku okupatsiooni perioodil osales põranda alla läinud HKP aktiivselt vastupanuliikumises.

Teise maailmasõja lõppedes asus HKP juhtima võitlust rahvusliku sõltumatuse, vabaduse ja demokraatia eest.

HKP mõju rahvahulkades kasvas märgatavalt. 1946. a. valimistel sai ta 502 900 häält (10,6%) ja 10 kohta parlamendi teises (alam-) kojas.

HKP delegatsioon võttis osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957. ja 1960. a.

HKP XX kongress (1961. a.) nõudis Hollandi naasmist traditsioonilise neutraliteedipoliitika juurde.

1963. a. kuulutas HKP tollane juhtkond välja erilise natsionalistliku kursi. HKP XXI kongress (1964. a. märts) võttis vastu resolutsiooni «partei poliitika uue orientatsiooni» kohta. «Uue orientatsiooni» tähe all möödusid partei järgmised kongressid — XXII (1967. a. detsember), XXIII (1970. a. veebruar), XXIV (1972. a. mai). Selle kursi olemus seisneb partei ülesannete kitsalt rahvuslikus mõistmises, mis tekitab kahju tema rahvusvahelisele tegevusele ja on vastuolus proletaarse internatsionalismi printsiipidega. Ühtlasi tähendab see sotsialistliku sõprusühenduse alahindamist maailma revolutsiooniprotsessis. Tegelikkuses on selline kurss põhjustanud HKP eneseisolatsiooni rahvusvahelises kommunistlikus liikumises, traditsiooniliste sidemete nõrgenemise ja lahtiütlemise ühisaktsioonidest vennasparteidega võitluses ühise vaenlasega, oportunistlike ja sektantlike vaadete mõju suurenemise parteis. Raskendunud on õige lahenduse leidmine Hollandi edumeelsete jõudude ees seisvatele ülesannetele.[1]

1972. aasta parlamendivalimistel võitis HKP 330 000 häält ja 7 mandaati teises kojas.

Partei kõrgeim organ on kongress, muul ajal Keskkomitee. Täidesaatev organ on Keskkomitee Presiidium.

HKP esimees on H. Hoekstra.

Partei häälekandja on päevaleht «De Waarheid» («Tõde»), teoreetiline organ on ajakiri «Politiek en Cultuur» («Poliitika ja Kultuur»).

KATOLIIKLIK RAHVAPARTEI (KRP) — asutatud 1945. a. XIX sajandi lõpul Roomakatoliiklike Valijaühenduste Üldliidust tekkinud Roomakatoliikliku Riigipartei baasil. KRP esindab monopolistlike ringkondade, kõrgema katoliku vaimulikkonna ja suurmaavaldajate huvisid.

1952. a. vastuvõetud KRP programmi aluseks on paavstide entsüklikad ja reaktsiooniline neotomistlik filosoofia. KRP on antikommunistlikel seisukohtadel, ta pooldab NATO tugevdamist, Lääne-Euroopa integratsiooni ja kolooniate säilitamist.

Kirikule toetudes hoiab KRP oma mõju all suurt osa elanikkonnast (40% hollandlastest on katoliiklased). Parteil on tugev propagandaaparaat, laialdane katoliiklike organisatsioonide (200) võrk, mis hõlmab kõiki elanikkonnakihte. Töölisklassi mõjutab Ametiühingute Katoliikliku Föderatsiooni kaudu (sel on 400 000 liiget). KRP kontrolli all on suur hulk kõrgemaid õppeasutusi (katoliiklik ülikool Nijmegenis, katoliiklik kõrgem majanduskool Tilburgis jt.), koole, raamatukogusid ja klubisid, samuti raadio ja filmitööstus. Katoliiklastele kuulub kolmandik ajalehtedest (kogutiraaž üle miljoni eksemplari).

1972. a. valimistel sai KRP 1,3 miljonit häält (18%) ja 27 kohta parlamendi teises kojas. KRP esindajad kuuluvad pidevalt valitsusse, aastail 1958—1971 olid nad selle eesotsas.

KRP-l on 110 000 liiget.

Partei kõrgeimad organid: kord 2 aasta jooksul peetav kongress, Juhatus, Täidesaatev Komitee, Parteinõukogu.

KRP esimees on D. de Zeeuw.

Partei trükiorganid: päevaleht «De Volkskrant» («Rahvaleht») igapäevane õhtuleht «De Tijd» («Aeg»), ajakirjad «Politiek Perspektiev» («Poliitikaperspektiiv») ja «De Gemeenteraad» («Kogukonna Nõukogu»).

KRISTLIK-AJALOOLINE LIIT (KAL) — asutatud 1908. a. Antirevolutsioonilisest Parteist välja astunud uusreformistliku protestantliku kiriku liikmete poolt.

KAL on protestantliku suurkodan-

---

[1] HKP XXV kongress 1975. a. näitas partei erikursi mõningat nõrgenemist. Kongressi kõnetoolist mõisteti hukka antisovetism. HKP XXV kongress võttis vastu tegevusprogrammi «Õiguse eest tööle, rahva elutaseme kaitseks, rahu ja demokraatia eest», kutsus üles vasakpoolsete jõudude koostööle monopolide, imperialismi ja sõjalistööstusliku kompleksi vastu. HKP peab vajalikuks järsult vähendada NATO sõjalisi kulutusi. — *Toim.*

luse ja suurmaaomanike partei. Kui kirikuküsimused kõrvale jätta, ei erine tema programm oluliselt AP omast.

1972. a. valimistel sai KAL 354 300 häält (4,8%), tal on 7 kohta parlamendi teises kojas. Kõrgeim organ on kongress, igapäevast tööd suunab Peajuhatus, kes valib Täidesaatva Komitee.

KAL-i esimees on J. W. van Hulst.

Partei häälekandja on nädalaleht «Christerlijk Historisch Weekblad» («Kristlik-Ajalooline Nädalaleht»).

PATSIFISTLIK SOTSIALISTLIK PARTEI (PSP) — asutatud 1957. a. veebruaris, kui Tööparteist välja astunud sotsialistide opositsiooniline grupp ühines patsifistlike organisatsioonide «Kirik ja Rahu», «Ülehollandiline Rahuaktsioon» jt. esindajate ning trotskistidega.

PSP-sse kuuluvad patsifistlikult meelestatud väike- ja keskkodanluse, intelligentsi ja vaimulikkonna esindajad.

Programmdokumentides («Põhimõtete programm», 1957; «Valimiseelne programm», 1959) deklareeritakse, et partei «mõistab hukka vägivalla, peab vastuvõtmatuks jõu rakendamise sotsiaalsete revolutsioonide teostamise vahendina». PSP on sõja ja sõjaväeteenistuse vastu, mõistab hukka võidurelvastumise ja kolonialismi, nõuab Hollandi väljaastumist NATO-st.

Sõdade vastu protesteerides ei erista patsifistid nende iseloomu, vaikivad maha sõdade ja vägivalla allika — imperialismi.

1972. aasta parlamendivalimistel sai PSP 111 000 häält (1,5%), tal on parlamendi esimeses kojas 3 ja teises kojas 2 kohta.

PSP-l on üle 4000 liikme.

Partei esimees on R. Hooherverf.

PSP häälekandja on nädalaleht «Befrijding» («Vabastamine»).

RAHVAPARTEI VABADUSE JA DEMOKRAATIA EEST (RPVD) — liberaalne kodanlik partei, asutatud 1946. a., kui nn. Vabadusliit ühines teiste liberaalsete kodanlike grupeeringute ja sotsiaaldemokraatia parema tiiva esindajatega. Väljendab monopolistliku kodanluse, intelligentsi ja ametnikkonna ühe osa huve.

RPVD pooldab «krooni puutumatust», taotledes ühiskonda, mis rajaneks «kristlusele, vabadusele ja sotsiaalsele õiglusele», ja mõistes hukka tootmisvahendite «sotsialiseerimise». Välispoliitika vallas pooldab partei «Lääne ja Ida sõjalist tasakaalu», Lääne aatomirelvastamist ja «Euroopa ühtsust».

Noorsoo hulgas teeb partei tööd liberaalsete üliõpilasliitude ja noorsoogruppide kaudu.

1972. a. parlamendivalimistel sai RPVD 1,1 miljonit häält (18,8%), tal on parlamendi esimeses kojas 8 kohta (75-st) ja teises kojas 14 kohta (150-st).

Parteil ei ole ranget organisatsioonilist struktuuri, ta jaguneb 18 «valimispiirkonnaks». Kõrgeim organ on kongress, mis kutsutakse kokku kord 1—2 aasta jooksul. Igapäevast juhtimist teostab 7-liikmeline Täidesaatev Komitee.

RPVD-l on 40 000 liiget.

Partei esimees on H. Dauner van Someren.

Trükiorganid: päevaleht «Algemeen Dagblad» («Üldine Päevaleht») ja igapäevane õhtuleht «Nieuwe Rotterdamse Courant» («Uus Rotterdami Leht»).

TÖÖPARTEI (TP) — reformistlik partei, loodud 1946. a. veebruaris, mil osa Sotsiaaldemokraatlikust Töölisparteist ühines kodanlik-klerikaalsete grupeeringutega. Kuulub Sotsialistlikku Internatsionaali.

1959. a. vastuvõetud TP programm kuulutab partei eesmärgiks «demokraatliku sotsialismi» tootmisvahendite eraomanduse säilitamise juures.

Aastail 1945—1946 ja 1948—1958 olid TP esindajad valitsuse eesotsas, 1947. a. aga kuulusid selle koosseisu. Sotsialist W. Dreesi valitsus võttis 1948. a. vastu seaduse, mis keelas kommunistide lubamise riigiteenistusse, ja saavutas Hollandi liitumise NATO ning teiste sõjalispoliitiliste blokkidega.

1972. a. oktoobris kritiseeris TP erakorraline kongress NATO agressiivse kursi mõningaid aspekte, kuid ei toetanud paljude parteiliikmete nõudmist NATO-st väljaastumise kohta.[1]

1972. a. valimistel sai TP 2 miljonit häält (27,4%), tal on 13 kohta (75-st) parlamendi esimeses kojas ja 37 kohta (150-st) teises kojas.

Parteis on 95 000 liiget.

TP esimees on A. van der Lauw.

Partei keskhäälekandja on päevaleht «Het Vrije Volk» («Vaba Rahvas»).

Demokraadid-66 — asutatud 1966. a. Sai 1972. a. valimistel 306 200 häält (4,2%), parlamendi teises kojas on tal 4 kohta. 4000 liiget.

Partei esimees on Ten Brink.

Demokraatlikud Sotsialistid — 70 — asutatud 1970. a. 1972. a. valimistel sai 304 700 häält (4,1%) ja 6 kohta parlamendi teises kojas.

Parteis on 6000 liiget.

Esimees — W. Drees.

Radikaalide Poliitiline Partei — asutatud 1968. a. 1972. a. valimistel sai 354 400 häält (4,8%), tal on parlamendi teises kojas 7 kohta.

Parteis on umbes 4000 liiget.

Partei esimees on V. van Dam.

IIRIMAA

(Iiri Vabariik)

Riik Lääne-Euroopas, hõlmab suurema osa Iiri saarest. Pindala 70 000 km². Rahvaarv 3 010 000 (1973. a.). Rahvusliku vabadusvõitluse tulemusena on suuremal osal Iirimaast õnnestunud vabaneda Briti koloniaalvõimu alt. 1921. a. sai suurem osa dominiooni staatuse, 1949. a. kuulutas see end Iiri Vabariigiks. Maa põhjaosa — Ulsteri 6 krahvkonda — jäi Suurbritannia võimu alla.

Riigipea on president. Seadusandlik organ on parlament, mis koosneb kahest kojast — Esindajatekojast ja Senatist. Täidesaatvat võimu teostab valitsus, kelle president määrab Esindajatekoja ettepaneku põhjal.

Välispoliitika ja majanduslike välissuhete valdkonnas on Iirimaa valitsuse peamiseks eesmärgiks olnud Inglismaa järel Euroopa Majandusühendusse (EMÜ) astumine. Tunduvast vastuseisust riigis hoolimata kirjutas valitsus 1972. a. jaanuaris alla lepingule Iirimaa liitumise kohta EMÜ-ga.

1970. a. Iirimaal puhkenud poliitiline kriis oli seotud lahkhelidega valitsuses Põhja-Iirimaa (Ulsteri) sündmuste puhul. 1973. a. parlamendivalimistel sai lüüa 16 aastat võimul püsinud partei Fianna Fail. Uus koalitsioonivalitsus moodustati Fine Gaeli ja Leiboristliku Partei esindajaist.

AONTOCHT ÉIREANN (Iiri Ühtsuspartei) — moodustus 1971. a., kui Fianna Failist astusid välja liikmed, kes polnud nõus valitseva partei poliitikaga Põhja-Iirimaa suhtes.

Liider oli K. Boland.

FIANNA FÁIL («Saatuse sõdurid») — vabariiklik partei, moodustus 1926. a. organisatsiooni Sinn Fein lõhenemisel. Esindab natsionalistlikult meelestatud kodanluse, tööstusliku ja kaubandusliku suurkapitali, talupoegkonna ja intelligentsi teatud osa huve. Üks kahest Iirimaa põhilisest juhtivast parteist, oli võimul aastail 1932—1943, 1951—1954 ja 1957—1973.

Juba 1926. a. vastuvõetud programm seab eesmärgiks «tagada Iirimaa kui vabariigi ühtsus ja sõltumatus», «rahulikul teel» likvideerida maa tükeldatus ja saavutada selle majanduslik iseseisvus.

Ulsteri konflikti lahendamise suhtes asus Fianna Fáili valitsus viimastel aastatel koostöösse Inglismaaga, mille vastu olid paljud partei lihtliikmed.

Võimul olles püüdis Fianna Fáili juhtkond ajada iseseisvat välispoliitikat, mis väljendus keeldumises astuda

---

[1] 1975. a. aprillis toimunud TP kongress nõudis Hollandi vabastamist kõigist NATO tuumakohustustest, Hollandi territooriumilt tuumarelvaarsenalide väljaviimist, NATO konkreetset panust pingelõdvendusprotsessi. Vastasel korral peeti otstarbekohaseks NATO-st lahkuda. Ka on TP välja astunud Hispaania NATO-sse kaasatõmbamise plaani vastu. — *Toim.*

NATO-sse, üleskutsetes suurriikide läbirääkimisteks, et reguleerida praeguseid lahendamata küsimusi, tuumarelva keelustamise nõudmises jne. Mõnedes rahvusvahelistes küsimustes oli Fianna Fáil faktiliselt liidus Lääne suurriikidega: ta keeldus hukka mõistmast USA agressiooni Indo-Hiinas, lülitas Iirimaa Ühisturgu, avas uksed pärani väliskapitali ees.

Parteil on parlamendis 69 kohta (1973. a. valimiste järel).

Partei liider on John Lynch.

Häälekandja on kuukiri «Gleas».

FINE GAEL («Ühendatud Iirimaa») — asutatud 1933. a., kui ühinesid 1922. aastast eksisteerinud ja Iirimaa jagamise heaks kiitnud W. Cosgrave'i partei Cumman Nagael, Keskerakond ja Rahvuskaart. Partei väljendab maa suurkodanluse ja suurfarmipidajate huve. Teda toetavad välismonopolid ja ta pooldab väliskapitali investeerimist Iirimaa majandusse.

Fianna Fáili ja Fine Gaeli vahel ei ole, eriti mis puutub sisepoliitikasse, põhimõttelisi erinevusi.

Koalitsioonis Leiboristliku Parteiga on Fine Gael sõjajärgsetel aastatel kolm korda (1948—1951, 1954—1957 ja alates 1973. a. märtsist) moodustanud valitsuse. Parlamendis on ta esindatud 54 deputaadiga.

Partei liider on Liam Cosgrave (peaminister).

Partei häälekandja on «Fine Gael Bulletin» («Fine Gaeli Bülletään»).

IIRIMAA KOMMUNISTLIK PARTEI (IKP) — asutatud 1933. a. Dublinis. IKP on marksistlik-leninlik partei, kes väljendab linna ja maatöötajate huve. IKP tegutseb kogu Iirimaa territooriumil (kaasa arvatud Ulster).

1941. a. maa lõunaosa parteiorganisatsioon katkestas ajutiselt oma tegevuse, Ulsteri parteiorganisatsioon võttis aga nimeks Põhja-Iirimaa KP. 1948. a. taastasid Iiri Vabariigi kommunistid oma organisatsiooni Iiri Töölisliiga (1962. aastast Iiri Töölispartei) nime all.

1970. a. märtsis toimus Belfastis ITP ja PIKP erakorraline ühinemiskongress, mis ühehäälselt otsustas taastada ühtse Iirimaa Kommunistliku Partei. Kongress kiitis heaks IKP manifesti, mis rõhutas, et Iirimaa töötajate võitluse uus etapp nõuab töölisklassi poliitilist juhtimist ja et ühtne IKP annab oma panuse maa vabastamisse. Manifest deklareerib, et IKP seab endale eesmärgiks «uue Iirimaa, s. t. vaba, ühendatud sotsialistliku riigi loomise». Selle eesmärgi saavutamiseks mõeldi astuda mitmeid vahepealseid samme — ennekõike luua Põhjas ja Lõunas edumeelsed valitsused, kes ajaksid iiri rahva valdava enamuse huvidele vastavat poliitikat.

IKP XV kongress (1971. a. oktoober) pööras peatähelepanu sisepoliitilistele probleemidele, taktikalise liini väljatöötamisele, mis võimaldaks saavutada niihästi Põhja kui ka Lõuna kõigi progressiivsete jõudude ühtsust (olenemata usulisest kuuluvusest) võitluses Inglise valitsevate ringkondade imperialistliku poliitika vastu, demokraatlike ümberkorralduste, sotsiaalse progressi ja rahvusliku sõltumatuse eest. XV kongress võttis vastu IKP uue põhikirja.[1]

IKP võttis osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

IKP kõrgeim organ on kord 3 aasta jooksul korraldatav kongress. Organisatsiooniliselt jaguneb IKP Põhja ja Lõuna organisatsiooniks, kes korraldavad oma kongresse 2 aasta takka. Kongresside vahel teostab IKP üldist juhtimist Rahvuslik Täidesaatev Komitee, kelle valib kongress. IKP igapäevast praktilist tegevust suunab IKP Poliitbüroo.

Partei rahvuslik esimees on A. Barr, peaseketär — M. O'Riordan.

Trükiorganid: Lõuna organisatsioon — nädalabülletään «Irish Workers' Voice» («Iiri Tööliste Hääl»), kuukiri «Irish Socialist» («Iiri Sotsialist»), kvartaliajakiri «Irish Socialist Review» («Iiri Sotsialistlik Ringvaade»); Põhja organisatsioon — nädalabülletään «Unity» («Ühtsus»).

IIRIMAA LEIBORISTLIK PARTEI (ILP) — asutatud 1912. a. 1930. aastani oli Iirimaa Ametiühingute Kongressi poliitiline tiib, 1930. aastast iseseisev sotsiaalreformistlik organisatsioon. Teda toetab osa töölistest ja intelligentsist. Tavaliselt koalitsioonis Fine Gaeliga, kellega koos moodustab valitsuse (nagu pärast 1973. a. valimisi) või asub opositsioonis Fianna Faili vastu.

Parlamendis on ILP-l 19 saadikut.

Partei liider on B. Corish.

SINN FEIN («Meie ise») — Iirimaa vanim poliitiline organisatsioon, asutatud 1905. a. Väljendab väikekodanluse ja intelligentsi huve. Võitleb täieliku Inglismaast sõltumatuse saavutamise ja maa taasühendamise eest. Parteil on sõjaline tiib — Iiri Vabariiklik Armee (IRA). 1971. a. tekkis Sinn Feinis ja IRA-s lõhe küsimuses, mil teel eesmärke saavutada. Moodustusid «ajutine» ning «ametlik» Sinn Fein ja IRA. Esimene toetab relvastatud võitluse jätkamist, teine kaldub poliitiliste võitlusmeetodite poole.

ISLAND

(Islandi Vabariik)

Island asub samanimelisel saarel Atlandi ookeani põhjaosas. Pindala 103 000 km². Rahvaarv 210 000 (1972. a.).

1944. aastast on Island vabariik. Riigipea on president. Seadusandlik võim kuulub Althingile (parlamendile) ja presidendile. Täidesaatvat võimu teostab president, kes määrab ametisse valitsuse.

1971. a. võimule tulnud pahemtsentristlik valitsus (Progressiivne Partei, Rahvaliit ning Vabamõtlejate ja Pahempoolsete Organisatsioon) nägi ette rahvuslike majandusharude arendamist ja meetmete võtmist töötajate olukorra parandamiseks. Valitsus keeldus astumast Ühisturgu (1972. a. kirjutas siiski alla vabakaubanduse kokkuleppele EMÜ-ga), nõudis Islandi-Ameerika «kaitsekokkuleppe» muutmist.

Uute parlamendivalimiste järel tuli 1974. a. võimule Progressiivse Partei ja Sõltumatuse Partei koalitsioonivalitsus, kes võttis mõnevõrra parempoolsema kursi.

1970. aastast on Island Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni liige. Majanduslikult tihedalt seotud juhtivate kapitalistlike riikidega. Island on NATO liige. Tema territooriumil paiknevad Ameerika väed ja suur lennuväebaas Keflavikis.

ISLANDI LIBERAALNE PARTEI (ILP) — asutatud 1973. a., astub välja inflatsiooni vastu, võitleb maksusüsteemi töötajate kasuks muutmise, Ameerika vägede väljaviimise ja NATO-s olemise küsimuses referendumi korraldamise eest. ILP-l on 1 esindaja parlamendis.

Partei esimees on B. Gudnason.

ISLANDI SOTSIAALDEMOKRAATLIK PARTEI (ISDP) — asutatud 1916. a. ametiühingute raames. Organisatsiooniliselt eraldus ametiühinguist 1940. a. Peale tööliste on parteis esindatud teenistujad, ametnikud ja väikekodanlus.

ISDP programm on läbi imbunud reformistlikest ideedest. Osa nõudmistest langeb kokku kodanlike parteide omadega. Programm tõendab, et ISDP juhtkond on lahti öelnud töölisliikumise sotsialistlikest eesmärkidest.

ISDP toetab Islandi liikmeksolekut NATO-s ja Ameerika vägede viibimist Islandis.

Pikaajalise koostöö tõttu Konservatiivse Parteiga on ISDP mõju rahvahulkades vähenenud. 1971. a. parlamendivalimistel kaotas ta kolmandiku valijatest, saades 10% häältest, 1974. a.

---

[1] IKP XVI kongressi (märts 1975) resolutsioonis sisaldub üksikasjaline programm Ulsteri probleemi poliitiliseks reguleerimiseks (kodanikuõiguste seadus, Inglismaa vahelesegamise lõpetamine, interneeritute vabakslaskmine, terroristide isoleerimine jne.) ja Iirimaa EMÜ ahelatest vabastamiseks. Rõhutatakse, et Iiri saart tuleb käsitada ühise poliitilise ühikuna. Kinnitatakse, et IKP on rahvusvahelise kommunistliku ja töölisliikumise kindel koostisosa, mõistetakse hukka mauism. — *Toim.*

valimistel kaotas veelgi hääli. Parlamendis on tal praegu 5 esindajat. Liikmete arv ulatub üle 2000.

Partei esimees on G. Gíslason.

Trükiorgan on päevaleht «Althýdubladid» («Rahvaleht»).

PROGRESSIIVNE PARTEI (PP) — asutatud 1916. a., esindab talupoegade, kuid ka linna kesk- ja väikekodanluse huve. Suur mõju tootmisturustuskooperatiivides, arendab kooperatsiooniliikumist.

Maa poliitilises elus etendab tsentrumipartei osa.

Nõuab rahvusliku majanduse, sealhulgas uute tööstusharude arendamist, kala ja põllumajandustoodete kokkuostuhindade tõstmist, töötajate elujärje parandamist, on väliskapitali vaba sisselaskmise vastu.

Toetab NATO-s olemist, kuid nõuab Ameerika vägede väljaviimist riigist. Pooldab laialdaste sidemete arendamist niihästi Ida kui Läänega.

Parlamendis on PP-l 17 mandaati (60-st). Liikmete arv — umbes 4000.

Partei esimees on O. Jóhanneson.

Keskhäälekandja on ajaleht «Tíminn»» («Aeg»).

RAHVALIIT (RL) — loodud 1968. a. valimisbloki «Rahvaliit» muutmisel poliitiliseks parteiks. RL väljendab tööliste, kalurite, talupoegade, kuid ka väiketeenistujate ja radikaalselt meelestatud intelligentsi huve. Programm näeb ette ühiskondliku omandi kehtestamist põhiliste ettevõtete suhtes ja rahandusasutuste natsionaliseerimist. RL juhib võitlust töötajate õiguste, väliskapitalist sõltumatu majanduse arendamise, neutraliteedi teele asumise ja Ameerika sõjaväebaasi likvideerimise eest. RL ei poolda tihedate sidemete loomist EMÜ-ga.

Parlamendis on RL-il 11 mandaati. Partei liikmete arv on umbes 2500.

RL-i kõrgeim organ on kord 3 aasta jooksul toimuv kongress. Iga aasta korraldatakse Rahvusliku Nõukogu istungid. Neil valitakse ümber Keskkomitee. Igapäevaste asjade juhtimiseks valitakse Täidesaatev Komitee.

Partei esimees on Ragnar Arnalds.

Partei vaateid jagab päevaleht «Thjódhviljinn» («Rahva Tahe»).

SÕLTUMATUSE (KONSERVATIIVNE) PARTEI — asutatud 1929. a. Konservatiivse ja Liberaalse Partei ühinemisel. Islandi suurim partei. Esindab kaubandus- ja finantskodanluse ja kalatöösturite huve, tal on mõju ka teenistujate, tööliste ja talunike hulgas.

Programmavaldustes seab eesmärgiks klasside koostöö saavutamise. Pooldab tihedaid sidemeid lääneriikidega, osavõttu NATO-st, Ameerika vägede viibimist Islandis, väliskapitali ligimeelitamist.

Parlamendis on parteil 25 kohta (60-st).

Partei esimees on G. Hallgrimsson (aastast 1974 peaminister).

Häälekandja on päevaleht «Morgunbladid» («Hommikuleht»).

VABAMÕTLEJATE JA PAHEMPOOLSETE ORGANISATSIOON (VPO) — asutatud 1969. a., kui valimisblokist «Rahvaliit» lõid lahku selle esimees H. Valdimarsson ja tema poolehoidjad. Koos endiste «Rahvaliidu» liikmetega astusid organisatsiooni ka oma parteidest lahkulöönud progressistid, sotsiaaldemokraadid ja konservatiivid. Partei seab eesmärgiks taastada sotsiaaldemokraatluse põhimõtted Islandis sellisel kujul, nagu need eksisteerivad teistes Skandinaaviamaades. VPO nõuab tööliste elatustaseme tõstmist ja Ameerika vägede väljaviimist Islandist. NATO küsimuse peab partei juhtkonna arvates otsustama referendum.

Parlamendis on VPO-l 2 kohta.

Liikmete arv on umbes 2000.

Esimees on H. Valdimarsson.

Häälekandja on «Nytt Land—Frjáls Thjód» («Uus Maa — Vaba Rahvas»).

ITAALIA

(Itaalia Vabariik)

Itaalia on Lõuna-Euroopas asuv kõrgeltarenenud industriaal-agraarmaa. Pindala 301 200 km². Rahvaarv 55 617 000 (1975. a.). 1946. aastast vabariik. 1947. a. vastuvõetud põhiseadusesse õnnestus selle väljatöötamisel osalenud pahempoolsetel parteidel lülitada mitmeid demokraatlikke õigusi puudutavaid sätteid (maakondade omavalitsuse kehtestamine, õigus tööle, sotsiaalkindlustusele jt.). Maa sisepoliitilist olukorda iseloomustab suur ebastabiilsus. Peamine valitsev kodanlik partei — Kristlik-Demokraatlik Partei — kaotas 1953. a. parlamendis laialdase enamuse ja on sunnitud blokeeruma teiste parteidega. Viimased kümmekond aastat on ta ajanud enamasti nn. pahempoolse tsentri poliitikat, s. o. blokeerunud parlamendis tsentristlike parteide ja Itaalia Sotsialistliku Parteiga. Kristlik-Demokraatlik Partei toetub katoliku kiriku ja Vatikani valdavale mõjuvõimule. Itaalia on agressiivse Põhja-Atlandi Liidu (NATO) liige, 1951. aastast Euroopa Söe- ja Terasekoondise, 1955. aastast Lääne-Euroopa Liidu ja 1957. aastast Ühisturu liige. 1972. a. andis Andreotti valitsus Ameerika aatomiallveelaevadele baasi Maddalena saarel, mis põhjustas demokraatlike jõudude laialdase protesti.

Itaalia on arenenud töölis- ja kommunistliku liikumise maa. Itaalia Kommunistlik Partei on üks arvukamaid ja võitluslikumaid kommunistlikke parteisid maailmas.

ITAALIA KOMMUNISTLIK PARTEI (IKP) — Itaalia suurimaid organiseeritud poliitilisi jõude, on tihedalt seotud maa töötavate hulkadega ja juhib nende võitlust monopolide vastu, rahu, demokraatia ja sotsialismi eest. IKP asutati 21. jaanuaril 1921 Livornos, kui Sotsialistlikust Parteist astusid välja kommunistlikud rühmitused, kelle hulgas oli juhtivaks marksistlik-leninlik grupp «Ordine Nuovo» («Uus kord»), mille 1919. a. olid asutanud A. Gramsci ja P. Togliatti.

Partei olemasolu esimesel etapil tehtud sektantlikest vigadest ülesaamine võimaldas IKP-l 1921.—1922. a. organiseerida mitmetes piirkondades vastupanu Mussolini mustsärklastele, põranda all olles (1926—1943) aga aktiviseerida fašistliku režiimi vastast võitlust.

Vaatamata kõige julmemale jälitamisele fašistide poolt suutis IKP säilitada riigis parteiorganisatsioonide võrgu. Palju IKP liidreid represseeriti, vanglas hukkus partei juht A. Gramsci. Välismaal loodi kommunistlikud grupid ja IKP uus juhtkond eesotsas P. Togliattiga.

Fašismivastase võitluse rinde laiendamiseks sõlmis IKP 1934. a. tegevusühtsuse kokkuleppe Itaalia Sotsialistliku Parteiga, mis jäi jõusse 1956. aastani.

Teise maailmasõja aastail olid kommunistid vastupanuliikumise ja rahvuslike vabastuskomiteede loomise juhtiv ja organiseeriv jõud. Aastail 1944—1947 valitsusse kuuludes algatasid kommunistid sotsiaalseid ja demokraatlikke ümberkorraldusi, nad kaitsesid aktiivselt töötajate huve. Kommunistid andsid otsustava panuse Itaalia demokraatliku põhiseaduse väljatöötamisse. Võitlus sellest põhiseadusest kinnipidamise eest annab tänapäevani suurel määral sisu laiade töörahvahulkade väljaastumistele.

1972. a. juulis astus IKP-sse suur osa Itaalia Proletaarse Ühtsuse Sotsialistlikust Parteist (tegutses aastail 1964—1972), kes läks laiali ja kelle liikmed liitusid IKP-ga ning ISP-ga.

IKP tegutseb kõrgeltarenenud kapitalistlikul maal, mille kodanlus võitluses oma positsioonide säilitamise eest toetub Vatikani juhitud katoliku kiriku tugevale mõjujõule, rahvusvahelisel areenil aga teiste maade imperialistlikele ringkondadele ja NATO-le. Maailma tagurluse ja riigi enda parempoolsete jõudude survel kõrvaldati kommunistid 1947. a. valitsusest. 1972.—1973. a. neofašistlike provokatsioonide laine on samuti otseselt või kaudselt seotud rahvusvaheliste õõnestuskeskuste tegevusega.

IKP programm näeb ette abinõusid riigikorra demokratiseerimiseks, põhjalike ümberkorralduste realiseerimiseks (määravate tööstusharude natsionaliseerimine, demokraatliku kontrolli kehtestamine majanduses, laialdane agraarreform, töötajate elatustaseme tõstmine, kooli demokratiseerimine, kohtureform, ühtse riikliku tervishoiu- ja sotsiaalkindlustuse süsteemi

sisseseadmine, reaalsete õiguste andmine kohalikele võimuorganitele jne.).

Välispoliitikas nõuab IKP, et Itaalia hoiaks sõltumatut, rahvusvahelise pinevuse lõdvendamisele ja rahu kindlustamisele suunatud kurssi.

Tänapäeva tingimustes peab IKP vajalikuks orienteeruda peamiselt revolutsiooniprotsessi rahulikule arengule ja võidelda maksimaalselt laia antimonopolistliku rinde loomise eest, mis hõlmaks kõiki rahvakihte — alates proletariaadist ja lõpetades pisiettevõtjatega — ja suudaks teostada riigis sotsialistlikke ümberkujundusi. Kuna viimasel ajal kasvab parempoolsete ja neofašistlike jõudude tugevnemise oht, rakendab IKP abinõusid töötajate valvsuse teravdamiseks ekstremistlike provokatsioonide suhtes.

IKP peab tihedaid sidemeid teiste maade vennasparteidega. Tema delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide Moskva nõupidamisest 1957. a., 1960. ja 1969. a.

1972. a. parlamendivalimistel andis IKP poolt hääle 27,2% valijaist (1968. a. 26,9%). Esindajatekojas on kommunistidel 179 mandaati (630-st), Senatis 94 (315-st).[1]

IKP-l on üle 1,6 miljoni liikme; neist üle 40% on tööstustöölised, 18% maatöölised ja üle 23% pensionärid, koduperenaised jt.

Partei kõrgeim organ on kongress, mis kutsutakse kokku vähemalt kord 3 aasta jooksul. Kongress valib Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni. KK ja KKK valivad partei juhtkonna. Juhtorganeiks on Poliitbüroo ja Sekretariaat.

Partei esimees on Luigi Longo, peasekretär Enrico Berlinguer.

IKP keskhäälekandjad on päevaleht «L'Unità» («Ühtsus») ja teoreetiline nädalaleht «La Rináscita» («Taassünd»).

ITAALIA LIBERAALNE PARTEI (ILP) — tekkis liberaalse kodanluse gruppidest, kes aktiviseerusid möödunud sajandi 40-ndatel aastatel Itaalia taasühendamise eest peetud võitluse tõusu ajal. Organisatsiooniliselt formeerus XX saj. algul. Ühendab osa suurkodanlusest ja mõisnikest. Aastail 1926—1943 ei tegutsenud. Vastupanuliikumise perioodil (1943—1945) osales rahvuslikes vabastuskomiteedes, kuid toetas äraootamise poliitikat. Kuni 1972. aastani oli parempoolne opositsioonipartei, 1972.—1973. a. kuulus Andreotti paremtsentristlikku valitsusse. Mõju valijate hulgas alaneb pidevalt. 1972. a. valimistel sai 3,9% häältest (1968. a. 5,8%). Esindajatekojas on 20, Senatis 8 kohta. Parteil on umbes 145 000 liiget.

Peasekretär on A. Bignardi.

Trükiorgan on ajaleht «La Nuova Tribuna» («Uus Tribüün»).

ITAALIA SOTSIAALDEMOKRAATLIK PARTEI (ISDP) — asutatud 1947. a. Sotsialistliku Partei lõhenemise tagajärjel. 1966. a. liitus uuesti SP-ga, 1969. aastast tegutseb taas iseseisvalt. Ajab tsentristlikku, NATO-meelset poliitikat. Sotsiaalne baas — väikekodanlus, ametnikkond. Teeb valitsuses koostööd kristlike demokraatidega.

1972. a. parlamendivalimistel sai 5,1% häältest. Esindajatekojas on 29, Senatis 11 kohta.

Parteis on umbes 250 000 liiget.

ISDP liider on M. Tanassi, poliitiline sekretär F. Orlandi.

Häälekandja on päevaleht «Umanità» («Inimkond»).

ITAALIA SOTSIALISTLIK PARTEI (ISP) — pärast KP-d teine massipartei, loodud 1892. a. asutamiskongressil Genovas, kus sotsialistid kuulutasid «valimisvõitluse üheks ühiskondliku võimu saavutamise vahendiks». Aastaid kestis parteis võitlus revolutsioonilise suuna ja F. Turati poolt juhitud reformistide vahel. Fašistide võimuletulekul keeldus ISP parempoolne juhtkond aktiivsetest ühisaktsioonidest teiste antifašistlike jõududega. Pärast reformistide väljakihutamist 1922. a. võttis partei nimeks Unitaarne Sotsialistlik Partei; sekretäriks sai G. Matteotti, kelle fašistid tapsid 1924. a. Alles 1934. a. läks partei konkreetsema võitluse pidamiseks fašismiga ja maailmasõja ohu kõrvaldamiseks ühistegevuse pakti sõlmimisele kommunistidega. 1941. a. oktoobrist alates tegi aktiivset koostööd kommunistidega vastupanuliikumise organiseerimisel.

Pärast sõja lõppu taastati tänu mitmesuguste sotsialistlike gruppide ühinemisele sotsialistlik partei, kes võttis nimeks Itaalia Proletaarse Ühtsuse Sotsialistlik Partei (IPÜSP). Parteis puhkes võitlus tööliklassi ühtsuse pooldajate ja kommunistide suhtes IPÜSP «autonoomiat» nõudnud parempoolsete oportunistide vahel. Üldiselt IPÜSP aga pidas kinni kommunistidega sõlmitud tegevusühtsuse kokkuleppest ja andis olulise panuse ühisesse võitlusse Itaalias vabariikliku korra kehtestamise ja demokraatliku põhiseaduse vastuvõtmise eest. 1947. a., pärast sotsialistide ja kommunistide eemaldamist valitsusest, lõi partei parempoolne tiib eesotsas G. Saragatiga IPÜSP-st lahku, moodustades Itaalia Sotsiaaldemokraatliku Partei (ISDP). Pärast lõhenemist ennistati parteile tema endine nimi — ISP.

1953. a. algas ISP eemaldumine IKP-st, mis 3 aasta pärast põhjustas tegevusühtsuse pakti tühistamise.

1964. a. lõpul astus ISP-st välja osa pahempoolseid sotsialiste eesotsas T. Vecchiettiga, kes moodustasid Itaalia Proletaarse Ühtsuse Sotsialistliku Partei (IPÜSP). 10 aastat (1963—1973) kuulusid sotsialistid koos kristlike demokraatide, sotsiaaldemokraatide ja vabariiklastega valitsevasse pahemtsentristlikku blokki.

ISP XXXIX kongressil (november 1972) ilmnesid kaks põhivoolu eesotsas vastavalt De Martino ja Manciniga. Kumbki ei suutnud endaga kaasa tõmmata parteiliikmete enamust. Lahkhelisid põhjustasid kristlike demokraatidega koostöö pikendamise küsimus, pahemtsentristliku valitsuse taasloomine ja suhtumine kommunistidesse. Kongress otsustas keelduda koostööst parempoolsetega — sel ajal valitsusse kuulunud liberaalidega — ja oli kommunistide diskrimineerimise vastu üleriigiliste probleemide lahendamisel.

ISP-l on märkimisväärne mõju demokraatlikes massiorganisatsioonides, eriti ametiühingutes ja kooperatsiooniliikumises. Koos kommunistidega juhivad sotsialistid mitmeid maakonna- ja provintsi omavalitsuse organeid. Praegu on ISP unitaarsetel pahempoolsetel positsioonidel, ta on imperialismi vastu, pooldab riigi demokraatlikku uuendamist, sotsiaalseid reforme.

1972. a. parlamendivalimistel sai ISP 9,6% häältest, tal on parlamendis 61 saadikut ja 33 senaatorit.

ISP-s on umbes 500 000 liiget (1972. a.).

Peasekretär on F. De Martino.

ISP häälekandja on päevaleht «L'Avanti!» («Edasi»).

KRISTLIK-DEMOKRAATLIK PARTEI (KDP) — suurim kodanlik valitsev partei, asutatud 1943. a. «Katoliikliku Aktsiooni» («Accione cattolica») organisatsioonide baasil — viimased olid fašismiperioodil jätkanud nn. Rahvapartei (Partito Populare, asut. 1919. a.) tegevust. Partei kujutab endast sotsiaalselt erinevate jõudude blokki: suur- ja keskkodanluse esindajate kõrval kuulub KDP-sse ka suur hulk katoliiklastest töötajaid. Konservatiivse juhtkonna all tagab partei ühtsuse katoliiklike traditsioonide mõju, pidev Vatikani surve, demagoogiline «klassideväline» poliitika, klassirahu ja kristliku õigluse jutlustamine. Aeg-ajalt on KDP saavutanud suurema või väiksema mõjujõu töörahvahulkade seas, eriti maarahva hulgas. Ainelise olukorra parandamise ja sotsiaalse õigluse eest võitlevate töötajate mõjul on KDP laiendanud oma liitusid, ajades teatud sotsiaalmajanduslike reformide teostamise poliitikat.

Aastail 1944—1947 kuulusid kristlikud demokraadid koalitsioonivalitsusse koos kommunistide ja sotsialistidega. Aastail 1947—1963 olid nad mitmesuguste tsentristlike ja parem-

[1] 1975. a. juunis toimunud kohalike võimuorganite valimistel saavutas IKP, ellu viies sama aasta märtsis toimunud XIV partei kongressi kurssi võitluse intensiivistamiseks töötajate heaolu eest, uut suurt edu. Tema poolt anti rekordiline — 33,4 — protsent hääli. — *Toim.*

tsentristlike valitsuskoalitsioonide eesotsas. 10 aastat ajasid kristlikud demokraadid nn. pahemtsentri poliitikat, blokeerudes valitsuses sotsialistide, sotsiaaldemokraatide ja vabariiklastega. Demokraatlike jõudude survel teostati sel perioodil riigis mitmeid kaalukaid sotsiaalmajanduslikke ümberkorraldusi (natsionaliseeriti elektri- ja energeetikatööstus, kehtestati maakondade omavalitsus, reformiti pensionikindlustus jne.). 1972. aastal moodustati taas paremtsentristlik kabinet, milles osalesid liberaalid. Kabinet püsis koos 1973. aasta juunini.

KDP XII kongress (1973. a. juuni) pehmendas mõneti parteisiseseid lahkhelisid (parteis on 9 eri voolu) ja partei naasis endise koostöö juurde sotsialistidega — seda käsitavad kristlikud demokraadid kommunistide isoleerimise vahendina ja sisuliselt konservatiivse poliitika kattevarjuna.

Viimastel aastatel on partei mõju vähenenud. 1972. aasta parlamendivalimistel sai KDP 38,8% häältest, 1968. aastal oli protsent olnud 39,1. Esindajatekojas on parteil 266 kohta (630-st) ja Senatis 137 (315-st).[1] Parteil on 1,8 miljonit liiget.

KDP kõrgeim organ on kongress, mis kutsutakse kokku kord 2—3 aasta jooksul. Kongresside vahel juhib parteid Rahvuslik Nõukogu.

Rahvusliku Nõukogu esimees on B. Zaccagnini.

Partei keskhäälekandja on päevaleht «Il Popolo» («Rahvas»).

RAHVUSLIKUD PAREMPOOLSED JÕUD (RPJ) — neofašistlik partei, asutatud 1947. a. laialisaadetud fašistlike organisatsioonide baasil. Varem kandis nime Itaalia Sotsiaalne Liikumine, praeguse nime võttis 1972. a., kui liitus Monarhistliku Ühtsuse Demokraatliku Parteiga (asut. 1959. a.). Oma tegevust maskeerib loosungitega, mis kutsuvad üles austama põhiseadust, looma riigis korda jne. Samaaegselt ajab provokatsioonipoliitikat demokraatlike organisatsioonide suhtes, korraldab atentaate ja intsidente pinge üleskruvimiseks riigis. 1972. aasta parlamendivalimistel võitis 8,7% häältest (1968. aastal 4,5%). Esindajatekojas on RPJ-il 56, Senatis 26 kohta. Liikmeid on parteil umbes 300 000.

Partei sekretär on G. Almirante.

Häälekandja on päevaleht «Il Secolo d'Italia» («Itaalia Sajand»).

JUGOSLAAVIA

(Jugoslaavia Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik)

Sotsialistlik riik Kagu-Euroopas. Pindala 255 804 km². Rahvaarv 20 523 000 (1971. a.). Rahvavabastussõja ja kommunistide poolt juhitud rahvademokraatliku revolutsiooni tulemusena likvideeriti Jugoslaavias mõisnike ja kapitalistide võim. Oluline tähis Jugoslaavia rahvaste võitluses paljurahvuselise sotsialistliku riigi loomise eest oli Jugoslaavia Rahvavabastuse Antifašistliku Veetše II istungjärk (1943. a. november). Asutav Skupštšina (1945. a. november) võttis vastu deklaratsiooni monarhia lõpliku likvideerimise ja Jugoslaavia Föderatiivse Rahvavabariigi (JFR) väljakuulutamise kohta. 7. aprillist 1963 hakati nimetama Jugoslaavia Föderatiivseks Sotsialistlikuks Vabariigiks. 21. veebruaril 1974 kuulutati välja uus põhiseadus. Kõrgeim riigivõimu ja ühiskondliku omavalitsuse organ on JFSV Skupštšina. 1971. aastast funktsioneerib föderatsiooni poliitiline organ JFSV Presiidium. JFSV Skupštšina täidesaatev organ on Täidesaatev Liiduveetše (valitsus).

Valitsuse jõupingutused on suunatud ühiskondlik-poliitilise süsteemi edasiarendamisele omavalitsuse ja majanduse stabiliseerimise alusel, riigi poliitilise ühtsuse tugevdamisele, ülesaamisele raskustest, mis on tingitud natsionalistlike tendentside aktiviseerumisest ja teiste antisotsialistlike nähtuste tekkimisest.

Ajades rahuliku kooseksisteerimise poliitikat kõigi riikidega, olenemata nende sotsiaalsest süsteemist, osaleb Jugoslaavia aktiivselt blokiväliste riikide liikumises; ta võitleb rahu ja üldise julgeoleku ning desarmeerimise eest, kolonialismi, neokolonialismi ja imperialistliku agressiooni vastu.

Areneb JFSV koostöö Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaadega.

1964. aastast võtab Jugoslaavia osa VMN-i tegevusest.

JUGOSLAAVIA KOMMUNISTIDE LIIT (JKL).

20.—23. aprillil 1919 loodi Jugoslaavia Sotsialistlik (kommunistide) Töölispartei maa eri osades tegutsenud sotsiaaldemokraatlike parteide ja organisatsioonide liitmise teel. Samal aastal astus JS(k)TP Kommunistlikku Internatsionaali. Kommunistlikuks Parteiks hakati teda nimetama pärast II kongressi (1920. a. juuni). 1920. a. detsembri lõpul keelas kuninglik valitsus JKP tegevuse. 1941. aastani oli JKP põranda all. Teise maailmasõja aastail asus JKP Jugoslaavia rahvaste kangelasliku okupantidevastase võitluse etteotsa. Rahvavõimu võiduga lõppenud rahvavabastussõja ajal kasvasid JKP read 12 000 liikmelt (1941. a.) 141 066 liikmeni (1945. a.).

V kongress (1948. a. juuli) oli esimene kongress, mille JKP pidas valitseva parteina. 1952. a. novembris toimunud JKP VI kongress nimetas JKP ümber Jugoslaavia Kommunistide Liiduks (JKL). JKL-i programm võeti vastu VII kongressil (1958. a. aprill). 1969. a. 11.—15. märtsil peetud JKL-i IX kongress võttis vastu uue põhikirja. Selles öeldakse, et «Jugoslaavia Kommunistide Liit on töölisklassi ja kõigi töötajate revolutsiooniline, organiseeritud ja juhtiv ideelis-poliitiline jõud nende võitluses sotsialismi eest. Klassideta kommunistliku ühiskonna loomine on Jugoslaavia Kommunistide Liidu ajalooline ülesanne ja lõppeesmärk.»

JKL-i juhtkond rakendab abinõusid JKL-i organisatsiooniliseks ja ideoloogiliseks tugevdamiseks. See kajastub viimase aja parteidokumentides — sellistes, nagu «Tegevusprogramm» (vastu võetud JKL-i II konverentsil 1972. a. jaanuaris), JKL-i esimehe ja JKL-i Presiidiumi Täidesaatva Büroo kiri (saadetud kõikidesse parteiorganisatsioonidesse 1972. a. oktoobri algul), «JKL-i X kongressi seisukohtade ja otsuste väljatöötamise platvorm» (antud avalikult arutada 1973. a. juunis). 1974. a. mais toimus JKL-i X kongress.[1]

JKL-i delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide esindajate 1957. a. nõupidamisest Moskvas. JKL-i esimees J. Broz Tito võttis osa sotsialismimaade kommunistlike ja töölisparteide juhtide ning valitsusjuhtide Moskva ja Budapesti nõupidamisest (1967. a.) Lähis-Ida olukorra kohta. JKL-i delegatsioon osales Euroopa kommunistlike parteide konverentsil võitleva Vietnami toetuseks (Pariis, 1972. a. juuli) ning Euroopa kommunistlike ja töölisparteide nõupidamisel töö üle noorsoo hulgas (Moskva, 1973. a. veebruar).

Tugevnevad ja arenevad JKL-i ja

---

[1] KDP — Populaarsuse edasine langus ja vasakpoolsete, seehulgas kommunistide edu munitsipaalvalimistel 1975. a. juulis süvendasid veelgi ebakõlasid parteis ja tugevdasid ta vasakpoolsemat tiiba. Ametist vabastati poliitiline sekretär A. Fanfani ja ajutiselt hakkas samu ülesandeid täitma partei Rahvusliku Nõukogu esimees B. Zaccagnini.

Parem tiib otsustas luua oma partei — Uue Rahvapartei. — *Toim.*

[1] Kongress tegi mõningaid muutusi põhikirjas eesmärgiga tugevdada demokraatliku tsentralismi põhimõtet. Kaotati parteikonverents kui kongressidevahelise partei kõrgeima organi statuut. Sisepoliitilises resolutsioonis on põhirõhk sotsialismi aluste tugevdamisel, eriti majanduses, välispoliitikas on keskse kohal Jugoslaavia edasine võitlus rahu eest, blokivälise poliitika jätkamine koos suhete edasise tihendamisega sotsialismileeri riikidega. Broz Tito valiti tagasi partei esimeheks, nüüd piiramata tähtajaga. — *Toim.*

NLKP, Jugoslaavia ja NSV Liidu suhted. JKL-i delegatsioon viibis NLKP XXIII ja XXIV kongressil.

JKL-i ja NLKP sidemete ja kontaktide edasisel tugevdamisel on tähtsat osa etendanud NLKP Keskkomitee peasekretäri L. Brežnevi visiit Jugoslaaviasse 1971. aastal, samuti J. Broz Tito külaskäigud Nõukogude Liitu (juuli 1972, november 1973) ja nende visiitide tulemusel vastuvõetud ühised Nõukogude—Jugoslaavia dokumendid.

1974. aasta algul oli JKL-is 1 076 711 liiget (neist 29,1% töölised, 6,0% talupojad, 37,8% teenistujad, 5,2% üliõpilased ja õpilased, 8,1% sõjaväelased, 13,8% pensionärid jt.).

Partei kõrgeim organ on JKL-i kongress, mis kutsutakse kokku vähemalt kord 5 aasta jooksul. Kongressil valitakse JKL-i esimees, samuti kinnitatakse JKL-i Presiidiumi, põhikirjaküsimuste komisjoni ja revisjonikomitee koosseis.

Kongresside vahel, vähemalt kord aastas, kutsutakse kokku JKL-i konverentse, mis töötavad välja ja määravad JKL-i poliitika kongresside otsuste raames.

Kongressidevahelisel ajal on partei juhtorganiks JKL-i Presiidium, mis moodustatakse vabariikides, kraides ja Jugoslaavia Rahvaarmees valitud esindajate delegeerimise teel. Oma seisundi poolest kuuluvad Presiidiumi JKL-i esimees ja JKL-i vabariikide keskkomiteede esimehed. Presiidiumi juures tegutseb komisjon.

JKL-i Presiidiumi täidesaatev organ on Täidesaatev Büroo.

JKL-i esimees on J. Broz Tito (Jugoslaavia FSV president), kes on partei eesotsas olnud alates 1937. aastast.

JKL-i Presiidiumi Täidesaatva Büroo sekretär on Stane Dolanc.

JKL-i trükiorganid on päevaleht «Komunist» ja kuukiri «Socijalizam» («Sotsialism»).

KREEKA

(Kreeka Vabariik)

Riik Kagu-Euroopas. Pindala 131 900 km². Rahvaarv 9 miljonit (1972. a.).

21. aprillil 1967 teostas tagurlik sõjaväeladvik riigipöörde ja kehtestas diktatuurirežiimi (formaalselt jäi Kreeka konstitutsiooniliseks monarhiaks). 1973. a. 29. juuli referendumi põhjal kuulutati Kreeka 8. augustist 1973 presidendivabariigiks.

1974. a. juulis tuli Kreekas võimule peaminister K. Karamanlise tsiviilvalitsus, kes tühistas 1968. aasta konstitutsiooni. Uue põhiseaduse väljatöötamiseni hakkas kehtima 1952. aasta konstitutsioon.

1974. a. novembris toimunud valimistel valiti 300-liikmeline parlament.[1]

KREEKA KOMMUNISTLIK PARTEI (KKP) — tekkis Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni mõjul 1918. a. novembris revolutsioonilise liikumise tõusu perioodil. 1920. aastani nimetati Sotsialistlikuks Töölisparteiks, aastail 1920—1924 Sotsialistlikuks (kommunistlikuks) Töölisparteiks. III erakorraline kongress (1924. a.) nimetas partei ümber Kreeka Kommunistlikuks Parteiks (KKP).

KKP on läbi käinud raske ja keerulise tee. Kreeka kommunistidel on tulnud jagu saada oma ridades sotsiaalreformismist, likvidaatorlusest ja põhimõttelagedast fraktsioonilisest võitlusest, minna läbi klassilahingute tule ja pidada võitlust põranda all.

Teise maailmasõja aastail (1939—1945) loodi KKP algatusel Rahvuslik Vabastusrinne (EAM, 1941. a. september) ja Rahvavabastusarmee (ELAS, 1941. a. detsember). 1944. a. märtsis moodustas EAM Rahvusliku Vabastuse Poliitkomitee. Maa vabastatud piirkondades rajati rahvademokraatliku võimu alused.

Inglise vägede avalik vahelesegamine katkestas riigi demokraatliku arengu, põhjustas kodusõja puhkemise (1946. a.). Mägedes loodud Kreeka Demokraatlik Armee pidas õiglast võitlust sisereaktsiooni ja Inglise—Ameerika imperialismi vastu, rahvusliku sõltumatuse, demokraatia ja sotsiaalse progressi eest. 1947. a. detsembris KKP keelustati. 40 000 kommunisti vangistati, kümned tuhanded emigreerisid.

Pärast kodusõja lõppu (1949. a. august) suunas KKP oma jõupingutused demokraatlike jõudude ümbergrupeerimisele, töö raskuspunkt nihkus töötajate majanduslike ja poliitiliste väljaastumiste organiseerimisele.

1961. a. augustis peeti KKP VIII kongress, mis üldistas Kreeka revolutsioonilise liikumise 20 aasta kogemused ja võttis vastu uue programmi, mis orienteerib partei võitlusele riigi rahvuslik-demokraatliku ümberkorraldamise eest — see on vajalik etapp üleminekul kreeka ühiskonna sotsialistlikule ümberkorraldamisele.

1964. a. 16. veebruari parlamendivalimistel valiti KKP poolt toetatud valimisnimekirjade alusel parlamenti 22 saadikut.

Pärast 1967. aasta riigipööret tegi KKP sügaval põranda all tööd kõigi diktatuurivastaste jõudude ühendamiseks ühtsesse Patriootlikku Diktatuurivastasesse Rindesse.

[1968. a. eraldus KKP juhtkonnast grupp fraktsionääre. 1974. a. kevadel toimunud IX kongressil võeti vastu partei programm. Selles märgitakse, et Kreeka jõuab sotsialismile ühtse revolutsioonilise protsessi kahe etapi — demokraatliku ja sotsialistliku kaudu. Tehti ka muutusi partei põhikirjas. Konkreetseks ülesandeks seati kõigi diktatuurivastaste jõudude ühendamine, võitlus uue demokraatia ja tugeva parteiorganisatsiooni loomise eest.

Pärast diktatuurirežiimi kukutamist KKP legaliseeriti 1974. a. septembris. Eriti rängad löögid, mis diktatuuri ajal parteile osaks olid saanud, raskendasid partei mõjujõu kasvu. 1974. a. parlamendivalimistel sai KKP blokis «Ühtsed Pahempoolsed» koos Pahempoolse Demokraatliku Ühtsusparteiga parlamenti 8 kohta. Tunduvalt edukamalt esines KKP 1975. a. märtsis kohalike võimuorganite valimistel.

KKP võitlusülesanded kodanlik-demokraatliku korra tingimustes määras kindlaks KKP Keskkomitee pleenum 1975. a. jaanuaris. Need seisnevad demokraatlike vabaduste laiendamises, Kreeka välismaiste monopolide ja imperialistide türanniast vabastamises. Keerulist võitlust peab KKP vasakpoolsete jõudude ühisrinde säilitamise ja tugevdamise eest, paljastades samaaegselt vasakpoolsete ühisrindes esinevat revisionistlikku ja vasakäärmuslikku ideoloogiat.]

KKP delegatsioon võttis osa rahvusvahelisest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

Vastavalt põhikirjale on KKP üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõtete alusel. Partei kõrgeim organ on kongress, kongressidevahelisel ajal aga Keskkomitee pleenum. Täidesaatvad organid: Keskkomitee Poliitbüroo ja Keskkomitee Sekretariaat. KKP Keskkomitee esimene sekretär on Harilaos Florakis (1972. aastast).

Partei keskhäälekandja on ajaleht «Rizospastis» («Radikaal»), Keskkomitee teoreetiline organ on ajakiri «Neos Kosmos» («Uus Maailm»).

PAHEMPOOLNE DEMOKRAATLIK ÜHTSUSPARTEI (EDA) — loodi 1951. aasta parlamendivalimiste eel pahempoolsete jõudude poliitilise koalitsioonina olukorras, kus kehtisid erakorralised seadused ja tagurlus tungis peale kreeka rahva demokraatlikele õigustele ja vabadustele. EDA-sse ühinesid eri vaadete esindajad — sotsialistid, pahempoolsed demokraadid ja kommunistid. Oma veendumusi säilitades ühinesid nad organisatsiooniliseit ja nõudsid ühiselt rahvuslik-demokraat-

[1] Detsembris 1974 korraldatud referendum kinnitas kreeka rahva otsust muuta oma kodumaa vabariigiks. 1975. a. astus parlamendi poolt kinnitatuna (opositsiooniparteid hääletamisest osa ei võtnud) jõusse uus konstitutsioon, mis fikseeris Kreekas kodanlik-demokraatliku riigikorra. Seadusandlik võim kuulub presidendile ja parlamendile (võrreldes 1952. a. konstitutsiooniga on laiendatud presidendi võimupiire parlamendi kahjuks), täitevvõim valitsusele. Parlament valis presidendiks K. Tsatsose. — *Toim.*

likke ümberkorraldusi kehtiva põhiseaduse raames.

EDA I konverents (1956. a. juuli) kutsus oma pooldajaid üles ühendama kõik patriootlikud jõud ühtsesse rindesse, võttis vastu põhikirja ja valis partei keskorganid. EDA edasist tugevnemist soodustasid I kongressi (1959. a. november) otsused. Kongress määras partei poliitilised eesmärgid ja organisatsioonilise struktuuri, deklareerides, et EDA on kreeka rahva demokraatlik partei, kes väljendab tema huve ning kaitseb tema konstitutsioonilisi õigusi ja vabadusi.

EDA II kongress (1962. a. detsember) rõhutas, et valitsevate ringkondade antinatsionaalne ja rahvavastane poliitika kahjustab kõigi klasside ja sotsiaalsete kihtide huve, luues järelikult objektiivsed eeldused kõigi Kreeka rahvuslike poliitiliste jõudude maksimaalseks tegevusühtsuseks.

EDA on järjekindlalt võidelnud Kreeka demokraatliku arengu eest, selle eest, et Kreeka astuks välja NATO-st ja läheks üle neutraliteedipoliitikale, et tühistataks kõik erakorralised seadused ja määrused ning legaliseeritaks Kreeka Kommunistlik Partei.

1967. aasta riigipöörde ajal olid tugevad löögid suunatud EDA vastu. Tema organisatsioonid saadeti laiali, ajakirjandus likvideeriti, tuhanded aktivistid areteeriti. 30. aprillil 1967 võimud ametlikult keelasid EDA tegevuse.

EDA alustas taas tegevust 1974. a. augustis.[1]

EDA kõrgeim organ on kongress, kes töötab-välja partei poliitika, valib Administratiivkomitee ja partei esimehe. Täidesaatev organ on EDA Täidesaatev Komitee — 14 liiget ja 8 liikmekandidaati.

EDA esimees on Ilias Iliou.

EDA trükiorganid on päevaleht «Avgi» («Koit») ja ajakiri «Elleniki Aristera» («Kreeka Pahempoolsed»).

[Kreeka kodanlikud parteid on suhteliselt noored, tekkinud pärast sõjaväediktatuuri kukutamist 1974. a. suvel. Nende aluseks on aga suurel määral varemeksisteerinud ja sõjaväediktatuuri poolt keelatuks kuulutatud parteid. Kuigi parteide sotsiaalne baas on suurel määral samaks jäänud, peavad nad otstarbekohaseks pärast diktatuuri kukutamist esineda varasemast demokraatlikumate ja pahempoolsemate loosungite all.

«UUS DEMOKRAATIA» (UD). Valitsev partei. Loodi 1974. a. septembris mitmesuguste poliitiliste gruppide ühinemise teel. Põhialuse moodustab 1956. a. loodud väliskapitaliga seotud suurkodanluse partei RAHVUSLIK RADIKAALNE LIIT (RRL). RRL endine liider K. Karamanlis (1974. a. suvest peaminister) sai ka UD etteotsa. Kasutades valitsusaparaati, kujutades end garantiina diktatuuri tagasipöördumise vastu ja esitades demokraatlikke loosungeid, kindlustas UD endale 1974. a. parlamendivalimisel absoluutse enamuse — 55% häältest. Valimissüsteem oli nii korraldatud, et see andis UD-le üle $^2/_3$ deputaadikohti parlamendis — 220 300-st. Sellele enamusele toetudes viis UD parlamendis läbi uue konstitutsiooni, mida opositsiooniparteid olid temas leiduvate ebademokraatlike elementide pärast kritiseerinud. Kohalike võimuorganite valimised 1975. a. märtsis näitasid UD populaarsuse kahanemist.

«TSENTRI LIIT» — «UUED JÕUD» (TL — UJ), juhtiv kodanlik opositsioonipartei. Loodi 1974. a. oktoobris 1961. a. moodustatud ja sõjaväediktatuuri kukutamise järel tegevust taasalustanud Tsentri Liidu (liider G. Mavros) ja äsjaasutatud partei Uued Poliitilised Jõud ühinemisel. Kajastab põhiliselt osa kodanluse ja jõukamate talupoegade huve. Parlamendis 60 kohta. Liider G. Mavros.

«ÜLEKREEKALINE SOTSIALISTLIK LIIKUMINE» (ÜKSL) — mitmete

[1] Valimiste ajaks on ta koos KKP ja mõnede teiste pahempoolsete gruppidega (M. Teodorakise rühm jne.) moodustanud bloki «Ühtsed Pahempoolsed». Kuid selle bloki kujundamine alatiseks ühisrindeks on arenenud visalt. — *Toim.*

põhiliselt väikekodanlike poliitiliste gruppide ühinemisel 1974. sügisel tekkinud kodanlik-radikaalne partei. Kasutab sotsialistlikke loosungeid. Parlamendis 12 kohta. Liider A. Papandreou — kunagine üks Tsentri-Liidu juhte. Oli sellest 1967. a. lahkuläänud ja teravalt sõjaväehunta vastu välja astunud vasaku tiiva liider.

1975. a. suvel partei lõhenes. Osa Keskkomitee juhte astus parteist välja, süüdistades A. Papandreoud isikukultuses.

«RAHVUSLIK DEMOKRAATLIK LIIT» (RDL). Kodanlike poliitiliste jõudude äärmiselt parempoolne tiib. Loodi samuti 1974. a. sügisel. Ühendab hunta ja reaktsiooniliste sõjardite pooldajaid. Parteiga ühinesid mõned monarhistid. Parlamendis esindatud ei ole. Liider P. Garoufalias.

«UUS KORD». Neofašistlik grupeering. Sisuliselt Itaalia neofašistide partel filiaal. Parlamendis esindust pole.]

LIECHTENSTEIN

(Liechtensteini Vürstiriik)

Paikneb Kesk-Euroopas. Pindala 157 km². Rahvaarv 22 000 (1972. a.). Liechtenstein on konstitutsiooniline monarhia. Riigipea on vürst. Seadusandlik võim kuulub vürstile ja Landtagile (parlamendile). Täidesaatvat võimu teostab valitsus, kelle määrab ametisse vürst. Valitsus (valitsuse juht on Walter Kieber) tugineb Isamaaliidu ja Progressiivse Kodanike Partei toetusele. Liechtenstein on ainus Euroopa riik, kus naistel puudub hääleõigus. Välispoliitikas esindab Liechtensteini huve Sveits.

ISAMAARINNE (IR) — liberaalne kodanlik partei, tekkis XIX sajandi lõpul. Koosneb väikeettevõtjatest, kaupmeestest ja talupoegadest. Toetab valitsust. 1974. a. valimistel võitis 8 kohta (15-st) Landtagis.

Partei esimees on F. Nägele, sekretär F. Beck.

Häälekandja on ajaleht «Liechtensteiner Vaterland» («Liechtensteini Isamaa»).

KRISTLIK-SOTSIAALNE PARTEI (KSP) — tekkis pärast Teist maailmasõda, pahempoolse kallakuga kodanlik partei. Parlamendis ei ole esindatud.

Partei esimees on Rupert Walser.

Häälekandja on nädalaleht «Der Liechtensteiner» («Liihtenšteinlane»).

PROGRESSIIVNE KODANIKE PARTEI (PKP) — tekkis XIX sajandi lõpul. PKP on parempoolne tagurluspartei, kes väljendab töösturite, rantjeede ja hotelliomanike huve. Pärast 1974. a. parlamendivalimisi on PKP-l Landtagis 7 saadikut (15-st).

Partei esimees on Peter Marxer, sekretär Georg Kieber.

Häälekandja on ajaleht «Liechtensteiner Volksblatt» («Liechtensteini Rahvaleht»).

LUKSEMBURG

(Luksemburgi Suurhertsogiriik)

Riik Lääne-Euroopas. Pindala 2586 km². Rahvaarv 347 900 (1973. a.).

Praegustes piirides eksisteerib riik 1839. aastast. 1867. a. Londoni konverents kuulutas Luksemburgi «igavesti neutraalseks» riigiks. 1948. a. Luksemburgi valitsevad ringkonnad rikkusid neutraliteedipoliitikat ja astusid NATO-sse. Luksemburg kuulub ka Beneluxi majandusliitu (Belgia, Holland, Luksemburg), Ühisturgu ja Lääne-Euroopa Liitu.

Luksemburg on konstitutsiooniline monarhia. Riigipea on suurhertsog. Seadusandlikku võimu teostab Esindajatekoda, kelle ees vastutab valitsus. Valitsuskoalitsiooni kuuluvad Demokraatlik Partei ja Luksemburgi Sotsialistlik Töölispartei.

DEMOKRAATLIK PARTEI (DP) — liberaalne kodanlik partei. Asutatud 1947. a. Liberaalse Partei baasil, esindab kesk- ja osa väikekodanluse huve. Pärast 1974. a. valimisi 14 kohta (59-st) parlamendis.

Partei esimees on G. Thorn. Peasekretär on E. Reiter.

Häälekandja on päevaleht «Letzenburger Journal» («Luksemburgi Leht»).

KRISTLIK-SOTSIAALNE (KATOLIIKLIK) RAHVAPARTEI (KSRP) — asutatud XIX sajandi 70-ndatel aastatel, väljendab monopolistliku suurkodanluse ja maaomanike huve. Üle 7500 liikme.

Partei võitleb kapitalistliku süsteemi tugevdamise ja katoliku kiriku positsioonide kindlustamise eest. Välispoliitika valdkonnas toetab KSRP sidemete tugevdamist NATO-ga.

Pärast 1974. a. valimisi on KSRP-l 59-liikmelises Esindajatekojas 18 kohta.

Partei esimees on Jean Dupong.

Häälekandja on «Luxemburger Wort» («Luksemburgi Sõna»).

LUKSEMBURGI KOMMUNISTLIK PARTEI (LKP) — asutatud 2. jaan. 1921 Sotsiaaldemokraatliku Partei pahema tiiva poolt. Saksa fašistliku okupatsiooni ajal (mai 1940—veebruar 1945) juhtis põranda alla läinud LKP vastupanuliikumist, kandes suuri kaotusi. Koonduslaagreis hukkusid paljud LKP liikmed ja juhid, teiste hulgas ka partei esimene esimees Zenon Bernard.

Partei XVII kongressil (1964. a. aprill) vastuvõetud programmavalduses öeldakse, et LKP on marksistlik-leninlik partei, kes rangelt peab kinni proletaarse internatsionalismi printsiipidest ja võitleb rahvusvahelise kommunistliku liikumise ühtsuse tugevdamise eest marksismi-leninismi alusel.

Partei tegevuse aktiviseerimise tähe all möödus LKP XXI kongress (24.—25. märts 1973). Kongress toetas pahempoolsete jõudude ühtsust võitluses demokraatia ja sotsiaalse progressi eest. Pärast 1974. a. valimisi on LKP-l Esindajatekojas 5 kohta. Paljud kommunistid on valitud kohalikesse võimuorganitesse.

LKP peab tihedaid sidemeid marksistlik-leninlike parteidega. LKP delegatsioon viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil, võttis osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

Vastavalt 1965. a. vastuvõetud põhikirjale on LKP üles ehitatud demokraatliku tsentralismi printsiipidel.

Partei kõrgeim organ, kord 1—2 aasta jooksul kokku kutsutav kongress, valib Keskkomitee. Umbes 80% partei liikmetest on töölised. LKP esimees on D. Urbany.

Keskhäälekandja on päevaleht «Zeitung vum Letzeburger Vollek» («Luksemburgi Rahva Leht»).

LUKSEMBURGI SOTSIAALDEMOKRAATLIK PARTEI (LSDP) — asutatud 1971. a. LSTP-st välja heidetud parempoolsete sotsialistide poolt.

Esimees on H. Cravatte.

LUKSEMBURGI SOTSIALISTLIK TÖÖLISPARTEI (LSTP) — XIX sajandi 90-ndatel aastatel asutatud reformistlik partei. Mõju osa tööliste ja väikekodanluse hulgas. Kuulub Sotsialistlikku Internatsionaali. Pärast 1974. a. valimisi on LSTP-l Esindajatekojas 17 kohta.

Partei esimees on A. Wehenkel.

Häälekandja ajaleht «Tageblatt» («Päevaleht»).

LÄÄNE-BERLIIN

Lääne-Berliin on Saksa Demokraatliku Vabariigi territooriumist ümbritsetud linn. Eristaatusega poliitiline üksus. Pindala 479 km². Rahvaarv 2 186 000 (1972. a.).

Linnavõimu kõrgeim organ on Saadikutekoda (parlament), täidesaatvat võimu teostab Senat eesotsas valitseva linnapeaga.[1] 1948. a. kiskusid läänerii-gid Berliini läänesektorid välja nende loomulikust ümbrusest. Lääne-Berliin oli ohtlik pinevusekolle Euroopa keskosas.

Ennekõike Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaade algatusel aetud Euroopas pinevuse lõdvendamise poliitika aitas kaasa sellele, et Lääne-Berliin hakkas üha vähem etendama «rindelinna» rolli. Eriti tähtis on selle juures neljapoolne kokkulepe, mille 1971. a. septembris sõlmisid NSV Liidu, Suurbritannia, USA ja Prantsusmaa valitsus. Selles öeldakse, et selles piirkonnas «ei tohi kasutada jõudu ega jõuga ähvardamist ja vaidlused tuleb lahendada eranditult rahulike vahenditega» ning et «ühendust Berliini läänesektorite ja Saksa Föderatiivse vabariigi vahel peetakse ja arendatakse arvestusega, et need sektorid pole endiselt Saksa Föderatiivse Vabariigi koostisosad».

KRISTLIK-DEMOKRAATLIK LIIT (KDL) — suurkapitali partei, alustas tegevust 1945. a. Pooldab Lääne-Berliini säilitamist «rindelinna» rollis. Umbes 9000 liiget. 1971. a. valimistel võitis 38,2% häältest (54 mandaati Esindajatekojas). Opositsioonis sotsiaaldemokraatide poolt moodustatud Senatiga.[1]

KDL-i Lääne-Berliini organisatsiooni esimees on P. Lorenz.

Ametlikku trükiorganit ei ole. KDL-i toetavad Springeri kontserni väljaanded.

LÄÄNE-BERLIINI SOTSIALISTLIK ÜHTSUSPARTEI (LBSÜP) — Lääne-Berliini kommunistide partei. Moodustus 1961. a. augustini Lääne-Berliini territooriumil tegutsenud Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei üleberliinilise organisatsiooni baasil. Pärast Saksa DV ja Lääne-Berliini vahelise piiri sulgemist kerkis Lääne-Berliini töötajate, iseseisva marksistlik-leninliku partei loomise küsimus. Organisatsiooniliselt vormistati see 1962. a. novembris peetud konverentsil. Vastuvõetud põhikiri sisaldas programmilisi sätteid.

Programmilised nõudmised formuleeriti I kongressil (1966. a. mai). Partei pooldas olukorra normaliseerimist linnas, rahuarmastavate suhete kehtestamist mõlema saksa riigiga.

Edasi arendati neid nõudmisi programmdokumendis «Lääne-Berliini Sotsialistliku Ühtsuspartei printsiibid ja eesmärgid ning põhikirjasätted», mille partei kongress kiitis heaks 1969. a. veebruaris.

1970. a. mais peetud LBSÜP II kongressil võeti vastu tegevusprogramm. Selles kavandati eesmärgid, mille saavutamisele kutsutakse üles Lääne-Berliini elanikkonda: rahu, demokraatia, sotsiaalne kindlustatus, ühiskondlik progress.

Partei III kongress (1972. a. oktoober) tervitas neljapoolse kokkuleppe allakirjutamist. LBSÜP juhatuse aruandes «Uus olukord ja uued ülesanded võitluses rahu, demokraatia ja sotsialismi eest» määrati kindlaks lähemad ülesanded töötajate võitluse uuel etapil. Kongressi delegaadid kinnitasid resolutsiooni «Kindla sõpruse ja solidaarsuse eest NSV Liiduga», mis oli pühendatud NSV Liidu moodustamise 50. aastapäevale. Kongress võttis vastu läkituse Lääne-Berliini noorsoole.[2]

LBSÜP võtab osa Lääne-Berliini Esindajatekoja valimistest (1971. a. hääletas tema poolt 34 000 lääneberliinlast).

LBSÜP delegatsioon viibis NLKP XXIII ja XXIV kongressil, võttis osa vennasparteide rahvusvahelistest nõupidamistest ja kohtumistest, sealhulgas kommunistlike ja töölisparteide nõupidamisest Moskvas 1969. a.

Partei esimees on G. Danelius. Juhatuse täidesaatvad organid on Büroo ja Sekretariaat.

Partei häälekandja on ajaleht «Die Wahrheit» («Tõde»), mis ilmub 5 korda nädalas.

SOTSIAALDEMOKRAATLIK PARTEI (SDP) — linna suurim partei. Alustas oma tegevust 1945. a. Umbes 50 000 liiget. 1971. a. Esindajatekoja valimistel sai 50,4% häältest (73 saadikumandaati). Moodustas Senati.

Partei juhatuse esimees on Klaus Schütz, kes on ühtlasi valitsev linnapea.

Ametlik häälekandja on ajaleht «Berliner Stimme» («Berliini Hääl»).

VABA DEMOKRAATLIK PARTEI

---

[1] 1975. a. märtsivalimiste tulemusel tuli võimule sotsiaaldemokraatide ja vabade demokraatide koalitsioon. — *Toim.*

[2] 1974. a. novembris toimus LBSÜP IV kongress. Resolutsioonis määrati kindlaks partei ülesanded ja nõuded inflatsiooni tingimustes, mõisteti hukka lääneriikide poolt neljapoolse Lääne-Berliini kokkuleppe rikkumise juhtumid, konstateeriti partei ridade kasvu. — *Toim.*

(VDP) — kodanlik partei. Asutatud 1948. a. Väljendab keskmiste ja väikeettevõtjate, kaubitsejate, ametnike, käsitööliste ja aineliselt kindlustatud intelligentsiosa huve. Seotud ka suurkodanlusega. Ule 3000 liikme. 1971. a. valimistel hääletas VDP poolt 8,5% valijaist (11 saadikumandaati Esindajatekojas).

Partei juhatuse esimees on W. Lüder.

Partei trükiorganid on nädalaleht «Berliner Liberale Zeitung» («Berliini Liberaalne Leht») ja kuukiri «Liberale».

MALTA

(Malta Riik)

1964. aastast sõltumatu riik, mis asub Vahemere keskosa saartel. Pindala 316 km². Rahvaarv 322 000 (1972. a.). Pikka aega oli Malta Suurbritannia koloonia ja sõjaväebaas. Malta kuulub Suurbritannia poolt juhitud Rahvaste Ühendusse. Seadusandlikku võimu teostab ühekojaline parlament. 1971. a. võimule tulnud Leiboristlik Partei saavutas 1964. a. Inglise-Malta kokkuleppe muutmise — see puudutas Inglise baase. 1971. a. eemaldati saarelt NATO Euroopa lõunatsooni ühendatud merejõudude peakorter. Sisepoliitika valdkonnas nõuab valitsus kodanike õiguste tagamist konstitutsiooniga, usutunnistuse vabadust ja kiriku riigiasjadesse ning poliitilisse ellu vahelesegamise keelamist.

MALTA LEIBORISTLIK PARTEI (MLP) — loodud 1920. a., valitsev partei. Võimul aastail 1947—1950, 1955—1958 ja 1971. aastast tänaseni. Toetub ametiühingutele, linna ja maa väikekodanlusele ning edumeelsele intelligentsile. Riigi kõige organiseeritum ja massilisem poliitiline jõud.

Võimule tulles astus MLP mitmeid samme, mille sihiks oli Inglismaast ja selle NATO-liitlastest sõltuvuse vähendamine, maa majandusliku iseseisvuse ja suveräänsuse tugevdamine.

Partei programmis märgitakse, et Malta majandus peab põhinema mitte võõramaiste vägede teenindamisel, vaid turismi, omaenda tööstuse ja põllumajanduse arendamisel. Sellega seoses peab MLP esmajärguliseks ülesandeks tööjõu ümberõpetamist, väliskapitali kaasatõmbamist ning tööstus- ja põllumajandustoodangu realiseerimisturgude otsimist.

MLP kuulub Sotsialistlikku Internatsionaali.

1971. a. valimistel sai MLP parlamendis 28 kohta (praegu 29) 55-st.

Parteil on umbes 7000 liiget.

Partei liider on D. Mintoff.

Partei keskhäälekandjad on kuukiri «Voice of Malta» («Malta Hääl») ja ajaleht «Zmien» («Aeg»).

NATSIONALISTLIK PARTEI (NP) — opositsioonipartei, loodud 1924. a. Malta Poliitilise Liidu ja Demokraatlik-Natsionalistliku Partei baasil. Oli võimul aastail 1964—1971. Toetub rahvuslikule suur- ja keskkodanlusele, kõrgemale ametnikkonnale ja katoliku vaimulikkonnale.

Välispoliitikas pooldab tihedat liitu Inglismaa, USA ja teiste lääneriikidega, Malta edasist liikmeksolekut Rahvaste Ühenduses, Malta astumist Ühisturgu.

Võimul olles toetas riigi territooriumi loovutamist Inglismaale, USA-le ja NATO-le sõjaväebaasideks, nähes selles Malta majanduse peamist finantseerimisallikat.

Valimiste tulemusel (1971. a. juuni) sai NP 27 kohta 55-liikmelises parlamendis. Praegu on tal 26 mandaati.

Partei liider on Borg Olivier.

Partei häälekandja on nädalaleht «Poplu» («Rahvas»).

Peale selle on Maltal väikesearvulised ja parlamendis kohti mitteomavad Demokraatlik-Natsionalistlik Partei, Progressiivne Konstitutsioonipartei, Kristlik-Demokraatlik Partei ja Malta Keskerakond (1971. aastani Kristlik Töölispartei).

MONAKO

(Monako Vürstiriik)

Riik Vahemere rannikul. Pindala 1,5 km². Rahvaarv umbes 23 000 (1973. a.).

Monako on konstitutsiooniline monarhia, mis 1918. aastast on Prantsusmaa protektoraadi all. Riigipea on vürst. Seadusandlikku võimu teostab vürst ja Rahvusnõukogu (parlament), täidesaatvat võimu vürsti nimel Valitsusnõukogu.

Riigi majanduse alus on välisturism ja postmarkide väljalaskmine.

RAHVUSLIK DEMOKRAATLIK LIIT (RDL) — ainus Monako territooriumil tegutsev poliitiline partei. Parlamendis oli 1973. a. 17 RDL-i liiget ja 1 Prantsuse KP liige, kodakondsuselt prantslane. Praegu on kõik 18 parlamendisaadikut RDL-i liikmed.

Häälekandja on valitsuse nädalaleht «Journal de Monaco» («Monako Ajakiri»).

NORRA

(Norra kuningriik)

Riik Põhja-Euroopas, Skandinaavia poolsaarel. Pindala 387 000 km². Rahvaarv 3 997 000 (1974. a.).

Riigipea on kuningas. Kõrgeim seadusandlik organ on kahekojaline parlament (Storting), täidesaatvat võimu teostab kuninga poolt nimetatav valitsus (Riiginõukogu).

Teise maailmasõja aastail oli Norra okupeeritud Saksa fašistlike vägede poolt (aprill 1940—mai 1945). Pärast vabastamist oli edasilükkamatuks ülesandeks majanduse taastamine ja riigi demokratiseerimine. Norra valitsus võttis aga imperialistlikele riikidele lähenemise kursi. 1949. a. astus Norra NATO-sse. Riigi militariseerimine, pealetung töötajate majanduslikele ja demokraatlikele õigustele kohtavad norra rahva vastuseisu. Valitsevate ringkondade katsed siduda maa saatust Ühisturuga (1972. a.) kukkusid läbi. Enamik norralasi hääletas referendumil Ühisturgu astumise vastu.

ANDERS LANGE PARTEI (ALP) — asutatud 1973. a. kevadel. Esineb demagoogiliste loosungitega riigi sekkumise vastu eramajandusse, nõuab kõigi otseste maksude kaotamist, sõjalise eelarve vähendamist ja arengumaade abistamise lõpetamist. Partei pooldab NATO-t ja Ühisturgu, tema liidrid on antikommunistlikel seisukohtadel.

ALP püüab oma poolele meelitada osa valijaist, kes pole rahul valitsuse sotsiaal- ja majanduspoliitikaga (pensionärid, osa väike- ja keskkodanlusest, mõned ametnike ringkonnad). 1973. a. parlamendivalimistel võitis 108 000 häält (5%). Parteil on parlamendis 4 deputaati.

Partei esimees on Anders Lange.

HØYRE (PAREMPOOLNE PARTEI — HP) — suurim konservatiivne kodanlik partei, asutatud 1884. a. Esindab finantskodanluse, töösturite, laevaomanike ja kõrgema ametnikkonna huve. Programmis lähtub partei nn. omanike demokraatia teooriast, mille elluviimine aitavat saavutada «majanduslikku heaolu ja võrdsust».

1973. a. valimiseelses programmis kaitses HP eraomandiõigust ja ettevõtluse vabadust, pooldas mõõdukaid makse jne.

HP taotles visalt Norra astumist Ühisturgu. Partei kongress (1973. a.) kinnitas püüded aktiivselt mobiliseerida ühiskondlikku arvamust toetama Norra astumist EMÜ täisliikmeks. Välispoliitikas pooldab HP kindlalt liitu Läänega, toetab aktiivselt NATO-t ja lääneriikide agressiivsete ringkondade poliitikat.

1973. a. parlamendivalimistel sai HP umbes 356 000 häält (17,55%) ja 29 saadikut parlamenti. Aastail 1965—1971 kuulusid HP esindajad kodanlikku koalitsioonivalitsusse.

Parteil on umbes 82 000 liiget (1972. a.), oma naiste- ja noorsooorganisatsioon.

HP esimees on E. Norvik.

Keskhäälekandjad on ajalehed «Aftenposten» («Õhtuleht») ja «Morgenbladet» («Hommikuleht»).

KRISTLIK RAHVAPARTEI (KRP) — asutatud 1933. a. Ühendab usuliste vaadete alusel kesk- ja väikekodanluse esindajaid, vaimulikkonda ja intelligentsi mõningaid ringkondi.

Partei poliitiliseks platvormiks on kodanliku ühiskonna alustugede säilitamine. 1957. a. vastuvõetud KRP

programm juhib tähelepanu «kristluse loovale roliile rahva elus». Partei programm kutsub üles üle saama klassivastuolidest «üleüldise heaolu alusel».

KRP on selle poolt, et Norra suhted Ühisturuga reguleeritaks «kaubanduskokkuleppe alusel, mis avaks võimalused koostööks EMÜ-ga mitte ainult puht kaubanduslik-poliitilises, vaid ka teistes valdkondades». Samal ajal on parteis Ühisturu küsimuses esinenud lahkhelisid.

KRP pooldab edasist liikmeksolekut NATO-s ja riigi kaitsevõime tugevdamist selle sõjalise bloki raames.

1973. a. parlamendivalimistel anti KRP kandidaatide poolt umbes 262 000 häält (12,2%), ta sai 20 mandaati. KRP esindajad kuulusid kodanlikesse koalitsioonivalitsustesse aastail 1965—1971 ja 1972—1973.

Parteil on umbes 45 000 liiget.

KRP esimees on L. Korvald.

Keskhäälekandja on nädalaleht «Folkets Framtid» («Rahva Tulevik»).

NORRA KOMMUNISTLIK PARTEI (NKP) — asutatud 4. novembril 1923 Oslos pärast Norra Töölispartei lõhenemist sellest välja astunud pahempoolsete sotsiaaldemokraatide poolt. Sotsiaalselt koosseisult on NKP peamiselt töölispartei. Tal on oma noorsoo-organisatsioon.

30-ndatel aastatel võitles NKP riigi demokraatlike ja progressiivsete jõudude ühendamise eest võitluseks läheneva fašismi- ja sõjaohuga.

Fašistliku okupatsiooni aastail NKP keelati ja ta oli illegaalne. Norra kommunistid võtsid aktiivselt osa vastupanuliikumisest, mis soodustas NKP mõju kasvu elanikkonna hulgas. NKP esindajad kuulusid esimesse sõjajärgsesse Norra valitsusse ja parlamenti.

NKP juhindub programmist «Rahu, rahvusliku sõltumatuse, demokraatia ja sotsialismi eest», mille ülenorraline konverents võttis vastu 1963. a. Programm märgib, et NKP on töölisklassi partei ja rajab oma tegevuse marksismile-leninismile ja sotsialistlikule internatsionalismile, võttes arvesse oma maa olusid. 1965. a. märtsis toimunud NKP XI kongress pööras suurt tähelepanu töölisklassi ja kõigi töötajate tegevusühtsuse küsimustele võitluses sotsiaalsete ja majanduslike õiguste ning monopolide võimu piiramise eest. Kongress kutsus üles likvideerima vööramaised sõjaväebaasid ja lõpetama NATO sõjalised manöövrid Norra territooriumil, looma Põhja-Euroopas tuumavaba tsooni.

NKP XIII kongressi (1971. a. aprill) resolutsioonis «Ühtse sotsialistliku rinde eest» pooldas partei töölisliikumise pahempoolsete jõudude üksikute gruppide ja voolude ühendamist, töötajate sotsiaalsete ja majanduslike õiguste laiendamist, monopolistliku kapitali võimu piiramist; ta oli NATO ja Norra Ühisturgu kuulumise vastu, Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamise kokkukutsumise poolt. NKP XIV kongress 1973. a. novembris kinnitas seda kurssi.

NKP võtab aktiivselt osa progressiivsete jõudude võitlusest Ühisturgu astumise vastu. Võitlus viis selleni, et 1972. a. referendumil hääletas norralaste enamus EMÜ-s osalemise vastu. Selle liikumise käigus leppisid NKP ja töölisliikumise pahempoolsete jõudude teised organisatsioonid (Sotsialistlik Rahvapartei, Demokraatlikud Sotsialistid, ametiühingute pahema tiiva esindajad) kokku esineda parlamendivalimistel ühtse valimisblokina — Sotsialistliku Valimisliiduna (SVL). SVL-i poliitiline manifest nõudis rahvusliku suveräänsuse kaitsmist, maa sotsialistliku arengu tagamist ja imperialismivastase välispoliitika ajamist.[1]

1973. a. valimistel SVL-i koosseisus esinedes võitis NKP 1 saadikukoha parlamendis.

NKP esindajad võtsid osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

NKP on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõtetel. NKP algorganisatsioonid luuakse territoriaal-tootmisalase tunnuse alusel. Partei kõrgeim organ on iga 4 aasta takka kokku kutsutav kongress, kongressidevahelisel ajal aga Keskjuhatus ja NKP Keskjuhatuse Sekretariaat.

Partei esimees on R. Larsen.

Keskhäälekandja on nädalaleht «Friheten» («Vabadus»).

NORRA TÖÖLISPARTEI (NTP) — asutatud 1887. a. Sotsiaalse baasi moodustavad töölised, teenistujad, väiketalunikud, kalurid, osa intelligentsist jt.

NTP juhib suuri massiorganisatsioone — ametiühinguid, kooperatiive, tööliste haridusseltse jt. Tal on oma naiste- ja noorsooorganisatsioon.

Norra töölisliikumise mõnedel etappidel oli NTP pahempoolsetel positsioonidel, tema nõudmised olid radikaalsed. Aastail 1919—1923 kuulus NTP Kommunistlikku Internatsionaali. Parempoolse tiiva survel astus NTP 1923. a. Kominternist välja ja sealtpeale on ta esinenud tavalise sotsiaaldemokraatliku parteina. Aastail 1935—1965, 1970—1972 ja 1973. aastast tänaseni on NTP olnud valitsev partei, tema esindajad on olnud valitsuse eesotsas.

NTP tegevus põhineb sotsiaalreformismil. Partei on lahti öelnud töölisliikumise sotsialistlikest eesmärkidest ja selle revolutsioonilistest traditsioonidest.

Samal ajal kuulutab NTP 44. kongressil (1973. a. mai) vastuvõetud programm partei eesmärgiks «sotsialistliku ühiskonna ehitamise Norras» demokraatliku sotsialismi põhimõtete alusel. Kongress pooldas riigi kontrolli tugevdamist panga- ja krediidisüsteemi üle ning mitmete sotsiaalsete sammude (40-tunnise töönädala kehtestamine, madala- ja keskmise palgaga isikutelt võetavate maksude vähendamine jne.) astumist.

Välispoliitikat käsitlev kongressi resolutsioon rõhutab, et «tehes koostööd NATO raames, peab Norra tagama oma rahvuslikud huvid ja töötama rahu säilitamise suunas». NTP taotleb aktiivselt, et Norra «aitaks kaasa konkreetsete tulemuste saavutamisele Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamisel ning läbirääkimistel Euroopas relvastatud jõudude ja relvastuse vastastikuse vähendamise üle». NTP toetab heanaaberlike suhete arendamist norra ja nõukogude rahva vahel. NTP kongress pooldas arengumaade abistamist ja mõistis hukka Portugali koloniaalpoliitika Aafrikas.

Ühisturu küsimuses tekkisid parteis suured lahkhelid. NTP juhtkond taotles visalt riigi astumist EMÜ-sse. Seetõttu astus NTP-st 1973. a. välja rida ametiühinguid, partei kollektiivseid liikmeid, samuti grupp partei liikmeid, kes ühinesid Ühisturu-vastase Rahvaliikumise Informatsioonikomiteeks. See grupp vormistus parteiks Demokraatlikud Sotsialistid ja esines 1973. a. parlamendivalimistel SVL-i koosseisus.

Võtnud arvesse 1972. a. referendumil hääletanud norralaste enamuse seisukoha, deklareeris NTP kongress (1973. a.), et «suhted laiendatud Ühisturuga peavad põhinema Norra ja EMÜ kaubanduskokkuleppel».

NTP juhtkond suhtub eitavalt koostöösse kommunistide ja teiste pahempoolsete jõududega.

1973. a. parlamendivalimistel anti NTP esindajate poolt 759 500 häält (35,3%), tal on 62 saadikut parlamendis (155-st). 1973. aastast on NTP liider vähemusevalitsuse eesotsas.

NTP-l on individuaalsed ja kollektiivsed liikmed, umbes 60—65% liikmeist on astunud parteisse ametiühingute kaudu. NTP-s on umbes 180 000 liiget (1973. a.).

Partei esimees on R. Steen, peasekretär I. Leveraas.

Keskhäälekandja on päevaleht «Arbeiderbladet» («Töölisleht»).

SOTSIALISTLIK RAHVAPARTEI (SRP) — asutatud 1961. a. pahempoolsete sotsiaaldemokraatide opositsioonilise grupi «Orientering» poolt, kes oli heidetud välja Norra Töölisparteist.

---

[1] 1975. a. kevadel loodi SVL-i baasil Pahemsotsialistlik Partei. Kuivõrd teised grupeeringud keeldusid partei ideoloogiliseks aluseks võtma marksismi-leninismi tähtsamaid printsiipe, otsustasid NKP esindajad ühtlasi säilitada oma partei iseseisva üksusena vastavalt NKP XIV kongressil vastuvõetud ühistööprogrammile. — *Toim.*

SRP-l on mõju tööliste, teenistujate ja intelligentsi teatud osa hulgas.

Ideoloogiliselt pole parteil selgelt piiritletud positsioone. Partei programm (1962. a.) rõhutab SRP ustavust sotsialismiideedele, püüdu «ühendada norra rahvas teel sotsialistlikule ühiskonnakorrale, mis põhineb poliitilisel demokraatial, mitmeparteisüsteemil ja parlamentarismil». 1973. a. kongressi resolutsioon kuulutab välja võitluse «sõltumatu sotsialistliku Norra eest, kus rahval on reaalne majanduslik ja poliitiline võim.»

Mitmetes sotsiaalsetes ja majanduslikes küsimustes vastavad partei nõudmised töötajate huvidele. 1973. a. kongressi otsuses nõuab SRP pankade, kindlustusseltside ja suurettevõtete juhtimise andmist ühiskonna kätte, hindade tõusu lõpetamist, minimaaltöötasu kehtestamist, suurte sissetulekute ja kinnisvara maksustamist jne.

Välispoliitika valdkonnas pooldab SRP majandus- ja poliitilistest blokkidest lahtiütlemist, Norra väljaastumist NATO-st. Partei on tuumarelvastumise vastu ja toetab rahvuslikku vabastusliikumist. SRP võttis aktiivselt osa võitlusest Norra Ühisturgu astumise vastu.

1973. a. parlamendivalimistel esines SRP töölisliikumise pahempoolsete jõudude valimisbloki — Sotsialistliku Valimisliidu koosseisus ja sai parlamendis 9 saadikukohta.

Partei on umbes 7000 liiget (1974. a.).

SRP kõrgeim organ on kongress, muul ajal Parteijuhatus.

Partei esimehe kohuseid täidab S. Ørnhøi.

Partei keskhäälekandja on nädalaleht «Orientering» («Orientatsioon»).

KESKERAKOND (KE) — asutatud 1920. a., 1959. aastani nimetati Talurahvaparteiks. Esindab maa suur- ja keskkodanluse, metsaomanike ja talupoegade huve.

1969. a. vastuvõetud KE programm ütleb, et partei põhiline poliitiline eesmärk on «ühiskonna loomine, mis kõige täielikumalt rahuldab iga inimese huve». Selle eesmärgi saavutamiseks on esitatud ühiskonna detsentraliseerimise, omavalitsuse ja demokraatia laiendamise, keskkonnakaitse ja loodusressursside ratsionaalse kasutamise programm.

Keskerakond oli ainus järjekidlalt Norra Ühisturgu astumise vastu seisnud kodanlik partei. Partei 1973. a. kongress deklareeris, et Norra täisliikmeks olek Ühisturus on vastuolus tema peamiste eesmärkide ja ülesannetega, ja nõudis EMÜ-ga suhete vormistamist 1972. a. referendumi tulemuste kohaselt — tookord oli enamik norralasi Ühisturgu astumise vastu.

Välispoliitika valdkonnas toetab KE Lääne-Euroopa konsolideerumist NATO alusel, on sõjaväebaaside ja tuumarelva Norrasse paigutamise vastu; KE toetas Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamise korraldamist, samuti läbirääkimisi «Euroopas relvastatud jõudude ja relvastuse vastastikuse kontrollitava vähendamise üle».

Partei pooldab sidemete laiendamist Euroopa sotsialismimaadega.

1973. a. parlamendivalimistel KE sai 237 000 häält (11%) ja tal on 21 saadikut parlamendis. KE esindajad kuulusid kodanlikesse koalitsioonivalitsustesse aastail 1965—1971 ja 1972—1973.

Partei liikmete arv on 70 000.

KE esimees on D. Vaarvik.

Keskhäälekandja on ajaleht «Nationen» («Rahvus»).

UUS RAHVAPARTEI (URP) — asutatud 1972. a. liberaalsest Venstre Parteist väljaastunud Norra Ühisturgu kuulumise pooldajate poolt. Esindab linna kesk- ja väikekodanluse, teenistujate ja intelligentsi huve.

Asutamiskongressi poliitilises avalduses märgitakse, et oma tegevuses lähtub partei rahvuslikest ja kristlikest alustest ja põhilistest demokraatlikest traditsioonidest.

URP pooldab Norra astumist Ühisturgu pärast uute, rahuldavate läbirääkimiste korraldamist EMÜ-ga.

Programmi sisepoliitilises osas on URP pankade, kindlustusseltside jt. riigistamise vastu.

Välispoliitika küsimustes on partei kursiks koostöö tugevdamine ja laiendamine Läänega, Norra liikmeksolek NATO-s.

1973. a. parlamendivalimistel sai URP 74 000 häält (3,4%) ja võitis parlamendis ühe mandaadi.

URP-l on umbes 11 000 liiget (1973. a.).

Partei esimehe kohusetäitja on M. Lerheim.

VENSTRE (PAHEMPOOLNE) PARTEI (VP) — asutatud 1884. a. Koosseisult on partei ebaühtlane. Oma tegevuses toetub VP kesk- ja väikekodanluse, teenistujate ja intelligentsi liberaalsetele kihtidele.

VP näeb oma eesmärki «harmoonilise ühiskonna» loomises eraalgatuse ja eraomandiõiguse alusel. VP on «klassipoliitika» igasuguste vormide vastu, kuid tunnustab majanduselu teatud reguleerimist riigi poolt «kogu ühiskonna huvides». Partei nõuab äärerajoonide arendamist, haridussüsteemile ja keskkonnakaitseks tehtavate kulutuste suurendamist jne.

Partei erakorraline kongress (1972. a.) oli Norra Ühisturgu astumise vastu. EMÜ-ga liitumise küsimuses tekkinud lahkhelide tõttu VP 1972. a. lõpul lõhenes. Lahkulöönud grupp moodustas Uue Rahvapartei.

Välispoliitika valdkonnas toetab VP rahvusvahelise pinevuse lõdvendamist. Samal ajal rajab partei «oma julgeolekupoliitika koostööle Lääne demokraatiatega ja osavõtule NATO-st». Suurt tähelepanu pöörab partei programm abi osutamisele arengumaadele.

1973. a. parlamendivalimistel sai VP 76 000 häält (3,5%) ja 2 mandaati parlamendis. Partei esindajad kuulusid kodanlikesse koalitsioonivalitsustesse aastail 1965—1971 ja 1972—1973.

Partei esimees on H. Rognlien.

Keskhäälekandja on ajaleht «Dagbladet» («Päevaleht»).

POOLA

(Poola Rahvavabariik)

Poola Rahvavabariik on sotsialistlik riik. Pindala 312 700 km². Rahvaarv 33,5 miljonit (1973. a.). Poola Rahvusliku Vabastuskomitee 1944. a. 22. juuli manifestiga Poola kuulutati Poola Vabariigiks.

22. juulil 1952 võttis Seim vastu uue konstitutsiooni, millega Poola Vabariik kuulutati Poola Rahvavabariigiks. Kõrgeim võimuorgan on ühekojaline Seim. Seimi istungjärkude vahelisel ajal täidab kõrgeima riigivõimu organi jooksvaid ülesandeid Riiginõukogu. Riigijuhtimise kõrgeim organ on Seimi poolt ametisse määratav ja tema ees vastutav Ministrite Nõukogu.

Poola on Varssavi Lepingu Organisatsiooni ja Vastastikuse Majandusabi Nõukogu liige. Ta toetab järjekindlalt erineva ühiskonnakorraga riikide rahulikku kooseksisteerimist, annab märkimisväärse panuse julgeoleku- ja koostöösüsteemi loomisse Euroopas.

Poola Rahvavabariigis on kolm poliitilist parteid — Poola Ühendatud Töölispartei (PÜTP), Ühendatud Talurahvapartei (ÜTP) ja Demokraatlik Partei (DP). Kõik kolm parteid kuuluvad Rahvaühtsuse Rindesse (RÜR) — massiorganisatsiooni, mis ühendab kõiki eksisteerivaid poliitilisi ja ühiskondlikke organisatsioone.

Juhtivat osa RÜR-is etendab Poola Ühinenud Töölispartei.

POOLA ÜHINENUD TÖÖLISPARTEI (PÜTP) — loodud 15. detsembril 1948 Poola Töölispartei ja Poola Sotsialistliku Partei ühinemisel marksistlik-leninlikul alusel.

PÜTP on Poola töölisliikumise revolutsiooniliste traditsioonide ustav jätkaja ja pärija ning rahvademokraatia peamine suunav jõud Poolas. PÜTP juhtimisel teostatakse riigis poliitilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid ümberkujundusi.

1918. a. moodustasid Poola Kuningriigi ja Leedu Sotsiaaldemokraatia esindajad koos Poola Pahempoolse Sotsialistliku Parteiga Poola Kommunistliku Partei (PKP), mis eksisteeris 1938. aastani.

Võitluses fašistlike okupantidega tekkisid aastail 1939—1940 mitmes Poola piirkonnas põrandaalused kommunistlikud organisatsioonid («NSV Liidu Sõprade Ühing», «Rahva-Poola»

jt.). 1942. a. loodi nende organisatsioonide baasil Poola Töölispartei.

PÜTP programmdokumentideks on ideoloogiline deklaratsioon ja põhikiri, mis võeti vastu I kongressil 1948. a. detsembris. Põhikiri sedastab, et PÜTP eesmärk on ehitada sotsialistlik kord, mis hävitab inimese ekspluateerimise inimese poolt.

PÜTP juhtimisel teostati tähtsad sotsiaal-majanduslikud ümberkorraldused, mis panid aluse laiahaardelisele sotsialismiehitamisele, Poola muutmisele eesrindlikuks, majanduslikult arenenud riigiks. 1954. a. toimunud PÜTP II kongress kinnitas partei pealiini õigsust — see oli sihitud riigi industrialiseerimisele ja sotsialismi aluste rajamisele.

1959. a. märtsis peetud PÜTP III kongress tegi kokkuvõtteid partei ja kogu poola rahva tegevusest sotsialismi ehitamisel, kiitis heaks sotsialistliku majanduse edasiarendamise programmi ja kinnitas selle arendamise direktiivid aastaiks 1959—1965. Samuti tehti muudatusi PÜTP põhikirja.

PÜTP IV kongress (1964. a. juuni) arutas Keskkomitee ja Revisjonikomisjoni aruandeid, rahvamajanduse arendamise direktiive aastaiks 1966—1970, ettekannet muudatustest partei põhikirjas.

1968. a. novembris toimus PÜTP V kongress, kes käsitles maa sotsiaalmajandusliku ja poliitilise arengu küsimusi. Kinnitati rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaiks 1971—1975.

Suur tähtsus partei ja kogu poola rahva elus oli PÜTP VI kongressil (1971. a. detsember). Kongress arutas läbi partei Keskkomitee ja Revisjonikomisjoni aruande ning ettekande Poola RV sotsiaal-majandusliku arengu peasuundadest aastail 1971—1975. Kongress võttis vastu otsuse «Poola Rahvavabariigi edasise sotsialistliku arengu eest».[1]

Partei kõrgeim organ on kongress, mis kutsutakse kokku kord 4 aasta jooksul. Kongress valib Keskkomitee ja Keskrevisjonikomisjoni, Keskkomitee valib jooksva töö juhtimiseks Poliitbüroo ja Sekretariaadi.

PÜTP delegatsioon võttis osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

Poola RV Seimis, mis valiti 1972. a., on 460 saadikust 255 (55,4%) PÜTP liikmed.

PÜTP-l on üle 2 400 000 liikme (1974. a. jaanuaris). 39,6% liikmetest on töölised, 10,6% talupojad.

PÜTP Keskkomitee esimene sekretär on Edward Gierek.

Partei keskhäälekandjad on päevaleht «Trybuna Ludu» ning kuukirjad «Zycie Partii» («Partei Elu») ja «Nowe Drogi» («Uued Teed»).

DEMOKRAATLIK PARTEI (DP) — asutatud 1939. a. antifašistliku parteina, kes võitles Poola kodanluse ja mõisnike režiimi vastu. Loonud sidemed Poola Töölisparteiga, võttis DP Teise maailmasõja ajal osa põrandaalusest võitlusest sõltumatu ja demokraatliku Poola loomise nimel. Pärast sõda DP jätkas koostööd Poola Töölisparteiga, hiljem PÜTP-ga. Oma programmdokumentides DP tunnustab PÜTP juhtivat osa riigi ühiskondlik-majandusliku ja poliitilise elu kõigil aladel ning deklareerib oma osavõttu sotsialismi ehitamisest Poola RV-s. DP pooldab Poola liitu ja vennalikku koostööd NSV Liidu ja teiste sotsialismimaadega ning peab seda liitu sotsialismiehitamise peatingimuseks Poolas ja Poola RV välispoliitika põhiprintsiibiks.

DP-l on 90 000 liiget, millest 60% moodustavad vaimse töö tegijad, peamiselt intelligentsi esindajad ja 40% käsitöölised, erakaupmehed ning teiste elanikkonnakihtide esindajad (1973. a. jaanuaris).

[1] Detsembris 1975 toimus PÜTP VII kongress, kus arutati partei ülesandeid sotsialistliku ülesehitustöö edasiseks dünaamiliseks arendamiseks Poola Rahvavabariigis ning riigi sotsiaalse ja majandusliku arengu perspektiive aastaiks 1976—1980. — *Toim.*

DP Keskkomitee Presiidiumi esimees on Andrzej Benesz (valiti DP X kongressil 1973. a. veebruaris).

Trükiorganid on nädalaleht «Tygodnik Demokratyczny» («Demokraatlik Nädalaleht»), igapäevane õhtuleht «Kurier Polski» («Poola Kuller») ja «Illustrowany Kurier Polski».

ÜHINENUD TALURAHVAPARTEI (ÜTP) — loodud 1949. a. talurahvapartei Stronnictwo Ludowe ja partei Polske Stronnictwo Ludowe ühinemisel.

ÜTÜ esindab talurahva huve, võtab aktiivselt osa riigijuhtimisest ja sotsialismi ehitamisest Poola RV-s.

Partei eesmärgid ja ülesanded sotsialismi ehitamise praegusel etapil väljenduvad 1969. a. peetud V kongressil vastuvõetud ja VI kongressil (1973. a.) pisut muudetud põhikirjas. Põhikiri deklareerib, et ÜTP on talurahvaliikumise radikaalsete traditsioonide jätkaja. ÜTP süvendab vennalikku koostööd PÜTP organisatsioonidega, koondab laiu talurahvahulki Rahvaühtsuse Rindesse.

ÜTP tähtis programmdokument on partei VI kongressil vastuvõetud otsus. ÜTP peaeesmärk on tugevdada Rahva-Poolat — tööliste ja talupoegade sotsialistlikku riiki, teda igakülgselt arendada ühiskonna vajaduste täielikumaks rahuldamiseks. ÜTP sihiks on ka Poola positsioonide kindlustamine rahvusvahelisel areenil.

ÜTP-l on 428 000 liiget (1973. a. aprillis). Partei sotsiaalne koosseis: talupojad — 74%, vaimse töö tegijad — umbes 19%, töölised — 5%; ülejäänud osa liikmeskonnast moodustavad käsitöölised ja kutsekoolide õpilased.

ÜTP on esindatud riigivõimuorganites (rahvanõukogudes on tal 50 000 saadikut, Seimis 117).

ÜTP Peajuhatuse esimees on Stanislaw Gucwa.

Häälekandjad: 2 korda nädalas ilmuv ajaleht «Zielony Sztandar» («Roheline Lipp»), päevaleht «Dziennik Ludowy» («Rahvaleht») ja kuukiri «Wieś Wspólczesna» («Tänapäeva Küla»).

PORTUGAL

(Portugali Vabariik)

Riik Edela-Euroopas, hõlmab kuuendiku Pürenee poolsaarest; Portugali koosseisu kuuluvad Assoori ja Madeira saared Atlandi ookeanis. Pindala 91 500 km². Rahvaarv 9,2 miljonit (1972. a.).

1926. a. kehtestati Portugalis sõjaväelise riigipöörde tulemusena fašistlik diktatuur.

1968. a. septembrist oli valitsuse eesotsas M. Caetano. Kehtiva režiimi «liberaliseerimise» sildi taha peites ajas tema valitsus töötajate ekspluateerimise intensiivistamise rahvavaenulikku poliitikat, lämmatades rahva demokraatia- ja sotsiaalse progressi püüdlusi.

Portugal osaleb NATO-s selle asutamise hetkest peale (riigi territooriumil paiknevad NATO sõjaväebaasid), tal on lepingulised suhted Euroopa Ühisturuga. USA ja teiste Portugali NATO-liitlaste, samuti LAV-i ja Rodeesia rassirežiimide toetusel pidas Caetano koloniaalsõdu, mis iga aasta neelasid ligi poole riigieelarvest.

[Revolutsioonilised sõjaväelased kukutasid Salazari-Caetano režiimi 25. aprillil 1974. a. ning moodustasid oma võimuorgani — Rahvusliku Päästekomitee. 1974. a. detsembris loodi Relvajõudude Liikumine kui riigi juhtiv jõud, kes kuni uue konstitutsiooni väljatöötamiseni Asutava Kogu poolt valib riigi presidendi ja teostab kontrolli Ajutise Valitsuse ja muude administratiivorganite üle. Pärast revolutsiooni keelati Salazari-Caetano režiimi toeks olnud fašistlik partei Rahvuslik Liit (asutatud 1930. a.) ja legaliseeriti senised põrandaalused opositsiooniparteid. Lubati moodustada uusi mittefašistlikke parteisid. 25. aprillil 1975 valiti 247-kohaline Asutav Kogu ülesandega välja töötada uus konstitutsioon.

Pärast revolutsiooni, eriti pärast parempoolse riigipöördekatse mahasurumist 11. märtsil 1975. a. viidi läbi rida radikaalseid sotsiaalmajanduslikke reforme — suur osa panku ja suurettevõtteid natsionaliseeriti, alus-

tati maareform jne. Juba 1974. a. lepiti kokku Portugali asumaadega nendele sõltumatuse andmise kohta, mis 1974/75. a. põhiliselt lõpule viidi.

RELVAJÕUDUDE LIIKUMINE (RJL). Loodi ametlikult 6. detsembril 1974. a. relvajõududes valitud 200 delegaadi nõupidamisel. Selle struktuur kujundati ümber pärast 1975. a. 11. märtsi kontrrevolutsioonilise riigipöörde mahasurumist. RJL kõige esinduslikumaks organiks sai 240-liikmeline RJL-i Assamblee. See moodustati kõigi väeliikide esindajatest (120 maavägedest, 60 mereväest ja 60 lennuväest). Kitsama organina loodi RJL-i Kõrgem Revolutsiooninõukogu.

RJL-i mitmesugused organid avaldasid rea programmilise iseloomuga dokumente Portugali revolutsiooni saavutuste kaitsmiseks ja edasiarendamiseks. Eriti radikaalset iseloomu kandsid need vahetult pärast 1975. a. 11. märtsi riigipöördekatse mahasurumist.

11. aprillil 1975. a. RJL ja 6 poliitilist parteid (kommunistid, sotsialistid, Demokraatlik Rahvapartei, Demokraatlik-Sotsiaalne Keskerakond, Sotsialistlik Rahvarinne ja Portugali Demokraatlik Liikumine) kirjutasid alla dokumendile võimustruktuurist riigis. Selle kohaselt tunnustavad poliitilised parteid lähema 4—5 aasta jooksul RJL-i riigi peamise poliitilise jõuna.

1975. a. suvel tulid RJL-s ilmsiks lõhed. Parempoolne tiib püüdis oma kurssi RJL-ile peale suruda, mis mõningases ulatuses õnnestus RJL-i Assambleel 5. septembril 1975. a., eriti aga pärast 1975. a. 25. novembri sündmusi, mil mõned lennuväeüksused, eesotsas ultrapahempoolsete ohvitseridega, keeldusid allumast RJL-i juhtkonna otsustele ja hõivasid ajutiselt mõned lennuväljad.]

PORTUGALI KOMMUNISTLIK PARTEI (PKP) — Portugali töölisklassi revolutsiooniline avangard. Asutatud 1921. a. mais. 1926. aastast 1974. a. 25. aprillini oli sunnitud töötama illegaalselt, olles lakkamatult jälitatud.

Vaatamata julmadele repressioonidele, juhtis PKP sõjaeelsel perioodil ja Teise maailmasõja aastail mitmeid töötajate suuri väljaastumisi riigi fašistlikuks muutmise vastu; partei tugevnes organisatsiooniliselt ja aktiviseeris oma tegevust Portugali töölisliikumise juhtimisel.

1943. a. novembris valiti PKP III kongressil esmakordselt Keskkomitee (varem oli olnud vaid sekretariaat).

Sõjajärgsetel aastatel olid PKP jõupingutused suunatud demokraatlike ja antifašistlike jõudude ühtsuse saavutamisele võitluses Salazari režiimiga, nõudes töötajate elatustaseme tõstmist, välismaiste sõjaväebaaside likvideerimist Portugali territooriumil ja riigi väljaastumist NATO-st ning koloniaalsõdade lõpetamist Aafrikas.

Lakkamatuid repressioone trotsides saavutasid Portugali kommunistid märkimisväärset edu.

PKP järjekindel poliitika ja põrandaaluse rasketes tingimustes võitlevate kommunistide mehisus tegid parteist mõjuka poliitilise jõu Portugalis. Pärast fašistliku valitsuse kukutamist 1974. a. aprillis tuli PKP põranda alt välja.

[Pärast Salazar Caetano diktatuurirežiimi kukutamist toimus Lissabonis 1974. a. oktoobris PKP erakorraline VII kongress, mis viis sisse parandusi eelmisel VI kongressil vastuvõetud programmi, tegi muutusi põhikirjas ja pöördus üleskutsega Portugali demokraatlike jõudude poole. Peaülesandeks luges kongress lühikese ajaga demokraatliku, rahuarmastava, õitseva ja sõltumatu Portugali ülesehitamise. Selleks peeti vajalikuks edasi liikuda kolmes suunas:

1) demokraatliku riigi kindlustamine ja demokraatlike õiguste kaitsmine, 2) majanduse arendamine, majandusliku ja finantsilise stabiilsuse kindlustamine, 3) dekoloniseerimisprotsessi jätkamine.

PKP on toetanud RJL edasisi samme revolutsioonilisteks ümberkujundusteks Portugalis, kontrrevolutsiooniliste jõudude vastu võitlemiseks, mobiliseerides rahvahulki nende ülesannete täitmisele. Samal ajal on ta astunud vastu RJL-i parempoolse tiiva ning mõnede teiste parteide kursile

Portugali ärapööramiseks revolutsiooniliselt arenguteelt.

PKP juhtimisel loodi 1974. a. märtsis Kommunistlik Noorsooliit ja Kommunistlik Üliõpilasliit.

PKP esindajad kuulusid 1.—4. ja 6. Ajutise Valitsuse koosseisu. 1975. a. aprillivalimistel sai PKP Asutavasse Kogusse 30 kohta.]

PKP delegatsioon viibis rahvusvahelistel kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistel 1957., 1960. ja 1969. a., samuti NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

NLKP ja PKP vahel on alati valitsenud vennaliku sõpruse ja koostöö suhted, neid ühendab vaadete ühtsus kaasaja põhiprobleemide osas.

PKP peasekretär on A. Cunhal.

PKP keskhäälekandja on ajaleht «Avante!» («Edasi!»), antakse välja ka keskkomitee poliitilist ja teoreetilist ajakirja «Militante» («Võitleja»). Peale keskorganite annab PKP välja ka mitut kohalikku ajalehte.

PORTUGALI SOTSIALISTLIK PARTEI (PSP) — reorganiseeritud 1973. a. kongressil liikumisest «Portugali Sotsialistlik Aktsioon» (asutatud opositsiooniparteina 1961. a., tuntud ka Demokraatliku ja Sotsiaalse Aktsioonina). 1972. a. juunist on PSP Sotsialistliku Internatsionaali liige. Partei ühendab sotsiaaldemokraate, samuti mitmesuguste sotsialistlike ja katoliiklike ametiühingu gruppide ja sõltumatute tegelaste pooldajaid.

[Portugali Sotsialistlik Partei kuulus pärast revolutsiooni 1.—4. Ajutisse Valitsusse. PSP Ajutisest Valitsusest väljaastumine juulis 1975, pärast seda, kui parteis oli Lääne-Euroopa sotsiaal-demokraatlike parteide mõjul tugevnenud parempoolne kallak, kutsus esile kriisiseisundi riigis ja RJL-is. 1975. a. septembris moodustatud 6.-Ajutisse Valitsusse sai PSP kõigist parteidest enam esindajaid (4). Valimistel Asutavasse Kogusse 1974. a. aprillis sai PSP 116 deputaadikohta.]

PSP peasekretär on M. Soares.

PORTUGALI DEMOKRAATLIK LIIKUMINE (PDL). Baasiks 1973. a. moodustatud antifašistlik Demokraatlik Valimisliit. 1974. a. novembris organiseerus parteiks PDL nime all. Pooldanud Portugali revolutsiooni arendamise ning Portugalis sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise kurssi. Augustis läks koos PKP-ga 8 partei ühisorganisatsiooni Demokraatlikku Rahvarindesse. Kuulus 1. ja 4. Ajutise Valitsuse koosseisu. 1975. a. aprillivalimistel sai 5 esindajat Asutavasse Kogusse.

Partei juhtorganiks on täitevkomitee eesotsas Francisco Pereira da Moura ja Jose Tengarinnaga.

SOTSIALISTLIK RAHVARINNE (SRR). Moodustati 1975. a. jaanuaris PSP-st protestiks selle partei paremale kaldumise vastu välja astunud vasaku tiiva esindajaist. 1975. a. augustis ühines Demokraatlikku Rahvarindesse.

SOTSIALISTLIKE VASAKPOOLSETE LIIKUMINE (SVL). Antifašistliku intelligentsi grupeering, millel on teatud mõju sõjaväelaste hulgas. Formeerus parteina 1974. a. detsembris.

Pärast 1974. a. revolutsiooni tekkis Portugalis rohkesti mitmesuguseid end demokraatlikuks kuulutanud kodanlikke ja väikekodanlikke parteisid. Poliitilist kaalu oli neist vaid vähestel.

DEMOKRAATLIK RAHVAPARTEI (DRP). Peale sotsialistliku partei suurim poliitiline formeering, mis on toetunud väikekodanlikele kihtidele. Seotud katoliiklike ringkondadega. Tunnustas RJL-i programmi, kirjutas 11. aprillil 1975. a. alla RJL-i ja demokraatlike parteide ühisdeklaratsioonile. Oli esindatud 1.—4. ning 6. Ajutises Valitsuses. Sai 1974. a. aprillivalimistel Asutavasse Kogusse 80 kohta.

Peasekretär S. Carneiro.

KRISTLIK-DEMOKRAATLIK PARTEI (KDP). Klerikaalne parempoolne partei, kellel ei lubatud osa võtta 1974. a. aprillis Asutava Kogu valimistest, kuivõrd oli olnud segatud 11. märtsi riigipöördekatsesse.

Peasekretär J. S. Osario (põgenes pärast 11. märtsi riigipöördekatse ebaõnnestumist Hispaaniasse).

DEMOKRAATLIK-SOTSIAALNE KESKERAKOND (DSK) — 1974. a. suvel moodustunud suurkodanluse partei. Sidemeis Lääne-Euroopa kristlik-demokraatlike parteidega.

Peasekretär F. Amaral.

PROLETARIAADI REVOLUTSIOONILINE PARTEI / REVOLUTSIOONILISED BRIGAADID / (PRP/RB). Tuntuim mitmetest ultravasakpoolsetest grupeeringutest. Teatava mõjuga Lissaboni suurettevõtetes. Võttis osa relvastatud võitlusest Salazari-Caetano režiimi vastu. Liitus 1975. a. augustis Demokraatlikku Rahvarindesse, jätkas aga kampaaniat PKP vastu, mis suurel määral paralüüsis Demokraatliku Rahvarinde tegevuse.]

PRANTSUSMAA

(Prantsuse Vabariik)

Riik Lääne-Euroopas. Pindala 551 600 km². Rahvaarv 51,9 miljonit (1973. a.).

Riigipea on president. Seadusandlik võim kuulub kahekojalisele parlamendile. Täidesaatvat võimu teostavad president ja Ministrite Nõukogu.

Poliitiline võim Prantsusmaal on alati silma paistnud teravuse ja vormide mitmekesisuse poolest. Sellele jätab pitseri klassivõitluse rikas ajalugu, mille jooksul töölisklass lõi omad tugevad poliitilised ja kutseorganisatsioonid, kodanlus aga ilmutas oskust laialdaselt rakendada sotsiaaldemagoogiat ning laveerida järeleandmiste ja sunnipoliitika vahel.

Prantsusmaa poliitilise olukorra iseloomulik eripära meie päevil seisneb poliitiliste parteidega esindatud pahem- ja parempoolsete jõudude polariseerumises. Kuigi eksisteerib hulk poliitilisi parteisid, etendavad riigis määravat osa monopolistliku kapitali huve esindavate valitsusparteide blokk ja pahempoolsete parteide liit, mille liikmed, ehkki igaüks ise määral, kaitsevad töötajate huve.

Prantsusmaa on paljude rahvusvaheliste organisatsioonide liige. Laienevad Prantsusmaa sidemed Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaadega.

DEMOKRAATIDE LIIT VABARIIGI KAITSEKS (DLVK) — prantsuse kodanluse valitsevate ringkondade partei. Asutatud 1958. a. kindral de Gaulle'i pooldajate poolt. Partei tuumiku (algul kutsutud Uue Vabariigi Liiduks — UVR) moodustasid nn. sotsiaalsed vabariiklased — pärast de Gaulle'i Prantsuse Rahva Ühenduse laialisaatmist säilinud väikesearvuline grupeering. 1962. a. UVR liitus «pahempoolsete gollistidega». Uut parteid hakati 1968. aastast nimetama Demokraatide Liiduks Vabariigi Kaitseks.

Ametlikult kuulutas partei oma eesmärgiks ustavuse de Gaulle'i ideaalidele, de Gaulle'i ja tema järglaste poolt juhitud valitsuste poliitika toetamise. DLVK liidrid kinnitavad sageli, et DLVK pole partei, vaid de Gaulle'i vaateid jagav rahvaliikumine. Tegelikult on DLVK tüüpiline prantsuse kodanluse poliitiline partei.

Tekkinud parteina, kes seadis oma eesmärgiks de Gaulle'i tingimusteta toetamise, on DLVK pärast de Gaulle'i poliitikast lahkumist ja pärast tema surma suurel määral minetanud oma gollistliku iseloomu. Tema ridades on ilmnenud sügavad lahkhelid Prantsuse valitsuse sise- ja välispoliitika paljude aspektide suhtes.

1973. a. märtsis toimunud parlamendivalimistel kaotas DLVK üle 2 miljoni hääle ja ligi 100 saadikukohta. Partei minetas absoluutse enamuse Rahvuskogus ja oli sunnitud orienteeruma temaga koos valitsuskoalitsioonis esinenud parteidele.

DLVK-l on 240 000 liiget ja organisatsioonid kõigis departemangudes.

Partei juhtorganid on kongress ja DLVK Keskkomitee. Keskkomiteesse kuuluvad kongressil valitav Rahvuslik Nõukogu, valitsuse ministrid, parlamendi mõlemasse kotta ning Majandus- ja Sotsiaalnõukogusse kuuluvate DLVK fraktsioonide esindajad, samuti 25 parlamendisaadikut ja 25 muud partei tegelast, kes valitakse Keskkomiteesse Rahvuslikust Nõukogust.

Häälekandja on bülletään «Le Lettre de la Nation».

DEMOKRAATLIK TSENTRUM — paremtsentristlik kodanlik grupeering, mis loodi endise katoliikliku partei MRP ja parempoolse partei Sõltumatute ja Talupoegade Rahvuskeskus baasil. Organisatsiooniliselt formeerus 1966. a. On valitsusega opositsioonis. Pooldab Prantsusmaa tagasiastumist NATO sõjalisse organisatsiooni, sisepoliitikas soovitab «reforme», mis on sihitud töötajate huvide vastu ja mõeldud tagurlike ning antinatsionaalsete jõudude positsioonide tugevdamiseks. Esineb reformistide nime all blokis radikaalidega. Rahvuskogus on reformistidel 30 kohta.

Demokraatliku Tsentrumi esimees on J. Lecanuet, peasekretär — P. Abelin.

PRANTSUSE KOMMUNISTLIK PARTEI (PKP) — kapitalistlike maade suuremaid kommunistlikke parteisid. PKP moodustus 1920. a. detsembris, kui sotsialistide Tours'i kongressi enamus otsustas liituda III Internatsionaaliga. Kommunistliku Partei nime kannab 1921. a. jaanuarist.

PKP esimestel olemasoluaastatel toimus parteis visa võitlus päranduseks saadud reformistlike vaadetega. Parteist aeti välja oportunistid, samuti trotskistlikud ja sektantlikud elemendid. PKP võitles aktiivselt töölisklassi ridade ühtsuse ja laia rahvarinde loomise eest, fašismi- ja maailmasõjaohu vastu. Nendel aastatel muutus PKP leninlikku tüüpi proletaarseks massiparteiks. Väljapaistvat osa PKP tugevdamises ja tema autoriteedi kasvus etendasid M. Thorez ja teised silmapaistvad PKP tegelased — M. Cashin, J. Duclos, P. Semarre, W. Rochet. Teise maailmasõja eel oli PKP-l umbes 300 000 liiget.

Sõja- ja fašistliku okupatsiooni aastail asus PKP Vastupanuliikumise etteotsa.

Pärast sõda sai PKP-st Prantsusmaa juhtiv poliitiline partei, kel oli töötajate silmis teenitud autoriteet. Esimestesse sõjajärgsetesse Prantsusmaa valitsustesse kuuludes tegid PKP esindajad ära määratu suure töö maa majanduse taastamisel, kindlustasid töörahva huvidele vastavate tähtsate sotsiaalsete seaduste kehtestamise. Järgnenud aastatel juhtis PKP Prantsusmaa töötajate võitlust monopolistliku kapitali ja külma sõja vastu, rahvusliku sõltumatuse, demokraatia ja sotsialismi ning rahvastevahelise rahu eest.

PKP on Prantsusmaa suurim poliitiline partei. Tal on üle 400 000 liikme (1973. a. lõpul), kellest üle 60% on töölised. Ühtlasi on PKP-l suur mõju töötava talurahva ja intelligentsi hulgas.

PKP juhtida või tema mõju all on mitmed töötajate massiorganisatsioonid — ametiühingud, noorsoo-, naiste- ja kooperatiivsed organisatsioonid.

Viimastel parlamendivalimistel 1973. a. märtsis võitis PKP 5,2 miljonit häält (21,3%); tal on Rahvuskogus 74 saadikut (490-st), Senatis aga 20 senaatorit. Üle 1000 kommunisti on valitud linnapeadeks ja kommuuniesimeesteks, üle 23 000 on munitsipaal- ja üldnõunikud. 46 suure linna (üle 30 000 el.) munitsipaliteedi eesotsas on kommunist.

Oma maa töölisklassi ja kõigi töötajate avangardina taotleb PKP järjekindlalt ja väsimatult nende konsolideerimist demokraatia ja sotsialismi eest võitlemise selge programmi alusel. PKP algatusel ja tänu põhimõttelisele pahempoolsete jõudude ühtsuse taotlemisele sõlmisid sotsialistlik ja kommunistlik partei 1972. a. suvel kokkuleppe ühise valitsusprogrammi asjus, millega liitusid ka pahempoolsed radikaalid.

Vaatamata pahempoolsete jõudude ühise programmi kompromislikule ja piiratud iseloomule, oli selle vastuvõtmine Prantsusmaa poliitikaelu tähtis element, mis lõi uued soodsamad tingimused pealetungi arendamiseks monopolistlikule kapitalile ja kõigi pahempoolsete, demokraatlike jõudude edasiseks konsolideerimiseks.[1]

---

[1] Oktoobris 1974 toimus PKP erakorraline XXI kongress täpsustamaks partei ülesandeid maikuu parlamendivalimiste järgsetes tingimustes. Vaatamata teistes pahempoolsetes parteides taastugevnenud antikommunismi ilmingutele otsustati jätkata kurssi pahempoolsete parteide ühisrindele. Juunis 1975 koordi-

PKP on rahvusvahelise kommunistliku liikumise aktiivne liige. Ta peab tihedaid sidemeid teiste, eriti Euroopa maade kommunistlike parteidega, võitleb koos NLKP ja teiste vennasparteidega ülemaailmse kommunistliku liikumise koondamise eest marksismi-leninismi ja proletaarse internatsionalismi põhimõtete alusel. Prantsuse kommunistid ilmutavad võitlussolidaarsust rahvaste ja liikumistega, kes võitlevad imperialismi vastu ja rahvusliku vabanemise eest.

PKP delegatsioon võttis osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a. PKP teeb suurt tööd, tutvustamaks Prantsusmaa töötajatele kommunismiehitamise edusamme NSV Liidus, ta astub resoluutselt välja Nõukogude-vastase ja antikommunistliku propaganda vastu. NLKP ja PKP vahetavad delegatsioone, korraldatakse töökohtumisi.

PKP tegevuse organisatsiooniliseks põhimõtteks on demokraatlik tsentralism. Partei on üles ehitatud territoriaaltootmisalase põhimõtte järgi. 1973. a. lõpul oli PKP-l umbes 20 000 algorganisatsiooni. Need on ühendatud sektsioonidesse (1973. a. oli neid 2500), sektsioonid aga föderatsioonidesse (97).

PKP kõrgeim juhtorgan on kongress, mis kutsutakse kokku kord 3 aasta jooksul (viimane toimus 1975. a.). Kongress valib Keskkomitee ja Finantskontrolli Komisjoni.

Keskkomitee pleenum valib Poliitbüroo, Sekretariaadi ja partei peasekretäri. Peasekretär on G. Marchais. Partei auesimees on W. Rochet. Keskkomitee Poliitbüroosse kuuluvad: E. Fajon, R. Leroy, G. Plissonnier, G. Seguy jt.

PKP keskhäälekandja on ajaleht «L'Humanité» («Inimkond»). PKP muud väljaanded: pühapäevaleht «L'Humanité Dimanche», nädalaleht «France Nouvelle» («Uus Prantsusmaa»), teoreetiline ja poliitiline ajakiri «Les Cahiers du Communisme» («Kommunismivihikud»).

RADIKAALIDE JA RADIKAALSOTSIALISTIDE VABARIIKLIK PARTEI (RRVP) — Prantsusmaa vanim kodanlik partei. Asutatud 1869. a. Sotsiaalselt koosseisult vabariiklike ja antiklerikaalsete vaadetega väike- ja keskkodanluse, jõuka talupoegkonna ja liberaalse intelligentsi ühe osa partei. Geograafiliselt on partei peamiseks mõjupiirkonnaks Prantsusmaa lõuna- ja edelaosa.

Radikaalide partei etendas silmapaistvat osa kahe maailmasõja vahelisel ajal. Tema esindajad juhtisid korduvalt Kolmanda Vabariigi valitsust ja olid Prantsusmaa presidendi ametikohal. Partei silmapaistva tegelase H. Herriot' poolt juhitud valitsuse ajal (1924. a.) sõlmiti Prantsusmaa ja Nõukogude Liidu diplomaatilised suhted. Partei liidrid (Daladier jt.) kannavad aga ka küllalt suurt vastutust selle eest, et Prantsusmaa sai lüüa ja kapituleerus fašistliku Saksamaa ees. Okupatsiooni ajal radikaalide partei lagunes, paljud tema tegelased aga hakkasid tegema koostööd okupantidega. 1944. a. taastatud radikaalide ja radikaalsotsialistide partei ei suutnud enam etendada seda silmapaistvat osa, mis tal oli olnud.

Pärast Viienda Vabariigi kehtestamist Prantsusmaal toimunud poliitiliste jõudude polariseerumine põhjustas radikaalide partei edasise hõrenemise: osa liikmeid läks üle parempoolsete parteide leeri, mõned aga astusid Sotsialistlikku Parteisse ja sellele lähedastesse grupeeringutesse.

Eriti teravnesid parteis lahkhelid pärast seda, kui juhtkonna etteotsa asus J.-J. Servan-Schreiber — ajakirjanik, ajakirja «L'Express» omanik, kes on tuntud oma Ameerika-meelsuse ja avantüristlike tegutsemismeetodite poolest. Tema poolt juhitud parteiladvik asus ühte mesti kodanluse varjamatult konservatiivsete elementidega.

1972. a. suvel lõi suur osa edumeelseid parteiliikmeid praegusest juhtkonnast lahku ja moodustas sõltumatu Pahempoolsete Radikaalide Liikumise.

Viimastel Rahvuskogu valimistel (1973. a.) esines radikaalide ja radikaalsotsialistide partei blokis nn. tsentristidega ja sõltumatute partei parempoolsete elementidega «reformistide» üldnimetuse all. Kogu blokk sai 13% häältest, sealhulgas radikaalide partei — 4%.

Partei liikmete arv on langenud alla 20 000. Suur osa partei föderatsioonidest on liitunud Pahempoolsete Radikaalide Liikumisega.

[Partei esimees J. J. Servan-Schreiber astus 1975. a. suvel oma ametikohalt tagasi. Ajutiselt asus esimehe kohuseid täitma A. Perronnet.]

SOTSIALISTLIK PARTEI (SP) — moodustus 1905. a., kui liitusid tollases Prantsuse töölisliikumises eksisteerinud kaks sotsialistlikku voolu, mille eesotsas olid G. Gesde ja J. Jaures. Partei võttis nimeks Töölisinternatsionaali Prantsuse Sektsioon (SFIO). Nagu teisedki II Internatsionaali parteid, polnud SFIO võimeline lahti ütlema klasside koostöö poliitikast ja šovinismiuimast Esimese maailmasõja aastail. Selle poliitika poolt sünnitatud kriis ning Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võiduga maailma proletariaadi ees avatud perspektiivid põhjustasid SFIO lõhenemise, mille tulemusena tekkis Prantsuse Kommunistlik Partei.

Aastail 1934—1936 tegi SFIO koostööd kommunistidega Rahvarinde loomisel ja hiljem rindes endas. See tõi prantsuse töötajatele esimesed suured sotsiaalsed võidud. Esimestel sõjajärgsetel aastatel säilitas SFIO Kommunistliku Parteiga lojaalsed suhted, kuid hiljem läks SFIO külma sõja sisemiste ja väliste jõudude mõjul üle varjamatult antikommunistlikule ja Nõukogude-vastastele positsioonidele.

1947. a. saavutas SFIO kommunistide väljaajamise sotsialist Ramadier' valitsusest. Partei liidrid etendasid aktiivset osa Prantsusmaa kaasatõmbamisel sõjalistesse blokkidesse ja tema mässimisel avantüristlikesse koloniaalsõdadesse. Sisepoliitikas ajasid SP liidrid pidevalt töötajate ja kodanluse klassikoostöö poliitikat, igati takistades töölisklassi ja riigi pahempoolsete jõudude ühtsuse saavutamist.

Selle poliitilise joone tõttu kaotas SFIO suure osa töötajate usalduse, mis põhjustas tema poliitiliste positsioonide nõrgenemise ja sügava sisekriisi.

1971. a. viis kriis partei juhtkonna väljavahetamiseni. Sellest peale võeti ametlikuks nimeks Prantsuse Sotsialistlik Partei. Tänu ühisaktsioonidele kommunistidega, samuti 27. juunil 1972 vastuvõetud pahempoolsete jõudude ühisprogrammile suurenes SP autoriteet riigis, laienes ja tugevnes tema liikmeskond.

1973. a. valimistel anti SP ja koos temaga esinenud pahempoolsete radikaalide poolt umbes 5 miljonit häält. SP-l on Rahvuskogus 89 kohta.

1973. a. suvel Grenoble'is peetud SP kongress kinnitas partei kursi, mis taotleb pahempoolsete jõudude ühtsuse arendamist ühisprogrammi alusel. SP-l on umbes 110 000 liiget — mõne tootmisharu töölised (peamiselt kaevurid ja tekstiilitöölised), suur osa teenistujaist, õpetajatest ja insener-tehnilisest intelligentsist.

Partei kõrgeim organ on kongress, kes valib Juhtkomitee, Rahvusliku Büroo ja Sekretariaadi.

SP esimees on F. Mitterrand.

SP häälekandja on ajaleht «L'Unité» («Ühtsus»).

SÕLTUMATUTE VABARIIKLASTE RAHVUSLIK FÖDERATSIOON — suurkodanluse partei. Moodustus parempoolse Sõltumatute ja Talupoegade Rahvusliku Keskuse lõhenemisel (1962. a.). Föderatsioon kuulub valitsuskoalitsiooni ja esindab seda osa finants- ja tööstuskodanlusest, kes on olnud vähem seotud de Gaulle'i poliitikaga ega ole jaganud kõiki selle aspekte. Viimastel aastatel on «sõltumatute» kaal valitsuskoalitsioonis kasvanud. Rahvuskogus on «sõltumatutel» 51 esindajat, tugev on partei positsioon ka Senatis. 1974. aasta mais

---

neeris PKP koos SP ja VRL-ga tipptasemel edasise tegevusplaani. PKP XXII kongress 1976. a. veebruaris võttis vastu programmdokumendi: «Mida tahavad kommunistid Prantsusmaa jaoks». — *Toim.*

valiti Prantsusmaa presidendiks partei liider V. Giscard d'Estaing.

Föderatsiooni peasekretär on R. Chinaud.

Partei häälekandja on päevaleht «France moderne» («Kaasaja Prantsusmaa»).

ÜHENDATUD SOTSIALISTLIK PARTEI (ÜSP) — moodustus 1960. a., kui 1958. a. olid SFIO-st lahku löönud nn. Autonoomne Sotsialistlik Partei ja mitu väiksemat grupeeringut.

ÜSP-l on teatud mõju intelligentsi ja üliõpilaskonna hulgas. Parteis on pidevalt mitu eri voolu, millest mõned jagavad trotskistlikke vaateid. Ultravasakpoolsetele loosungitele vaatamata on ÜSP sisuliselt valitsevate ringkondade käsilane, kes keskendab oma kriitika Kommunistliku Partei vastu ja keeldub võitlemast pahempoolsete jõudude ühtsuse eest.

1973. a. parlamendivalimistel sai ÜSP koos trotskistlike grupeeringutega 776 000 häält (s. t. umbes 3%) ja tal on Rahvuskogus 3 esindajat.

Partei on väikesearvuline (umbes 10 000 liiget), kuid ta püüab luua oma organisatsioone kõigis departemangudes. ÜSP juhtorgan on kongress, kus valitakse Rahvuslik Poliitiline Komitee, kes moodustab partei büroo ja sekretariaadi.

ÜSP rahvuslik sekretär on R. Chapuis.

Partei häälekandja on ajaleht «Tribune Socialiste» («Sotsialistlik Tribüün»).

Peale selle tegutsevad Prantsusmaal järgmised väikeparteid:

PAHEMPOOLSETE RADIKAALIDE LIIKUMINE (PRL) — 1972. a. oktoobris formeerunud grupeering. 1973. a. valimistel esinesid pahempoolsed radikaalid koos sotsialistidega ja neil on Rahvuskogus 11 kohta. Liikumine osaleb kõigis pahempoolsete jõudude ühisaktsioonides. Liikumise esimees on R. Fabre.

SÕLTUMATUTE JA TALUPOEGADE RAHVUSLIK KESKUS (STRK) — parempoolne kodanlik grupeering, asutatud 1949. a. Olulist mõju poliitilisele elule ei avalda.

KOMMUNISTLIK LIIGA — trotskistlik grupeering. Peab demagoogilist valitsusevastast kampaaniat, kuid põhiliselt võitleb Kommunistliku Partei ja pahempoolsete jõudude ühtsuse vastu.

VABADUSE JA PROGRESSI VABARIIKLIK LIIT — 1966. a. tekkinud äärmiselt parempoolne grupeering.

TSENTRUM, DEMOKRAATIA JA PROGRESS (TDP) — tsentristlik kodanlik grupeering. Tekkis 1969. a. katoliikliku partei MRP endistest liikmetest. Erinevalt Demokraatliku Tsentrumi nimelisest grupeeringust kuulub valitsuskoalitsiooni. Viimastel parlamendivalimistel esines ühtses nimekirjas DLVK ja sõltumatutega.

Partei esimees on J. Duhamel, peasekretär J. Barrot.

[LIIKUMINE DEMOKRAATIA EEST (LDE). Asutati 1975. a. märtsis. Liikmeskonda värbab keskklassidest. Rõhutab rahvuslikku sõltumatut välis- ja kaitsepoliitikat. Asutaja ja liider endine gollistlik välisminister Michel Jobert.]

ROOTSI

(Rootsi Kuningriik)

Riik Põhja-Euroopas Skandinaavia poolsaarel. Pindala 449 800 km². Rahvaarv 8 143 000 (1973. a.).

Rootsi Kuningriik on konstitutsiooniline monarhia. Riigipea on kuningas. Seadusandlikku võimu teostab (vastavalt põhiseadusele) kuningas ja ühekojaline parlament (Riksdag). Täidesaatev võim kuulub kuningale, kuid tegelikult teostab seda valitsus.

Üle 40 aasta võimul püsinud sotsiaaldemokraatlik valitsus on teostanud mitmeid progressiivseid sotsiaalmajanduslikke reforme. Tavaliselt suhtelise stabiilsuse poolest silma paistnud Rootsi sisepoliitiline olukord on aga viimasel ajal tunduvalt tüsistunud.

70-ndatel aastatel alanud majanduslik kasvu aeglustumise ja tootmise kapitalistliku ratsionaliseerimise tagajärjel on riigis teravnenud tööhõiveprobleem. 1972. a. saavutas tööpuudus sõjajärgse aja rekordtaseme — 136 000 inimest.

Kapitali pealetungile vastab töölisklass võitluslikkuse ja Rootsi mastaapides võimsa streigiliikumisega. Palga suurendamise ja töötingimuste parandamise kõrval esitavad töötajad niisuguseid poliitilisi nõudmisi, nagu tööhõive garantiid, kogu tööseadusandluse muutmine, tööliste ja teenistujate õiguste laiendamine ettevõtetes. Palju aastaid esitavad neid nõudmisi rootsi kommunistid.

Nähes rahvahulkade sotsiaal-poliitilise aktiivsuse kasvu ja kodanlike opositsiooniparteide aktiviseerumist (1973. a. parlamendivalimiste eel seadsid need eesmärgiks sotsiaaldemokraatliku valitsuse kukutamise), esitas Rootsi Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei juhtkond Riksdagis mitmeid ettepanekuid, mis teatud määral arvestavad töötajate nõudmisi.

Kodanlik opositsioon — Mõõdukas Koalitsiioonipartei, Rahvapartei ja Keskerakond — pole suutnud omavaheliste sise- ja välispoliitiliste lahkhelide tõttu leppida kokku ühises valitsusprogrammis.

Välispoliitikas säilitab Rootsi traditsioonilist sõjalistest liitudest hoidumise ja neutraliteedi kurssi, mida laialdaselt toetab rootsi rahvas. Parempoolsete ringkondade survele vaatamata ei lülitanud valitsus riiki Euroopa Majandusühendusse. Ometi kätkeb 1972. a. EMÜ-ga sõlmitud vabakaubanduse kokkulepe Rootsi Ühisturgu tõmbamise ohtu.

KESKERAKOND (KE) — asutatud 1910. a., 1958. aastani nimetati Talurahvaliiduks. Partei väljendab nii maa kui ka (üha suuremal määral) linna väike- ja keskkodanluse huve. Viimastel aastatel on suurenenud KE mõju teenistujate ja teatud kategooria tööliste hulgas. 1970. a. sai KE-st suurim kodanlik parlamendipartei.

1970. a. vastuvõetud programmis ja poliitilises agitatsioonis seab partei eesmärgiks «võrdsuse saavutamise inimeste vahel — kristlikul maailmavaatel ja humanismil põhineva detsentraliseeritud riigi» loomise teel. KE pooldab riigi keskvõimu piiramist ja kohalike omavalitsusorganite õiguste laiendamist, ta mõistab hukka «majanduslik võimu kontsentreerumise niihästi riigi kui ka eraisikute kätte», nõuab keskmist ja väikeettevõtlust stimuleerivate abinõude rakendamist, käsitades seda tööhõive probleemi pehmendamise ühe peateena. Sotsiaalpoliitika vallas seab KE (tööliste ja teenistujate häälte võitmiseks) mõnikord üles radikaalsemaid loosungeid, kui seda teevad sotsiaaldemokraadid.

KE toetab täielikult Rootsi neutraalset välispoliitilist kurssi, kiidab heaks eri ühiskonnakorraga riikide rahuliku kooseksisteerimise poliitika ja Euroopa kollektiivse julgeoleku idee.

1957. aastast opositsioonis olles teeb KE üsna tihedat koostööd Rahvaparteiga, viimastel aastatel teatud määral ka Mõõduka Koalitsiooniparteiga.

1973. a. parlamendivalimistel võitis KE 25,1% häältest ja 90 mandaati, kõigutades tunduvalt niihästi Rahvapartei kui ka sotsiaaldemokraatide positsioone.

Liikmeskonnas on ülekaalus väike- ja keskmised maaomanikud. Esindatud on ka linna väike- ja keskkodanlus, teenistujad ja töölised. Partei aluse moodustavad 2000 kohalikku territoriaalorganisatsiooni, mis on ühendatud kommunaal- või ringkonnaorganisatsioonidesse. Kõrgeim organ — iga-aastane kongress — valib Juhatuse, esimehe, kaks aseesimeest ja sekretäri. Parteil on 117 000 liiget (1971. a.). Peale selle loetakse vastavalt põhikirjale liikmeks partei naiste- ja noorsooorganisatsiooni liikmeid (vastavalt 66 000 ja 45 000).

Partei esimees on T. Fälldin.

Ametlik häälekandja on kuukiri «Svensk Politik» («Rootsi Poliitika»). Suurim päevaleht on «Sydsvenska Dagbladet» («Lõuna-Rootsi Päevaleht»).

MÕÕDUKAS KOALITSIOONIPARTEI (MKP) — asutatud 1904. a. mitmesuguste konservatiivsete gruppide ühendamise teel. 1969. aastani nimetati Parempoolseks Parteiks. Esindab suurmonopolide, mõisnike ja kõrgemate ametnike huve. Saab otsest finantstoetust pankadelt ja aktsiaseltsidelt.

1969. a. vastuvõetud (1972. ja 1973. a. täiendatud) programm nõuab eraomandiõiguse ja vaba ettevõtluse kaitset, riigi majandusse vahelesegamise järsku piiramist. Partei eesmärgiks kuulutatakse ühiskond, mis rajaneb omandit evivate kodanike vastutusel ja sõltumatusel — nn. omanike demokraatia. Teiste kodanlike parteide kombel nõuab ka MKP — tõsi, üsna üldsõnaliselt — sotsiaalkindlustuse süsteemi parandamist, tootmisdemokraatia edendamist jne.

Ametlikult ei ole MKP praegu sotsiaaldemokraatliku valitsuse neutraliteedipoliitika vastu. Samal ajal pooldab ta Rootsi tihedamat lähenemist läänerriikidele, nõudes iseäranis riigi astumist Euroopa Majandusühenduse täisliikmeks.

1945. aastast on MKP opositsioonis. Viimastel aastatel on ta alustanud teiste kodanlike parteidega koostööd sotsiaaldemokraatliku valitsuse kukutamiseks. 1973. a. parlamendivalimistel sai MKP 14,3% valijate häältest ja 51 mandaati Riksdagis. MKP positsioonide mõningane tugevnemine on tingitud sellest, et osa varem Rahvapartei poolt hääletanud parempoolselt meelestatud valijatest on tema poole üle läinud. Parteis on umbes 150 000 liiget (1971. a.), kes on ühendatud tuhandeks kohalikuks osakonnaks. Partei liikmeteks loetakse ka MKP naiste- ja noorsooliidu liikmed. Kohalikud osakonnad ühendatakse piirkonna- ja maakonnaorganisatsioonideks valimisringkondade kaupa. Kõrgeim organ on iga 3 aasta takka kokkukutsutav kongress.

Partei esimees on G. Bohman.

Ametlik häälekandja on ajakiri «Medborgaren» («Kodanik»). MKP kontrollib umbes 18% päevalehtede tiraažist. Suurim ajaleht on «Svenska Dagbladet» («Rootsi Päevaleht»).

PAHEMPOOLNE PARTEI — KOMMUNISTID (PPK) — loodud 13.—16. mail 1917 pahempoolsete sotsialistide poolt Pahempoolse Sotsiaaldemokraatliku Partei nime all. IV kongressil (1921. a.) nimetati ümber Rootsi Kommunistlikuks Parteiks. Praegune nimi on võetud 1967. a. XXI kongressil, seda motiveeriti vajadusega läheneda riigi teistele vasakpoolsetele jõududele.

1972. a. peetud XXIII kongress võttis vastu PPK uue programmi, samuti tegevusprogrammi lähemateks aastateks. Põhikirja tehti mitmeid muudatusi. Partei eesmärk, nagu määratleb programm, on Marxi-Lenini revolutsioonilisest õpetusest juhinduva töölisklassi võit kapitalismi üle ning sotsialistliku ja kommunistliku ühiskonna rajamine Rootsis. Tegevusprogramm piiritleb partei nõudmisi seoses võitlusega tööpuuduse ja elukalliduse vastu, tööseadusandluse muutmisega, töötajate õiguste laiendamisega ettevõtetes, maksusüsteemi demokratiseerimisega jne.

PPK kritiseerib järjekindlalt sotsiaaldemokraatliku valitsuse kurssi klasside koostööle kapitaliga, kuid samal ajal toetab neid valitsuse sämme, mis vastavad töötajate huvidele. PPK toetab valitsuse välispoliitikat — sõjalistes liitudes mitteosalemist ja neutraliteeti; ühtlasi on PPK Rootsi ja Ühisturu lähenemise vastu, ta võitleb rahvusvahelise pinevuse lõdvendamisele aktiivsema kaasaaitamise ja Euroopas kollektiivse julgeoleku süsteemi loomise eest ning toetab rahvuslikke vabastusliikumisi.[1]

Viimastel parlamendi- ja kommunaalvalimistel (1973. a.) PPK sai 5,3% häältest ja 19 mandaati (350-st) Riksdagis.

PPK-l on 15 000 liiget (1973. a.), kellest valdav enamus on töölised.

Organisatsiooniliselt on PPK üles ehitatud territoriaal-tootmisalase põhimõtte alusel. Territoriaalsed allorganisatsioonid — kommunistlikud tööliskommuunid — ühendavad parteiliikmete gruppe elukoha järgi, samuti parteiorganisatsioone ettevõtetes.

PPK delegatsioon võttis osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957. ja 1960. a. Partei kõrgeim organ on kongress, mis kutsutakse kokku kord 3 aasta jooksul. Kongress valib partei Juhatuse ja esimehe.

Juhatus valib enda hulgast aseesimehe, sekretäri ja Täidesaatva Komitee.

PPK esimees on L. Werner.

Partei keskhäälekandja on ajaleht «Ny Dag» («Uus päev»), mis ilmub 2 korda nädalas. Teoreetiline ajakiri «Socialistik Debat» («Sotsialistlikud Arutelud») ilmub 4 korda aastas. PPK üks suuremaid piirkonnaorganisatsioone Põhja-Rootsis annab välja päevalehte «Nordensflamman» («Virmaline»).

RAHVAPARTEI (RP) — asutatud 1934. a. kahe liberaalse partei ühinemisel. Sotsiaalselt koosseisult üpris kirev: ettevõtjate ja kõrgemate ametnike kõrval kuuluvad parteisse ka lihtteenistujad ja töölised.

RP esindab suur- ja keskkodanluse ning ametnikkonna huve. 1970. aastani kuulus RP-le tööstuskorporatsioonide varjamatu majanduslik toetus.

Partei 1972. a. kongressil vastuvõetud programm kujutab endast «sotsiaal-liberaalse kursi» laialivalguvat platvormi, kus kodanluse klassihuvide kaitse on valatud arutlustesse indiviidi arengu ja eraalgatuse vabadusest, poliitilise ja majandusliku võimu detsentraliseerimisest jne.

RP toetab välispoliitikas neutraliteeti, rahvusvaheliste konfliktide lahendamist rahulike vahenditega, üldist ja kontrollitavat desarmeerimist, arengumaadele osutatava abi laiendamist.

RP on 1945. aastast opositsioonis, tehes suuri jõupingutusi, et luua väikekodanliku Keskerakonna ja reaktsioonilise Mööduka Koalitsiooniparteiga blokki sotsiaaldemokraatide kõrvaldamiseks võimult. Selle tagajärjel on RP kaotanud suure osa valijate usalduse. 1973. a. parlamendivalimistel sai ta 9,4% häältest ja 34 mandaati (1970. a. 16,2% häältest ja 58 mandaati) ning muutus kunagisest suurimast kodanlikust parlamendiparteist Riksdagis kõige nõrgemini esindatud kodanlikuks parteiks.

Organisatsiooniliselt on RP rajatud territoriaalsuse printsiibile. 900 kohalikku osakonda on ühendatud suuremate organisatsioonidesse, peamiselt valimisringkondade kaupa. Kõrgeim organ — iga-aastane kongress — valib Juhatuse, partei esimehe ja sekretäri. Juhatus valib enda hulgast aseesimehed ja Täidesaatva Komitee.

Parteis on 80 000 liiget (1971. a.).

RP esimees on G. Helén.

Ametlik häälekandja on ajakiri «Utsikt» («Perspektiiv»), mis ilmub 16 korda aastas. Partei mõju all olevad ajalehed, sealhulgas Rootsi suurimad «Expressen» («Ekspress») ja «Dagens Nyheter» («Päevauudised»), moodustavad ligi 50% päevalehtede tiraažist.

ROOTSI SOTSIAALDEMOKRAATLIK TÖÖLISPARTEI (RSDTP) — riigi suurim poliitiline partei, asutatud 1889. a.

Sotsiaaldemokraatide peamine poliitiline ja majanduslik tugi on ametiühinguliikumine. RSDTP domineerib ka teistes massiorganisatsioonides. Üle 40 aasta (1932. aastast) on RSDTP võimul. 1960. a. vastuvõetud partei programm on reformistlik.

Klassivastuolude teravnedes alates 60-ndate aastate teisest poolest, pahempoolsete meeleolude tugevnedes töölisliikumises ja RSDTP positsioonide nõrgenedes parlamendis on partei juhtkond hakanud ajama aktiivsemat riigi majandusse sekkumise poliitikat, selgemini vastandama poliitilises agitatsioonis töötajate huvisid suurkapitali huvidele. Valmistatakse ette RSDTP uut programmi. Koostöö suhtes kommunistidega on partei juhtkond eitaval seisukohal.

Viimastel parlamendivalimistel (1973. a.) sai RSDTP 43,5% häältest. See on partei võimuloleku aja madalaim hääleprotsent. RSDTP mandaatide arv Riksdagis vähenes 156-ni (1970. a. 163) 350-st. Partei jäi võimule vähemusvalitsusena. RSDTP-l on 907 000 liiget (1972. a.), üle $^2/_3$ on ametiühingute kaudu parteisse astunud kollektiivsed liikmed. Sotsiaalselt koos-

[1] PPK XXIV kongress 1975. a. mais võttis vastu järgmiseks kolmeks aastaks tegevusprogrammi võitluseks kodumaiste ja rahvusvaheliste monopolide vastu. Rõhutati, et partei peab senisest enam orienteeruma tööle ettevõtetes ja ametiühingutes. Mõisteti hukka mauism. — *Toim.*

seisult on RSDTP põhiliselt töölispartei. Märkimisväärselt on esindatud teenistujad, intelligents ja väikeettevõtjad. Partei on üles ehitatud territoriaal-tootmisalase printsiibi kohaselt.

Partei esimees on O. Palme (Rootsi peaminister).

Ametlikud trükiorganid on ajakirjad «Aktuellt i Politik och Samhelle» («Aktuaalne Poliitikas ja Ühiskonnas» — ilmub 2 korda kuus) ja «Tiden» («Aeg» — ilmub 10 korda aastas). Sotsiaaldemokraatlikud ajalehed moodustavad 21% päevalehtede tiraažist. Neist suurimad on «Aftonbladet» («Õhtuleht») ja «Arbetet» («Töö»).

RUMEENIA

(Rumeenia Sotsialistlik Vabariik)

Sotsialistlik riik Euroopa kaguosas. Pindala 237 500 km². Rahvaarv 20,9 miljonit (1. jaan. 1974). 1947. a. kukutas töölisklass liidus talurahvaga monarhia ja kuulutas riigi rahvavabariigiks. Rumeenia asus sotsialistliku ühiskonna ehitamisele. Kooskõlas põhiseadusega kuulutati Rumeenia 21. augustil 1965 sotsialistlikuks vabariigiks.

Kõrgeim riigivõimuorgan on Suur Rahvuskogu, selle istungjärkude vaheajal aga RSV Riiginõukogu. Seadusandlik organ on Suur Rahvuskogu, täidesaatev organ on Ministrite Nõukogu. Valitsuse välispoliitiline ja rahvusvaheline tegevus on suunatud suhete arendamisele kõigi sotsialismimaadega, koostööle sõltumatu arengu teele asunud riikide ja kapitalistlike maadega. Rumeenia on Vastastikuse Majandusabi Nõukogu ja Varssavi Lepingu Organisatsiooni liige.

RUMEENIA KOMMUNISTLIK PARTEI (RKP) — riigi ainus poliitiline partei, kes juhib kogu ühiskondlikku ja majanduselu, suunab kõigi massiorganisatsioonide ja töölisühingute tegevust. Asutatud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni mõjul Rumeenia Sotsialistliku Partei pahemas tiivas tekkinud kommunistlike gruppide baasil. 8. aprillil 1921 toimunud I asutamiskongress võttis vastu resolutsiooni partei ühinemise kohta Kommunistliku Internatsionaaliga. Aastail 1921—1948 nimetati Rumeenia Kommunistlikuks Parteiks (RKP). Kaks aastakümmet (1924—1944) töötas RKP sügaval põranda all. Fašistliku diktatuuri päevil, mis kiskus Rumeenia kuritegelikku Nõukogude-vastasesse sõtta hitlerliku Saksamaa poolel, oli RKP ainus poliitiline partei, kes kutsus rahvahulki üles võitlema fašismiga ja astuma välja NSV Liidu vastasest sõjast. 1944. a. aprillis, surunud maha sotsiaaldemokraatide parempoolsete liidrite vastupanu, saavutas RKP Ühtse Töölisrinde loomise. Selle alusel ühendati ja mobiliseeriti kõik patriootlikud jõud sõjalis-fašistliku diktatuuri kukutamisele. Kaasa aitas soodus olukord, mis tekkis pärast seda, kui Nõukogude armee oli Rumeenia territooriumil purustanud Saksa fašistlikud väed.

23. augustil 1944 algatas RKP relvastatud ülestõusu, millest sai alguse rahvarevolutsioon.

1945. a. oktoobris suunas RKP konverents partei kogu poliitilise võimu kättevõitmisele ja kavandas rahvamajanduse taastamise plaani, seades ülesandeks maa industrialiseerimise.

RKP juhtimisel purustas laiale demokraatlikule rindele toetunud töölisklass liidus töötava talurahvaga visas võitluses reaktsioonijõud, teostas rea sügavaid demokraatlikke ümberkorraldusi (kaasa arvatud agraarreform), kukutas monarhia ja kuulutas maa 30. detsembril 1947 rahvavabariigiks. 1948. a. veebruaris loodi KP ja 1927. a. asutatud Sotsiaaldemokraatliku Partei ühinemisel marksismileninismi alusel Rumeenia Töölispartei (RTP — nii nimetati parteid aastail 1948—1965). Ühinemiskongress kinnitas «Ühtse töölispartei platvormi» ja võttis vastu selle põhikirja. VIII kongress (1960. a.) märkis, et Rumeenias on loodud sotsialismi majanduslik baas ja et riik on astunud sotsialismiehitamise lõppetappi. Sotsialistlike tootmissuhete võitu maal ja linnas konstateeris IX kongress (1965. a.). Kongress otsustas nimetada RTP ümber Rumeenia Kommunistlikuks Parteiks ja võttis vastu uue põhikirja.

«Operatiivsuse suurendamiseks ja parallelismi likvideerimiseks» kiitis RKP üleriigiline konverents 1967. a. heaks parteiliste ja riiklike funktsioonide ühitamise (partei peasekretär on ühtlasi RSV Riiginõukogu esimees, RKP maakonnakomiteede esimesed sekretärid on maakonna rahvanõukogude esimehed), kavandas parteilis-riiklike organite loomise majanduse, kultuuri jm. juhtimisel. X kongress (1969. a.) suunas partei ja rahva «igakülgselt arenenud sotsialistliku ühiskonna loomisele», RKP üleriigiline konverents (1972. a.) määras aga kindlaks Rumeenia majandusliku arengu põhisuunad 1990. aastani.

[1974. a. novembris toimunud XI kongress kinnitas «RKP programmi igakülgselt arenenud sotsialistliku ühiskonna loomiseks ning Rumeenia edasiliikumiseks kommunismile», direktiivid viisaastakuks 1976—1980 ja arengu pealiinideks aastaiks 1981—1990 ning kommunistide käitumisnormid vastavalt sotsialistliku eetika ja õigluse põhimõtetega, tegi mõningaid muutusi põhikirjas.]

RKP ehituse organisatsioonilised põhimõtted on demokraatlik tsentralism ja parteiorganisatsioonide territoriaal-tootmisalane loomine. Kongress (kutsutakse kokku kord 5 aasta jooksul) partei kõrgeima foorumina valib RKP Keskkomitee ja peasekretäri. Keskkomitee valib Täidesaatva Komitee ja RKP KK Täidesaatva Komitee Alalise Büroo.[1]

1973. a. lõpul oli RKP-s 2 380 000 liiget (kandidaadistaaž tühistati RKP IX kongressil) ehk üle 20% majanduslikult aktiivsest elanikkonnast. Neist 47% on töölised, 22% talupojad.

RKP peab laialdasi sidemeid maailma kommunistlike ja töölisparteidega, ta võttis aktiivselt osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1060. ja 1969. a. RKP ja NLKP vahetavad regulaarselt parteitöötajate delegatsioone.

RKP peasekretär on Nicolae Ceaușescu (1974. aastast RSV president).

RKP Keskkomitee häälekandjad on ajaleht «Scînteia» («Säde») ja teoreetilis-poliitiline ajakiri «Eră socialistă» («Sotsialismiajastu»).

SAKSA DEMOKRAATLIK VABARIIK

(SDV)

Riik Kesk-Euroopas. Pindala 108 200 km². Rahvaarv 17 068 000 (1973. a.).

Saksa Demokraatlik Vabariik on 1949. a. oktoobris loodud sotsialistlik riik.

Potsdami konverentsil (1945. a. juuli-august) langetasid Hitleri-vastase koalitsiooni suurriigid otsuse sõjajärgse Saksamaa tuleviku kohta. Nendest otsustest mööda hiilides lõhestasid aga lääneriigid vandenõus saksa kodanlusega riigi, luues 1949. a. septembris läänetsoonide territooriumil Saksa Föderatiivse Vabariigi.

Saksa DV loomine oli kõigi töötajatega liidus olnud ja SSÜP poolt juhitud töölisklassi vastus lääneriikide valitsevate ringkondade ja Lääne-Saksa kodanluse katsetele sundida saksa rahvale peale monopolistliku kapitali ülevõim ja restaureerida imperialistlik riik.

Viinud lõpule demokraatlikud

---

[1] RKP XI kongressil (1974) parandatud põhikirja kohaselt loodi Poliitiline Täitevkomitee ja Poliitilise Täitevkomitee Alaline Büroo. Samuti näeb parandatud põhikiri ette, et juhtivatel parteitöötajatel allorganisatsioonidest kõrgeimate organiteni peab olema teatud parteistaaž vastavalt iga parteiorgani tasemele. — *Toim.*

ümberkorraldused, võttis Saksa DV 50-ndate aastate algul kursi sotsialismi aluste plaanipärasele rajamisele. Seda soodustas rahvamajanduse viie aasta plaanide täitmine.

Praegu kuulub SDV maailma 10 tööstuslikult enamarenenud riigi hulka, ta teeb VMN-i raames tihedat koostööd sotsialismimaadega ja on Varssavi Lepingu Organisatsiooni liige.

1973. a. võeti SDV vastu ÜRO liikmeks.

SDV on andnud olulise panuse Lääne-Berliiniga seotud kokkulepete kompleksi, sõlminud lepingud ja kokkulepped Saksa FV valitsuse ja Lääne-Berliini Senatiga. 1974. a. märtsis kirjutasid Saksa DV ja Saksa FV alla protokollile alaliste esinduste loomise kohta.

Rahvusvahelisel areenil võitleb SDV rahu ja pinevuse lõdvendamise eest Euroopas.

SDV kõrgeim võimuorgan on Rahvakoda, selle istungjärkude vahelisel ajal — Riiginõukogu. Seadusandlik organ on Rahvakoda, täidesaatev organ on Ministrite Nõukogu.

SAKSAMAA SOTSIALISTLIK ÜHTSUSPARTEI (SSÜP) — SDV riiklikus ja ühiskondlikus elus juhtivat osa etendav marksistlik-leninlik partei. SSÜP moodustati 21. aprillil 1946. kommunistliku ja sotsiaaldemokraatliku partei ühinemisel. SSÜP on üles ehitatud territoriaal-tootmisalase tunnuse alusel. Partei organisatsioonilise ehituse juhtpõhimõtteks on demokraatlik tsentralism.

Partei asutamiskongress (1946. a. aprill) võttis vastu programmdokumendi «Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei põhimõtted ja eesmärgid», milles määratleti partei lõppsiht — sotsialistliku ühiskonna rajamine — ja lähimad ülesanded. Kongress võttis vastu partei põhikirja ja valis Keskkomitee eesotsas kahe esimehega — Wilhelm Piecki ja Otto Grotewohliga.

SSÜP-st sai algusest peale jõud, mis koondas ja viis saksa tööline klassi ning töötajate laiad hulgad võitlusele militarismiigandite väljajuurimise ja sotsialismiideede teostamise eest.

SSÜP III kongress (1950. a. juuli) kinnitas SDV rahvamajanduse arendamise esimese viie aasta plaani projekti ning kutsus parteid ja rahvast üles võitlema selle plaani täitmise eest — see plaan tähistas «uue ajastu algust Saksa ajaloos». SSÜP II konverents (1952. a. juuli) kuulutas välja sotsialismi aluste rajamise kursi Saksa DV-s.

1958. a. juulis peetud SSÜP V kongress konstateeris, et SDV-s on loodud sotsialismi alused, ja määratles edasised ülesanded võitluses rahu säilitamise eest ning sotsialismiehitamisel SDV-s.

SSÜP VI kongress (1963. a. jaanuar) võttis vastu partei programmi (SDV-s laiahaardelise sotsialismiehitamise programmi), uue põhikirja ja otsused SDV edasise majandusliku arengu kohta.

SSÜP VII kongress (1967. a. aprill) seadis ülesandeks arenenud sotsialismi ühiskonnasüsteemi loomise SDV-s.

Sotsialismiehitamise kokkuvõtteid tegi SSÜP VIII kongress (1971. a. juunis). Kongress kiitis heaks rahvamajanduse arendamise direktiivide projekti aastaiks 1971—1975. Viisaastaku ülesandeks seadis kongress rahva ainelise ja kultuurilise elatustaseme tõstmise sotsialistliku tootmise kiire arengutempo, teaduslik-tehnilise progressi efektiivsuse suurendamise ja tööviljakuse tõstmise alusel. Kongress möödus SDV ja NSV Liidu ning teiste sotsialismimaade suhete edasise tugevdamise tähe all. SSÜP Keskkomitee aruanne rõhutas, et sõprus NSV Liiduga on sotsialistliku saksa riigi eluliste huvide tagamise põhitingimus.

SSÜP Keskkomitee VI pleenum (1972. a. juuli) valis komisjonid muudatuste tegemiseks SSÜP programmi ja põhikirja.

Üle kolmandiku Rahvakoja saadikutest on SSÜP liikmed.

SSÜP-s on üle 1 904 000 liikme ja liikmekandidaadi. Neist 56,6% on töölised, 5,7% koopereerunud talupojad, 12,8% teenistujad, 17,9% intelligentsi esindajad. 29,4% partei liikmetest ja liikmekandidaatidest on naised.

SSÜP võttis osa kommunistlike ja töölisparteide Moskva nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

Partei kõrgeim organ on kongress, mis kutsutakse kokku kord 5 aasta jooksul. Partei igapäevast tööd juhib Keskkomitee, kes valib Poliitbüroo ja Sekretariaadi.

SSÜP Keskkomitee esimene sekretär on Erich Honecker.

SSÜP keskhäälekandjad on ajaleht «Neues Deutschland» («Uus Saksamaa») ning ajakirjad «Einheit» («Ühtsus») ja «Neuer Weg» («Uus tee»). SSÜP ringkonnakomiteed annavad välja partei ringkonnalehti.

KRISTLIK-DEMOKRAATLIK LIIT (KDL) — asutatud 1945. a. KDL on SDV usklike elanikkonnakihtide partei, kes võitleb rahu ja sotsialismi eest. Parteis on umbes 100 000 liiget.

KDL-i esimees on G. Götting (Rahvakoja esimees, SDV Riiginõukogu esimehe asetäitja).

Partei keskhäälekandja on ajaleht «Neue Zeit» («Uus Aeg»).

SAKSAMAA DEMOKRAATLIK TALURAHVAPARTEI (SDTP) — asutatud 1948. a. Ühendab osa põllumajanduskooperatiivide liikmeist talupoegi ning põllumajandusega seotud teenistujaid ja intelligentsi. SDTP-s on umbes 90 000 liiget.

SDTP esimees on Ernst Goldenbaum (Rahvakoja Presiidiumi liige).

Partei keskhäälekandja on ajaleht «Bauern-Echo» («Talurahva Kaja»).

SAKSAMAA LIBERAAL-DEMOKRAATLIK PARTEI (SLDP) — asutatud 1945. a. Ühendab käsitöölisi, kaubitsejaid, osa intelligentsist, teenistujatest ja koopereerunud talupoegadest. Parteis on umbes 70 000 liiget.

SLDP esimees on Manfred Gerlach, üks SDV Riiginõukogu esimehe asetäitjaid.

Partei keskhäälekandja on ajaleht «Der Morgen» («Hommik»).

SAKSAMAA RAHVUSLIK-DEMOKRAATLIK PARTEI (SRDP) — asutatud 1948. a. Ühendab põhiliselt osa elanikkonnaa keskkihtidest. Umbes 80 000 liiget.

SRDP esimees on Heinrich Homann (Saksa DV Riiginõukogu esimehe asetäitja).

Partei keskhäälekandja on ajaleht «National-Zeitung» («Rahvusleht»).

Kõik SDV poliitilised parteid kuuluvad Parteide ja Massiorganisatsioonide Demokraatlikku Blokki ning SDV Rahvusrindesse, osutades SSÜP-le märkimisväärset abi elanikkonna kaasatõmbamisel arenenud sotsialistliku ühiskonna ehitamisele Saksa DV-s. Demokraatlikud parteid tunnustavad töölisklassi ja SSÜP juhtivat osa ning toetavad aktiivselt SDV valitsuse poliitikat.

Organisatsioonilises mõttes on kõik demokraatlikud parteid üles ehitatud territoriaalse tunnuse alusel. Igal demokraatlikul parteil on Rahvakojas oma saadikud. Demokraatlike parteide juhtivad tegelased kuuluvad SDV valitsuse, Riiginõukogu ja Rahvakoja Presiidiumi koosseisu.

SAKSA FÖDERATIIVNE VABARIIK

(SFV)

SFV on Lääne-Euroopa kapitalistlik riik, mis kuulutati välja 1949. a. septembris. Pindala 248 000 km². Rahvaarv 61,8 miljonit (1973. a.). Põhja-Atlandi Liidu (NATO) ja Ühisturu liige. 20 aastat (1949—1969) pidas monopolistliku kapitali partei KDL/KSL-i juhitud SFV valitsus välispoliitikas revanšistlikku kurssi. SFV taotles pärast Teist maailmasõda kujunenud piiride muutmist. 1969. a. tuli võimule W. Brandti — W. Scheeli valitsus. Seda iseloomustas Euroopas valitseva olukorra realistlikum hindamine. Uus valitsus võttis mitmeid meetmeid, mis soodustasid pinevuse lõdvendamist ja külma sõja lõpetamist: ta sõlmis lepingud NSV Liidu, Poola, Tšehhoslovakkia ja Saksa DV-ga, sõlmis diplomaatilised suhted Bulgaaria ja Ungariga.

NLKP Keskkomitee peasekretäri L. Brežnevi visiit Saksa FV-sse 1973. a. mais kinnistas pöörde suhetes selle riigiga ja avas uued perspektiivid NSV Liidu ja SFV headeks suheteks ja heanaaberlikuks koostööks rahu huvides. 1974. a. mais lahkus W. Brandt ametist. 16. mail 1974 sai föderaalkantsleriks sotsiaaldemokraat H. Schmidt.

KRISTLIK-DEMOKRAATLIK LIIT (KDL) — 1950. a. vormistunud kodanlik partei. Esindab monopolistliku kapitali tagurlike ringkondade huve. Tihedalt seotud klerikaalsete ringkondadega. Partei liikmete hulgas on suurettevõtjad ja ametnikud, jõukad talupojad ja käsitöölised ning usklikud töölised.

SFV tekkimisest peale juhtis KDL 20 aasta jooksul valitsust. Alustanud 1947. a. vastuvõetud Ahleni programmi (KDL-i majandusprogramm) sotsiaalse õigluse, demokraatia ja «kristliku sotsialismi» demagoogiliste loosungitega, läksid kristlikud demokraadid õige pea avalikult üle suurkapitali leeri, muutudes SFV finants-tööstusliku oligarhia käsilasteks.

Euroopa piiride muutmise revanšistlikud taotlused, mitmesugused SDV «allaneelamise» teooriad, SFV püüd rääkida kõigi sakslaste nimel ja liita Lääne-Berliini endaga ülendati KDL-i juhtimisel SFV ametlikuks poliitikaks. Külma sõja parteina taotles KDL tuumarelva andmist SFV käsutusse. Partei liidrid takistasid igati pinevuse lõdvendamist Euroopas ja suhete parandamist sotsialismimaadega.

Kristlikud demokraadid on asunud eitavale seisukohale ennekõike mitmete SSDP-VDP valitsuse välispoliitiliste sammude suhtes, süüdistades teda rahvuslike huvide reetmises ning ühepoolsetes järeleandmistes NSV Liidule ja teistele sotsialismimaadele, samuti SFV ning USA ja Lääne-Euroopa riikide suhete mitteküllaldases tugevdamises. KDL pole nõus lepingutega, mida SFV sõlmis NSV Liidu, Poola Rahvavabariigi, Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi ja Saksa Demokraatliku Vabariigiga.

Opositsiooni asununa kritiseerib KDL ka valitsuse sisepoliitikat. 19. novembril 1972 peetud ennetähtaegsetel parlamendivalimistel ei toetanud SFV laiad rahvakihid kristlikke demokraate. KDL/KSL-i opositsioonibloki sai 44,9% valijate häältest. Sellest jäi valitsuse moodustamiseks vajaka. Parteis on üle 450 000 liikme.[1]

1973. a. juunis toimunud KDL-i kongressil valiti partei Föderaaljuhatus ja Föderaalne Parteikomitee. KDL-i juhatuse eesotsas on presiidium.

Partei esimees on Helmut Kohl, partei parlamendifraktsiooni esimees on Karl Karstens.

KRISTLIK-SOTSIAALNE LIIT (KSL) — asutatud 1945. a. Tegutseb ainult Baieris. KSL on iseseisev partei, kel on oma juhtorganid. Parlamendiliidus KDL-iga. KSL on KDL/KSL-i bloki parempoolsem, reaktsioonilisem tiib.

KSL-il on üle 110 000 liikme.

Partei esimees on Franz Josef Strauss.

KDL/KSL annab välja parteibülletääne «Union in Deutschland» («Liit Saksamaal») ja «Deutschland Union Dienst» («Saksamaa Liiduteenistus»), samuti ajakirja «Deutsches Monatsblatt» («Saksa Kuukiri»). Suuremad ajalehed on päevaleht «Rheinische Post» («Reini Post») ja nädalaleht «Bayern-Kurier» («Baieri Kuller»).

NATSIONAALDEMOKRAATLIK PARTEI (NDP) — neonatslik partei. Asutatud 1964. a. Sellesse astusid väikeste parempoolsete radikaalsete parteide ja gruppide (Saksa Impeeriumi Partei, Saksa Partei jt.) liikmed. Sotsiaalselt koosseisult keskkihtide (käsitöölised, väikeettevõtjad, kaubitsejad) partei.

Partei peaeesmärk — võtta hitlerlikult Saksamaalt vastutus Teise maailmasõja vallapäästmise eest, õigustada natsismi kuritegusid. NDP nõuab avalikult sõjajärgse Euroopa piiride muutmist.

Neonatsid hirmutavad elanikkonda «punase hädaohuga», õhutavad natsionalismi. NDP võitleb SSDP-VDP valitsuse vastu, mõistab hukka selle välispoliitika ja kritiseerib ennekõike sotsialismimaadega sõlmitud lepinguid ja kokkuleppeid.

Sotsiaalse demagoogia ja natsionalistlike loosungite varal õnnestus parteil esialgu võita mõnede SFV elanikkonna kihtide poolehoidu. 60-ndate aastate lõpul olid neonatsidel oma saadikud peaaegu kõigis liidumaade parlamentides (landtagides), samuti mitmetes linna- ja kogukonnanõukogudes. Viimastel aastatel on NDP hakanud kaotama poolehoidjaid. Paljud neist on hakanud eelistama KDL/KSL-i, kuna näevad selles meelepärast poliitikat ajavat parteid. 1972. a. bundestagivalimistel sai NDP 0,6% valijate häältest.

Parteis on umbes 20 000 liiget.

NDP esimees on Martin Mussgnug (1971. a. novembrist).

Häälekandja — nädalaleht «Deutsche Wochenzeitung — Deutsche Nachrichten» («Saksa Nädalaleht — Saksa Uudised»).

SAKSA KOMMUNISTLIK PARTEI (SKP) — SFV tööliskiassi ja töötajate marksistlik partei. Asutatud 1968. a. septembris. 1969. a. aprillis toimunud Esseni kongress lõpetas partei moodustamise ja võttis vastu põhidokumendid — programmavalduse, tegevusprogrammi ja SKP põhikirja. Programmavalduses on öeldud, et SKP rajab oma tegevuse «Marxi, Engelsi ja Lenini õpetusele ning teaduslikule sotsialismile, mille eesmärgiks on maailma muutmine. SKP võitleb selle eest, et töörahvas võidaks kätte juhtiva rolli riigis ja ühiskonnas... SKP eesmärk on sotsialism.» Lähema tuleviku peaülesandeks kuulutati võitlus riigi ja ühiskonna demokraatliku uuendamise, monopolide võimu piiramise, neonatsismi likvideerimise ja militarismi väljajuurimise, tööliskiassi tegevusühtsuse saavutamise eest.

W. Brandti — W. Scheeli valitsuse sisepoliitikat kritiseerides on läänesaksa kommunistid toetanud mitmeid valitsuse samme välispoliitika vallas.

SKP pidas järjekindlat võitlust NSV Liidu, Poola RV, Tšehhoslovakkia SV ja Saksa DV-ga sõlmitud SFV lepingute ratifitseerimise eest.

Partei Düsseldorfi kongressi (1971. a. november) teesides «Saksa Kommunistlik Partei on suurkapitali vastu, rahu, demokraatliku progressi ja sotsialismi poolt» üldistati klassivõitluse kogemused SFV-s. Kongressil vastuvõetud «Manifest» kutsub töötajaid üles aktiviseerima oma väljaastumisi, mille sihiks on töötasu tõstmine, töö tagamine, töölistele ja teenistujatele juhtimisest osavõtu õiguse andmine. demokraatlike reformide teostamine ja demokraatia laiendamine. SKP väidab, et «peamine pahe — see on suurkapitali võim... Kes tahab lahendada tulevikku puudutavaid suuri probleeme, peab võitlema kapitalistliku süsteemi kui niisuguse vastu.»

Sotsiaalselt koosseisult on SKP töölispartei: töölised moodustavad 75% kommunistide üldarvust. Umbes 30% partei liikmetest on alla 30 aasta vanad. SKP-l on umbes 40 000 liiget. Parteiorganisatsioonid moodustatakse niihästi tootmisalase kui ka territoriaalse põhimõtte alusel.

Partei kõrgeim organ on kord 2 aasta jooksul toimuv kongress. See valib partei esimehe, tema asetäitja, partei Juhatuse, Revisjonikomisjoni ja Parteikontrolli Komisjoni. Juhatus valib oma täidesaatvad organid — Presiidiumi ja Sekretariaadi.

SKP võttis osa 1972. a. bundestagivalimistest. Tema poolt hääletas umbes 114 000 valijat. Läänesaksa kommunistidel on oma saadikud mitmetes kogukonnanõukogudes ja linnanõukogudes (Stuttgardis, Nürnbergis, Fürthis, Völklingenis, Marburgis, Mannheimis jne.). 1973. a. novembrikuus Hamburgis peetud SKP kongress võttis vastu üksikasjalise resolutsiooni SKP lähimate ülesannete kohta ja läkituse SFV töötajatele.

SKP delegatsioon viibis NLKP XXIV kongressil.

---

[1] 1975. a. suvel toimunud KDL-i kongressi resolutsioonidest nähtub, et KDL on sunnitud olnud tunnustama Euroopas aset leidnud muutusi ning SFV valitsuse sõlmitud lepinguid NSV Liidu ja teiste sotsialistlike riikidega. Seejuures pole ta aga loobunud oma pingelõdvendusevastasest kursist, panusest NATO-le ning püüdest tõlgendada vääralt SFV valitsuse poolt võetud kohustusi. — *Toim.*

SKP esimees on Herbert Mies, esimehe asetäitja — Hermann Gautier.

SKP keskhäälekandja on päevaleht «Unsere Zeit» («Meie Aeg»).[1]

SAKSAMAA SOTSIAALDEMOKRAATLIK PARTEI (SSDP) — asutatud 1869. a. Saadetud fašistide poolt 1934. a. laiali, alustas SSDP taas tegevust pärast Teist maailmasõda, 1946. a. Tema mõju all on suur osa SFV tööliskiassist ja ametiühingud.

SSDP peajoon on määratletud 1959. a. Bad Godesbergis vastuvõetud programmis, mis on selgelt reformistlik.

Selles ütles sotsiaaldemokraatlik partei klassivõitluse teooria ja praktika küsimustes täielikult lahti marksismist ja kuulutas tööliskiassi partei nn. rahvaparteiks. Seda joont kinnitas 1973. a. aprillis Hannoveris toimunud SSDP kongress.

Partei juhtkond pooldab kapitalistliku ühiskonna säilitamist SFV-s.

Oma ülesannet näeb SSDP Saksa Föderatiivse Vabariigi tugevdamises kehtiva põhiseaduse baasil ja raames, seega siis praeguse sotsiaalse korra kindlustamises.

Aastail 1966—1969 kuulus SSDP valitsusse, mille eesotsas oli monopolistliku kapitali partei KDL/KSL. 1969. aastast juhivad sotsiaaldemokraadid valitsust, kuhu kuuluvad ka vabad demokraadid.

1972. a. bundestagivalimistel sai SSDP 45,8% valijate häältest (1969. a. 42,7%). SSDP fraktsioon on Bundestagis suurim — 230 deputaati.

[SSDP positsioon halvenes 1974. a. seoses majanduskriisiga, mida opositsioon kasutas ära tema kui juhtiva valitsuspartei ründamiseks. See kajastus maapäevade valimistel. 1975. a. veebruaris toimunud partei konverentsil ei õnnestunud küll välja töötada mingisuguseid konkreetseid vahendeid majandusprobleemidest jagusaamiseks, kuid suudeti siiski mingil määral mobiliseerida partei.]

Liikmete arvult (umbes 1 miljon) on SSDP riigi suurim partei.

Partei kõrgeim organ on kongress. Kongressidevahelisel ajal juhib tööd partei Juhatus.

Partei esimees on Willy Brandt, SSDP Bundestagi fraktsiooni esimees on Herbert Wehner.

Partei keskhäälekandja on nädalaleht «Vorwärts» («Edasi»), teoreetiline organ — kuukiri «Die Neue Gesellschaft» («Uus Ühiskond»).

VABA DEMOKRAATLIK PARTEI (VDP) — asutatud 1948. a., kui liitusid mitu eri nime all tegutsenud liidumaaorganisatsiooni (Hessenis — Liberaaldemokraatlik Partei, Saarimaal — Demokraatlik Partei, Baden-Württembergis — Demokraatlik Rahvapartei jt.).

Koosseisult kirev. Orienteerub keskmiste ja väikeettevõtjate, ametnike, teenistujate, aineliselt kindlustatud intelligentsi, käsitööliste ja talupoegade huvidele.

Sisepoliitikas pooldab VDP kodanlikke reforme, mis pehmendaksid riiklik-monopolistliku kapitali võimutsemise kõige raskemaid tagajärgi. Kritiseerides küll majandusliku võimu ülemäärast koondumist väikese monopolidegrupi kätte, kaitsevad vabad demokraadid eraomandi puutumatust, vaba ettevõtlust ja konkurentsi. VDP on töölistele ja teenistujatele riigi- ja majanduse juhtimises laiemate õiguste andmise vastu.

VDP välispoliitiline programm: SFV iseseisvuse suurendamine rahvusvaheliste küsimuste lahendamisel, realistlik poliitika sotsialismimaade suhtes, pinevuse lõdvendamine Euroopas.

Kaks korda (1949—1956, 1961—1966) on VDP kuulunud valitsuskoalitsiooni kristlike demokraatidega. 1969. a maist on VDP sotsiaaldemokraatide valitsuspartner. VDP toetas lepingute sõlmimist NSV Liidu, Poola RV, SDV ja Tšehhoslovakkia SV-ga ning Euroopas pinevust lõdvendada aidanud samme. 1971. a. oktoobris Freiburgis toimunud kongress võttis vastu välispoliitilise programmi ja «Freiburgi teesid VDP ühiskonnapoliitika kohta».

1972. a. bundestagivalimistel sai VDP 8,4% häältest ja 42 mandaati (496-st).

Partei endine esimees Walter Scheel valiti 1974. a. mais SFV presidendiks.

VDP-l on üle 60 000 liikme.

Partei juhtorganid on Föderaaljuhatus ja Föderaalkomitee.

VDP esimees on H.-D. Genscher, partei Bundestagi fraktsiooni esimees on W. Mischnick.

Trükiorgan on bülletään «Freie Demokratische Korrespondenz» («Vaba Demokraatlik Korrespondents»). Parteile lähedal seisab ajakiri «Liberal».

[DEMOKRAATLIKU PROGRESSI AKTSIOON (DPA). Loodud 7. detsembril 1968 poliitilise parteina. DPA-sse kuuluvad Saksa Kommunistlik Partei, Sakslaste Liit (asutatud 1953. a. esimees J. Weber), Saksa Rahuliit (asutatud 1960. a., üle 50 tuhande liikme). Demokraatlik Pahempoolne (tegutseb Baden-Württembergi liidumaal), Saksamaa Demokraatlik Liit (Saari piirkonnas). DPA liikmeteks võivad olla ka üksikisikud, kes kuuluvad teistesse poliitilistesse parteidesse, samuti parteitud. Seepärast on DPA põhikirjas ette nähtud kahekordne liikmesus. DPA-sse kuuluvad parteid säilitavad oma iseseisvuse, programmi ja põhikirja. Parteid on ühinenud DPA-sse võitluseks Saksa FV demokraatliku uuenemise eest.

Juhtivateks organiteks on 55-liikmeline juhatus ja 4-liikmeline presiidium.]

SAN MARINO

(San Marino Vabariik)

Euroopa väikeriik Apenniini poolsaarel. Pindala 61 km². Rahvaarv 18 000 (1971. a.).

San Marino on parlamentaarne vabariik, mille suvereniteeti piirab 1939. a. Itaaliaga sõlmitud konventsioon. Kõrgeim seadusandlik organ on ühekojaline parlament, täidesaatev võim kuulub kahele kapten-regendile, kes on riigipead ja valitsusjuhid. 1973. a. aprillist on võimul kristlike demokraatide ja sotsialistide koalitsioonivalitsus.

KONSTITUTSIOONILISTE ÕIGUSTE KAITSE LIIKUMINE — pahempoolne demokraatlik partei, moodustatud 1964. a. Nõuab peamiselt niisuguseid konstitutsioonilisi õigusi, mis põhineksid «võimu jagunemisel, poliitiliste vähemuste garantiisüsteemil, seaduslikkuse kontrollil, administratiivsete abinõude läbiarutamise ja referendumite korraldamise süsteemil».

Partei liider on L. Dominici.

KRISTLIK-DEMOKRAATLIK PARTEI (KDP) — peamine kodanlik partei, asutatud 1945. a. Suurettevõtete ja maaomanike kõrval ühendab katoliiklastest töötajaid. Parteid toetab katoliku kirik. 1957. a. teostas Itaalia tagurluse toetusel riigipöörde ja saavutas enamuse parlamendis. 1973. aastani valitses riiki koos sotsiaaldemokraatidega, 1973. aastast on võimul koos sotsialistidega. Parlamendis on KDL-il 25 saadikut (60-st). Parteis on üle 1000 liikme.

KDL-i sekretär on G. Savoretti.

Häälekandja on ajaleht «San Marino».

SAN MARINO KOMMUNISTLIK PARTEI (SMKP) — suurim töötajate partei, loodud Itaalia Kommunistliku Partei sektsioonina 1921. a. Politseijälituse tõttu katkestas ajutiselt tegevuse. 1941. a. taasalustasid tööd mõned kommunistide grupid, 7. juulil 1941 teatati aga SMKP asutamisest. San Marino Sotsialistliku Parteiga ühiselt ettevõetud aktsioonide tulemusel võitsid kommunistid ja sotsialistid 1945. a. parlamendis enamuse (35 kohta 60-st). Aastail 1945—1957 kuulus täidesaatev võim kahe kapten-regendi näol kommunistidele ja sotsialistidele. Mõlema partei blokk viis neil aastail läbi agraarreformi, natsionaliseeris mõned tööstusharud ja tegi seadusandlusse muudatusi, mis kindlustasid töötajate demokraatlikke õigusi.

---

[1] 1975. a. hakkas SKP välja andma illustreeritud ajakirja «Sozialismus konkret», mis jutustab sotsialismimaade edusammudest majanduslikus ja poliitilises ülesehitustöös. — *Toim.*

1957. a. teostasid kristlikud demokraadid vabariigi blokeerinud Itaalia tagurluse, sotsiaaldemokraatide ja sotsialistidest renegaatide toetusel riigipöörde ja said parlamendis enamuse.

Opositsiooni läinud SMKP jätkab töötajate huvide kaitsmist. SMKP VIII kongress (1973. a. veebruar) töötas välja kursi, mille sihiks on töötajate ja elanikkonna keskkihtide ühtsuse tugevdamine, et luua demokraatliku uuendamise ja sotsialismile liikumise valitsust. SMKP toetub mitmetele massiorganisatsioonidele, sealhulgas San Marino Töökonföderatsioonile. Parteil on parlamendis 15 kohta (60-st).

SMKP võttis osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

Parteis on 1000 liiget.

SMKP esimees on E. Gasperoni, peasekretär — U. Barulli.

SMKP häälekandja on kuuleht «La Scintilla» («Säde»).

SAN MARINO SOTSIAALDEMOKRAATLIK PARTEI (SMSDP) — parempoolne reformistlik partei, asutatud 1955. a. Lõhestab oma poliitikaga San Marino tööliskiassi ja töötajate ühtsust. Parlamendis on SMSDP-l 9 kohta (60-st). Umbes 700 liiget.

SMSDP sekretär on A. Casali.

Häälekandja — «La Riscossa Socialista» («Sotsialistlik Uuenemine»).

SAN MARINO SOTSIALISTLIK PARTEI (SMSP) — suuruselt teine töötajate partei, asutatud 1896. a. Aastail 1945—1957 kuulus koos kommunistidega valitsusenamusse. Praegu blokeerub valitsuses kristlike demokraatidega. Peab sidet kommunistidega. Parlamendis on SMSP-l 8 kohta (60-st). Umbes 800 liiget.

Partei sekretär on R. Giacomini.

SMSP häälekandja on ajaleht «Nuovo Titano» («Uus Titaan»).

SOOME

(Soome Vabariik)

Riik Põhja-Euroopas. Pindala 337 000 km². Rahvaarv 4,7 miljonit (1973. a.).

Rahvusliku sõltumatuse sai Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tulemusel. 31. detsembril 1917 tunnustas Nõukogude valitsus Soome riiklikku sõltumatust.

Kaotuse järel Teises maailmasõjas Nõukogude Liiduga sõlmitud vaherahukokkulepe (19. november 1944) ja Pariisi rahuleping (10. veebruar 1947) panid aluse Soome sõjajärgsele arengule. Need dokumendid garanteerisid soome rahvale demokraatlikud vabadused ja keelustasid fašistlikku laadi organisatsioonide tegevuse.

6. aprillil 1948 kirjutasid NSV Liit ja Soome Nõukogude valitsuse algatusel alla «Sõpruse, koostöö ja vastastikuse abistamise lepingule» (mida 1955. a. pikendati 20 aasta võrra ja 1970. a. veel 20 aasta võrra). See on Nõukogude—Soome sõbralike suhete alus kõigil elualadel. 1948. aasta leping oli Euroopa põhjaosas rahu ja julgeoleku kindlustamise tähtis tegur.

Soome ajab rahuarmastavat välispoliitikat, mida on hakatud nimetama Paasikivi-Kekkoneni liiniks. Ühena esimestest toetas Soome sotsialismimaade algatust kutsuda kokku üleeuroopaline julgeolekunõupidamine, mille esimene etapp toimus 1973. a. Helsingis.

Soome on kodanlik parlamentaarne vabariik. Eduskunnas 200 kohta. Riigipea on president. 1956. aastast on presidendiks U. K. Kekkonen.

President teostab koos ühekojalise parlamendiga seadusandlikku, koos valitsusega (Riiginõukoguga) aga täidesaatvat võimu. Riigi põhiseadus võimaldab presidendil avaldada märkimisväärset mõju sise- ja välispoliitikale.

KESKERAKOND (KE) — riigi suurim partei, 1965. aastani Agraarliit, asutatud 1906. a. edumeelse tegelase S. Alkio poolt talupoegade ja väikemaaomanike huvide kaitseks. Edaspidi nihkus agä partei tegevuses esikohale keskmiste ja suurmaavaldajate huvide kaitse. Partei ühendab maaelanikkonna põhimassi — palgalistest põllutöölistest, väikemaapidajatest ja metsaomanikest suurmaavaldajateni.

Partei ideoloogiat püütakase rajada omaenda vaadetele nn. kesktee suhtes, mis peab kulgema kapitalismi ja sotsialismi vahemail. See seisukoht kajastub «Keskerakonna üldprogrammis», mille 1968. a. kiitis heaks Tamperes peetud kongress.

Majanduspoliitika valdkonnas pooldab partei vaba ettevõtlust, millele tasakaalustava tegurina on lisatud riigi vahelesegamine majandusse. Partei programm mainib ka «ühiskonna programmilist arengut», sotsiaalkindlustust, isiksuse arendamist, kohaliku omavalitsuse arengut, riigikaitse korraldamist jne. Tegelikus poliitikas solidariseerub aga KE põhiliselt kodanlike parteidega.

Sõjajärgsetel aastatel etendas KE tähtsat osa Nõukogude—Soome suhete soodsas arengus. Presidendiks valimiseni oli partei tunnustatud liidriks U. K. Kekkonen.

Parteil on aktiivsed sidemed Skandinaaviamaade tsentrumiparteide ja sotsialismimaade talurahvaparteidega.

1969. a. võeti KE delegatsioon vastu NLKP Keskkomitees. NLKP ja KE kontaktid on jätkunud ka hiljem.

Intensiivse urbaniseerumise tagajärjel on partei 60-ndate aastate algusest alates hakanud kaotama valijate poolehoidu. Linna kodanlike ja väikekodanlike kihtide kaasatõmbamiseks võttis partei 1965. a. nimeks Keskerakond. Olulisi muutusi partei pooldajate struktuuris ja hulgas aga ei järgnenud.

[1975. a. septembris toimunud valimiste eel võttis kursi kõigi tsentristlike parteide ühisrindele, kujutades seda väljapääsuna majandusraskustest, mis süvenevat pahem- või parempoolsete võidu korral. See tõi parteile mõningat edu. Tema poolt anti 17,7% häältest, 1,3% rohkem kui eelmistel valimistel 1972. a. ning partei deputaatide arv Eduskunnas tõusis 35-lt 39-le.]

Partei juhtorganid on kongress (kutsutakse kokku 2 aasta tagant), Partei Nõukogu ja Juhatus.

Partei esimees on J. Virolainen, partei sekretär — M. Immonen.

Keskhäälekandja on päevaleht «Suomenmaa» («Soomemaa»).

SOOME KRISTLIK LIIT (SKL). Poliitikaareenile ilmus pärast 1970. a. parlamendivalimisi. Parempoolne klerikaalne partei. [Hiljem on lähenenud tsentristlikele parteidele. 1975. a. valimistel sai 3,3% häältest ja osava teiste kodanlike parteidega blokeerumise tulemusel suurendas oma esindajate arvu eduskunnas 4-lt 9-le.]

SKL-il on 13 000 liiget, kes on ühendatud 14 ringkonna- ja 210 kohalikku organisatsiooni. Üle poole SKL-i liikmeist on naised. SKL-i kongress korraldatakse iga aasta. Kongressidevahelisel ajal tegutseb SKL-i Nõukogu (60 liiget). Täidesaatev organ on Liidu Juhatus (23 liiget).

Partei esimees on R. Westerholm, sekretär E. Pinomaa.

LIBERAALNE RAHVAPARTEI (LRP) — 1965. a. detsembris Soome Rahvapartei ja Vabamõtlejate Liidu ühinemisel loodud kodanlik partei. LRP sotsiaalne koosseis: riigiteenijate ja ametnikkonna kesk- ja kõrgemad kihid, kõrgemate ja keskkoolide õppejõud, osa intelligentsist, keskmised ettevõtjad. 1971. a. Jyväskyläs peetud erakorraline kongress võttis vastu programmi.

Sisepoliitilistes küsimustes läheneb LRP poliitika kas Rahvusliku Koalitsioonipartei või Keskerakonna omale. Toetab ametlikku välispoliitilist kurssi — nn. Paasikivi—Kekkoneni liini. Partei juhtkond aitab kaasa tsentristlike kodanlike parteide — KE, LRP ja RRP koostööle. LRP esindajad on korduvalt kuulunud valitsusse.

[LRP pooldajate arv on viimastel aastakümnetel aeglaselt, kuid pidevalt vähenenud. Seda näitasid ka 1975. a. parlamendivalimised, kus LRP poolt anti 4,4% hääli 5,2% vastu 1972. a. valimistel. Tänu osavale blokeerimisele teiste tsentrumiparteidega tõusis aga LRP esindus parlamendis 6-lt 9-le.]

Parteil on 18 700 liiget.

LRP-l on 14 ringkonna- ja 350 kohalikku organisatsiooni. Partei kongress toimub kord 2 aasta jooksul. Kongresside vahel juhib tegevust partei Nõukogu. Täidesaatev organ on Juhatus (16 liiget, lisaks partei esimees, 2 aseesimeest ja sekretär).

Partei esimees on P. Tarjanne, sekretär K. Viljonen.

LRP häälekandja on 2 korda kuus ilmuv ajakiri «Uusi Polttopiste» («Uus Tulipunkt»).

RAHVUSLIK KOALITSIOONIPARTEI ehk Koonduserakond (RKP) — kodanlik partei, loodud 9. detsembril 1918 pärast parempoolse Soome Rahvapartei lõhenemist. Esindab tööstusliku ja rahandusliku suurkodanluse, kõrgemate ametnike ja teenistujate, kõrgepalgaliste intelligentide, suurmaapidajate, kirikuringkondade ja kõrgema ohvitserkonna huve.

Hilise ajani oli RKP varjamatult Nõukogude-vastane. Viimastel aastatel on hakanud formaalselt toetama Paasikivi—Kekkoneni liini, pidurdades aga sageli praktilises tegevuses Nõukogude—Soome sidemete laiendamist. RKP on olnud mitmete antikommunistlike ja Nõukogude-vaenulike parempoolsete organisatsioonide ideeline juht.

1970. a. aprillis erakorralisel kongressil vastuvõetud põhimõttelises programmis kuulutab RKP oma poliitika põhieesmärkideks praeguse poliitilise ja majandusliku süsteemi säilitamise.

1973. a. mais ja 1975. a. juunis peetud kongressidel taotles RKP kõigi kodanlike jõudude tihedat koostööd, et lahendada maa tähtsaid probleeme suurkodanluse huvides.

RKP-l on umbes 78 000 liiget, kes on ühendatud 16 ringkonnaorganisatsiooni, 16 rahvuslikku seltsi ja umbes 1000 kohalikku organisatsiooni. Kõrgeim organ on kord 2 aasta jooksul peetav kongress, muul ajal — kongressil valitav 60-liikmeline partei Nõukogu. Partei tegevust suunab Juhatus.

1975. aasta ennetähtaegsetel parlamendivalimistel võitis RKP 18,4% häältest ja 35 saadikukohta.

Sõjajärgsetel aastatel on RKP kuulunud valitsusse 4 korda (1953—1954, 1958—1959, 1962—1963, 1963—1966).

Partei esimees on H. Holkeri, sekretär V. Tavastila.

RKP vaateid esindavad päevalehed «Uusi Suomi» («Uus Soome») ja «Aamulehti» («Hommikuleht»).

ROOTSI RAHVAPARTEI (RRP) — kodanlik partei, loodud 1906. a. rootsi vähemusrahvuse parteina. Sotsiaalne koosseis: suur- ja keskkodanlus, maaharijad, ametnikkond ja intelligents. Tähtsat osa etendavad parteis suurkapitali esindajad. Vastavalt 1964. a. vastuvõetud programmile seab partei esikohale rootsi vähemusrahvuse huvide kaitse Soomes. [Nagu LRP, nii on ka RRP poolehoid aastate jooksul aeglaselt, kuid järjekindlalt vähenenud, suurel määral rootsi rahvusest elanikkonna osakaalu kahanemise tulemusel. Analoogiline LRP-ga oli RRP esinemine 1975. a. valimistel. Tema poolt antud häälte protsent kahanes 5,1-lt 4,7-le, deputaatide arv aga tõusis 9-lt 10-le. 1975. a. oli RRP-l 42 tuhat liiget.] Parteikongress toimub iga aasta. Partei Nõukogu on 30-liikmeline. Tegelikku tööd juhib Töökomisjon.

Partei esimees on C.-O. Tallgren, sekretär H. Olander.

Oma häälekandjat ei ole. Päevaleht «Hufvudstadsbladet» («Pealinna Leht») kajastab põhiliselt RRP poliitikat.

SOOME KOMMUNISTLIK PARTEI (SKP) — asutatud 29. augustil 1918. 26 aastat — Soome väljaastumiseni Teisest maailmasõjast 1944. a. septembris — tegutses SKP põranda all. Väljunud põranda alt, koondas SKP lühikese ajaga enda ümber laialdased pooldajate hulgad ja hakkas juhtima võitlust riigi demokraatliku arengu eest. SKP on võidelnud Soome rahuarmastava välispoliitilise kursi, NSV Liidu ja teiste sotsialismimaadega sõpruse ning koostöö arendamise eest.

Partei programmi võttis vastu SKP XV kongress (1969. a. aprill). Üldisteks programmdokumentideks on partei erakorralise (1970. a.) ja XVI (1972. a.) ja XVII kongressi (1975. a.) materjalid. Neis märgitakse, et SKP pealiin on demokraatliku rinde tugevdamine ja laiendamine võitluses monopolide ja reaktsiooniga, töötajate demokraatlike õiguste avardamisel, rahu kindlustamisel ja sotsialistliku ühiskonna rajamise eelduste loomisel.

SKP taotleb, et Soome ajaks aktiivset rahupoliitikat, ta pooldab sõprust NSV Liiduga ja Euroopa julgeoleku tagamist.

Sõjajärgsetel aastatel on SKP kuulunud viide valitsusse koos Keskerakonna ja sotsiaaldemokraatidega (1946—1948, 1966—1968, 1968—1970, 1970—1971, 1975—1976).

SKP-l on umbes 48 000 liiget (1972. a.), kes on ühendatud 16 ringkonna- ja 1500 algorganisatsiooni ning parteigruppi. 59% liikmeskonnast on töölised. Eriti kindlad positsioonid on kommunistidel töölisklassi juhtivate salkade — metallistide, ehitajate, puidutööliste, toiduainetetööstuse tööliste jt. hulgas. Viimastel aastatel täheldatakse üliõpilaste ja õppiva noorsoo ning intelligentsi esindajate hulgalist astumist SKP-sse.

Parlamendi- ja munitsipaaltöös esineb SKP Soome Rahva Demokraatliku Liidu (SRDL) raames — see on 1944. a. kommunistide ja pahempoolsete sotsialistide poolt loodud demokraatlike jõudude poliitiline koostööorganisatsioon.

1975. aasta parlamendivalimistel võitis SRDL 19% häältest ja 40 saadikukohta.

SKP delegatsioon võttis osa rahvusvahelisest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a., viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

Partei kõrgeim organ on kord 3 aasta jooksul korraldatav kongress, muul ajal — Keskkomitee.

SKP esimees on A. Saarinen. Partei auesimees on V. Pessi.

SKP annab välja poliitilist ja teoreetilist ajakirja ning koos SRDL-iga päevalehte «Kansan Uutiset» («Rahvauudised»). 4 korda nädalas ilmub Soome kommunistide ajaleht «Tiedonantaja».

SOOME PÕHISEADUSLIK RAHVAPARTEI (SPRP) — äärmuslikult parempoolne kodanlik natsionalistlik partei. Väljendab monopolistliku kapitali huve. Partei esimees on G. Ernrooth (partei poolt üksinda parlamendis).

SOOME MAAPARTEI (SMP, 1966. aastani Väikemaapidajate Partei) — väikekodanlik natsionalistlik partei, loodud 1959. a. parempoolse poliitikategelase, Keskerakonnast välja astunud V. Vennamo algatusel. Sotsiaaldemagoogia ja võltsradikaalsete loosungite varal õnnestus parteil meelitada oma poolele osa väikemaapidajatest, väikekodanlusest ja isegi töölistest.

1967. a. vastuvõetud programmis kuulutab SMP end «uueks jõuks», ründab kõiki «vanu» parteisid, toetab eraettevõtlust, on riikliku sektori laiendamise vastu jne. Praktilises poliitilises tegevuses iseloomustab SMP-d antisovetism ja antikommunism.

SMP-l on umbes 40 000 liiget, kes on ühendatud algorganisatsioonidesse ja 16 ringkonnaorganisatsiooni. Juhtorgan on kongress, kongressidevahelisel ajal aga nn. parteiesindus (nõukogu). Täidesaatvad organid on Juhatus ja veelgi kitsam organ — Juhatuse Töökomisjon. Faktiliselt kuulub võim parteis esimehele. 1972. a. valimiste järel SMP lõhenes.

1975. aasta parlamendivalimistel säilitas SMP oma 5 mandaadist vaid 2.

Partei esimees on V. Vennamo, sekretär — U. Leppänen.

SOOME RAHVA ÜHTSUSPARTEI — tekkis 1972. a. natsionalistliku SMP lõhenemisel.

[1975. a. parlamendivalimistel sai hävitavalt lüüa. Tema poolt anti 1,7% häältest ja tal jäi parlamenti vaid üks koht senise 13 asemel.

Valimiste eel oli parteil umbes 15 000 liiget.]

Partei esimees on E. Haikala.

SOOME SOTSIAALDEMOKRAATLIK PARTEI (SSDP) — loodi 1918. a. parempoolsete sotsiaaldemokraatide poolt 1899. a. asutatud vana Sotsiaaldemokraatliku Partei lagunemisel pärast töölisrevolutsiooni lüüasaamist.

SSDP poliitikat iseloomustas palju aastaid kodanluse äärmiselt parempoolsete ringkondade toetamine sise- ja välispoliitikas. Kuni 1960-ndate aastate alguseni etendasid partei juhtrolli antisovetistlikud elemendid eesotsas

V. Tanneriga. Teise maailmasõja aastail oli SSDP ainus sotsiaaldemokraatlik partei, kes toetas sõda hitlerliku Saksamaa poolel.

1963. a. kongressil vahetati juhtkond välja ja partei astus samme antikommunistliku kursi lõdvendamiseks. Ta hakkas toetama ametlikku välispoliitilist kurssi ja suhete arendamist NSV Liiduga. Mõned positiivsed muutused leidsid aset SSDP välispoliitilistes seisukohtades, eriti mis puutub tema kurssi Sotsialistlikus Internatsionaalis.

SSDP peab tihedaid sidemeid Skandinaaviamaade sotsiaaldemokraatlike parteidega. Viimastel aastatel on loodud SSDP ja NLKP kontaktid.

1952. a. vastuvõetud põhimõttelises programmis kuulutatakse välja kapitalismi transformeerumise, tema «demokraatlikuks sotsialismiks» ülekasvamise reformistlik tees. SSDP XXIII kongressil 1969. a. Turus võeti vastu programmdokumendid lähemateks aastateks. Partei praktiline tegevus lähtub neist. Töötajate huvide kaitsmise küsimuses jätkab SSDP majanduspoliitikat, mis on meelepärane riigi monopolistlikele ringkondadele. Parteis tuleb endiselt ette antikommunismi retsidiive.

SSDP toetub osale töölisklassist, põhiliselt selle kõrgepalgalistele kihtidele. Tal on mõju ka teenistujate, ametnike, intelligentsi ja väikekodanluse hulgas. Umbes 97 000 liiget, kes on ühendatud 15 ringkonna-, 1526 kommunaal- ja algorganisatsiooni.

1975. aasta parlamendivalimistel kaotas SSDP kaks saadikukohta, kuid jäi endiselt suurimaks parlamendiparteiks — 25% häältest ja 54 mandaati.

1917. aastast alates on sotsiaaldemokraadid 8 korda olnud valitsuse eesotsas (1926—1927, 1948—1950, 1956—1957, 1958—1959, 1966—1968, 1968—1970, 1972—1975, 1975. aastast tänaseni).

SSDP juhtorgan on kongress, mis peetakse kord 3 aasta jooksul. 1975. a. toimus partei XXX kongress. Kongressidevahelisel ajal on partei kõrgeim organ Nõukogu.

SSDP esimees K. Sorsa, sekretär U. Sundqvist.

SSDP peahäälekandja on päevaleht «Suomen Sosialidemokraatti» («Soome Sotsiaaldemokraat»).

SOOME SOTSIALISTLIK TÖÖLISPARTEI (SSTP) — loodud 1973. a. kongressil Mikkelis. Ühendab töötajate ja intelligentsi esindajaid (umbes 3000 liiget). Asub pahempoolsete sotsialistide seisukohtadel Soome töötavate elanikkonnakihtide huvide kaitse küsimustes, pooldab töölisklassi tegevusühtsust, rahvusvahelise pinevuse lõdvendamist ja sõbralike suhete arendamist NSV Liidu ja sotsialismimaadega. [1975. a. valimistel parlamenti esindust ei saanud.

SOOME ERAETTEVÕTJATE PARTEI (SEP). Väike parempoolne partei. Liikmeid umbes 3000.

Parlamendis esindatud ei ole.]

SUURBRITANNIA

(Suurbrittannia ja Põhja-Iirimaa Ühendatud Kuningriik)

Riik Lääne-Euroopas. Pindala 244 100 km². Rahvaarv 55,8 miljonit (1973. a.).

Suurbritannia on parlamentaarne monarhia. Seadusandlik võim kuulub monarhile (kuningannale) ja parlamendile, mis koosneb valitavast Alamkojast ja Lordide Kojast. Ametlik riigipea on kuninganna. Tegelikult on võim koondatud ministritekabineti kätte, kelle moodustab valitsev partei.

Suurbritannia on Rahvaste Ühenduse keskus. Sellesse poliitilisse ja majanduslikku ühendusse kuuluvad Suurbritannia enda kõrval suveräänsed riigid, kes iseseisvumiseni olid Briti impeeriumis, samuti Suurbritanniast, Austraaliast ja Uus-Meremaast sõltuvad territooriumid.

Majanduslike positsioonide ja poliitilise mõju nõrgenemisele vaatamata viimastel aastatel on Suurbritannia endiselt üks maailma juhtivaid imperialistlikke riike; ta säilitab tugevad majanduslikud ja sõjalis-poliitilised positsioonid kapitalismi maailmasüsteemis. Osaledes peamistes agressiivsetes sõjalis-poliitilistes blokkides (NATO, SEATO, CENTO), omades suurt tööstuslikku ja sõjalist potentsiaali ning arenenud rahvusvahelisi sidemeid, võtab Suurbritannia otseselt või kaudselt osa enamiku tähtsate välispoliitiliste probleemide lahendamisest.

1. jaanuaril 1973 sai Suurbritanniast EMÜ liige. Inglise valitsevad ringkonnad loodavad, et EMÜ-s olek mitte ainult ei suurenda Suurbritannia rolli Euroopas, vaid et see võimaldab lahendada ka riigi enda tõsiseid sotsiaal-majanduslikke probleeme.

SUURBRITANNIA KOMMUNISTLIK PARTEI (SKP) — moodustatud 31. juulil — 1. augustil 1920 Londonis peetud asutamiskongressil Briti Sotsialistliku Partei pahempoolsete gruppide, Sotsialistliku Töölispartei, Sotsialistliku Töölisföderatsiooni, Lõuna-Walesi Sotsialistliku Assotsiatsiooni, Iirimaa sotsialistide ja teiste väiksemate pahempoolsete sotsialistlike gruppide ühinemisel. 1920. a. astus Kominterni.

Asutamisest peale on partei pidanud võitlust oma ridade tugevdamise eest, parem- ja pahempoolsete revisionistide vastu. Ühtse töölisrinde loomise eest, leiboristliku ladviku töölistevastase poliitika vastu.

Teise maailmasõja ajal taotlesid Suurbritannia kommunistid riigi osavõtu aktiviseerimist sõjas fašismiga ja teise rinde avamist Euroopas.

SKP-l on teatud mõju ametiühingutes, kooperatsiooni- ja naisliikumises, sõjaveteranide organisatsioonides; ta juhib Briti Rahukaitsekomitee tegevust.

SKP XXX kongress (1967. a. november) võttis vastu partei uue programmi «Britannia tee sotsialismile» (XXII kongressil 1952. a. vastuvõetud ja XXV erakorralisel kongressil 1957. a. tugevasti muudetud programmi ümbertöötatud variant).

SKP koondab oma tähelepanu pahempoolsete ja progressiivsete jõudude tegevusühtsuse saavutamisele, oma mõju tugevdamisele ametiühingutes, streigiliikumise ja ametiühingutevastase seadusandluse, töötasu kinnikülmutamise poliitika, Inglismaa Ühisturus oleku vastaste töötajate massiliste väljaastumiste organiseerimisele. SKP nõuab Ulsteri kriisi demokraatlikku lahendamist.

SKP XXXIII kongressi (1973. a. november) tähelepanu keskpunktis olid maa pahempoolsete jõudude edasine koondamine võitlusse Heathi konservatiivide valitsuse rahvavaenuliku poliitika vastu, rahu ja Euroopa julgeoleku kindlustamise eest, samuti partei sidemete tugevdamine rahvahulkadega.

SKP delegatsioon võttis osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

Alates 1950. aastast ei ole olnud SKP-l oma esindajaid Inglise parlamendi Alamkojas. 1974. a. ennetähtaegsetel valimistel seati kommunistidest kandidaadid üles 44 valimisringkonnas ja nad said umbes 35 000 häält.

SKP rajaneb demokraatliku tsentralismi põhimõttel, organisatsiooniliselt on ta üles ehitatud territoriaal-tootmisalase põhimõtte järgi. Vabrikute, tehaste, ülikoolide ja territoriaalsed algorganisatsioonid on ühendatud linna- ja ringkonnakomiteede alla. Partei kõrgeim organ on kongress (kutsutakse kokku 2 aasta takka), kongressidevahelisel ajal — Täidesaatev Komitee, kes valib Poliitilise Komitee. Parteis on 30 000 liiget.

SKP peasekretär on J. Gollan, Täidesaatva Komitee esimees on I. Swann. 1975. a. märtsist peasekretär G. Mc Lennan.

SKP keskhäälekandja on nädalaleht «Comment» («Kommentaar»). Partei annab välja päevalehte «Morning Star» («Hommikutäht»), teoreetilist kuukirja «Marxism Today» («Marksism Täna») ja ühiskondlik-poliitilist kuukirja «Labor Monthly» («Tööliskuukiri»).

SUURBRITANNIA KONSERVATIIVNE PARTEI (ametlik nimi: Konservatiivsete ja Unionistlike Assotsiatsiooniide Rahvuslik Liit) — organisatsiooniliselt vormistus 1867. a. Inglise maa-aristokraatia (tooride) poliitiliste grupeeringute baasil. Ühendab valitsevate klasside esindajaid, kõrgemat ohvitserkonda, ametnikke, osa kodanlikust intelligentsist. Väljendab monopolistliku kodanluse ja suurmaavaldajate huve.

Konservatiivide sisepoliitika sihiks on jäik kapitalistlik ratsionaliseerimine töötajate eluliste huvide arvel.

Välispoliitilises tegevuses rõhutavad konservatiivid lakkamatult oma toetust NATO sõjalise võimsuse säilitamise ja suurendamise kursile, nad pooldavad tihedat sõjalist-poliitilist liitu USA-ga. Suurbritannia liikmeksolek EMÜ-s on aga hakanud avaldama mõju Inglise—Ameerika suhetele, seda eriti kaubanduse, majanduse ja rahanduse vallas.

1970. a. parlamendivalimistel sai konservatiivide partei 330 kohta (absoluutne enamus) ja moodustas valitsuse. 1974. a. veebruaris, kui süvenes Briti kapitalismi kriis, kasvasid majanduslikud raskused ja inflatsioon, lakkamatult tõusid hinnad ja halvenes töötajate olukord, korraldasid konservatiivid kaevurite üldstreiki ettekäändeks tuues ennetähtaegsed parlamendivalimised. Saanud 296 kohta, kaotasid nad absoluutse enamuse ja olid sunnitud loovutama võimu leiboristidele, minnes ise opositsiooni.[1]

Konservatiivsel Parteil ei ole selgelt formuleeritud programmi ja põhikirja. Ta koosneb 630 kohalikust assotsiatsioonist, millest igaüks hõlmab valimisringkonna territooriumi. Partei liikmeks ametlikult ei vormistata. Parteisse kuulub umbes 3 miljonit inimest. Partei rahalised vahendid laekuvad suurtööstuse ja finantskapitali esindajate annetustest.

Formaalselt on partei kõrgemad organid iga-aastane konverents, Kesknõukogu ja Täidesaatev Komitee. Neil pole aga reaalset võimu ja nad kujutavad endast vaid ühenduslüli partei liidri ja liikmeskonna vahel.

Partei liider on 1975. a. veebruarist M. Thatcher, Kesknõukogu esimees — lord Carrington.

Konservatiivid annavad välja nädalalehte «News Letter» («Uudisteleht»). Neid toetab hulk suuri Inglise ajalehti ja ajakirju.

SUURBRITANNIA LEIBORISTLIK PARTEI (SLP) — asutatud 1900. a. Töölisesinduse Komitee nime all, ühendades tollal üksikuid ametiühinguorganisatsioone ja sotsiaaldemokraatlikke gruppe. Komitee peaülesanne oli tagada parlamendisaadikute valimist oma liikmesorganisatsioonidest. 1906. a. nimetati komitee ametlikult ümber Leiboristlikuks Parteiks.

Partei tekkimisest peale olid selle eesotsas sotsiaalreformistlikud tegelased, kes üritasid tagada riigis «klassirahu» tööliste ja kapitalistide vaheliste kompromisside varal. Leiboristliku partei klassiolemust iseloomustades nimetas Lenin teda läbinisti kodanlikuks parteiks — see iseloomustus kehtib ka tänapäeval.

Aastate jooksul muutus SLP Inglismaa suurimaks poliitiliseks parteiks ja Sotsialistliku Internatsionaali üheks juhtivatest parteidest.

Leiboristlik Partei on olnud võimul 4 korda (jaanuar-november 1924, mai 1929—august 1931, juuni 1945—oktoober 1951, oktoober 1964—juuni 1970). 1974. a. parlamendivalimistel sai partei 301 kohta ja moodustas valitsuse, ehkki tal polnud parlamendis enamust. Oktoobris korraldatud uutel ennetähtaegsetel valimistel võitis SLP 18 kohta juurde ja saavutas napi absoluutse enamuse.

Pärast 1970. a. valimisi on leiboristliku juhtkonna üheks põhilisemaks sisepoliitilise strateegia suunaks olnud liidu tugevdamine ametiühingutega, püüd võita tööliskiassi arvukate kategooriate poolehoidu. Sunnitud arvestama teatud nihet pahemale töölisliikumises ja parteis ning ametiühingute rolli tähtsustumist, püüab partei juhtkond kavandada realistlikumat ja efektiivsemat sotsiaal-majanduslikku strateegiat.

Võimule tulles kinnitasid partei liidrid valimiseelseid lubadusi põhjalikult muuta Inglismaa EMÜ-ga liitumise tingimusi, mõningal määral suurendada vanaduspensione ja riiklikke subsiidiume toiduhindade tõusu tagasihoidmiseks, kuid ühtlasi suurendada otsest ja kaudset maksustamist. Leiboristide valimiseelne lubadus kardinaalselt ümber jagada rikkused ei kajastu kuigivõrd uue valitsuse eelarves.

Tänu sellele, et SLP-s on toimunud teatud nihe pahemale, on partei juhtkonna positsioon mitmetes välispoliitika küsimustes mõõdukam ja ratsionaalsem kui konservatiividel.

Leiboristide 1974. a. valimiseelses manifestis kritiseeriti konservatiivide poliitikat kui negatiivset, Euroopa mandril ja kogu maailmas toimunud tõsiseid muutusi ignoreerivat poliitikat. SLP juhtkond jääb endiselt NATO veendunud pooldajaks, ta peab vajalikuks tihedat sõjalis-poliitilist liitu USA-ga ja Ameerika baaside säilitamist Euroopas. Leiboristid pole nõus konservatiivide ja Lõuna-Rodeesia rassirežiimi tehingu tingimustega [Taas võimule pääsenult on leiboristid täitnud vaid osaliselt oma valimiseelset programmi, näiteks mõnede ettevõtete natsionaliseerimise osas. Leiboristlik valitsus on põhiliselt jätkanud konservatiivide töötajate elatustasemele pealetungimise poliitikat, kestva inflatsiooni tingimustes taotlenud, et töölised vabatahtlikult loobuksid «liigse» palgakõrgenduse nõudmistest. Koos konservatiivse parteiga saavutas leiboristliku partei juhtkond referendumil 1975. a. mais rahva heakskiidu EMÜ-sse jäämiseks, algsetega võrreldes ainult mõnevõrra kergendatud tingimustel. Et vältida partei lõhenemist EMÜ-sse jäämise pärast, lubati leiboristliku partei liikmetel, kaasa arvatud ministrid, referendumi eel teha propagandat nii poolt kui vastu.]

Leiboristide juhtkond pooldab igakülgsete suhete arendamist NSV Liidu ja teiste sotsialismimaadega. 1975. a. tegi partei liider H. Wilson peaministrina ametliku visiidi NSV Liitu.

SLP-s on 6 310 000 liiget. Liikmeksolek on nii kollektiivne kui ka individuaalne. Kollektiivse liikmena kuuluvad parteisse 67 ametiühingut (5 559 000 inimest) ning 6 sotsialistlikku ja kooperatiivorganisatsiooni (Kooperatiivühing, Fabiaanlik Selts, Juudi Sotsialistlik Partei, Haridustöötajate Sotsialistlik Assotsiatsioon, Meditsiinitöötajate Sotsialistlik Assotsiatsioon ja Leiboristlike Juristide Ühing — kokku 25 500 inimest).

Partei aktiivseima osa moodustavate individuaalliikmete arv on umbes 700 000. Partei on üles ehitatud administratiivterritoriaalse põhimõtte järgi.

Formaalselt on partei kõrgeim organ iga-aastane konverents. Selle otsustel on aga juhtkonna jaoks vaid nõuandev iseloom. Partei tegeliku poliitika määravad tema Täidesaatev Komitee ja Parlamendikomitee (nn. varjukabinet, kelle moodustab partei parlamendifraktsioon). Keskne kuju parteis on tema liider, kes parlamendivalimiste võidu korral automaatselt asub peaministri kohale.

Partei juhtkond: liider — H. Wilson, esimees — J. Callaghan, peasekretär — R. Hayward.

SLP-l on tema nädalaleht — «Labor Weekly» («Töölisnädalaleht»). Leiboriste toetavad ka massitiraažiga lehed «Daily Mirror» («Päevapeegel»), «Sun» («Päike») ja «Sunday Mirror» («Pühapäevapeegel»), samuti nädalalehed «New Statesman» («Uus Riigimees») ja «Tribune» («Tribüün»).

SUURBRITANNIA LIBERAALNE PARTEI — viigide partei järeltulija, moodustus 1837. a. Inglise kaubandus- ja tööstuskodanluse huvide väljendajana. Lõplikult organiseerus 1877. a., kui loodi Rahvuslik Liberaalne Assotsiatsioon.

Partei sotsiaalse baasi moodustavad kodanlik intelligents, ametnikkond, keskmised ja väikeettevõtjad.

---

[1] Järgmistel ennetähtaegsetel parlamendivalimistel 1974. a. oktoobris kaotasid konservatiivid parlamendis veel 20 deputaadikohta. — *Toim.*

Esimese maailmasõjani oli Liberaalne Partei konservatiivide kõrval teine suurem partei Inglise kodanluse kaheparteisüsteemis ja moodustas korduvalt valitsuse. Imperialismiajastu algust ja tööstusmonopoli minetamist Suurbritannia poolt tähistas Inglise kodanluse suurema osa üleminek konservatiivide leeri ja Liberaalse Partei allakäigu algus.

Viimase suure valimisvõidu said liberaalid 1906. a. Sel perioodil tõusis esiplaanile üks osavamaid sotsiaaldemagooge liberaalide liidrite hulgas — D. Lloyd George. Klassivõitluse teravnemine Inglismaal XX sajandi algul ja sellele järgnenud liberaalide lõhenemine viisid järk-järgult selleni, et partei peaaegu täielikult kaotas oma mõju ja praegu ei etenda enam kuigivõrd märkimisväärset rolli maa poliitilises elus.

1970. a. parlamendivalimistel sai partei 6 kohta (1966. a. 12). Viimasel ajal on liberaalide populaarsus mõnevõrra suurenenud. 1974. a. ennetähtaegsetel parlamendivalimistel sai partei 14 kohta. Liberaalide poolt hääletas üle 6 miljoni valija (19,3%). Liberaalide rolli suurenemine ei tähenda aga Liberaalse Partei taassündi, vaid valijate rahulolematust kahe põhipartei poliitikaga.

[1974. a. oktoobrivalimiste eel taotles liberaalide partei ebaõnnestunult endasse sulatada konservatiivide vasakpoolse ning leiboristide parempoolse tiiva. Valimistel kaotas aga nii hääli kui kohti parlamendis (jäi 11) ning «uue tsentrumi» loomise plaan tuli maha matta.]

Liberaalse Partei poliitilises programmis ilmnevad kõige selgemini europotsentristlikud tendentsid. Ta nõudis resoluutselt Inglismaa kiiret astumist Ühisturgu ning tihedamate majanduslike, poliitiliste ja sõjaliste sidemete loomist Euroopaga.

Viimasel ajal kritiseerivad liberaalide liidrid energiliselt valitsuse sise- ja välispoliitikat, esitamata sealjuures oma ettepanekuid ja jäädes enamasti parempoolse liberalismi traditsioonilistele seisukohtadele.

Partei on üles ehitatud administratiiv-territoriaalse põhimõtte järgi. Kõrgeimad organid on iga-aastane parteikonverents, partei Nõukogu, Täidesaatev Komitee ja nn. Parteikomitee, kes tegeleb parlamendifraktsiooniga.

Liberaalses Parteis on umbes 200 000 liiget.

Partei liider on J. Thorpe, esimees — E. Wheeler.

NSV Liidu parlamendigrupi Nõukogude—Inglise sektsiooni kutsel külastas J. Thorpe 1972. a. Nõukogude Liitu.

Partei ametlik häälekandja on nädalaleht «Liberal News» («Liberaalide Uudised»).

Suurbritannias on veel parteisid, kes ei etenda olulist osa maa poliitilises elus.

Kooperatiivpartei — umbes 15 000 individuaalliiget, 370 kooperatiiviühingut liikmete üldarvuga 11,5 miljonit. Esimees on A. Parkinson.

Walesi Rahvuspartei — 40 000 liiget. 11 kohta parlamendis. President on G. Evans.

Šoti Rahvuspartei — esimees W. Wolfe, 3 kohta parlamendis, president R. Macintyre.

Põhja-Iirimaal tegutseb mitu parteid: Iirimaa Kommunistlik Partei; Ulsteri Ühinenud Unionistid — sai 1974. a. oktoobrivalimistel Inglise parlamendis 10 kohta; Sotsiaaldemokraatlik Leiboristlik Partei (1 parlamendimandaat); Vabariiklik Leiboristlik Partei; Liidupartei jt.

ŠVEITS

(Šveitsi Konföderatsioon)

Riik Kesk-Euroopas. Pindala 41 400 km². Rahvaarv 6,4 miljonit (1972. a.). Šveitsi Konföderatsioon on föderaalne vabariik. Riigipea on president, kes on ühtlasi valitsusjuht. Seadusandlik võim kuulub Föderaalkogule, täidesaatev võim aga Föderaalnõukogule, kelle valib Föderaalkogu.

Kõige teravamate sisepoliitiliste probleemide hulka kuuluvad välismaa tööliste õigusteta seisund, mahajäänud sotsiaalne seadusandlus (väikesed pensionid, kallis meditsiiniline teenindamine, meeste ja naiste ebavõrdne töötasu jne.). Šveitsi naised said valimisõiguse alles 1971. a., kuid Appenzelli kantonis pole neil tänini hääleõigust kantoni võimuorganite valimisel.

Rahvusvahelisel areenil ajab Šveits traditsioonilist neutraliteedipoliitikat. Lääne-Euroopa integratsiooni ja Šveitsi ÜRO-sse astumise küsimus tekitavad riigis lahkhelisid.

Viimastel aastatel on Nõukogude—Šveitsi poliitilised, majanduslikud, teaduslik-tehnilised ja kultuurisidemed aktiviseerunud.

SÕLTUMATUTE PARTEI (SP) — asutatud 1935. a. suurtööstur Dutweileri poolt. Rahaliselt toetub kooperatiivile «Migro», millel on kaupluste ja kultuuriasutuste laialdane võrk. Parempoolne partei, mille põhiloosungiks on piiramatu ettevõtlusevabadus. «Sõltumatud» kasutavad üsna laialdaselt demagoogilisi võtteid. Nad pooldavad kaudsete maksude vähendamist ja suurkapitalilt võetavate otseste maksude mõningast suurendamist, samuti on nad sõjaliste kulutuste suurendamise vastu.

ŠVEITSI DEMOKRAATLIK-KRISTLIK PARTEI (ŠDKP) — riigi üks peamisi kodanlikke parteisid. Moodustus 1912. a., kui ühinesid väiksed poliitilised grupeeringud, kelle põhinõudmiseks oli kantonitele suurema iseseisvuse andmine. 1970. aastani nimetati Konservatiivseks Kristlik-Sotsiaalseks Katoliiklikuks Parteiks. Üks ümbernimetamise eesmärke oli Šveitsis enamuse moodustavate katoliiklaste oma poole meelitamine.

ŠDKP esindab kesk- ja suurkapitali huve, ta on seotud Vatikani ja riigi kirikuringkondadega. Pooldab «ettevõtluse vabadust» ja mõõdukaid reforme sotsiaalse seadusandluse, eriti paljuliikmeliste perekondade toetamise alal. Sise- ja välispoliitika põhiprobleemides langevad partei seisukohad kokku Šveitsi Radikaaldemokraatliku Partei (ŠRDP) omadega, kuid erinevalt ŠRDP-st suhtub ta tagasihoidlikumalt Šveitsi osavõttu Euroopa integratsioonist. Sellega väljendab ta Šveitsi keskkodanluse huve.

Mitteametlikel andmetel on parteis 60 000 liiget. ŠDKP-l on kohalikud organisatsioonid kõigis kantonites ja arvukalt kutselisi parteitöötajaid. Partei käsutuses on laialdane spordi- ja kultuuriorganisatsioonide ning abistamiskassade võrk. ŠDKP juhtida on Šveitsi Rahvuslike Kristlike Ametiühingute Liit (80 000 liiget ehk 11,5% riigi ametiühinguliikmete üldarvust). Partei massibaas on keskkihid, osa talupoegadest ja töölistest. ŠDKP-s on pahem tiib, kes mõnes ringkonnas esineb oma valimisnimekirjaga.

ŠDKP esimees on F. Kurmann, peasekretär H. Fagagnini.

ŠDKP mõjukamad ajalehed on «Vaterland» («Isamaa») ja «Liberté» («Vabadus»).

ŠVEITSI EVANGEELNE RAHVAPARTEI (ŠERP) — varasem nimi Evangeelne Partei. Tagurlik klerikaalne partei, toetub evangeeliumi kirikule ja ametiühingule «Šveitsi Evangeelsete Tööliste ja Teenistujate Assotsiatsioon» (16 000 liiget ehk 2,5% ametiühinguliikmete üldarvust).

ŠERP esimees on W. Sauser, sekretär H. Studer.

ŠVEITSI LIBERAALDEMOKRAATLIK LIIT (ŠLDL) — kujutab endast Genfi, Vaud', Neuchateli ja Baseli kantoni liberaalsete parteide ühendust, mis loodi 1913. a. Šveitsi kodanluse väike, kuid mõjukas grupeering, kes on eriti tihedalt seotud Genfi pangaringkondade ja Baseli keemiatööstusega. Nõuab piiramatut «ettevõtluse vabadust», eitab otseste maksude suurendamist ja pooldab kaudsete maksude kasvu. Ei poolda sotsiaalse seadusandluse parandamist. Põhilistes sise- ja välispoliitika küsimustes langeb ŠLDL-i kurss kokku ŠRDP omaga. Mitteametlikel andmetel on ŠLDL-il umbes 10 000 liiget.

ŠLDL-i esimees on L. Guisan.

ŠLDL kontrollib ajalehti «Basler Nachrichten» («Baseli Uudised»), «Journal de Genève» («Genfi Ajaleht») ja «Gasette de Lausanne» («Lausanne'i Ajaleht»).

ŠVEITSI RADIKAALDEMOKRAATLIK PARTEI (ŠRDP) — mõnes saksa kantonis kannab Šveitsi

Liberaaldemokraatliku Partei nime. Kõige mõjukam kodanlik partei. Tekkis 1848. a., üleriigiliseks sai 1919. a.

Väljendab monopolistliku kodanluse huve. Partei juhatuses on palju pankureid, ettevõtjaid ja kaubandustegelasi. On selle vastu, et riik kontrolliks monopolide tegevust ja et parandataks sotsiaalset seadusandlust. ŠRDP algatusel võeti vastu seadused, mis näevad ette ehitustegevuseks määratud assigneeringute ja välistööliste arvu piiramist. ŠRDP pooldab sõjaväe tugevdamist ja selle relvastamist kõige moodsamate relvadega. Välispoliitikas jagab lääneriikide põhilisi seisukohti. Soovib Šveitsi laiemat osavõttu Lääne-Euroopa integratsioonist.

Partei massibaasi moodustab väike- ja keskkodanlus. ŠRDP mõju all on Šveitsi Kunstide ja Käsitööde Liit ning Šveitsi Autonoomsete Ametiühingute Ühendus. Viimastel aastatel on parteis pahem tiib, kes toetab suhete arendamist kõigi maadega ilma diskrimineerimiseta.

Parteil on umbes 70 000 liiget. Suur arv kutselisi parteitöötajaid maa kõigis kantonites.

Juhtorgan on Peasekretariaat. Partei esimees on F. Honegger, peasekretär — H. Leuenberger.

Ametlikud häälekandjad on ajalehed «Neue Zürcher Zeitung» («Uus Zürichi Leht»), «National-Zeitung» («Rahvusleht») ja «Der Bund» («Liit»).

ŠVEITSI RAHVAPARTEI (ŠRP) — romaani kantonites kutsutakse Šveitsi Keskerakonna Demokraatlikuks Liiduks. Asutatud 1971. a. Talupoegade, Linnakodanike ja Käsitööliste Partei (tekkis 1919. a.) ning Šveitsi Demokraatliku Partei (asutatud 1941. a.) liitumisel. Sektsioonid 9 kantonis.

Esindab jõuka talurahva, käsitööliste, väike- ja keskkodanluse huve. Toetub tootmis- (piima-, veini jt.) ja tarbijate kooperatiividele, samuti Šveitsi Talurahvaliidule, mis ühendab suurema osa talupoegadest. ŠRP nõuab talupoegade ja käsitööliste kaitsmiseks välismaise konkurentsi eest protektsionistlike tollide kehtestamist. Ta on sotsiaalse seadusandluse parandamise vastu. Ei ole nõus Šveitsi osavõtuga Lääne-Euroopa integratsioonist.

ŠRP esimees on H. Conzett.

ŠRP kontrolli all olevatest ajalehtedest on kõige mõjukam «Neue Berner Zeitung» («Uus Berni Leht»).

ŠVEITSI SOTSIAALDEMOKRAATLIK PARTEI (ŠSDP) — Genfi, Vaud', Neuchateli ja Tessini kantonis kannab Šveitsi Sotsialistliku Partei nime. Asutatud 1870. a., kuulus I Internatsionaali, kahe aasta pärast lagunes, loodi teistkordselt 1888. a. Kuulub Sotsialistlikku Internatsionaali.

ŠSDP-d pooldab suur osa töölisklassist, teenistujatest ja väike- ning keskkodanlusest. Tema mõju all on põhilised ametiühingukeskused, mis ühendavad umbes 70% kõigist ametiühinguliikmetest. Partei käsutuses on laialdane spordi-, kultuuri- ja muude organisatsioonide võrk. Juhib Noorte Sotsialistide Assotsiatsiooni.

Sise- ja välispoliitika põhiküsimustes on ŠSDP positsioon lähedane kodanlike parteide omale. 1959. a. vastuvõetud ŠSDP programm kuulutab partei eesmärgiks «demokraatliku sotsialismi» ehitamise tarbimis- ja tootmiskooperatsiooni arendamise ning «palgaliste ja ettevõtjate võrdõiguslike suhete» kehtestamise teel. Tööseadusandluse vallas on ŠSDP programm üsna mõõdukas, nähes ette vaid sotsiaalkindlustuse mõningast parandamist.

Partei nõuab «üleüldist ja kontrollitavat desarmeerimist», kuid deklareerib, et seni «kuni suurriigid pole desarmeerunud, peab Šveits jätkama oma sõjalisi ettevalmistusi». Pikka aega pidas ŠSDP juhtkond Nõukogude-vastast kampaaniat, kuid nüüd on üha sagedamini kuulda hääli, kes nõuavad suhete arendamist Nõukogude Liiduga. ŠSDP liikmete, eriti noorsoo hulgas tugevnevad pahempoolsed tendentsid. Pahempoolsemad on romaani kantonite sektsioonid, mõnel neist (Genfi ja Vaud' kantonis) on sidemed Šveitsi Tööparteiga.

ŠSDP liikmete arv on 68 000.

ŠSDP jaguneb kantonisektsioonideks, need omakorda koosnevad kohalikest parteiorganisatsioonidest. Kutselised parteitöötajad on peaaegu kõigis kantonites. Kõrgeim juhtorgan on kongress. Kongressidevahelisel ajal juhib parteid Juhtkomitee (13 liiget), kelle juurde kuulub 9 komisjoni.

Juhtkomitee esimees on Arthur Schmid.

ŠSDP seisukohti väljendavad ajalehed «Volksrecht» («Rahvaõigus») ja «Berner Tagwacht» («Berni Ringvaade»).

ŠVEITSI TÖÖPARTEI (ŠTP) — mõnes kantonis nimetatakse Töölis- ja Rahvaparteiks. Asutatud 14.—15. oktoobril 1944 Šveitsi Kommunistliku Partei ja Šveitsi Sotsialistliku Föderatsiooni ühinemisel — mõlemad olid 1937.—1940. a. valitsuse poolt keelatud ja viibisid põranda all. 1921. a. moodustasid Šveitsi Kommunistliku Partei järeltulija. Ühendab marksismi-leninismi alusel töölisi, teenistujaid, osa talurahvast ja töötavat intelligentsi. Viimastel aastatel on järkjärgult suurenenud ŠTP mõju ametiühingutes. Mitmes kantonis tegutsevad ŠTP juhtimisel noorsoo-organisatsioonid, kes valmistuvad ühinema ühtseks ülešveitsiliseks organisatsiooniks.

1971. a. toimunud ŠTP konverents võttis vastu demokraatliku tsentralismi printsiipidel rajaneva põhikirja ja partei programmi. Programm seab eesmärgiks sotsialistliku ühiskonna rajamise — võimalust mööda rahulikul teel rahvahulkade, ennekõike töölisklassi võitluse tulemusena. Programm rõhutab, et «antisovetism nagu antikommunismgi on kodanluse pearelv ja nende vastu tuleb võidelda, võtku nad mis tahes kuju.»

ŠTP seisab töötajate eluliste nõudmiste eest, nõudes töötasu ja pensionide suurendamist, tõelist sotsiaalset seadusandlust, reaalsete õiguste andmist välistööliste ja võideldes elukalliduse suurenemise vastu. Partei nõuab kontrolli kehtestamist hindade, kapitalimahutuste ja kasumite üle, mitmete suurtööstuse harude natsionaliseerimist. Genfi ja Vaud' kantonis on parteil õnnestunud luua kontaktid ŠSDP-ga.

[1974. juunis toimunud ŠTP X kongress seadis uusi ülesandeid, esijoones võitluseks töötajate heaolu eest jätkuva inflatsiooni tingimustes, kutsus üles progressiivsete jõudude tegevusühtsusele.]

Välispoliitika vallas koondab ŠTP tähelepanu rahuvõitlusele, ta mõistab hukka võidurelvastumise ja nõuab Šveitsile tõelist neutraliteeti. ŠTP toetab Euroopa julgeolekut ja on selle vastu, et maa osaleks kapitalistlike riikide kinnistes grupeeringutes. Ta korraldab üritusi imperialistliku agressiooni ja kolonialismi vastu võitlevate rahvaste toetuseks. ŠTP nõuab sidemete arendamist sotsialismimaadega, pooldab šveitsi ja nõukogude rahva sõprust. ŠTP tervitas NLKP XXIV kongressil väljatöötatud rahuprogrammi.

ŠTP toetab rahvusvahelise kommunistliku ja töölisliikumise ühtsuse ja monoliitsuse tugevdamist. ŠTP delegatsioon võttis osa rahvusvahelisest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamisest 1969. a. NLKP ja ŠTP vahel on loodud aktiivsed sõbralikud sidemed, regulaarselt vahetatakse delegatsioone.

Partei on üles ehitatud territoriaaltootmisalase põhimõtte alusel: territoriaalsed või ettevõtterakukesed kuuluvad kohalikesse sektsioonidesse, mis on ühendatud kantonisektsioonideks. Suurimad parteiorganisatsioonid on Genfi, Vaud', Neuchateli, Zürichi, Baseli ja Tessini kantonis. Partei kõrgeim organ on kongress, mis kutsutakse kokku kord 4 aasta jooksul. Kongress valib Keskkomitee ja Keskkontrollikomisjoni. Keskkomitee pleenum valib Keskkomitee Poliitbüroo ja jooksva töö juhtimiseks Keskkomitee Sekretariaadi (Poliitbüroo liikmetest).

[ŠTP X kongress otsustas sekretäride arvu suurendada 3-lt 5-le ja moodustada partei esimehe ametikoha. Esimeheks valiti Jean Vincent.]

ŠTP annab välja prantsuskeelset päevalehte «Voix Ouvriere» («Tööliste Hääl») ja kaht nädalalehte — saksakeelset «Vorwärtsi» («Edasi») ja itaaliakeelset «Il Lavoratoret» («Tööline»).

*

Vabariiklik Liikumine (täielik nimi: Sveitsi Vabariiklike Aktsioonide Liikumine) — asutatud 1971. a. Loosung: kaitsta Sveitsi elanikkonda välismaalaste vägivalla eest. Kõik loosungid on vaimult natsionalistlikud. On välismaise tööjõu kasutamise vastu. Demagoogia abil meelitab oma ridadesse elanikkonna kõigi kihtide esindajaid, kaasa arvatud osa töölisi. Välispoliitikas pooldab isolatsionismi, on Sveitsi ÜRO-sse astumise vastu. Ühtlasi ei ole nõus Sveitsi osavõtuga Euroopa Majandusühendusest.

Liikumise asutaja ja liider on J. Schwarzenbach.

Rahvusaktsioon (täielik nimi: Välismaalaste Vägivalla Vastane Rahvusaktsioon) — 1971. a. Vabariiklikust Liikumisest lahku löönud natsionalistlik grupeering. Ebaolulisi lahknevusi kõrvale jättes langevad grupeeringu vaated kokku Vabariikliku Liikumise omadega.

Esimees on V. Oehen.

TAANI

(Taani Kuningriik)

Taani asub Euroopa loodeosas Jüüti poolsaarel ja Taani saarestikus. Pindala 43 000 km². Rahvaarv 5 miljonit (1972. a.). Taani koosseisu kuuluvad maailma suurim saar Gröönimaa ja Fääri saared.

Taani Kuningriik on konstitutsiooniline monarhia. Riigipea on kuninganna. Seadusandlik võim kuulub kuninganna ja Folketingile (ühekojalisele parlamendile), täidesaatev võim on kuningannal.

Taani on industriaal-agraarmaa.

Riigis toimub tööstuse, pangakapitali ja põllumajanduse kiire kontsentreerumine.

Taani välispoliitika määrab kuulumine NATO-sse ja Ühisturgu. NSV Liidu ja teiste sotsialismimaade rahuarmastava välispoliitika toimel toetas Taani üleeuroopalise nõupidamise kokkukutsumist ja pooldab desarmeerimist.

KONSERVATIIVNE RAHVAPARTEI (KRP) — asutatud 1915. a. endise Parempoolse Partei baasil. Väljendab kaubandus-tööstusliku ja finantskodanluse, mõisnike, tiitelaadlike ja kõrgema ametnikkonna huve.

Oma programmis «70-ndate aastate Rahvapartei» nõuab eraomanduse puutumatust ja vaba konkurentsi, on riigimajandusse vahelesegamise ja aktsiaseltside maksude vähendamise vastu. Välispoliitika valdkonnas peab vajalikuks NATO tugevdamist, sõjalist koostööd Saksa FV-ga, osavõttu Ühisturust ja teistest Lääne-Euroopa majandusühendustest.

1973. a. parlamendivalimistel võitis 279 500 häält (9,2%). Folketingis on KRP-l 16 mandaati (179-st). Parteil on 110 000 liiget. 1975. a. valimistel 10 mandaati.

Kõrgeim organ on konverents, konverentsivahelisel ajal — Juhatus.

KRP esimees on H. Clemmesen, liider — P. Schlüter.

Partei annab välja 18 päevalehte. Keskhäälekandja on päevaleht «Berlingske Tidende» («Berlingi Teated»).

PAHEMPOOLSED SOTSIALISTID — asutatud 1967. a. Sotsialistlikust Rahvaparteist välja astunud «pahempoolsete» grupi poolt. Väljendab osa tööliskonna huve. 1975. a. valimistel sai 4 mandaati.

Partei liider on E. Sigsgaard.

PROGRESSI PARTEI (PP) — asutatud 1972. a. Partei propageerib administratiivorganite struktuuri lihtsustamist, elanikkonna ja aktsiaseltside tulumaksu kaotamist, vabrikantide ja maaomanike tegevusvabadust, võitlust pahempoolsete tendentsidega poliitikas, vaimuelus ja ajakirjanduses. Kiidab heaks osalemise NATO-s.

Partei kajastab suurkapitali pealetungi, töötajate huvidele, tööliskiassi sotsiaalsetele ja demokraatlikele saavutustele.

PP-d toetavad väheteadlikud, poliitikas kogenematud töölised, kaubanduslik väikekodanlus, osa erafirmade insenertehnilisest personalist.

1973. a. valimistel võitis PP parlamendis 28 kohta (179-st). 1975. a. 24 kohta.

Partei liider on M. Glistrup.

RADIKAALNE VENSTRE (PAHEMPOOLNE) PARTEI — asutatud 1905. a. Venstre parteist lahku löönud grupi poolt. Ühendab väikemaaomanikke, linna väikekodanlikke kihte ja teatud osa intelligentsist.

Ideoloogialt väikekodanlik partei. Nõuab maksimaalset isikuvabadust, peab vajalikuks võidelda keskorganite ja monopolide võimu kuritarvitamisega. Klassivõitluse soovitab asendada klasside ja rahvuste konstruktiivse koostööga.

Partei pooldas Taani neutraliteeti ja hääletas NATO-sse astumise vastu. Hiljem partei juhtkond taandus sellest kursist, nõustus Taani-Saksa FV väejuhatuse loomisega ja Taani NATO-s liikmeksoleku pikendamisega pärast 1969. aastat. Ometi on parteis tänini mõjukaid jõude, kes nõuavad Taani väljaastumist NATO-st ja üleminekut neutraliteedipoliitikale, on Taani ja Saksa FV sõjalise koostöö vastu ning pooldavad tuumavaba tsooni loomist Põhja-Euroopas, üldist desarmeerimist, tuumarelva mittelubamist Taani territooriumile.

Suur osa partei liikmeist oli EMÜ-sse astumise vastu. Parteil on umbes 26 000 liiget. 1973. a. parlamendivalimistel võitis 342 700 häält (11,3%), Folketingis on tal 20 mandaati (179-st). 1975. a. sai 18 kohta.

Partei kõrgeim organ on konverents, konverentsidevahelisel ajal — Juhatus.

Partei esimees on Gunnar Skov Andersen, liider — H. Baunsgaard.

Partei ametlikud häälekandjad on ajaleht «Ugens Politik» («Poliitikanädal») ja ajakiri «Fremsyn» («Ettevaade»).

TAANI KOMMUNISTLIK PARTEI (TKP) — asutatud 9. novembril 1919 Sotsialistliku Noorsoo ja Taani Sotsialistliku Töölispartei ühinemisel pahempoolse kallakuga sotsialistlikuks parteiks. 1920. a. novembris nimetati ümber TKP-ks. 30-ndatel aastatel võitis esinduse parlamendis.

Teise maailmasõja aastail (1940—1945) oli TKP vastupanuliikumise peamine organiseerija. See tugevdas partei autoriteeti rahvahulkades. TKP esindajad kuulusid esimesse sõjajärgsesse «vabastusvalitsusse». TKP kuulutas välja taani rahva võitluse maa militariseerimise, NATO-sse astumise ja välismaa sõjaväebaaside Taanisse paigutamise vastu, Põhja-Euroopa aatomivabaks tsooniks kuulutamise ja töötajate eluliste huvide eest.

1952. a. XVII kongressil vastuvõetud programm «Taani rahva tee» formuleeris partei lõppeesmärgi — poliitilise võimu üleminek tööliskiassi kätte ja sotsialistliku ühiskonna ehitamine.

50-ndate aastate lõpul puhastati partei revisionistlikest elementidest, võeti kurss partei ridade tugevdamisele marksismi-leninismi alusel ja tema rahvusvaheliste positsioonide kindlustamisele.

60-ndate aastate lõpul ja 70-ndate algul olid partei võitluse peapunktideks tööliskiassi ühtsus võitluses monopolide võimu kärpimise eest, töötajate sotsiaalsete ja demokraatlike õiguste laiendamine, võitlus NATO-st väljaastumise eest ja Ühisturgu astumise vastu.

Erilist tähelepanu tööliskiassi ühtsusele, TKP mõju edasisele suurendamisele rahvahulkades, ühiskondlikes ja poliitilistes organisatsioonides, võitlusele suurkapitali ainuvõimuga, sotsiaaldemokraatia kokkuleppepoliitikaga, töörahva huvide ja õiguste eest seismisele pööras TKP XXIV kongress (1973. a. jaanuar).

Kongress võttis vastu kaks põhidokumenti: «Võitlusele monopolistliku kapitaliga — tööliskiassi huvides, sotsialismi eest» ja «Kommunistide programm võitluses rahva parema elu eest». Nendes dokumentides on formuleeritud tööliskiassi ja riigi kõigi pahempoolsete jõudude tegevusühtsuse saavutamise platvorm, määratletud maa sotsialismile ülemineku perspektiivid.

Partei mõju rahvahulkades kasvab. Parlamendivalimistel sai TKP 110 800 häält ja 6 saadikukohta (179-st). 1975. a. 7 kohta.

TKP delegatsioon võttis osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

TKP on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõtete alusel.

Partei kõrgeim organ on kongress, muul ajal Keskkomitee. Partei igapäevast tööd juhib Täidesaatev Komitee, kelle valib Keskkomitee. TKP esimees on K. Jespersen.

Partei keskhäälekandja on päevaleht «Land og Folk» («Maa ja Rahvas»), teoreetiline kuukiri on «Tiden» («Aeg»).

TAANI SOTSIAALDEMOKRAATLIK PARTEI (TSDP) — asutatud 1861. a. Taani suurim partei. Ühendab suure osa töölistest, teenistujatest, väikekodanlusest ja intelligentsist.

Väikeste vaheaegadega on TSDP esindajad paljude aastakümnete jooksul kas üksi või liidus kodanlike parteidega kuulunud valitsusse.

TSDP on lahti öelnud sotsialismist kui töölisliikumise eesmärgist, poliitilise võimu kättevõitmisest tööliskiassi poolt, tootmisvahendite ühiskondlikust omandist ja klassivõitlusest. Partei programm kuulutab «demokraatlikku sotsialismi» kapitalistliku ühiskonna raames.

XXXI kongressil (1973. a.) seadis partei juhtkond keskseks sisepoliitika küsimuseks nn. majandusdemokraatia kehtestamise.

TSDP juhtkond suhtub eitavalt kommunistide ettepanekusse tegevusühtsuse suhtes.

Välispoliitikas toetab TSDP NATO-t ja tihedat koostööd juhtivate lääneriikidega. 1962. a. asutas sotsiaaldemokraatlik valitsus Taani—Saksa FV ühise väejuhatuse. 1972. a. jaanuaris kirjutas sotsiaaldemokraatlik valitsus alla Taani Ühisturgu, Euroopa Söe- ja Terasekoondisse ja Euroopa Aatomienergiakoondisse astumise dokumendile.

Samal ajal on TSDP aatomirelva ja välismaiste sõjaväebaaside Taani territooriumile paigutamise vastu. Ta pooldab üldist ja täielikku desarmeerimist, tuumarelva keelustamist, toetas Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamise kokkukutsumist.

TSDP pooldab jõu rakendamisest hoidumise lepingute ideed, kiidab heaks Saksa FV lepingud NSV Liidu ja Poolaga. Ta toetab kontaktide arendamist NSV Liiduga.

TSDP-l on suur mõju ametiühingutes, kes eraldavad partei fondi märkimisväärseid summasid. Partei on tihedalt seotud ka kooperatsiooniliikumisega.

1973. a. parlamendivalimistel sai TSDP 789 600 häält (25,8%) ja võitis 46 mandaati (179-st) Folketingis. 1975. a. 53 kohta.

Parteil on 160 000 liiget.

TSDP on üles ehitatud territoriaalse tunnuse alusel. Partei algorganisatsioonid (osakonnad) ühendatakse piirkonna-, need omakorda ringkonnaorganisatsioonideks, mis tegutsevad valimisringkonna raames.

Partei kõrgeim organ on kongress, mis kutsutakse kokku kord 4 aasta jooksul. XXXI kongress peeti 1973. a. septembris.

Partei esimees on A. Jørgensen.

TSDP keskhäälekandja on päevaleht «Aktuelt» («Aktuaalne»), tema teoreetiline organ on ajakiri «Ny Politik» («Uus Poliitika»).

TAANI SOTSIALISTLIK RAHVAPARTEI (TSRP) — asutatud 1959. a. TKP-st 1958. a. välja heidetud revisionistide grupi poolt. Ühendab teatud osa töölistest, intelligentsist ja väiketeenistujatest.

Partei peab võimalikuks üle minna sotsialismile aktiivsete demokraatlike organite loomise abil.

Välispoliitikas pooldab TSRP maa väljaastumist NATO-st ja üleminekut neutraliteedipoliitikale. TSRP võttis aktiivselt osa võitlusest Taani Ühisturgu astumise vastu — see suurendas partei autoriteeti.

1973. a. parlamendivalimistel sai TSRP 183 300 häält (6%) ja 11 saadikukohta Folketingis. 1975. a. 9 kohta.

Partei kõrgeim organ on kongress.

TSRP esimees on G. Petersen.

Partei häälekandja on 5 korda nädalas ilmuv ajaleht «Minavisen».

VENSTRE (Pahempoolne Liberaalne Partei) — asutatud 1870. a. Väljendab keskmiste ja suurmaaomanike, põllumajandusega seotud linnaelanike ja liberaalselt meelestatud intelligentsi huve.

Vastavalt 1963. a. vastuvõetud programmile nõuab eraettevõtluse vabadust (kaasa arvatud põllumajandussaaduste vaba turustamine), maamaksude alandamist ja kaudsete maksude suurendamist, peab vajalikuks jäika finants- ja krediidipoliitikat elanikkonna tulude reguleerimisel. Välispoliitikas pooldab edasist osavõttu NATO-st, Taani sõjalise panuse säilitamist kohasel tasemel. Partei nõudis kõige resoluutsemalt Taani astumist Ühisturgu.

Venstrel on 114 300 liiget.

1973. a. parlamendivalimistel sai 372 300 häält (12,3%). Folketingis on tal 22 kohta. 1975. a. 42 kohta.

Venstre kõrgeim organ on konverents, konverentsidevahelisel ajal — Juhatus.

Partei esimees on P. Hartling.

Keskhäälekandja on päevaleht «Fyns Tidende» («Fynsi Teated»).

TSENTRUMI DEMOKRAADID — 1973. a. loodud partei. Ühendab väikekodanlikke elemente. On kinnisvaramaksude suurendamise vastu, toetab Taani osalemist NATO-s ja EMÜ-s ning nn. Euroopa armee loomist.

1973. a. parlamendivalimistel sai 236 800 häält (7,7%) ja 14 saadikukohta.

Partei esimees on E. Jacobsen.

ÕIGUSLIIT — 1919. a. tekkinud väikekodanlik partei, nõuab ettevõtluse ja isikuvabadust ning riigivõimu detsentraliseerimist. Ei poolda Taani osalemist EMÜ-s.

1973. a. parlamendivalimistel sai 88 000 häält (2,9%) ja 5 saadikukohta.

Partei esimees on J. Kirk.

KRISTLIK RAHVAPARTEI — 1970. a. asutatud kodanlik klerikaalne partei. 1973. a. parlamendivalimistel sai 123 200 häält (4,1%) ja 7 saadikukohta.

Partei esimees on J. Meller.

TŠEHHOSLOVAKKIA

(Tšehhoslovakkia Sotsialistlik Vabariik)

Tšehhoslovakkia Sotsialistlik Vabariik (TSSV) on föderaalne sotsialistlik riik, mis koosneb kahest võrdõiguslikust riigist — Tšehhi Sotsialistlikust Vabariigist ja Slovakkia Sotsialistlikust Vabariigist. TSSV asub Kesk-Euroopas. Pindala 127 900 km². Rahvaarv 14 634 000 (1. jaanuariks 1974).

Pärast seda, kui Nõukogude armee oli tšehhoslovakkia väeüksuste osavõtul vabastanud Tšehhoslovakkia hitlerlastest, saavutasid selle rahvad taas rahvusliku ja riikliku sõltumatuse (iseseisva riigina eksisteerib Tšehhoslovakkia 1918. aastast peale), maal kehtestati rahvademokraatlik kord ja teostati sügavad sotsiaal-majanduslikud ümberkorraldused. 1948. a. veebruaris sai TSKP poolt juhitud töötajatelt otsustavalt lüüa kodanlus, kes oli üritanud kontrrevolutsioonilist riigipööret. Veebruarisündmuste tulemused tähistasid sotsialistliku revolutsiooni võitu, viisid proletariaadi diktatuuri kehtestamisele riigis ja avasid avarad võimalused sotsialismi ehitamiseks. Sotsialistlikus ülesehitustöös saavutasid Tšehhoslovakkia rahvad suurt edu. 1960. a. võeti vastu uus põhiseadus ja Tšehhoslovakkiat hakati nimetama Tšehhoslovakkia Sotsialistlikuks Vabariigiks (TSSV). TSSV kõrgeim seadusandlik organ on Föderaalkogu (parlament). Riigipea on president (valitakse 5 aastaks). Kõrgeim täidesaatev organ on Föderaalkogu ees vastutav föderaalvalitsus. 1968. a. põhjustasid riigis tegutsenud sotsialismivastased jõud ja parteisse kuulunud parempoolsed oportunistid sügava poliitilise kriisi ja üritasid välismaa imperialistlike ringkondade abil sooritada kontrrevolutsioonilist riigipööret. Sotsialismimaade vennalikule internatsionalistlikule abile toetudes suutsid Tšehhoslovakkia töötajad kaitsta sotsialismi saavutusi. TSKP juhtimisel on töötajad saavutanud suurt edu poliitika, majanduse, sotsiaalküsimuste ja kultuuri vallas. Tšehhoslovakkia rahvusvahelised positsioonid on kindlustunud. Sotsialismiehitamise ülesannete realiseerimisest võtavad aktiivselt osa kõik Rahvusrindesse kuuluvad Tšehhoslovakkia poliitilised parteid.

TŠEHHOSLOVAKKIA KOMMUNISTLIK PARTEI (TSKP) — moodustus 1921. a. mais Tšehhoslovakkia

Sotsiaaldemokraatliku Partei marksistliku tiiva baasil, kui Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni mõjul toimunud revolutsioonilise tõusu perioodil tekkinud kommunistlikud organisatsioonid ja grupid ühinesid. TSKP loomisel etendasid väljapaistvat osa B. Šmeral, A. Zapotocky, K. Kreibach jt. Tšehhoslovakkia töölisliikumise tegelased. Suur tähtsus TSKP loomisel ja tugevdamisel oli V. I. Lenini abil. Leninlikku tüüpi parteina formeerus TSKP võitluses oportunistlike elementidega. V kongressil (1929. a.) asus partei etteotsa marksistlik-leninlik tuumik Klement Gottwaldi juhtimisel.

Kodanliku Vabariigi aastail juhtis TSKP Tšehhoslovakkia töötajate võitlust kapitalistliku ekspluateerimise vastu, kaitstes töörahva õigusi ja nõudes selle elutingimuste parandamist. Partei kasutas ühtsusrinde taktikale tuginedes mitmesuguseid võitlusvorme ja -meetodeid. 30-ndatel aastatel oli TSKP ainus partei, kes järjekindlalt võitles fašismiohu vastu, riigi vabaduse ja rahvusliku sõltumatuse eest. 1938. a. TSKP keelustati, kuid ta jätkas võitlust põranda all. Fašistliku okupatsiooni ajal koondas TSKP enda ümber kõik edumeelsed jõud, asudes Tšehhide ja Slovakkide Rahvusrinde etteotsa.

TSKP võttis aktiivselt osa tšehhoslovakkia väeüksuste loomisest NSV Liidu territooriumil. L. Svoboda juhtimisel võitlesid need Nõukogude relvajõudude koosseisus fašistlike vallutajate vastu. Kommunistid olid 1944. a. Slovakkia rahvusliku ülestõusu ja 1945. a. mais puhkenud tšehhi rahva ülestõusu eesotsas.

Pärast seda, kui Tšehhoslovakkia oli vabastatud fašistlikest okupantidest ja riigis oli kehtestatud rahvademokraatlik kord, taotles TSKP rahvuslik-demokraatliku revolutsiooni ülekasvamist sotsialistlikuks. 1948. a. veebruaris juhtis ta töötajate võitlust reaktsioonijõududega.

1948. a. juunis liitus TSKP-ga marksismi-leninismi alusel Sotsiaaldemokraatlik Partei. 1949. a. toimunud TSKP IX kongress võttis vastu partei peakursi sotsialismi ehitamisele, määras kindlaks ülesanded maa industrialiseerimisel ja põllumajanduse sotsialistlikul ümberkorraldamisel. TSKP X kongress (1954. a.) konstateeris, et esimese viie aasta plaani (1949—1954) täitmise tulemusena on riigis rajatud sotsialistliku ühiskonna kindel vundament ja et sotsialistlik sektor on muutunud majanduses otsustavaks. TSKP üleriigiline konverents (1960. a.) leidis, et Tšehhoslovakkias on võitnud sotsialistlikud tootmissuhted. Konverents kiitis heaks uue sotsialistliku konstitutsiooni projekti, mille Rahvuskogu võttis vastu 1960. a. juulis.

Sotsialismi ehitamisel tehti Tšehhoslovakkias suuri edusamme, töölisklassi võim tugevnes ja tagati tootlike jõudude võimas kasv, rahva ainelise ja kultuurilise elatustaseme tõus, kindlustus riigi rahvusvaheline seisund. Tee nendele saavutustele polnud kerge. Sel perioodil oli partei tegevuses hulk raskusi, tehti üksikuid vigu. TSKP XIII kongress (1966. a.) määras peatee nendest raskustest ülesaamiseks ja tekkinud probleemide lahendamiseks. TSKP juhtkond ei taganud aga puuduste ja vigade õigeaegset kõrvaldamist.

TSKP Keskkomitee 1968. a. jaanuaripleenum nõudis kõige selle kõrvaldamist, mis segas sotsialistliku ühiskonna edasist arengut, ja vabastas A. Novotny TSKP Keskkomitee esimese sekretäri kohalt. Jaanuaripleenumil saavutasid aga ülekaalu parempoolsed oportunistid ja seal valitud TSKP Keskkomitee juhtkond ei võtnud meetmeid seatud ülesannete lahendamiseks. Ta avas laia tee parempoolsete ja sotsialismivaenulike jõudude pealetungiks. Need ründasid partei marksistlik-leninlikku kurssi ja sotsialismi aluseid, püüdsid õõnestada Tšehhoslovakkia sõbralikke suhteid Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaadega. 1968. a. augustis tekkis Tšehhoslovakkias kontrrevolutsiooniline situatsioon.

Marksismi-leninismi positsioonidel seisvad ja proletaarse internatsionalismi üritusele ustavad kommunistid asusid sotsialismi kaitsele. Sotsialismimaade vennalikule internatsionaalsele abile toetudes mobiliseeris TSKP töölisklassi ja kõik töötajad sotsialismi saavutuste kaitsele. Parteis ja riigis valitsenud olukorras tuli murrang pärast TSKP Keskkomitee 1969. aasta aprillipleenumit, millel valiti TSKP Keskkomitee uus juhtkond eesotsas G. Husakiga ja mis alustas sihikindlat tööd partei konsolideerimiseks marksismi-leninismi põhimõtete alusel, tema juhtiva rolli taastamiseks ühiskonnas. Parteis valitsenud olukorra normaliseerimisel oli tähtsaks etapiks TSKP Keskkomitee 1970. aasta detsembripleenum, mis võttis vastu dokumendi «Pärast TSKP XIII kongressi Tšehhoslovakkia Kommunistlikus Parteis ja ühiskonnas toimunud kriisilise arenemise õppetunnid», mis analüüsis sügavalt poliitilise kriisi põhjusi.

1971. a. mais toimunud TSKP XIV kongress demonstreeris ilmekalt marksistlik-leninlike jõudude võitu võitluses TSKP taastamise eest leninlikku tüüpi parteina ja tema juhtiva osa kindlustumist ühiskonnas. Kongress tähendas proletaarse internatsionalismi printsiipide triumfi. Ta kinnitas rahvamajanduse arendamise plaani direktiivid aastaiks 1971—1975. Neis määrati kindlaks sotsialistliku majanduse edasise kasvu ja töötajate elatustaseme tõusu kurss.

TSKP võttis osa rahvusvahelistest kommunistlike ja töölisparteide nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a. Ta võitleb aktiivselt ülemaailmse kommunistliku liikumise marksismile-leninismile rajatud ühtsuse eest, sõpruse ja koostöö arendamise eest NSV Liidu ja teiste sotsialistliku sõprusühenduse maadega.

Partei kõrgeim organ on kord 5 aasta jooksul kokkukutsutav kongress. See valib Keskkomitee ja Keskkontrollirevisjonikomisjoni. Partei töö juhtimiseks kongressidevahelisel ajal valib Keskkomitee presiidiumi ja sekretariaadi. Keskkomitee valib peasekretäri ja sekretärid.

TSKP-l on 1 234 000 liiget ja liikmekandidaati (1973. a. jaanuaris). Sotsiaalselt koosseisult moodustavad töölised 44,1%, koopereerunud talupojad 4,7% ja intelligents 31,6% liikmeskonnast. TSSV Föderaalkogus esindab TSKP-d 253 saadikut.

TSKP peasekretär on Gustav Husak.

Partei keskhäälekandja on päevaleht «Rude Pravo» («Punane Tõde»), poliitilis-teoreetiline ajakiri, «Nová mysl» («Uus Mõte»).

TSKP territoriaalses organisatsioonis — Slovakkia Kommunistlikus Parteis — on umbes 300 000 liiget ja liikmekandidaati (1973. a. jaanuaris). SKP Keskkomitee esimene sekretär on J. Lenárt.

SKP Keskkomitee häälekandja on päevaleht «Pravda» («Tõde»).

TŠEHHOSLOVAKKIA RAHVAPARTEI (TSRP) — asutatud 1948. a. veebruaris pärast 1918. aastast eksisteerinud samanimelise kodanliku partei reorganiseerimist. TSRP ühendab kristliku maailmavaatega kodanikke (peamiselt talupoegi, mõningaid varem väikekodanluse hulka kuulunud kihte, väikest osa intelligentsist ja töölistest). Partei kuulub TSSV Rahvusrindesse, tunnustab TSKP juhtivat osa maa elus. 1972. a. toimunud TSRP järjekordne kongress kiitis heaks TSKP XIV kongressil kavandatud sotsialistliku ühiskonna edasise arengu programmi. TSRP tegutseb Tšehhi Sotsialistlikus Vabariigis. Partei on esindatud TSSV Föderaalkogus, Tšehhi Rahvusnõukogus, Tšehhi Sotsialistliku Vabariigi valitsuse ja kohalikes rahvuskomiteedes. TSRP kõgeim organ on kongress. Muul ajal juhib partei tegevust kongressil valitav Keskkomitee, jooksvat tööd juhivad Keskkomitee Presiidium ja Sekretariaat.

Partei esimees on Rostislav Petera.

TSRP keskhäälekandja on päevaleht «Lidova Demokracie» («Rahvademokraatia»).

TŠEHHOSLOVAKKIA SOTSIALISTLIK PARTEI (TSSP) — asutatud 1948. aastal 1897. aastast eksisteerinud Natsionaalsotsialistliku Partei selle osa baasil, mis 1948. a. veebruarisündmuste ajal suhtus positiivselt rahvademokraatlikku korda. TSSP ühendab väiksearvulisi rahvakihte, kes varem kuulusid linna kesk- ja väikekodanluse ning intelligentsi hulka, samuti väikest osa töölistest ja talupoegadest. TSSP kuulub TSSV Rahvusrindesse, tunnus-

tab TSKP juhtivat osa maa elus ja toetab Tšehhoslovakkias sotsialismi ehitamise programmi. Partei tegutseb Tšehhi Sotsialistlikus Vabariigis. Ta on esindatud TSSV Föderaalkogus, Tšehhi Rahvusnõukogus, Tšehhi Sotsialistliku Vabariigi valitsuses ja kohalikes rahvuskomiteedes.

TSSP kõrgeim organ on üleriigiline konverents, kes valib Keskkomitee; see valib omakorda partei Presiidiumi ja Sekretariaadi. 1972. a. toimus TSSP järjekordne üleriigiline konverents, kes kiitis heaks TSKP XIV kongressil väljatöötatud Tšehhoslovakkias sotsialistliku ühiskonna edasiarendamise programmi.

TSSP esimees on Bohuslav Kučera.

Partei keskhäälekandja on päevaleht «Svobodne Slovo» («Vaba Sõna»).

SLOVAKKIA TAASSÜNNI PARTEI (STP) — moodustus 1948. a. pärast töötajate võitu tagurluse üle. Ühendab väikest osa Slovakkia linna- ja maatöötajatest. Partei loomisel astusid sellesse veebruarisündmuste ajal lagunenud Demokraatliku Partei kõige edumeelsemad elemendid. Partei kuulub Slovakkia Rahvusrindesse, toetab sotsialismi ehitamise programmi, tunnustab TSKP juhtivat rolli. STP-l on esindajad TSSV Föderaalkogus ja slovaki rahvuslikes riigiorganites.

Partei esimees on Josef Martan.

Partei trükiorgan on päevaleht «Lud» («Rahvas»).

SLOVAKKIA VABADUSEPARTEI (SVP) — moodustus 1946. a. Demokraatlikust Parteist lahku lüües. Ühendas väikest osa endisest slovaki väikekodanlusest, teenistujatest ja intelligentsist — peamiselt katoliiklasi. 1948. a. veebruarini ajas SVP juhtkond tagurlikku poliitikat. 1948. a. veebruarisündmuste ajal ja varsti pärast neid partei juhtkond vahetati välja, liikmeskond puhastati tagurlikest elementidest. Partei kuulub Slovakkia Rahvusrindesse, toetab selle programmi, teeb koostööd TSKP-ga ja teiste parteidega. SVP-l on esindajad TSSV Föderaalkogus ja Slovakkia rahvuslikes riigiorganites.

Partei esimees on Mihail Žakovic.

SVP trükiorgan on päevaleht «Svoboda» («Vabadus»).

UNGARI

(Ungari Rahvavabariik)

Sotsialistlik riik Kesk-Euroopas. Pindala 93 030 km². Rahvaarv 10 443 000 (1. novembril 1973).

Sel ajal, kui Nõukogude armee vabastas Ungarit fašismist, hakkasid ungari töötajad Kommunistliku Partei juhtimisel nõudma vaba Ungarit. 1944. detsembris loodi Ungari Sõltumatuse Rahvusrinne (USRR) ja Ajutine Rahvusvalitsus. 1. veebruaril 1946 kuulutati Ungari vabariigiks. 1948. a. keskpaiku jõudis lõpule üldde mokraatliku revolutsiooni ümberkasvamine sotsialistlikuks revolutsiooniks. Rahvavõimu aastail hakkasid riigi majanduses tänu sotsiaal-majanduslikele ümberkorraldustele valitsema sotsialistlikud tootmissuhted. 1956. a. alustasid aga rahvusvahelise imperialismi poolt tagant ässitatud tagurlike jõudude jäänused kontrrevolutsioonilist mässu. Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaade internatsionaalsele abile toetudes purustasid töötajad Ungari revolutsioonilise tööliste-talupoegade valitsuse juhtimisel kontrrevolutsiooni jõud ja kaitsesid sotsialismi saavutusi. Ungari Sotsialistliku Töölispartei (USTP) juhtimisel on Ungari töötajad saavutanud suurt edu kõigis rahvamajandusharudes. Ungarile suure tähtsusega on majanduslik koostöö NSV Liidu ja teiste sotsialismimaadega. Ungari võtab aktiivselt osa Vastastikuse Majandusabi Nõukogu (VMN) ja Varssavi Lepingu Organisatsiooni tegevusest.

Kõrgeim võimuorgan on URV Riigikogu, kõrgeim täidesaatev organ on Ministrite Nõukogu.

Ungari välispoliitika on erineva ühiskonnakorraga riikide rahuliku kooseksisteerimise, rahu ja rahvastevahelise sõpruse poliitika.

UNGARI SOTSIALISTLIK TÖÖLISPARTEI (USTP) — riigi ainus poliitiline partei. Praeguse nime sai 1956. a. novembris pärast Ungari Töötajate Partei (Ungari Kommunistliku Partei järeltulija) reorganiseerimist.

Ungari Kommunistlik Partei moodustati 24. novembril 1918. a. ja see oli 1919. a. märtsis võitnud Ungari esimese proletaarse revolutsiooni põhiline juhtiv jõud. Ungari Nõukogude Vabariigi langemise järel läks partei põranda alla, jätkates võitlust terrorile ja jälitamisele vaatamata.

Ungari KP oli resoluutselt Ungari osavõtu vastu NSV Liidu vastasest sõjast ja nõudis väljaastumist hitlerlikust blokist. Teise maailmasõja ajal tõstis Ungari KP rahvahulgad võitlusele hitlerliku Saksamaaga ja selle satelliidiga — hortistliku režiimiga. 1944. a. seadis partei eesmärgiks antifašistliku relvastatud ülestõusu ja asus looma partisanisalku.

Kui Nõukogude armee oli vabastanud Ungari, hakkas Kommunistlik Partei juhtima rahvahulkade võitlust demokraatlike ümberkorralduste järjekindla teostamise ja rahvademokraatliku revolutsiooni sotsialistlikuks ümberkasvamise eest. Partei algatusel teostati mitmed reformid, sealhulgas agraarreform, tööstuse, pankade ja transpordi natsionaliseerimine.

1948. a. juunis ühinesid Kommunistlik Partei ja Sotsiaaldemokraatlik Partei marksismi-leninismi alusel Ungari Töötajate Parteiks. Riigis rajati sotsialistliku majanduse alused, arenes kultuurirevolutsioon. Kuid UTP juhtkond tegi sotsialistlikus ülesehitustöös tõsiseid vigu, rikuti parteielu ja sotsialistliku seaduslikkuse norme jne. 1956. a. partei reorganiseeriti ja nimetati Ungari Sotsialistlikuks Töölisparteiks (USTP).

USTP juhtimisel saavutati kiiresti ühiskonna poliitiline ja majanduslik konsolideerumine, kasvas URV rahvusvaheline autoriteet. 1961. a. lõpetati edukalt külade sotsialistlik koopereerimine. USTP VIII kongress (1962. a. november) teatas sotsialismi aluste rajamisest Ungaris ja üleminekust sotsialistliku ühiskonna täieliku rajamise etappi. Partei IX kongressil (1966. a.) kavandatud ülesannete täitmine võimaldas veelgi edasi liikuda sotsialismiehitamise teel. Edukalt täideti rahvamajanduse arendamise kolmas viie aasta plaan (1966—1970).

USTP IX kongressil muudeti partei põhikirja, muu hulgas kaotati kandidaadistaaž, laiendati parteiorganisatsioonide õigust kontrollida administratsiooni tegevust.

USTP X kongress (1970. a. november) rõhutas, et partei ja rahva põhiülesanne on sotsialismiehitamise kursi jätkamine kõrgemal tasemel. Kongress pidas vajalikuks igakülgselt tugevdada partei juhtivat osa, märkis sotsialistliku demokraatia arendamise abinõude tähtsust. Erilist tähelepanu osutati neljanda viisaastaku ülesannete täitmisele, sotsialistliku plaanipärase majandamise tugevdamisele. Kongress kiitis heaks mõned USTP põhikirja muudatused, sealhulgas parteisse astumisel nõutava vanusemäära alandamise 21 aastalt 18 aastale.

Tähtsaks sündmuseks partei elus oli USTP Keskkomitee 1972. a. novembripleenum, kes arutas X kongressi otsuste täitmist. Pleenum kavandas majandus- ja sotsiaalpoliitika, ideoloogilise töö ja parteiehituse valdkonnas mitmed abinõud, mis peavad kaasa aitama USTP peajoone järjekindlamale elluviimisele.

[1975. a. märtsis toimus VSTP XI kongress, mis võttis vastu uue programmavalduse juba täidetud 1948. a. programmi asemele. Selles seatakse ülesanne 15—20 aasta jooksul üles ehitada Ungaris arenenud sotsialistlik ühiskond ning lähemale jõuda ajaloolisele eesmärgile — kommunismile. Sellel ajavahemikul nähakse ette suurendada rahvatulu iga elaniku kohta 2—2,5 korda ja tööstustoodangut 2,5—3 korda. Rõhutatakse töölisklassi ja tema partei osa.

Kongressi resolutsioonis seatakse ülesanded lähemaks viieks aastaks nii majanduses (tõus natsionaalse tulu osas 30%, tööstuses 3—35%, põllumajanduses 16—18%). Rõhutatakse partei tugevdamise ja sotsialistliku riigi edasiarendamise, vennasparteidega, eriti NLKP-ga sidemete tihen-

damise ning rahuarmastava välispoliitika jätkamise vajadust.

XI kongress tegi mõningaid muudatusi partei põhikirja partei ideoloogilis-poliitilise ja tegevusühtsuse tugevdamise huvides.

Südamlikult võeti vastu 29 vennaspartei delegatsioonid. NLKP delegatsiooni juhtis NLKP KK peasekretär L. Brežnev.]

USTP-l on umbes 750 000 liiget (1973. a.). Sotsiaalne koosseis: 58,3% liikmetest on töölised, 14,2% talupojad.

USTP on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõtte alusel. Partei kõrgeim organ on kongress, mis kutsutakse kokku kord 4 aasta takka. Kongress valib Keskkomitee ja Keskkontrollikomisjoni. Keskkomitee valib partei jooksva töö juhtimiseks Keskkomitee Poliitbüroo ja Sekretariaadi.

USTP Keskkomitee esimene sekretär on Janos Kadar.

Partei keskhäälekandja on ajaleht «Nepszabadsag» («Rahva Vabadus»). Teoreetilised ja poliitilised organid: kuukirjad «Tarsadalmi Szemle» («Ühiskondlik Ringvaade») ja «Partelet» («Partei Elu»).

AASIA

AFGANISTAN

(Afganistani Vabariik)

Riik Aasias, Kesk-Idas. Pindala 655 000 km². Rahvaarv 17 miljonit (1972. a.).

17. aug. 1973. a. toimunud riigipöörde tulemusena kaotati maal monarhia ja Afganistanist sai vabariik.

Vabariiklik valitsus deklareeris, et uus režiim seab oma eesmärgiks mitmete sotsiaal-majanduslike reformide teostamise; välispoliitikas peetakse kinni sekkumatuse ja neutraliteedi põhimõtetest ning sõprusest kõigi maailma rahvastega, eriti naabritega.

Esimene katse poliitilisi parteisid puudutava seaduse väljatöötamiseks tehti 1964. a. (sel aastal võeti vastu põhiseadus, mis kuulutas välja sõna-, trüki- ning poliitiliste parteide loomise vabaduse). Kuid poliitilisi parteisid ei moodustatud.

Keskusteks, mille ümber rühmituvad erinevad poliitilised jõud, on ajalehed. Ajaleht «Vahdat» («Ühtsus») alustas ilmumist Kabulis 1966. a. Ta kuulutas oma eesmärgiks «klasside harmoonial» rajaneva ühiskonna loomise. Ajaleht on toetanud segamajanduse (riiklik-era) arendamise kurssi ning propageerinud rahvusliku tootmise igakülgset laiendamist. Ajaleht «Afgan Milljat» («Afgaani Rahvus») ilmub 1966. a-st peale.

Laiade rahvahulkade huve väljendavate ühiskondlike jõudude seisukohti valgustab ajaleht «Halk» («Rahvas»).

[Töötatakse välja uut vabariiklikku põhiseadust. Tulevase poliitilise süsteemi kohta ütles president Daud: «Kibedad kogemused, mis me ise oleme saanud ja asjade käik teistes maades, kellega meil on sarnased tingimused, näitavad meile, et mitmeparteisüsteem võib viia teatud raskustele ja mõnikord takistada progressi.»]

AOMEN

(Macao)

Aomen (1959. aastani Macao) asub Lõuna-Hiina mere rannikul, on Portugali võimu all. Pindala 16 km². Rahvaarv 350 000 (1970. a.).

[1975. a. jaanuaris avaldas Portugali valitsus nõusolekut astuda Hiina RV-ga läbirääkimistesse Aomeni tulevase statuudi kohta. Ei välistatud tema üleandmist Hiina RV-le.

1974. a. loodi Macao Demokraatlik Keskus, mis väljendas oma solidaarsust Portugali revolutsiooniga.

1975. a. juulis võttis Aomenis loodud 18-liikmeline Põhiseadusassamblee vastu otsuse jääda Portugali koosseisu. Teatati, et seda plaani toetab ka Aomeni hiinlastest elanikkond.]

BAHREIN

(Bahreini riik)

Asub Bahreini arhipelaagi saartel Pärsia lahe loodeosas. Pindala 622 km². Rahvaarv 225 000 (1972. a.).

Bahrein on a-st 1971 sõltumatu riik, monarhia. Riigipeaks on emiir. Seadusandlik võim kuulub emiirile ja Rahvuskogule. Täidesaatvat võimu teostab Riiginõukogu eesotsas peaministriga.[1]

Poliitiliste parteide ja organisatsioonide tegevus on keelatud.

BAHREINI RAHVUSLIK VABASTUSRINNE (BRV) on Bahreini patri-

[1] 1975. a. augustis saatis emiir laiali Rahvuskogu, mis koosnes ühiskondlike organisatsioonide ja assotsiatsioonide esindajaist ning valitsuse liikmeist. Valitsus reorganiseeriti. — *Toim.*

ootide progressiivne organisatsioon, mis rajati 1955. a. BRV toetas 1965. a. Bahreini rahva imperialismivastaseid väljaastumisi, 1967. a. juhtis ta solidaarsusliikumist araabia maade toetuseks. BRV on Aasia ja Aafrika Maade Solidaarsusorganisatsiooni liige, ta on sidemeis mitmete riikide, sealhulgas sotsialistlike maade ühiskondlike organisatsioonidega.

BANGLADESH

(Bangladeshi Rahvavabariik)

Riik Lõuna-Aasia subkontinendi kirdeosas. Pindala 141 200 km². Rahvaarv u. 75 miljonit (1972. a.).

Bangladeshi Rahvavabariik oli 1971. a-ni Pakistani Idaprovints. Selle provintsi mittevõrdõiguslik seisund, tema majanduslik ja poliitiline diskrimineerimine Lääne-Pakistani kodanluse ja mõisnike ladviku poolt oli peamine põhjus laialdase rahvusliku liikumise arengule, mis taotles algul Ida-Pakistani autonoomiat, 26. märtsist 1971. a. aga täielikku sõltumatust.

Riigipeaks on põhiseaduse kohaselt president, kelle valib ühekojaline parlament. Seadusandlik võim kuulub presidendile ja Rahvuskogule. Täidesaatvat võimu teostab peaminister ja valitsus.

[1975. aasta jaanuaris tegi Rahvuskogu põhiseadusse paranduse, mille kohaselt riigis kehtestati presidendisüsteem. Presidendile anti õigus luua riigis ainus «rahvuslik partei». Sel juhtumil nähti ette teiste poliitiliste parteide laialisaatmine. Vastava dekreedi avaldaski M. Rahman 24. veebruaril 1975. Kuni üldvalimisteni oli presidendiks kuulutatud Mujibur Rahman, kes varem oli valitsuse juht.]

Sõltumatuse väljakuulutamisele järgnenud perioodil on saavutatud edu purustatud majanduse taastamises, riikluse kindlustamises, esmajärguliste majandusprobleemide lahendamises. Vastavalt sotsiaalmajanduslike ümberkorralduste programmile riigistati 80% suurtest tööstusettevõtetest, raudtee-, õhu- ja meretransport, erapangad ja -kindlustuskompaniid ning kehtestati riigi kontroll väliskaubanduse üle. Kaotati kõige vaesemate talupoegade majandeilt võetav maks, võeti vastu seadus maavalduste maksimaalsuuruse kindlaksmääramise kohta. Jõustus uus, progressiivse iseloomuga põhiseadus.

Kuid valitsuse ees seisab veel visa võitlus toiduainete ja esmajärguliste tarbekaupade puudusega, inflatsiooni, tööpuuduse, korruptsiooni ja spekulatsiooniga. Neid ajutisi raskusi üritavad oma eesmärkideks ära kasutada rahvavastased parempoolsed ning äärmuslikult pahempoolsed jõud.

[15. augustil 1975 toimus Bangladeshis sõjaväeline riigipööre. President Rahman ja paljud tema lähimad kaastöölised hukati. Parteid keelati.]

On tugevnenud Bangladeshi seisund rahvusvahelisel areenil; seda soodustas Mujibur Rahmani valitsuse sõltumatu rahuarmastav poliitika. Bangladeshi on juba tunnustanud 116 maailma riiki (1973. a.), ta on võetud paljude rahvusvaheliste organisatsioonide liikmeks. Oluliselt tugevnesid Nõukogude—Bangladeshi suhted, seda eriti pärast peaminister Mujibur Rahmani külaskäiku Nõukogude Liitu 1972. a. märtsis.[1]

KOMMUNISTLIK PARTEI (BKP) rajati 1948. a. märtsis India Kommunistliku Partei Ida-Bengali organisatsioonide baasil (pärast India jagamist 1947. a. sai Ida-Bengalist Pakistani osa). 1971. a. aprillini kandis ta Ida-Pakistani Kommunistliku Partei nime.

1954. a. BKP keelustati ning jätkas tegevust sügaval põranda all. 1971. a-ni kannatas partei Pakistani võimude julmade repressioonide all. Vahistati ja heideti vanglasse üle 3000 parteiaktivisti, neist paljud hukkusid.

Illegaalse tegevuse perioodil pidas BKP aktiivset võitlust töötajate demokraatlike õiguste ning rahvahulkade elu parandamise eest, nõudis mõisnike maavalduste kaotamist, väliskompaniide ja suurtööstuse riigistamist ning sõltumatu välispoliitika teostamist. Parteil oli tähtis osa võitluses Ida-Bengali demokraatlike ja progressiivsete jõudude ühendamise eest, eriti Ühendatud Rinde (1954. a.), Rahvusliku Demokraatliku Rinde (1962. a.), Ühendatud Opositsiooni (1964. a.) ning Demokraatliku Tegevuskomitee (1968. a.) loomises.

1971. a. osales BKP aktiivselt võitluses sõjalise kildkonna režiimi vastu, maa sõltumatuse eest.

1971. a. aprillis võttis Ida-Pakistani Kommunistlik Partei nimeks Bangladeshi Kommunistlik Partei.

Pärast seda, kui Bangladesh saavutas 1971. a. detsembris sõltumatuse ja partei legaliseeriti, nägi BKP oma peaülesannet «rahva loominguliste jõudude mobiliseerimises taastamaks maa majandus ja parendamaks masside olukorda». Selle eesmärgi saavutamiseks taotles partei aktiivselt ja järjekindlalt maa demokraatlike ja patriootlike jõudude ühtsust; ta toonitas, et rahvusliku ja sotsiaalse taassünni keerukate ülesannete lahendamisest on objektiivselt huvitatud rahva valdav enamus ning et see huvitatus loob hea aluse ühtsuse saavutamiseks.

BKP toetab sotsiaal-majanduslike ümberkujunduste programmi, mille Mujibur Rahmani valitsus pärast sõltumatuse kättevõitmist oli välja kuulutanud.

Hoides järjekindlalt kurssi noore riigi konsolideerimisele progressiivsetel alustel, rõhutas BKP, et olukorras, kus on kujunemas uus sotsiaalpoliitiline süsteem, tuleb anda otsustav vastulöök pahempoolsetele ekstremistlikele ning parempoolsetele jõududele, kes on oma rahvavaenulikus tegevuses faktiliselt liitunud.

BKP delegatsioon osales 1969. a. Kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelise nõupidamise töös. 1972. a. juulis—augustis ning 1973. a. augustis külastasid BKP delegatsioonid Nõukogude Liitu.

Partei ülesehituse organisatsiooniliseks printsiibiks on demokraatlik tsentralism.

BKP kõrgeim organ on kongress; kongresside vaheajal juhib tööd Keskkomitee. Nüüdne Keskkomitee on valitud partei II kongressil, mis toimus Daccas 1973. a. detsembris.

Keskkomitee peasekretär on M. Farhad, partei esimees — M. Singh.

[Vastavalt presidendi dekreedile üheparteisüsteemi kehtestamisest 1975. a. veebruarist oli BKP ametlikult keelatud. BKP juhtkond soovitas oma liikmetel astuda ühtlasi ainulubatud partei Talupoegade-tööliste Rahvaliiga liikmeks. 1975. a. riigipööre tõi kaasa BKP täieliku illegaalsuse.]

TALUPOEGADE-TÖÖLISTE RAHVALIIGA (TTRL, algkeelne lühend BAKSAL. Moodustati 1975. a. 24. veebruaril seoses riigis üheparteisüsteemi sisseviimisega. TTRL põhibaasiks sai senine valitsev partei Rahvaliiga (RL tuntud ka Awami Liiga nime all), mis moodustati 1949. a. juunis Ida-Pakistanis. Asutajaiks oli rühm poliitikategelasi, kes olid opositsioonis Pakistanis tollal võimul oleva Muhameedliku Liigaga. Partei kajastab väike- ja keskkodanluse ning maaomanike huve, tal on laiade rahvamasside toetus.

1952. a. toimus Rahvaliiga esimene kongress, mis määras kindlaks põhilised programmilised orientiirid: radikaalse maareformi läbiviimine, maa industrialiseerimine, ühiskondliku korra demokratiseerimine, laialdase autonoomia andmine Ida-Pakistanile, sõltumatu välispoliitika teostamine. Partei peasekretäriks valiti šeik Mujibur Rahman.

Pakistanis 1958. a. toimunud sõjalise pöörde järel Rahvaliiga keelustati, mitmed tema juhid heideti vanglasse, partei saadeti laiali. 1964. a. toimus Rahvaliiga taasasutamine. Tema uue programmi aluseks said «Kuus punkti», millega taotleti Ida-Pakistanile maksimaalset autonoomiat.

Pakistani ajaloo esimestel üldistel parlamendivalimistel 1970. a. saavutas Rahvaliiga võidu. Ta võitis 167 kohta (313-st) Rahvuskogus ning 298 kohta (310-st) Ida-Pakistani Seadusandlikus Kogus, saades sellega võimaluse moodustada niihästi Pakistani keskvalitsust kui ka Ida-Pakistani valitsust.

[1] 1975. a. augustis toimunud riigipöörde järel lubati jätkata põhiliselt endist blokkidevälist välispoliitilist kurssi. — *Toim.*

1971. a. märtsis keelustas Pakistani sõjaväeline administratsioon Rahvaliiga tegevuse. Ida-Pakistani elanike vastu päästeti valla repressioonid ja terror.

1971. a. märtsist detsembrini pidas Rahvaliiga koos teiste patriootlike parteidega relvastatud võitlust sõltumatu Bangladeshi riigi loomiseks. Arreteerimise eest pääsenud Rahvaliiga juhid kuulutasid Ida-Pakistani 1971. a. aprillis sõltumatuks Bangladeshi Rahvavabariigiks.

Pärast iseseisvuse saavutamist avaldatud programmilistes dokumentides kutsub Rahvaliiga rajama Bangladeshis «demokraatlikku ühiskonda, mis on vaba inimese ekspluateerimisest inimese poolt ning mis tugineb bengali rahvusluse põhimõtetele». Partei poliitika põhiprintsiipidena on välja kuulutatud rahvuslus, sotsialism, demokraatia ja sekularism. Rahvaliiga välispoliitilise joone määravad rahumeelse kooseksisteerimise, blokkidega mitteliitumise ja neutraliteedi põhimõtted, sõpruse arendamine ja tugevdamine kõigi maadega.

Pärast sõltumatuse väljakuulutamist korraldatud esimestel üldistel parlamendi valimistel 1973. a. märtsis võitis Rahvaliiga 306 saadikumandaati (315-st) ning moodustas uuesti üheparteilise valitsuse.

[1975. a. augusti riigipöörde ajal BAKSAL-i liider M. Rahman tapeti. Septembris 1975. a. partei tegevus keelustati.

Sõltumatuse esimestel aastatel ajasid mõned pahemekstremistlikud parteid (**Rahvuslik Rahvapartei**, loodud 1967, liider A. H. Bhashani; **Rahvuslik Sotsialistlik Partei** eraldus RL-st 1972. a., liider Abdur Rab) Pekingi õhutusel valitsusele vaenulikku, riigi majandust desorienteerivat poliitikat, mis ajendas president M. Rahmanit 1975. a. kõiki parteisid keelama.

Radikaalselt meelestatud väikekodanluse ja progressiivse intelligentsi huve esindav imperialismi- ja feodalismivaenulik **Rahvuslik Rahvapartei** (asutatud 1957. aastal, liider M. Ahmad) moodustas aastail 1973—75 koos RL ja BKP-ga Rahva Ühtsusrinde.]

BHUTAN

Riik Lõuna-Aasias, Himaalaja mäestiku kaguosas. Pindala 46 000 km². Rahvaarv üle 1 miljoni (1970. a.). Bhutan on konstitutsiooniline monarhia, millel on spetsiaalne lepinguvahekord Indiaga. Riigipeaks on kuningas, kellele kuulub kõrgem võim riigis. Kuninga juures asub nõuandev komitee (Kuninglik Nõukogu). Seadusandlik organ on Rahvuskogu. Täidesaatvat võimu teostab kuningas Ministrite Nõukogu kaudu.

Poliitilised parteid ja organisatsioonid on keelustatud.

BHUTANI KONGRESS tegutseb väljaspool Bhutani.

BIRMA

(Birma Liidu Sotsialistlik Vabariik)

Riik Kagu-Aasias. Pindala 678 000 km². Rahvaarv 30 miljonit (1974. a.).

Birma saavutas sõltumatuse 4. I 1948. a. Briti koloniaalvõimu vastu peetud kauakestva rahvusliku vabadusvõitluse tulemusena.

2. III 1962. a. tulid võimule revolutsioonilised demokraadid, kes valisid Birma ühiskonna ümberkujundamiseks sotsialistliku orientatsiooni. Kooskõlas programmiga «Birma tee sotsialismile» teostasid nad töötajate huvides mitmeid tähtsaid sotsiaalmajanduslikke ümberkorraldusi. Välismaise kapitali ja rahvusliku suurkapitali natsionaliseerimise tulemusena koondati riigi kätte põhilised majandusharud, pangandus, transport, väliskaubandus ja suur osa sisekaubandusest, tervishoid ja haridus.

4. I 1974. a. vastu võetud uue põhiseaduse kohaselt kuulutati Birma Birma Liidu Sotsialistlikuks Vabariigiks. Riigipeaks on Riiginõukogu esimees, seadusandlikku võimu teostab Rahvakogu, täidesaatvat võimu Ministrite Nõukogu.

Välispoliitikas järgib Birma valitsus rahu ja positiivse neutraliteedi kurssi, arendades suhteid niihästi kapitalistlike, sotsialistlike kui ka arengumaadega.

1964. a. võttis Revolutsiooninõukogu vastu rahvusliku solidaarsuse kaitse seaduse, mille kohaselt saadeti laialt kõik poliitilised parteid ja massiorganisatsioonid. Birmas kehtestati ühe partei süsteem: valitsevaks parteiks sai revolutsiooniliste demokraatide rajatud Birma Sotsialistliku Programmi Partei.

1948. a-st peale käib riigis kodusõda. Relvastatud võitlust valitsuse vastu peavad Birma Kommunistlik Partei (asub Pekingi juhtkonna mõju all) ja tema juhtimisel tegutsev Rahvuslik Demokraatlik Ühisrinne, samuti poliitiliste emigrantide loodud opositsiooniline Ühendatud Rahvusliku Vabastuse Rinne ning feodaal-separatistlikud jõud, kes taotlevad Shani ja Kareni rahvusriikide eraldamist Birmast.

BIRMA KOMMUNISTLIK PARTEI (BKP) formeerus organisatsiooniliselt 15. VIII 1939. a. eri marksistlike gruppide ühinemise tulemusena.

Teises maailmasõjas (1939—1945) oli BKP-l oluline osa Birma patriootide mobiliseerimisel võitluseks Jaapani okupantidega. BKP I kongress, mis toimus illegaalselt 1943. a., otsustas moodustada ühtse rahvusrinde ning hoogustada relvastatud võitlust Jaapani militaristide vastu. BKP algatusel loodi 1944. a. ühtne üldrahvuslik imperialismivastane rinne — Antifašistlik Rahvavabastusliiga (ARL), mis 1945. a. märtsis innustas birma rahvast relvastatud ülestõusule Jaapani vallutajate vastu.

Pärast sõja lõppu — 1946. a. — legaalselt toimunud BKP II kongress seadis sihiks rahvusliku sõltumatuse kättevõitmise ning Briti koloniaalvõimu täieliku kaotamise. BKP tugevdas tunduvalt oma seisundit ARL-s ning rajas mitu töötajate massiorganisatsiooni. Birma revolutsiooni rahulikule arengule suunatud kurss põhjustas terava kriitika BKP-s tekkinud pahempoolse sektantliku rühmituse poolt, kes astus kommunistlikust parteist välja ning moodustas oma partei — Punase Lipu Kommunistliku Partei.

1946. a. oktoobris heideti BKP ARL-st välja ARL kodanliku juhtkonna kokkuleppepoliitika kritiseerimise pärast.

ARL-i lõhenemise tulemuseks oli sisepoliitilise olukorra teravnemine ning kodusõja puhkemine (1948. a. märtsis). Alates 1948. a-st on BKP põranda all. 1949. a. loodi BKP eestvõttel Rahvuslik Demokraatlik Ühisrinne.

1955. a. võttis BKP vastu programmi, mis seadis sihiks sotsialistliku ja kommunistliku ühiskonna ülesehitamise. Miinimumprogramm nägi ette kodusõja katkestamise, rahu taastamise, rahva demokraatlike õiguste laiendamise, ühtse rahvuslik-demokraatliku rinde loomise ning laialdasele demokraatlikule alusele tugineva valitsuse moodustamise.

BKP tegi ARL valitsusele ettepaneku alustada rahuläbirääkimisi, et lõpetada kodusõda. Kodanlik valitsus lükkas BKP rahuinitsiatiivi tagasi, nõudes BKP relvajõudude täielikku kapituleerumist. Rahuläbirääkimisteni jõuti alles 1963. a.

1960. a-te keskel sattus BKP Hiina mauistliku juhtkonna tugeva mõju alla, see teravdas parteisisest võitlust mauismi pooldajate ning vastaste vahel. Mauistide poolt BKP-le peale surutud «kultuurirevolutsiooni» tulemusena hävitati aastail 1967—1968 füüsiliselt mitmed silmapaistvad BKP juhid. Selles võitluses hukkus ka BKP KK esimees Thakin Than Thun. Võitluses valitsusvägedega tabas BKP-d 1968. a. ränk lüüasaamine (hõivati partei peakorter ning parteikool, hukkusid paljud BKP ja rahvavabastusarmee juhid), BKP kaotas peaaegu poole Keskkomitee liikmeist ning pidi viima oma tegevuse üle maa kirdepiirkonda.

BKP delegatsioonid osalesid 1957. ja 1960. a. Kommunistlike ja töölisparteide rahvusvaheliste nõupidamiste töös. Sattunud mauistide mõju alla, ei võtnud BKP osa Kommunistlike ja

töölisparteide 1969. a. rahvusvahelisest nõupidamisest.

BKP KK esimees on Thakin Zin.

ÜHENDATUD RAHVUSLIK-DEMOKRAATLIK RINNE (ÜRDR) moodustati 24. III 1949. a. BKP, revolutsioonilise armee ja Rahva Vabatahtliku Organisatsiooni esindajate konverentsil tööliste, talupoegade ja väikekodanluse ühisrindena.

Vastu võetud manifestis seadis ÜRDR sihiks väliskapitali konfiskeerimise, kõigi Birma ja Suurbritannia vahel sõlmitud ebavõrdsete lepingute tühistamise, mõisnike maavalduste likvideerimise, ARL valitsuse kukutamise ning asendamise ÜRDR valitsusega.

1963. a. pidas ÜRDR delegatsioon rahuläbirääkimisi Revolutsiooninõukoguga, kuid need ei andnud positiivseid tagajärgi. Revolutsiooninõukogu keeldus tunnistamast ÜRDR nõudeid: säilitada oma relvajõud ning kontroll vabastatud piirkondade üle.

1960. a-te lõpul astusid ÜRDR-st välja Kareni Ühendatud Rahvuslik Partei ning Uue Moni Riigi Partei protestimaks BKP juhtkonna Pekingimeelse poliitika vastu. Käesoleval ajal kuuluvad ÜRDR-i BKP, Kayah' Progressiivne Partei ning Chini Kõrgem Organisatsioon.

ÜRDR relvajõudude suurus on 4000—5000 in.

ÜRDR juhtivaks organiks on presiidium, mille eesotsas on BKP KK Poliitbüroo liige Thakin Chit.

BIRMA SOTSIALISTLIKU PROGRAMMI PARTEI (BSPP) asutati 1962. a. juulis kui revolutsioonilis-sotsialistlik partei, mis peab end Birma Liidu töörahva avangardiks.

BSPP programmiks on Revolutsiooninõukogu poliitiline deklaratsioon «Birma tee sotsialismile», mis avaldati 30. IV 1962. a. Partei eesmärk on ehitada Birmas sotsialistlik ühiskond oma, «Birma teed», mööda. Partei programm hülgab kapitalistliku arengutee ning kuulutab välja rea sotsiaalmajanduslikke ümberkorraldusi, mille ellurakendamine avab Birma ees mittekapitalistliku arengutee.

BSPP filosoofiliseks aluseks on dokument «Inimese ja keskkonna vaheliste suhete süsteem», mis võeti vastu 1963. a. jaanuaris.

BSPP-sse võetakse vähemalt 18-aastasi Birma kodanikke, kes tunnistavad partei programmi ja põhikirja. Vastuvõtt BSPP-sse toimub individuaalses korras. BSPP-sse astujast saab algul pooldaja, seejärel partei liikmekandidaat ja liige.

1971. a. toimus BSPP I kongress, mis valis partei juhtivad organid: Keskkomitee ja Keskse Inspektsioonikomitee. BSPP KK valis Keskkäitevkomitee ning KK sekretariaadi.

1973. a. oktoobris toimus BSPP II kongress, mis tegi parandusi partei põhikirjas, võttis vastu direktiivid majanduse arendamise plaanideks ning kinnitas uue põhiseaduse projekti.

BSPP hõlmab (1973. a. oktoobris) u. 108 000 liiget ja 416 000 liikmekandidaati. BSPP juhtimisel tegutsevad Tööliste Rahvanõukogu, talupoegade rahvanõukogud ning noorsoo-organisatsioon «Lanzin».

BSPP KK esimees on Ne Win, peasekretär — San Yu.

BSPP KK häälekandja on kuukiri «Paty Yeya Thadingzin» («Partei Elu»).

ÜHENDATUD RAHVUSLIKU VABASTUSE RINNE (ÜRVR). Rajati 1970. a. rühma Birma poliitiliste pagulaste poolt endise peaministri U Nu juhtimisel. Sellesse astusid Parlamentaarse Demokraatia Partei (asutatud 1969. a. esimees Bo Let Ya), Kareni Ühendatud Rahvuslik Partei (esimees Mang Ba Zan) ning Uue Moni Riigi Partei (esimees Nai Shwe Chin).

1970. a. mais Tai territooriumil toimunud kolme partei konverentsil kiideti heaks ühine deklaratsioon, milles esitati rinde tegevusprogramm. ÜRVR seab oma sihiks kukutada relva jõul revolutsiooniliste demokraatide valitsus ning taastada Birmas kodanlik parlamentaarne süsteem. ÜRVR on vastu sotsialistlikule orientatsioonile Birma ühiskonna ümberkujundamisel, Birmas teostatud sotsiaalmajanduslikele reformidele, riikliku sektori loomisele ning rahvusliku suur- ja keskmise kapitali riigistamisele. ÜRVR-sse kuuluvad kareni ja moni separatistide juhid nõudsid 1972. a. oma vastavate rahvaste õigust sõltumatusele. Seda nõuet toetas enamus Parlamentaarse Demokraatia Partei juhte, vaatamata U Nu vastuseisule (seoses sellega lahkus U Nu Parlamentaarse Demokraatia Partei ja ÜRVR esimehe ametikohalt). Parlamentaarse Demokraatia Partei, ÜRVR ja selle relvajõudude — Rahvavabastusarmee — juhiks sai Birma armee endine brigaadikindral Bo Le Ya, kes emigreeris Birmast pärast Revolutsiooninõukogu võimuletulekut 1962. a.

BRUNEI

Suurbritannia protektoraadi alune sultanaat. Asub Kalimantani (Borneo) saare looderannikul. Pindala 5800 km². Rahvaarv u. 200 000 (1972. a.). Kõrgem võim kuulub sultanile, kes on Täidesaatva Nõukogu juht. Suurbritanniaga 1972. a. sõlmitud lepingu kohaselt alluvad välissuhted ja riigikaitse Briti ülemkomissari kontrollile.

BRUNEI SÕLTUMATU RAHVUSRINNE asutati 1966. a. On valitsusega lojaalses opositsioonis, tal on 24 esindajat Täidesaatvas Nõukogus (55-st). Taotleb Bruneile suuremaid õigusi poliitika ja majanduse valdkonnas.

Rahvarinde esimees on Hafidz Lakasamana, sekretär Abdul Hamid.

FILIPIINID

(Filipiinide Vabariik)

Asub Kagu-Aasias. Sai iseseisvaks 4. juulil 1946. a., pärast peaaegu poole sajandi pikkust USA koloniaalhaldust. Pindala 299 700 km². Rahvaarv 40,3 miljonit (1973. a.).

Filipiinid on olnud Ameerika Ühendriikide tugeva poliitilise, sõjalise ja majandusliku mõju all. Vabariik kuulub SEATO blokki ning ASPAC-i ja ASEAN-i regionaalsetesse liitudesse, tema territooriumil asub USA sõjaväebaase.

Filipiinidel hoogustub liikumine täieliku vabanemise nimel Ameerika Ühendriikide sõltuvusest, suhete normaliseerimiseks NSV Liidu ja teiste sotsialistlike riikidega.[1]

23. septembril 1972. a. teiseks tähtajaks valitud president Fernando E. Marcos kehtestas riigis sõjaseisukorra, peatas põhiseaduse kehtivuse ja parlamendi tegevuse, keelustas kõik poliitilised parteid, samuti mitu ühiskondlikku organisatsiooni. Valitsus võttis vastu seadused, mis näevad ette maareformi läbiviimist, riigiaparaadi puhastamist korrumpeerunud ametnikest, erasõjavägede laialisaatmist, rahvusliku ettevõtluse ergutamist ning välispankade ja -firmade tegevusvabaduse piiramist.

1973. a. jaanuaris vastuvõetud uus põhiseadus asendas presidentliku valitsemisvormi parlamentlikuga.

Uue Seadusandliku Kogu valimisteni täidab selle ülesandeid Põhiseaduslik Assamblee ja riigipea kohustusi Fernando E. Marcos.

FILIPIINIDE KOMMUNISTLIK PARTEI (FKP). Asutatud 7. novembril 1930. a. FKP I kongress 1931. a. mais võttis vastu põhilised programmdokumendid ning valis partei Keskkomitee eesotsas Crysanto Evangelistiga. 1936. a. võeti Filipiinide Kommunistlik Partei Kominterni liikmeks. Ajavahemikul 1931—1937 oli FKP illegaalses olukorras. Oma III kongressil 1938. a. ühines Filipiinide Kommunistlik Partei 1932. a. legaalse töölisparteina asutatud Sotsialistliku Parteiga.

Teise maailmasõja eelõhtul avalikult tegutsedes omandas FKP suure autoriteedi töölis- ja talurahvaliikumises. 1940. a. valiti mitu kommunisti Luzoni piirkonna omavalitsusjuhtideks.

Jaapani okupatsiooni aastail algatas Filipiinide Kommunistlik Partei üldrahvaliku võitluse võõramaise ikke vastu. 1941. a. detsembris avaldatud memorandumis kutsus FKP Filipiinide

[1] 1975. a. kevadest peale on ka valitsus nõudnud USA Filipiinidel asuvaid baase puudutavate lepingute revideerimist. — *Toim.*

patrioote looma ühtset Jaapani-vastast rinnet ning alustama partisanisõda Jaapani okupantide vastu. 1942. a. lõi Filipiinide Kommunistlik Partei rahvaarmee Hukbalahap, kes kolm aastat võitles Jaapani röövvallutajatega.

Pärast Filipiinide vabanemist okupatsioonist tugevdas FKP veelgi oma mõju demokraatlikus liikumises. 1945. a. moodustati Filipiinide Kommunistliku Partei juhtimisel töölisorganisatsioonide Kongress, aasta hiljem Rahvuslik Talurahvaliit. 1946. a. üldvalimistel seisis FKP Demokraatliku Alliansi — patriootlike parteide ja organisatsioonide bloki eesotsas.

1946. a., Filipiinide iseseisvumise järel seadis Filipiinide Kommunistlik Partei oma eesmärgiks likvideerida riigi poliitiline ja majanduslik sõltuvus Ameerika Ühendriikidest, läbi viia agraarreform ning laiendada demokraatlikke vabadusi. Peljates FKP ja riigi teiste demokraatlike jõudude mõju kasvu, alustas Filipiinide tagurlus USA toetusel 1947. a. pealetungi rahva saavutustele. 1948. a. kuulutati Filipiinide Kommunistlik Partei väljaspool seadust olevaks. Samal aastal asus partei juhtima relvastatud võitlust valitsuse vastu. Esimese kahe aasta jooksul saavutas Vabastusarmee (Hukbong) mitu võitu Luzoni saarel. Relvastatud võitluses a-il 1948—1954 kandis FKP suuri kaotusi. Ränga hoobi andis parteile kogu Keskkomitee sekretariaadi areteerimine Manilas 1950. a.

1956. a. võttis Filipiinide Kommunistlik Partei kursi legaalsete ja illegaalsete võitlusvormide ühendamisele.

[1973. a. veebruaris põranda all toimunud FKP VI kongress arendas seda suunda edasi. Ta kinnitas kurssi relvastatud võitlusest loobumiseks poliitilise võitluse kasuks, seadis peaeesmärgiks töölisklassi liidu ikindlustamise talurahvaga, vasakpoolsete ja teiste demokraatlike jõududega, kõigi patriootidega. Otsustati jätkata võitlust partei legaliseerimise eest.

1974. oktoobris kohtusid FKP juhid president Marcosega. Saavutati kokkulepe amnestia ning FKP ja teiste demokraatlike massiorganisatsioonide legaliseerimise suhtes. See kinnitati presidendi dekreediga 3. novembril 1974. FKP juhid ja president Marcos esinesid ühisel miitingul. Sõjaseaduse tingimustes ei ole aga FKP registreeritud legaalse poliitilise parteina.

FKP uuestisünd kulges ägedas siseparteilises võitluses. 1967. a. heideti parteist välja mauistlik rühmitus, kes järgmisel aastal lõi Mao Zedongi Ideedel Rajaneva Filipiinide Kommunistliku Partei ning 1969. a. valitsuse vastu tegevust alustanud Uue Rahvaarmee. Analoogiliste positsioonidel on ka Demokraatlike Filipiinlaste Ühendus, mis koosneb põhiliselt USA-sse põgenenud emigrantidest. Nad kujutasid «reetmisena» FKP 1974. a. kokkulepet president Marcosega. Pärast Filipiinide—Hiina diplomaatiliste suhete kehtestamist 1975. a. suvel muutsid mauistlikud grupeeringud Filipiinidel oma suhtumist president Marcose režiimi, püüavad aga endiselt igati kahju tekitada FKP-le ja teistele demokraatlikele organisatsioonidele.]

FKP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelisest nõupidamisest 1969. a. ning viibis NLKP XXIV kongressil.

Filipiinide Kommunistliku Partei Keskkomitee peasekretär on P. Macapagal.

Häälekandja — ajaleht «Ang Komunista» («Kommunisti Hääl»).

LIBERAALNE PARTEI (LP). Asutatud 1946. a. Esindab Filipiinide suurkodanluse ja mõisnike huve.

Liberaalse Partei asutas Rahvuslaste Partei parempoolne rühmitus eesotsas M. Rojasega, kellest 1946. a. sai Filipiinide Vabariigi esimene president. M. Rojase valitsus sõlmis Ameerika Ühendriikidega ebavõrdseid lepinguid, mille tagajärjel Filipiinid sattusid imperialistlikest ringkondadest poliitilisse, majanduslikku ja sõjalisse sõltuvusse.

Olnud võimul a-il 1946—1953 ja 1961—1965, teostas Liberaalne Partei Ameerika-meelset välispoliitikat, tegi Filipiinidest USA agressiooni kaasosalise Koreas ja Lõuna-Vietnamis, lubas saartele rajada Ameerika Ühendriikide sõjaväebaase. Sisepoliitikas arendas Liberaalse Partei valitsus ulatuslikku pealetungi rahva demokraatlikele õigustele, surus relvajõul maha töölis- ja talurahvaliikumist, õhutas kommunismivastast hüsteeriat. Liberaalide Ameerika-meelne poliitika põhjustas nende kaotuse 1953., 1965. ja 1969. a. üldvalimistel.

1969. a. presidendivalimistel pooldas Liberaalne Partei sidemete tugevdamist USA-ga, väliskapitali ulatuslikumat hõlmamist Filipiinide majandusse ja suhete külmutamist sotsialistlike riikidega. Rahvusliku Partei valitsusega opositsioonis, nõuab Liberaalne Partei sõjaseisukorra tühistamist ning üldvalimiste korraldamist uue põhiseaduse alusel.

Liberaalse Partei esimees on G. Rojas. Peasekretär — B. Acino.

RAHVUSLIK KODANIKEPARTEI (RKP). Asutatud 1959. a. tuntud kodanliku natsionalisti C. Recto poolt. Partei esindab rahvusliku kodanluse ja haritlaskonna huve.

RKP nõuab, et Filipiinid arendaksid võrdõiguslikke suhteid Ameerika Ühendriikidega, sõbralikke sidemeid Aasia ja Aafrika maadega, et normaliseeritaks vahekorrad sotsialistlike riikidega.

Liider — L. Tanada.

RAHVUSLASTE PARTEI (RP). Asutatud 1907. a. Peegeldab Filipiinide kodanlik-mõisniklike ringkondade huve.

Kuulutanud oma eesmärgiks sõltumatuse saavutamise rahulikul teel, oskas partei võita paljude 1896—1901. a. revolutsioonist osavõtnute ja teiste patriootide poolehoiu. RP juhtimisel loodi 1913. a. Filipiinide esimene ametiühingukoondis.

Ameerika imperialismi võimutsemise perioodil tegi Rahvuslaste Partei kolonialistidega agaralt koostööd. 1934. a. asus ta juhtima Ameerika imperialistide kuulekaks tööriistaks osutunud autonoomset administratsiooni. Jaapani okupatsiooni ajal tegutsesid paljud Rahvuslaste Partei juhid käsikäes Jaapani militaristidega. Sedaaegu osales partei lihtliikmeid Jaapani-vastases liikumises.

1946. a. moodustas Rahvuslaste Partei valimisbloki Demokraatliku Alliansiga, kus juhtivat osa etendas Filipiinide Kommunistlik Partei. 1957. a. saavutas RP valimisvõidu, tema presidendikandidaat C. Garcia püstitas loosungi «Filipiinlased ennekõike!». Rahvusliku sõltumatuse tugevdamise lipukirja all võitis Rahvuslaste Partei ka 1965. ja 1969. a. üldvalimised. Tema presidendikandidaat Fernando E. Marcos lubas revideerida ebavõrdseid kokkuleppeid USA-ga, likvideerida Ameerika sõjaväebaasid Filipiinidel ja arendada suhteid sotsialistlike riikidega.

1972. a. kehtestas Rahvuslaste Partei valitsus Filipiinidel sõjaseisukorra ning esitas «uue ühiskonna» loomise programmi.

Rahvuslaste Partei esimees on G. Puyat. Peasekretär — C. E. Castaneda.

FILIPIINIDE SOTSIALISTLIK PARTEI (FSP). Asutatud 1967. a. Tööerakonna baasil.

Partei taotleb rahvademokraatliku võimuni jõudmist parlamentlikul teel. FSP 1971. a. vastuvõetud programm tunnistab partei ideoloogiaks teadusliku sotsialismi. Oma esmast ülesannet näeb Filipiinide Sotsialistlik Partei agraarreformi läbiviimises ja riigi industrialiseerimises, USA ja teiste maadega sõlmitud ebavõrdsete lepingute tühistamises, rahvusliku kultuuri ja kirjanduse arendamises, tasuta hariduse ja arstiabi sisseseadmises ning rahva elatustaseme tõstmises. Välispoliitika vallas pooldab FSP Filipiinide lahkumist SEATO-st ja ASEAN-ist, Ameerika Ühendriikidega sõlmitud vastastikuse kaitse pakti ülesütlemist, tuumarelva kasutamise keelustamist, normaalsete suhete jaluleseadmist kõigi riikidega, olenemata nende sotsiaalsest korrast. Lõppeesmärgiks on Filipiinide Sotsialistlik Partei kuulutanud sotsialistliku revolutsiooni läbiviimise ja sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise Filipiinidel.

FSP mõju all on üle 20 000 töölise, talupoja ning haritlase ühendav Fili-

piinide Ametiühingute Rahvuslik Assotsiatsioon.

FSP esimees on I. Lachisna. Peasekretär — T. Lansang.

Häälekandja — nädalaleht «Ang Socialista» («Sotsialisti Hääl»).

[Filipiinide põhjaosas on mitmed separatistlikud organisatsioonid püüdnud, kohati relvajõul, luua eraldi muhameedlikku riiki. Neist on kõige ekstremistlikum Maro Rahvuslik Vabastusrinne.]

HIINA

(Hiina Rahvavabariik)

Paikneb Sise- ja Ida-Aasias. Pindala u. 9,6 milj. km². Rahvaarv üle 800 miljoni (ÜRO hinnang 1972. a.).

Alates 19. sajandi algusest tegid imperialistlikud riigid — Suurbritannia, Jaapan, USA jt. — Hiina oma vallutuspoliitika objektiks, sundisid Hiinale peale mitmed orjastavad lepingud ning muutsid ta faktiliselt oma poolkoloniaks.

Hiina rahvas tõusis korduvalt võitlusele Mandžu vallutajate ja imperialistlike orjastajatega. Sellest annavad tunnistust Hiina rahvahulkade sellised väljaastumised nagu taipingite liikumine (1851.—1864.), Ihetuani ülestõus (1899.—1900.) ja Xinhai revolutsioon, millega kukutati Mandžu monarhia ning rajati vabariik. Iseäranis laia ulatuse omandas hiina rahva revolutsiooniline võitlus Venemaal toimunud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu mõjul. 1919. a. vapustas Hiinat imperialismi- ja feodalismivastane «Neljanda mai liikumine». 1921. a. asutati Hiina Kommunistlik Partei, mis asus juhtima rahva võitlust vabanemise eest, imperialistlike anastajate ja Jiang Jieshi reaktsioonilise feodaalkompradoorse kliki vastu.

Nõukogude Liit toetas ja abistas järjepidevalt hiina rahvast tema võitluses vabaduse ja sõltumatuse eest. Aastail 1937—1945 osutas Nõukogude Liit igakülgset abi võitluses Jaapani agressoritega. Jaapani Kvantungi armee purustamine Mandžuurias Nõukogude vägede poolt 1945. a. augustis ning Jaapani kapituleerumine lõid soodsad tingimused rahvarevolutsiooni võidule Hiinas.

1. IX 1949. a. kuulutati välja Hiina Rahvavabariik (HRV). Nõukogude valitsus tunnustas esimesena HRV-d. 14. II 1950. a. kirjutasid NSV Liit ja HRV alla sõpruse-, liidu- ja vastastikuse koostöö lepingule ning mitmetele muudele lepingutele, mille alusel HRV valitsus sai mitmesugust abi.

1953. a. asus HRV teostama rahvamajanduse arendamise esimest viie aasta plaani (1953.—1957.). HRV viljakas koostöö Nõukogude Liidu jt. sotsialistlike maadega võimaldas Hiinal edukalt täita esimese viisaastaku ülesanded. Hiinas rajati sotsialistliku tööstuse alused.

Ustavana proletaarse internatsionalismi põhimõtetele, osutas Nõukogude Liit hiina rahvale heldelt omakasupüüdmatut abi. Ajavahemikus 1950—1960 aitasid rohkem kui 10 000 nõukogude spetsialisti hiina rahval uut elu ehitada, andes talle edasi sotsialistliku ülesehituse rikkalikke kogemusi. Üle 22 000 Hiina kodaniku sai hariduse, kvalifikatsiooni või stažööripraktika Nõukogude Liidus. Ainuüksi Nõukogude Liidu kaasabiga ehitati Hiinas 256 suurt tööstusettevõtet, tsehhi ja muud objekti.

1954. a. põhiseaduse järgi on kõrgeim riigivõimuorgan Ülehiinaline Rahvaesindajate Kogu (ÜRK), selle istungite vaheajal aga ÜRK Alaline Komitee. Seadusandlikku võimu teostab ÜRK, täidesaatev võim kuulub Riiginõukogule.

[1975. a. jaanuaris võttis ÜRK neljanda koosseisu 1. istungjärk vastu HRV parandatud konstitutsiooni, mis on 1957. a. konstitutsioonist tunduvalt lühem (30 artiklit varasema 104 artikli asemel). Seadusandliku ja täitevvõimu struktuur jäi uues konstitutsioonis põhiliselt endiseks. Likvideeriti HRV esimehe koht. Vastavaid esinduslikke funktsioone täidab ÜRK esimees. 1975. a. konstitutsioon legaliseerib «kultuurirevolutsiooni» ajal moodustatud «revolutsioonikomiteed» kohtadel. Neid nimetatakse kohalike rahvaesindajate kogude alaliselt tegutsevaiks organeiks ja ühtlasi kohalikeks valitsusteks.]

HRV majandusliku aluse moodustab tootmisvahendite riiklik ja kooperatiivne omand. 1950. aastail teostatud sotsiaalsete ümberkorralduste käigus viidi läbi maareform, tehti lõpp välismaiste imperialistide ja kompradoorse kodanluse omandile, Hiina majandus viidi sotsialistliku planeerimise rööbastele, kasutati laialdaselt NSV Liidu abi.

Kuid 1950. aastate lõpul pääses Hiinas valitsema «eriline kurss». Majanduse juhtimise sotsialistlike printsiipide asemel hakati juurutama mauistide vääraid sotsiaal-majanduslikke vaateid ja voluntaristlikke eksperimente, mis põhjustasid majanduselus korralageduse.

Nn. kultuurirevolutsiooni (1966.—1969. aastail) vältel kihutas Mao Tsetongi rühmitus laiali konstitutsioonilised võimuorganid ning purustas töötajate poliitilised ja ühiskondlikud massiorganisatsioonid; kohtadel anti võim üle nn. revolutsioonikomiteedele, mis moodustati ja tegutsesid bürokraatliku tsentralismi printsiibil. Riigis kehtestati sõjalis-bürokraatliku rühmituse diktatuur.

HRV välispoliitika omandas selgejoonelise suurriiklik-šovinistliku ja hegemoonilise iseloomu. Selle poliitika aluseks seati antisovetism, võitlus sotsialistliku sõprusühenduse ja rahvusvahelise kommunistliku liikumisega, rahvusliku vabastusliikumise õõnestamine ja lõhestamine, ilmne liitumine imperialismi reaktsiooniliste jõududega, avalik vastuseis Nõukogude Liidu ja teiste rahujõudude kõigile sammudele, mis taotlevad rahvusvaheliste probleemide lahendamist ja rahvusvahelise pinevuse lõdvendamist.[1]

Mauistlik rühmitus kiidab heaks agressiivsete sõjaliste blokkide — CENTO ja NATO — tegevuse, ta tunnustas verise sõjaväehunta režiimi Tšiilis, toetab kolonisaatoreid ja teisi reaktsioonilisi jõude. Samaaegselt demonstreerisid Pekingi juhid avalikult oma negatiivset suhtumist bengali rahva rahvuslikku vabadusvõitlusse ning seisid vastu Bangladeshi Rahvavabariigi vastuvõtmisele ÜRO liikmeks.

Nõukogude Liit pooldab suhete normaliseerimist Hiinaga ning Hiina—Nõukogude sõpruse taastamist; see tuleks kasuks Hiina ja Nõukogude rahva huvidele, rahvusvahelise olukorra stabiliseerimisele ning ülemaailmse sotsialismi tugevdamisele. NLKP peab vajalikuks pidada järjekindlat võitlust mauismi teooria ja praktikaga, Hiina nüüdsete juhtide õõnestustegevusega nüüdisaja revolutsiooniliste jõudude ja ülemaailmse rahuürituse suhtes.

«Mis puutub meie suhetesse Hiinaga», ütles NLKP Keskkomitee peasekretär L. Brežnev 14. VI 1974. a. Moskvas Baumani valimisringkonna valijate koosolekul peetud kõnes, «siis kavatseme me loomulikult anda ka edaspidi vastulöögi nõukogudevastasele laimule, kaitsta kindlalt meie riigi huve, meie julgeolekut. Samal ajal pooldame me jätkuvalt Hiinaga suhete normaliseerimist, sõpruse taastamist suure hiina rahvaga proletaarse internatsionalismi kindlal alusel. Ühe sõnaga kavatseme me ka selles tähtsas küsimuses järjekindlalt ellu viia meie partei XXIV kongressi joont.»

HIINA KOMMUNISTLIK PARTEI (HKP) moodustati I asutamiskongressil 1921. a. juulis; kongress rajas partei organisatsioonilised alused ja määritles lõppeesmärgid. Peamised objektiivsed tegurid, mis soodustasid HKP moodustamist, olid Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni mõjul Hiinas aset leidnud rahvusliku vabastusliikumise võimas tõus ning hiina proletariaadi kui uue revolutsioonilise jõu astumine poliitilise võitluse areenile. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon

[1] 1975. a. «parandatud konstitutsioonist» on välja jäetud kõik 1954. a. konstitutsiooni punktid sõprusest Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistlike maadega, HRV rahuarmastavast välispoliitikast. Asemele on pandud Nõukogudevastane laim ja üleskutsed teha ettevalmistusi sõjaks. — *Toim.*

soodustas marksismi levikut Hiinas. Sel ajal tekkisid esimesed marksistlikud ringid, millesse kuulusid revolutsiooniliselt häälestatud väikekodanliku intelligentsi esindajad. Marksistlike ringide proletariaadi poliitiliseks parteiks ühendamise algatus tuli Kominternilt, kes osutas Hiinas tekkivale kommunistlikule liikumisele mitmekülgset teoreetilist, poliitilist ja organisatsioonilist abi.

Kommunistliku liikumise teke ja areng Hiinas toimus väga keerukas olukorras, mille määrasid vaevu kapitalistlikule arenguteele asunud maa üldine sotsiaal-majanduslik, poliitiline ja kultuuriline mahajäävus, proletariaadi nõrkus ning paljumiljoniliste talurahvahulkade domineerimine.

1922. a. toimunud HKP II kongressil võeti vastu HKP põhikiri ja manifest, mis määratles partei lähima ülesandena demokraatliku revolutsiooni teostamise. 1923. a. toimunud III kongress võttis suuna ühtse rahvuslik-revolutsioonilise rinde moodustamisele koos Guomindangiga.

Pärast revolutsiooni lüüasaamist 1927. a. ning järgnenud julmi repressioone pidi partei oma tegevuse raskuspunkti maale üle viima. Spetsiifilist arenguteed pidi kulges Hiina revolutsioon, milles domineerisid võitluse relvastatud vormid. Tohutut survet avaldas revolutsioonile natsionalistlik ideoloogia oma mitmesuguseis varjundeis, mis ulatusid suurriiklikust šovinismist väikekodanlik-revolutsioonilise natsionalismini. Selle tagajärjel kujunes HKP-s esineva kahe põhijoone — proletaar-internatsionalistliku ja väikekodanlik-natsionalistliku — võitlus iseäranis teravaks ja keerukaks.

Tänu HKP tihedaile sidemeile Kominterniga, kellel oli otsustav osa partei teoreetilise, poliitilise ja organisatsioonilise baasi väljatöötamises ning Hiina revolutsiooni strateegia ja taktika kujundamises, õnnestus HKP proletaarseil jõududel 1920.—1930. aastail saada jagu ohtlikest väikekodanlikest kallakuist (chenduxu'ism, putšism, lilisangism, pahempoolne sektantlus). Kuid 1930. aastate lõpust peale hakkas HKP-s järk-järgult arenema ja võimust võtma väikekodanlik-natsionalistlik kallak; seda põhjustasid HKP kauaaegne eraldatus töölisklassist ning Teise maailmasõja perioodil toimunud sidemete nõrgenemine rahvusvahelise kommunistliku liikumisega.

Kasutades ära fraktsioonilise võitluse meetodeid, kaasa arvatud füüsiline arveteõiendamine mitte meelepäraste isikutega, tõrjusid mauistid partei proletaarsed ja internatsionalistlikud jõud tahaplaanile, hõivasid tähtsamad võtmepositsioonid, revideerisid HKP programmi suunitlust, muutsid partei ideoloogilisi, teoreetilisi ja organisatsioonilisi põhimõtteid, asendades marksismi-leninismi nn. «hiinastatud marksismiga» või siis väikekodanlik-natsionalistlike «Mao Zedongi ideedega».

1945. a. toimunud HKP VII kongress legaliseeris faktiliselt mauismi ideelise ja organisatsioonilise ülemvõimu parteis. Kongressi poolt vastu võetud partei uude põhikirja lülitati esmakordselt säte sellest, et «Hiina Kommunistlik Partei juhindub kogu oma tegevuses Mao Zedongi ideedest», aga mitte marksismist-leninismist. Keskkomitee uues koosseisus saavutasid mauistid rõhuva enamuse.

Vaatamata antimarksistlike mauistlike vaadete negatiivsele mõjule, suutis HKP ära kasutada soodsat rahvusvahelist ja siseolukorda, mis oli kujunenud Saksa fašismi ning Jaapani militarismi purustamise ja reaktsioonilise Guomindangi režiimi lagunemise tulemusena; partei juhtis ja konsolideeris hiina rahva paljumiljonilisi hulki ning viis rahvarevolutsiooni võiduka lõpuni. Selle võidu otsustavaid tegureid oli NLKP ja Nõukogude Liidu igakülgne abi Hiina revolutsioonilistele jõududele.

Rahvarevolutsiooni võiduks (1949. a.) oli HKP-st saanud Hiinas ainus revolutsiooniline massipartei (3,5 milj liiget); ta tugines hiina rahva laiadele hulkadele, aastatepikkuse koostöö traditsioonidele rahvusvahelise kommunistliku liikumisega, pidas end selle liikumise osaks ning kuulutas oma lõppeesmärgiks sotsialismi ja kommunismi ülesehitamise. Ühtaegu oli HKP

oma koosseisult valdavalt talupoeglik partei; proletariaadi kiht parteis oli tühiselt väike (u. 1% liikmeist).

HKP-st sai valitsev partei. HKP esimest tegevusperioodi valitseva partei seisundis (1949.—1957. a-d) iseloomustab positiivsete protsesside ülekaal. Partei poliitiline joon ja praktiline tegevus vastasid tervikuna linna ja maa töörahvahulkade vajadustele ja ootustele ning Hiina rahvuslikele huvidele.

HKP tervetel jõududel õnnestus üleminekuperioodil sotsialismile kavandada ja osaliselt ellu viia partei peajoon, mis oli kooskõlas sotsialismi ehitamise üldiste seaduspärasustega; HKP VIII kongressil (1956. a. mais) õnnestus neil isegi mauiste võita — taastada marksismi-leninismi roll partei peamise ideelis-teoreetilise alusena. Sotsialistliku ülesehitustöö laiahaardeline programm, mille HKP VIII kongress vastu võttis, kavandas sotsialistliku industrialiseerimise kiirendatud ja plaanipärase läbiviimise, sotsialistlike tootmissuhete ja sotsialistliku demokraatia arendamise ja tugevdamise, rahva heaolu tunduva kasvu, nägi ette ajada rahuarmastavat sotsialistlikku välispoliitikat, mis vastaks proletaarse internatsionalismi põhimõtetele ja sotsialistliku sõpruskonna kindlustamise huvidele.

VIII kongressi ajal oli HKP-s 10,7 milj. liiget ja liikmekandidaati, sealhulgas kõigest 14% töölisi; talupojad moodustasid partei liikmeskonnast 69%, haritlased 12%, ülejäänud 5%. Partei selline koosseis pidi paratamatult mõjustama tema ideoloogiat, poliitikat ja praktilist tegevust. Parteis püsisid ja arenesid väikekodanlikud natsionalistlikud tendentsid, mis said aeg-ajalt võimust proletaarsete internatsionalistlike tendentside üle.

Nn. kultuurirevolutsiooni tulemusena pääses HKP-s valitsema Mao Zedongi joon; see tähistas täielikku lahkulöömist marksismi-leninismi põhimõtetest ja rahvusvahelisest kommunistlikust liikumisest.

HKP IX kongress legaliseeris mauistlike ja antimarksistlike ideeliste, poliitiliste ja organisatsiooniliste vaadete ülevõimu parteis. Kuid IX kongressi otsused ei leevendanud mauismi kriisi, vaid süvendasid seda, soodustasid mauistlikus ladvikus eneses toimuva sisevõitluse teravnemist (1971. a. septembrisündmused ja Lin Biao afäär).

Ametlike andmete põhjal kuulus HKP-sse 1973. a. 28 milj. inimest.

Põhikirja järgi on HKP organisatsiooniliseks printsiibiks demokraatlik tsentralism, kuid tegelikkuses on see kõikjal asendatud bürokraatliku tsentralismiga; ühtaegu püsivad parteis edasi sügavalt juurdunud tendentsid — kolkalikkus ja klikkide moodustamise kalduvus. Partei juhtivaid organeid — niihästi koha peal kui ka keskuses — ei valita, vaid määratakse ülaltpoolt.

HKP-l pole ametlikku üksikasjalist programmi. Programmi aset täidab põhikirja lühike preambula, mida on igal kongressil tugevasti muudetud. Partei lähimaks programmiliseks põhieesmärgiks, mis kuulutati välja VIII kongressil ja mida vormiliselt kinnitati IX ja X kongressil, on sotsialismi ülesehitamine Hiinas. Tegelikkuses on see programm kõrvale heidetud ning asendatud Mao Zedongi sotsialismivastaste «vaadetega». Partei ideoloogiliseks aluseks on jällegi kuulutatud mitte marksism-leninism, vaid «Mao Zedongi ideed».

HKP viimane, X kongress, toimus 24.—28. VIII 1973. a. Kongress viidi läbi ennetähtaegselt, erilise saladuskatte all. Kongressi delegaate ei valitud, vaid nad selekteeriti välja «korduvate arvamustevahetuste ja konsultatsioonide» teel. Kongress kiitis heaks poliitilise aruande, kuulas ära ettekande muudatustest partei põhikirjas, tegi põhikirjas muudatusi ja moodustas Keskkomitee.

Kongressi dokumendid osutavad, et Hiina juhtkond ei teinud märkimisväärseid muudatusi IX kongressi joones, mis tähistas omal ajal täielikku lahkulöömist VIII kongressi sotsialismi ehitamist taotlevast peajoonest, lõhet sõpruses NSV Liidu ja teiste sotsialismimaadega ning loobumist ühisest

võitlusest imperialismi agressiivsete sepitsuste vastu.

Sõjaka suurriikliku šovinismi vaimu õhkub niihästi kõigist kongressi dokumentidest kui ka nüüdse mauistliku juhtkonna praktilistest tegudest. Kongressi otsustega sanktsioneeriti antisovetism kui ametlik riiklik ja parteiline doktriin.

HKP X kongressi dokumentide sisu tõendab Hiina juhtkonna hegemonistlike püüdluste muutumatust, kavatsust jätkata ka edaspidi poliitilist võitlust ülemaailmse kommunistliku liikumisega, katseid seda liikumist lõhestada, vastandades vennasparteidele mauistlikke rühmitusi, kes tegutsevad Pekingi juhtnööride kohaselt.

[1975. a. jaanuaris toimunud HKP Keskkomitee pleenum tegi mõningad muutused partei juhtkonna isik-koosseisus. Pärast pleenumit tugevnes veelgi antisovetism Hiina välispoliitikas ning töölistelt viimase väljapigistamine (kaasa arvatud puhkepäevade ärajätmine) majanduse vallas.]

Partei põhikirjas on leidnud kinnitust partei organiseerimise mauistlikud printsiibid. Partei ülesanded siseriigis taandab põhikiri peaaegu eranditult lakkamatule võitlusele mauismi vastastega. Põhikiri seadustab faktiliselt nn. kultuurirevolutsiooni aastail õitsenud poliitilise võitluse meetodid ja vormid — permanentsed «puhastused», repressiivsed kampaaniad, terrori. Nn. kultuurirevolutsioonid on parteisisese elu alalise normina leidnud põhikirjas ametliku tunnustuse.

HKP kõrgeim organ on kongress, mis valib Keskkomitee. HKP Keskkomitee valib Poliitbüroo, selle Alalise Komitee ja Keskkomitee esimehe.

HKP Keskkomitee esimees on Mao Zedong.[1]

Partei häälekandjad on päevaleht «Renmin Ribao» («Rahvaleht») ja kuukiri «Hongqi» («Punalipp»).

Hiinas eksisteerib 8 «demokraatlikku», olemuselt kodanlikku parteid, kes toetasid HKP imperialismi- ja feodalismivastast programmi ja tunnustasid tema juhtimist. Need on: Demokraatlik Liiga, Talupoegade ja Tööliste Demokraatlik Partei, Taivani Demokraatliku Omavalitsuse Liiga, Riigi Demokraatliku Ülesehitamise Ühing, Demokraatiale Kaasaaitamise Ühing, Kolmanda Septembri Ühing, Õigluse Taotlemise Partei ja Guomindangi Revolutsiooniline Komitee. Esimestel aastatel pärast Hiina Rahvavabariigi moodustamist ilmutasid nad tähelepandavat poliitilist aktiivsust (ehkki rangelt piiratud ulatuses), andsid välja oma häälekandjaid. Nende parteide esindajad arvati seadusandlike organite ja Hiina Rahvavabariigi valitsuse koosseisu.

1957. ja 1958. a. tabas «demokraatlikke» parteisid karm kriitika, puhastused ja reorganiseerimine, nad jäid ilma oma häälekandjaist.

IISRAEL

(Iisraeli Riik)

Riik Lähis-Idas. Pindala 14 000 km² (piirides, mis määrati kindlaks ÜRO Peaassamblee otsusega 29. XI 1947. a. Suurbritannia mandaadi tühistamise ja Palestiina alal kahe riigi — araabia ja juudi riigi — loomise kohta). Rahvaarv 3,3 miljonit (1973. a. lõpul).

Iisrael on vabariik. Riigipeaks on president. Seadusandlikku võimu teostab Knesset (ühekojaline parlament). Täidesaatev võim kuulub presidendile.

1948.—1949. a. sõja tulemusena okupeeris Iisrael 6700 km². 1967. a. juunis vallandas Iisrael uue agressiooni araabia riikide vastu ning hõivas u. 60 000 km² Egiptusele, Süüriale ja Jordaaniale kuuluvat territooriumi. Kuna Iisrael keeldus oma vägesid okupeeritud aladelt välja viimast, nagu nägi ette Julgeolekunõukogu resolutsioon nr. 242, tekkis Iisraelil 1973. a. oktoobris Egiptuse ja Süüriaga uus relvastatud konflikt.

Iisrael on oma riikliku olemasolu algusest peale ajanud araabia naabermaade suhtes agressiivset poliitikat ning tekitanud Lähis-Idas pinevust. Iisraeli valitsevad ringkonnad, kes ignoreerivad ÜRO Julgeolekunõukogu otsuseid ning trotsivad avalikku arvamust, on viinud oma maa rahvusvahelise isolatsiooni olukorda.

Maailma avalikkuse tugevnev surve sundis Iisraeli valitsust nõustuma tulevahetuse lõpetamisega ning soostuma osa võtma Genfi rahukonverentsist Lähis-Ida küsimuses. 1974. a. jaanuaris Egiptuse ja Iisraeli vahel saavutatud kokkuleppe tulemusena teostati 1974. a. märtsi alguseks Egiptuse ja Iisraeli vägede lahkuviimine Suessi kanali idakaldal asuvas vööndis ning loodi puhvertsoon.

[31. mail 1974 saavutati samasugune kokkulepe Iisraeli—Süüria vahel Iisraeli vägede tagasiviimise kohta osalt okupeeritud Golani kõrgendikult, mis järgmisel kuul ellu viidi. 4. septembril 1975 kirjutati alla uuele vaherahukokkuleppele Iisraeli ja Egiptuse vahel Iisraeli vägede edasise tagasitõmbumise kohta Siinail. Araabia progressiivne üldsus suhtus sellesse eitavalt ja tõlgendas seda Araabia ühisrinde lõhestamisena, kuivõrd selles leppes tegi Egiptus poliitilisi ja majanduslikke järeleandmisi Iisraelile.]

IISTRAELI KOMMUNISTLIK PARTEI (IKP) asutati 1919. a. Palestiina Sotsialistliku Töölisparteina. 1921. a. nimetati ta ümber Palestiina Kommunistlikuks Parteiks ning 1948. a. (pärast Iisraeli riigi moodustamist). Iisraeli Kommunistlikuks Parteiks.

Ajavahemikus 1921—1942 tegutses partei põranda all.

IKP on otsustavalt ja järjekindlalt taotlenud Lähis-Ida kriisi rahumeelset reguleerimist Julgeolekunõukogu 22. XI 1967. a. resolutsiooni ja teiste ÜRO resolutsioonide alusel, Iisraeli ning araabia maade vahelist sõprust ja koostööd, ta on tauninud Iisraeli valitsevate ringkondade rahvavastast poliitikat, mille tagajärjel Iisraelist on saanud imperialismi tööriist Lähis-Idas.

IKP võitleb riikliku ja ühiskondlik-poliitilise elu demokratiseerimise, töölisklassi ja muude töötajate huvide ning araablaste ja juutide võrdõiguslikkuse eest. Partei paljastab järjekindlalt sionismi ideoloogiat ning näitab tema reaktsioonilist olemust.

IKP on riigi ainus partei, mille liikmeteks on täieliku võrdõiguslikkuse alusel niihästi töötavad juudid kui ka araablased.

IKP XVI (1969. a. algus) ning XVII kongressi (1972. a. juuni) vahelisel perioodil kasvas tunduvalt partei liikmeskond. Knessetis on IKP-l 4 kohta.

IKP delegatsioonid osalesid 1957., 1960. ja 1969. a. kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistes nõupidamistes.

Partei on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõtetel. Kõrgemaks organiks on kongress, kongresside vaheajal on juhtivaiks organeiks Poliitbüroo ja sekretariaat.

IKP KK peasekretär on Meir Vilner.

Partei häälekandjad on nädalalehed «Zu Haderech» («See Tee») ja «Al-Ittihad» («Liit»).

SÕLTUMATU LIBERAALNE PARTEI (SLP) moodustati 1965. a. Liberaalsest Parteist eraldunud pahempoolsest tiivast. Poliitiliselt suunitluselt ei erine ta praktiliselt Liberaalsest Parteist, kuid on oma hoiakult viimasest mõõdukam. Parteil on Knessetis 4 kohta ning ta kuulub valitsuskoalitsiooni.

Sõltumatu Liberaalse Partei juht on Moshe Kol.

Häälekandja on ajaleht «Haaretz» («Maa»).

ÜHENDATUD TÖÖLISPARTEI (algkeelne lühend MAPAM) asutati 1948. a. kolme pahempoolse sionistliku töölispartei ühinemisel. MAPAM on püüdnud mõningaid marksistlikke ideesid sionismiga «kohandada», ta pooldas kaherahvuselise juudi-araabia riigi loomist Palestiinas ning hääletas Knessetis mõnikord üheskoos kommunistliku parteiga, kuid on alati keeldunud ühisrindest kommunistidega. 1955. a. alates kaldus MAPAM-i juhtkond järkjärgult kokkulepluse positsioonidele

[1] 1975. a. parandatud konstitutsiooni kohaselt on HKP Keskkomitee esimees ühtlasi ka relvajõudude ülemjuhataja. — *Toim.*

ning MAPAM muutus MAI partei ripatsiks.

Oma pahempoolsete nõudmistega õnnestus MAPAM-il omal ajal petta osa töölisklassist ja intelligentsist, kes seda sionistlikku parteid toetavad. Tegelikult ignoreerib MAPAM Iisraeli töötajate klassihuve ning ajab Iisraeli natsionalistliku ja monopolistliku ladviku suhtes kokkuleppepoliitikat. Osaledes palju aastaid mitmes koalitsioonivalitsuses, toetas MAPAM Iisraeli agressiooni Egiptuse vastu 1956. a. ning Egiptuse ja Süüria vastu 1967. a.

Blokis MAI-ga on MAPAM-il alluv seisund. Viimastel Knesseti valimistel esinesid MAPAM-i kandidaadid ühistes nimekirjades MAI-ga. 1971. a. võeti vastu MAPAM-i uus programm, mille aluseks on antisovetism ja ideoloogiline lähedus MAI-ga.

MAPAM-i liikmeskond on u. 38 000 in.

Partei juht on Meir Talmi.

MAPAM-i häälekandja on ajaleht «Al-Hamishmar» («Valvel»).

IISRAELI TÖÖPARTEI (algkeelne lühend MAI) moodustati 1968. a. kolme sionistliku sotsiaalreformistliku partei — MAPAI-i (Iisraeli Töölispartei), Ahdut Gaavoda (Töö Ühendus) ning Rafi (Iisraeli Töölisnimekiri) — ühinemisel. Mainitud kolme partei ühinemise ideeliseks aluseks oli agressioon araabia maade vastu, araabia alade annekteerimise taotlus ning keeldumine Lähis-Ida kriisi poliitilisest reguleerimisest.

MAI kongressil (1971. a. aprillis) võeti vastu programm, mis vastas täielikult valitsuse välispoliitilisele joonele. Iisraeli valitseva partei — MAI — poliitika alustugesid on antikommunism ja antisovetism. MAI poliitika soodustab kohalikku ja välismaist suurkapitali ning religioosset diktaati. Kuid partei juhtkonnas esineb vastuolusid välispoliitika valdkonnas, sõja ja rahu küsimustes.

MAI osaleb Sotsialistliku Internatsionaali tegevuses. Parteisse kuulub u. 300 000 liiget. Koos MAPAI-i parteiga, kellega ta moodustab «Maarah-i» bloki, on MAI-l Knessetis 51 kohta (120-st).

Militarismi ja šovinismi jätkuv määratsemine, G. Meiri valitsuse avantüristliku välispoliitilise joone läbikukkumine 1973. a. oktoobris puhkenud sõjategevuse käigus ning soovimatus teha sellest faktist realistlikke järeldusi tingisid MAI seisundi mõningase nõrgenemise 1973. a. detsembris korraldatud parlamendivalimistel ning äärmusliku «Likudi» bloki saadikumandaatide arvu suurenemise. Parlamendisisesed vastuolud ja poliitiline ebastabiilsus soodustasid G. Meiri tagasiastumist 1974. a. aprillis.

Kuid MAI-l on lisaks võtmepositsioonidele riigiaparaadis ka tähelepandav seisund maa majanduses.

MAPAI ning seejärel MAI on alates 1933. a. peale etendanud suurt osa Ülemaailmse Sionistliku Organisatsiooni (ÜSO) tegevuses. MAI-sse kuuluvate parteide liidritest koosneb ÜSO juhtkonna ladvik, millest moodustatakse põhiliselt valitsus.

MAI liider on peaminister I. Rabin, peasekretär M. Zarmi. Häälekandja on nädalaleht «Ot» («Kirjatäht»).

[Partei uue liidri Itzhak Rabini moodustatud koalitsioonivalitsuses on peale juhtpositsioonil oleva MAI esindatud veel MAPAI (nende ühisel parlamendifraktsioonil on 51 kohta 120-st), RRV ja SLP.

MAI liberaalsema tiiva esindajad, peamiselt ülikoolide õppejõudude hulgast, on 1973. a. koondunud «Teoreetilisse gruppi diskussioonideks sotsiaalsete ja poliitiliste probleemide üle». Sellele seisab lähedal mitme partei esindajatest ja sõltumatutest, peamiselt intelligentsist, üliõpilastest koosnev grupp «Sinui», kes peab otstarbekohaseks saavutada kokkulepet araablastega territoriaalsete kompromisside teel.

1975. a. eraldusid MAI-st vasakpoolse tiiva esindajad ja moodustasid koos mõnede teiste kodanlik-liberaalsete gruppidega partei «Ya'ad». Knessetis on see esindatud 4 deputaadiga.]

MAI-sse kuuluvate poliitiliste parteide liidrid säilitavad oma endised parteid eraldi rühmitustena.

MAPAI on asutatud 1930. a. Selle partei juhtkond orienteerub kõige avalikumalt USA-le.

Pärast Iisraeli riigi rajamist haaras MAPAI maa juhtimises võtmepositsioonid. Valitsuse poliitika tähtsamad küsimused formuleeritakse MAPAI poliitilistes ringides. Püsinud pikka aega võimul, ajab MAPAI imperialismi, välismaiste monopolide ja kohaliku suurkodanluse huvides rahvuslike huvide ja töölisklassi vastu suunatud poliitikat. MAPAI kannab otsest vastutust agressiooni vallandamise eest araabia riikide vastu 1956. a., 1967. a. juunis ja 1973. a.

Ahdut Gaavoda («Töö Ühendus») on väikekodanliku ideoloogiaga revisionistliku partei erikuju. Asutatud 1944. a., oli 1948—1954. a. ühendatud MAPAM-iga. Propageerib «sionistlikku sotsialismi».

Rafi loodi 1965. a. juunis MAPAI-st lahku löönud paremast tiivast. *Rafi* programmis põimus sotsiaalreformism sõjaka sionismiga ja avaliku militarismiga. Välispoliitikas on *Rafi* toetanud araabia riikide suhtes «jõupositsiooni» poliitikat.

Religioosne Rahvuspartei (RRP Mafdal) moodustati 1956. a. kahe partei — «Mizrazi» ja «Hapoel Gamizrahi» — liitumisel, ideoloogiliseks aluseks on sionism. Parteil on Knessetis 10 kohta.

Religioosse Rahvuspartei juhid on I. Burg ja I. Rafael.

Häälekandja on ajaleht «Hatzofeh» («Vaatleja»).

LIKUD («Liit»). Parempoolsete parteide blokk. Moodustatud 1973. a. septembris. Sellesse kuuluvad parempoolne parteideblokk «GAHAL» (loodud 1965. a., ühendab kodanliku Liberaalse Partei ja tagurlik-natsionalistliku «Heruti» partei), **«Vaba tsentrumi»** partei (lõhenes 1975. a.) ja parteide grupp **«Riiklik Nimekiri»**. Samal platvormil on demobiliseeritud ohvitseride ja sõdurite ning reservistide liikumine «Meie Iisrael». Knessetis esineb ühise fraktsioonina — 39 kohta 1973. a. detsembrivalimiste põhjal. Erinevatel parteidel ja grupeeringutel on veelgi suurem autonoomia kui Iisraeli Tööpartei fraktsioonidel. «Likudi» eesotsas on «Heruti» partei üks asutajaid ja liider Menachem Begin.]

LIBERAALNE PARTEI asutati 1961. a. kahe partei — «Üldsionistid» ja «Progressiivne Partei» — ühinemisel; esindab Iisraeli suurkodanlust, on tihedais sidemeis sionistlike ringkondadega ja välismaiste monopolidega. Parteil on Iisraelis suur mõju.

On kuulunud korduvalt valitsusse.

Parteil on u. 40 000 liiget. Esimees on E. Remalt.

«HERUT» (täielik nimi «Tnuat Herut» — «Vabadusliikumine») on reaktsioonilis-natsionalistlik partei, mis tagurlase V. Jabotinsky juhtimisel lõi 1925. a. revisionistliku rühmitusena lahku Ülemaailmsest Sionistlikust Organisatsioonist. Kujundati 1948. a. vormiliselt ümber «Herutiks». Sellesse astusid paremäärmuslikud rühmitused, sealhulgas «Irgun Zvai Leumi», kes 1930. a-il organiseeris terroriakte araabia elanikkonna ja progressiivsete elementide vastu. 1950. a-st kuulub «Herut» Herut-Gatzohari Rahvusvahelisse Liitu, mis ühendab äärmuslikult parempoolseid sionistlikke organisatsioone. Partei poliitiline programm nõuab Niilusest Eufratini ulatuva «Suur-Iisraeli» loomist. «Herut» võitleb töölisliikumise pahempoolsete jõudude vastu. Parteisse kuulub u. 61 000 in., ta saab rahalist toetust Iisraeli, USA jt. maade tööstureilt ja finantsmagnaatidelt.

«Heruti» juht on Menachem Begin.

Kodanlike parteidega on tihedalt seotud judaistlikud usuparteid. Kõik need parteid on reaktsioonilise suunitlusega.

Peale valitsusse kuuluva RRP on usuparteid veel **«Agudat Israel»** («Iisraeli Assotsiatsioon») ja **«Poalei Agudat Israel»** («Iisraeli Töölisassotsiatsioonid») mis moodustavad **Toora Usurinde.** Mainitud parteide survel võttis Knesset vastu mitmed reaktsioonilised klerikaalsed seadused. 1973. a. valimistel said need parteid Knessetis 5 kohta.

Usuparteid toetavad Iisraeli valitsuse vallutuspoliitikat araabia maade suhtes.

INDIA

(India Vabariik)

Sõltumatu riik (a-st 1947) Lõuna-Aasias. Pindala 3,27 milj. km². Rahvaarv 560 miljonit (1972. a.).

India oli üle 200 aasta Suurbritannia koloonia. 15. VIII 1947. a. kuulutati ta sõltumatuks. Oli 1950. a-ni Suurbritannia dominioon; alates 26. I 1950. a. on suveräänne vabariik. Riigipeaks on president, seadusandlik võim kuulub parlamendile. Täidesaatvat võimu teostab põhiseaduse kohaselt valitsus presidendi ülesandel.

Igal osariigil ja mõningail liiduterritooriumeil on oma seadusandlikud organid ja valitsus.

Nüüdisaja India poliitilist olukorda iseloomustab maa edasise arengutee ümber toimuv lakkamatu pingeline võitlus, mis käib demokraatia ja progressi jõudude ning reaktsioonijõudude vahel. Viimastel aastatel on pahempoolsed ja demokraatlikud jõud saavutanud teatavat edu võitluses kohaliku reaktsiooni ja imperialismi salasepitsustega. Riigis on teostatud mõningad sotsiaalmajanduslikud ümberkorraldused, mis vastavad laiade hulkade huvidele. On käimas masside edasine radikaliseerumine. Poliitiline võitlus hõlmab üha laiemaid elanikkonna kihte; kasvab viimaste ühiskondlik teadlikkus.

Parempoolsed jõud, keda 1971. a. parlamendivalimistel ning 1972. a. osariikide seadusandlike kogude valimistel tabas kaotus, kasutavad ära riigi majanduslikke raskusi; nad osutavad ägedat vastupanu valitsuse progressiivsele kursile ning keskendavad oma rünnakud kommunistide ja teiste progressiivete jõudude vastu.

[Seoses parempoolse riigipöörde ohuga kehtestati Indias 26. juunil 1975. a. erakorraline olukord. Areteeriti mitmed parempoolsed salanõu juhid, nagu liikumise «Kodanikud Demokraatia eest» liider R. Naroian, ühe parempoolse partei esimees Ch. Singh jt. Keelustati 26 sõjakas-religioosset ja mauistlikku organisatsiooni, kelle tegevus «tekitas kahju sisemisele julgeolekule, ühiskondlikule rahule ja korrale.» Keeld ei laienenud parteidele, mis võtavad India poliitilisest elust osa tavalistel parlamentlikel meetoditel.

Juuli algul kuulutas peaminister I. Gandhi välja 20-punktilise majandusprogrammi eesmärgiga parandada esijoones riigi vaesemate kihtide olukorda ja piirata monopolide omavoli. Neid ümberkujundusi kinnitati parlamendis vastuvõetud uute seadustega ja asuti ellu viima.]

Välispoliitikas järgib India valitsus sõjaliste blokkidega mitteliitumise ja rahumeelse kooseksisteerimise põhimõtteid ning arendab koostööd kõigi maadega. Indial on laialdased sõbralikud sidemed Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaadega.

India abistas 1971. a. Ida-Bengali rahvast võitluses vabaduse ja rahvusliku sõltumatuse eest.

India on teinud aktiivseid jõupingutusi olukorra normaliseerimiseks Lõuna-Aasias ning Pakistaniga 1971. a. toimunud relvastatud konflikti tagajärgede ületamiseks.

INDIA RAHVUSKONGRESS (IRK) moodustati 1885. a. Briti koloniaalhalduse soosingul liberaalse kodanluse ja mõisnikkonna esindajate poolt. Kuid rahvusliku vabadusvõitluse käigus muutus IRK massiorganisatsiooniks, maa mõjukaimaks poliitiliseks parteiks, seda tänu M. Gandhi ja J. Nehru taoliste poliitikategelaste püüdlustele. IRK platvorm ühendas rahvusliku vabanemise loosungi all inda rahva kõige laiemaid hulki — rahvusliku kodanluse mitmesuguseid kihte, linna ja maa töötavat rahvast. Kogu india rahva rahvusliku vabastusvõitluse vältel oli seda võitlust juhtiv IRK maa keskne poliitiline jõud.

India isesisvumisest peale (1947. a.) on IRK valitsev partei. Ta esindab India rahvusliku kodanluse kõigi kihtide huve.

IRK on oma eesmärgiks kuulutanud «sotsialistlikku tüüpi ühiskonna» loomise. IRK ideoloogid toonitavad klassivastuolusid ignoreerides, et india sotsiaalpoliitiliseks aluseks on kõikide klasside koostöö, mis toimub klassidest kõrgemal seisva riigi kaitse all. Riigi majanduslikuks aluseks peab saama nn. segamajandus, milles riigi juhtimise ja kontrolli all kombineeruvad riiklik ja erasektor.

IRK parempoolsete ja demokraatlike elementide vahel maa edasise arengutee küsimuses tekkinud teravate vastuolude tagajärjel lõhenes IRK 1969. a. kaheks organisatsiooniks: India Rahvuskongress ning India Rahvuskongress (Organisatsioon).

India Rahvuskongressi koondusid peaminister I. Gandhi poolehoidjad, kes tuginesid monopolivastaste demokraatlike ümberkorralduste programmile. Alates 1969. a-st on IRK algatanud mitmeid demokraatlikke sotsiaalmajanduslikke reforme: majanduse riikliku sektori edasine tugevdamine, suurte erapankade, kindlustusseltside ning kivisöe- ja vasetööstuse riigistamine, endiste vürstiriikide feodaalvalitsejate pensionide ja privileegide kaotamine jt.

India valitseva partei välispoliitilises platvormis, on tugevnenud imperialismivastane suund, tihenenud sõprus sotsialistlike maade ning noorte sõltumatute riikidega.

1971. a. märtsis toimunud parlamendivalimistel sai IRK parlamendi Rahvakoja (Lok Sabha) 521 kohast 350. IRK poolt hääletas peaaegu 44% valijaist. Riiginõukogus (Rajya Sabha) on IRK-l 243-st kohast 123.

Osariikide seadusandlike kogude valimistel 1972. a. märtsis võitis IRK üle ³/₄ kõigist kohtadest, mis võimaldas tal moodustada valitsused valdavas enamuses osariikides.

Ka pärast 1969. a. lõhet on IRK jäänud ideeliselt ja poliitiliselt ebaühtlaseks organisatsiooniks. Eri voolude ja rühmituste vahel käib terav võitlus, mis puudutab partei poliitika põhilisi probleeme.[1]

Organisatsiooniliselt on partei üles ehitatud administratiivprintsiibil. Algrakukese moodustab blokikomitee (vähemalt 25 aktiivset liiget alal, kus elab 60 000 in.), järgnevad distriktide, linnade, liiduterritooriumide ja osariikide komiteed. Kõrgemateks juhtivateks organiteks on partei iga-aastased kongressid ning IRK Üleindialine Komitee, mis peab istungeid vähemalt kaks korda aastas. IRK Üleindialise Komitee istungite vaheajal juhib parteid Töökomitee — IRK kõrgeim täidesaatev organ eesotsas partei esimehega.

IRK-l on u. 12 milj. liiget (1973. a.).

IRK esimees on S.D. Sharma, partei parlamendirühma liider ja peaminister on I. Gandhi.

IRK häälekandja on ingliskeelne nädalaleht «Socialist India» («Sotsialistlik India»).

INDIA KOMMUNISTLIK PARTEI (IKP) asutati 1925. a. detsembris India eri provintsides eksisteerinud kommunistlike rühmituste ühinemisel. Nüüdisajal kuulub IKP maa suurimate poliitiliste parteide hulka. IKP juhib selliseid suuri massiorganisatsioone nagu Üleindialine Ametiühingute Kongress (üle 2 milj. in.), Üleindialine Talurahvaliit (750 000 in.), India Põllutööliste Liit (250 000 in.), Üleindialine Noorsooföderatsioon (250 000 in.) jt. Pärast sõltumatuse kättevõitmist (1947. a.) võttis IKP oma üleindialisel konverentsil (1951. a.) vastu partei programmi. Selles märgiti, et IKP eesmärgiks on sotsialistliku ühiskonna ülesehitamine, kuid antud etapil seati ülesandeks võitlus kolonialismi ja feodalismi jäänuste kaotamise ning pakiliste sotsiaalmajanduslike ümberkorralduste teostamise eest.

IKP on toonitanud laialdase rahvusrinde moodustamise vajalikkust.

1964. a. IKP lõhenes. Osa kommuniste, kes lahkusid IKP-st, moodustasid Paralleelse Kommunistliku Partei. India pahempoolsele ja demokraatlikule liikumisele tekitas lõhe suurt kahju.

IKP VII kongress (toimus 1964. a.

---

[1] 1975. a. poliitilise kriisi ajal toetas IRK ja selle parlamendifraktsioon partei liidri I. Gandhi valitsuse abinõusid parempoolse vandenõu purustamiseks ja progressiivsete majandusreformide läbiviimiseks. — *Toim.*

detsembris) võitis vastu partei uue programmi, milles analüüsitakse üksikasjaliselt India sotsiaalmajanduslikku arengut. Revolutsiooni käesolevat etappi määratletakse antiimperialistliku, antifeodaalse ja demokraatlikuna. Programm seab ülesandeks rahvuslik-demokraatliku rinde ning rahvusdemokraatliku riigi loomise ja ülemineku mittekapitalistlikule arenguteele.

IKP IX kongressil (toimus 1971. a. oktoobris) nenditi, et rahvuslik kodanlus pole võimeline oma jõududega lahkuma kapitalistlikult arenguteelt ega kehtestama revolutsioonilist demokraatiat. Seetõttu määratletakse kommunistliku partei eesmärgid järgnevalt: rahvuslik-demokraatliku rinde loomine, rahvusdemokraatliku riigi rajamine ning üleminek mittekapitalistlikule arenguteele. Juhtiv osa peab nende ümberkujunduste ajal kuuluma töölisklassile, kes on liidus talurahvaga.

Taktikaliseks ülesandeks on IKP antud etapil seadnud pahempoolsete ja demokraatlike jõudude ühtsuse saavutamise.

IRK suhtes järgib IKP ühtsuse ja võitluse taktikalist joont, s. o. toetab valitsuse progressiivseid ja demokraatlikke samme, kuid kritiseerib rahvavastase suunitlusega üritusi.

Oma eesmärkide saavutamiseks IKP organiseerib töötajate massilisi väljaastumisi, mis on suunatud võitlusele töötajate õiguste ja huvide eest.

Võitluses demokraatlike jõudude ühtsuse eest tuleb IKP-l ületada Paralleelse Kommunistliku Partei juhtkonna lõhestustegevuse kahjulikke tagajärgi; ühtsust takistavad ka india sotsialistid, kes keelduvad koostööst kommunistidega ning suunavad oma võitluse teraviku I. Gandhi ja ta valitsuse vastu, asudes selleks pahatihti koostööle isegi parempoolsete jõududega.

IKP-l on 24 esindajat parlamendi Rahvakojas (partei poolt hääletas u. 5% valijaist), 10 esindajat Riiginõukogus ning hulk deputaate (u. 150) osariikide seadusandlikes kogudes.

Kerala osariigis toimib a-st 1970 edukalt demokraatlik koalitsioonivalitsus (juht IKP silmapaistev tegelane A. Menon), kuhu kuuluvad IKP, IRK ja mitu kohalikku parteid.

[1975. a. algul toimus IKP X kongress. Peaülesandeks seati kõigi demokraatlike jõudude ühisrinde loomine parempoolse hädaohu vastu, progressiivsete majanduslik-sotsiaalsete reformide jätkamine. Kongress kiitis rahvusvahelistes suhetes heaks pingelõdvenduspoliitika, avaldas tunnustust NLKP-le selle poliitika järjekindla elluviimise eest.

1975. a. kriisi ajal asus IKP IRK kõrval ainsa üleriigilise suurema poliitilise parteina järjekindlalt toetama I. Gandhi valitsuse energilisi samme parempoolsete ning mauistide vandenõule lõpu tegemiseks, samuti valitsuse väljakuulutatud 20-punktilist majandusprogrammi. Laienes IRK ja IKP koostöö mitmesugustel tasemetel. IKP kindlustas veelgi oma positsioone riigi mõjuvõimult teise poliitilise parteina.]

IKP delegatsioon osales 1957. a., 1960. a. ja 1969. a. Kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistes nõupidamistes.

IKP-sse kuulub 355500 liiget (1974. a.).

IKP on üles ehitatud halduspiirkondlikel (küla-, linna- ja rajoonikomiteed, osariikide nõukogud). Partei kõrgeim juhtiv organ on kongress, mis tuleb kokku vähemalt kord 3 aasta jooksul.

Kongress valib partei Rahvusliku Nõukogu, viimane valib omakorda Keskse Täidesaatva Komitee ja keskse sekretariaadi, mis juhivad partei jooksvat tegevust.

IKP Rahvusliku Nõukogu esimees on S. A. Dange, peasekretär — Ch. R. Rao.

IKP keskhäälekandjad on nädalalehed «New Age» («Uus Ajastu») ja «Hayat» («Elu»). IKP teoreetiline ajakiri «Party Life» («Partei Elu») ilmub kaks korda kuus.

INDIA PARALLEELNE KOMMUNISTLIK PARTEI (IPKP), ametliku nimega India Kommunistlik Partei (marksistlik) tekkis 1964. a. novembris, mil rühm pahempoolselt meelestatud isikuid tekitas IKP-s lõhe. Sellele lõhele

tõukas IKP pahempoolseid elemente igati Pekingi juhtkond.

Nagu võib välja lugeda IPKP programmist, mis võeti vastu 1964. a., ei ületa India jaoks kavandatud revolutsioonilised ümberkorraldused praegusel etapil kodanlik-demokraatliku revolutsiooni raame.

IPKP programmis ja muudes dokumentides kuulutati India valitsus reaktsiooniliseks. Vahetuks eesmärgiks on seatud selle valitsuse asendamine uuega.

IPKP taotleb töölisklassi, talurahva ja ühiskonna kõigi demokraatlike jõudude ainujuhtija seisundit. Kuid IPKP-le ei ole töölisklassis ja talurahva hulgas tugevat positsiooni. Ta tugineb põhiliselt linnaväikekodanlusele.

Maa edasise arengutee ümber toimuvas võitluses, mis on viimasel ajal hoogustunud demokraatlike ja parempoolsete jõudude vahel, lähtub IPKP pimedast antikongressismist; IPKP näeb peamist ohtu mitte parempoolseis jõududes, vaid I. Gandhi valitsuses ning valitsevas parteis — India Rahvuskongressis.

Nüüdisaja iseloomustamise küsimuses on IPKP-l «eriseisukoht»; ta eitab erineva ühiskondliku korraga maade rahumeelse kooseksisteerimise võimalikkust ja kasu revolutsioonilise liikumise jaoks ning on astunud välja vennasparteide 1969. a. Moskva nõupidamise otsuste vastu. IPKP ametlikes dokumentides ja perioodikas esineb sageli nõukogudevastaseid väljaastumisi.

Viimasel ajal on IPKP kritiseerinud Hiina KP juhtkonna poliitika mõningaid aspekte. IPKP ei olnud nõus väitega, nagu oleks India valitsus USA imperialismi kannupoiss; tauniti ka Hiina KP sekkumist IPKP siseasjadesse.[1]

IPKP-l on parlamendi Rahvakojas 25 deputaati ning Riiginõukogus 8 deputaati.

IPKP liikmeskond on 106 000 in.

IPKP juhtkonna poliitika on toonud kaasa partei seisundi järk-järgulise nõrgenemise. Nüüdisajal on IPKP sisuliselt muutunud regionaalseks parteiks, mille mõju piirdub peamiselt Läänе-Bengali ja Kerala osariigiga.

IPKP organisatsiooniline ülesehitus rajaneb halduspiirkondlikel. Kõrgeimaks organiks on kongress, mida korraldatakse kord 3 aasta jooksul. Vastavalt põhikirjale määrab iga kongress kindlaks Keskkomitee ja Poliitbüroo liikmete arvu. Viimasel, IX kongressil (toimus 1972. a.) valiti 31 inimest koosnev Keskkomitee; Keskkomitee valis 9-liikmelise Poliitbüroo.

IPKP peasekretär on P. Sundarayya.

IPKP häälekandja on inglisekeelne nädalaleht «People's Democracy» («Rahvademokraatia»).

SWATANTRA (Vabaduspartei) asutasid 1959. a. augustis äärmuslikult parempoolsed poliitikud. Esindab India monopole ja imperialistlike ringkondadega seotud suurkapitalistide, suurmõisnike ja suurtalunike huve.

Swatantra programmilist orientatsiooni väljendavad 1960. a. vastu võetud deklaratsioon ja I kongressil (1960. a.) heaks kiidetud poliitiline avaldus; mõlemas nõutakse erakapitalile täielikku tegevusvabadust, taotletakse majanduse riikliku planeerimise piiramist ja riikliku sektori tegevusulatuse kärpimist, mõisnike maavalduste puutumatust, astutakse vastu maareformile.

Välissuhetes pooldab Swatantra loobumist neutraliteedipoliitikast ning tihedat sõjalis-poliitilist koostööd lääneriikidega.

Swatantral pole baasi massides. Ta ühendab kitsast isikute ringi; põhiline tegevus toimub valimiskampaaniate ajal teatavais kindlais valimisringkondades.

1974. a. mais teatas Swatantra juhtkond (ühtaegu teiste opositsiooniliste parteidega) kavatsusest partei laiali saata eesmärgiga rajada ühtne parempoolne partei. Sellega pole kiirustatud.

---

[1] Sellega seoses astus grupp mauiste IPKP-st välja ja lõi oma parteikese. — *Toim.*

Swatantra esimees on P. Modi, peasekretär M. Mehta.

Häälekandja on ingliskeelne nädalaleht «Swarajta» («Omavalitsus»).

BHARATIYA JANA SANGH (BJS) ehk Jana Sangh (India Rahvaliit) asutati 1951. a. hinduistlike šovinistide poolt kui poolsõjaväelise organisatsiooni Rashistriya Swayamsevak Sangh (Rahvuse Vabatahtlike Teenijate Liit) poliitiline tiib. Rashtriya Swayamsevak Sangh ise asutati juba 1925. a. Kuna üks selle liikmeist oli seotud M. Gandhi tapmisega, keelati organisatsioonil 1948. a. osaleda poliitilises tegevuses. Et mainitud keelust mööda pääseda, moodustatigi BJS. Viimane kajastab hinduistliku kesk- ja väikekodanluse ning maaomanike natsionalistlikult häälestatud kihtide huve.

BJS on vastu riikliku sektori väljaarendamisele, plaaniliste põhimõtete sisseviimisele riigi majanduses ning radikaalsetele ümberkorraldustele põllumajanduses; ta pooldab majanduse militariseerimist, India tuumarelva loomist, unitaarse riigikorralduse kehtestamist, kõikide mittehinduistide (eelkõige muhameedlaste) hinduiseerimist ning India Kommunistliku Partei keelustamist.

BJS-i poliitilisel tegevusel on selge usulis-kogukondlik iseloom. Et saavutada mõju massides, rakendavad BJS-i juhid ulatuslikult sotsiaalset demagoogiat. Välispoliitikas üritab BJS piirata suhtlemist sotsialistlike maadega ning arendada igakülgselt suhteid lääneriikidega.

BJS on massipartei, organisatsiooniline töö on hästi korraldatud. Liikmeid on u. 2 milj. Parteil on suurim mõju maa põhjaosa hindikeelseis osariikides.

[Kõigist India suurematest parempoolsetest parteidest oli Jana Sangh kõige enam segatud parempoolsesse vandenõusse 1975. a. suvel. Valitsuse vastuabinõude sarjas areteeriti mitmed Jana Sanghi juhid, tema poolsõjaväestatud organisatsioon «Rashistriya Swayamsekvak Sangh» keelati koos teiste ühiskonnavastaste poliitiliste gruppidega, nagu muhameedlik grupeering «Jamaat-i-Islam», hinduistlike fanaatikute salaorganisatsioon «Ananda margh», «Propekinglikud naksaliidid» nime all tuntud partei jt.]

Parlamendi Rahvakojas on BJS-l 22 saadikut, Riiginõukogus?

BJS-i president on L. K. Adwani, peasekretär S. S. Bhandari.

Häälekandjad on päevaleht «Motherland» («Kodumaa») ja nädalaleht «Organizer» («Organisaator»).

INDIA SOTSIALISTLIK PARTEI (ISP) asutati 1971. a. augustis Ühendsotsialistlikust Parteist, Rahvasotsialistlikust Parteist ja Sotsialistlikust Parteist pärinevate tegelaste poolt; mainitud parteid lagunesid 1971. a. märtsi parlamendivalimistel saadud kaotuse tõttu kohalikeks rühmitusteks.

ISP taotleb ühiskonna revolutsioonilist ümberkorraldamist demokraatlike ja rahumeelsete vahenditega; ta on vastu korruptsioonile ja ebaõiglusele. Partei on teravas opositsioonis Rahvuskongressiga ning arendab koostööd parempoolsete parteidega, et kõrvaldada võimult I. Gandhi valitsus ning tagada Indiale «reaalne sotsialistlik alternatiiv», vaatamata parempoolsele ohule või pahempoolsele ekstremismile.

ISP on antikommunistlikel positsioonidel, põhjendades seda sellega, et IKP teeb koostööd IRK-ga võitluses parempoolsete jõudude vastu.

1973. a. jaanuaris võeti vastu ISP uus põhikiri. ISP juhtivad organid on rahvuslik konverents (kutsutakse kokku kord aastas), Peanõukogu ja Täidesaatev Komitee.

Parlamendi Rahvakojas on ISP-l 5 saadikut, Riiginõukogus — 8.

ISP esimees on D. Fernandes, peasekretär S. Mohan.

India Rahvuskongress (Organisatsioon) või nagu teda India ajakirjanduses nimetatakse — Sündikaat — tekkis 1969. a. lõpul IRK-i lõhenemise tagajärjel. Sündikaadi moodustasid IRK-i need liidrid ja liikmed, kelle orientatsioon on monopolide- ja imperialismisõbralik, kes toetavad mõisnikke ja suurtalunikke.

India Rahvuskongress (Organisatsioon) on vormiliselt säilitanud endise IRK-i programmi ja pretendeerib isegi ühtse IRK-i järglase õigustele.

Parlamendi Rahvakojas on parteil 16 saadikut, Riiginõukogus — 13,

India Rahvuskongressi (Organisatsioon) esimees on A. Mehta.

Draviidi Progressiivne Föderatsioon (DPF) ehk **Dravida Munnetra Kazhagam** asutati 1949. a., ta kuulub 17 kohaliku partei hulka, kuna on mõjukas ainult Tamil Nadu osariigis. Esindab tamili kesk- ja väikekodanluse, mõisnike ja suurtalunike huve. DPF taotleb osariikidele laialdasemat autonoomiat; aeg-ajalt on esitatud separatistlikke loosungeid Tamil Nadu väljaastumise kohta India Liidust.

1972. a. lõpul DPF lõhenes. Osa liikmeid eesotsas M. J. Ramachandraniga astus DPF-st välja ja moodustas uue partei — **Anna DPF** (nimetatud ühe DPF rajaja Annadurai auks).

1971. a. valimistel sai DPF parlamendi Rahvakojas 23 kohta. Tamil Nadu osariigi seadusandlikus kogus võitis DPF 183 kohta 234-st ning moodustas valitsuse.

DPF esimees on Karunanidhi.

INDONEESIA

(Indoneesia Vabariik)

Riik Kagu-Aasias. Pindala 1 904 400 km². Rahvaarv u. 129 miljonit (1973. a. lõpul).

Pärast «1965. a. 30. septembri sündmusi» ning neile järgnenud riigipööret kehtestati riigis režiim, mida iseloomustab sõjaväelise aparaadi kõikvõim ning täidesaatva võimu praktiliselt piiramatud prerogatiivid. Indoneesias viiakse ellu relvajõudude nn. kaksikrolli kontseptsiooni, mille järgi sõjaväele kui riiklikule institutsioonile kuulub mitte ainult puht-sõjaväeline funktsioon, vaid ka ühiskonna juhtiva poliitilise jõu roll.

Majanduse valdkonnas kasutab Indoneesia ulatuslikult välismaiseid laene ja kapitalimahutusi. Selle tulemuseks on majanduse suhteline stabiliseerumine, aga ka vabariigi süvenev sõltuvus kapitalistlikust majandussüsteemist.

Välispoliitikas kuulutab Indoneesia valitsus ustavust blokkidega mitteliitumise traditsioonilistele printsiipidele, kuid riigi ühekülgne välismajanduslik suunitlus ning antikommunism, mis pärast 1965. a. tõsteti riikliku poliitika tasemele, on ahendanud tõsiselt neutraalse kursi teostamise võimalusi.[1]

1973. a. detsembrist 1974. a. jaanuarini toimusid Indoneesias noorsoo tormilised meeleavaldused, kus nõuti välismaiste monopolide võimu piiramist ning riigi poliitilise elu demokratiseerimist.

Pärast 1965. a. asuti senist parteidesüsteemi põhjalikult reorganiseerima. 1966. a. juulis, pärast kommunistliku partei keelustamist, otsustas riigi kõrgeim seadusandlik organ — Ajutine Rahvuslik Konsultatiivkongress — teha valitsusele ülesandeks töötada välja parteidesüsteemi lihtsustamise seaduseelnõu. Kuid edaspidi, 1973. a., vähendati legaalsete parteide hulka mitte seadusandlikul teel, vaid otseselt täidesaatva võimu poolt.

Samaaegselt astuti samme, et eemaldada parteide kontrolli alt ametiühingud (selleks asutati uus üleriiklik ametiühingukeskus — Üleindoneesialine Töölisföderatsioon), talurahva-, nais- ja noorsoo-organisatsioonid. 1971. a. keelustati ametlikult poliitiliste parteide tegevus maarajoonides, kus aasta-aastalt teravneb agraarküsimus.

INDONEESIA DEMOKRAATLIK PARTEI (IDP). 11. I 1973. a. teatasid Indoneesia Rahvusliku Partei, Katoliikliku Partei, Kristliku Partei, Kehvikute Partei (Murba) ja Indoneesia Sõltumatuse Pooldajate Liidu juhid, et nende parteid on otsustanud liituda ühtseks poliitiliseks organisatsiooniks. Partei toetab valitsuse poliitikat, üksikasjalist rogrammi pole veel esitatud. See on suurel määral seletatav asja-

[1] 1974.—1975. a. on hakanud Nõukogude—Indoneesia suhted, seehulgas majandussuhted mõnevõrra paranema. Samaaegselt on tugevnenud neutralismi tendentsid Indoneesia poliitikas. — *Toim.*

oluga, et parteide ühinemine toimus mitte sisemise arenguprotsessi tulemusena, vaid võimude survel. IDP sotsiaalne struktuur on väga kirju: väike- ja suurettevõtjad, talupojad, töölised, intelligents, ametnikud. 1971. a. parlamendivalimistel said hiljem IDP-ks ühinenud parteid 10% häältest ning 30 saadikumandaati (360-st).

IDP peaesimees on Rahvusliku Partei endine juht Mohammad Isnaeni. Lisaks temale on veel 5 esimeest, üks igast IDP-sse astunud parteist. Neist üks — Sunawar Sukovati on ühiskondliku heaolu riiginimister.

Peasekretär on Sabam Sirait.

Ametlikku keskhäälekandjat parteil veel ei ole. Suhteliselt lähedal on oma suunitluselt IDP-le ajaleht «Merdeka» («Sõltumatus»).

ÜHTSUSE JA ARENGU PARTEI (ÜAP) asutati 5. I 1973. a. ÜAP-sse astus neli islami parteid: *Nahdatul Ulama* (Muhameedlike Usuõpetajate Liit), Indoneesia Muhameedlik Partei (Parmusi), Indoneesia Muhameedlik Liit (PSII) ja Liikumine Islami Kasvatuse Eest (Perti). Parteide ühinemist suunati suurel määral «ülevalt», ÜAP-sse astunud organisatsioonide erinevus on takistanud tervikliku programmi formuleerimist. Viimaseks kulub nüüdsetes tingimustes ilmselt pikem aeg. ÜAP sotsiaalne struktuur on samuti äärmiselt kirju: suur- ja väikemaaomanikud, islamiusulised ettevõtjad, osa muhameedlikku intelligentsi, muhameedlikud vaimulikud, osa talurahvast jt.

ÜAP Keskse Juhtiva Nõukogu president on Idham Halid, endine *Nahdatul Ulama* partei peasekretär ning praegu parlamendi esimees. Nõukogu asepresident ja ÜAP peasekretär on Mintaredja, Parmusi endine liider, praegune sotsiaalkindlustuse minister.

1971. a. parlamendivalimistel hääletas muhameedlike parteide poolt u. 27% valijaist; parlamendis said nad 94 kohta (sealhulgas Nahdatul Ulama 58 ja Parmusi 24). Muhameedlaste suhteline edu on seletatav sellega, et nad suutsid — vaatamata omapoolse positiivse programmi puudumisele — kasutada oma huvides ära ühiskonna rahulolematust demokraatlike vabaduste piiramisega ning nõudsid armee kõikvõimu kärpimist (seda tegid eriti *Nahdatul Ulama* kandidaadid). Ametlikku keskhäälekandjat ÜAP-l veel ei ole.

Muhameedlike poliitiliste ringkondade seisukohti kajastas peamiselt ajaleht «Abadi» («Igavene»), mis suleti 1974. a. jaanuaris.

INDONEESIA KOMMUNISTLIK PARTEI (IKP) asutati 1920. a. Pärast 1965. a. 30. septembri sündmusi on partei sügaval põranda all, kannatades julma jälitamise ja repressioonide all. IKP oli aastakümneid Indoneesia vabadusliikumise avangardis. 1950. a-te lõpul ja 1960. a-te algul langes ta tugeva mauistliku mõju alla, mis põhjustas partei saatusliku nõrgenemise. 1965. a-le järgnenud seninähtamatu terrori tagajärjel hukkusid sajad tuhanded IKP liikmed, sealhulgas enamus kaadritöötajaid, sajad tuhanded vangistati. Peaaegu kõik IKP Keskkomitee liikmed hukkusid või vangistati, partei organisatsiooniline struktuur purustati.

Dokumentides «Indoneesia revolutsiooni õige tee nimel» ja «Kommunistliku liikumise aktuaalsed ülesanded Indoneesias», mida marksistlik-leninlikud põrandaalused avaldasid vastavalt 1967. ja 1969. a., analüüsisid indoneesia kommunistid progressiivsete jõudude kaotuse põhjusi 1965. a., kavandasid tee IKP taassünniks, võitluseks mauistlike mõjude vastu, partei muutmiseks Indoneesia rahva reaktsioonivastase, demokraatia ja sotsiaalse progressi eest peetava võitluse avangardiks.[1]

Indoneesia kommuniste-emigrante juhtiv IKP Välismaine Komitee teeb suurt tööd partei raja taga asuvate marksistlik-leninlike jõudude konsolideerimisel ning IKP sidemete taastamisel ja arendamisel rahvusvahelise kommunistliku liikumisega. IKP delegatsioonid osalesid 1957. ja 1960. a. kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistes nõupidamistes.

FUNKTSIONAALSETE GRUPPIDE ÜHENDATUD SEKRETARIAAT (indoneesiakeelne lühendnimetus **Sekbergolkar** ehk **Golkar**) asutati 1964. a. presidendi dekreedi alusel. Sekretariaati kuuluvad mitmesugused kutse-, kooperatiiv-, noorsoo-, nais- ja muud organisatsioonid, sealhulgas (mis on Indoneesia tingimustes väga oluline) Siseministeeriumi Teenistujate Liit (hõlmab ka kõiki kohalikku haldussüsteemi kuuluvaid ametnikke). Sekretariaadi juhtimine läks algusest peale sõjaväelaste kätte; pärast 1965. a. hakkas sõjaväe juhtkond omistama Golkarile uue valitsuse massibaasi rolli. Kindral Suharto (tookordne kaitseminister, nüüdne president) käskis 1966. a. sõjaväeasutustel Sekretariaati igati abistada, kuna viimane olevat «relvajõudude lihane vend».

1971. a. valimistel, kus Golkar esines valitseva rühmituse esindusena, osutas sõjavägi talle kõikvõimalikku administratiivset, poliitilist ja materiaalset abi. Golkari kandidaatide poolt hääletas 63% valijaist, organisatsioonil on parlamendis 261 esindajat; neist 236 saadi valimistel ning 25 eraldati sõjaväe juhtkonna poolt armee käsutusse antud 100 mandaadi seast.

Pärast valimisi on Golkari mõju Indoneesias vähe tunda.

Sekretariaadi programm tervikuna ühtub valitsuse omaga; selles asetatakse rõhk majanduse arendamisele ning välditakse tähtsamaid sotsiaalseid probleeme.

Kõrgeim organ on rahvuslik konverents. Jooksvat tegevust suunab Juhtiv Nõukogu. Peaesimees on kindral Amir Murtono, peasekretär kindral Sapardjo. Eksisteerib nn. hooldusnõukogu, mille eesotsas on vabariigi president; nõukogusse kuuluvad asepresident, kaitseminister, välisminister, informatsiooniminister, siseminister ja teised silmapaistvad sõjaväelised ja tsiviiljuhid.

Sekretariaadi keskhäälekandja on ajaleht «Suara Karya» («Töö Hääl»).

[1] 1975. a. võeti Djakartas illegaalselt vastu uus programmiline dokument: «Demokraatia, sotsiaalse õigluse ja heaolu eest kogu rahvale.». Peaülesandeks seatakse riigi progressiivsete jõudude rahvusliku ühisrinde loomine. — *Toim.*

IRAAK

(Iraagi Vabariik)

Riik Aasia edelaosas. Pindala 438 000 km². Rahvaarv 9,8 miljonit (1972. a.).

Iraak on vabariik. Valitsuse juhiks on president. Seadusandlikku võimu teostab Revolutsioonilise Ülemjuhatuse Nõukogu, täidesaatev võim kuulub presidendile, Revolutsioonilise Ülemjuhatuse Nõukogule ja Ministrite Nõukogule.

Iraagis 1968. a. juulis toimunud tähtsate poliitiliste muudatuste tulemusena läks võim Araabia Sotsialistliku Taassünni Partei (BAATH) Iraagi harule. 1968. a. sündmused avasid Iraagi Vabariigile soodsad väljavaated sõltumatuks arenguks mööda demokraatia ja sotsiaalse progressi teed. Sellest ajast peale taotleb Iraak imperialismi ja reaktsiooni positsioonide nõrgestamist ning teostab töötajate huvides progressiivseid sotsiaalmajanduslikke ümberkorraldusi. Kõigis majandusharudes üritatakse imperialismi mõju piirata ning järk-järgult likvideerida. Riigis on teoksil progressiivne maareform.

Iraagis toimub siseelu demokratiseerimine, orienteerutakse rahvusliku ühtsuse tugevdamisele ning kõigi progressiivsete imperialismivastaste jõudude konsolideerimisele Progressiivse Rahvuslik-Patriootliku Rinde raames. Riigis tegutsevad progressiivsed ühiskondlikud organisatsioonid, on legaliseeritud Iraagi Kommunistlik Partei.

Iraagi Vabariik ajab imperialismivastast välispoliitikat, võitleb aktiivselt Iisraeli agressiooni vastu, arendab sõprussidemeid ja koostööd Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaadega. Nõukogude Liidu ja Iraagi vahel sõlmiti 1972. a. aprillis sõpruse- ja koostööleping.

IRAAGI ARAABIA SOTSIALISTLIKU TAASSÜNNI PARTEI (algkeelne lühend BAATH) on Iraagi Vabariigi valitsev partei. Kujunes organisatsiooniliselt 1954. a. ülearaabialise BAATH-i partei haruna (BAATH ise asutati 1947. a. Süürias). Partei koondas oma rida-

desse mitmesugused väikekodanlikud rühmitused, kes võitlesid imperialismi ja reaktsiooni vastu ning Iraagi rahvusliku vabanemise eest; tegevus toimus illegaalselt. 1957. a. astus BAATH koos Iraagi Kommunistliku Partei ja teiste patriootlike jõududega Iraagi Rahvuslikku Ühtsusrindesse; 1958. a. juulis osales ta monarhistliku režiimi kukutamises. BAATH-i esindajad kuulusid esimesse vabariiklikku valitsusse.

Kuid imperialismil ja reaktsioonil õnnestus peatselt õõnestada rahvuslike patriootlike jõudude ühtsust, purustada Rahvuslik Ühtsusrinne ning rikkuda sellesse kuulunud parteide normaalseid vahekordi. Seda kasutades haaras BAATH 1963. a. veebruaris korraldatud riigipöördega võimu enda kätte. Negatiivne hoiak, mille BAATH võttis teiste progressiivsete jõudude suhtes, ei võimaldanud tal leida toetust massides. 1963. a. novembris BAATH-i valitsus kukutati ning partei läks põranda alla.

17. VII 1968. a. korraldas BAATH taas riigipöörde ning tuli teistkordselt võimule. Selleks ajaks olid parteis toimunud suured muudatused. BAATH-i VII piirkondlik konverents (toimus 1968. a. detsembris) võttis kursi rahvuslike patriootlike jõudude konsolideerimisele ning kavandas progressiivsete sotsiaalmajanduslike ümberkorralduste laiahaardelise programmi, mille eesmärgiks on majandusliku mahajäävuse likvideerimine ja sõltumatu rahvusliku majanduse rajamine. Konverents kutsus üles võitlema imperialismi ja neokolonialismi vastu ning toetas koostöö arendamist ja tugevdamist Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaadega.

Mainitud programmi praktiliseks avalduseks oli progressiivse maareformi teostamine, *Iraq Petroleum Company* riigistamine, *Basra Petroleum Company* ameeriklastele ja hollandlastele kuulunud aktsiate ülevõtmine, rahvusliku tööstuse arendamine, omamaise nafta- ja mäetööstuse rajamine (toimus Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaade tehnilise ja majandusliku abi varal). Erilist tähelepanu pööratakse Iraagis riikliku sektori arendamisele ja tugevdamisele kõigis majandusharudes.

Taaselustus progressiivsete ühiskondlike organisatsioonide tegevus, legaliseeriti Iraagi Kommunistlik Partei, samuti Kurdistani Demokraatlik Partei, nende esindajad võeti Iraagi valitsusse.

1971. a. novembris avaldas BAATH üldrahvalikuks arutamiseks Rahvuslike Aktsioonide Harta projekti. Viimane sisaldab ulatusliku imperialismivastase tegevusprogrammi, mille alusel BAATH kutsus kõiki progressiivseid patriootlikke jõude ühinema ühtsesse progressiivsesse rindesse võitlemaks imperialismi ja reaktsiooni vastu, rahvusliku sõltumatuse kindlustamise, demokraatia ja sotsiaalse progressi eest. Harta projekti kiitsid põhimõtteliselt heaks rahva eri kihid ja progressiivsed ühiskondlikud organisatsioonid, seda toetasid kommunistlik partei ja Kurdistani Demokraatlik Partei, kes alustasid BAATH-iga läbirääkimisi kõnealuse dokumendi üksikute punktide täpsustamiseks ja kooskõlastamiseks. BAATH ja Iraagi Kommunistlik Partei sõlmisid 17. VII 1973. a. kokkuleppe Progressiivse Rahvuslik-Patriootliku Rinde raames toimuva ning Rahvuslike Aktsioonide Hartale rajaneva koostöö printsiipide kohta.

1974. a. jaanuaris toimunud BAATH-i VIII kongress kinnitas otsustavust jätkata imperialismivastast joont, süvendada progressiivseid ümberkorraldusi ning tugevdada patriootlike jõudude ühtsust.

Iraagi BAATH taotleb järjekindlalt Nõukogude Liidu ja Iraagi Vabariigi suhete arendamist ja tugevdamist Nõukogude—Iraagi sõprus- ja koostöölepingu alusel. Koostöösuhted on sisse seatud ja arenevad ka NLKP ja BAATH-i vahel. Iraagi BAATH-i esindajad viibisid NLKP XXIV kongressil ning võtsid osa NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustest Moskvas. NLKP ja BAATH vahetavad partei- ja valitsusdelegatsioone.

Iraagi BAATH-i keskne täidesaatev organ on Piirkondlik Juhtkond.

Piirkondliku Juhtkonna peasekretär on Iraagi Vabariigi president Ahmed Hassan al-Bakr.

Iraagi BAATH-i ametlik häälekandja on päevaleht «Al-Thawrah».

IRAAGI KOMMUNISTLIK PARTEI (IKP). 1932. a. tekkisid Iraagi lõunaosas üksikud kommunistlikud rakukesed. Partei moodustati 1934. a. märtsis illegaalsete marksistlike ringikeste ja gruppide ühinemisel. 1944. a. toimus partei I konverents, kus arutati partei programmi — Rahvuslikku Hartat. IKP I kongress (1945. a. aprillis) kiitis heaks Rahvusliku Harta, kinnitas partei põhikirja ja valis Keskkomitee. Kongress seadis põhiülesandeks kõigi patriootlike jõudude rahvusrinde loomise, et võidelda Iraagi rahvusliku sõltumatuse ja sotsiaalse progressi eest. Tolleaja Iraagi ainsa (ehkki illegaalse) poliitilise parteina tegi IKP ulatuslikku tööd ametiühinguis, talurahva- ja noorsoo-organisatsioonides ning intelligentsi hulgas, mobiliseerides masse võitlusele Briti ülemvõimu ja reaktsiooni vägivalla vastu.

Iraagi reaktsiooni poolt tabasid parteid julmad repressioonid. 1947. a. arreteeriti IKP Keskkomitee peasekretär Jusef Salman Jusef (Fahed) ja kaks Poliitbüroo liiget (kõik nad hukati 1949. a. veebruaris), toimusid kommunistide ja teiste demokraatide massilised vangistamised.

1956. a. toimus IKP II konverents, kus valiti uus Keskkomitee ja võeti vastu dokument «Rahvusliku ja Üldaraabialiku Vabanemise Eest»; viimase alusel mobiliseeris partei masse võitlusele imperialismi ja reaktsiooni vastu.

IKP algatusel ja osavõtul moodustati 1957. a. Rahvuslik Ühtsusrinne, mis ühendas maa kõiki patriootlikke jõude. Kuuludes sellesse rindesse, osales IKP Iraagi 1958. a. revolutsiooni ettevalmistamises ja läbiviimises. Pärast revolutsiooni jätkas IKP oma tegevust legaalselt. Ta juhtis progressiivsete jõudude võitlust rahvusliku sõltumatuse tugevdamise ja Iraagi Vabariigi sotsiaalse progressi eest. Parteist sai kaalukas poliitiline jõud, mis hõlmas kümneid tuhandeid töölisi, talupoegi ja progressiivse intelligentsi esindajaid. Hirmutatuna IKP mõju kasvust hakkas Iraagi rahvuslik kodanlus, kes töötas IKP-ga koos Rahvuslikus Ühtsusrindes, kommunistlikust parteist eemalduma. Reaktsiooni ja imperialismi jõudude provotseeritud kontrrevolutsioonilised väljaastumised Mosulis ja Kirkukis (1959. a.) purustasid lõplikult Iraagi rahvuslike patriootlike jõudude ühtsuse. Rahvuslik Ühtsusrinne lagunes. Kommunistlikku parteid tabas laialdane jälituskampaania ning 1960. a. lõpus läks partei põranda alla.

Mosuli ja Kirkuki väljaastumiste mahasurumise ajal tekkinud tüsistused IKP ja BAATH-i vahekordades jäid püsima ka pärast BAATH-i võimuletulekut 1963. a. veebruaris. Reaktsioon ja BAATH-i äärmuslikud elemendid kasutasid seda ära kommunistliku partei vastu, süvendades nõnda rahvuslike patriootlike jõudude lõhestumist. BAATH-i uus võimuletulek 1968. a. juulis ning tema poolt välja kuulutatud progressiivne kurss lõid tingimused negatiivse pärandi ületamiseks IKP ja BAATH-i suhetes.

IKP II kongress (1970. a. septembris) avaldas toetust BAATH-i poolt juhitud Iraagi valitsuse poliitika positiivsetele külgedele ning pooldas kõigi rahvuslike patriootlike jõudude koondamist ühtsesse progressiivsesse rindesse. Kongress otsustas tugevdada võitlust imperialismi ja reaktsiooni vastu, demokraatia ja Iraagi Vabariigi sotsiaalse progressi eest. Kongress võttis vastu partei uue programmi, tegi muudatusi partei põhikirjas ja valis uue Keskkomitee.

IKP konstruktiivne hoiak BAATH-i progressiivse kursi suhtes tõi kaasa kahe partei vahelise poliitilise dialoogi ning sillutas teed asjalikule koostööle. Kommunistide jälitamine lõpetati, kõik kommunistid ja muud demokraadid vabastati vanglast. IKP-l avanes võimalus legaalseks tegevuseks. 1972. a. mais lülitati 2 IKP esindajat Iraagi valitsusse. Juulis 1973. a. sõlmisid IKP ja BAATH kokkuleppe koostöö printsiipidest Progressiivse Rahvuslik-Patriootliku Rinde raames. IKP-l on koostöö ka mitme muu progressiivse organisatsiooniga.

IKP delegatsioonid osalesid 1957., 1960. ja 1969. a. kommunistlike ja

töölisparteide rahvusvaheliste nõupidamiste töös, viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil, Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva, V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel.

Partei allorganisatsioonid moodustatakse tootmis-territoriaalsel põhimõttel. Kongress toimub üks kord 4 aasta jooksul. Kongresside vaheajal on partei juhtivaks organiks Keskkomitee. Keskkomitee valib Poliitbüroo ja I sekretäri.

IKP Keskkomitee I sekretär on Aziz Mohammed.

IKP annab välja päevalehte «Tarik aš-Šaab» («Rahva Tee») ja kunstilis-poliitilist kuukirja «aš-Sakafa al-Džadida» («Uus Kultuur»).

KURDISTANI DEMOKRAATLIK PARTEI (KDP) asutati 1946. a. Mustafa Barzani eestvõttel. Sellesse ühinesid Iraagi kurdide rahvuslik-demokraatlikud organisatsioonid. [KDP juhtis kurdi vähemusrahvuse võitlust, seehulgas relvastatud võitlust imperialismimeelse Nuri Saidi režiimi vastu. Pärast revolutsioonilisi sündmusi Iraagis deklareeris KDP oma solidaarsust rahvusliku sõltumatuse kindlustamise eest, valitsuse väljakuulutatud sotsiaal-majanduslike reformidega, säilitas aga oma relvastatud jõud. Kokkupõrked Kurdistanis valitsusvägedega kord katkesid, kord puhkesid jälle. 1970. a. saavutati BAATH-i ja KDP vahel kokkulepe kurdi küsimuse rahumeelsest reguleerimisest, kurdide esindajad tulid mõneks ajaks valitsusse. 11. märtsil 1974. a. võeti vastu seadus Kurdi piirkonna autonoomiast Iraagi vabariigi raames.

Seega olid kõik eeldused loodud Iraagi kurdide vabaks arenguks. Ent KDP juhtkond eesotsas Mustafa Barzaniga ajas kokkulepped nurja, jätkas relvastatud võitlust. Muutus liikumise olemus ja sotsiaalne baas. Kurdi separatistid asusid toetust otsima imperialistidelt, pretendeerisid naftarikastele piirkondadele, kus kurdid ei moodustanud enamust. 1973. a. hakati Kurdistanis KDP juhtkonna algatusel taga kiusama ja ka tapma kommuniste ning teiste Iraagi progressiivsete parteide ja organisatsioonide esindajaid.

6. mail 1975. a. sõlmisid Iraak ja Iraan kokkuleppe omavaheliste tüliküsimuste reguleerimiseks. Sellekohaselt kadus kurdi separatistidel võimalus Iraani kaudu hankida relvi ja muud abi imperialistidelt. Relvastatud võitlus ja IKP reaktsiooniliseks muutunud juhtkonna tegevus Iraagi Kurdistanis lõppes. Barzani koos oma pooldajatega põgenes Iraani. Kurdi demokraatlikud jõud asusid end uuesti organiseerima.]

IRAAN

Riik Edela-Aasias. Pindala 1 648 000 km². Rahvaarv üle 31 miljoni (1974. a.).

Iraan on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on Iraani šahh. Seadusandlikku võimu teostab šahh koos parlamendiga, täidesaatvat võimu valitsus eesotsas peaministriga, kelle nimetab šahh.

Iraani majanduses, ühiskondlikus- ja kultuurielus on viimastel aastatel toimunud tähtsad muudatused. Astutakse samme, et likvideerida külas feodaalne maaomand ja keskaja igandid, üritatakse luua rahvuslikku rasketööstust, teha lõpp kirjaoskamatusele jne. Reformid, mille teostamist maa progressiivsed jõud ammu nõudsid, aitavad likvideerida majanduslikku mahajäävust — feodalismi ja imperialistlike riikide kauaaegse võimutsemise pärandit.

Ka välispoliitikas leiavad aset positiivsed muudatused. Ühekülgse Läänele orienteerumise asemel on Iraan viimasel ajal alustanud vastastikuselt kasulikku koostööd Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistlike riikidega.

[RAHVUSLIKU TAASSÜNNI PARTEI (RTP). Ainus legaalne. Asutatud 1975. a. märtsis, kui šahhi dekreediga saadeti laiali kõik Iraanis seni tegutsenud parteid ja kehtestati ühe-parteisüsteem.

RTP eelkäijaks võib lugeda senist valitsevat parteid IRANE NOVIN (Uus Iraan), millel oli ka enne ühe-parteisüsteemi kehtestamist parlamendis suur enamus (alamkojas ehk medžlisis 226 kohta 268-st ning senatis 28 30-st valitavast kohast).]

IRANE NOVIN. Partei asutati 1963. a. detsembris sihiga mobiliseerida avalikku arvamust nn. valge revolutsiooni nime all teostatavate reformide kasuks.

1971. a. mais toimus Teheranis *Irane Novin*'i II kongress. Välispoliitika osas vastu võetud resolutsioonides kõneldakse, et kongress mõistab hukka jõu kasutamise või sellega ähvardamise rahvusvahelistes suhetes ning omistab suure tähtsuse ÜRO-le. Sisepoliitikat käsitlevad resolutsioonid soovitavad valitsusel teostada industrialiseerimispoliitikat, mehhaniseerida ja elektrifitseerida põllumajandus.

[RTP juhtivateks organiteks on täitevkomitee ja poliitbüroo. Nii täitevkomitee peasekretäriks kui poliitbüroo esimeheks kinnitati šahhi dekreediga 2. märtsist 1975 kaheks aastaks peaminister Amir-Abbas Hoveida, kes oli ka partei *Irane Novin* peasekretär.]

IRAANI RAHVAPARTEI (IRP) asutasid 1941. a. oktoobris pärast Reza-šahhi režiimi langust iraani kommunistid ja demokraatlikult meelestatud elemendid. I kongressiks, mis toimus 1944. a. suvel Teheranis, oli partei ridades üle 25 000 inimese, Medžlises oli tal 8 esindajat. Kongressil võeti vastu programm ja põhikiri ning valiti juhtivad organid. IRP programmis seati ülesandeks imperialistlike välismonopolide ülevõimu likvideerimine, demokraatlike vabaduste tagamine, põhjapanevate sotsiaal-majanduslike reformide teostamine töörahva huvides.

1949. a. veebruaris sooritati šahhile atentaat. Provokatsioonilist atentaati, millega IRP polnud seotud, kasutas kohalik reaktsioon ära, et kuulutada partei väljaspool seadust olevaks. Parteiorganisatsioonid purustati, tema ajalehed suleti, juhid ja aktivistid heideti vanglasse.

IRP pidi siirduma põranda alla. 1950. aastate alguseks suutis IRP taastada oma organisatsioonid ja muutus tugevaks poliitiliseks jõuks, mis sammus Iraanis võimutsevate välismonopolidega peetava võitluse avangardis 1951. a. riigistas Iraan *Anglo-Iranian Oil Company*, mis oli rohkem kui pool sajandit ekspluateerinud Iraani loodusvarasid. Sel puhul korraldatud miitinguist ja demonstratsioonidest võttis IRP üleskutsel osa ligemale 100 000 inimest.

Pärast seda, kui doktor Mohammed Mossaddeghi valitsus, mis tuli võimule rahvusliku vabastusliikumise tõusu perioodil, 1953. a. augustis kukutati, tabasid IRP-d taas repressioonid. Paljud IRP Keskkomitee liikmed ja aktivistid arreteeriti, ametiühingud, noorsoo-, nais- ja teised demokraatlikud organisatsioonid purustati. Suleti kõik IRP ja ametiühingute väljaanded, purustati trükiseadmed ja toimetused.

IRP KK XIV pleenum, mis toimus 1971. a., seadis parteile ülesandeks luua ühtne imperialismivastane rinne ning rahvuslik-demokraatlik valitsus, mis ajaks rahu ja rahvastevahelise sõpruse poliitikat, tagaks maa poliitilise ja majandusliku sõltumatuse, demokraatlikud õigused ja vabadused, parandaks rahvahulkade heaolu.[1]

IRP delegatsioonid võtsid osa NLKP XXIII ja XXIV kongressist ning Kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

IRP KK esimeseks sekretäriks valis pleenum Iraj Iskanderi.

IRP KK häälekandjad on ajaleht «Mardom» («Rahvas») ja ajakiri «Donya» («Universum»).

[1975. a. märtsis saadeti vastavalt šahhi dekreedile laiali tema enda korraldusel 1957. a. režiimile kodanlik-demokraatliku väljanägemise andmiseks moodustatud kaks mõisnike ja kodanluse parteid — *Mardom* («Rahvas») ja *Melliyon* («Rahvuslased»). Neist suurema kaaluga oli *Mardom*, mis 1971. a. parlamendi valimistel sai medžlises 36 kohta ja senatis 2 kohta. *Mardomil* (peasekretär N. Ameri) puudus kindel programm. Ta kritiseeris

[1] Tegutsenud mõnda aega poollegaalselt tuli IRP-l seoses šahhi dekreediga 1975. a. märtsis jällegi põranda alla minna. — *Toim.*

valitsust selle eest, et too ei vii küllalt aktiivselt ellu šahhi poolt väljakuulutatud reforme, süüdistas teda bürokratismis ja võimu ülemäärases tsentraliseerimises.]

RAHVUSRINNE (Džabhee Melli) asutati 1949. a. Inglise koloniaalvõimu likvideerimist taotleva rahvuslik-vabastusliku liikumise tõusuperioodil. Rahvusrindesse astusid kodanlik-rahvuslikud parteid, üliõpilas- ja noorsoo-organisatsioonid. Rahvusrinnet asus juhtima doktor Mohammed Mossaddegh, Iraani imperialismivastase vabastusliikumise silmapaistev tegelane, omaaegne peaminister (1951—1953. a.), kes viis ellu *Anglo-Iranian Oil Company* riigistamise seaduse.

Pärast 1953. a. augusti riigipööret Rahvusrinde tegevus keelustati.

Rahvusrinde kongress, mis toimus illegaalselt Teheranis 1963. a., valis uue juhtiva organi — Rahvusliku Nõukogu ning täpsustas kõigi liikmesorganisatsioonide ülesanded.

Emigratsioonis annab Rahvusrinne välja ajalehte «Bahtare Emruz» («Tänapäeva Lääs»).

JAAPAN

Asub Ida-Aasias. Pindala 372 400 km². Rahvaarv 110 miljonit (1974. a.).

Konstitutsiooniline monarhia. Riigipea on keiser. Kõrgeim seadusandlik organ — parlament. Täitevvõimu teostab ministrite kabinet eesotsas peaministriga.

Jaapan — kapitalistliku maailma suuremaid ja majanduslikus mõttes võimsamaid riike — järgneb tööstustoodangu mahult USA-le. Välispoliitikas peab silmas põhiliselt Ameerika Ühendriike, kellega teda seob vastastikuse koostöö ja julgeoleku leping. Jaapani kiire majanduslik areng sõjajärgsel perioodil ning Jaapani monopolide tungimine maailmaturule on teravdanud Jaapani ja USA vastuolusid.

Jaapani sõjajärgset arengut iseloomustab ühest küljest moodne industriaalne baas, teisalt mahajäämus sotsiaalsete probleemide lahendamisel, inflatsiooni lakkamatu kasv, keskkonna saastamine, korterikriisi süvenemine jne. Sellel pinnal kasvab rahulolematus monopolide huve teeniva poliitikaga. Neid meeleolusid peegeldab valitseva Liberaaldemokraatliku Partei mõju järjekindel kahanemine, mida tunnistavad viimaste aastate parlamendivalimiste tulemused.[1] LDP on suutnud säilitada enamuse parlamendis, kuid kohtadel, kõigepealt paljudes suurtes tööstuskeskustes juhivad omavalitsusi progressiivsete jõudude bloki esindajad, esmajoones kommunistid ja sotsialistid.

JAAPANI KOMMUNISTLIK PARTEI (JKP). Asutatud 15. juulil 1922. a., töölis- ja demokraatlikus liikumises Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni mõjul valitsenud tõusuperioodil. Teise maailmasõja lõpuni oli partei põranda all, tema liikmeid jälitati ja represseeriti. Neis keerukates tingimustes võitles JKP järjekindlalt Jaapani imperialismi agressiivse poliitika vastu, kaitses töötajate huve, jäi ustavaks proletaarse internatsionalismi põhimõtetele.

Pärast Jaapani militarismi purustamist Teises maailmasõjas (1939—1945) tuli Jaapani Kommunistlik Partei põranda alt välja, toetas agaralt jaapani rahva nõudmisi teha riigis teoks demokraatlikud ümberkujundused. 1949. a. kuulus parteisse ligi 200 000 inimest.

Korea sõja eel represseerisid JKP-d Ameerika okupatsioonivõimud. Partei poollegaalne tegevus vältas 1955. a-ni. Juhtkonnas ilmnenud lahkhelidest strateegia ja taktika küsimustes saadi jagu samaks ajaks.

1961. a. võttis Jaapani Kommunistliku Partei VIII kongress vastu partei programmi. See suunas JKP-d demokraatlikule revolutsioonile kahe vaenlase — Ameerika imperialismi ning Jaapani monopolistliku kapitali vastu.

[1] Oma juhtpositsiooni parlamendis taotleb LDP säilitada valimisseaduse muutmisega. — *Toim.*

Järkjärgult arenedes pidi demokraatlik revolutsioon üle kasvama sotsialistlikuks revolutsiooniks. JKP lähima eesmärgina sõnastati progressiivsete jõudude ühisrinde loomine ja selle alusel demokraatliku koalitsioonivalitsuse moodustamine. JKP XI kongress 1970. a. püstitas loosungi moodustada niisugune valitsus 1970-ndail a-il. Jaapani Kommunistliku Partei XII kongress 1973. a. rõhutas, et see valitsus peab ellu viima mitmeid demokraatlikke reforme, tühistama Jaapani—USA julgeolekulepingu ja teostama neutraliteedipoliitikat, seadmata ülesandeks üleminekut sotsialismile, mis võib päevakorda kerkida alles kaugemas perspektiivis. Kongress tegi muudatusi JKP programmis, näiteks asendas proletariaadi diktatuuri mõiste «tööliskiassi valitsusega».

Jaapani Kommunistlik Partei on opositsioonipartei. Parlamendi Esindajatekoja valimistel 1972. a. detsembris kogus ligi 5,5 milj. ehk 10,5% antud häältest. [Selle tulemusel sai 491-liikmelisse Esindajatekotta 38 kohta. Veelgi suuremat edu saavutas JKP parlamendi teise koja valimistel 1974. a., tõstes oma esinduse 11-lt 20-le (252-st).]

Liikmeskond — üle 300 000 inimese (1973. a.). 59% partei liikmeid on töölised ja teenistujad (1970. a.).

Organisatsiooniliselt on Jaapani Kommunistlik Partei üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Kõrgeim organ — kongress — kutsutakse kokku iga kolme aasta järel. Kongress määrab kindlaks partei peajoone ja poliitika, kinnitab tema programmi ja põhikirja, valib Keskkomitee. Kongressidevahelisel perioodil juhib partei tegevust Keskkomitee, kes valib Presiidiumi. Viimane omakorda valib Keskkomitee Presiidiumi Alalise Büroo. Parteiaparaadi jooksva töö juhtimiseks moodustab Presiidium Keskkomitee sekretariaadi. JKP kohalikud organisatsioonid luuakse territoriaal-tootmisalasel põhimõttel: algorganisatsioonid (osakonnad) ettevõtetes ja õppeasutustes, samuti elukohajärgselt, ringkonna- ja prefektuurikomiteed.

Jaapani Kommunistliku Partei delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957. ja 1960. a. JKP esindajad viibisid NLKP XXI, XXII ja XXIV kongressil, V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel Moskvas. NLKP ja JKP delegatsioonide vahel on peetud läbirääkimisi 1964., 1968. ja 1971. a. Moskvas ning 1968. a. Tokios.

Jaapani Kommunistliku Partei Keskkomitee esimees on Sanzo Nosaka. Keskkomitee Presiidiumi esimees — Kenji Miyamoto. Keskkomitee sekretariaadi esimees — Tetsuzo Fuwa.

Häälekandjad — päevaleht «Akahata» («Punalipp»), teoreetiline kuukiri «Zen Ei» («Avangard»).

LIBERAALDEMOKRAATLIK PARTEI (LDP). Asutatud 15. novembril 1955. a. Liberaalse Partei ja Demokraatliku Partei ühinemise tulemusena. Esindab suurkapitali ja eesõigustatud bürokraatia huve, tugineb jõukatele talupidajatele ning osale linna keskkihtidest.

LDP programm seab eesmärgiks «haritud demokraatliku riigi» loomise, kaitseb «vaba ettevõtlikkust» jne. Need loosungid on määratud maskeerima Liberaaldemokraatliku Partei peaeesmärki — kehtiva korra säilitamist. LDP poliitika peab silmas eeskätt suurkapitali huve, kuigi rahvahulkade rahulolematuse sunnil räägitakse viimasel ajal ka vajadusest ellu viia «sotsiaalseid programme». Välispoliitikas pooldab LDP sõjalis-poliitilise liidu säilitamist USA-ga ja selle raames «mitmekülgset» diplomaatiat, näiteks suhete arendamist NSV Liidu, Hiina ja teiste riikidega.

Põhikirja järgi on Liberaaldemokraatliku Partei kõrgeim organ tema iga-aastane kongress.[1] Need kutsutakse kokku vaid juhtkonna otsuste kinnita-

[1] Kongressiga on põhikirja kohaselt võrdne parlamendifraktsiooni üldkoosolek. Nii esimestel kui teistel on formaalne iseloom. — *Toim.*

miseks. Partei tegelik juht on kongressil kaheks aastaks valitav president. Jooksvate asjade ajamiseks määrab president peasekretäri. Igas prefektuuris on LDP föderatsioon, linnades ja asulates osakonnad.

Tähtsat osa LDP tegevuses etendavad partei põhikirjas fikseerimata, võistlevate liidrite juhitud rühmitused. Tülitsetakse juhtivate ametikohtade pärast valitsuses ja parteiaparaadis. Liberaaldemokraatliku Partei liikmeskond on nominaalselt üle 700 000 inimese. Selle tegevusest võtab osa märksa vähem liikmeid.

Liberaaldemokraatlik Partei on võimul 1955. a-st. Et talle kuulub enamus parlamendi mõlemas kojas, valitakse partei president takistusteta peaministriks. LDP praegune president on Takeo Miki. Peasekretär — Yasuhiro Nakasone.

LDP-l on 279 kohta Esindajate- ja 128 Nõunikekojas. Esindajatekoja valimistel 1972. a. detsembris sai ta 24,5 milj. ehk 46,85% antud häältest.

[1974. a. Ülemkoja valimistel aga juba alla 40% häältest. Partei populaarsuse langus põhjustas 1974. a. novembris tema liidri (ja peaministri) K. Tanaka asendamise T. Mikiga.]

Häälekandjad — ajaleht «Jiyu Minshu», ajakirjad «Seysaku Eppo» ja «Sosiki Koho» (viimast antakse välja üksnes parteiaktiivi tarbeks).

DEMOKRAATLIKU SOTSIALISMI PARTEI (DSP). Asutatud 1960. a. jaanuaris Jaapani Sotsialistlikust Parteist lahkulöönud rühmituse poolt. Parempoolne reformistlik partei. Selle sotsiaalse baasi moodustavad linna väike- ja keskkodanlus ning osa töölisklassist. Peamine tugi on ametiühingukoondis Ülejaapaniline Töökonföderatsioon (DOMEJ).

DSP kuulutab end «kesktee parteiks», protesteerib «kapitalismi ja kommunismi vastu». Eitab klassivõitlust, taotleb «hüveoluriigi» ja «demokraatliku sotsialismi ühiskonna» loomist.

Formaalselt opositsioonis, kuid toetab valitsevat parteid tihtilugu. Ei ole nõus läbi viima ühisaktsioone kommunistidega, takistab töölisliikumise klassiteadlikku ühtsust. Demokraatliku Sotsialismi Partei XVIII kongress 1973. a. aprillis kuulutas taas «hüveoluriigi» loomist ning «üleolekut marksismist-leninismist».

DSP-l on 19 kohta Esindajate- ja 13 Nõunikekojas. Esindajatekoja valimistel 1972. a. detsembris sai ta ligi 3,7 milj. ehk 7% antud häältest.[1]

Partei kõrgeim organ on iga-aastane kongress. Partei juhtkonda kuuluvatest isikutest, kollektiivliikmete juhtidest ja parlamendi liikmetest moodustatakse Keskkomitee. Jooksvaid asju ajab kongressi valitav Kesktäitevkomitee. Kohtadel on prefektuuri- ja algorganisatsioonid. DSP liikmeskonda kuulus 1974. a. ligi 20 000 inimest.

Demokraatliku Sotsialismi Partei esimees on Ikko Kasuga. Peasekretär — Saburo Tsukamoto.

Häälekandja — päevaleht «Minshua Shimbun».

PUHTA POLIITIKA PARTEI (PPP, algupäraselt Komei To). Selle asutasid 17. novembril 1964. a. budistliku organisatsiooni «Soka Gakkai» poolehoidjad, kes moodustavadki partei liikmete enamuse. Tugineb väikekodanlikele ja poolproletaarsetele kihtidele, samuti organiseerimata linnatöölistele — äsjastele talupoegadele, kes veel pole leidnud oma kohta uues ühiskondlikus struktuuris.

Komei To põhimõte on partei liikmete tõrkumatu allumine juhtkonnale. Otsused võetakse vastu ilma, et neid parteis eelnevalt arutataks. Komei To organ on iga-aastane kongress. See valib partei esimehe, esimehe asetäitja ning peasekretäri. Kongressi volitused partei poliitika kindlaksmääramisel on puht vormilised. Kongressidevahelisel perioodil suunavad partei tegevust esimees ja Juhtiv Keskkomitee. Jooksvaid asju ajab peasekretäri juhitav sekretariaat. Parteil on prefektuuri- ja kohalikud osakonnad.

Komei To ideoloogilise aluse moodustab budism. See seab oma eesmärgiks «budistlikul demokraatial» rajaneva «õigluseriigi» loomise (religioon ja poliitika läbisegi). Komei To liidrid nimetavad «budistlikku demokraatiat» «neosotsialismiks», tegelikult on see «kolmanda jõu» ideoloogia ja poliitika spetsiifiline, religioosse varjundiga variant.

Komei To väidab end olevat «kesktee partei», kuid praktikas toetab sageli pahempoolseid jõude, mõnikord ka valitsevat parteid.

Välispoliitikas pooldab Komei To suhteid kõigi maadega, Jaapani neutraliteeti ning Jaapani—USA julgeolekulepingu ülesütlemist. Sisepoliitikas nõuab põhiseadusest kinnipidamist, inflatsiooni lõpetamist, maksude vähendamist jne.

Komei To on opositsioonipartei. Talle kuulub 30 kohta Esindajate- ja 24 Nõunikekojas. Esindajatekoja valimistel 1972. a. detsembris sai Komei To 4,4 milj. ehk 8,4% antud häältest.[1] Liikmeskond 1973. a. — 120 000 inimest.

Puhta Poliitika Partei esimees on Yoshikatsu Takeiri. Peasekretär — Janya Yano.

Häälekandja — ajaleht «Komei Shimbun» («Komei Partei Ajaleht»).

JAAPANI SOTSIALISTLIK PARTEI (JSP). Asutatud 2. novembril 1945. a. sõjaeelsete sotsiaaldemokraatlike parteide ja rühmituste liikmete ühinemise tulemusena. Parteisse kuulub töölisi, haritlasi ning linna keskkihtide teisi esindajaid.

JSP on kuulutanud oma peaülesandeks osavõtu rahvahulkade võitlusest monopolistliku kapitali vastu, töötajate demokraatlike õiguste ja eluliste huvide kaitseks. Taotleb kapitalistliku ühiskonna muutmist sotsialistlikuks rahulikul teel, parlamendis enamuse saavutamise kaudu. Välispoliitikas nõuab Jaapani—USA julgeolekulepingu tühistamist, «sisekaitsejõudude» laialisaatmist ning Jaapani relvastamata neutraliteedi väljakuulutamist.

Jaapani Sotsialistlik Partei on üles ehitatud territoriaalsuse põhimõttel: tema osakonnad asuvad igas prefektuuris ja paljudes linnades. Algorganisatsioone ettevõtetes, asutustes jne. on vähe, sest massiürituste läbiviimisel tugineb partei ametiühingutele. JSP kõrgeim organ on iga-aastane kongress. Delegaatidena võtavad sellest osa parlamendisaadikud, partei keskaparaadi ja kohalike osakondade juhtivad töötajad. Kongress valib Keskkomitee, JSP igapäevast tegevust juhtiva Kesktäitevkomitee ning Keskkontrollkomitee.

JSP on suurim opositsioonijõud Jaapani parlamendis (116 kohta Esindajate- ja 62 Nõunikekojas). Esindajatekoja valimistel 1972. a. detsembris sai ta 11,5 milj. ehk 21,9% antud häältest.[2]

JSP delegatsioon käis NSV Liidus NLKP Keskkomitees läbirääkimisi pidamas 1964., 1970. ja 1974. a. Tema esindajad viibisid NLKP XXIV kongressil, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva, V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel Moskvas. Liikmeskond — 50 000 inimest. Tugineb 4,2 milj. liiget ühendavale Ametiühingute Peanõukogule (SOHIO).

Jaapani Sotsialistliku Partei Kesktäitevkomitee esimees on Tomomi Narita. Peasekretär — Masasi Ishibashi.

Keskhäälekandjad — 2 korda nädalas ilmuv ajaleht «Shakai Shimpo» ja kuukiri «Gekkan Shakaito» («Sotsialistliku Partei Ajakiri»).

JEEMENI DEMOKRAATLIK RAHVAVABARIIK

(JDRV)

Riik Araabia poolsaare lõunaosas. Pindala u. 335 000 km². Rahvaarv 1,5 miljonit (1972. a.).

[1] 1974. a. valimistel DSP poolehoid mõnevõrra vähenes. — *Toim.*

[1] 1974. a. valimistel poolehoid pisut kasvas. — *Toim.*

[2] 1974. a. valimistel poolehoid mõnevõrra kasvas. — *Toim.*

JDRV on vabariik. Sõltumatus kuulutati välja 30. XI 1967. a. Põhiseaduse kohaselt, mis jõustus 30. XI 1970. a. kuulub seadusandlik võim Kõrgemale Rahvanõukogule. Istungite vaheajal teostab Kõrgema Rahvanõukogu funktsioone Presidendinõukogu. Täidesaatvaks võimuorganiks on valitsus.

JDRV valitsus on astunud otsustavaid samme, et likvideerida sotsiaalmajanduslikku mahajäävust ning rajada kindel alus mittekapitalistlikule arenguteele.

Välispoliitikas astub JDRV järjekindlalt välja imperialismi ja kolonialismi vastu ning taotleb koostööd sotsialistlike maadega. JDRV ja Jeemeni Araabia Vabariigi juhid leppisid 1972. a. Kairos kokku kahe Jeemeni riigi tulevase ühendamise suhtes.

RAHVUSRINNE on JDRV valitsev poliitiline organisatsioon. Ta moodustati 14. X 1963. a., perioodil, mil Lõuna-Jeemeni patrioodid pidasid Araabia poolsaare lõunaosas relvastatud võitlust Briti kolonisaatoritega. Kui Briti koloniaalväed sunniti 1967. a. novembris maalt lahkuma, alustati Rahvusrinde juhtimisel rahvusriikluse aluste rajamist, teostati osaline maareform, riigistati välismaised suurvaldused, astuti samme rahva ainelise ja kultuurilise taseme tõstmiseks.

22. VI 1969. a. tuli võimule Rahvusrinde pahempoolne tiib. Rahvusrinde kurss vabariigi suveräänsuse ja rahvusliku sõltumatuse kindlustamisele tegi läbi edasise arengu. JDRV põhiseadus, mis kuulutati välja 1970. a., määritleb progressiivse režiimi juriidilised alused; seadusandlus tagab töötajate — tööliste, talupoegade, intelligentsi, sõjaväelaste, väikekodanluse — osavõtu riigi juhtimisest kohalike nõukogude ja vabariigi Kõrgema Rahvanõukogu kaudu. Põhiseadus rõhutab töölisklassi ja valitseva Rahvusrinde järjest suurenevat osa riigis.

Tähtsaks sündmuseks oli Rahvusrinde V kongress (2.—6. III 1972. a.), mis võttis vastu uue programmi ja põhikirja. Programmis iseloomustatakse JDRV praegust arengujärku rahvuslik-demokraatliku üleminekuetapina. Lahendades sotsiaal-majandusliku arengu probleeme ning tehes jõupingutusi raske koloniaalse minevikupärandi ületamiseks, püüab Rahvusrinne juhinduda teadusliku sotsialismi põhimõtteist. Programm taunib sotsiaalse ja rahvusliku rõhumise igasuguseid avaldusvorme, kuulutab Lõuna-Jeemeni revolutsiooni ülemaailmse rahvusliku vabastusliikumise osaks, deklareerib toetust Aafrika, Aasia ja Ladina-Ameerika rahvaste vabadusvõitlusele ning solidaarsust rahvusvahelise kommunistliku ja töölisliikumise imperialismivastase võitlusega.

[1975. a. märtsis toimunud Rahvusrinde VI kongress redigeeris põhikirja vastavalt parteis toimunud suurtele muutustele. Endisest selgemini rõhutatakse demokraatliku tsentralismi ja parteisisese demokraatia põhimõtet, toonitatakse, et partei ideoloogiliseks aluseks on teaduslik sotsialism. Nähti ette partei liikmete ümberregistreerimine ja neile parteipiletite andmine. «Teise programmi» nime all kinnitati majanduse sotsialistlikel rööbastel arendamise viie aasta plaan. Keskkomiteed kohustati looma massiorganisatsioon «Töötavate Talupoegade Liit».

1975. a. septembris toimunud ühinemiskongressil liitusid Rahvusrindega senini riigis tegutsenud kaks poliitilist organisatsiooni — Avangardistlik Rahvapartei ja Demokraatlik Rahvaliit, kes olid ka omaks võtnud teadusliku sotsialismi ideoloogia ning olid esindatud valitsuses.]

Rahvusrindel on laialdased rahvusvahelised sidemed. Ta toetab Araabia poolsaare ja Pärsia lahe äärsete rahvaste, samuti Portugali Aafrika-kolooniate rahvuslikku vabastusvõitlust, solidariseerub araabia riikide võitlusega Iisraeli agressiooni vastu ning toetab aktiivselt Palestiina vastupanuliikumist. Rahvusrinne arendab sõbralikke suhteid araabia maade revolutsioonilis-demokraatlike jõudude ja kommunistlike parteidega ning mõningate sotsialistlike riikide kommunistlike ja töölisparteidega.

Rahvusrinne pooldab igakülgse koostöö laiendamist JDRV ja NSV Liidu vahel. Rahvusrinde dokumentides ja tema juhtide ametlikes avaldustes hinnatakse kõrgelt Nõukogude riigi ajaloolise arengu kogemusi, Nõukogude Liidu rahuarmastava välispoliitika osatähtsust ning süstemaatilist abi rahvaste rahvuslikule vabastusvõitlusele. 1970. a. loodi NLKP ja Rahvusrinde vahel parteilised kontaktid, on toimunud parteidelegatsioonide vastastikused külaskäigud. Rahvusrinde delegatsioonid võtsid osa V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva pühitsemisest, NLKP XXIV kongressist ning Nõukogude Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustest.

1973. a. võttis NLKP Keskkomitee peasekretär L. Brežnev vastu Rahvusrinde Keskkomitee peasekretäri Abdel Fattah Ismaili. Arutati Nõukogude Liidu ja JDRV suhete edasise arendamise võimalusi ning NLKP ja Rahvusrinde sidemete tugevdamist.

Rahvusrinde kõrgeim organ on kongress ning selle vaheaegadel Keskkomitee; viimane valib Poliitbüroo.

Rahvusrinde Keskkomitee peasekretär on Abdel Fattah Ismail.

Rahvusrinde Keskkomitee häälekandjaks on nädalaleht «As-Sauri» («Revolutsionäär»).

JORDAANIA

(Jordaania Hašimiidi Kuningriik)

Riik Lähis-Idas. Pindala 97 000 km² (5900 km² suurune ala Jordani jõest läänes on alates 1967. a. juunist Iisraeli okupatsiooni all). Rahvaarv 2,4 miljonit (1971. a.).

Jordaania on konstitutsiooniline monarhia (kehtiv põhiseadus võeti vastu 1952. a.). Riigipea on kuningas, kel on ulatuslik võim. Kõrgeim seadusandlik organ on Rahvuskogu (parlament).[1]

Jordaania on vähearenenud põllumajandus- ja karjakasvatusmaa. Tööstus hakkas arenema alles pärast Teist maailmasõda, mõningaid ettevõtteid kontrollib väliskapital. Riigi majandusele andis ränga hoobi Iisraeli agressioon 1967. a.

Siseelus astus Jordaania valitsus pärast 1967. a. samme kuningarežiimi tugevdamiseks, taotledes selleks kõigi rahvuslike, sealhulgas ka progressiivsete jõudude toetust. Vanglast vabastati kommunistid ja muud poliitvangid. Jordaania Kommunistlikule Parteiile võimaldati poollegaalne tegevus.

Imperialistliku agentuuri salasepitsused ja võimude katsed piirata Palestiina Vastupanuliikumise tegevust teravdasid 1970. a-il korduvalt siseolukorda.

[Hiljem on Jordaania—palestiinlaste suhted mõnevõrra paranenud. Araabia riikide Rabati tippnõupidamisel 1974. a. oktoobris tunnustas Jordaania Palestiina Vabastusliikumise palestiina rahva ainsaks seaduslikuks esindajaks. Seejärel viidi Jordaania konstitutsiooni parandus, mis andis Palestiina Vabastusorganisatsioonile õiguse pärast Iisraeli okupatsioonivägede väljaviimist asutada Jordani jõe läänekaldale ja Gaza piirkonda omaette sõltumatu riik.

Suhted mitmete araabia maadega (kaasa arvatud naaberriigi Süüriaga), on 1974.—75. a. samuti paranenud.]

Jordaanias tugevneb liikumine, mis nõuab režiimi demokratiseerimist, palestiinlaste esindajate vanglast vabastamist, rahvusliku ühtsusrinde rajamist ning sellist valitsust, mis suudaks vabastada Jordaania okupeeritud alad.

Välispoliitikas on Jordaania orienteeritud peamiselt lääneriikidele. Toetab Lähis-Ida konflikti poliitilist reguleerimist ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr. 242 alusel.

JORDAANIA KOMMUNISTLIK PARTEI (JKP) on asutatud 1943. a. (kandis 1951. a-ni Rahvusliku Vabastusliiga nime). 1954. a. vastu võetud partei programmis seati ülesandeks teha lõpp imperialismi ja feodalismi võimutsemisele Jordaanias, luua töölisklassi liit talurahvaga, väikekodanlusega ning kõigi patriootlike jõududega. Prog-

[1] 1974. a. novembris saatis kuningas parlamendi laiali. — *Toim.*

ramm toonitab araabia solidaarsuse tugevdamise vajadust. Programmist lähtudes on JKP hoogustanud poliitilist tööd massides, algatanud paljude ametiühingute, demokraatlike nais- ja noorsoo-organisatsioonide rajamise ning suunanud nende tegevust töötajate huvides. JKP initsiatiivil moodustatud Rahvusrinde raames on parteil koostöö muude patriootlike jõududega. Rahvusrinde valimisnimekirjade alusel osales JKP 1956. a. parlamendivalimistes. Kolm kommunisti, sealhulgas kaks JKP Keskkomitee liiget, valiti parlamenti.

Pärast 1957. a. reaktsioonilist pööret JKP keelustati. Parteid tabasid julmad repressioonid — sajad kommunistid, sealhulgas mitmed Keskkomitee liikmed heideti vanglasse. Põrandaalustes tingimustes taotles partei jatkuvalt patriootlike jõudude ühendamist võitluseks imperialismi ja reaktsiooni vastu ning demokraatlike vabaduste eest.

Pärast 1967. a. toimunud Iisraeli agressiooni otsustasid Jordaania valitsevad ringkonnad, kes taotlesid hankida rahvuslik-patriootlike jõudude toetust, vabastada vanglast kõik kommunistid ning lubasid JKP Keskkomitee I sekretäril Fuad Nassaril naasta emigratsioonist. Nüüdisajal on JKP poollegaalses seisundis.

JKP Keskkomitee kinnitas 1968. a. juulis partei ajutise programmi. Selles määratletakse partei peasuunad imperialismivastases võitluses Iisraeli agressiooni tagajärgede likvideerimise ja demokraatlike vabaduste eest. Põhiülesandeks seati imperialismivastaste jõudude rahvusrinde rajamine ning viimasele tugineva patriootliku koalitsioonivalitsuse moodustamine. JKP pooldab Lähis-Ida konflikti reguleerimist ÜRO resolutsioonide alusel. Ta toetab Palestiina Vastupanuliikumist kui okupeeritud araabia alade vabastamise eest võitleva araabia rahvusliku vabastusliikumise ühte väesalka.

Rahvusvahelise Kommunistliku liikumise probleemide osas asub JKP marksistlik-leninlikel ja internatsionalistlikel positsioonidel. JKP esindajad osalesid kõigi kolme kommunistliku ja töölisparteide rahvusvahelise nõupidamise töös ning kirjutasid alla nõupidamistel vastu võetud dokumentidele.

JKP Keskkomitee I sekretär on Fuad Nassar.

Partei häälekandjad — ajaleht «Al-Džamahir» («Massid») ning teoreetiline ajakiri «Al-Hakika» («Tõde») ilmuvad illegaalselt.

ARAABIA RAHVUSLIIT (AR) on Jordaania ainus ametlik ühiskondlik-poliitiline organisatsioon. Ta asutati 25. XI 1972. a. kuninga õukonna ja riigi valitsevate ringkondade algatusel. Rahvusliidu liikmete valdava osa moodustavad riigiasutuste ametnikud, kaupmehed, pankurid, osa intelligentsist. Sõjaväelasi ja mittejordaanlasi Rahvusliitu ei võeta.

Valitsuse organisatsioonina esindab AR õukonna, suurkodanluse ja maaomanike huve; tema eesmärgiks on kehtiva monarhistliku režiimi tugevdamine ning valitsuse sise- ja välispoliitika toetamine.

AR ametlik programm taotleb sisepoliitika valdkonnas «kõigi klasside positiivset koostööd» ning «sõltumatu, õitsva ja majanduslikult tasakaalustatud ühiskonna» loomist; välispoliitikas on sihiks Iisraeli poolt okupeeritud araabia alade vabastamine Araabia riikide koordineeritud välispoliitika vahendusel.

AR-i kuulus 1973. a. algul 150 000 liiget. Rahvusliit on üles ehitatud territoriaalprintsiibil: algrakukesi on 2700, neile vastab 64 piirkonnakomiteed. Organisatsiooni juhib AR Nõukogu, mille liikmeid 240 valitakse AR kongressil ning 120 nimetab kuningas. Kongresside vaheajal on AR kõrgeimaks organiks 36-liikmeline Kõrgem Täidesaatev Komitee (24 liiget valitakse AR Nõukogu liikmete hulgast ning 12 nimetatakse kuninga poolt). Kõrgema Täidesaatva Komitee liikmetest valitakse Juhtiv Büroo. AR peasekretäri nimetab kuningas Juhtiva Büroo liikmete seast. Rahvusliidu keskorganite volituste tähtaeg on 2 aastat.

AR I (asutav) kongress toimus 25. XI 1972. a.

Araabia Rahvusliidu peaesimees on kuningas Husain, peasekretäriks on Jumaa Hammad (alates 27. III 1973. a.).

Jordaanias tegutsevad veel järgmised parteid: **Araabia Sotsialistliku Taassünni Partei** (BAATH), mille kaks iseseisvat regionaalset organisatsiooni — Süüria BAATH ja Iraagi BAATH — toimivad poollegaalselt; **«Hizb-at-Tahrir»** («Vabanemine») — 1952. a. asutatud reaktsiooniline muhameedlik usuorganisatsioon (tegutseb illegaalselt); **«Al-Ikhwan al-Muslimun»** («Muhameedlikud Vennad») — 1937. a. asutatud reaktsiooniline muhameedlik usuorganisatsioon. Organisatsioonil on mõju ametnike, vaimulike, väikekodanluse ja ohvitserkonna teatava osa juures; ta tegutseb legaalselt, toetab kehtivat režiimi ja saab valitsuselt rahalist abi. Juht on Muhammed Abdurahim Halifa.

KAMBODŽA

(Kambodža Kuningriik)

Riik Indo-Hiina poolsaare lõunaosas. Pindala 181 000 km². Rahvaarv 7 miljonit (1973. a.).

1863. a. sundisid prantsuse kolonisaatorid Kambodžat nõustuma protektsioonilepinguga. Teise maailmasõja ajal okupeerisid maa Jaapani väed. Pärast Jaapani kapituleerumist haarasid Kambodžas taas võimu prantsuse kolonisaatorid (1945. a. oktoobris). Kambodža rahvas pidas visa võitlust vabaduse ja sõltumatuse eest. 9. XI 1953. a. leidis Phnom Penhis aset ametlik tseremoonia, mille alusel lõpetati Kambodža alal Prantsuse haldus ning viidi välja Prantsuse väed. Genfi nõupidamisel, mis toimus 1954. a. Indo-Hiina küsimuses, teatas Kambodža delegatsioon, et Kambodža ei kavatse osaleda sõjalistes blokkides ning ei luba oma territooriumil rajada välismaiseid sõjalisi baase. 6. XI 1957. a. võttis Kambodža vastu neutraliteediseaduse.

1970. a. märtsis toimus Kambodžas riigipööre. 30. IV 1970. a. viis USA valitsus Kambodža neutraliteeti rikkudes Kambodža territooriumile oma väed, mis sooritasid koos Saigoni vägedega sõjalisi operatsioone riigi kaguosas. USA ja teiste riikide avalikkuse survel pidi USA valitsus 30. VI 1970. a. oma maaväed Kambodža alalt evakueerima.

Vastukaaluks sisereaktsiooni salasepitsustele ja USA—Saigoni interventsioonile moodustasid patriootlikud jõud Rahvusliku Ühtsusrinde, Rahvusühtsuse Kuningliku Valitsuse ning Kambodža Rahvusliku Vabastamise Relvastatud Rahvajõud:

KAMBODŽA RAHVUSLIK ÜHTSUSRINNE (KRÜ) asutati vastavalt Norodom Sihanouki deklaratsioonile 23. III 1970. a. Kambodža Rahvuslikul Kongressil, mis toimus 3.—4. V 1970. a., valiti KRÜ Keskkomitee ja selle Poliitbüroo. Kongress kiitis heaks KRÜ programmi, mis seadis ülesandeks ühendada kõik maa patriootlikud jõud võitluseks Phnom Penhi režiimi ja USA imperialistidega, et luua sõltumatu, rahumeelne, neutraalne, demokraatlik ja progressiivne Kambodža. Programm sõnastab ülesanded sotsiaal-majanduslike ümberkorralduste valdkonnas, selles rõhutatakse, et KRÜ hakkab koordineerima oma tegevust vietnami ja laose vendadega.

KRÜ on arendanud laialdast võitlust USA—Saigoni interventide ja Phnom Penhi režiimi vastu. 1973. a. lõpuks oli KRÜ vabastanud 90% Kambodža territooriumist, kus elab 5,5 milj. inimest. Kambodža vabastatud piirkondades teostati vastavalt KRÜ programmile mitmed progressiivsed sotsiaal-majanduslikud ümberkorraldused, KRÜ komiteede näol loodi rahvavõim.

Sotsialistlike riikide ja teiste rahuarmastavate maade abiga on KRÜ ja Kambodža Rahvusühtsuse Kuninglik Valitsus saavutanud rahvusvahelisel areenil märgatavat edu. Nõukogude Liit tervitas KRÜ loomist.

[1975. a. veebruaris toimus ühes vabastatud piirkonnas KRÜ II kongress, mida juhatas rahvusliku ühtsusvalitsuse peaministri asetäitja K. Samphan.

Kongressi deklaratsioonis seati eesmärgiks kogu Kambodža vabastamine. Märgiti, et KRÜ suhtub võrdselt kõigisse ühiskonnakihtidesse ning teeb kõik võimaliku, et rahvas ei nälgiks,

oleks korralikult riietatud, saaks haridust ja arstiabi.

Välispoliitilises osas toonitati, et KRÜ ja rahvaühtsuse valitsus viivad ellu blokivälist poliitikat, peavad kinni rahumeelse kooseksisteerimise põhimõttest, taotlevad heade suhete kehtestamist kõigi maailma maadega.] NLKP XXIV kongressi dokumentides räägitakse vajadusest toetada Kambodža patriootlikke jõude, kes peavad otsustavat võitlust USA imperialistliku interventsiooniga, kaitstes oma õiglast üritust.

KRÜ täidesaatvaks organiks on Keskkomitee eesotsas Poliitbürooga.

Pärast kogu riigis Rahvaühtsuse Kuningliku Valitsuse kontrolli kehtestamist lakkasid olemast Phnom Penhi 1972. a. rajatud parteid: vabariiklik (esindas suurkodanluse huve), demokraatlik (keskkodanluse partei) ning sotsiaaldemokraatlik (kindralite, politseiaparaadi ja teatud kodanluse kihtide huve esindav).

KOREA

(Korea Rahvademokraatlik Vabariik)

Sotsialistlik riik Korea poolsaare põhjaosas. Pindala 121 190 km². Rahvaarv u. 15 miljonit.

Kõrgeim riigivõimuorgan on Kõrgem Rahvakogu. Istungite vaheajal tegutseb Kõrgema Rahvakogu Alaline Nõukogu. Riigipeaks on president, kes juhib Kõrgema Rahvakogu poolt valitud Keskset Rahvakomiteed. Keskne Rahvakomitee moodustab täidesaatva ja korraldava organi — Administratiivnõukogu.

1945. a. vabastas Nõukogude Armee Korea Jaapani koloniaalikkest. Põhja-Koreas võtsid võimu oma kätte rahvahulgad, kes teostasid Korea Tööpartei juhtimisel imperialismi- ja feodalismivastaseid ning demokraatlikke ümberkorraldusi. 9. IX 1948. a. loodi KRDV. KRDV töötajad kaitsesid oma vabadust ja sõltumatust Ameerika imperialistide ja Lõuna-Korea militaristide vallandatud sõjas (1950.—1953. a-il). 1958. a. viidi sotsialistlikud ümberkorraldused maal ja linnas lõpule. 1972. a. detsembris võttis Kõrgema Rahvakogu istungjärk vastu KRDV sotsialistliku põhiseaduse.

1972. a. detsembris asutati alalise konsultatiivorganina Põhja ja Lõuna Koordineerimiskomitee, mille eesmärk on kaasaaitamine Korea rahumeelsele ühendamisele.[1]

KOREA TÖÖPARTEI (KTP) on Korea Kommunistliku Partei järglane. Korea Kommunistlik Partei asutati 1925. a. aprillis ning kuulus Kominterni. Oma tegevuses pööras Korea Kommunistlik Partei suurt tähelepanu tööliste ja talupoegade revolutsiooniliste massiorganisatsioonide loomisele ning juhtis töötajate väljaastumisi Jaapani koloniaalvõimu vastu. Kuid Jaapani okupantide repressioonide ja partei juhtkonnas toimuva fraktsioonilise võitluse tagajärjel lakkas Korea Kommunistlik Partei 1928. a. faktiliselt eksisteerimast kui ühtne organisatsiooniline jõud.

Pärast Korea vabastamist alustasid kommunistid kohalike parteiorganisatsioonide taastamist. 10. X 1945. a. avati Phönjanis Põhja-Korea viie provintsi parteiorganisatsioonide juhtivate töötajate ja aktivistide konverents (seda daatumit tähistatakse KRDV-s Korea Tööpartei sünnipäevana). Konverentsil asutati Põhja-Korea Kommunistliku Partei Keskne Organiseerimiskomitee. Kasutades ära maa põhjaosas kujunenud soodsat olukorda, ühendas Keskne Organiseerimiskomitee kogu Korea kommunistid ning sai partei juhtivaks keskuseks. 1945. a. lõpul oli kommunistliku partei ridades 4530 inimest.

1946. a. veebruaris moodustati Põhja-Koreas Korea Uus Rahvapartei (Tšoson Sinmindan), mis esindas peamiselt talupoegade ja töötava intelligentsi huve. Lähtudes vajadusest luua töötavate hulkade ühtne partei, tegi kommunistliku partei juhtkond 1946. a. juulis Uue Rahvapartei Keskkomiteele ettepaneku ühineda marksismi-leninismi ideeliste ja organisatsiooniliste printsiipide alusel ning moodustada Põhja-Korea Tööpartei. Selle asutamiskongress toimus 1946. a. augustis.

Lõuna-Koreas oli kommunistliku partei tegevus raskendatud ning toimus reaktsiooniliste võimude terrori ja tagakiusamise olukorras. 1946. a. novembris ühines kommunistlik partei Rahvapartei ning Uue Rahvaparteiga Lõuna-Korea Tööparteiks.

Põhja-Korea Tööpartei ning Lõuna-Korea Tööpartei ühinesid 1949. a. juunis ühtseks Korea Tööparteiks.

KTP-l on ametlik embleem — ristamisi asetatud vasar, kirjutussulg ja sirp, mis sümboliseerivad tööliste, talupoegade ja töötava intelligentsi liitu. 1972. a. augustis oli KTP-s 1,6 milj. liiget. Aastast aastasse laieneb parteis tööliste kiht.

KTP V kongress (2.—13. XI 1970. a.) tegi kokkuvõtte sotsialistlikust ülesehitustööst, mis oli toimunud IV ja V kongressi vaheajal ning kavandas maa arendamise programmi aastaiks 1971—1976. Keskkomitee aruande kohta vastu võetud resolutsioonis kongress nentis, et KRDV on muutunud sotsialistlikuks tööstusriigiks.

KTP on üles ehitatud territoriaaltootmisprintsiibil; ta koosneb provintside (ning provintsidega võrdsustatud linnade), ülesõjaväelistest (võrdsustatud provintsiga), maakondade ja linnade (rajoonide) parteiorganisatsioonidest. KTP algorganisatsioonid on igas ettevõttes ja asutuses, põllumajanduslikus kooperatiivis, riiklikus majandis, õppeasutuses, siseasjade organis ning armees.

KTP delegatsioonid võtsid 1957. a. ja 1960. a. osa Kommunistlike ja töölispartei rahvusvahelistest nõupidamistest ning viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil. NLKP ja KTP sidemete ja koostöö süvendamises on viimaseil aastail tähtsat osa etendanud parteidelegatsioonide vahetamine.

KTP on juhtiv jõud Ühtses Demokraatlikus Isamaarindes (asutati 25. VI 1949. a.); Isamaarindesse kuuluvad veel Korea Demokraatlik Partei, Tšenudani Usupartei ja KRDV ühiskondlikud massiorganisatsioonid.

KTP Keskkomitee peasekretär on Kim Ir Sen.

KTP häälekandjad on päevaleht «Nodong Shinmoon» («Tööleht») ja kuukiri «Kynnoja» («Töörahvas»).

KOREA DEMOKRAATLIK PARTEI (Puk Shosun Minchutang) asutati 3. XI 1945. a. Phönjanis ettevõtjate, kaupmeeste, jõukate talupoegade ja linnaväikekodanluse esindajate poolt. Programmiliseks eesmärgiks on võitlus välismaise imperialismi rõhumise vastu ning ühtse demokraatliku Korea moodustamise eest.

Korea Demokraatliku Partei Keskkomitee esimees on Kang Ryang Wook (on ühtlasi KRDV asepresident).

TŠENUDANI USUPARTEI (Taevase Tee Usu Noorte Sõprade Partei) asutati veebruaris 1946. a. «Tšhondogje» ususekti pooldajate (peamiselt talupoegade) algatusel.

Partei toetab KTP poliitikat maa rahumeelse ühendamise ja demokraatliku arengu suhtes.

Keskkomitee esimees on Pak Shin Duk.

(Lõuna-Korea)

Asub lõunas sõjalisest demarkatsioonijoonest, mis kulgeb Korea poolsaarel piki 38. laiuskraadi.

Pindala 99 590 km². Rahvaarv 32 848 000 (1973. a.).

Hoolimata korea rahva tahtest ning rahvusvahelistest otsustest korraldasid USA okupatsioonivõimud Lõuna-Koreas separaatsed valimised ning moodustasid 15. VIII 1948. a. marionetliku Korea Vabariigi, mille etteotsa said reaktsioonilised imperialismimeelsed elemendid. Li Sõn Mani ja talle järgnenud Changi valitsus ei tulnud toime tugevneva demokraatliku liikumisega.

---

[1] Söuli režiimi sabotaaži tõttu seda saavutada ei õnnestunud. Veelgi vaenulikumalt võeti seal vastu KRDV samalaadsed ettepanekud 1975. a. — *Toim.*

1961. a. mais tegi militaristlik kildkond Pak Tšong Hi juhtimisel riigipöörde ning kehtestas sõjaväelise diktatuuri. Et leevendada rahva rahulolematust ja nõrgestada maailma avalikkuse protesti, asus Pak Tšong Hi režiimi väliselt demokratiseerima.

1963. a. jaanuaris tühistati kodanlike poliitiliste parteide tegevuskeeld. Lõuna-Koreas tekkis peatselt 12 legaalset parteid, mis esindasid korea kodanluse eri ringkondi ja rühmitusi. Kolmel korral (1963, 1967, 1971) on Lõuna-Koreas toimunud presidendivalimised. 1972. a. lõpul teostas Pak Tšong nii sarja konstitutsioonilisi reforme, mis tähistasid isikuvõimulise režiimi tugevnemist ja piirasid märgatavalt opositsiooniparteide tegevust (1975. a. oli Lõuna-Koreas säilinud vaid kolm legaalset opositsiooniparteid). 1975. a. suvel kuulutati välja erakorraline olukord.

Lõuna-Koreas kehtib antidemokraatlik seadusandlus, sealhulgas «kommunismivastane seadus», mis keelab kommunistlike ja demokraatlike organisatsioonide tegevuse ja progressiivsete ideede levitamise.

DEMOKRAATLIK VABARIIKLIK PARTEI (DVP); Mintšukonhvadan) moodustati 26. II 1963. a. Partei esindab peamiselt imperialistlike ringkondadega seotud suur- ja keskkodanluse, samuti reaktsioonilise ametnikkonna, sõjaväelaste ja talurahva jõukate kihtide huve.

DVP on Lõuna-Korea valitsev partei. Partei sise- ja välispoliitika rajaneb reaktsioonilisele doktriinile: «koguda jõudu maa ühendamiseks kommunismi alistamise teel». DVP levitab antikommunistlikke ja natsionalistlikke meeleolusid ning kasutab laialdaselt sotsiaalset demagoogiat. Nüüdses Rahvuskogus on DVP taganud endale $^{2}/_{3}$ häälteenamuse.

DVP-s on nüüdisajal üle 1 milj. liikme. Parteiorganisatsioonid eksisteerivad kõigis administratiivasutustes, asulais ja sõjaväes.

DVP president on Pak Tšong Hi.

DVP-l on kaks häälekandjat, sealhulgas ajaleht «Mintšu Konhvaguk» («Demokraatlik Vabariik»).

UUS DEMOKRAATLIK PARTEI (UDP; Sinmindan) moodustati 7. II 1967. a. Massipartei (Mintšundan) ja Uue Korea Partei (Sinhandan) ühinemisel. UDP väljendab peamiselt Pak Tšong Hi suhtes opositsiooniliste korea kodanluse konservatiivsete ringkondade huve. Liikmeskond on 512 700 in. (1968. a.).

Partei organisatsiooniline struktuur on kohandatud valimiseelsete kampaaniate vajadusele: kohalikud parteiorganisatsioonid eksisteerivad Lõuna-Korea kõigis valimisringkondades. 1973. a. jaanuaris astusid partei juhtiva tegelase Yang Il Dongi arvukad poolehoidjad UDP-st välja ning asutasid Demokraatliku Ühenduse Partei.

UDP on Lõuna-Korea juhtiv opositsioonipartei. 1973. a. valitud Rahvuskogus on UDP-l 52 esindajat (219-st).

UDP kongressil, mis toimus 1973. a. mais, kiideti heaks partei revideeritud platvorm, milles nõutakse otseseid presidendivalimisi, parlamentaarse demokraatia taastamist, kohtuorganite sõltumatust ja kontaktide sõlmimist Lõuna-Korea ja Põhja-Korea vahel.

[1975. a. veebruaris läbiviidud «referendumit» isikuvõimu tugevdava 1972. a. konstitutsioonireformi heakskiitmiseks UDP koos Demokraatliku Ühenduse Partei ja Ühendatud Sotsialistliku Parteiga boikoteerisid ega tunnistanud selle tulemusi, mille järel nende liidrid areteeriti. Lõuna-Koreas on hakanud tugevnema koostöö nende kolme legaalse opositsioonipartei vahel. On loodud Rahvuslik Nõukogu Demokraatia Taastamise Eest, kuhu kuuluvad mitmed opositsioonipartei juhid ja muud ühiskonnategelased.]

UDP esimees on Kim Yong Sam, peasekretär Shin Do Hwan.

UDP häälekandjaks on ajaleht «Mintšu Tšonson» («Demokraatlik Rinne»).

REVOLUTSIOONILINE KOONDUSERAKOND (RKE; Thonilhenmendan) kujunes organisatsiooniliselt 15. III 1964. a., mil rajati partei kohalikud organisatsioonid.

1969. a. augustis moodustasid Lõuna-Korea revolutsionäärid Keskkomitee ning kiitsid heaks RKE programmi ja deklaratsiooni. RKE on marksistlik-leninlikku tüüpi partei ning koosneb tööliste, talupoegade ja töötava intelligentsi esindajaist. Deklaratsioonis seab RKE oma lähimaks eesmärgiks rahvademokraatliku revolutsiooni teostamise ning maa rahumeelse demokraatliku ühendamise; lõppeesmärgiks on kuulutatud sotsialismi ja kommunismi ülesehitamine.

RKE tegutseb sügaval põranda all. Partei häälekandjaks on illegaalne ajaleht «Hõnmõn Tšonson» («Revolutsiooniline Rinne»).

KÜPROS

(Küprose Vabariik)

Riik Vahemere samanimelisel saarel. Pindala 9251 km². Rahvaarv 650 000 (1973. a.).

Pärast küproslaste aastatepikkust vabadusvõitlust sai Küprosest 1960. a. sõltumatu riik. Riigipeaks on president, kelle valib kreeka kogukond; asepresident valitakse türgi kogukonna poolt. Seadusandlik võim kuulub Esindajatekojale, täidesaatvat võimu teostab Ministrite Nõukogu, mille eesotsas on president ja asepresident.

Küprose valitsus toetab «positiivse neutraliteedi» poliitikat ning arendab sõbralikke suhteid kõigi riikidega. Imperialistlikud jõud sekkuvad jämedalt Küprose siseasjadesse, õhutavad saarel pinevust, takistavad kreeklaste ja türklaste vaheliste suhete normaliseerimist ning taotlevad presidendina toimiva peapiiskop Makariose ametist lahkumist.

[1975. a. juulis viisid Kreeka kogukonna reaktsioonilised jõud Kreeka sõjaväerežiimi toetusel Küprosel läbi riigipöörde. President Makarios oli sunnitud maalt põgenema. Mässajate poolt juhiks tõstetud nn. Progressiivse Rinde peasekretär N. Sampson pidi aga 22. juulil võimu üle andma Esindajatekoja esimehele G. Cleridesele. Kreeka agressioonile vastas Türgi oma vägede viimisega Küprosele. 1974. a. augustis kehtestasid nad oma kontrolli Küprose põhjaosa üle. Enamik kreeklastest elanikkonda põgenes sealt lõuna poole.

Veebruaaris 1975 teatas Türgi kogukond neil põhjaaladel Küprose Vabariigi Föderatiivse Türgi riigi loomisest. Küprose keskvalitsus, kelle eesotsas on 1974. detsembris kodumaale tagasipöördunud president Makarios, pole seda otsust tunnustanud. ÜRO Julgeolekunõukogu otsuseid Küprose kriisi reguleerimiseks ei ole asutud täitma ja kahe kogukonna läbirääkimised on arenenud visalt.

Pärast 1974. a. suve sündmusi on vähe andmeid Küprose poliitiliste parteide tegevusest. Pole ülevaatlikku pilti mitmete parteide poliitikast uues olukorras.]

DEMOKRAATLIK RAHVUSLIK PARTEI (DRP) asutati 1968. a. aprillis Küprose Demokraatliku Liidu baasil (viimane rajati 1959. a. novembris, Küprose Sõltumatu vabariigi väljakuulutamise eelõhtul).

DRP ühendab oma ridades äärmusliku ja natsionalistliku hoiakuga kreeklastest küproslasi — väikekodanluse ja kaupmeeste esindajaid, pisiettevõtete omanikke, mõningaid intelligente, kes on kõigis sise- ja välispoliitika küsimustes opositsioonis Makariose valitsusega. Partei juhtkond taotleb kohest ja täielikku *enosis*'t (Kreekaga ühinemist), arvestamata selle võimalikke tagajärgi. DRP endine juht Thakis Eudokas oli 1968. a. presidendivalimistel Makariose konkurent, kuid jäi kaotajaks, kogudes kõigest 9000 häält (250 000 valija omast). 5. VII 1970. a. toimunud parlamendivalimistel hääletas DRP poolt alla 20 000 valija ning partei jäi parlamendis esinduseta. 1973. a. presidendivalimistel DRP oma kandidaati ei esitanud.

DRP peasekretär on P. Petrides.

Põhikirja ja parteiorganisatsioone DRP-l ei ole. DRP poliitilisi seisukohti kajastab ajaleht «Ethniki».

ÜHTNE DEMOKRAATLIK TSENTRUMILIIT (ÜDT) asutati 1969. a. märtsis Küprose olukorra teravnemise tingimuses.

ÜDT on väikesearvuline organisat-

siooniliselt nõrk kodanlik-demokraatlik partei, kellel on pooldajaid peamiselt liberaalse ja äärmuspahempoolse intelligentsi ning Afro-Aasia solidaarsusliikumise esindajate seas. ÜDT-l on maa parempoolsete ja pahempoolsete jõudude vahel tsentristlik positsioon. Partei toetab president Makariose valitsuse sise- ja välispoliitikat.

1970. a. parlamendivalimistel sai ÜDT 27 000 häält; parlamendis esindab teda 2 saadikut.

ÜDT-l pole selgelt formuleeritud programmi ja põhikirja. Poliitiline töö toimub parteiaktivistide vahendusel. Partei vaated leiavad kajastamist päevalehes «Nea» («Uudised»).

RAHVUSLIKULT MÕTLEJATE ÜHTSUSPARTEI asutati 1969. a. veebruaris Küprose olukorra jätkuva teravnemise tingimustes.

Ühtsusparteid toetab Küprose kaubandus- ja tööstuskodanlus, kes on seotud väliskapitaliga (peamiselt Briti omaga) ning USA- ja Britisõbralikult meelestatud intelligents.

Ühtsuspartei programm esitati partei asutamiskongressil 1969. a. veebruaris. Programmi põhiideed — klassirahu, Küprose ühiskonna kõigi liikmete heaolu taotlemine — on selgelt demagoogilise iseloomuga. Ühtsuspartei toetab Küprose probleemi lahendamist rahumeelsete läbirääkimiste teel, tunnustades Küprose türklaste teatavaid õigusi ühtse riikliku haldussüsteemi raames. Ühtsuspartei juhtkond taotleb tihedat koostööd Kreekaga. Partei toetab president Makariose valitsuse poliitikat, kuid taotleb blokivälise suuna revideerimist.

Parlamendivalimistel, mis toimusid 5. VII 1970. a., sai Ühtsuspartei 51 000 häält; tema kandidaatidest valiti 15 Esindajatekoja liikmeks.

Ühtsusparteil pole põhikirja ja parteiorganisatsioone. Ehkki asutamiskongressil valiti partei Täitevkomitee ja peasekretär (Thakis Hriştopulos), toimub poliitiline tegevus peamiselt parlamendiliikmete kaudu.

Ühtsuspartei juhiks on parlamendi esimees Glafkos Clerides.

Partei poliitilisi seisukohti kajastavad päevaleht «Agon» («Võitlus») ja nädalaleht «Alithia» («Tõde»).

KÜPROSE TÖÖRAHVA PROGRESSIIVNE PARTEI ehk AKEL asutati Teise maailmasõja aastail (14. IV 1941. a.) Briti koloniaalvõimu tingimustes; ta on 1926—1941 eksisteerinud Küprose Kommunistliku Partei järglane.

AKEL organiseeris Küprose rahva võitlust koloniaalsõltuvusest vabanemiseks. AKEL'i ajaloos kuulub tähtis koht partei VI kongressile (1949. a augustis), mille otsused aitasid partei ridu ideoloogiliselt ja organisatsiooniliselt tugevdada. AKEL-i mõju kasvas, parteist sai tõsiselt arvestatav poliitiline jõud.

Seoses Küprosel kehtestatud erakorralise seisundiga oli AKEL'i tegevus aastail 1955—1959 keelustatud. Pärast erakorralise seisundi tühistamist (4. XII 1959. a.) osales AKEL vabariigi presidendi valimistes (13. XII 1959. a.) ning parlamendivalimistes (31. VII 1960. a.). AKEL'i valimisnimekirjade alusel valiti Esindajatekotta 5 deputaati.

AKEL'i X kongress 1962. a. märtsis andis hinnangu muutustele, mis olid toimunud Küprosel pärast vabariigi väljakuulutamist ning töötas välja partei programmi. Kongress nentis, et Küprose rahva peavaenlaseks jääb imperialism; seetõttu on kaasaegsel võitlusetapil imperialismivastane rahvuslik-vabastuslik iseloom. Kongress suunas partei liikmeid võitlema Küprose täielikku vabanemise eest majanduslikust ja poliitilisest sõltuvusest ning imperialismi mõjust, taotlema välismaiste baaside likvideerimist, poliitilise ja ühiskondliku elu demokratiseerimist ning majanduse taassündi. Kõik eelnimetatu peab looma vajalikud eeldused, et siirduda ühiskonna ümberkorraldamisele sotsialistlikel alustel.

Kui 1963. a. detsembris teravnesid Küprose kreeklaste ja türklaste vahekorrad (seda õhutasid NATO riikide reaktsioonilised ringkonnad), kutsus AKEL kõiki patriootlikke jõude koonduma ühtsesse imperialismivastasesse rindesse ning normaliseerima olukord rahulikul teel. Partei XII kongress, mis toimus 1970. a. märtsis, toonitas vajadust tugevdada kõiki rahvuslikke organisatsioone ja jõude, et nurjata imperialismi plaane Küprose Vabariigi likvideerimiseks, kutsus laiendama Küprose kreeklaste ja türklaste koostööd ja sõprust, lahendama Küprose probleemi kogu rahva huvides, läbirääkimiste teel.

[Sama kurssi on AKEL jätkanud pärast 1974. juulisündmusi.

Ta on paljastanud nende sündmuste NATO telgitaguseid, võidelnud ja kutsunud üles võitlusele ühtse neutraalse Küprose riigi säilitamise eest, hukka mõistnud seda ühtsust õõnestavaid aktsioone ja plaane.]

65,3% partei liikmeskonnast moodustavad töölised. Umbes 30% partei liikmeist on alla 30 aasta vanused.

Küprose parlamendis esindab AKEL'it 9 deputaati.

AKEL'i delegatsioonid võtsid 1960. ja 1969. a. osa Kommunistliku ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest.

AKEL'isse kuulub 12 000 liiget. Vastavalt põhikirjale on partei üles ehitatud demokraatliku tsentralismi printsiibil. Eksisteerib viis piirkondlikku organisatsiooni, kõikides linnades ja paljudes külades on linna- ja algorganisatsioonid. Partei kõrgeimaks organiks on kongress (tuleb kokku kord 4 aasta jooksul), mis valib Keskkomitee. Täidesaatvaiks organeiks on Keskkomitee Poliitbüroo ja sekretariaat.

AKEL'i peasekretär on a-st 1949 Ezekias Papaioannu.

AKEL tugineb oma tegevuses demokraatlikele massiorganisatsioonidele. Nendeks on Üleküproseline Töölisföderatsioon (PEO), Ühtne Demokraatlik Noorsoo-organisatsioon (EDON), Küprose Talurahvaliit (EKA), Üleküproseline Naisorganisatsioonide Föderatsioon (POGO).

AKEL annab välja päevalehte «Haravghi» («Koit»; ilmub 1956. aastast), poliitilis-teoreetilist ajakirja «Neos Dimokratis» («Uus Demokraat»; ilmub 1960. aastast) ja muud marksistlikku kirjandust.

Progressiivne Rinne (PR) asutati 1969. a. märtsis Küprose olukorra jätkuva teravnemise tingimustes. 1970. a. juunis ühines PR-ga N. Sampsoni väike Progressiivne Partei.

PR esindab talurahva jõukamate kihtide, keskmiste ja väikeste vaheltkauplejate ning külavaimulike huve. PR on natsionalistliku suunitlusega väikekodanlik partei; ta orienteerub välispoliitikas Kreekale, kuid ei toeta avalikult kohest *enosist* (Küprose ühendamist Kreekaga). 1970. a. parlamendivalimistel hääletas PR poolt üle 23 000 valija, partei sai parlamendis 7 kohta.

PR-l pole põhikirja ega kindlat organisatsioonilist struktuuri. Poliitiline töö toimub peamiselt parlamendiliikmete kaudu ning parempoolsete kooperatiivide vahendusel.

Partei juht on Odysseos Ioannides (Nikosia linnapea), peasekretär on Nikos Sampson.

Progressiivse Rinde poliitilisi vaateid kajastab ajaleht «Makhi» («Lahing»).

KÜPROSE TÜRKLASTE VABARIIKLIK PARTEI asutati 1970. a. detsembris Küprose olukorra jätkuva teravnemise tingimustes.

Partei ühendab türgi intelligentsi ja väikekodanluse seda osa, kes on opositsioonis Küprose türgi kogukonna juhtkonnaga. Parteil pole teaduslikult põhjendatud programmi, ta pooldab Küprose probleemi osas kompromisslahendust, mis peab rajanema ühtse ja sõltumatu Küprose riigi säilitamisel ning rahumeelseil läbirääkimistel Küprose kreeklastega.

Põhikirja ja ühtset organisatsiooni Küprose Türklaste Vabariiklikul Parteil ei ole.

Partei juht on Ahmed Mithar Berberoglu.

Küprose Türklaste Vabariikliku Partei poliitilisi vaateid kajastab nädalaleht «Savaš» («Võitlus»).

LAOS

(Laose Rahvademokraatlik Vabariik)

Riik Indo-Hiina poolsaare keskosas. Pindala 236 800 km². Rahvaarv 3 miljonit (1973. a.).

1893. a. hõivas Prantsusmaa Laose ja kuulutas ta oma protektoraadiks. Teises maailmasõjas okupeerisid maa jaapanlased. Rahvaülestõusu tulemuseks oli Laose kuulutamine 12. X 1945. a. sõltumatuks Pathet Lao (Lao Maa) riigiks. 1946. a. algul hõivasid Prantsuse väed uuesti Laose, 1953. a. oktoobris kuulutas Prantsusmaa Laose sõltumatuks riigiks, kuid alles 1954. a. Genfi kokkulepped tagasid tema sõltumatusele rahvusvahelise tunnustuse ning Prantsuse vägede lahkumise Laosest.

Pärast 9. VIII 1960. a. toimunud riigipööret vallandasid Laose parempoolsed jõud kodusõja. Sõjategevus katkestati 1961. a. mais, mil Genfis tuli kokku rahvusvaheline nõupidamine Laose küsimuses. Nõupidamisest osavõtjad kirjutasid 23. VII 1962. a. Laose neutraliteedideklaratsioonile ja sellele lisatud protokollile. 1962. a. juunis moodustati Souvanna Phouma juhtimisel rahvusliku ühtsuse koalitsioonivalitsus; sellesse kuulusid Laose Patriootliku Rinde (LPR), neutralistide ja parempoolsete jõudude esindajad. Seoses parempoolsete jõudude poolt ähvardava füüsilise arveteõiendamise ohuga, olid patriootlike jõudude esindajad sunnitud 1963. a. aprillis Vientjanist lahkuma. Parempoolne rühmitus provotseeris sõjategevuse taasalustumise.

LPR initsiatiivil algasid Vientjanis 17. X 1972. a. patriootlike jõudude delegatsiooni ja Vientjani administratsiooni esindajate läbirääkimised. Läbirääkimised, mida soodustas Vietnamis tulevahetuse lõpetamise ja rahu taastamise kokkuleppe sõlmimine, andsid tulemuseks Laoses rahu taastamise ja rahvusliku üksmeele saavutamise kokkuleppe, mis kirjutati alla Vientjanis 21. II 1973. a. Kokkulepe lähtub sellest, et Laoses on olemas kaks poolt — patriootlikud jõud ja Vientjani administratsioon, ning nende poolte kontrollile alluvad kaks tsooni (patriootlikud jõud kontrollivad $^4/_5$ Laose territooriumist, kus elab u. $^1/_2$ rahvastikust); poolte vastastikused suhted otsustati rajada võrdsuse ja kooskõlastatud tegevuse põhimõttele.

5. III 1974. a. moodustati Rahvusliku Ühtsuse Ajutine Valitsus ning Rahvuslik Poliitiline Konsultatiivnõukogu, kuhu kuulub kummaltki poolt võrdne arv esindajaid. Kummagi organi tegevus peab rajanema poolte üksmeele printsiibil.

[1975. mais püüdsid parempoolsed Vientjani tsoonis toime panna riigipöörde, põrkusid aga rahva otsustavale vastuseisule. Nende ninamehed põgenesid riigist. Reorganiseeriti valitsus (peaministriks jäi endiselt Souvanna Phouma), asuti puhastama valitsusaparaati tagurlikest ja korrumpeerunud elementidest, looma ühtset administratsiooniaparaati kogu riigi territooriumil, ette valmistama üldvalimisi, et täielikult ellu viia 1973. a. rahu taastamise ja rahvusliku üksmeele saavutamise kokkulepe. 1975. a. 1. detsembril kaotas Rahvaesindajate Rahvuskongress monarhia ja kuulutas Laose Rahvademokraatlikuks Vabariigiks. Likvideeriti Rahvusliku Ühtsuse Ajutine Valitsus ja Rahvuslik Poliitiline Konsultatiivnõukogu. Loodi uus võimu struktuur.]

LAOSE PATRIOOTLIK RINNE (LPR; Neo Lao Hak Sat) asutati 1956. a. jaanuaris Laose II rahvuskongressil. LPR ühendab lao rahva patriootlikult meelestatud ringkondi; ta on Laose mõjukaim ja kõige massilisem organisatsioon.

Kuni 1957. a. novembrini tegutses LPR illegaalselt. Pärast Vientjani kokkulepete sõlmimist 1957. a., sai ta legaalse partei õigused ning 2 LPR esindajat arvati valitsusse. Rahvuskogu täiendavatel valimistel (1958. a. mais) sai LPR 9 kohta.

LPR juhib lao rahva võitlust kodumaa vabaduse, sõltumatuse ja neutraliteedi eest, USA ja selle liitlaste relvastatud sekkumise vastu Laose asjadesse.

LPR II kongress (1964. a. aprillis) kavandas lao rahva tegevusprogrammi võitluseks Ameerika imperialismiga ning võttis vastu uue põhikirja. Kongress seadis ülesandeks Laose muutmise sõltumatuks, demokraatlikuks, ühtseks ja õitsvaks riigiks.

LPR Keskkomitee võttis 1968. a. oktoobris vastu LPR uue programmi,

milles öeldakse, et LPR eesmärgiks on neutraalse, rahumeelse, ühtse, sõltumatu, demokraatliku ja õitsva Laose ülesehitamine.

LPR Keskkomitee esitas 6. III 1970. a. 5-punktilise programmi Laose küsimuse rahumeelseks lahendamiseks, mis sai aluseks 1973. a. rahu taastamise kokkuleppele. 1975. a. mais-juunis, pärast kontrrevolutsioonilise mässukatse mahasurumist astuti uusi samme selle kokkuleppe täielikuks täitmiseks LPR-i 18-punktilise programmi alusel.

[1975. a. juunis toimus LPR Keskkomitee istung. Seal märgiti, et 1973. a. rahukokkuleppe elluviimisel on suurt edu saavutatud. Kõrge hinnang anti rahvaliikumisele sotsiaalse ja poliitilise progressi eest, mis arenes endises Vientjani valitsuse kontrolli all olnud tsoonis. LPR Keskkomitee kutsus üles kiiremas korras ellu viima rahumeelse, sõltumatu, neutraalse, demokraatliku, ühtse ja õitsva Laose loomise programmi, pidas vajalikuks jätkata võitlust tõeliste rahvavõimuorganite loomise eest kogu riigis. 1975. a. augustiks olid LPR juhtimisel rahva massimiitingutel sellised võimuorganid loodud.]

LPR on astunud energilisi samme, et luua vabastatud aladel ja alates 1975. a. maist kogu riigis sõltumatu rahvuslik majandus, likvideerida feodalismi ja kolonialismi jäänused, arendada kultuuri, tervishoidu ja haridust ning koondada eri rahvused ühtsesse liitu.

LPR juhtiv organ on Keskkomitee. Selle istungite vaheajal juhib LPR tööd Alaline Komitee, mis koosneb esimehest, esimehe 3 asetäitjast, peasekretärist ja 6 Alalise Komitee liikmest. Kohtadel eksisteerivad LPR provintsi- ja rajoonikomiteed. LPR Keskkomitee esimees on prints Souphanouvong, peasekretär Phoumi Vongvichit.

Laose Patriootlike Neutraalsete Jõudude Ühendatud Komitee on patriootlik organisatsioon; koosneb isikuist, kes lõid 1963. a. lahku Souvanna Phouma rühmitusest. Hakkas seejärel arendama koostööd LPR-ga. Komitee esimees on Khamsouk Ksola.

Laose Neutraliteedipartei (Lao Pen Kang) moodustati 1961. a. ning ühendab Souvanna Phouma pooldajaid. Läks 1963. a. koostööle parempoolsetega; selle tagajärjel tekkis parteis lõhe. Lõpetas oma tegevuse 1964. a. 1972. a. septembris otsustas partei juhtkond tegevust jätkata. 19. II 1973. a. leidis aset partei erakorraline kongress, mis valis uue Keskkomitee.

Laose Neutraliteedipartei Keskkomitee esimees on prints Souvanna Phouma, peasekretär Siharat Phasouk.

Laose Rahvusliit (Lao Houam Sampan) moodustati 1947. a. Propageerib budistlikku sotsialismi, üldist võrdsust ja vägivallast loobumist. Ühendab väikest hulka intelligentsi, ametnikkonna ja väikekodanluse esindajaid.

[Kuni 1975. a. mai riigipöördekatseni tegutses Vientjani tsoonis veel mitmeid parempoolseid parteisid. Sekkumise tõttu sellesse mässukatsesse nad kas keelustati (näit. 1958. a. loodud Lao Rahva Ühendus — Lao Loum Lao) või lõpetasid enamuses oma tegevuse rahvahulkade survel ja liidrite välismaale põgenemise tõttu.]

LIIBANON

(Liibanoni Vabariik)

Riik Lähis-Idas. Pindala 10400 km². Rahvaarv u. 3 miljonit (1974. a.).

Liibanon on vabariik. Riigipea on president. Kõrgeim seadusandlik organ on ühekojaline parlament. Täidesaatvat võimu teostab valitsus, mis moodustatakse presidendi ülesandel.

Liibanoni majanduses on võtmepositsioonid väliskapitali käes.

Liibanoni poliitilist olukorda iseloomustab kõige enam võitlus, mis areneb ühelt poolt Läänega tihedate sidemete pooldajate (finants- ja tööstusoligarhia ning suurmaaomanike huvide kaitsjate) ning teiselt poolt Liibanoni Kommunistliku Partei ja Progressiivsotsialistliku Partei juhitud rahvuslik-patriootlike jõudude vahel; viimased taotlevad maa tõelist sõltumatust, koostööd progressiivsete araabia riiki-

dega ja sotsialistlike maadega ning demokraatia tugevdamist laiade rahvahulkade huvides. Alates 1971. aastast mõjustab sisepoliitilist olukorda tugevasti Palestiina vastupanuliikumine, keda aktiivselt toetavad Liibanoni imperialismivastased ja patriootlikud jõud.

Liibanoni ametlikuks välispoliitiliseks jooneks on positiivse neutraliteedi poliitika. Ta ei kuulu sõjalistesse blokkidesse ning tema territooriumil pole välismaiseid sõjaväebaase. Liibanon taotleb Lähis-Ida konflikti poliitilist reguleerimist ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr. 242 alusel. Viimastel aastatel on märgatavalt aktiviseerunud Liibanoni ja teiste araabia maade vahekorrad. Vastuseks sellele intensiivistas Iisrael provokatsioone Liibanoni vastu, et sundida teda araabia maade ühtsest rindest välja astuma ning saavutada Palestiina vastupanuliikumise tegevuse keelustamine Liibanoni alal.

LIIBANONI KOMMUNISTLIK PARTEI (LKP) asutati 1924. a. Ta tegutses 1944. aastani Süüria ja Liibanoni Kommunistliku Parteina; viimane jagunes oma II kongressil 1944. a. kaheks iseseisvaks kommunistlikuks parteiks — LKP-iks ja Süüria Kommunistlikuks Parteiks. LKP I kongressil võeti vastu partei programm ja põhikiri. Seoses mõlema partei ülemineku-ga illegaalsesse seisundisse, liitusid nad 1948. a. taas Süüria ja Liibanoni Kommunistlikuks Parteiks. 1958. a. eraldusid liibanoni kommunistid lõplikult iseseisvaks parteiks ning valisid LKP uued juhtivad organid (kuni 1961. a. funktsioneeris nn. Keskne Juhtkond, mis otsustas mõlema partei osas tähtsamad küsimused).

Ajavahemikus 1924—1944 pidas kommunistlik partei üheskoos teiste patriootlike jõududega võitlust Liibanoni ja Süüria vabastamiseks Prantsuse kolonisaatoreist, rahvusliku sõltumatuse eest ja fašismi vastu; ta astus välja töötajate poliitiliste ja sotsiaalsete õiguste kaitseks. Niihästi Liibanonis, kui ka Süürias algatas kommunistlik partei paljude ametiühingute ja demokraatlike massiorganisatsioonide loomise.

Juhendudes partei I kongressil vastu võetud programmist, tegid Liibanoni kommunistid alates 1944. a-st suurt tööd, et mobiliseerida rahvast Liibanoni Vabariigi suveräänsuse kaitsmisele, võitlusele rahu eest ning Liibanoni agressiivsete sõjalistesse liitudesse tõmbamise katsete vastu. Kommunistid osalesid aktiivselt massiväljaastumiste organiseerimises Suessi kanali piirkonnas 1956. a. toimunud kolmikagressiooni ning USA poolt 1958. a. Liibanoni sooritatud agressiooni vastu.

1968. a. toimus LKP II kongress, kus võeti vastu partei programm ja põhikiri. Uus programm seadis eesmärgiks kõigi imperialismivastaste patriootlike jõudude ühendamise võitluseks imperialismi, neokolonialismi ja reaktsiooniga, demokraatia ja sõltumatu rahvusliku majanduse loomise eest.

1970. a. saavutas LKP üheskoos teiste varem keelustatud parteidega legaalse seisundi. 1972. a. jaanuaris toimus Beirutis legaalselt partei III kongress. Kongress kinnitas partei joone, milleks on Liibanoni kõigi progressiivsete jõudude ühendamine, et kehtestada rahvuslik-demokraatlik režiim, kes suudaks tugevdada maa poliitilist ja majanduslikku sõltumatust, teha lõpp väliskapitali ja kohaliku finantsoligarhia võimule, arendada rahvuslikku majandust, ajada sõltumatut välispoliitikat, mis rajaneks tihedale koostööle vabanenud araabia riikidega ja sõprusele sotsialistlike maadega. Kongress kavandas ulatusliku programmi võitluseks töötajate eluliste vajaduste rahuldamise ja rahva elutaseme tõstmise eest.

Partei kõrgeim organ on kongress (tuleb kokku kord 4 aasta jooksul). Kongress valib Keskkomitee ning jooksva töö juhtimiseks Poliitbüroo ja sekretariaadi. Töölised, teenistujad ja kehviktalupojad moodustavad 64% partei liikmeskonnast.

LKP delegatsioonid võtsid 1975., 1960. ja 1969. a. osa Kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest ning viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

LKP Keskkomitee peasekretär on Nicolas Chaoui.

LKP annab mitteametlikult välja nädalalehte «Al-Nida» («Üleskutse»), ajakirju «Al-Akhbar» («Uudised»), «At-Tarik» («Tee»), «As-Sahafa Al-Vatanija» («Rahvuslik Kultuur») ja «Al-Vakt» («Aeg»).

PROGRESSIIVSOTSIALISTLIK PARTEI (PSP) asutati 1949. a. Ta on Liibanoni rahvusliku väike- ja keskkodanluse partei. Linnades toetavad PSP-d väikeametnikud, õppiv noorsugu, osa intelligente.

PSP-l on programm ja põhikiri. Sisepoliitika valdkonnas taotleb partei mitmeid reforme, mis näevad ette riigi osatähtsuse suurendamist majanduses, teatavate tööstusharude riigistamist, põllumajanduslike kooperatiivide loomist ja mõningaid sotsiaalseid reforme. Eraomandit käsitatakse samal ajal «vabaduse ja ühiskondliku korra alusena.»

Välispoliitikas toetab PSP Liibanoni neutraliteeti, seisab vastu Liibanoni siseasjadesse sekkumisele, taotleb võitluses imperialismi ja kolonialismiga tihedamat poliitilist ja majanduslikku koostööd teiste araabia riikidega, pooldab mõlemapoolselt kasulike suhete-arendamist Nõukogude Liiduga.

PSP pooldab Lähis-Ida konflikti reguleerimist poliitiliste meetoditega võttes aluseks ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonid ning toetab aktiivselt Palestiina vastupanuliikumise tegevust.

PSP juhid taotlevad Liibanoni kõigi progressiivsete jõudude koostööd ning progressiivsete jõudude rinde loomist; nad on koostöös LKP-ga. 1970. a. juulis võeti PSP esimehe, Liibanoni tookordse siseministri K. Joumblati algatusel vastu dekreet, mis tühistas mitme poliitilise partei suhtes kehtestatud tegevuskeelu. PSP delegatsioon osales 1972. a. jaanuaris LKP III kongressi töös.

[1975. a. augustis tegi PSP esimees K. Joumblatt teatavaks Liibanoni progressiivsete ja patriootiliste parteide ja organisatsioonide ühisplaani Liibanoni poliitilise korra demokratiseerimiseks, mis peaksid ka ära hoidma tulevikus sellised verevalamised, mida on 1974.—75. a. provotseerinud Kataebi partei. See plaan näeb ette konfessionaalsest süsteemist (võimuorganite moodustamisel religioosse kuuluvuse arvestamine). loobumise, valitsuse täieliku kontrolli armee üle, üldise sõjaväekohustuse sisseviimise jne. LKP Keskkomitee pleenum kiitis selle plaani heaks.]

1972. a. valitud Liibanoni parlamendis on PSP-l 12 kohta (99-st); ta moodustab pahempoolse opositsiooni tuumiku.

PSP osaleb aktiivselt rahvusvahelises imperialismi- ja kolonialismivastases liikumises, ta võtab osa Afro-Aasia Solidaarsuskomitee ja rahukaitsekomitee tööst.

PSP-l on u. 10 000 liiget. Partei kongressid toimuvad igal aastal.

Partei eesotsas on Juhtiv Nõukogu, mille valib PSP peaassamblee. Organisatsioonilisi funktsioone täidab 12-liikmeline Komissaride Nõukogu.

PSP juht on Kamal Joumblatt — Rahvusvahelise Lenini rahupreemia laureaat.

PSP häälekandja on ajaleht «Al-Anba» («Uudised»).

KATAEB (Falangi Partei) asutati 1936. a. sõjaväestatud noorsoo-organisatsioonina (kristlaste-maroniitide poolt rajatud Liibanoni Ühtsuse partei asemele). Poliitilise parteina toimib ta ametlikult 1943. aastast.

Kataeb on üks Liibanoni suuri parteisid (üle 50 000 registreeritud liikme). Partei on üles ehitatud territoriaaltootmisprintsiibil ja ühendab kristlasi-maroniite. Tal on Liibanoni linnades ja külades üle 200 osakonna ning lisaks 40 osakonda Ladina-Ameerika ja Aafrika maades, kus elab rohkesti liibanoni emigrante. *Kataebil* on alalised sõjalis-sportlikud üksused.

Kataeb on parempoolne partei, esindab kristliku kesk- ja väikekodanluse huve muhameedlaste potentsiaalsete rünnakute eest. Ta tugineb Lääne abile. Falangistide pealoosungiks on natsionalistlik hüüdlause «Liibanon üle kõige»; see eeldab Liibanoni «erihuve», mis ei kattu ülejäänud araabia maade ühishuvidega ning Liibanoni isoleeritust araabia maailmas toimuvast sot-

siaal-poliitilisest arengust. Viidates vajadusele tõkestada Liibanoni lülitamist araabia riikide ühendusse, on *Kataebi* juhid tulnud korduvalt välja ideega anda Liibanonile rahvusvaheliselt garanteeritud «alalise neutraliteedi» staatus.

[1974.—75. a. provotseerisid falangistide relvastatud üksused korduvalt veriseid kokkupõrkeid muhameedlastega ja Liibanonis paiknevate Palestiina Vabastusorganisatsiooni üksustega, tegutsedes sisuliselt Iisraeli huvides. Neid kokkupõrkeid kasutas Iisraeli luure arveteõiendamiseks Liibanonis varju leidnud palestiinlastega.]

Partei kongressid toimuvad iga aasta.

Kataebi juht on Pierre Gemayel.

Häälekandja on ajaleht «Al-Amal» («Aktsioon»).

RAHVUSLIK BLOKK on partei, mille asutas Liibanoni endine president Emile Eddé 1939. a. algul valimisliidu-na Liibanoni esimeste parlamendivalimiste künnisel. 1946. a. reorganiseeriti senine valimisliit poliitiliseks parteiks, mis sai nimeks Rahvuslik Blokk.

Partei esindab suure kaubandus- ja finantskodanluse, Mägi-Liibanoni maaomanike ja maroniitlike vaimulike huve.

Rahvusliku Bloki programmi põhiideeks on «liibanoni rahvuslus». Sotsiaalses plaanis kajastub programmis kodanlik reformism ja demagoogia («tõeline demokraatia kõigi jaoks», «rahvusliku majanduse arendamine» jne.). Välispoliitikas orienteerub Rahvuslik Blokk lääneriikidele.

Rahvuslikku Blokki kuulub u. 1000 liiget.

Partei juht on Raymond Eddé.

Lisaks eelmainituile toimivad Liibanonis järgmised parteid:

Rahvusliberaalne Partei moodustati 1958. a., esindab maroniitliku kodanluse ja mõisnike huve.

Juht C. Chamoun.

Nadjade on 1936. a. asutatud parempoolne väikekodanlik islami partei. Juht on A. Hakim.

Araabia Sotsialistliku Taassünni Partei (Baath) eksisteerib kahe iseseisva regionaalse organisatsioonina: Süüria Baath ja Iraagi Baath.

Rahvuslik Sotsiaalne Partei asutati 1932. a., ta on poolsõjaväeline reaktsiooniline organisatsioon. Partei tegevus oli 1970. aastani keelustatud. Esimees on M. Hadjal.

Konstitutsiooniline Blokk (Destour) loodi 1934. a. kristliku kodanluse ja mõisnike parteina. Esimees on K. al-Khoury.

Ginchak (asutatud 1889. a.) ja **Ramkavar** (asutatud 1908. a.) on armeenia väikekodanlust esindavad väikeparteid.

Dashnak Cutyun (asutatud 1890. a.) on armeenlaste kodanlik-natsionalistlik partei.

MALAISIA

(Malaisia Föderatsioon)

Riik Kagu-Aasias. Pindala 333 000 km². Rahvaarv 11 miljonit (1972. a.).

Malaisia on 13 osariigist koosnev föderatiivne riik, konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on ülemvalitseja, kes valitakse sultanite seast 5 aastaks. Ülemvalitseja nimetab ametisse peaministri ja kabineti liikmed, kes on vastutavad parlamendi ees. Parlament koosneb Senatist ja Esindajatekojast.

Sisepoliitikas on valitsuse põhijooneks riigi «malaiseerimine», mis taotleb malai keele aktiivset levitamist ja malailaste seisundi kindlustamist maa majanduselus.

Välispoliitikas deklareerib Malaisia blokkidega mitteliitumist ja rahumeelset kooseksisteerimist; ta pooldab vastastikku kasulike sidemete arendamist kõigi maadega. 1973. a. otsustas Malaisia astuda välja Aasia ja Vaikse Ookeani Nõukogust (ASPAC). Malaisial on diplomaatilised ja kaubanduslikud suhted NSV Liiduga ja mitme muu sotsialismimaaga.

LIIDUPARTEI on valitsev partei, mis asutati 1952. a. Ta on koalitsioon, milles osalevad Malaia Ühendatud Rahvuslik Organisatsioon, Malaisia Hiinlaste Assotsiatsioon ning Malaisia India Rahvuskongress.

Liidupartei liider or Datuk Hussein Onn (1976. a. jaanuarist ka peaminister).

MALAIA ÜHENDATUD RAHVUSLIK ORGANISATSIOON (algkeelne lühend UMNO) loodi 1946. a.; ta esindab malaia rahvuslikku kodanlust ja feodaalladvikut. UMNO deklareerib kõigi Malaisia kodanike võrdseid õigusi, rassist sõltumata. Samaaegselt toetab ta ühtse rahvuse loomist ühise keele (malai keel) alusel, säilitades seejuures teised keeled ja kultuurid. UMNO-l on 500 000 liiget.

UMNO viimane kongress (XXIII) toimus 1972. a. juunis.

MALAISIA HIINLASTE ASSOTSIATSIOON asutati 1949. a. Esindab kohaliku hiina kaubandus- ja tööstuskodanluse huve. Pooldab «rassidevahelise hea tahte ja harmoonia» säilitamist. Liikmeid on 225 000. Partei esimees on Tan Siew Sin, peasekretär — Kam Woon Wah.

MALAISIA INDIA RAHVUSKONGRESS moodustati 1946. a., esindab kohalikku india kodanlust. Liikmeid on 70 000. Rahvuskongressi esimees on V. Manickawasagam (Malaisia tööminister), peasekretär — Subramaniam.

SABAHI LIIDUPARTEI. Esimees Tun Datu Mustafa, peasekretär Abdul Momen. Koosneb kolmest organisatsioonist: Sabahi Ühendatud Rahvusorganisatsioon (asutatud 1962. a., esimees Tun Datu Mustafa), Sabahi Hiinlaste Assotsiatsioon ja Sabahi India Kongress (asutatud 1962. a.).

SARAWAKI LIIDUPARTEI (Ida-Malaisias) koosneb kolmest organisatsioonist: Pasaka (asutatud 1962. a., 90 000 liiget, peamiselt dajakid), Sarawaki Hiinlaste Assotsiatsioon (asutatud 1963. a., 50 000 liiget; esimees Dato Ling Beng Syu, peasekretär Chen Ko Ling) ning Bumiputera (asutatud 1967. a., 120 000 liiget, peamiselt malailased; esimees Abang Ikhwan, peasekretär Abdul Taib).

MALAIA KOMMUNISTLIK PARTEI asutati 1930. a. Tegutseb a-st 1948 illegaalselt ning peab jätkuvalt partisanisõda valitsuse vastu. Partei on Pekingi mõju all, esimees on Musa Ahmad, peasekretär Chen Pin.

RAHVAPROGRESSIIVNE PARTEI loodi 1955. a., esindab hiina ja india päritoluga väikekodanlust. Parteil on parlamendis 4 kohta, tal on tugev seljatagune Peraki osariigis. Rahvaprogressiivne Partei on koalitsioonis Liiduparteiga. Partei esimees on Dato S. P. Siniwagasam, peasekretär Chan Yun On.

RAHVASOTSIALISTLIK PARTEI asutati 1955. a., liikmeid 20 000. Esindab väikekodanlust, talurahvast ja väikekodanlikku intelligentsi. Taotleb sotsialistliku ühiskonna ehitamist rahumeelsete vahenditega. Partei esimees on Kasim Ahmad, peasekretär Sued Hussein Ali.

MALAIA RAHVUSLIK RAHVAPARTEI asutati 1972. a. laiali saadetud Malaia Rahvapartei asemel. Koosneb põhiliselt malailastest, esindab osa väikekodanlusest, intelligentsist ja talurahvast. Taotleb radikaalset maareformi. Esimees on Karim Bakar, peasekretär K. Sinh.

SARAWAKI RAHVUSLIK PARTEI asutati 1961. a., liikmeid on üle 100 000 (peamiselt dajakid, ibanid ja malailased). Parteil on parlamendis 8 kohta, ta kuulub «opositsioonilisse rindesse». Partei esimees on Dato Stephen Kalong Ningkan, peasekretär Edmond Langgu.

SARAWAKI ÜHENDATUD RAHVAPARTEI moodustati 1959. a. Liikmeid on u. 52 000 (peamiselt hiinlased). Parteil on parlamendis 5 kohta, ta on koalitsioonis Liiduparteiga. Esimees on Ong Ku Hew, peasekretär Stephen K. T. Yong.

Panmalaia Islami Partei asutati 1951. a. Parteil on parlamendis 11 kohta, ta esindab malai kesk- ja väikekodanlust ning islami vaimulikkonda. Panmalaia Islami Partei tegutseb koalitsioonis UMNO-ga. Esimees on Dato Adji Asri.

DEMOKRAATLIKU AKTSIOONI PARTEI asutati 1966. a. Parteil on parlamendis 9 kohta, ta esindab hiina väike- ja keskkodanlust. Eitab mistahes diktaatorlikku valitsemisvormi, pooldab kodanlik-demokraatlike institutsioonide igakülgset arendamist. Toetades põhiosas valitsuse neutraalset välispoliitilist joont, nõuab Demokraatliku Aktsiooni Partei Aasia rahvaste vabastus-

liikumise otsustavat abistamist; ta taunis USA agressiooni Vietnamis, toetas Bangladeshi rahva võitlust. Partei nõuab diplomaatiliste suhete sõlmimist Hiina Rahvavabariigiga. Esimees on Chen Man Hin, peasekretär Lim Kit Siang.

RAHVALIIKUMISE PARTEI (Gerakan Rakyat) asutati 1968. a. Parteil on parlamendis 1 koht, ta toimib koalitsioonis Liiduparteiga. Esimees on Lim Chong Yu (Pinangi osariigi peaminister), peasekretär Ong Bun Seong.

RAHVAÕIGUSE PARTEI asutati 1971. a. lõpul. Parteil on parlamendis 4 kohta, ta taotleb «rahvusliku malaisia ühiskonna» loomist, «sotsiaalset ja majanduslikku õiglust», rangelt neutraalset välispoliitilist kurssi, välismaiste väeüksuste väljaviimist Malaisia territooriumilt. Rahvaõiguse Partei algatusel loodi 1973. a. jaanuaris «Opositsiooniline Rinne». Esimees on Tan Chi Kun, peasekretär Yunius Naval.

SOTSIALISTLIK PARTEI (1972. a. juulini Marhaenistlik Partei) pooldab «sotsiaal-rahvuslikku demokraatiat» ja sügavaid majanduslikke reforme, samuti diplomaatiliste suhete sõlmimist Hiina Rahvavabariigiga. Esimees on Abu Samah Arshad, peasekretär Yusuf Bador.

MONGOOLIA

(Mongoolia Rahvavabariik)

Riik Sise-Aasias. Pindala 1 565 000 km². Rahvaarv 1 367 400 (septembris 1973. a.).

Mongoolia Rahvavabariik on sotsialistlik riik, mis tekkis pärast 1921. a. rahvarevolutsiooni võitu. Kõrgeim riigivõimuorgan on Suur Rahvahuraal, mis täidab ka seadusandliku organi funktsioone; istungite vaheajal on kõrgeimaks riigivõimuorganiks Suure Rahvahuraali presiidium. Täidesaatvaks võimuorganiks on Ministrite Nõukogu.

Lühiajalise ülemineku käigus feodalismilt sotsialismile (26. XI 1974. a. tähistas maa vabariikliku režiimi 50. aastapäeva) rajas mongoolia rahvas kodumaise tööstuse ning lahendas edukalt põllumajanduse koopereerimise probleemid. Maa on alustanud uut arenguetappi — sotsialismi ülesehitamise lõpuleviimist.

Välispoliitikas on Mongoolia Rahvavabariigi järjekindlaks jooneks sõpruse ja koostöö igakülgne tugevdamine Nõukogude Liidu ja teiste vennalike sotsialismimaadega; ta taotleb rahu ja koostööd kõigi rahvaste vahel ning võitleb resoluutselt imperialismijõudude salasepitsuste vastu.

MONGOOLIA RAHVAREVOLUTSIOONILINE PARTEI (MRRP) tekkis mongoolia rahva rahvuslik-vabastusliku liikumise tõusu olukorras, mida vahetult mõjustas Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon. Kaks põrandaalust revolutsioonilist ringi, mis olid tekkinud 1919. a. keskpaiku Urgas (nüüdne Ulan-Bator) D. Suhhe-Batori, H. Tšoibalsani ja teiste revolutsionääride eestvõttel, ühinesid 1920. a. juunis ühtseks Mongoolia Rahvaparteiks (see nimi säilis 1925. a. märtsini).

MRRP asutamise daatumiks peetakse 1. III 1921. a. Sel päeval avati partei I kongress, mis valis Keskkomitee. Vastu võetud programm seadis esmajärguliseks ülesandeks imperialistliku koloniaalrõhumise likvideerimise, rahvusliku sõltumatuse kättevõitmise, riigivõimu üleandmise rahva kätte ning ühiskondliku elu demokratiseerimise.

1921. a. märtsis liitus MRRP Kommunistliku Internatsionaaliga (sümpatiseeriva partei rollis) ning osales selle III ja järgnevate kongresside töös. MRRP juhtimisel, kes oli tihedalt seotud ülemaailmse kommunistliku liikumisega ning tugines oma tegevuses selle ideelistele põhimõtetele, viisid mongoolia araadid (talupojad) imperialismi- ja feodalismivastase rahvarevolutsiooni 1921. a. juulis võidukale lõpule.

Erakordselt suur tähtsus Mongoolia revolutsiooni perspektiivide kindlaksmääramisel ning MRRP konsolideerimisel marksistlik-leninlike põhimõtete alusel oli Suhhe-Batori ja teiste mongoolia revolutsionääride kohtumisel V. Leniniga (1921. a. novembris), kelle nõuanded said partei programmiliste dokumentide aluseks.

MRRP III kongress (1924. a. augustis), kes juhindus mahajäänud maade mittekapitalistlikku arenguteed käsitlevast leninlikust õpetusest, määras kindlaks partei peajoone — feodalismilt sotsialismile ülemineku kapitalismi vahele jättes. 1924. a. novembris kuulutas Suur Rahvahuraal Mongoolia rahvavabariigiks.

MRRP kaitses partei peajoont ägedas võitluses parempoolse (1928. a.) ja pahempoolse kallakuga (1932. a.). Olulise tähtsusega oli MRRP jaoks selles võitluses Kominterni abi.

MRRP juhtimisel lahendati 1930. aastate lõpuks rahvarevolutsiooni ülddemokraatliku etapi ülesanded: feodaalide kui klassi likvideerimine, välismaise kapitali väljatõrjumine, rahvademokraatliku korra tugevdamine. MRRP kasvas puht-araatlikust (talupoeglikust) parteist ümber töölisklassi ja töötavate araatide marksistlik-leninlikuks parteiks.

MRRP X kongress (1940. a.) võttis vastu programmi, mis kavandas partei põhiülesanded üleminekuperioodil revolutsiooni demokraatlikult etapilt sotsialistlikule. Teise maailmasõja aastail juhtis MRRP üldrahvalikku liikumist, mille eesmärgiks oli abistada Nõukogude Liitu võitluses Saksa fašismiga. Mongoolia Rahvavabariik võttis sõja lõppetapil osa Jaapani militarismi purustamisest.

Sõjajärgseil aastail saavutas Mongoolia Rahvavabariik MRRP juhtimisel suurt edu sotsialistlikus ülesehitustöös. 1950. aastate lõpuks teostati Mongoolias araatide individuaalmajandite sotsialistlik kollektiviseerimine; selle tulemusena sai tootmisvahendite sotsialistlik omand ühiskonna majanduslikuks aluseks. MRRP XIV kongress (1961. a.) deklareeris, et pärast sotsialistlike tootmissuhete kindlustumist kogu majanduses ja uue põhiseaduse vastuvõtmist (1960. a.) astus Mongoolia Rahvavabariik uude arengujärku — sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise lõpuleviimise perioodi.

MRRP XV kongressil (1966. a.) vastu võetud partei programm määratleb uue perioodi põhiülesanded: sotsialistliku ühiskonna tootlike jõudude igakülgne arendamine nüüdisaegse teaduslik-tehnilise progressi saavutuste alusel, majanduse kõrge arengutempo ning sotsialistliku kultuuri tõusu tagamine, töötajate kommunistliku kasvatuse tõhustamine.

MRRP XVI kongress (1971. a. juuni) kiitis heaks direktiivid Mongoolia Rahvavabariigi rahvamajanduse ja kultuuri arendamise viiendaks viie aasta plaaniks (1971—1975. a.).

MRRP võttis 1957., 1960. ja 1969. a. osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest; ta taotleb järjekindlalt ülemaailmse kommunistliku liikumise ridade konsolideerimist marksismi-leninismi ja proletaarse internatsionalismi põhimõtete alusel.

[Veelkordselt kinnitust leidis MRRP ja NLKP ning teiste vennasparteide suur sõprus 1974. a. novembris toimunud suurtel juubelipidustustel MRRP III kongressi ja Mongoolia Rahvavabariigi väljakuulutamise 50. aastapäeva puhul. Südamlikult võeti vastu NLKP Keskkomitee delegatsioon eesotsas peasekretäri sm. L. Brežneviga, samuti teiste vennasparteide ja vennasmaade delegatsioone.]

MRRP-s oli 1973. a. aprilli seisuga 61 400 liiget ja liikmekandidaati, nendest oli töölisi 30%, põllumajanduslike kooperatiivide liikmeid 20,4%, teenistujaid ja intelligentsi esindajaid 49,6%.

MRRP Keskkomitee esimene sekretär on J. Tsedenbal.[1]

Partei keskhäälekandjad on ajaleht «Unen» («Tõde») ja ajakiri «Namòn Amdral» («Partei elu»).

---

[1] 1974. a. juunist ühtlasi Suure Rahvahuraali Presiidiumi esimees. — *Toim.*

NEPAAL

(Nepaali Kuningriik)

[Riik Himaalaja piirkonnas. Hindustani poolsaare kirdeosas. Pindala 140 800 km². Rahvaarv 11,3 miljonit (1971).

1960. a. detsembrini tegutses Nepaalis legaalselt mitu poliitilist parteid. 15. septembril 1949. a. asutatud Nepaali Kommunistlik Partei. Suurim partei oli Nepaali Kongressipartei, tihedalt seotud India Rahvuskongressiga. 1960. a detsembris haaras kuningas Mahendra kogu võimutäiuse enda kätte, saatis laiali parlamendi ning dekreediga 5. jaanuarist 1961 keelustas kõik poliitilised parteid.

1975. a. algul teatas 1972. a. võimule tulnud kuningas Birendra põhiseaduse reformist. Mitmetel endiste parteide tegelastel on lubatud emigratsioonist tagasi pöörduda ning osa võtta uue konstitutsiooniprojekti väljatöötamisest, mis peab muuhulgas mingis vormis legaliseerima poliitiliste parteide olemasolu ja tegevuse.]

OMAAN

(Omaani Sultanaat)

Omaan asub Araabia poolsaare kaguosas. Pindala üle 200 000 km². Rahvaarv u. 1 miljon (1973. a.). Omaan on absoluutne monarhia, mille eesotsas on sultan.

Uritades säilitada oma poliitilist, sõjalist ja majanduslikku seisundit Omaanis, sõlmis Briti valitsus Omaani sultaniga 1970. a. augustis lepingu. Omaanis paiknevad Briti sõjaväebaasid.

Poliitilised parteid ja organisatsioonid on keelustatud.

OMAANI VABASTAMISE RAHVARINNE (OVRR) on Omaani patriootide progressiivne organisatsioon, asutati 1965. a. juunis Dofari Vabastusrindena, võttis 1968. a. nimeks Okupeeritud Pärsia Lahe Rahvarinne. 1971. a. detsembris toimunud Araabia poolsaare lõunaosa vabastusliikumise organisatsioonide — Araabia (Pärsia) Lahe Okupeeritud Tsooni Vabastamise Rahvarinde ning Omaani ja Araabia (Pärsia) Lahe Vabastamise Rahvuslik-Demokraatliku Rinde ühinemisel sai nimeks Omaani ja Pärsia Lahe Rahvuslik Vabastusrinne.

Asutav kongress võttis vastu OPLRV programmi ja põhikirja rahvuslik-demokraatliku revolutsiooni etapiks.

Programmis öeldakse, et vabastusorganisatsioon ja kogu Omaani rahvas on täis otsustavust jätkata võitlust ja revolutsiooni kuni lõpliku võiduni rõhumise ja ekspluateerimise jõudude üle; eesmärgiks on luua sotsialistlik ja progressiivne araabia ühiskond. OVRR juhib rahvavabastusarmeed, mille sihiks on maa tõeline sõltumatus. Rahvavabastusarmee kontrollis 1973. aastaks peaaegu täielikult Omaani edelaprovintsi Dofari, kus elab ligi 200 000 in.

Kogu võimutäius kuulub seal vabastusorganisatsioonile, mis teeb elanikkonna seas suurt poliitilist tööd. Avatakse koole ja arstipunkte, rajatakse halduse aluseid.

[1974. a. suvel vabastatud territooriumil toimunud erakorralisel kongressil nimetati partei ümber Omaani Vabastamise Rahvarindeks. Peamiseks ülesandeks seati kongressil Omaani vabastamine igasugusest koloniaalsest ülevõimust, ühtse demokraatliku suveräänse riigi loomine, samuti sotsiaalmajanduslikud reformid, esijoones feodaalsete suhete likvideerimine põllumajanduses.]

Afro-Aasia solidaarsuskomiteede kutsel tegid OVRR ametlikud esindajad 1973. a. mais visiidid Bulgaariasse, Ungarisse, SDV-sse, Poolasse, Rumeeniasse ja Jugoslaaviasse, kus pidasid läbirääkimisi edasise koostöö arendamisest Omaani rahvusliku vabastusliikumise ning sotsialistlike maade vahel. OVRR esindajad on korduvalt külastanud Nõukogude Liitu.

OVRR häälekandjaks on iganädalane bülletään «Saut al-Thawrah».

PAKISTAN

(Pakistani Islamivabariik)

Riik Hindustani poolsaare loodeosas. Pindala 807 000 km². Rahvaarv 64,9 miljonit (1973. a.).

Pakistan tekkis sõltumatu riigina 1947. a., mil endise Briti India alal kujunes kaks riiki — India ja Pakistan. 1971. aastani koosnes Pakistan kahest osast — Lääne- ja Ida-Pakistanist.

1971. a. märtsis tekkis riigis terav poliitiline kriis, mille tingis demokraatliku liikumise lämmatamine Ida-Pakistanis Yahya Khani diktatuurirežiimi poolt. Reaktsioonina Ida-Pakistanis toime pandud julmadele repressioonidele algas seal relvastatud vastupanuliikumine valitsusvägedele; 1971. a. aprillis kuulutati Ida-Pakistan sõltumatuks Bangladeshi Rahvavabariigiks.

Yahya Khani valitsuse suhted Indiaga teravnesid ning 1971. a. detsembris provotseeris Pakistani valitsus Indiaga relvastatud konflikti, mille tulemuseks oli Pakistani vägede kapituleerumine detsembri lõpul. Poliitiline krahh ja sõjaline lüüasaamine tingisid Yahya Khani diktatuuri languse. 20. XII 1971. a. moodustati tsiviilvalitsus eesotsas Z. A. Bhuttoga. Uus valitsus teostas siseelus mitmeid positiivseid ümberkorraldusi ning võttis välispoliitikas senisest realistlikuma hoiaku.

Z. A. Bhutto valitsus andis oma panuse olukorra normaliseerimiseks Hindustani poolsaarel. 1974. a. veebruaris tunnustas Pakistani valitsus Bangladeshi Rahvavabariiki. 1972. a. lahkus Pakistan SEATO-st. Teatavad nihked ilmnesid Nõukogude—Pakistani vahekordades.[1]

1973. a. augustist kehtiva põhiseaduse kohaselt on Pakistan föderatiivne parlamentaarse valitsusvormiga vabariik. Riigipeaks on president. Täidesaatev võim kuulub peaministrile, kellel on ulatuslikud volitused. Seadusandlikku võimu teostab kahekojaline parlament.

Pakistanis tegutseb u. 20 poliitilist parteid. Neist mõjukamad on järgmised:

JAMAAT-I-ISLAM (Islami Liit) on parempoolne opositsioonipartei. Asutati 1941. a. muhameedliku usulis-poliitilise organisatsioonina. Tugineb kodanluse (sealhulgas suurkodanluse), feodaalide ja vaimulike teatavale osale ning keskkihtide esindajaile. *Jamaat-i-Islamil* on teatav mõju töötajate mahajäänuma osa seas. Partei on hästi organiseeritud, tema osakondade võrk hõlmab kogu maa.

Ideoloogilises ja poliitilises valdkonnas näeb *Jamaat-i-Islam* peavaenlast kommunismis, ühtaegu kritiseerib ta demagoogiliselt kapitalistlikku süsteemi ja kodanlikku parlamentarismi. Partei taotleb Pakistani muutmist teokraatlikuks islamiriigiks, mis rajaneks Koraani põhimõtteile, ning propageerib eraomandi puutumatust. *Jamaat-i-Islam* kuulub Ühendatud Demokraatlikku Rindesse.

Välispoliitikas taotleb *Jamaat-i-Islam* tihedamaid sidemeid islamimaadega ja Lääneriikidega; ta on vastu suhete arendamisele sotsialistlike maadega. *Jamaat-i-Islam* suhtub vaenulikult Indiasse ja Bangladeshi.

Jamaat-i-Islam suunab ja kontrollib mitme üliõpilas- (mõjukaim on «Islami Jamaat-i-Tulaba») ja naisorganisatsiooni tegevust ning taotleb oma positsioonide tugevdamist ametiühinguis.

Parteil on Rahvuskogus 4 kohta.

Jamaat-i-Islami president on Mautana Abdul Alla Maududi, peasekretär C. Rehmat Ilahi.

Häälekandjaks on päevaleht «Nawa-i-Waqt» («Uus Aeg»).

PAKISTANI KOMMUNISTLIK PARTEI asutati 1948. a., keelustati 1954. a. ning tegutseb sellest peale põranda all. Kommunistlikul parteil lasuv tegevuskeeld tühistati 1972. a., kuid 1974. aastani polnud partei veel legaliseerunud.

RAHVUSLIK RAHVAPARTEI (RRP) on mõõdukalt pahempoolne kodanlik-demokraatlik partei, opositsi-

[1] 1974. a. oktoobris külastas Z. A. Bhutto Nõukogude Liitu. Teda võttis vastu NLKP peasekretär L. Brežnev. — *Toim.*

ooniparteidest mõjukaim. RRP moodustati 1957. a. Lääne-Pakistani ja endise Ida-Pakistani (nüüdse Bangladeshi) mitme demokraatliku ja rahvusliku organisatsiooni ühinemisel.

1967. a. lõhenes RRP kaheks sisuliselt iseseisvaks organisatsiooniks — A. Wali Khani RRP ning A. H. Bhashani RRP; neist viimane toimib nüüdisajal Bangladeshis. 1971. a. poliitilise kriisi ajal astusid mõlemad fraktsioonid välja Yahya Khani režiimi rahvavaenuliku poliitika vastu. 1971. a. novembris RRP keelustati; keeld tühistati 1971. a. detsembris pärast Z. A. Bhutto valitsuse võimuletulekut.

RRP tugineb demokraatlikult meelestatud väike- ja keskkodanlusele, intelligentsile, mõisnike teatavale osale, üliõpilaskonnale ning poolproletaarseile ja proletaarseile kihtidele.

RRP-l mõju on suurim Belutšistanis ning Loode-Piiriprovintsis. Viimasel ajal laieneb ta mõju ka teistes Pakistani provintsides.

Teravas sisepoliitilises võitluses, mida tingis Pakistani uue põhiseaduse ettevalmistamine ja vastuvõtmine 1973. a. märtsis, moodustas RRP üheskoos mitme muu opositsiooniparteiga Ühendatud Demokraatliku Rinde (ÜDR). RRP koostöö parempoolsete parteidega (ÜDR raames) vähendas mõningal määral tema populaarsust demokraatlikes rahvahulkades. 1973. a. üritasid RRP ja ÜDR kodaniku sõnakuulmatuse kampaania organiseerimist. Vastuseks vahistasid võimud RRP liidreid ja aktiviste, eriti Belutšistanis.

[1975. a. veebruaris RRP keelati, tema varandus ja vahendid konfiskeeriti, paljud ta liidrid areteeriti. See samm võeti ette pärast ühe valitseva PRP tuntud funktsionääri tapmist põhjendusel, et RRP olevat «seotud välismaiste vaenulike elementide ja terroristliku tegevusega.» Teised ÜDR parteid avaldasid sel puhul protesti ja keeldusid osa võtmast parlamendi istungeist.]

RRP on nõudnud erakorralise seisundi kaotamist, poliitvangide vabastamist, RRP osavõtul moodustatud koalitsioonivalitsuste taastamist Belutšistanis ja Loode-Piiriprovintsis; ta on taotlenud tööstuse riigistamise jätkamist, maavalduste kasutamise piiramist jms.

Välissuhetes toetab RRP Pakistani sõltumatut välispoliitikat, USA-ga sõlmitud kahepoolsete kokkulepete tühistamist ning SEATO-st lahkumist, pooldab suhete tugevdamist sotsialistlike maadega ning vahekordade parandamist India ja Bangladeshiga.

RRP-l on 7 kohta Rahvuskogus, 7 kohta Senatis ning 22 kohta Belutšistani ja Loode-Piiriprovintsi esinduskogudes.

RRP kontrollib mitut ametiühingut, talurahva- ja üliõpilasorganisatsiooni.

RRP president on Khan Abdul Wali Khan, peasekretär Kasur Gardezi (areteeriti 1975. a. veebruaris).

Ametlik häälekandja on ajaleht «Shahbaz».

PAKISTANI RAHVAPARTEI (PRP) asutati 1967. a. novembris. PRP on valitsev partei, ta esineb «islami sotsialismi» loosungi all ning tugineb peamiselt keskkodanlusele ja riigiametnikele; PRP mõju ulatub ka rahvuslikult meelestatud intelligentsile, üliõpilastele, väikekodanlusele ja mõisnike teatavale osale.

PRP programm deklareerib võitlust demokraatlike institutsioonide eest, monopolide likvideerimist, põhiliste tööstusharude, pankade, kindlustusseltside ja transpordi riigistamist; selles kõneldakse töötajate sotsiaalsete õiguste kaitsest ning feodalismi likvideerimisest külas.

PRP tegevus on kõige aktiivsem Pandžabis ja Sindis; see rajaneb rangele tsentralismile. On käimas partei struktuuri reorganiseerimine.

1970. a. valimistel sai PRP Rahvuskogus 81 kohta. Pärast Bangladeshi lahkulöömist muutus PRP parlamendis enamusparteiks. PRP võitis enamuse ka Pakistani Senatis ning Pandžabi ja Sindi provintsiaalkogudes.

Alates 1971. a. detsembrist on PRP valitsev partei. PRP valitsus kuulutas võimule tulles välja ning viis järgnevalt ellu mitmed positiivsed reformid, mis tulenesid PRP programmist. Nende hulka kuulusid tööstuse osaline riigistamine, kindlustusseltside ja pankade riigistamine, osaline maareform, muudatused töökoodeksis, haridussüsteemis jne. 1973. a. aprillis võeti vastu Pakistani uus põhiseadus.

Sisepoliitika alal pöörab valitsev partei tähelepanu eeskätt oma seisundi tugevdamisele võimuorganeis ja riigiaparaadis, PRP mõju kindlustamisele kõigis provintsides (eriti Belutšistanis ja Loode-Piiriprovintsis), võitlusele opositsiooniparteide- ja organisatsioonidega ning sisepoliitilise olukorra stabiliseerimisele.

Välispoliitika osas deklareerib valitsus püüdlust viljeleda sõbralikke suhteid kõigi maadega ning taotleb eelmiste režiimide ajal USA-ga kujunenud tihedate sidemete säilitamist. Ühtaegu tugevdab Pakistan sõbralikke vahekordi Hiina Rahvavabariigiga. Pakistani juhid pooldavad Nõukogude—Pakistani suhete arendamist.

Suhteid Indiaga ja olukorra normaliseerimist Hindustani poolsaarel on positiivselt edendanud India—Pakistani Simla (4. VII 1972. a.) ja Delhi (28. VIII 1973. a.) kokkulepped.

PRP esimees on Z. A. Bhutto (ühtlasi peaminister), peasekretär on D. A. Rahim.

Häälekandjad on päevaleht «Mussavat» («Võrdlus») ning nädalalehed «Nusrat» («Võit») ja «Šahab».

TEHRIK-I-ISTIQLAL (Sõltumatuseliikumine) on parempoolne kodanlik opositsiooniparteii, asutatud 1970. a. Tal on mõju suur- ja keskkodanluse ringkondades, intelligentsi ja üliõpilaskonna teatava osa hulgas.

Partei juhid olid vastu Yahya Khani valitsuse repressioonidele Ida-Bengalis (nüüdne Bangladesh). Pärast Pakistani Rahvapartei valitsuse võimuletulekut jäi *Tehrik-i-Istiqlal* edasi opositsiooni, nõudes Lääne tüüpi «tõelise parlamentaarse demokraatia» kehtestamist. Üritades oma pooldajate arvu suurendada, kutsub *Tehrik-i-Istiqlal* üles looma islami põhimõtetele rajanevat demokraatlikku ühiskonda, toetab provintsidele laialdase autonoomia andmise nõuet ning maa eri piirkondade majandusliku ebavõrdsuse kaotamist.

Tehrik-i-Istiqlali juhid toetavad sidemete säilitamist USA-ga ja teiste lääneriikidega, ühtaegu nõuavad nad Pakistani—Hiina suhete tugevdamist.

Tehrik-i-Istiqlal ei ole astunud Ühendatud Demokraatlikku Rindesse ning tegutseb Pakistani poliitilisel areenil iseseisvalt. Viimasel ajal on toimunud partei arvuline kasv ning organisatsiooniline tugevnemine; linnades avatakse *Tehrik-i-Istiqlali* uusi osakondi ning tehakse aktiivset propagandat.

Parteil on Pakistani Rahvuskogus 2 kohta.

Tehrik-i-Istiqlali president on Azgar Khan, peasekretär Malik Gulam Jilani.

ÜHENDATUD DEMOKRAATLIK RINNE (ÜDR) on valitseva Pakistani Rahvaparteiga opositsioonis asuvate parteide blokk; loodi 1973. a. märtsis. ÜDR-i astusid järgmised parteid: mõõdukalt pahempoolne kodanlik-demokraatlik Rahvuslik Rahvapartei, usulis-liberaalne *Jaamat-ul-Ulema-i-Islam,* kolm parempoolset usulis-kogukondlikku parteid (Jamaat-i-Islam, Opositsiooniline Muhameedlik Liiga ja Haksarite Liikumine) ning kodanlik konservatiivne Pakistani Demokraatlik Partei; ÜDR-s osaleb ka rühmitus sõltumatuid kodanlikke poliitikuid.

Sotsiaalpoliitilises plaanis on ÜDR erinevate poliitiliste elementide konglomeraat; see rajaneb ülalmainitud parteide eesmärkide konjunktuursel, ajutisel kokkulangemisel võitluses PRP vastu.

ÜDR-i deklaratsiooni kohaselt on koalitsiooni «põhiülesandeks» ideede ja vahendite väljatöötamine demokraatia taastamiseks, diktatuuri tõkestamiseks, võitluseks tõeliselt muhameedliku, demokraatliku ja parlamentaarse põhiseaduse eest».

Kuna ÜDR esindus Pakistani Rahvuskogus ja Senatis ei ole eriti suur, on rinde võimalused Bhutto valitsuse tegevuse efektiivseks tõkestamiseks kaunis vähesed. Väljaspool parlamenti teeb ÜDR samal ajal aktiivset organisatsioonilist- ja propagandatööd.

ÜDR juhtiv organ on Tegevuskomitee.

ÜDR president on usutegelane Pir Pagaro, peasekretär on *Jamaat-i-islami* esindaja Gafar Ahmad.

Ametlikku häälekandjat ÜDR-l ei ole.

Lisaks eelpool mainitud põhilistele parteidele tegutsevad Pakistanis veel järgmised poliitilised parteid ja organisatsioonid: **Islami Vaimulike Ühing** (Jamiat-ul-Ulema-i-Islam), mis jaguneb kahte fraktsiooni; **Pakistani Islami Vaimulike Ühing** (Jamiat-ul-Ulema-i-Pakistan); **Muhameedliku Liiga**, nüüdisajal oma mõju kaotanud endise valitseva partei, kolm fraktsiooni; Pakistani Demokraatlik Partei; **Sindi ja Karatši Munhadžiride, Pandžablaste ja Puštunite Ühendatud Rinne;** Sindi Ühendatud Rinne, Haksarite Liikumine, Pakistani Sotsialistlik Partei, Pakistani Töölispartei jt.

PALESTIINA

[Maa Lähis-Idas. ÜRO otsusega 20. oktoobrist loodi osale tema territooriumist Iisraeli riik. 1948. a. ja 1967. a. sõjas annekteeris Iisrael Palestiina Araabia alad. Naabruses asuvates Araabia riikides elab praegu üle 1,5 miljoni palestiinlase. ÜRO Peaassamblee 29. istungjärk 1974. a. kinnitas palestiinlaste seadusliku õiguse oma Araabia Palestiina riigi taasmoodustamiseks.

PALESTIINA VABASTUSORGANISATSIOON (PVO, rahvusvaheliselt tuntud lühend PLO).

Loodi juunis 1964 sama aasta jaanuaris toimunud Araabia riikide tippnõupidamise otsuse põhjal Palestiina poliitiliste, ametiühingu ja ühiskondlike organisatsioonide poolt. Võeti vastu programmdokument — Palestiina rahvuslik harta, mida tunnustasid kõik erinevad palestiinlaste rühmitused. Neist kasvas aja jooksul tähtsaimaks 1965. a. loodud *Fath* (Palestiina Vabastusliikumine) ning tema sõjaline organisatsioon «Al-Asifa» (Torm). 1968. a. «Fathi» liider Y. Arafat valiti PVO etteotsa.

PVO autoriteedi ja mõju kasv toimus keerukas võitluses tema poliitilise ilme määramisel. Demokraatliku ja realistliku suuna tugevnemine 1970-ndate aastate esimesel poolel on soodustanud PVO rahvusvahelise autoriteedi kasvu. Tähtsaks tähiseks sel teel oli PVO Rahvusnõukogu XXII istungjärk 1974. a. juunis. Istungjärgu otsus vajadusest luua «sõltumatu rahvuslik võitlev võim igal vabastataval Palestiina territooriumil» kujutab endast PVO juhtimisel Palestiina araabia rahva enesemääramise ja rahvusliku suveräänsuse elluviimise realistlikku programmi.

XXII istungjärgu tähtsaimate otsuste hulka kuulub Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistliku sõprusleeri maadega heade suhete arendamise kursi kinnitamine. 1975. a. märtsis kiitis PLO Rahvusnõukogu põhimõtteliselt heaks ettepaneku moodustada ühine Süüria—Palestiina juhtimissüsteem poliitilistes ja sõjalistes küsimustes.

PVO-d on tunnustanud Palestiina araabia rahva ainsaks esindajaks Nõukogude Liit ja paljud teised riigid. Niisuguse otsuse võtsid vastu Araabia maade tippnõupidamised Alžiiris 1973. a. novembris ja Rabatis 1974. a. oktoobris ning islami riikide konverents Lahores 1974. a. veebruaris, ÜRO Peaassamblee XXIX istungjärk. 1974. a. lõpul otsustati PVO-le anda alalise vaatleja statuut ÜRO-s

PVO juhtorganiteks on 120-liikmeline Rahvusnõukogu, 21-liikmeline Kesknõukogu (võtab Rahvusnõukogu istungjärkude vahel vastu vajalikke otsuseid ning kontrollib Rahvusnõukogu otsuste täitmist) ja 10-liikmeline täitevkomitee. Viimane juhib PVO igapäevast tegevust.

Vastavalt PVO asutamiskonverentsil 1964. a. vastuvõetud põhikirjale on kõik palestiinlased automaatselt PVO liikmed.

Nõukogude Liidu ja PVO vahel on viimastel aastatel arenenud head suhted. PVO võitluses on oluliseks teguriks Nõukogude Liidu printsipiaalne poliitika Lähis-Idas. Tähtsat osa etendasid sõpruse ja koostöö arendamisel NSVL ja PVO vahel visiidid, mida PVO delegatsioonid eesotsas Y. Arafatiga tegid Nõukogude Liitu juulis-augustis ja novembris 1974. 1975. aastal kontaktid jätkusid.

PVO täitevkomitee esimees on Y. Arafat.]

SINGAPUR

(Singapuri Vabariik)

Riik Kagu-Aasias. Pindala 581,5 km². Rahvaarv 2,2 miljonit (1974. a.).

Singapur kuulutati sõltumatuks vabariigiks 9. VIII 1965. a. Enne seda kuulus ta Malaisia Föderatsiooni. Riigipeaks on president, kes määrab ametisse peaministri ja valitsuse liikmed. Singapuri parlament on ühekojaline. Sisepoliitika valdkonnas taotleb Singapuri valitsus majanduse igakülgset arendamist väliskapitali abil ning väliskaubanduse käibe laiendamist. Singapuri välispoliitiliseks jooneks on suhete arendamine kõigi riikidega.

RAHVAAKTSIOONI PARTEI (RP) on valitsev partei. Asutati 1954. a. novembris tolleaegse Briti koloonia pahempoolsete poliitikute ja ametiühingutegelaste poolt, kes nõudsid Singapurile poliitilist sõltumatust. RP kajastas tol perioodil elanikkonna laiade kihtide — rahvusliku väike- ja keskkodanluse, intelligentsi ja rahvusliku proletariaadi teatava osa — huve.

Pärast võimule tulekut kujunes RP-s välja pahempoolne opositsioon, kes kritiseeris partei juhtkonda selle kokkulepliku joone pärast Briti administratsiooni suhtes. 1961. a. suvel astus 13 RP pahempoolsesse tiiba kuuluvat rahvasaadikut parteist välja ja moodustasid rühma ametiühingutegelastega Sotsialistliku Rinde. Püüdes pidurdada parteis alanud lagunemisprotsessi, rakendasid RP liidrid abinõusid partei populaarsuse tõstmiseks. Nende hulka kuulus Malaisiaga ühinemise loosung (Singapur astus 1963. a. Malaisia Föderatsiooni), industrialiseerimisprogrammi väljakuulutamine jt. abinõud.

Teostades ranget kontrolli riigis toimuva poliitilise tegevuse üle, RP deklareerib, et ta tunnustab üksnes neid poliitilisi organisatsioone, kes loevad parlamentaarseid võitlusvorme ainuvõimalikeks. Majanduse valdkonnas taotleb RP kapitalistlike suhete ulatuslikku väljaarendamist ning välismaiste kapitalimahutuste ergutamist.

RP välispoliitiline tegevus rajaneb sõjaliste blokkidega mitteliitumise ja kõigi maadega võrdselt sõbralike suhete viljelemise põhimõtteile. Ometi peab RP vajalikuks säilitada traditsioonilisi majanduslikke ja poliitilisi vahekordi Suurbritannia ja Rahvaste Ühenduse maadega; partei taotleb tihedat koostööd Kagu-Aasia maadega niihästi kahepoolsel alusel kui ka regionaalsete organisatsioonide raames.

RP on Sotsialistliku Internatsionaali aktiivne liige, tal on tihedad sidemed Lääne-Euroopa maade ja Iisraeli sotsiaaldemokraatlike parteidega.

RP esimees on Toh Chin Chye, peasekretäriks on Lee Kuan Yew (peaminister).

ÜHENDATUD RAHVUSRINNE moodustati 1969. a. kolme partei osavõtul. Need olid Singapuri Hiinlaste Partei, Singapuri Malai Assotsiatsioon ja Singapuri Islami Partei. Rinde poliitiline platvorm seisneb «sotsialistliku rahvavalitsuse» loomise nõudes. Rahvusrinne taotleb parlamentaarse demokraatia laiendamist ja kõigi kodanike võrdsust, töölistevastase streigiseaduse ja sisemise julgeolekuseaduse tühistamist ning poliitvangide vabastamist. Rahvusrinne peab vajalikuks sõbralike sidemete arendamist naabermaadega ning pooldab suhete sisseseadmist Hiina Rahvavabariigiga.

Ühendatud Rahvusrinde esimees on Lim A. Kow.

TÖÖPARTEI asutati 1957. a.; ta esindab hiina intelligentsi teatavat osa ning on valitsusega opositsioonis. Tööpartei apelleerib «väikese inimese» poole, kes kannatab «suurte bisnesmenide ja privilegeeritud rühmituste» ekspluateerimise all. Pooldab koostööd naabermaadega ja suhete sisseseadmist Hiina Rahvavabariigiga.

Tööpartei esimees on Heng Swee Thong, peasekretär J. B. Jeyaretnam.

SOTSIALISTLIK RINNE asutati 1961. a., tema sotsiaalseks baasiks on väikekaupmehed, käsitöölised, kvalifitseerimata töölised, osa üliõpilasi. Rinde

juhtkond asub avalikult mauistlikel seisukohtadel. Esimees on Lee Siew Choh.

LIBERAALSOTSIALISTLIK PARTEI asutati 1956. a.; väljendab suure finants-, ja kaubanduskodanluse huve ning toetab Rahvaaktsiooni Partei poliitikat. Partei esimees on Wo So Bi, peasekretär Chen Keng Syong.

Singapuri Rahvaliit moodustati 1958. a.; ta on poliitiliselt lähedal Liberaalsotsialistlikule Parteile.

Singapuri Rahvuslik Partei asutati 1971. a.; pooldab Singapuri taasühinemist Malaisiaga.

Rahvarinde Partei moodustati 1971. a.; pooldab tihedamaid sotsiaal-majanduslikke sidemeid Malaisiaga, seisab vastu Singapuri osalemisele Austraalia, Suurbritannia ja Uus-Meremaaga sõlmitud sõjalises liidus.

Ühendatud Rinne asutati 1973. a. märtsis Tööparteist lahku löönud rühmituse poolt.

Õiglusepartei esindab kohalikku kodanlust, pooldab Singapuri kui paljurahvuselise ühiskonna arengut. Toetab neutraliteedipoliitikat ja suhete arendamist kõigi maadega.

SRI LANKA

(Sri Lanka Vabariik)

Asub Lõuna-Aasias Sri Lanka (endisel Tseiloni) saarel. Pindala 65 600 km². Rahvaarv 13,23 miljonit (1973. a.).

Sai 1948. a. Suurbritannia dominiooni staatuse. 22. mail 1972. a. kuulutati Tseilon iseseisvaks Sri Lanka Vabariigiks. Riigipea on president, seadusandlik organ — Rahvuslik Riigiassamblee. Täitevvõim kuulub valitsusele (Ministrite Nõukogule).

Valitsus viib ellu progressiivseid ümberkujundusi, on rakendatud abinõusid suurkapitali tegevuse piiramiseks ja majanduse riikliku sektori tugevdamiseks, elanikkonna elatustaseme tõstmiseks ning töötajate demokraatlike õiguste tagamiseks, teoksil on maareform.

Sri Lanka välispoliitika on sõltumatu, see rajaneb blokivälisusel, blokiväliste maade konverentsidel heakskiidetud põhimõtetel.

SRI LANKA KOMMUNISTLIK PARTEI (SLKP). Asutatud 3. juulil 1943. a. oma laialiminekust teatanud Ühinenud Sotsialistliku Partei illegaalsel konverentsil. (ÜSP asutati 1940. a. novembris, 1942. a. märtsis keelasid Briti koloniaalvõimud selle tegevuse.)

Koos Sri Lanka Vabaduspartei ja Sotsialistliku Parteiga moodustab SLKP 1968. a-st valitsuskoalitsiooni — Ühinenud Rinde. Rahvuslikul Riigiassambleel on SLKP-l 6 esindajat.

Sri Lanka Kommunistliku Partei VIII kongress (20.—24. aug. 1972. a.) töötas välja järgmisi põhiülesandeid sisaldava peajoone: tugevdada töölisklassi osatähtsust antiimperialistlikus liidus — Ühinenud Rindes —, tingimusel, et SLKP säilitab sõltumatu poliitilise palge; arendada kampaaniat Ühinenud Rinde programmis loetletud sotsiaal-majanduslike reformide elluviimiseks (tugevdada töölisklassi liitu talurahvaga, anda kategooriline vastulöök imperialistide sepitsustele, väliskapitali sisseimbumisele, parempoolsete jõudude katsetele veeretada kõik majanduskriisist tingitud raskused töötajate õlgadele.)

[Juulis 1974 lepiti kokku lõhe likvideerimisest parteis ja selle ühtsuse taastamisest.

SLKP IX kongressil 1975. a. augustis võeti esmakordselt vastu partei programm. Selles on ära näidatud konkreetne tee riigi edasiviimiseks mööda mittekapitalistlikku arenguteed, sotsialismi ülesehitamiseks. Kongress rõhutas Ühendatud Rinde parteidega koostöö laiendamise vajadust. Kõrge hinnang anti NLKP osale rahvusvahelises kommunistlikus liikumises, tema välispoliitikale, äsjalõppenud Euroopa julgeoleku ja koostöönõupidamise tulemustele. Kongress rõhutas vajadust võidelda kollektiivse julgeoleku eest Aasias.

Teravalt kritiseeriti kongressil Pekingi šovinistlikku, nõukogudevastast poliitikat. Märgiti, et omal ajal mauistlikust propagandast petetud SLKP liikmed pöörduvad parteisse tagasi.]

Sri Lanka Kommunistliku Partei delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a., partei pooldab antiimperialistlike jõudude ühendamist ning nende avangardi — rahvusvahelise kommunistliku liikumise tihedamat ühtekoondumist marksismi-leninismi põhimõtete alusel, kutsub Sri Lanka valitsust tihendama koostööd sotsialistlike riikidega ning rakendama otsustavaid abinõusid võitluseks imperialistliku tagurlusega.

Partei kõrgeim organ — rahvuslik kongress — kutsutakse kokku iga kahe aasta takka. Kongressidevahelisel perioodil juhib SLKP tegevust Keskkomitee, kes valib enda hulgast Keskkomitee Poliitbüroo.

SLKP esimees on S. A. Wickremasinghe, peasekretär P. Keuneman (ühtlasi koalitsioonivalitsuse elamuehituse ja ehitustööde minister).

Häälekandjad — päevaleht «Aththa» («Tõde»), nädalalehed «Mavbima» («Kodumaa»), «Desabhimani» («Patrioot») ja «Forward» («Edasi»).

ÜHINENUD RAHVUSLIK PARTEI (ÜRP). Asutatud 1946. a. Kajastab kompradoorse kodanluse ja suurmaaomanike huve.

1963. a. kuulutas ÜRP oma eesmärgiks nn. demokraatliku sotsialismi ülesehitamise Sri Lankas. Partei programm seisneb kokkuvõtlikult järgmises: eraomanduse säilitamine tootmisvahendite ja kaubanduse osas, erakapitalile ulatuslike tegevusvõimaluste loomine, väliskapitali ligimeelitamine. Ühinenud Rahvuslik Partei on nõus, et riigi kätte jääksid mõned majandusharud, mille juhtimine käiks erakapitalile ülejõu.

Rahvusvaheliste suhete alal nõuab ÜRP blokivälist poliitikat.

Valitsev partei oli ÜRP a. 1948—1956, 1960 ja 1965—1970. Rahvuslikul Riigiassambleel on tal 18 kohta.

Ühinenud Rahvusliku Partei poliitilise kursi määrab kindlaks igal aastal kokkukutsutav kongress. Kongressidevahelisel perioodil juhivad partei tegevust Täitevkomitee ja Töökomitee.

ÜRP president ja peasekretär on J. R. Jayawardene.

Häälekandjad — nädalalehed «Siyarata» («Meie Maa»), «Journal» («Ajakiri») ja «Namdesan» («Kodumaa»).

SRI LANKA VABADUSPARTEI (SLVP). Asutatud 1951. a. samal aastal Ühinenud Rahvuslikust Parteist lahkulöönud singaali väike- ja keskkodanlaste poolt. SLVP on valitsuskoalitsiooni — Ühinenud Rinde — peamine partei. Peale tema kuuluvad sinna veel kommunistid ja sotsialistid. Rahvuslikul Riigiassambleel on Sri Lanka Vabaduspartei 95 esindajat.

SLVP programmiks on 1970. a. aprillis vastuvõetud Ühinenud Rinde valimismanifest, kus rinde osalised teatasid oma otsusest kehtestada Sri Lankas «sotsialistlik demokraatia». Võimuletuleku korral kohustusid Sri Lanka Vabaduspartei ja tema koalitsioonikaaslased likvideerima riigi sõltuvuse imperialistlikest monopolidest, läbi viima antikapitalistlikke reforme, natsionaliseerima välispangad ja väliskaubanduse, kiires tempos arendama riiklikku sektorit, demokratiseerima riigiaparaadi ja sõjaväe ning tõstma töötajate elatustaset.

1973. a. vastuvõetud põhikirja kohaselt on partei kõrgeimaks organiks igaaastane rahvuslik konverents. Konverentsidevahelisel perioodil juhib partei tegevust Ületseiloniline Täitevkomitee või selle kitsam koosseis — Täitevkomitee.

SLVP esimees on Sirimavo Bandaranaike (ühtlasi Sri Lanka peaminister).

Häälekandjad — päevaleht «Sirilaka» («Lankamaa) ja nädalaleht «Sinhale» («Signaal»).

SOTSIALISTLIK PARTEI (SP). Asutatud 1935. a. laiahaardelise organisatsioonina, mis ühendas endas antiimperialistlikke jõude väikekodanlikest radikaalidest kommunistideni. 1940. a. asusid SP mõned liidrid trotskismi mõjul antikommunismi ja antisovetismi teele. See tingis kommunistide lahkumise SP-st ning veidi hiljem Kommunistliku Partei rajamise.

1960-ndate a-te algusest hakkas Sotsialistliku Partei juhtkond oma sektantlikest vaadetest ajapikku vabanema. 1968. a. moodustati Vabaduspar-

teist, kommunistidest ja sotsialistidest Ühinenud Rinne.

Sotsialistliku Partei korralise kongressi resolutsioonis 1972. a. novembrist öeldakse, et partei eesmärk on kaitsta sotsialistlikke ümberkujundusi Sri Lankas.[1]

Rahvuslikul Riigiassambleel on SP-l 18 esindajat.

Partei kõrgeim organ — kongress — valib Keskkomitee, . Keskkomitee pleenum omakorda Poliitbüroo ja peasekretäri.

Sotsialistliku Partei liider on N. M. Perera. Peasekretär — B. Soysa.

Häälekandja — nädalaleht «Samasamajist» («Sotsialism»).

FÕDERAALNE PARTEI (FP). Asutatud 1949. a. Ületseilonilisest Tamiili Kongressist lahkulöönud tegelaste poolt. Peegeldab tamiili rahvusliku kodanluse huve.

1972. a. loodi Föderaalse Partei initsiatiivil Tamiili Ühinenud Rinne, kuhu astusid Tamiili Kongress ja tamiili kodanluse teised, väiksemad poliitilised organisatsioonid. TÜR-i ülesanne on koordineerida tamiilide valitsusvastast liikumist «tamiili rahva seaduslike huvide kaitsmise» loosungi all.

FP kõrgeim organ — kongress — valib kongressidevahelisel perioodil tegutseva Töökomitee.

Föderaalse Partei liider on S. J. V. Chelvanayakam. Peasekretär — A. Amirthalingam.

SÜÜRIA

(Süüria Araabia Vabariik)

Riik Lähis-Idas. Pindala u. 185 000 km². Rahvaarv 6,7 miljonit (1974. a.).

Süüria on vabariik. Riigipeaks on president. Seadusandliku võimu teostab Rahvanõukogu, täidesaatvat võimu president ja Ministrite Nõukogu. Võitluses rahvusliku vabanemise eest saavutas süüria rahvas 1943. a. sõltumatuse. Ajavahemikus 1958—1961 kuulus Süüria koos Egiptusega Ühinenud Araabia Vabariiki.

1963. a. märtsis toimunud riigipöörde tulemusena tuli võimule Araabia Sotsialistliku Taassünni Partei (BAATH).

BAATH-i võimuloleku perioodi vältel, iseäranis alates 1966. a. veebruarist, on Süürias teostatud hulk progressiivseid sotsiaal-majanduslikke ümberkorraldusi: riigistati suurettevõtted, viidi läbi maareform, loodusvarad kuulutati riigi omandiks, eraisikud ja väliskompaniid kaotasid kontsessioonide saamise õiguse nafta ja teiste mineraaltoorainete ekspluateerimiseks, kehtestati riigi kontroll pankade ja kindlustusseltside üle. Riiklik sektor kontrollib 65% väliskaubandusest. Hoogustati tööstuse arengut, käimas on mitmete suurte objektide ehitamine (Eufrati hüdrosõlm jt.). Tööstuses on loodud riiklik sektor. Esmakordselt Süüria ajaloos korraldati kohalike omavalitsusorganite valimised (1972. a. märtsis). Loodi Progressiivne Rahvusrinne, mis ühendab Süüria tähtsamaid progressiivseid parteisid ja organisatsioone. Võeti vastu Süüria Araabia Vabariigi alaline põhiseadus (1973. a. märts) ning valiti Rahvanõukogu (parlament).

Süüria valitsus ja Araabia Sotsialistliku Taassünni Partei järgivad välispoliitikas järjekindlalt imperialismi- ja kolonialismivastast joont ning orienteeruvad koostööle Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaadega.

Araabia maade suhtes on Araabia Sotsialistliku Taassünni Partei kuulutanud oma poliitikaks koostöö arendamise ja ühtsuse saavutamise progressiivsete araabia maadega, samuti suhete parandamise kõigi araabia riikidega sõltumata nende sotsiaalsest ja poliitilisest korrast.

Sisepoliitikas taotleb Süüria valitsus sotsiaalmajanduslike ümberkorralduste laiendamist ja süvendamist, rahvusliku majanduse arendamist, riigi kaitsevõime suurendamist ning töötajate laiaulatuslikumat osalemist riigi juhtimises.

ARAABIA SOTSIALISTLIKU TAASSÜNNI PARTEI on nüüdisajal Süüria valitsev partei. Tekkis esialgsel kujul 1947. a. Damaskuses mitme väikekodanliku rahvuslaste rühmituse ühinemisel; nende rühmituste loosungiks oli võitlus sõltumatuse eest ning kõigi araabia rahvaste ühendamine. Partei sai nimeks Araabia Taassünni Partei (BAAS); tema rajamise initsiaatoreiks olid M. Aflak ja S. Bitar, 1954. a. ühines BAAS teise Süüria väikekodanliku partei — Araabia Sotsialistliku Parteiga (juht A. Haurani) ning omandas nüüdse nime.

BAATH astus poliitilisele areenile väikekodanluse ja talurahva huvide esindajana, seades programmiliseks loosungiks sõnad «ühtsus, vabadus, sotsialism». 1950. aastate algul lülitus BAATH aktiivselt poliitilisse ellu ning osales võitluses Läänele orienteeruvate sõjaväeliste diktatuurirežiimidega, kes valitsesid Süürias 1954. aastani.

Ajavahemikul 1955—1957, mis oli Lähis-Idas rahvusliku vabastusliikumise tõusuperioodiks, organiseeris BAATH arvukaid imperialismivastaseid meeleavaldusi ning asus mõningais sise- ja välispoliitika küsimustes koostööle kommunistliku parteiga.

Pärast seda kui Süüria 1961. a. septembris lahkus Ühinenud Araabia Vabariigist, teravnesid BAATH-is vastuolud Egiptusega ühinemise asjus; nende tagajärjel partei lõhenes (1962. a. mais heideti parteist välja A. Haurani rühmitus).

8. III 1963. a. riigipöörde tulemusena sai BAATH Süürias valitsevaks parteiks. BAATH-i traditsioonilised liidrid (M. Aflak, S. Bitar jt.), kes esinesid antikommunistlike loosungitega, minetasid järk-järgult oma mõju; 23. II 1966. a. võttis partei ja riigi juhtimise enda kätte BAATH-i vasak tiib. Parteisisese võitluse teravnedes läks võim 1970. a. novembris BAATH-i sõjaväelisele tiivale, keda juhtis Hafis al-Asad.

[BAATH-i VI Süüria regionaalne kongress 1975. a. aprillis seadis sisepoliitika vallas peaülesandeks rahvusliku ühtsuse tugevdamise Progressiivse Rahvusrinde raames, majanduses riikliku sektori laiendamise, välispoliitikas võitluse Iisraeli 1967. a. agressiooni tagajärgede likvideerimise eest. Kongress rõhutas vajadust laiendada koostööd Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistlike riikidega.]

BAATH-i sotsiaalse baasi moodustasid pikka aega väikekodanlus, üliõpilaskond, ohvitserid ning teatavad maaelanikkonna kihid. See määras ka partei ideoloogia väikekodanliku suunitluse. Viimasel ajal üritab BAATH-i juhtkond parteile rahvaliku iseloomu andmist, tõmmates BAATH-i ridadesse ulatuslikult töölisi ja talupoegi.[1]

BAATH-i liikmeskond jaguneb neljaks astmeks: sümpatiseerija, liikmekandidaat, partei liige ning partei aktiivne liige (funktsionäär). Organisatsiooniliselt on partei üles ehitatud territoriaalsel tootmisprintsiibil; eksisteerivad BAATH-i piirkonna-, linna- ja rajoonikomiteed.

Parteiorganisatsioonide ülemaalist juhtimist teostab partei regionaalne konverents. See valib oma koosseisust regionaalse juhtkonna, kelle kompetentsi kuulub partei üldise poliitika suunamine, poliitika majanduse, kultuurielu ja ideoloogia valdkonnas.

BAATH-i kõrgeim organ on BAATH-i ülearaabialine kongress, mis tuleb kokku iga 2 aasta tagant. Kongress ühendab kõigi araabia maades eksisteerivate regionaalsete juhtkondade liikmed ning valib üldaraabia (rahvusliku) juhtkonna ja peasekretäri. BAATH-i XI kongress toimus 23.—29. VIII 1971. a. BAATH-il on regulaarsed kontaktid NLKP-ga. BAATH-i delegatsioon osales NLKP Keskkomitee kutsel NLKP XXIV kongressi töös ning NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustes.[2]

BAATH-i peasekretär on Hafis al-Asad.

---

[1] 1975. a. septembris kutsus SP ära oma esindajad Ühinenud Rinde koalitsioonivalitsusest, kuna ta ei pidanud õigeks mõningaid valitsuse programmi punkte, sealhulgas välismaalastele kuulunud istanduste natsionaliseerimist — *Toim.*

[1] Töö jätkamist selles suunas rõhutati taas VI regionaalsel kongressil. — *Toim.*

[2] 1974. a. septembris külastas BAATH-i peasekretär ja riigi president H. As-

Ametlik häälekandja on päevaleht «Al-Baas» («Taassünd»).

SÜÜRIA KOMMUNISTLIK PARTEI (SKP) asutati 1924. a. Kuni 1944. aastani hõlmas ta niihästi Süüria kui ka Liibanoni kommuniste.

Süürias ja Liibanonis kehtinud Prantsuse mandaatrežiimi perioodil tegi SKP massides suurt propaganda- ja haridustööd, organiseeris rahvahulki võitlusele imperialismiga, rahvusliku sõltumatuse ja välismaiste vägede väljaviimise eest.

Ajavahemikus 1948—1958 tegutsesid Süüria ja Liibanoni kommunistid ühtse Süüria ja Liibanoni Kommunistliku Partei raames.

SKP osales 1954. a. aktiivselt Shishakli diktatuurirežiimi kukutamise ettevalmistamises, võitles imperialistlike plaanide vastu, mis nägid ette Süüria lülitamist sõjalistesse blokkidesse, taotles sidemete laiendamist sotsialistlike riikidega, rahvusliku majanduse arendamist ja töörahvahulkade elutingimuste parendamist. SKP-l on tähtis osa Süüria rahvahulkade mobiliseerimisel vastulöögiks Bagdadi Paktile, 1956. a. kolmikagressioonile Suessi kanali tsoonis ning imperialistlikele provokatsioonidele Süüria suhtes 1957. a.

Perioodil, mil Süüria oli liidus Egiptusega, asus kommunistlik partei illegaalses seisundis ning kannatas julma jälitamise all.

Pärast 8. III 1963. a. riigipööret käsitas BAATH-i parempoolne juhtkond SKP-d kui rivaali võitluses mõju pärast rahvahulkades ning üritas tema tegevust piirata. Pahempoolsete baathistide võimuletulekuga 1966. a. veebruaris seati sisse kommunistide ja pahempoolsete baathistide koostöö valitsuse tasemel. SKP esindaja võeti valitsusse. SKP toetas energiliselt valitseva BAATH-i poliitikas ilmnevaid progressiivseid tendentse, mis avaldusid valitsuse sotsiaalpoliitilistes sammudes, sõbralike suhete tugevdamises Nõukogude Liiduga, välispoliitika teravamalt imperialismivastases suunitluses. 1970. a. novembris toetas SKP BAATH-i ajutist regionaalset juhtkonda ning sai valitsuses 2 ministrikohta. Progressiivse Rahvusrinde moodustamine tähistas uut astet SKP ja BAATH-i koostöös; sisuliselt võrdus see SKP legaliseerimisega. Kohalike omavalitsusorganite ja Rahvanõukogu (parlamendi) valimistest võttis SKP osa ühtses valimisliidus BAATH-i ja teiste progressiivsete parteidega; Rahvanõukogus sai SKP 7 kohta.

[SKP IV kongress 1974. a. septembris kinnitas poliitilise programmi käesolevaks etapiks. Selles rõhutatakse vajadust jätkata praeguseid sotsiaalmajanduslikke ümberkorraldusi riigis, viia Süüriat edasi mittekapitalistlikku arenguteed mööda, anda vastulöök tagurluse katsetele seda arengut pidurdada.

SKP astub välja progressiivsete jõudude ehtsa koostöö jätkamise eest Progressiivse Rahvusrinde raames. Peetakse vajalikuks, et kõik parteid esineksid seal võrdsetel alustel. Suhtumises teistesse parteidesse otsustati lähtuda SKP III kongressil 1969. a. väljatöötatud kursist:

1) koostöö nii valitsuses kui väljaspool valitsust,

2) sõltumatu poliitika printsipiaalsetes küsimustes,

3) töötavate masside huvide ja nõudmiste toetamine.

Rõhutatakse NLKP avangardset osa imperialismivastases võitluses, toetatakse tema rahupoliitikat.]

SKP on rahvusvahelise autoriteediga marksistlik-leninlik partei. Ta võtab aktiivselt osa kõigist tähtsamatest rahvusvahelistest kommunistide foorumeist ja kohtumistest.

SKP Keskkomitee peasekretär on K. Bagdache.

Partei häälekandja on ajaleht «Nidal al-Saab» («Rahva Võitlus»).

ARAABIA SOTSIALISTLIK LIIT (nasseristid) asub unionistlikel seisukohtadel. Toetab Süüria juhtkonna kurssi araabia ühtsusele, Süüria ühinemisele teiste araabia riikidega Araabia Vabariikide Föderatsiooni raames. Araabia Sotsialistlik Liit on esindatud Valitsuses ja parlamendis; ta on tihedais sidemeis BAATH-i ja SKP juhtkonnaga.

Araabia Sotsialistliku Liidu peasekretär on D. Atassi.

ARAABIA SOTSIALISTLIK PARTEI (hauranistid) on 1950. a. asutatud väikekodanlik partei. Loosungeilt ja programmilt on ta paljus lähedane BAATH-iga. Jaguneb mitmeks rühmituseks; neist mõned on esindatud valitsuses ja parlamendis.

PROGRESSIIVNE RAHVUSRINNE (PRR) ühendab Süüria tähtsamad progressiivsed parteid ja organisatsioonid. Sellesse kuuluvad BAATH, SKP, Araabia Sotsialistlik Liit, Araabia Sotsialistlik Partei ja sotsialistid-unionistid. PRR asutati 7. III 1972. a. Rahvusrinde kõrgeim organ on Keskne Juhtkond, mis koosneb esimehest ja 17 liikmest (9 esindajat BAATH-ist ning 2 igast ülejäänud parteist). PRR esimees on Hafis al-Asad (BAATH-i peasekretär ja Süüria Araabia Vabariigi president).

PRR kompetentsi kuulub kõigi sise- ja välispoliitiliste põhiküsimuste lahendamine. Rahvusrinne on maa kõigi progressiivsete jõudude ühendamise vahend, mis tagab nende jõudude tegevusühtsuse; ta taotleb sotsiaalmajanduslike ümberkorralduste süvendamist, Süüria poliitilise ja majandusliku sõltumatuse kindlustamist, igakülgset suhete arendamist Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaadega.

Sotsialistid-unionistid on väike, organisatsiooniliselt väljakujunemata rühmitus; ideeliselt sarnaneb ta paljus BAATH-i ja Araabia Sotsialistliku Liiduga.

TAI

(Tai Kuningriik)

Riik Indo-Hiina poolsaare keskosas ja Malakka poolsaare põhjaosas. Pindala 514 000 km². Rahvaarv 36,8 miljonit (1972. a.).

Tai on konstitutsiooniline monarhia. Riigipeaks on kuningas. Seadusandlikku võimu teostavad kuningas ja Rahvuskogu. Täidesaatev võim kuulub kuningale ja valitsusele.

Tai oli 19. sajandil Suurbritannia, USA, Prantsusmaa ning seejärel teistegi kapitalistlike riikide ekspansiooni objekt; maa orjastati ebavõrdsete lepingutega. 1932. a. riigipöörde tulemusena kehtestati Tais põhiseadus ning teostati mõningad rahandus- ja haldusalased reformid. Teises maailmasõjas oli Tai Jaapani poolel.

1957. aastast 1973. a. oktoobrini oli Tais võimul sõjaväeline valitsus, kes ajas rahvavastast poliitikat. Sõjaväevõimud surusid maha demokraatlikud vabadused, keelustasid 1971. a. novembris kõik poliitilised parteid ja ametiühingud.

1973. a. oktoobris moodustati Tais tsiviilvalitsus, mis kehtestas uue põhiseaduse, ennistas poliitiliste parteide tegevuse ja sõlmis diplomaatilised suhted mitmete sotsialistlike riikidega.

[7. oktoobril 1974 jõustunud uus konstitutsioon näeb ette täitevvõimu prerogatiivide piiramist, garanteerib kohtuvõimude sõltumatuse, laiendab kuninga ja seadusandlike organite (kahekojalise parlamendi — esindajatekoja valib rahvas, senati nimetab kuningas) volitusi. Valimisõigus 20-aastaselt. Uue konstitutsiooni üks eesmärke on vältida diktatuurirežiimi ajal esinenud võimu kuritarvitusi. Eriti on piiratud peaministri õigusi. Näiteks ei või ta omal soovil kehtestada erakorralist olukorda.

Uue põhiseaduse kohaselt toimusid 26. jaanuaril 1975 Rahvuskogu valimised. Märtsis 1975 moodustati uus koalitsioonivalitsus. Peaministriks sai tsentrist Kukrit Pramoj, kes on asunud ajama sõltumatumat välispoliitikat.]

Tai on olnud SEATO liige (SEATO peakorter on asunud Bangkokis); ta kuulub samuti Aasia ja Vaikse Ookeani Nõukogusse ning Kagu-Aasia Rahvaste Assotsiatsiooni.

Tai alal on olnud hulk USA sõjaväe, õhujõudude ja mereväebaase.

[1975. a. mais nõudis peaminister

---

sad Nõukogude Liitu ning vestles L. Brežneviga. Lepiti kokku koostöö jätkamise osas nii parteilises kui riiklikus liinis. — *Toim.*

Pramoj kõigi Ameerika vägede väljaviimist 1976. a. märtsiks ning teatas kõigi USA-ga sõlmitud lepingute revideerimisest. Nende nõuete elluviimiseks asuti konkreetsetele läbirääkimistele USA valitsusega. Teatud ulatuses hakati Ameerika vägesid välja viima.

Augustis 1975 saavutati kokkulepe, mille kohaselt USA vägede mõningane kohalolek säilib ka pärast 1976. a. märtsit konsultatiivgruppide õigustes.]

TAI KOMMUNISTLIK PARTEI (TKP) on illegaalses seisundis. TKP kujunes väikestest põrandaalustest gruppidest, mis eksisteerisid alates 1928. aastast ning propageerisid tööliste seas marksismi Ametlikult loodi TKP 1942. a., mil põranda all toimus TKP I kongress. Kongress võttis vastu partei programmi ja põhikirja.

Teise maailmasõja ajal organiseeris TKP tai rahva Jaapanivastast võitlust.

1946. a. tühistati Tais kommunismivastane seadus ning TKP sai võimaluse legaalseks tegevuseks. Ta avaldas oma programmi, mille põhinõudeks oli rahvusliku sõltumatuse tugevdamine.

Pärast 1947. a. riigipööret hakkasid TKP-d tabama repressioonid ning tal tuli töötada illegaalselt. 1952. a. aprillis toimus TKP II kongress. See kinnitas partei miinimumprogrammi ning kavandas poliitilise joone — arendada massilist rahvaliikumist imperialistide rõhumise ning USA-ga koostööle läinud Tai valitsevate ringkondade reaktsioonilise poliitika vastu.

13. XI 1952 kehtestati Tais kommunismivastane seadus; TKP liikmeile ja sümpatiseerijaile nähti ette vanglakaristus, mis ulatus 10 aastast eluaegse vangistuseni. TKP siirdus põranda alla

1957. a. avaldas TKP Keskkomitee deklaratsiooni Tai neutraliteedi ja demokraatia eest peetava võitluse kohta. Pärast 1958. a. riigipööret kutsus TKP rahvast ühinema võitluseks sõltumatuse, rahu, neutraliteedi ja demokraatia eest, nõudes USA imperialismile allumise lõpetamist, Tai väljaastumist SEATO-st, sõprussidemete arendamist kõigi maadega, kommunismivastase seaduse tühistamist ning uue asutava kogu valimist. 1960. a. nõudis TKP uue valitsuse loomist, mis ajaks tõeliselt sõltumatut, neutraalset ja demokraatlikku poliitikat ning kutsus kõiki patrioote, klassilisele või parteilisele kuuluvusele vaatamata, tai rahva patriootliku ühtsusrinde moodustamisele.

1961. a. septembris toimus illegaalne TKP III kongress. Kongressil käsitleti maa sisepoliitilist olukorda ning tehti muudatusi partei programmis ja põhikirjas.

TKP juhtkond on mauistide tugeva mõju all. TKP delegatsioon osales 1957. ja 1960. a. Moskvas korraldatud kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistes nõupidamistes. Hiljem katkestas TKP mauistide eeskujul sidemed rahvusvahelise kommunistliku liikumisega.

TKP juhtivaks organiks on Keskkomitee. TKP Keskkomitee täidesaatev organ on Poliitbüroo.

Pärast tsiviilvalitsuse võimuletulekut 1973. a. oktoobris taaselustus Tais poliitiliste parteide tegevus.

[Nende tegevust lubav seadus anti välja 15. oktoobril 1974. Parteisid tekkis kümnete kaupa. 1975. a. jaanuarikuu parlamendivalimistel esitasid oma kandidatuurid 42 parteid, neist pääses 269-kohalisse parlamenti 22.

Pahempoolse tiiva moodustavad:

Tai Sotsialistlik Partei (TSP). Väikekodanlik partei. Sellesse ühinesid mitmed grupeeringud. Parlamendis 15 mandaati.

Liider kolonel Somgid Sisangkom. Peasekretär Bussanong Brunotayan.

Sotsialistlik Ühisrinne (SÜR). Loodi juunis kuue grupi ühtesulamisel. Väljendab väike- ja keskkodanluse, osa intelligentsi ja töölisnoorsoo huve. Parlamendis 10 kohta.

Liider Kleo Noropati. Peasekretär Pong Sengchat.

Õiglased Jõud (ÕJ). Tihedalt seotud Tai Rahvusliku Üliõpilaskeskusega, mis etendas märkimisväärset osa diktatuurirežiimi kukutamisel.

Need parteid, samuti Sotsiaalse Progressi partei ja mõned muud väiksemad grupeeringud nõuavad põhiliste tootmisharude riikliku kontrolli alla võtmist, maareformi, sõltumatut välispoliitikat. On aktiivselt astunud välja Tai pinnal USA baaside likvideerimise eest.

Tsentrist pisut pahemal olevad parteid:

Demokraatlik Partei (DP). Vanim poliitiline partei. Loodud 1946. aastal. Esindab põhiliselt keskkodanluse huve. Suurim esindus parlamendis — 72 kohta. Valitsusse ei kuulu.

Liider Seni Pramoj.

Uus Jõud (UJ). Keskkodanluse partei. Parlamendis 12 kohta.

Liider Krase Chanavong. Peasekretär Pramoj Nakontap.

Tsentrumiparteiks loetakse **Sotsiaalse Aktsiooni Parteid** (SAP). Loodud 1974. a. juunis. Parlamendis 18 kohta. Valitsuspartei.

Liider Kukrit Pramoj (ühtlasi koalitsioonivalitsuse peaminister, DP liidri Seni Pramoj'i vend).

Tai poliitilise spektri parempoolne tiib:

Sotsiaalse Õigluse Partei (SÕP, Tamsangkom). Loodud endise valitseva valitsuse Tai Rahva Ühinenud Partei baasil. Suurkodanluse partei. Parlamendis 45 kohta. Esindatud valitsuses.

Liider Tavich Klinpratoom (multimiljonär).

Tai Rahvuslik Partei. TRP, *Chart Tai Party*). Samuti endise valitseva Tai Rahva Ühinenud Partei baasil loodud suurkodanluse huve esindav partei. Parlamendis 28 kohta. Esindatud valitsuses.

Liider kindralmajor Pramarn Adireksarn. Peasekretär Chatichai Choonhavan.

Sotsiaal-natsionalistlik Partei (SNP). Loodud samuti endise valitseva partei baasil. Äärmiselt parempoolne. Parlamendis 16 kohta. Valitsuses ei ole esindatud.

Liider Prasis Kanchanavat.

Sotsiaal-agraarne partei (SAP). Esindab suurmaaomanike huve. Parlamendis 19 kohta. Valitsuses esindatud pole.

Liidriks 1973. a. kukutatud diktaatori T. Kittikachorni vend.]

TIMOR

[Asub Kagu-Aasias. Hõlmab Malai saarestiku Timori saare kirdeosa. Territoorium 14 925 km². Rahvaarv 650 tuhat.

Portugali koloonia 1586-aastast, 1951—1972 meretaguse provintsi staatuudiga. 1974. a. augustis tunnustas Portugali revolutsiooniline valitsus Timori õigust sõltumatusele.

1974. a., pärast revolutsiooni Portugalis, tekkis 3 poliitilist organisatsiooni.

TIMORI VABASTAMISE REVOLUTSIOONIRINNE (TVRR, algkeelne FRELITIM) loodi 20. mail 1974 Timori Sotsiaaldemokraatliku Ühenduse baasil. Taotleb sõltumatu demokraatliku riigi loomist, on antiimperialismi ja paktidega mitteühinemise positsioonil. Sisepoliitiline programm näeb ette progressiivseid sotsiaal-majanduslikke reforme. 1975. a. novembris kuulutas välja Timori sõltumatuse. Seejärel kehtestasid parempoolsed jõud Indoneesia armee toetusel kontrolli Timori peamiste keskuste üle. Ei ÜRO ega Portugal pole toimunud muutusi tunnustanud. Esimees Francisco Xavier do Amaral, peasekretär Jose Ramos Horta.

Timori Rahvaassotsiatsioon (TRA, algupärane lühend APODETI). On olnud seisukohal, et Timor ei ole ei majanduslikult ega poliitiliselt suuteline arenema iseseisva riigina. Taotleb liitumist iseseisva provintsina Indoneesiaga, mille koosseisu kuulub ülejäänud pool Timori saarest. Peasekretär Jose Fernando Osorio Soares.

Timori Demokraatlik Liit (TDL, algupärane lühend UDT). Esindab kõige jõukamate, senise koloniaalrežiimiga kõige enam seotud kihtide huve.]

TÜRGI

(Türgi Vabariik)

Asub kahe mandri — Euroopa ja Aasia kokkupuutepunktis. Pindala 780 500 km². Rahvaarv 37,5 miljonit (1972. a.).

Türgi kuulutati vabariigiks 29. oktoobril 1923. a. Kõrgeim seadusandlik organ on kahekojaline — Senatist ja Rahvuskojast koosnev — Suur Rahvuskogu. Täidesaatev võim kuulub seitsmeks aastaks valitavale presidendile ja Ministrite Nõukogule.

Türgi on agraarmaa. Feodaalsuhted ja tööstuse madal arengutase tingivad suuri majanduslikke raskusi. Töötute arv küünib ligi 2 miljonini. Umbes miljon türklast on rännanud tööle Lääne-Euroopasse ja Austraaliasse.

Türgi kuulub NATO ja CENTO blokki, tema territooriumil asub Ameerika Ühendriikide sõjaväebaase. Võttes arvesse rahvusvahelise pinevuse lõdvenemist, on Türgi juhid viimastel aastatel hakanud tugevdama suhteid naaberriikidega, näiteks arenevad jõudsalt Nõukogude—Türgi suhted. Nõukogude Liidu ja Türgi juhtivad tegelased on teinud vastastikuseid visiite. Nõukogude Liidu osavõtul rajatakse Türgis mitut suurt tööstusettevõtet.

Türgis on hulk kodanlikke parteisid. Neist enamik asub parempoolsetel seisukohtadel, nende liikmeskonnal ja programmidel ei ole põhimõttelist vahet ning nad ei etenda olulist osa riigi juhtimisel.[1]

TÜRGI KOMMUNISTLIK PARTEI (TKP). Asutatud 1920. a.

Esimesed türgi kommunistlikud organisatsioonid tekkisid Türgis ja välismaal a. 1918—1920. Eesmärgiga liita hajutatult tegutsevaid kommunistlikke rühmitusi, algatas 1918. a. loodud Türgi Kommunistlike Organisatsioonide Keskbüroo eesotsas silmapaistva poliitikategelase Mustafa Subhiga nende ühise kongressi kokkukutsumise. 10. septembril 1920. a. toimunud kongress otsustas ühendada kõik Türgi territooriumil ja välismaal tegutsevad organisatsioonid ühtseks Türgi Kommunistlikuks Parteiks, kinnitas partei põhikirja ning programmi ja valis TKP juhtivad organid. Partei peaesimeheks valiti Mustafa Subhi, peasekretäriks Ethem Nežat, Türgi tolleaegse tugevaima — Istanbuli kommunistliku organisatsiooni juht.

Türgi kommunistid lõid agaralt kaasa türgi rahva rahvuslikus vabastusliikumises a. 1918—1922, võitluses töötajate eluliste huvide eest.

Kartes Türgi Kommunistliku Partei mõju kasvu töötava rahva seas, jälitas reaktsioon kommuniste vahetpidamata ja rakendas nende suhtes julma terrorit. 1921. a. jaanuaris anti TKP-le ränk hoop: mõrvati 15 partei juhti, sealhulgas peaesimees Mustafa Subhi. 1923. a. keelasid võimud Türgi Kommunistliku Partei tegevuse, pärast seda on kogu aeg oldud illegaalses seisundis.

Hoolimata rasketest põrandaalustest tingimustest pole TKP hetkekski lakanud võitlemast töötavate hulkade huvide eest. Energilist tööd rahva seas tegi Türgi Kommunistlik Partei Teise maailmasõja ajal, avaldas kategoorilist protesti Türgi reaktsiooniliste ringkondade koostöö vastu fašistliku Saksamaaga, nõudis heanaaberlike suhete sisseseadmist NSV Liiduga.

Ka hiljem on reaktsioonijõud TKP-d korduvalt represseerinud, eriti a. 1944 ja 1951, millal vangistati partei paljud aktivistid ning juhtkonna liikmed. Kummati pole ei jälitamine ega terror suutnud murda türgi kommunistide võitlustahet. Türgi Kommunistlik Partei pooldab rahvuslikku sõltumatust, rahu, demokraatiat ja sotsiaalset progressi, Türgi väljaastumist sõjalistest blokkidest ning välismaiste sõjaväebaaside likvideerimist Türgi territooriumil.

TKP esindajad võtsid osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a. Türgi Kommunistlik Partei on täielikult solidaarne rahvusvahelise kommunistliku ja töölisliikumisega kaasaja põhiküsimustes.

Keskkomitee peasekretär Yakub Demir.

RAHVAVABARIIKLIK PARTEI (RVP, algkeelne lühend CHP). Asutatud 1923. a. (1924. a-ni nimetati seda Rahvaparteiks.) Kaitseb rahvusliku kodanluse, väikeomanike, ametnik- ja haritlaskonna huve. Partei üks asutajaid oli Mustafa Atatürk (Kemal), türgi rahva rahvusliku vabastusliikumise juht, kellest pärast Türgi Vabariigi väljakuulutamist sai selle esimene president.

Rahvavabariiklik Partei oli võimul a. 1923—1950. Ajavahemikul 1923—1938 valitsesid NSV Liidu ja Türgi vahel sõpruse ja koostöö suhted, mille aluse olid rajanud V. I. Lenin ja M. Atatürk. Paraku pärast Atatürgi surma 1938. a. hakkas partei juhtkond tugevdama sidemeid lääneriikide, eeskätt USA-ga, järkjärgult loobudes Türgi rahvuslikele huvidele vastavast poliitikast. Atatürgi põhimõtetest lahtiütlemine, antiimperialistlike väljaastumiste sagenemine riigis, rahva rahulolematus RVP välis- ja sisepoliitikaga tingisid partei nõrgenemise, ning 1950. a. tuli võimule opositsiooniline Demokraatlik Partei. 1960. a. toimunud riigipöörde ja järgmisel aastal korraldatud parlamendivalimiste tulemusena sai RVP-st taas valitsev partei 1965 a-ni.

Rahvavabariiklikku Parteid sel ajavahemikul tabanud sügav poliitiline kriis tingis, et Suure Rahvuskogu valimistel 1965. a. oktoobris tuli võimule Õigluse Partei.

Üritades taastada või võita türgi ühiskonna erinevate kihtide usaldust, surus RVP pahempoolne rühmitus eesotsas Bülent Ecevitiga partei XVIII kongressil 1966. a. läbi «tsentrist pahempoolsema» programmi. Et RVP parem tiib selle programmi avalikult hukka mõistis, lõhenes partei rühmitustevahelise võitluse tagajärjel 1970. a. RVP-st lahkus mitu mõjukat juhtkonna liiget. Peaesimehe ametist loobus seal 1938. a-st olnud Ismet Inönü.

1973. a. oktoobri parlamendivalimised muutsid Türgi poliitilist olukorda. Rahvavabariiklik Partei sai Suure Rahvuskogu 450-st kohast 185. Valimiskampaania käigus nõudis RVP väliskapitali tegevuse piiramist Türgis ja riikliku sektori tugevdamist, suurmonopolide allutamist kontrollile, tööliste ja noorsoo huvide kaitsmist, maareformi läbiviimist.

Jäänud truuks NATO ja CENTO blokile, taotleb Rahvavabariiklik Partei välispoliitika valdkonnas sõbralikke suhteid kõigi, eeskätt naaberriikidega, on valmis kaasa aitama rahvusvahelise pinevuse lõdvendamisele.

[Parlamentliku enamuse saavutamiseks läks RVP valitsuse moodustamiseks koalitsiooni klerikaalse Rahvusliku Päästmise Parteiga. See vähendas veelgi RVP võimalusi mõningaid oma valimiseelseid lubadusi ellu viima hakata. 1974. a. sügisel oli see valitsus sunnitud ametist tagasi astuma. 1975. aastast jäi RVP opositsiooni.]

Rahvavabariikliku Partei esimees on Bülent Ecevit.

ÕIGLUSE PARTEI (ÕP, algkeelne lühend AP). Asutatud 1961. a. Esindab suurtöösturite, kaubandus- ja pangakapitali, mõisnike ja suurtalunike huve. Sotsiaalselt koosseisult kirev. ÕP-sse kuulub hulk pärast 1960. a. riigipööret laialisaadetud Demokraatliku Partei endisi liikmeid, erusõjaväelasi ja vaimulikke. Õigluse Parteil on suur mõju maal.

1965. a-ni põhiline opositsioonipartei. Saanud enamiku kohti 1965. ja 1969. a. parlamendivalimistel, osutus valitsevaks parteiks. Püsis võimul 1971. a. 12. märtsini, millal Türgi sõjaväe juhtkond nõudis «uue ja tugeva valitsuse» loomist. Sõjaväelased sekkusid seejärel, kui Õigluse Partei valitsus oli avaliku arvamuse survel ajanud poliitikat, mida iseloomustas loobumine ühekülgsest orientatsioonist Ameerika Ühendriikidele, Türgi rahvuslike huvide teatav arvestamine. Sõjaväelased lootsid likvideerida kõik suhtelised vabadused, mida pahempoolsed jõud olid kasutanud rahvusliku ja sotsiaalse vabanemise nimel peetava võitluse hoogustamiseks, tõkestada tööliste üha kasvavat streigiliikumist.

---

[1] Küprose kriisi ajal 1974. a. suvel maabusid Türgi väed Küprosel ja võtsid enda kontrolli alla selle riigi põhjaalad. See sündmus koos välispoliitiliste komplikatsioonidega elavdas parteidevahelist võitlust. — *Toim.*

1973. a. parlamendivalimistel sai ÕP 149 kohta 450-st.

Majanduse alal peab Õigluse Partei tähtsaimaks erasektorit, pooldab väliskapitalimahutusi Türgi majandusse, toetab maareformi, mis näeks ette mõningaid uuendusi põllumajanduses, kärpimata maa eraomandiõigust.

Välispoliitika valdkonnas deklareerib ÕP programm ustavust NATO ja CENTO blokile. Kuid, pidades silmas rahvahulkade meeleolusid, nõuab Õigluse Partei rahvusvahelise pinevuse lõdvendamist, tuuma- ja muu relvastuse vähendamist, heanaaberlike suhete sisseseadmist piirnevate riikide, kõigepealt Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaadega.

[1975. a. aprillist sai pärast 1971. a. valimisi opositsiooni jäänud ÕP-st taas valitsuspartei. Valitsuskoalitsiooni kuuluvad peale ÕP veel parempoolse iseloomuga Rahvusliku Päästmise Partei, Vabariiklik Usalduse Partei ja Rahvusliku Aktsiooni Partei. Nad moodustavad Rahvusliku Rinde.

ÕP peaesimees on Süleyman Demirel (1975. a.-st ühtlasi Türgi peaminister). Peasekretär Nahit Menteşe.

Demokraatlik Partei (DP) 1970. a. asutatud kodanlik Partei. Suhtumises S. Demireli valitsusse lõhenenud. Osa DP deputaatide toetus on kindlustanud S. Demireli valitsusele parlamentliku enamuse. Peaesimees Ferruh Bozbeyli. Peasekretär Faruk Sükan.

Rahvusliku Aktsiooni Partei (RAP). Väike, äärmiselt parempoolne, šovinistlik fanaatilis-religioosne partei. Medžlisis 3 kohta. Hästifinantseeritud. RAP-i poolsõjaväestatud löögirühmad õiendavad suurkapitali toetusel arveid progressiivselt meelestatud inimestega. Peaesimees Alparslan Türkeš.

Rahvusliku Päästmise Partei (RPP, algkeelne lühend MSP). Asutatud 1972. a. oktoobris eelmisel aastal keelatud Rahvusliku Korra Partei asemel. Natsionalistlik-klerikaalne partei. Programmiks on seadnud tagasipöördumise kõigi islami tavade juurde. Nõuab jäika poliitikat Küprose küsimuses. Esindab mõningate Anatoolia kesk- ja väikekodanlike kihtide huve. Esindatud nii 1974. a. Eceviti kui 1975. a. Demireli valitsuses. Peaesimees Neçmettin Erbakan. Peasekretär Ogüzhan Osiltürk.

Türgi Tööpartei (TTP). Vasakpoolse kallakuga sotsiaal-demokraatlik Partei. Asutatud 1961. a., keelatud 1971. a. Peasekretärid Saban Erik ja Sait Ciltas.

Vabariiklik Usalduse Partei (VUP, algkeelne lühend CGP). Asutatud 1973. a. Rahvusliku Usalduse Partei ja Vabariikliku Partei liitumisel. VUP-ga ühinesid ka mõned RVP parempoolse tiiva tegelased. Peasekretär Turhan Feyzioglu. Parteinõukogu esimees Kemal Satir.

Peale selle tegutsevad veel mõned väiksemad parteid (Rahvuslik Partei, Türgi Ühtsuse Partei) ja grupeeringud.]

VIETNAM

Asub Kagu-Aasias Indo-Hiina poolsaarel. Oli 19. saj. lõpust a-ni 1945 Prantsuse koloonia. 1945. a. Augustirevolutsiooni tulemusena loodi Vietnami alal Kagu-Aasia esimene rahvariik — Vietnami Demokraatlik Vabariik. Vastupanusõjas (1946—1954) kaitses vietnami rahvas oma saavutusi Prantsuse kolonisaatorite vastu.

Vastavalt 1954. a. Genfi kokkulepetele Indo-Hiina küsimuses, mis tegid lõpu verisele sõjale, jagati Vietnam 17. paralleeli lähedalt (piki Benhai jõge) kulgeva ajutise demarkatsioonijoonega kaheks osaks. Vietnami küsimuse poliitiline reguleerimine pidi toimuma üldiste vabade, rahvusvahelisele kontrollile allutatud valimiste teel (1956. a.).

Ent Lõuna-Vietnami võimud, keda inspireeris USA, moodustasid kokkuleppeid rikkudes 1955. a. nn. Vietnami Vabariigi. Lõuna-Vietnami patriootlikud jõud alustasid vastuseks võitlust Saigoni valitsusega Genfi kokkulepete täitmise eest. Võitlust organiseeris Lõuna-Vietnami Rahvuslik Vabastusrinne (LVRVR), mis loodi 1960. a.

Sihiga takistada Vietnami Demokraatlikus Vabariigis sotsialismi ülesehitamist ning säilitada Lõuna-Vietnam oma sõjalis-strateegilise baasina Kagu-Aasias, vallandasid Ameerika Ühendriigid Vietnamis sõja.

Lõuna-Vietnami vabastatud aladel moodustati LVRVR ning Rahvuslike, Demokraatlike ja Rahuarmastavate Jõudude Liidu algatusel 6.—8. VI 1969. a. Lõuna-Vietnami Vabariigi Ajutine Revolutsioonivalitsus, mida tunnustasid paljud riigid (sealhulgas Nõukogude Liit).

27. I 1973. a. Vietnami Demokraatliku Vabariigi, LVRVR, USA ja Vietnami Vabariigi poolt allakirjutatud kokkulepe Vietnamis sõja lõpetamise ja rahu taastamise kohta tegi lõpu imperialistlikule agressioonile Vietnamis.

[Vastavalt neile kokkuleppeile eksisteeris Lõuna-Vietnamis kaks kontrolltsooni ja kaks administratsiooni — Lõuna-Vietnami Vabariigi Ajutine Revolutsioonivalitsus ning marionetlik Saigoni administratsioon.

Endine Saigoni režiim takistas nende kokkulepete täitmist ja rikkus neid jämedalt, jätkates sõjalisi rünnakuid vabastatud territooriumile. 1975. a. märtsis läksid Vabastusarmee üksused vastupealetungile ja aprilli lõpuks murdsid kogu Lõuna-Vietnamis rahvavaenuliku režiimi. Kogu Vietnam sai vabaks. 1975. a. otsustasid mõlema Vietnami poole rahvaesindajad taas ühineda sotsialismi ehitavaks Vietnami RV-ks.]

(Vietnami Demokraatlik Vabariik)

Sotsialistlik riik Indo-Hiina poolsaarel. Pindala 158 800 km². Rahvaarv 21 miljonit (1972. a.). Kõrgem riigivõimuorgan on Rahvuskogu, kes valib presidendi. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskogule. Rahvuskogu istungjärkude vaheajal toimib Rahvuskogu Alaline Komitee. Täidesaatvat võimu teostab valitsus eesotsas peaministriga.

VIETNAMI TÖÖRAHVAPARTEI (VTP) on vietnami kommunistide poolt Ho Chi Minhi juhtimisel 1930. a. veebruaris rajatud Vietnami Kommunistliku Partei (nimetati samal aastal ümber Indo-Hiina Kommunistlikuks Parteiks) järglane. 1931. a. aprillis võeti Indo-Hiina Kommunistlik Partei Kominterni liikmeks. Partei juhtis vietnami rahva rahvuslikku vabadusvõitlust Prantsuse kolonisaatorite ning II maailmasõja ajal Jaapani okupantide vastu.

Indo-Hiina Kommunistliku Partei juhtimisel võitis Vietnamis 1945. a. Augustirevolutsioon ning kuulutati välja Vietnami Demokraatlik Vabariik (VDV). Indo-Hiina Kommunistlik Partei juhtis 1946—1954 vietnami rahva Vastupanusõda Prantsuse kolonisaatorite vastu. Partei II kongressil 1951. a. nimetati Indo-Hiina Kommunistlik Partei ümber VTP-ks. Viimase esimeheks valiti Ho Chi Minh (see ametikoht säilis Ho Chi Minhi surmani 3. IX 1969. a.). Pärast Vastupanusõja lõppu juhtis VTP VDV töötajate võitlust rahvamajanduse taastamise ning sotsialistliku ülesehitustöö hoogustamise eest.

Linnas ja maal toimunud ulatuslike ümberkorralduste tulemusena loodi ja hakkasid arenema uued sotsialistlikud suhted. Rahuliku töö aastail viis vietnami rahvas VTP juhtimisel ellu partei kurssi maa industrialiseerimisele ning saavutas silmapaistvat edu töösstuse arendamisel. Olulised muudatused toimusid põllumajanduses.

VTP III kongress (1960. a. september) võttis vastu uue põhikirja ning määras kindlaks partei peajoone. Selle tähtsamad momendid on sotsialismi ülesehitamine Põhja-Vietnamis, rahvusliku rahvademokraatliku revolutsiooni arendamine Lõuna-Vietnamis, maa ühendamine, rahumeelse, ühtse, sõltumatu ja demokraatliku Vietnami ehitamine.

Vietnami rahva vastu toimunud imperialistliku agressiooni aastail suunas VTP töötajaid sotsialistlike saavutuste kaitsele ning imperialistliku agressiooni tõrjumisele.

VTP delegatsioonid viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil ning osalesid Kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistes nõupidamistes 1957. ja 1960. a.

Partei ridadesse kuulub 1,1 milj. liiget ja liikmekandidaati (1970. a.).

Partei kõrgeim organ on kongress. Jooksvat tegevust juhib Keskkomitee, kes valib Poliitbüroo ja sekretariaadi.

VTP KK esimene sekretär on Le Duan.

Partei häälekandjad on päevaleht «Nhan Dan» («Rahvas») ja kuukiri «Hoc tap» («Õppus»).

DEMOKRAATLIKU PARTEI rajasid 1944. a. juunis rahvusliku kodanluse ja intelligentsi patriootlikult meelestatud esindajad. Partei toetab VTP sise- ja välispoliitikat. Tal on esindajad VDV valitavais organeis.

Peasekretär on Nguyen Xien (VDV Rahvuskogu liige, VDV valitsuse juures asuva Põllumajanduse Keskkomitee aseesimees).

Partei häälekandjaks on nädalaleht «Doc Lap» («Sõltumatus»).

SOTSIALISTLIK PARTEI rajati 1946. a., hõlmab peamiselt vana revolutsioonilise intelligentsi esindajaid. Vastupanusõja perioodil partei tegutses põranda all. Sotsialistlikul Parteil on aktiivne koostöö VTP-ga, ta on esindatud VDV valitavais organeis.

Peasekretär on Nguyen Xien (VDV Rahvuskogu Alalise Komitee aseesimees).

Partei häälekandjaks on nädalaleht «To quoc» («Kodumaa»).

VIETNAMI ISAMAARINNE (VIR) on poliitiline massiorganisatsioon, mis rajati 1955. a. septembris mitmesuguste parteide, ühiskondlike- ja kutseorganisatsioonide, rahvuslike vähemuste, usuühingute jt. kongressil. Kongressil vastuvõetud programm seab eesmärgiks elanikkonna laiade hulkade, sealhulgas ka välismaal asuvate vietnamlaste ühendamise võitluseks Vietnami rahumeelse ühendamise eest. VIR-i kuuluvad: VTP, Demokraatlik Partei, Sotsialistlik Partei, Ho Chi Minhi Töötava Noorsoo Liit, Vietnami Ametiühingute Föderatsioon, mitmesugused loomingulised liidud, välisriikide rahvastega suhteid arendavad sõprusühingud jt. massiorganisatsioonid. VIR esitab oma kandidaate kõikide astmete valimistele. Ta on sidemeis paljude ühiskondlike organisatsioonidega sotsialistlikes riikides ja arengumaades.

1971. a. detsembris toimus VIR-i III kongress.

VIR-i KK Presiidiumi esimees on Ton Duc Thang, auesimees oli (3. septembrini 1969. a.) Ho Chi Minh.

Keskhäälekandja on ajaleht «Cuu Quoc» («Kodumaa Päästmine»).

LÕUNA-VIETNAM

(Lõuna-Vietnam)

Pindala 170 800 km². Rahvaarv üle 18,3 miljoni.

Lõuna-Vietnami Vabariigi Ajutine Revolutsioonivalitsus (LVV ARV) moodustati 6.—8. VI 1969. a. Lõuna-Vietnami vabastatud piirkonnas. Valitsuse juurde on loodud Konsultatiivnõukogu. [Vietnami Töörahvapartei on saanud ka Lõuna-Vietnamis juhtivaks poliitiliseks jõuks.]

LÕUNA-VIETNAMI RAHVUSLIK VABASTUSRINNE (LVRVR) on laiaulatuslik patriootlik organisatsioon, mis ühendab u. 30 poliitilist parteid ning ühiskondlikku ja usulist organisatsiooni. Loodi 1960. a. detsembris ühes Lõuna-Vietnami vabastatud piirkonnas. Asutamiskongressil vastu võetud programm seadis eesmärgiks Ameerikameelse neokoloniaalse režiimi kukutamise, sõltumatu, demokraatliku ja neutraalse Lõuna-Vietnami moodustamise ning Vietnami rahumeelse taasühendamise.

1961. a. veebruaris moodustas LVRVR juhtkond Vabastamise Rahvuslikud Relvajõud. Lõuna-Vietnami Vabariigi Ajutise Revolutsioonivalitsuse (LVV ARV) moodustamiseni (1969. a.) täitis LVRVR Keskkomitee sisuliselt kõiki valitsuse funktsioone vabastatud piirkondades; ta teostas mitmeid sotsiaalmajanduslikke reforme ning kultuurialaseid ümberkorraldusi.

LVRVR KK esitas 22. III 1965. a. deklaratsiooni («Viis punkti») Vietnami probleemi lahendamise kohta 1954. a. Genfi kokkulepete alusel ning nõudis USA relvajõudude viivitamatut väljaviimist Lõuna-Vietnamist. LVRVR erakorralisel kongressil 1967. a. augustis võeti vastu uus programm, mis vastab Lõuna-Vietnami ühiskonna laiade hulkade sotsiaalmajanduslikele huvidele.

LVRVR astus juba esimestel tegevusaastail sidemetesse rahvusvaheliste demokraatlike organisatsioonidega ning avas oma esindused sotsialistlikes riikides (NSV Liidus 1965. a. aprillis) ja mõnedes arengumaades.

LVRVR, Rahvuslike Demokraatlike ja Rahuarmastavate Jõudude Liidu ning teiste Lõuna-Vietnami patriootlike organisatsioonide kongressil (6.—8. VI 1969. a.) otsustati luua Lõuna-Vietnami Vabariik ning moodustati LVV ARV ja valitsuse juures asuv Konsultatiivnõukogu. Valitsuse esimeheks sai LVRVR-i KK peasekretär Huynh Tan Phat (ta on ühtlasi Lõuna-Vietnami Demokraatliku Partei peasekretär), Konsultatiivnõukogu esimeheks — LVRVR-i KK Presiidiumi esimees Nguyen Huu Tho.

LVRVR-i väljaandel ilmub mitukümmend ajalehte ja ajakirja.

RAHVUSLIKE, DEMOKRAATLIKE JA RAHUARMASTAVATE JÕUDUDE LIIT (RDRJL) moodustati 1968. a. Liitu kuuluvad linnakodanluse, intelligentsi, ametnike ja ohvitserkonna esindajad. RDRJL programm seadis eesmärgiks kõikide patriootide ühendamise võitluseks Saigoni režiimi kukutamise eest, saavutamaks rahu, sõltumatust ja neutraliteeti. RDRJL tunnustas LVRVR-i maa juhtiva patriotliku jõuna. Liit osales 1969. a. LVV ARV-i loomises; ta sai Ajutise Revolutsioonivalitsuse aseesimehe ametikoha (Nguyen Van Kiet) ning mitu ministrikohta. RDRJL esimees on Trinh Dinh Thao, peasekretär — Duong Ky.

[Pärast kogu Lõuna-Vietnami vabastamist saadeti marionetliku režiimi kontrolli all olnud aladel laiali kõik selle režiimi toeks olnud parteid (endise diktaatori Thieu «demokraatlik partei», suurkodanluse «Dai Viet» jt.). Rahvusliku kooskõla ja usuvabaduse printsiibi alusel rajab LVRVR oma suhteid aga selles tsoonis varem tegutsenud parteide ja organisatsioonidega, kes esindavad katoliiklasi («Vabaduse partei», asutatud 1973), budiste («Sotsiaal-demokraatlik budistlik partei»), *kao dai* ja *hoa hao* ususekte.

See vastab kogu Lõuna-Vietnami territooriumi vabastamise ajal 1. aprillil 1975. a. väljakuulutatud 10-punktilisele programmile vabastatavate alade kohta.]

AAFRIKA

AFAARIDE JA ISSADE PRANTSUSE TERRITOORIUM

Prantsusmaa valdus Kirde-Aafrikas, Somaali poolsaarel (1967. a-ni nimetati seda Prantsuse Somaaliaks). Pindala 23 000 km². Rahvaarv 125 000 (1970. a.). 1946. a-st Prantsusmaa «meretagune territoorium». Seda juhib Prantsuse valitsuse nimetatud ülemkomissar. Valitsusnõukogu koosneb esimehest ja 8 ministrist, kelle Esindajatekoja liikmed endi hulgast valivad.

AAFRIKA RAHVALIIT (ARL). Loodud Issade Demokraatliku Liidu ja Rahvaliikumise Partei ühinemise tulemusena. Liikmeskonnas issasid, somaallasi ja afaare. Vormiliselt pooldab partei maale iseseisvuse andmist. Kuid ARL-i juhtkonna arvates pole aeg sõltumatuse väljakuulutamiseks veel saabunud — enne on vaja rakendada abinõusid territooriumi tööstuse ja põllumajanduse arendamiseks, teha lõpp afaaride ja issade antagonismile ning luua ühtne haritud džibuti rahvas.

Saadikutekojas on ARL-il 6 kohta. Esimees — Hassan Gouled.

LIIKUMINE DŽIBOUTI VABASTAMISE EEST (LDVE) — illegaalne partei. Peakorter asub Dindavis (Etioopias). Pooldab maa liitumist Etioopiaga.

PROGRESSI NING AFAARIDE JA ISSADE TERRITOORIUMI KAITSMISE PARTEI. Esindab afaaride hõimuladviku huve. Pooldab koostööd Prantsuse administratsiooniga ning Afaaride ja Issade Prantsuse territooriumi säilitamist Prantsuse Vabariigi raames. Partei juhtide väitel ei suuda selle territooriumi rahvas iseseisvalt eksisteerida tööstuse ja põllumajanduse nõrkuse ning võimetuse tõttu tagada elanikkonna tööhõivet.

Saadikutekojas on parteil 26 mandaati 32-st.

Peasekretär — Ali Aref Bourhan (ühtlasi Valitsusnõukogu esimees).

PRANTSUSE SOMAALIA VABASTAMISE RINNE. Illegaalne partei.

Rinde peakorter asub Mogadiscios (Somaali DV-s). Pooldab territooriumi taasühendamist Somaali Demokraatliku Vabariigiga.

ALŽEERIA

(Alžeeria Demokraatlik Rahvavabariik)

Asub Loode-Aafrikas. Pindala 2 381 700 km². Rahvaarv 15 miljonit (1972. a.). Iseseisvaks kuulutatud 1962. a. juulis. Kõrgeim riigivõimuorgan on Revolutsiooninõukogu. Selle ja ühtlasi Alžeeria Demokraatliku Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu eesotsas seisab Houari Boumedienne.

Alžeeria välispoliitika on antiimperialistlik ja antikoloniaalne, järgib positiivse neutraliteedi ning blokivälisuse põhimõtteid. toetab Aafrika, Aasia ja Ladina-Ameerika rahvuslikke vabastusliikumisi, pooldab suhete arendamist kõigi maadega võrdõiguslikkuse ja siseasjadesse sekkumatuse alusel.

RAHVUSLIK VABASTUSRINNE (RVR). Riigi valitsev ja ainus legaalne partei. Asutatud 1954. a. patriootliku organisatsioonina, mis juhtis alžeeria rahva sama aasta 1. novembril alanud relvastatud võitlust Prantsuse kolonialistide vastu. Väikeste relvastatud gruppide illegaalsest võrgust kasvas RVR lühikese ajaga võimsaks organisatsiooniks. RVR-i juhtimisel võidelnud salgad ühendati hiljem Rahvuslikuks Vabastusarmeeks (RVA).

1956. a. augustis Kabiilias Summami orus peetud Rahvusliku Vabastusrinde kongress võttis vastu rinde programmi, määras kindlaks tema struktuuri ja funktsioonid. Programm püstitas ülesande saavutada rahvuslik sõltumatus, moodustada suveräänne Alžeeria valitsus, läbi viia agraarreform, natsionaliseerida põhilised tootmisvahendid jne. Kongress otsustas luua kõrgeima juhtiva organi — Alžeeria Revolutsiooni Rahvusliku Nõukogu (ARRN).

RVR-i tähtis poliitiline samm oli Alžeeria Vabariigi väljakuulutamine 19. septembril 1958. a. ning ajutise valitsuse moodustamine. 1962. a. märtsis kirjutati alla Éviani kokkulepped sõjategevuse lõpetamise kohta.

ARRN-i istungjärgul Tripolis (Liibüas) 1962. a. juunis vastuvõetud uus programm rõhutas vajadust luua hulkade partei, kes suudaks saavutada rahvademokraatliku revolutsiooni eesmärgid. Peajoontes kinnitati riigi industrialiseerimine, agraarreformi läbiviimine, töötajate elatustaseme tõstmine, kirjaoskamatuse likvideerimine jne.

1964. a. aprillis toimus Alžiiris RVR-i kui partei I (asutav) kongress. See võttis vasu «Alžiiri hartaks» nimetatud programmi ja põhikirja. Programmis öeldi, et Alžeeria valib sotsialismi tee, nähti ette tootmisvahendite, väliskaubanduse, pankade, mineraal- ja energiavarude natsionaliseerimine, talurahva koopereerimine jne. Välispoliitikas seati ülesandeks võidelda imperialismi ja kolonialismiga, toetada rahvuslikke vabastusliikumisi, kaitsta rahu, taotleda desarmeerimist ja avardada rahvastevahelist koostööd. Pärast valitsuse muutust 19. juunil 1965. a. teatas Revolutsiooninõukogu esimees H. Boumedienne, et kooskõlas RVR-i põhimõtetega «juhindub Alžeeria diplomaatia vankumatult Tripoli programmis sõnastatud ning Alžiiri hartaga kinnitatud printsiipidest».

Praegu parteid reorganiseeritakse. [Eesmärgiks on seatud, et see peab koosnema vaid tööliste, talupoegade ja töötava intelligentsi esindajaist ilma rahvusliku kodanluseta.] RVR-i organisatsioonid teevad selgitustööd, et viia ellu 1971. a. vastuvõetud ettevõtete sotsialistliku juhtimise dekreeti, mis nägi ette valitavate töötajasnõukogude moodustamise riiklikes ettevõtetes ja nende osavõtu kõnealuste ettevõtete administratiivorganite tööst, ning agraarrevolutsiooni dekreeti eesmärgiga piirata suurmaavaldusi, anda maad maata ja vähese maaga talupoegadele, luua kooperatiivide laialdane võrk.

RVR-i häälekandjad — nädalalehed «El-Moudjahid» («Võitleja») ning «Révolution Africaine» («Aafrika Revolutsioon»).

ANGOOLA

(Angoola Rahvavabariik)

Asub Edela-Aafrikas. Pindala 1 247 000 km². Rahvaarv ligi 6 miljonit (1973. a.).

4. veebruaril 1961. a. alustasid Angoola patrioodid revolutsioonilise partei Angoola Rahvavabastusliikumine (ARVL, algkeelne lühend MPLA) ja Angoola Rahvusliku Vabastusrinde (ARVR, algkeelne lühend FNLA) juhtimisel relvastatud ülestõusu Portugali kolonialistide vastu. Portugalis fašistliku diktatuuri kukutamise hetkeks (1974. a. aprillis) oli MPLA vabastanud peaaegu 30% territooriumist, kus asus ligi 20% Angoola elanikkonnast. Vabastatud piirkondades olid loodud kohalikud võimuorganid, avatud koolid ja arstipunktid.

[15. jaanuaril 1975 leppisid Angoola kolme poliitilise jõu esindajad (eelnimetatuile lisaks veel UNITA) Portugaliga kokku Ajutise Valitsuse moodustamisest ning Angoolale sõltumatuse andmisest. Angoola loodusrikkustest huvitatud imperialistlike ringkondade provotseeritult tekkisid aga mõni kuu hiljem kokkupõrked eri poliitiliste grupeeringute relvajõudude vahel. 11. novembril 1975 kuulutas MPLA juhtkond Luandas välja Angoola Rahvavabariigi, mida peatselt tunnustasid paljud riigid. Imperialistide sepitsused kukkusid läbi.

ANGOOLA RAHVAVABASTUSLIIKUMINE (ARVL, algkeelne lühend MPLA). Rahvuslik-revolutsiooniline partei, mõjukamaid riigis. Asutatud 10. detsembril 1956. a. mitme pahempoolse rahvusliku organisatsiooni ühinemise tulemusena. Partei liikmete põhiosa

moodustavad talupojad, vähem on linnatöötajaid ja revolutsiooniliselt meelestatud haritlasi.

Parteil on programm ja põhikiri. Oma peaülesandeks loeb MPLA võitlust Angoola rahvusliku vabanemise nimel, sõltumatu demokraatliku riigi loomist ja sotsiaalset progressi. MPLA asutas ja juhib Angoola Naiste Organisatsiooni (ANO) ning MPLA Noorsoo-organisatsiooni.

MPLA juhtkonna püüdlus luua ühisrinne kolonialistide vastu jäi hulk aega tagajärjetuks. Alles 1972. a. detsembris kirjutati Aafrika Ühtsuse Organisatsiooni (AÜO) energilisel osavõtul Sairi Vabariigi pealinnas Kinshasas alla kokkulepe MPLA ja FNLA (Angoola Rahvusliku Vabastusrinde) poliitiliste ja sõjaliste jõupingutuste ühendamise ning Angoola Vabastamise Kõrgema Nõukogu loomise kohta kummagi tegevuse koordineerimise eesmärgil.

Paraku ei avaldanud allakirjutatud kokkulepe üldrahvuslikus vabastusvõitluses positiivseid tulemusi.

MPLA aktiviseeris üha relvastatud võitlust. 1968. a. hakkas ta arendama sõjategevust uuel rindel, Angoola idaosas. Partei tugineb Aafrika Ühtsuse Organisatsioonile, Aafrika sõltumatutele riikidele, NSV Liidule ja teistele sotsialismimaadele ning rahvusvahelistele demokraatlikele organisatsioonidele, saab neilt materiaalset ja muud abi.

MPLA I rahvuslik konverents 1962. a. detsembris otsustas muuta rahvusliku vabastusliikumise üldrahvalikuks. Enne 1974. a. aprilli asus MPLA juhtkond Angoola vabastatud territooriumil, parteil olid oma alalised esindused Brazzaville'is (Kongo Rahvavabariigis) ja Lusakas (Sambia Vabariigis). MPLA eesotsas seisavad Keskkomitee ja Sõjalis-Poliitiline Koordineerimiskomitee. 1972. a. moodustati rindetegevuse vahetuks juhtimiseks sõjalised ja poliitilised komisjonid.[1]

MPLA delegatsioon viibis NLKP XXIII ja XXIV kongressil, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva, V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel.

ARVL esimees on Agostinho Neto (ühtlasi ka Angoola RV president).

[**Angoola Rahvuslik Vabastusrinne** (ARVR, algkeelne lühend FNLA) moodustati 1962. a. Angoola Elanikkonna Liidu (loodud 1954. a.) ja Angoola Demokraatliku Partei ühtesulamisel.]

FNLA liikmeskonda võivad kuuluda üksnes aafriklased, eelistatavalt Põhja Angoola bakongo hõimu liikmed. FNLA-l ei ole kindlat programmi ega põhikirja, tema poliitiline kurss peegeldab kitsarinnalisi hõimuhuve. Mõningate imperialistlike ringkondade ja Aafrika Lääne-meelsete jõudude abil ajas partei MPLA suhtes vaenulikku poliitikat. Tolleaegse Kinshasa Kongo valitsuse soosimisel moodustas ta Angoola nn. revolutsioonivalitsuse emigratsioonis. Algul tunnustas kõnealust valitsust Aafrika Ühtsuse Organisatsioon, kuid revideeris hiljem oma seisukohta.

MPLA kõrval on FNLA teine Angoolas relvastatud võitlust alustanud ja juhtinud partei. Kuid H. Roberto manööverdav poliitika tingis FNLA salkade peatse kõrvalejäämise Portugali kolonialistide vastu arendatud sõjategevusest. Partei liidri lõhestuspoliitika kutsus a. 1964—1965 esile poolehoidjate rahulolematuse. Angoola nn. revolutsioonivalitsuse liikmete, partei funktsionääride ja lihtliikmete hulgalise lahkumise FNLA-st.

Pärast relvastatud võitluse algust hülgas FNLA eesotsas oma liidri H. Robertoga MPLA korduvad ettepanekud luua kolonialistidevastane ühisrinne.

[1972. a. saavutatud ja hiljem korduvalt kinnitatud kokkulepe jäi paberile. FNLA oli peamiseks jõuks, mis provotseeris 1975. a. suvel relvastatud kokkupõrked Angoolas ja Ajutise Valitsuse lagunemise. Seejuures sai FNLA sõjalist abi Pekingilt ja Lääne imperialistlikelt riikidelt läbi Sairi territooriumi, kus on aastaid paiknenud FNLA peakorter. (FNLA liider H. Roberto tegutseb ühtlasi Sairis ettevõtjana.) Sairi džunglis õpetasid Hiina instruktorid välja FNLA sõdalasi.]

Häälekandja — ajaleht «La Vote de la Nacion Angolaise» («Angoola Rahvuse Hääl»).

[**Angoola Täielikku Sõltumatust Taotlev Rahvuslik Liit** (ATSTRL, algkeelne lühend UNITA). Noorim vabastusorganisatsioonidest. Asutatud 1968. a. Tema liider Jonas Savimbi oli omal ajal FNLA eksiilvalitsuse välisminister, kuid astus koos mõnede oma pooldajatega 1964. a. FNLA-st välja põhjendusega, et selle juht H. Roberto esindab imperialistlike jõudude huve.

Esimesed UNITA sõdurid õpetati välja Hiinas. On nagu FNLA-gi natsionalistlik. Peatugi on ovimbundo hõim Lõuna-Angoolas. Seal toimusid ka UNITA sõjalised operatsioonid Portugali kolonisaatorite vastu. 1975. a. kokkupõrgete ajal ühines FNLA-ga MPLA vastu.]

BENIN

(Benini Rahvavabariik)

[Riik Lääne-Aafrikas. Pindala 112 600 km². Rahvaarv 2,69 miljonit. Endine Prantsuse koloonia. Sõltumatuse sai 1960. a.

Sõjaväelise riigipöörde tulemusel 26. oktoobril 1972 võttis võimutäiuse enda kätte Sõjalis-revolutsiooniline valitsus eesotsas Mathieu Kerekouga, kes on ühtlasi riigi president.

See valitsus on hakanud ajama sõltumatut välis- ja majanduspoliitikat, looma majanduses riiklikku sektorit ja kehtestama kontrolli varem Dahomee majanduses peremehetsenud välismaiste kompaniide üle.

Valitsuse juurde on loodud laiade volitustega 67-liikmeline konsultatiivorgan — **Revolutsiooni Rahvusnõukogu** (RRN). See koosneb armee, ametiühingute, noorsoo ja naisorganisatsioonide esindajaist ning tal on küllaltki laiad volitused: töötab välja soovitusi ja kontrollib otsuste täitmist tähtsamates poliitilistes, majanduslikes ja sotsiaalsetes küsimustes, suunab riigi sise- ja välispoliitikat. Käib koos kord kuus. RRN raames on loodud kitsam organ RRN Poliitbüroo. Sellisel kombel valmistati ette poliitlise partei loomist. Üheaegselt riigile uue nime andmisega 30. novembril 1975. a. moodustati BENINI RAHVAREVOLUTSIOONILINE PARTEI. Ideoloogiliseks aluseks kuulutas partei marksismi-leninismi ja teadusliku sotsialismi põhimõtted. Partei keskkomitee esimeheks on Benini RV president M. Kerekou.]

BOTSVAANA

(Botsvaana Vabariik)

Asub Lõuna-Aafrikas. Pindala 600 000 km². Rahvaarv 690 000 (1972. a.).

Kuulub Briti Rahvaste Ühendusse. Sai sõltumatuks 1966. a. Riigipea ja valitsuse juht on president (Seretse Khama). Seadusandlik võim kuulub presidendile ja 36-liikmelisele Rahvuskogule (neist 31 liiget valib elanikkond). Nõuandva organina eksisteerib Pealikute Koda.

Sisepoliitika valdkonnas kindlustab valitsus riigi poliitilist ja majanduslikku sõltumatust, üritab vähendada sõltuvust rassistlikust Lõuna-Aafrika Vabariigist. Välispoliitikas tahetakse arendada suhteid kõigi maadega. 1970. a. kehtestati diplomaatilised suhted NSV Liiduga.

BOTSVAANA DEMOKRAATLIK PARTEI (BDP). Asutatud 1962. a. jaanuaris. Valitsev partei. Esindab osa hõimujuhtide, farmerite ja haritlaste huve, seda toetab elanikkonna enamus. BDP nõuab sõltumatuse tugevdamist, rahvusliku ühtsuse saavutamist ja riigi majanduse hoogsat arendamist. 1969. a. parlamendivalimiste eel esitatud manifestis püstitas partei ülesande kärpida hõimujuhtide võimu, põhjalikult parandada haridussüsteemi ja rahvusliku kaadri ettevalmistamist, hõlmata riigi valitsemisega rohkem aafriklasi.

---

[1] MPLA baasil kujunes 1975. a. novembris Angoola Rahvavabariigi valitsus.

Välispoliitikas pooldab Botsvaana Demokraatlik Partei blokivälisust. Partei ei kiida heaks LAV-i apartheidipoliitikat ega Lõuna-Rodeesia rassirežiimi ühepoolselt väljakuulutatud sõltumatust, pooldab poliitiliste ja majanduslike sidemete arendamist iseseisvate Aafrika riikidega ning diplomaatiliste suhete sisseseadmist sotsialismimaadega.

Rahvuskogu valimistel 1974. a. sai BDP 27 kohta.

Partei president on Seretse Khama.

Häälekandja — kuukiri «Therisanyo» («Nõuanne»).

BOTSVAANA RAHVAPARTEI (BRP). Asutatud 1960. a. detsembris Parteil on teatav toetus linnaelanikkonna hulgas. Asub panafrikanismi seisukohtadel. BRP programm näeb ette sõltumatuse võimalikult kiiret saavutamist, rassidiskrimineerimise mis tahes ilmingute keelustamist ja hõimujuhtide eesõiguste kärpimist. Esimestel tegutsemisaastatel pidas ühendust Lõuna-Aafrika Vabariigi Aafrika Rahvuskongressiga.

Partei liidrite erinev poliitiline orientatsioon tingis selle lõhenemise 1962. a. BRP-st lahkus peasekretär M. Mpho, hiljem ka president K. Motsetse. 1969.a . valimistel sai partei Rahvuskogus 3 kohta (1974. a. valimistel 2 kohta).

BRP president on F. Matante.

Häälekandja — kuukiri «Masa» («Koidik»).

BOTSVAANA RAHVUSRINNE (BRR). Asutatud 1965. a. oktoobris. Parteid toetab osa kohalikku haritlaskonda, õpilasi ja mõned hõimujuhid. BRR-i programm kutsub ühinema kõiki kohaliku tagurluse ja väliskapitali, lääneriikide ja LAV-i neokolonialismi vastu, riigi poliitilise ja majanduslike iseseisvuse tugevdamiseks tegutsevaid jõude. Ühtlasi lubab programm aafrikastada riigiaparaadi ja natsionaliseerida mäetööstuse.

BRR-il õnnestus meelitada oma poole Botsvaana ühe suurema hõimu juhti Batoen II, kelle kandidatuur esitati Botsvaana presidendi kohale 1969. a. valimistel. Batoen II kaotus nõrgendas parteid.

Rahvuskogus on BRR-il 2 kohta.

Partei liider on Batoen II.

Häälekandja — kuukiri «Puo Pha» («Avameelne Kõnelus»).

BOTSVAANA SÕLTUMATUSE PARTEI (BSP). Asutatud 1962. a. Botsvaana Rahvapartei lõhenemise tulemusena. Parteid toetab osa töölisi ja haritlasi. BSP on seadnud ülesandeks saavutada rahvuslik ühtsus ja vabariigi majanduse sõltumatu areng, natsionaliseerida maa ning piirata hõimujuhtide eesõigusi. Asub antiimperialistlikel seisukohtadel, toetab Aafrika rõhutud rahvaste rahvuslikku vabastusvõitlust.

1969. a. valimistel sai BSP Rahvuskogus ühe koha.

Partei president on M. Mpho.

BURUNDI

(Burundi Vabariik)

Asub Kesk-Aafrikas. Pindala 27 800 km². Rahvaarv 3,62 miljonit (1970. a.). Sõltumatuse saavutamiseni 1962. a. ja konstitutsioonilise monarhia kehtestamiseni oli Belgia hooldusalune territoorium. 1966. a. monarhia kukutati ning Burundi kuulutati vabariigiks Seadusandlik ja täitevvõim kuulub presidendile. Sisepoliitikas üritatakse likvideerida feodalismi igandeid, tagada majanduslikku ja sotsiaalset progressi rahvuslike riiklike, era- ja kooperatiivettevõtete arendamise kaudu. Välispoliitikat iseloomustab antiimperialism ja antikolonialism, püüd arendada suhteid kõigi maadega siseasjadesse sekkumatuse ja vastastikuse austamise põhimõttel.

BURUNDI RAHVUSLIKU ÜHTSUSE JA PROGRESSI PARTEI (BRUPP, algkeeles UPRONA). Asutatud 1959. a. Etendas suurt osa rahva iseseisvusvõitluse organiseerimisel. 1966. a. kuulutati eridekreediga valitsevaks ja ainsaks parteiks, riigi kõrgeimaks institutsiooniks. Parteisse kuulub praktiliselt kogu Burundi täiskasvanud elanikkond. Noorsoo-organisatsioon (Rvagasore Revolutsiooniline Noorus), naisliit (Burundi Naiste Liit) ja ametiühingukoondis (Burundi Töötajate Liit) on partei koostisosad. Partei hartas öeldakse, et partei eesmärk on «demokraatliku ja sotsialistliku poliitilise ning majandusliku süsteemi loomine ja tugevdamine, mis vastaks rahva nõudmistele ning oleks kooskõlas rahvusliku tegelikkusega».

Parteil on sõbralik kontakt Aasia ja Aafrika maadega Solidaarsuse Arendamise Nõukogude Komiteega.

Partei on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. See näeb ette parteiorganite valitavuse alt üles ja allpool seisvate organisatsioonide aruandluse kõrgemalseisvatele. Parteiorganisatsioonid luuakse territoriaalsuse põhimõttel. Partei kõrgeim organ on kongress, mis valib Keskkomitee. Keskkomitee liikmetest moodustab partei peasekretär 5-liikmelise Täitevbüroo.

[1974. a. suvel jõustunud konstitutsiooni põhjal on partei kongressil Keskkomitee ettepanekul valitud peasekretär ühtlasi riigipea ja ministrite nõukogu esimees.]

Peasekretär on Michel Micombero (ühtlasi Burundi Vabariigi president).

EGIPTUS

(Egiptuse Araabia Vabariik)

Asub Kirde-Aafrikas ja Aasias Siinai poolsaarel. Pindala 1 002 000 km². Rahvaarv 36 miljonit (1972. a.).

Vabariigiks kuulutatud 1953. a. Riigi- ja valitsuse pea on president. Kõrgeim seadusandlik organ — Rahvakogu.

Pärast seda, kui Egiptuses tuli 1952. a. võimule valitsus eesotsas Gamal Abdel Nasseriga, on seal ellu viidud suuri sotsiaal-majanduslikke ümberkujundusi rahvahulkade huvides. Ühtse massiorganisatsiooni poliitilises programmis öeldakse, et Egiptus hülgab kapitalistliku arengutee ja asub ehitama sotsialismi. Välispoliitika valdkonnas on Egiptuse valitsus resoluutselt imperialismi, kolonialismi ja neokolonialismi vastu, toetab rahvuslikke vabastusliikumisi, arendab sõprust ja koostööd araabia rahvaste ning sotsialistlike riikidega.

[1973. a. lõpust alates võib täheldada Egiptuse poliitikas lähenemist lääneriikidele, esijoones USA-le. Sisepoliitikas ja majanduse vallas kajastub see Egiptuse kodanluse positsioonide taastugevnemises.]

Egiptuse Araabia Vabariik on korduvalt langenud imperialistliku agressiooni ohvriks. 1956. a. pandi toime Inglise—Prantsuse—Iisraeli agressioon, 1967. a. päästis Iisrael valla sõja ning okupeeris nimetamisväärse osa Egiptuse territooriumist, 1973. a. oktoobris provotseeris Iisrael uue sõja Egiptuse Araabia Vabariigi vastu.

ARAABIA SOTSIALISTLIK LIIT (ASL). Asutatud 1963. a. Poliitiline massiorganisatsioon. Ühendab talupoegi, töölisi, haritlasi ja rahvusliku kapitali esindajaid. 1965. a. kuulus ASL-i liikmeskonda ligi 7 milj. inimest — vabariigi peaaegu kogu täiskasvanud elanikkond. Põhikirja kohaselt võib ASL-i liikmeks olla iga vähemalt 18-aastane EAV kodanik, kellel on hääleõigus, kes on nõus ASL-i programmi ja põhikirjaga ning kes tegutseb liidu ühes organisatsioonis.

1971. a. septembris vastuvõetud Egiptuse Araabia Vabariigi alaline põhiseadus iseloomustab ASL-i kui «poliitilist süsteemi, mis demokraatlikel põhimõtetel rajanevate organisatsioonide kaudu kehastab töötava rahva liitu talupoegade, tööliste, sõjaväelaste, haritlaste ja rahvusliku kodanluse näol».

Araabia Sotsialistliku Liidu rahvuskongress kiitis 1968. a. heaks G. A. Nasseri esitatud «30. märtsi programmi». Sellest sai ASL-i poliitiline dokument vabariigi uuel, eriti raskel arenguetapil pärast Iisraeli 1967. a. juuniagressiooni. Samal aastal ASL reorganiseeriti, — vähenes liidu liikmete arv nende rangema valiku tulemusena vastavalt põhikirja sättele, et vähemalt 50% ASL-i ja tema valitavate organite liikmeid peavad olema töölised ja talupojad. 1971. a. juulis toimus ASL-i rahvuskongressi järjekordne istungjärk. Enne istungjärku reorganiseeriti liitu uuesti ning valiti ümber

kõik juhtivad organid. Valimistest võttis osa üle 3 milj. ASL-i liikme. Rahvuskongress võttis vastu «Rahvusliku tegevusprogrammi», kus esmajärguliste ülesannetena loetletakse Iisraeli okupeeritud territooriumi vabastamist ja sotsiaalsete ümberkujunduste süvendamist vabariigis. Kongress kiitis heaks Egiptuse Araabia Vabariigi arendamise uue kümne aasta programmi kontrollarvud. Kongress tegi Keskkomiteele ülesandeks välja töötada ASL-i uus põhikiri «varajasemate kogemuste ning käesoleval etapil suurenenud vastutuse» valguses. 1972. a. märtsis alustas Kairos tööd ASL-i erikomisjon ülesandega koostada «ASL-i ja tema liikmete poliitilise tegevuse teaduslikult põhjendatud programm».

[1974. a. augustis esitas ASL-i esimees president Sadat nn. töödokumendi, mille kohaselt ASL-i liikmete peaülesanne on kaasa aidata rahumeelsete vahenditega «sotsiaalsete vastuolude lahendamisele ja rahvusliku ühtsuse säilitamisele». Mitmeparteisüsteemi loomise mõte lükati selles dokumendis tagasi, küll aga otsustati ASL reorganiseerida. Seda alustati 1975. a. teisel poolel partei kõigi organite ümbervalimisega. Selle eel teatati, et ASL-ist osavõtt on edaspidi vabatahtlik ega ole eelduseks parlamenti pääsemiseks või riigiaparaadis ja ühiskondlikes organisatsioonides kõrgele kohale pääsemiseks. Luuakse kollektiivse liikme statuut, mille alusel massiorganisatsioonid ja tööalased liidud tõmmatakse kaasa ASL-i. Üleminekuperioodil nähakse ette «demokraatlike diskussioonide kaudu kujundada välja fraktsioonid, kes siis vastavalt oma tugevusele on esindatud juhtorganites.»]

ASL-i algorganisatsioone luuakse territoriaal-tootmisalasel põhimõttel. ASL-i kõrgemad organid on iga kahe aasta tagant kokkukutsutav rahvuskongress ja selle istungjärkude vaheajal kongressi delegaatide poolt kuueks aastaks valitav Keskkomitee. Kongress valib ka ASL-i esimehe.

Araabia Sotsialistliku Liidu esimees on Anvar Sadat (ühtlasi Egiptuse Araabia Vabariigi president).

EKVATORIAAL-GINEA

(Ekvatoriaal-Ginea Vabariik)

Asub Ekvatoriaal-Aafrikas. Koosneb mandriosast Rio Munist ja mitmest saarest. Pindala 28 051 km². Rahvaarv 300 000 (1972. a.).

Vabariik kuulutati välja 12. oktoobril 1968. a., kui Hispaania oli rahvusliku vabastusliikumise kasvu tulemusena sunnitud andma Hispaania Gineale iseseisvuse. 1970. a. saadeti laiali kõik poliitilised organisatsioonid ja sealtpeale kehtib riigis ühe partei süsteem.

TÖÖTAJATE ÜHTNE RAHVUSLIK PARTEI (TÜRP). Asutatud 7. juulil 1970. a. vabariigi presidendi Francisco Macias Nguema eridekreediga. Riigi valitsev ja ainus partei.

Partei liikmeteks loetakse kogu täiskasvanud elanikkonda. 18-aastaseks saanud ginealased arvatakse noorsooorganisatsiooni, 30-aastased TÜRP-i liikmeks. Partei sotsiaalne koostis: 98% talupoegi, veidi kaupmehi ja ametnikke ning tühine arv töölisi. Liikmemaks on kohustuslik.

TÜRP koosneb kahest provintsiorganisatsioonist: Macias Nguema (endine Fernando Po, vabariigi saarteosa) ja Rio Muni (mandriosa) omast. TÜRP-i provintsikomitee esimees on ühtlasi provintsi kuberner. Provintsikomiteede alluvusse kuuluvad piirkonnakomiteed — Macias Nguemas 2, Rio Munis 12.

TÜRP-i I kongress toimus 21.—24. jaanuarini 1971. a. Seal valiti partei esimees ja juhtivad organid ning kinnitati põhikiri. TÜRP-i II, erakorraline kongress peeti 1972. a. juulis. Peatähelepanu pöörati partei majanduspoliitikale. Eksportkaupade, näiteks maa majanduslikku alust moodustava kakao ja kohvi tootmise ebarahuldav tase tingis ekspordi ning sellest saadava valuutatulu vähenemise. Kongress otsustas tagada 1972.—1973. a. suur kakaosaak elanikkonna töömobilisatsiooni abil, anda hispaanlaste mahajäetud istandused valitsuse juhtida. See oli välismaalaste omandi esmakordne natsionaliseerimine Ekvatoriaal-Gineas. Samuti võeti vastu eriotsus partei osatähtsuse suurendamise kohta eeskätt rahva töökasvatuses ja nimetati endine Ühtne Rahvuslik Partei Töötajate Ühtseks Rahvuslikuks Parteiks.

1973. a. juulis toimus TÜRP-i III kongress. See kiitis heaks rahvahääletusel elanikkonnalt ulatuslikku toetust leidnud uue põhiseaduse. Põhiseadus näeb ette riikliku kontrolli kehtestamist majanduse ja väliskaubanduse üle, kuulutab töö kõigi kodanike kohuseks, seab sisse üldise sõjaväekohustuse. Põhiseaduse järgi «töötab partei välja üldise poliitika, koordineerib ja kontrollib seda riigiorganite kaudu».

Välispoliitikas pooldab partei blokivälisust, on solidaarne progressiivsete Aafrika riikide poliitikaga mandri põhiprobleemide lahendamisel, toetab rahvuslikke vabastusliikumisi. TÜRP ja Ekvatoriaal-Ginea valitsus pooldavad majandus- ja muude sidemete arendamist NSV Liidu ning teiste sotsialistlike riikidega.

TÜRP-i juhtiv organ on Rahvuslik Poliitbüroo. See koosneb esimehest Francisco M. Nguemast ja 6 peasekretärist.

ELEVANDILUURANNIK

(Elevandiluuranniku Vabariik)

Asub Aafrika läänerannikul. Pindala 322 500 km². Rahvaarv 4,5 miljonit (1972. a.). Riigipea ja valitsuse juht on president. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskogule.

Pärast Elevandiluuranniku vabanemist Prantsuse koloniaalsõltuvusest 1960. a. saavutas Rahvuskogu valimistel võidu Demokraatlik Partei, ja vabariigi presidendiks sai selle liider Felix Houphouët-Boigny. 1970. a. valiti ta presidendiks kolmandat tähtaega järjest.

Sisepoliitikas juhib F. Houphouët-Boigny valitsus riiki mööda kapitalistlikku arenguteed, soodustab väliskapitali sissevedu, arendab igati eksportkultuuride (kohvi ja kakao) kasvatamist. Kergetööstuses ja väliskaubanduses on tähtis koht Prantsuse, USA, Saksa FV ja teiste lääneriikide monopolidel.

Välispoliitikas orienteerutakse samuti lääneriikidele, ollakse äärmiselt parempoolsetel seisukohtadel.

ELEVANDILUURANNIKU DEMOKRAATLIK PARTEI (EDP). Valitsev ja ainus partei. Asutatud 1947. a. Aafrika Demokraatliku Koondise kohaliku sektsioonina. (Aafrika Demokraatlik Koondis loodi koloniaalrežiimi tingimustes progressiivsete eesmärkidega organisatsioonina. Tema sektsioonid tegutsesid mitmes Troopilise Aafrika Prantsuse koloonias. Koondis lagunes Elevandiluuranniku sektsiooni juhtkonna reaktsioonilise lõhestustegevuse tagajärjel.) EDP juhtkonna sisepoliitilised abinõud peavad silmas rahvusliku kodanluse ja suurmaapidajate huve, väliskapitalimahutuste ergutamist, igasuguse organiseeritud opositsiooni tõkestamist. Partei liidrid pooldavad riigi kapitalistlikku arenguteed.

Elevandiluuranniku Demokraatliku Partei välispoliitika taotleb sidemete tugevdamist kapitalistlike suurriikidega. Partei juhtkond on Lääne-meelse neokolonialistliku orientatsiooniga, säilitab tihedaid poliitilisi, majanduslikke ja sõjalisi suhteid Prantsusmaaga.

Elevandiluurannik paistab oma ebajärjekindlate seisukohtadega silma Aafrika Ühtsuse Organisatsioonis, algatas nn. dialoogi Lõuna-Aafrika Vabariigi rassirežiimiga. Elevandiluuranniku parlamendi kõik 85 kohta kuuluvad EDP esindajaile.

Organisatsiooniliselt on partei üles ehitatud territoriaalsuse põhimõttel — külakomiteed (algorganisatsioonid) on ühendatud allsektsioonideks. Formaalselt kuulub EDP-sse riigi kogu täiskasvanud elanikkond.

Partei kõrgemad organid on kongress, Juhtiv Komitee ja (25-liikmeline) Poliitbüroo. EDP V kongressil 1970. a. oktoobris valiti partei esimeheks F. Houphouët-Boigny, Peasekretäriks Philippe Yacé (ühtlasi Elevandiluuranniku Rahvuskogu esimees).

EDP kontrollib ühtset ametiühinguorganisatsiooni — Elevandiluuranniku Töötajate Üldliitu, kolme noorte- ja naisorganisatsiooni.

Häälekandjad — päevalehed «Fraternité» («Vendlus») ja «Fraternité-Matin» (sama lehe hommikune väljaanne).

ETIOOPIA

[Riik Ida-Aafrikas. Territoorium 1,2 milj. km². Rahvaarv 26,5 miljonit (1974). Maailma vanimaid riike. Praegusele Etioopia riigile pandi alus XIII sajandil. Kuni 1974. a. septembrini oli Etioopias konstitutsiooniline monarhia. 1974. a. suvel tekkis riigis poliitiline kriis. Olukorda riigis hakkasid kontrollima sõjaväelased. 12. septembril 1974. a. tagandati 1930. aastast alates võimul olnud imperaator Haile Selassie I, 1975. a. märtsis kaotati monarhia. 1955. a. konstitutsioon on tühistatud, parlament laiali saadetud. Kogu võim koondus Ajutise Sõjaväelise Administratiivkomitee kätte (esimees 28. novembrist 1974 Teferi Banti), kelle juhtimisel tegutseb ajutine sõjaväevalitsus.

Võimu enda kätte võtnud sõjaväelased seadsid ülesandeks ühiskonna ümberkujundamise. Selle programm on formuleeritud Ajutise Sõjaväevalitsuse deklaratsioonis 20. detsembrist 1974, mida majandusreformide osas detailiseeriti 1975. a. veebruaris. Esimeseks majanduslikuks ülesandeks seatakse Deklaratsioonis vaesuse likvideerimine, majandusliku ekspluateerimise ja parasitismi mittelubamine.

Deklaratsioon kuulutab maa loodusvarad ühiskondlikuks omandiks. Erasektor majanduses säilitatakse, kuid see ei tohi tekitada kahju ühiskondlikule sektorile ega olla vastuolus loosungiga «Etioopia kõigepealt». Väliskapital võib deklaratsiooni kohaselt riigi arengust osa võtta vaid juhtumil, kui see soodustab üldist majanduslikku arengut ja toob kasu ühiskonnale.

Sõjaväevõim natsionaliseerib eraettevõtteid, viib läbi maareformi, ergutab põllumajanduskooperatiivide loomist.

Deklaratsioonis märgitakse, et tulevane riigivorm määratakse kindlaks vastavalt rahva tahtele ja soovile. Töötatakse välja konstitutsiooni projekt, mis peab kajastama rahvahulkade laiade kihtide ülddemokraatlikke nõudmisi.

Etioopias ei ole kunagi eksisteerinud poliitilisi parteisid. 1974. a. detsembri deklaratsioon näeb ette tulevikus poliitilise partei loomise, mis peab «kindlustama kogu rahvast ühendava kõigi progressiivsete rahvuslike jõudude liidu.» 1975. a. juulis teatati, et partei loomine on teoksil.]

GAANA

(Gaana Vabariik)

Asub Lääne-Aafrikas. Pindala 238 000 km². Rahvaarv 9 milj. (1972. a.). Saavutas poliitilise sõltumatuse 1957. a. Kwame Nkrumah loodud Konvendi Rahvapartei programmdokumentides kuulutati eesmärgiks sotsialistliku ühiskonna rajamine. 1966. a. sooritasid Läänemeelsed ohvitserid riigipöörde. Suutmata lahendada keerukaid majanduslikke ja sotsiaalseid probleeme, loovutasid nad 1969. a. võimu kuulekale Kofi Busia tsiviilvalitsusele. Viimase kukutas sõjavägi 1972. a., asutades kõrgeima sõjaväelise võimuorgani — Rahvusliku Päästenõukogu. Kolonel Acheampongi juhtimisel tühistas see põhiseaduse, keelas kõik poliitilised parteid ja deklareeris, et sõjaväevalitsuse siht on tagada riigi majanduslik sõltumatus, taastada sõbralikud suhted kõigi — ka sotsialistlike maadega ning ajada iseseisvat välispoliitikat, mis näeb ette rahvuslike vabastusliikumiste toetamist, ustavust ÜRO ja AÜO põhimõtetele.

[Teises viisaastakuplaanis pannakse suurt rõhku monokultuursuse (kakaoad) likvideerimisele põllumajanduses. Rahvusliku Päästekomitee juhtimisel tegutseb laiahaardeline noorsooorganisatsioon Aafrika Noorsookomando.

Poliitiliste parteide keelamiseni 1971. a. esindasid RAHVAAKTSIOONI PARTEI ja ÜLDINE RAHVAPARTEI töötajate laiaidaste hulkade huve, ÕIGLUSE PARTEI liberaalset kodanlust ning imperialismimeelne PROGRESSI PARTEI töösturite, kaupmeeste, rikaste maapidajate ja akani hõimu feodaalse ladviku huve.]

GABOON

(Gabooni Vabariik)

Asub Ekvatoriaal-Aafrikas. Pindala 267 600 km². Rahvaarv 950000 (1972. a.)

Sai sõltumatuks 1960. a. Mineraalvarude (mangaani- ja uraanimaak, nafta) poolest rikka maana on Gaboon välismonopolide huviobjekt, mis avaldab suurt mõju tema välis- ja sisepoliitilisele orientatsioonile.

GABOONI DEMOKRAATLIK PARTEI (GDP). Asutatud Gabooni presidendi A.-B. Bongo poolt 1968. a. Valitsev ja ainus partei. Selle eelkäija oli Gabooni Demokraatlik Blokk. Formaalselt ühendab endas elanikkonna laiu kihte. Esindab nende ringkondade huve, kes pooldavad tihedaid suhteid kapitalistlike riikidega.

Majanduse valdkonnas on GDP välja kuulutanud «planeeritava liberalismi» doktriini, mis loob avarad tegutsemisvõimalused imperialistlikele monopolidele. Rahvusvahelisel areenil asuvad Gabooni juhid imperialismimeelsetel positsioonidel, pooldavad «dialoogi» Lõuna-Aafrika rassistidega. Partei loosung kõlabki: «Dialoog. Kannatlikkus. Rahu!»

GDP I erakorraline kongress 1973. a. jaanuaris tegi mõningaid muudatusi partei põhikirja ning kinnitas riigi endise arengujoone.

GDP kõrgeim organ on kongress. Jooksvaid asju juhib Poliitbüroo.

Partei peasekretär on Albert-Bernard Bongo (ühtlasi Gabooni Vabariigi president).

GAMBIA

(Gambia Vabariik)

Asub Lääne-Aafrikas. Pindala 11 300 km². Rahvaarv 493 000 (1973. a.)

Gambia rahvas saavutas poliitilise sõltumatuse 1965. a. Viis aastat hiljem, 1970. a. aprillis kuulutati Gambia rahvahääletuse põhjal vabariigiks. Seadusandlik võim kuulub parlamendile. Riigipea ja valitsuse juht on president. Sisepoliitikas püüab valitsus tõsta rahva elatustaset ja majanduse monokultuurse iseloomu tingimustes tagada vabariigi majanduslikku sõltumatust. Välispoliitika on blokiväline, toetab jõude, kes võitlevad rassismi ja kolonialismi vastu, taotlevad sõprust naaberriigi Senegaliga.

RAHVA PROGRESSIIVNE PARTEI (RPP). Asutatud 1959. a. (varem nimetati seda Protektoraadi Rahvaparteiks). Valitsev partei 1962. a.-st. Esindab talurahva, kaupmeeste ja haritlaste huve. Sisepoliitikas pooldab vabariigi majandusliku sõltumatuse tagamist, nõustub välisinvesteeringutega turismi, transpordi jt. aladel.

RPP välispoliitika toetab kolonialismivastast võitlust, taotleb Aafrika ühtsust ja sõbralikke suhteid naaberriigi Senegaliga. 1972. a. parlamendivalimistel sai partei 28 kohta 32-st.

RPP liider on Dawda Kairaba Jawara (ühtlasi Gambia Vabariigi president).

Partei poliitilist kurssi kajastavad valitsuse ajalehed «Gambia News Bulletin» («Gambia Uudistebülletään») ja «Gambia Echo» («Gambia Kaja»).

PROGRESSIIVNE RAHVALIIT (PRL). Asutatud 1968. a. septembris valitsevast Rahva Progressiivsest Parteist väljaheidetud nelja endise ministri poolt. Parteil puuduvad täpsemad poliitilised seisukohad, tal ei ole riigis suuremat autoriteeti.

RPL-i liider on Sherif Sisay.

ÜHINENUD PARTEI (ÜP). Asutatud 1951. a. Seda toetavad pealinna Bathursti haritlased, kaupmehed ja linnaelanikkonna teised kihid, peaasjalikult katoliiklased. 1972. a. parlamendivalimistel sai ÜP 3 kohta. Partei programmteesid sise- ja välispoliitika küsimustes ei erine valitseva Rahva Progressiivse Partei omadest.

ÜP liider on P. S. Ndgie. Peasekretär — K. W. Foon.

GINEA

(Ginea Vabariik)

Asub Aafrika läänerannikul. Pindala 246 000 km². Rahvaarv 5,2 miljonit (1972. a.).

Seadusandlik võim kuulub Rahvuskogule, täitevvõim presidendile ja valitsusele. Pärast sõltumatuse väljakuulutamist 2. oktoobril 1958. a. kehtestati riigis rahvuslik-demokraatlik kord. Ginea asus mittekapitalistliku arengu teele. Rahvusvahelisel areenil ajab vabariik antiimperialistlikku poliitikat: annab edukaid vastulööke välis- ja sisetagurluse sepitsustele, toetab rassirežiimide vastu võitlejaid, on järjekindel Aafrika ühtsuse tugevdamises antiimperialistlikul alusel, arendab suhteid sotsialistlike riikidega.

GINEA DEMOKRAATLIK PARTEI (GDP). Asutatud 1947. a. mais, veel koloniaalrežiimi tingimustes mitme pahempoolse väikekodanliku rahvusliku partei ja rühmituse ühinemise tulemusena. Partei kuulus sektsioonina Aafrika Demokraatlikku Koondisse. Valitsev ja ainus partei. Oma sotsiaalselt koostiselt, ideoloogialt ja poliitikalt on see revolutsioonilis-demokraatlik partei, kes pooldab Ginea sotsialistlikku orientatsiooni. 1950-ndate a-te keskpaiku sai GDP-st rahvahulkade partei, kes ühendas endas Ginea kõiki kolonialismivastaseid jõude. Partei peamine tugi on talurahvas (ligi 90% Ginea elanikkonnast). Samuti kuulub GDP-sse patriootlikult meelestatud ametnikke, haritlasi, ametiühingutesse ühinenud töölisi ja teenistujaid.

GDP üleskutsel hülgas ginea rahvas 1958. a. rahvahääletusel üksmeelselt Prantsuse põhiseaduseprojekti ning saavutas sõltumatuse väljakuulutamise. GDP juhtimisel viidi läbi riigiaparaadi reorganiseerimine, loodi rahvuslik sõjavägi, tehti teoks mitmeid progressiivseid sotsiaal-majanduslikke ümberkujundusi (natsionaliseeriti pangad, elektrijaamad, maa ja rida välismaa ettevõtteid, kehtestati väliskaubanduse monopol, loodi Ginea rahaühik). Edasi püstitas GDP juhtkond ülesande tugevdada riiklikku sektorit majanduses, luua rahvuslik kaader igal elualal. Ginea Vabariik on sisse seadnud tihedad suhted sotsialistlike riikidega. GDP delegatsioon on viibinud mitmel NLKP kongressil, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel.

GDP-l ei ole programmi, on ainult partei VIII kongressil 1967. a. oktoobris vastuvõetud põhikiri. Administratiivpiirkondades on 31 GDP föderatsiooni, linnades ja külades parteisektsioonid. Algorganisatsioonideks on küla- ja kvartalikomiteed, samuti GDP komiteed suurtes riiklikes ettevõtetes ja asutustes.

GDP-l on 1 850 000 liiget — Ginea peaaegu kogu täiskasvanud elanikkond. Ka noorsoo- ja naiste organisatsioonid kuuluvad partei koosseisu, kuigi neil on oma iseseisvad juhtivad organid.

GDP kõrgeim organ on vastavalt põhikirjale iga nelja aasta järel kokkukutsutav rahvuslik kongress. Kongressidevahelisel perioodil juhivad partei tegevust 25-liikmeline Keskkomitee ja 7-liikmeline Keskkomitee Rahvuslik Poliitbüroo.

GDP peasekretär on Ahmed Sékou Touré.

Keskhäälekandja — ajaleht «Horoya» («Väärikus»).

GINEA-BISSAU VABARIIK

[Asub Aafrika läänerannikul, osalt saartel. Territoorium 31 600 km², rahvaarv um. 600 tuhat. Endine Portugali koloonia.]

Välja kuulutatud 24. septembril 1973. a. Rahvusliku Rahvaassamblee I istungjärgul. Assamblee liikmed valiti 1972. a. Portugali kolonialistide ikkest vabastatud Ginea-Bissau territooriumil.[1] Istungjärgul moodustati vabariigi täidesaatev võimuorgan — Riigikomissaride Nõukogu, ja võeti vastu esimene põhiseadus. Seal öeldakse: «Ginea-Bissau on suveräänne, demokraatlik, kolonialismivastane ja antiimperialistlik vabariik, kes võitleb Ginea-Bissau ja Rohelise Neeme saarte täieliku vabastamise ning ühtsuse, oma rahva sotsiaalse progressi eest.»

[Pärast revolutsiooni Portugalis 1974. a. aprillis algasid läbirääkimised koloniaalsüsteemi likvideerimiseks. Septembriks 1974 tunnustas Portugal Ginea-Bissaud suveräänse riigina ja viis seejärel sealt välja kõik oma väed. 1974. a. oktoobris võeti Ginea-Bissau vastu ÜRO-sse. Juba varem kuulus ta Aafrika Ühtsuse Organisatsiooni.]

GINEA JA ROHELISE NEEME SAARTE SÕLTUMATUSE AAFRIKLASTE PARTEI (GRNSSAP, algkeelne lühend PAIGC). Asutatud 1956. a. Bissau linnas. Ginea-Bissau ainus massiline rahvuslik-revolutsiooniline partei. Enamik partei liikmeid on talupojad, väiksemal arvul kuulub sinna linnatöölisi ja revolutsiooniliselt meelestatud haritlasi. Oma liitlaseks peab partei rahvuslikku väikekodanlust. PAIGC on loonud ning juhib ametiühingu-, noorsoo- ja naisteorganisatsioone. Parteil on põhikiri ja programm.

PAIGC-i juhitud relvastatud võitlus Portugali kolonialistide vastu algas 23. jaanuaril 1963. a. Selle esimesel etapil piirdus partei väikeste (5—10-meheliste) partisanisalkade moodustamisega kallaletungideks Portugali sõjaväepostidele eesmärgiga hankida relvi ja toime panna diversiooniakte. Edaspidi lõi PAIGC ülestõusnute suuri üksusi ja arendas sõjategevust maakohtades, vabastades mitmeid piirkondi.

1964. a. koostas PAIGC juhtkond relvajõudude reorganiseerimise ja võitluse intensiivistamise kava. 1965. a. loodi Rahvuslik Vabastusarmee, partisanikoondised ja rahvamiilits. Seejärel formeeriti vabastatud piirkondade elanikkonna kaitseks kohaliku omakaitse salgad (FAL).

[Pärast koloniaalsõja lõppu peab PAIGC, mille peakorter asub nüüd pealinnas Bissaus, oma peamiseks ülesandeks kiire majandusliku progressi ja sotsiaalse arengu tagamist. Ta juhib riigi industrialiseerimist, maareformi (mais 1975. a. võeti vastu kogu maa natsionaliseerimise seadus), kaadrite ettevalmistamist ja poliitilis-ideoloogilist kasvatustööd.]

Partei on Aasia ja Aafrika Rahvaste Solidaarsuse Organisatsiooni liige. PAIGC-l on oma organisatsioonide laialdane võrk kogu Ginea-Bissau ja Rohelise Neeme saartel.

Partei I kongress toimus 1964. a. veebruaris, II kongress 1973. a. juulis vabastatud territooriumil. Kongressi delegaadid arutasid Ginea-Bissau Vabariigi väljakuulutamise ettevalmistusi. Partei peasekretäriks (1973. a. jaanuaris Portugali agentide poolt tapetud Amilcar Gabrali asemele) valiti Aristides Pereira.

PAIGC eesotsas seisavad Võitluse Kõrgem Nõukogu ja Võitluse Täitevkomitee.

Partei juhtkonna kõrgemad organid on Alaline Sekretariaat (4 inimest), Võitluse Täitevkomitee (24 inimest) ja Võitluse Kõrgem Nõukogu (85 inimest).

PAIGC delegatsioonid viibisid NLKP XXIII ja XXIV kongressil, võtsid osa Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva, V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustest.

[1975. a. veebruaris külastas Nõukogude Liitu Ginea-Bissau partei- ja valitsusdelegatsioon. Otsustati veelgi tihendada NLKP ja PAIGC-i vahelisi sidemeid. Nagu vabadusvõitluse perioodil nii ka rahuliku ülesehitustöö ajal osutab Nõukogude Liit Ginea-Bissaule laialdast abi.

Peahäälekandjaks on 1975. a. märtsist ajaleht «No pincha» («Edasi»).]

*

Ginea-Bissaus tegutsevad mõned väikesearvulised, tihti omavahel vaenutsevad parteid, rühmitused ja rinded, kellel puuduvad enam-vähem selge programm, organisatsioon ja ulatuslik toetus. Praktiliselt ei võtnud need osa relvastatud võitlusest kolonialistidega. Nende hulka kuuluvad **Ginea Rahvusliku Sõltumatuse Nimel Peetava Võitluse Rinne (FLING), Ginea Rahvusliku Sõltumatuse Ühisrinne (FLING Unife)** jt.

KAMERUN

(Kameruni Ühinenud Vabariik)

Asub Lääne-Aafrikas. Pindala 475 400 km². Rahvaarv 5,8 miljonit (1970. a.).

Sai sõltumatuks 1960. a. Kameruni Föderatiivses Vabariigis 1972. a. mais korraldatud rahvahääletus kiitis heaks uue põhiseaduse, tunnistas kehtetuks riigi föderatiivse ülesehituse ja kuulutas Kameruni ühtseks riigiks. 1961. a-st on Kameruni president ja valitsuse pea A. Ahidjo. Valitsus üritab luua ühtset kameruni rahvust, saavutada majanduslikku sõltumatust «planeeritava liberalismi» alusel, mis ergutab väliskapitali tegevust ja eraettevõtlust (ka rahvuslikku) ning jätab riigile reguleeriva osa. Kamerunil on ulatuslikud sidemed lääneriikidega, kuid ta arendab suhteid samuti sotsialismimaadega.

KAMERUNI RAHVUSLIIT (KRL). Asutatud 1966. a. septembris Kameruni Liidu baasil, kuhu olid ühinenud Kameruni Rahvuslik Demokraatlik Partei, Ühinenud Kameruni Kongress, Kameruni Rahva Rahvuskonvent ja teised parteid. Valitsev ning ainus partei.

KRL-i kuulub talupoegi, ametnikke, kaupmehi, kesk- ja suurkodanlasi. Põhiliselt kajastab partei areneva kodanluse ja Kameruni eliidi huve.

Põhikirja järgi on KRL-i «kõrgeim ideaal rahvusliku ühtsuse, avaliku korra ja rahu tugevdamine». Partei I kongressil 1969. a. märtsis vastuvõetud harta on ühtlasi KRL-i programm. See sisaldab välispoliitika peamisi põhimõtteid — blokivälisust ja neutraliteeti —, ning sisepoliitika ülesandeid: rahvuse konsolideerimist ja rahvahulkade poliitilist üksmeelt, hoolitsust rahva hüveolu eest «eraalgatuse ergutamise ja sotsiaalse õigluse tagamise kaudu, kusjuures säilitatakse külade senine kogukondlik struktuur». KRL-i I erakorraline kongress 1972. a. juunis kinnitas ustavust «blokivälisuse poliitikale, rahu ja koostöö taotlustele kõigi maadega», mõistis hukka kolonialismi ja rassismi. Kongress pooldas Kameruni majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise arengu kiirendamist, põllumajanduse intensiivistamist, rahandusliku olukorra tervendamist, kamerunlastele kuuluvate eraettevõtete moderniseerimist, kaadri «kameruniseerimist» ja haridussüsteemi täiustamist. Kongressi delegaatide enamuse oli nimetanud partei juhtkond.

Kameruni Rahvusliidu kõrgeim organ on kongress. Viimane valib Poliitbüroo eesotsas rahvusliku esimehega. Kongressidevahelisel perioodil võidakse kokku kutsuda Rahvusnõukogu, kuhu kuuluvad Poliitbüroo, valitsuse ja parlamendi liikmed ning sektsioonide esimehed. Algorganisatsioonid luuakse territoriaalsuse põhimõttel ja need ühendatakse allsektsioonidesse, kes ühe departemangu piires moodustavad KRL-i sektsiooni.

Kameruni Rahvusliidu rahvuslik esimees on Ahmadou Ahidjo (ühtlasi Kameruni Ühinenud Vabariigi president).

Häälekandja — ajaleht «Unité» («Ühtsus»).

KEENIA

(Keenia Vabariik)

Asub Ida-Aafrikas. Pindala 582 600 km². Rahvaarv 12 miljonit (1972. a.).

Sai sõltumatuks 1963. a. Rahvuskogu valimistel võitnud Keenia Aafriklaste Rahvusliit moodustas 1963. a. mais esimese rahvusliku valitsuse. 1964. a. detsembris kuulutati Keenia vabariigiks. Riigi- ja valitsuse pea on president Jomo Kenyatta. Kõrgeim seadusandlik organ — Rahvuskogu.

Keenia valitsus arendab eraettevõtlust, soodustab välismaa monopolistliku kapitali juurdevoolu rahvuslikku majandusse. Välispoliitikas peab ametlikult kinni blokivälisuse põhimõttest, praktikas orienteerub põhiliselt kapitalistlikule Läänele.

KEENIA AAFRIKLASTE RAHVUSLIIT (KARL, algkeelne lühend KANU). Ainus partei. Asutati 1960. a. antikoloniaalse rinde organisatsioonina, ühendas tollal üle 50 kohaliku poliitilise assotsiatsiooni, partei ja rühnituse. Kõik need olid esindanud rahvusliku haritlaskonna, väike- ja keskkodanluse huve. Oma esimestes programmdokumentides kuulutas KANU põhieesmärgiks poliitilise ja majandusliku sõltumatuse, «aafrika mõistes demokraatliku ja sotsialistliku» Keenia ülesehitamise, võrdsete õiguste andmise kogu maa elanikkonnale, sõltumata inimeste rassist ja soost, blokivälisuse poliitika teostamise rahvusvahelistes suhetes.

Kuid KANU võimuletulekuga tegid tema juhtkonna poliitilised printsiibid läbi evolutsiooni paremale, mis tingis partei lõhenemise. 1966. a. lahkus sealt suur grupp nimekaid poliitikategelasi eesotsas KANU aseesimehe, Keenia Vabariigi asepresidendi Oginaga Odingaga. Need mehed deklareerisid, et partei on reetnud oma põhimõtted, loobunud poliitilisest blokivälisusest ja järgib «sotsialismile suisa vastandlikke» sihte. Kõnealune grupp asutas 1966. a. märtsis opositsioonipartei Keenia Rahvaliit (KRL, algupäraselt KPU), mida juhtis asepresidendi kohalt erru läinud O. Odinga. 1969. a. oktoobris KPU keelustati ja tema juhid vangistati. 1971. a. märtsis osa endise KPU liidreid vabastati ning nad naasid KANU-sse (ka O. Odinga, kes praegu ei osale poliitikas).

Sõltumatuse eest peetud võitluse aastail oli KANU aktiivsemaid poliitilisi parteisid Aafrikas. Tänapäeval kurnab teda sügav ja pikaleveninud kriis. KANU minetab üha enam mõju Keenias ja kogu Aafrika mandril. 1971. a. augustis väljakuulutatud kampaania KANU reorganiseerimiseks ja uuestisünniks, mis pidi algama üldparteiliste valimiste korraldamisega, jooksis tühja. KANU reorganiseerimiskomitee püstitatud ülesanne viia partei liikmete arv vähemalt miljonini jäi rohkem kui pooles ulatuses täitmata.

KANU on üles ehitatud territoriaalsuse põhimõttel. 1972. a. oli registreeritud parteiliikmete arv ligi 400 000. Kõrgemad juhtivad organid on üldrahvuslik konverents (kongressi ei ole kokku kutsutud 1966. a. märtsist), Rahvuslik Täitevkomitee ja Peanõukogu.

KANU eluaegne esimees — Jomo Kenyatta (ühtlasi Keenia Vabariigi president), peasekretär Robert Matano.

KESK-AAFRIKA VABARIIK

Asub Kesk-Aafrikas. Pindala 617 000 km². Rahvaarv 2,25 milj. (1971. a.). Sõltumatuks kuulutatud 1960. 1966. a. toimunud riigipöörde järel sai riigipeaks ja valitsuse juhiks Jean-Bedel Bokassa. Valitseva partei Musta Aafrika Sotsiaalse Evolutsiooni Liikumine (MASEL) kongressi otsusega 1972. a-st nimetati J.-B. Bokassa selle esimeheks ning vabariigi eluaegseks presidendiks. Kesk-Aafrika Vabariigi valitsus pooldab eraettevõtluse ja majanduse segasektori arendamist ning majandusliku sõltumatuse kindlustamist, rakendab sel eesmärgil abinõusid teatava kontrolli kehtestamiseks välisfirmade tegevuse üle. Välispoliitikas on valitsus kuulutanud blokivälisust, koostööd kõigi riikidega, Aafrika ühtsuse tugevdamist ja rahvuslike vabastusliikumiste toetamist. Kesk-Aafrika Vabariigil on tihedad sidemed lääneriikide, ennekõike Prantsusmaaga.

MUSTA AAFRIKA SOTSIAALSE EVOLUTSIOONI LIIKUMINE (MASEL). Riigi valitsev ja ainus partei. Asutatud 1946. a. B. Boganda poolt. Juhtis Kesk-Aafrika Vabariigi rahva võitlust sõltumatuse nimel. Selle liikmeskonda kuulub elanikkonna kõigi kihtide esindajaid.

MASEL peab oma tähtsaimaks ülesandeks majanduslikust mahajäämusest jagusaamist. Partei põhiloosung on «Tagada elanikkonnale toit, arstiabi, haridus, peavari ja rõivastus!» MASEL-i korraline kongress toimus 1972. a. märtsis. Kongressi resolutsioonides tehakse ettepanekuid põllumajanduse, tööstuse, kaubanduse ja transpordi, hariduse ja tervishoiu edendamiseks, noorsoo- ja ametiühinguliikumise tugevdamiseks. Ühiskondlik-poliitilise

elu ja riigi juhtimisel on MASEL-il väike osa.

Partei kõrgemad organid on kongress, Juhtiv ja Täitevkomitee. Algorganisatsioone luuakse territoriaalsuse põhimõttel.

MASEL-i esimees ja peasekretär on J.-B. Bokassa.

KOMOORID

(Komoori saared)

Asuvad India ookeanis Mosambiigi väinas. Koosnevad neljast peasaarest pindala 2 209 km². Rahvaarv 280 000 (1970. a.). Pealinn Moroni.

1961. a.-st oli Prantsuse meretagune territoorium. Haldas Prantsuse ülemkomissar. Omavalitsusorganid olid üldvalimistega moodustatav Esindajatekoda ning Valitsusnõukogu, mille osaliselt valis Esindajatekoda, osaliselt määras ülemkomissar.

[1974. a. detsembris viidi vastavalt 1974. a. kokkuleppele Prantsusmaa ja Komooride omavalitsusorganite vahel läbi rahvahääletus. Üle 90% elanikest pooldas sõltumatust. Prantsusmaa valitsus nõustus sellega, kuid sealne Rahvuskogu võttis vastu otsuse, mille kohaselt sõltumatus ei laienenud nõrgaltasustatud Mayotte'i saarele, kus enamik elanikke olid hääletanud sõltumatuse vastu. 4. juulil 1975 kuulutas omavalitsuse juht Ahmed Abdallah välja sõltumatu vabariigi kogu saare ulatuses. Kuu aega hiljem ta kukutati. Riigi juhtimiseks moodustati täitevkomitee eesotsas — prints Said Mohammed Jaffäriga, kes lubas Prantsusmaaga astuda läbirääkimistesse võrdõiguslikkuse alusel.

Diplomaatilised suhted NSV Liiduga 1976. a. jaanuarist.

KOMOORIDE RAHVUSLIK VABASTUSLIIKUMINE (KPVL, algkeelne lühend MOLINACO) 1961. a. asutatud progressiivne partei. Taotles viivitamatut sõltumatust, sotsiaalseid reforme. 1964. a.-st on partei tegevus keelatud. MOLINACO-t on toetanud Aafrika Riikide Organisatsioon. Ta peakorter on olnud Tansaania pealinnas Dar es Salaamis. Komooridel tegutsemiseks lõi MOLINACO KOMOORI SAARTE ARENDAMISE PARTEI (algkeelne lühend PEC).

Peasekretär Abdoul Boyna Bakari.

MOLINACO—PEC-i initsiatiivil on moodustatud KOMOORI RAHVUSLIK ÜHISRINNE, kuhu kuuluvad veel väikesed väikekodanlikud parteid — RAHVAPARTEI, SOTSIALISTLIK EESMÄRK jt.

KOMOORI SOTSIALISTLIK PARTEI. Asutatud 1968. a. grupi MOLINACO-st lahkunud tegelaste poolt. Peasekretär Abduriahamana Mkubua.

«ÜHTSUS», algkeeles «UDZIMA». Loodud 1974. a. partei Komooride Demokraatlik Liit (KDL, algkeelne lühend DSCO) baasil. «DSCO—UDZIMA» on kodanlik partei, kellel oli 1975. a. augusti riigipöördeni enamus omavalitsusorganeis. On pooldanud sõltumatuse saamist ja mõningaid majandusreforme. Liider oli Ahmed Abdallah (1975. a. juulini omavalitsuse juht, pärast sõltumatuse väljakuulutamist kukutamiseni president).

KOMOORI RAHVA DEMOKRAATLIK ÜHENDUS. Kohaliku ladviku ja kodanluse partei. Imperialistidega seotud, rahvahulkade survel pooldas sõltumatuse saamist. Vähemusparteina jagas 1975. a. augustini valitsusorganeis võimu «UDZIMA» parteiga. Pärast riigipööret koostati valitsus vaid KRDÜ esindajaist.

Liider prints Said Mohammed Jaffar.]

KONGO

(Kongo Rahvavabariik)

Asub Ekvatoriaal-Aafrikas. Pindala 342 000 km². Rahvaarv 1,3 miljonit (1974. a.).

Sai sõltumatuks 1960. a., võimu haaras Lääne-meelne valitsus. Rahvahulkade väljaastumiste tulemusena kukutati tagurlik režiim 1963. a. Riigi ja partei uus juhtkond kuulutas 1964. a. välja Kongo sotsialistliku orientatsiooni. Seda orientatsiooni kinnitati 1968. a., pärast teravat sisepoliitilist kriisi.

Viimastel aastatel on Kongos teostatud mitmeid rahvuslik-demokraatlikke ümberkujundusi, loodud rahvavõimu organid rahvanõukogude näol. Majanduse valdkonnas pööratakse peamist tähelepanu riikliku sektori arendamisele ja tugevdamisele. Rahvusvahelisel areenil järgib vabariigi valitsus antiimperialistlikku kurssi, toetab rahvuslikke vabastusliikumisi, arendab sõbralikke suhteid sotsialistlike riikidega.

KONGO TÖÖPARTEI (KTP). Asutatud 1969. a., 1964. a-st võimul olnud Rahvusliku Revolutsiooniliikumise pahempoolse tiiva baasil. Valitsev ja ainus partei. Ühendab töölisi, talupoegi, revolutsioonilisi haritlasi ja progressiivselt meelestatud sõjaväelasi. KTP põhikirjas rõhutatakse, et «Kongo Tööpartei on tööliskiassi eesrindlik partei», kongo ühiskonna juhtiv jõud. Partei teoreetiliseks aluseks on kuulutatud teaduslik sotsialism. Partei näeb oma lõppeesmärki sotsialistliku ühiskonna ülesehitamises. Praegust võitlusetappi käsitab KTP «rahvuslik-demokraatliku, rahvarevolutsiooni etapina». KTP programmis öeldakse, et partei «seab sisse sidemed maailma kõigi kommunistlike ja töölisparteidega proletaarse internatsionalismi, võrdsuse, sõltumatuse ja vastastikuse austuse põhimõtete alusel».

KTP ja NLKP vahel on kehtestatud sõbralikud suhted, regulaarselt vahetatakse parteidelegatsioone, samuti informatsiooni parteitöö jm. küsimustes. KTP delegatsioon viibis NLKP XXIV kongressil.

1972. a. detsembris toimunud partei II, erakorraline kongress võttis vastu KTP uue programmi ja põhikirja ning kiitis heaks vabariigi uue põhiseaduse eelnõu. Eriti rõhutas kongress vajadust koondada Kongo kõiki antiimperialistlikke, rahvuslik-patriootlikke jõude. NLKP Keskkomitee saatis KTP kongressile tervituse.

[1974. a. detsembris toimus KTP II korraline kongress, seades rahvusliku rahvademokraatliku revolutsiooni teise etapi ülesandeks sotsialistlikule ühiskonnakorrale üleminekuks eelduste loomise. Kinnitati majanduse arendamise kolme aasta plaan, mis näeb ette põllumajandussaaduste tootmise taseme olulise tõstmise esijoones kooperatiivsel baasil, tööstuses riikliku sektori arendamise ja väliskapitali väljatõrjumise järkjärgulist jätkamist, teaduse ja kultuuri arendamist, eelduste loomist plaanimajandusele üleminekuks.

Kongress rõhutas vajadust õppida NLKP ja teiste sotsialistlike maade kommunistlike parteide kogemustest, väljendas nendega täielikku solidaarsust. NLKP Keskkomitee saatis KTP II kongressile tervitustelegrammi, kongressi tööst võttis osa NLKP delegatsioon.]

Partei on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Kõrgeim juhtiv organ on kongress, kongressidevahelisel perioodil Keskkomitee. Igapäevast juhtimist teostavad Keskkomitee Poliitbüroo ja alaline sekretariaat.

Kongo Tööpartei esimees on Marien Ngouabi (ühtlasi Kongo Rahvavabariigi president).

Keskhäälekandja — nädalaleht «Etumba» («Võitlus»).

LESOTO

(Lesoto Kuningriik)

Asub Lõuna-Aafrikas. Pindala 30 200 km². Rahvaarv 1 miljon (1972. a.).

Konstitutsiooniline monarhia Briti Rahvaste Ühenduses. Riigi sisepoliitilist olukorda iseloomustab äärmine pinevus, mille on esile kutsunud valitsuse tagurlik poliitika progressiivsete jõudude mahasurumiseks.

Pärast seda, kui valitsus tühistas 1970. a. parlamendivalimiste tulemused, kus võidu saavutas Basuutomaa Kongressipartei, peatati põhiseaduse kehtivus ning seati sisse politseirežiim. Seadusandlik võim kuulub kuningale (Moshoeshoe II-le), täitevvõim valitsusele. 1973. a. aprillis moodustati ajutine Rahvuskogu, kellele usaldati nõuandev funktsioon.

LESOTO KOMMUNISTLIK PARTEI (LKP). Asutatud 5. mail 1962. a.

kongressil, mis võttis vastu partei põhikirja ning programmi ja valis selle juhtivad organid. Kongress iseloomustas LKP-d kui tööliskiassi marksistlik-leninlikku parteid, kes kaitseb kogu rahvuse huve ja näeb oma lõppeesmärki proletariaadi diktatuuri kehtestamises ning sotsialistliku ühiskonna ülesehitamises. Lesoto Kommunistliku Partei sotsiaalse baasi moodustavad peaasjalikult töölised, kes on läbi teinud poliitilise ja majanduslikku võitluse kooli LAV ettevõtetes ja farmides. LKP lähimaks eesmärgiks kuulutati võitlus Lesoto sõltumatuse nimel ning rahvusliku demokraatliku riigi loomine. Nende eesmärkide saavutamiseks asus partei koostööle rahvuse teiste patriootlike jõududega rahvusliku vabastuse ühisrinde raames.

1967. a. heideti LKP-st välja grupp ultrapahempoolseid lõhestajaid eesotsas endise peasekretäri D. Matloheloaga, kes olid vastu rahvuslik-demokraatlike jõudude konsolideerumise poliitikale. Lesoto Kommunistliku Partei IV kongress 1968. a. oktoobris kinnitas partei kurssi kõigi patriootlike jõudude ühendamisele võitluseks neokolonialistliku režiimi likvideerimise nimel ja vaatas läbi LKP uue programmi projekti, mis määras kindlaks rahvuslik-demokraatliku riigi ehitamise ülesanded, arvesse võttes Lesotos toimunud muutusi. Suurt tähelepanu pööras kongress partei ideoloogilisele ja organisatsioonilisele ühtekoondamisele.

Lesoto Kommunistlik Partei on üles ehitatud proletaarse internatsionalismi põhimõtetel ja taotleb rahvusvahelise kommunistliku liikumise ühtsuse edasist tugevdamist. LKP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelisest nõupidamisest 1969. a. ning kiitis heaks seal vastuvõetud dokumendid.

1970. a. veebruaris, pärast reaktsioonilist riigipööret Lesoto Kommunistlik Partei keelustati ja läks põranda alla. Keelu ja jälituste kiuste on LKP deklareerinud oma otsustavust «ka edaspidi täita kommunistide kohust lesoto rahva ees ja rahvusvahelise tööliskiassi ees».

Lesoto Kommunistliku Partei peasekretär on Jacob M. Kena.

BASUUTOMAA RAHVUSLIK PARTEI (BRP). Asutatud 1959. a. Valitsev 1965. a-st. Esindab tagurliku hõimuladviku, elanikkonna jõukamate kihtide ja katoliku kiriku huve. Pooldab tihedaid poliitilisi ja majanduslikke sidemeid Inglismaa ning LAV rassirežiimiga, kasutab nende maade valitsevate ringkondade toetust.

Partei juhtkonna poliitika on kompromiteerinud BRP-d rahva silmis. See oli partei kaotuse üks põhjusi 1970. a. üldvalimistel. Kuid BRP liidri Leabua Jonathani juhitud valitsus tühistas valimiste tulemused ja kehtestas erakorralise seisundi — sisuliselt pani toime riigipöörde. Isolatsiooni sattunud, oli L. Jonathani režiim hiljem sunnitud erakorralisi abinõusid mõnel määral leevendama. Ajutises Rahvuskogus on BRP-l 22 kohta 93-st.

Peasekretär — Leabua Jonathan (ühtlasi Lesoto Kuningriigi peaminister).

BASUUTOMAA KONGRESSIPARTEI (BKP). Asutatud 1952. a.

Mõjukas opositsioonipartei. 1959. a-ni nimetati seda Basuutomaa Aafrika Rahvuskongressiks. Partei juhtis Lesoto iseseisvusvõitlust ning saavutas rahvahulkade toetuse. BKP nõuab demokraatliku valitsuse moodustamist, sotsiaalseid reforme, sõltuvuse likvideerimist LAV rassirežiimist ja kontaktide arendamist Aafrika iseseisvate riikidega.

Ebajärjekindlust ilmutades loobus BKP juhtkond 1960-ndate a-te algul koostööst Lesoto teiste patriootlike organisatsioonidega, mis põhjustas rahvuslik-demokraatlike jõudude ühtsuse lagunemise sõltumatuse saavutamise eel ning partei kaotuse 1965. a. valimistel. Edaspidi, tänu kindlale antiimperialistlikule kursile, tugevdas BKP oma seisukohti ja saavutas võidu 1970. a. üldvalimistel. Kuid L. Jonathani reaktsiooniline režiim tühistas valimiste tulemused ning kehtestas kuningriigis erakorralise seisundi. Partei paljud juhid langesid tagakiusamise alla.

BKP-le pakutud 20 kohta äsjaloodud ajutises Rahvuskogus tingisid lahkhelisid partei juhtkonnas. BKP esimees N. Mokhehle ja tema poolehoidjad otsustasid uut organit boikoteerida, kuivõrd see oli loodud ebakonstitutsioonilisel teel ning pidas silmas BKP kõrvaldamist Lesoto poliitilisest elust. Osa juhtkonna liikmeid oli pakkumisega nõus ja läks ajutisse Rahvuskogusse.

BKP-sse kuulub ligi 75 000 liiget.

Esimees on Ntsu Mokhehle.

VABADUSPARTEI MAREMATLU (VPM). Asutatud 1962. a. Baasuutomaa Vabaduspartei ja Marematlu ühinemise tulemusena. Parteid toetavad talupojad ning patriootlikult meelestatud hõimujuhid. VPM toetab kuningas Moshoeshoe II tema taotlustes oma võimu laiendamiseks, nõuab demokraatlikke reforme, poliitilise ja majanduslikku sõltuvuse vähendamist LAV-st.

1964. a. eraldus Vabadusparteist Marematlu väike rühmitus eesotsas hõimupealiku S. Matetega, kes asutas uuesti Marematlu partei.

Ajutises Rahvuskogus on VPM-il 4 kohta.

Partei liikmeskonna moodustavad ligi 50 000 inimest.

VPM-i peasekretär on B. M. Khaketla.

LESOTO ÜHINENUD DEMOKRAATLIK PARTEI (LÜDP). Asutatud 1969. a. Marematlu ja Demokraatliku Partei ühinemise tulemusena. Toetab valitsevat Basuutomaa Rahvuslikku Parteid võitluses opositsiooniga. Ajutises Rahvuskogus on LÜDP-l 2 kohta.

Partei liider — Charles Mofeli.

LESOTO ÜHTSUSE PARTEI (LÜP). Asutatud 1965. a. Mõõdukas partei. Ligi 5 000 liiget.

LÜP peasekretär on E. Lelia.

LIBEERIA

(Libeeria Vabariik)

Asub Lääne-Aafrikas. Pindala 111 400 km². Rahvaarv 1,5 miljonit (1974. a.).

Rajatud 1847. a. Ameerikast ümberasunud endiste orjade poolt. Viimased ei sulanud kohaliku elanikkonnaga ühte, vaid allutasid selle endale, muutusid isoleeritud, eesõigustatud kihiks. Nende ja kohaliku elanikkonna enamuse suhted omandasid sotsiaalse konflikti iseloomu. Libeeria kodanlus ja riigiaparaat koosneb põhiliselt ameerikalibeerlastest. Seadusandlikku võimu teostab Kongress, täitevvõim kuulub presidendile ja tema nimetatud valitsusele.

Sisepoliitikas juhib valitsus riiki kapitalistlikku arenguteed mööda. Majanduse kõik võtmepositsioonid on välismaise monopolistliku kapitali päralt.

Välispoliitikas täiendavad tihedaid sidemeid Ameerika Ühendriikidega laienevad suhted Aafrika sõltumatute maadega. Valitsus pooldab rassismi ja kolonialismi likvideerimist Aafrika mandril, Libeeria ulatuslikumaid suhteid sotsialistlike ja teiste rahuarmastavate riikidega.

TÕELISTE VIIGIDE PARTEI (TVP). Asutatud 1869. a. Libeeria ainus poliitiline partei, võimul vahetpidamata 1878. a-st. Esindab kohaliku kodanluse ja hõimuaristokraatia huve. Parteid toetab osa linnaelanikke (ameerikolibeerlased) ning tema kontrolli all olevad ametiühingud.

Tõeliste Viigide Partei sisepoliitikat iseloomustab opositsiooni mahasurumine, kuigi 1971. a. presidendiks saanud William Richard Tolbert deklareeris, et tema ei kavatse takistada uute poliitiliste parteide asutamist. TVP majanduspoliitika peab silmas põllumajanduse ja tööstuse arendamist väliskapitali abil, millele antakse mitmesuguseid tolli- ja maksusoodustusi.

Viimasel ajal on «lahtiste uste poliitikat» osalt revideeritud. Partei püstitas ülesande saavutada libeerlaste ulatuslikumat osavõttu vabariigi majanduse arendamisest, sellega ühenduses kavatsetakse läbi vaadata mitmeid välisfirmadega sõlmitud kokkuleppeid ning astuda samme väikeste tööstus- ja kaubandusettevõtete üleandmiseks libeerlaste valdusse. Partei uus juhtkond üritab lõdvendada amerikolibeer-

laste ja põliselanike pinevaid suhteid, lubab parandada töötajate sotsiaalseid elutingimusi, laiendada koolivõrku Liberia sisepiirkondades.

Tõeliste Viigide Partei liider on William Richard Tolbert (ühtlasi Liberia Vabariigi president).

Keskhäälekandja — ajaleht «The Liberian Age» («Liberia Sajand»).

LIIBÜA

(Liibüa Araabia Vabariik)

Asub Põhja-Aafrikas. Pindala 1 760 000 km². Rahvaarv 2,2 miljonit (1973. a.).

Sõltumatuks kuulutatud 1951. a. Sõjaväelise organisatsiooni «Vabad Ohvitserid» poolt sooritatud revolutsioonilise riigipöörde tulemusena kukutati Liibüas 1. septembril 1969. a. kuningavõim, kuulutati välja vabariik ja moodustati kõrgeim võimuorgan — Revolutsioonilise Väejuhatuse Nõukogu (RVN). Viimane teatas, et «hakkab taotlema revolutsioonilise, sotsialistliku ja progressiivse, kapitalismi ning rassismi vastu võitleva Liibüa loomist».

Välispoliitika valdkonnas viib RVN järjekindlalt ellu koloniaalpärandi likvideerimise abinõusid. Liibüast on välja viidud USA ja Inglise sõjaväebaasid, natsionaliseeritud 51% välismaa naftakompaniide aktsiatest, täielikult natsionaliseeritud pangad, kindlustusseltsid jne. Vabariigis teostatakse märkimisväärseid sotsiaal-majanduslikke ümberkujundusi eesmärgiga parandada rahva elatustaset. Liibüa välispoliitika on antiimperialistlik ja antikolonialistlik, taotleb blokivälisust, Iisraeli agressiooni tagajärgede kiireimat likvideerimist Lähis-Idas.

ARAABIA SOTSIALISTLIK LIIT (ASL). Asutatud Revolutsioonilise Väejuhatuse Nõukogu otsusega 11. juunil 1971. a. poliitilise massiorganisatsioonina. Ühtaegu avaldati ASL-i põhikiri. Partei ülesanne on tugevdada rahvuslikku ühtsust, haarata Liibüa elanikkonda võimalikult ulatuslikumalt osa võtma ühiskonna revolutsioonilisest ümberkujundamisest, mobiliseerida teda revolutsiooni saavutuste kaitsmisele ja «sotsialistliku islami ühiskonna» ehitamisele.

ASL-i põhikiri näeb ette, et kõigis parteiorganisatsioonides — algorganisatsioonist kõrgeima organini — peab vähemalt 50% liikmeid olema töölised ja talupojad. ASL-i liikmeks võivad olla kõik vähemalt 18-aastased Liibüa kodanikud (erandi moodustavad kuninga perekond ja kuningavõimu ajal juhtivat poliitilist tegevust arendanud isikud).

1971. a. lõpul — 1972. a. algul korraldati Liibüas ASL-i astumise laialdane kampaania. Ainuüksi 1972. a. mais loodi riigis 371 uut partei-algorganisatsiooni. ASL-i liikmeks sai praktiliselt iga täiskasvanud liibüalane. 31. mail 1972. a. anti välja seadlus, mille kohaselt Liibüas on keelatud igasugune parteiline tegevus väljaspool Araabia Sotsialistlikku Liitu.

28. märtsist 8. aprillini 1973. a. peeti ASL-i I üldrahvuslik kongress. Sellest võttis osa 530 delegaati ja 72 külalist 28 maalt. Kongressi avamisel teatas partei peasekretär, et selle sündmusega tähistatakse «töötava rahva jõudude püha liidu rajamise lõpuleviimist, samuti tõsise poliitilise tegevuse algust, sotsialistliku ühiskonna nurgakivipanekut, rahva kõigile kihtidele võrdsete õiguste ja võimaluste tagamist».

Liibüa Araabia Vabariigi ja Egiptuse Araabia Vabariigi vastastikuse lähenemise üldkursi alusel pidasid mõlemad pooled aastail 1972—1973 selles küsimuses läbirääkimisi.

[Analoogilisi, samuti edutult lõppenud läbirääkimisi peeti 1973.—74. a. Tuneesiaga.

Nõukogude—Liibüa suhete arengut aastatel 1974.—75. on soodustanud valitsusjuhtide vastastikused visiidid.]

Põhikirja kohaselt on ASL-i kõrgeimaks juhtivaks organiks Revolutsioonilise Väejuhatuse Nõukogu. RVN moodustab ka kõrgeima täitevorgani — Peasekretariaadi — ning kontrollib selle tegevust.

Araabia Sotsialistliku Liidu üldrahvuslik kongress kutsutakse kokku vähemalt kord aastas. Kongressi delegaatide volituste tähtaeg on 6 aastat.

Revolutsioonilise Väejuhatuse Nõukogu esimees ja ASL-i esimees on Muamar al-Kadhafi. Peasekretär — Bashir al-Saghir Hawady.

LÕUNA-AAFRIKA VABARIIK

(LAV)

Asub Lõuna-Aafrikas. Pindala 1 223 400 km². Rahvaarv 22,9 milj. (1972. a., neist 3,8 milj. euroopa päritoluga). Loodud 1910. a. Lõuna-Aafrika Liidu nime all pärast Inglise—Buuri sõda (1899—1902) buuri ja inglise kolonisaatorite vahel põliselanikkonna ühise ekspluateerimise huvides saavutatud kompromissi tulemusena. 1961. a-ni Suurbritannia dominioon. 1961. a. lahkus Briti Rahvaste Ühendusest, kuulutati vabariigiks ja nimetati Lõuna-Aafrika Vabariigiks.

Pärast Natsionalistliku Partei võimuletulekut 1948. a. kehtestati riigis terroristlik rassirežiim. Parlamenti võivad valida ja olla valitud ainult valged. LAV-i hästiarenenud majandus on kohaliku valge kodanluse ja välismonopolide valduses. Aafriklaste enamus vireleb vaesuses ja viletsuses. Aafriklased, kes ei ole hõivatud eurooplaste ettevõtetes ja farmides, elavad reservatsioonides, naturaalmajapidamise tingimustes.

Imperialistlikud suurriigid annavad rassirežiimile suurt majandus-, poliitilist ja sõjalist abi. LAV teeb tihedat koostööd samuti kolonialistide ja Rodeesia rassistidega.

AAFRIKA RAHVUSKONGRESS (ARK). LAV-i põliselanikkonna vanim poliitiline partei.

Asutatud 8. jaanuaril 1912. a. Liikmeskonda kuulub maa aafrika elanikkonna kõigi etniliste gruppide ja sotsiaalsete kihistuste esindajaid. Oma olemasolu esimestest päevadest peale on ARK võidelnud rassidiskrimineerimise vastu, aafriklaste poliitiliste ja majanduslike õiguste eest. Partei tegevus hoogustus eriti pärast Teist maailmasõda, kui ARK eesotsa asusid revolutsioonilised demokraadid. 1950-ndail aastail juhtis ARK rahvuslike vabastusjõudude ühisrinnet (Kongresside Liitu), korraldas mitu poliitilist üldstreiki, protestikampaaniat, boikotti ja muud suuraktsioonide apartheidi vastu.

1960. a. ARK keelustati, paljud aktivistid represseeriti. Partei asus ette valmistama rassistide terroridiktatuuri kukutamist relvajõul. Patrioodid lõid oma sõjalise organisatsiooni «Umkonto we Sizwe» («Rahvuse Sõjasulg»).

ARK ja kogu Kongresside Liidu programmiks on 26. juunil 1955. a. Johannesburgi rahvakongressil vastuvõetud Vabaduste harta. Selles dokumendis sõnastatakse rahvuslik-demokraatliku revolutsiooni põhiülesanded, mille nimel ARK võitleb: apartheidirežiimi likvideerimine ja paljurassilise demokraatliku riigi loomine kõigi kodanike võrdõiguslikkuse alusel, maavarade, pankade ja tööstusmonopolide natsionaliseerimine, maa ümberjaotamine nende vahel, kes seda harivad. Programmiline tähtsus on samuti ARK 1969. a. konsultatiivkonverentsi otsusel illegaalselt tegutseva partei strateegia ja taktika küsimustes.

ARK keskorganid on Rahvuslik Täitevkomitee, samuti Revolutsioonilise Nõukogu, kuhu kõrvuti aafriklastega kuuluvad india ja värvilise elanikkonna vabastusliikumiste ning demokraatide liidrid.

ARK presidendi kohustetäitja — Oliver Tambo, peasekretär — Alfred Nzo.

ARK häälekandjat — kuukirja «Sechaba» («Rahvas») — antakse välja raja taga. 1973. a-st ilmub LAV-is illegaalne ajaleht «Sechaba Isizwe».

ARK ja NLKP vahel valitsevad sõbralikud suhted. ARK esindajad viibisid NLKP XXIV kongressil, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva, V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel.

NATSIONALISTLIK (RAHVUSLIK) PARTEI. Asutatud 1913. a. Valitsev partei. Korduvalt reorganiseeritud. Esindab eeskätt afrikaani tööstus-, rahandus- ja maakondluse kõige reaktsioonilisemate ringkondade huve. Tihedalt seotud Hollandi reformistliku kirikuga.

Partei programmi alus on apartheididoktriin. Vihjetega «jumala ettenägelikkusele» jutlustab see julma rassidiskriminatsiooni kõigil elualadel. Apartheidisüsteemi kinnistavad rohkem kui 200 seadust ja korraldust, mis võtavad aafriklastelt ja teistelt värvilistelt kodanikelt elementaarsedki poliitilised ning sotsiaal-majanduslikud õigused, isoleerivad nad territoriaalselt ja olustikuliselt.

Partei on võimul 1948. a-st. Viimastel valimistel (1970. a. aprillis) saadi 117 kohta parlamendi 166 kohast. Võitleb demokraatlike jõudude vastu tüüpiliste fašistlike meetoditega.

Kõigis valimisringkondades on parteikomiteed. Partei juhtivad organid — provintsikongressid ja provintside täitevkomiteed, föderatsioonide nõukogu ning parlamendifraktsioon.

Partei liider — Balthazar Johannes Vorster (ühtlasi LAV-i peaminister).

Häälekandja — ajaleht «Transvaler» («Transvaallane»).

ÜHINENUD PARTEI. Asutatud 5. detsembril 1934. a. Parlamendiopositsiooni peamine partei. Esindab peaasjalikult inglise päritoluga suurkodanluse huve. 49 kohta parlamendis. Partei esitatud «rassiföderatsiooni plaan, nii nagu apartheidisüsteemgi, peab silmas rassirõhumise ja valge vähemuse võimu säilitamist, kuid mõnevõrra pehmendatud kujul.

Liider — De Villers Graaff.

LÕUNA-AAFRIKA KOMMUNISTLIK PARTEI (LAKP). Vanim marksistlik-leninlik partei Aafrika mandril. Asutatud 30. juulil 1921. a. Kaplinnas mitme marksistliku rühmituse ja organisatsiooni baasil, kellest suurim oli Internatsionaalne Sotsialistlik Liiga.

Aastail 1921—1950 tegutses legaalselt, tegi suurt tööd sotsialismiideede levitamisel ning ametiühinguliikumise tugevdamisel, sammus rassidiskrimineerimise ja fašismi vastu peetud võitluse avangardis, tegi koostööd ARK, samuti india ja värvilise elanikkonna organisatsioonidega. Kommunistliku Partei mõju kasvas märgatavalt Teise maailmasõja ajal ja esimestel sõjajärgsetel aastatel. Tema liikmete arv mitmekordistus. Kommuniste valiti parlamenti ja suuremate linnade volikogudesse.

1950. a. võtsid rassistlikud võimud vastu «Kommunismi mahasurumise seaduse», mis keelas LAKP tegevuse. Ettevalmistumata põranda alla minekuks otsustas Keskkomitee partei laiali saata. LAKP loodi taas 1953. a. algul, I illegaalsel kongressil. Keelust hoolimata suutsid kommunistid 1950-ndail aastail süvendada ja laiendada sidemeid ARK ja teiste demokraatlike organisatsioonidega. LAKP agaral osavõtul koondusid need organisatsioonid rahvuslike vabastusjõudude ühisrindeks, mobiliseerisid töötajaid massilistele väljaastumistele apartheidi vastu. 1960-ndate aastate algul, ühenduses valitsuse üleminekuga massilisele avalikule terrorile võtsid ARK ja LAKP kursi rassirežiimi kukutamisele relvajõul.

Partei programm «Tee Lõuna-Aafrika vabadusele» võeti vastu 1962. a. novembris illegaalselt Johannesburgis peetud LAKP V kongressil. Programmis väidetakse, et LAKP lõppeesmärk — kommunistliku ühiskonna ülesehitamine — võib teostuda alles pärast rahvuslik-demokraatliku revolutsiooni võitu, mille põhisisuks saab «aafrika rahva rahvuslik vabanemine», ja peamiseks ülesandeks «luua Lõuna-Aafrikas rahvusliku demokraatia riigid».

1970. a. toimunud LAKP Keskkomitee laiendatud pleenum tunnistas vajalikuks «keskendada peamised jõupingutused partei ümberkorraldamiseks kodumaal, teha sellest elukutseliste revolutsionääride organisatsioon; partei liikmed peavad tegutsema tihedalt käsikäes töölisklassi ja talurahvaga ning suutma teha organisatsioonilist ja propagandatööd politseiterrori tingimustes».

LAKP võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1960. ja 1969. a. ning kiitis heaks seal vastuvõetud dokumendid. Tema esindajad viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

LAKP esimees on Yusuf Mohamed Dadoo, peasekretär Moses Kotane.

Teoreetiline häälekandja — üks kord kvartalis ilmuv ajakiri «The African Communist» («Aafrika Kommunist»). LAV-is antakse illegaalselt välja Kommunistliku Partei ajalehte «Incululeko—Freedom» («Vabadus»).

LAV-is on ka teisi parteisid: **Lõuna-Aafrika India Kongress** (asutatud 1920), **Lõuna-Aafrika Värvilise Elanikkonna Kongress** (asutatud 1953) ja **Demokraatide Kongress,** mis koos ARK-ga kuuluvad **Kongresside Liitu** ning on illegaalses olukorras. 1972. a. lõpul moodustati uus aafriklaste organisatsioon — **Musta Rahva Konvent.**

Kodanlikud liberaalsed parteid **Tööerakond** (asutatud 1909) ja **Progressiivne Partei** (asutatud 1959) on mõlemad väikesearvulised ega etenda mainimisväärset osa riigi elus. 1969. a. lõi Natsionalistlikust Parteist lahku ultraparempoolne **Lõuna-Aafrika Sõjakas Natsionalistlik Partei.**

LÕUNA-RODEESIA

Asub Lõuna-Aafrika keskosas. Pindala 389 400 km². Rahvaarv 5,8 milj. (1973. a., neist 250 000 euroopa päritoluga).

Ametlikult Suurbritannia koloonia, kuigi Ian Smithi valge vähemuse rassirežiim kuulutas maa 1965. a. «iseseisvaks».

2. märtsil 1970. a. kuulutati Lõuna-Rodeesia «sõltumatuks vabariigiks», sama aasta aprillis jõustus valge vähemuse rassirežiimi võimutsemist soodustav uus põhiseadus. 1971. a. novembris saavutasid Lõuna-Rodeesia rassistide ja Inglise konservatiivide valitsus kokkuleppe nn. põhiseaduse konflikti reguleerimise kohta. Kokkuleppe tingimustele oli kategooriliselt vastu aafriklastest elanikkonna enamus. Inglise valitsus pidi selle allakirjutamisest loobuma.

Riigipea on president. Ta nimetab ametisse peaministri ja valitsuse liikmed. Seadusandlik võim kuulub parlamendile. See koosneb Koosolekutekojast (66 saadikut, kellest 50 valivad valged elanikud, 8 aafriklased, 8 hõimujuhid ja -vanemad) ning Senatist. Täidesaatvat võimu teostab valitsus.

Valge vähemuse režiim on tihedas kontaktis kolonialistide ja LAV-i rassistidega ning kasutab nende igakülgset toetust. Välispoliitika valdkonnas tugevdatakse rassistide ja kolonialistide blokki Aafrika lõunaosas ning surutakse maha selle regiooni rahvaste rahvuslikku vabastusliikumist.

Aafrika Rahvusnõukogu (ARN) — Simbabve aafriklastest ühtsuspartei. Moodustus 8. detsembril 1974 Simbabve ühtsusdeklaratsioonile allakirjutamisega, mille kohaselt kolm illegaalset vabastusorganisatsiooni — Simbabve Aafrika Rahva Liidu (algkeelne lühend ZAPU, liider J. Nkomo), Simbabve Aafrika Rahvusliidu (algkeelne lühend ZANU, liider N. Sithole), Simbabve Vabastusrinde (FROLIZI, liider J. Chikerema) ühinesid ainsa legaalse simbabve aafriklaste organisatsiooniga — Aafrika Rahvusnõukoguga (ANC).

Peale jõudude ühendamise oli seejuures eesmärgiks luua paremad eeldused poliitiliseks dialoogiks J. Smithi režiimiga.

10. jaanuaril 1975 tunnistas Aafrika Ühtsuse Organisatsioon ARN-i ainsaks simbabve rahva poliitiliseks esindajaks. Esimeheks nimetati endine ANC esimees piiskop Abel Muzorewa.

Juhtkond moodustati kõigi nelja endise partei esindajaist. Neist 1961. a. loodud ZAPU (kes oli kontaktis NLKP ja Nõukogude Liidu ühiskondlike organisatsioonidega), 1973. a. ZAPU lõhenemisel tekkinud ZANU ja 1971. a. samal kombel moodustunud FROLIZI olid seisukohal, et simbabve rahva vabaduse kättevõitlemiseks on vaja pidada partisanivõitlust. 1972. a. sõlmiti kokkulepped sõjaliste ja poliitiliste jõupingutuste koordineerimiseks ning moodustati ühine väejuhatus. 1972. a. loodud ANC pooldas mittevägivaldseid võitlusvorme.

1974. a. lõpul algasid ARN ja J. Smithi režiimi vahel läbirääkimised põhiseadusliku konverentsi kokkukutsu-

misest 1975. a. sügisel kujunes ARN-is lõhe ja A. Muzorewa emigreerus. Läbirääkimisi valitsusega jätkas J. Wkomo.

KESKPARTEI. Opositsiooniline, mõõdukas, mitut rassi ühendav partei. Asutatud 1968. a. augustis Rodeesia Põhiseadusliku Assotsiatsiooni ja Keskgrupi ühinemise tulemusena. Pooldab konflikti reguleerimist Inglismaaga, aafriklastest elanikkonnale suuremate valimisõiguste andmist ning rassidiskrimineerimise pehmendamist. Ühtlasi hülgab põhimõtte «üks mees — üks hääl».

Partei president — Pat Bashford.

RODEESIA PARTEI. Valge vähemuse opositsiooniline, mõõdukas partei. Asutatud 1972. a. oktoobris. Seda toetavad eurooplastest asukate liberaalselt meelestatud ringkonnad. Partei pooldab rassidiskrimineerimise pehmendamist ühiskondlikus elus mõõdukate reformide kaudu ja taotleb «rassikooskõla» valgete ülevõimu säilitamise tingimustes.

Partei liider — Tim Gibbs.

RODEESIA RINNE. Valitsev, rassistlik partei. Asutatud 1962. a. eurooplastest asukate väikeste reaktsiooniliste parteide ühinemise tulemusena. Esindab suurmaapidajate ja linna keskkodanluse huve. Rodeesia rinne tuli võimule 1962. a. Püüab säilitada ning tugevdada valge vähemuse poliitilist ja majanduslikku võimu, tõhustada rassidiskrimineerimist ning lämmatada aafrika rahvaste rahvuslikku vabastusliikumist. LAV-i eeskujul loovad Lõuna-Rodeesia rassistid üha avalikumalt apartheidisüsteemi, teostavad terrori- ja massiliste repressioonide poliitikat. Valge vähemuse režiim ignoreerib ÜRO ja maailma progressiivse avalikkuse nõudmist likvideerida rassidiskriminatsioon ning anda aafrika elanikkonnale poliitilised ja sotsiaalsed õigused. Samal ajal, üritades legaliseerida oma rahvusvahelist seisundit, püüavad Lõuna-Aafrika rassistid reguleerida põhiseaduse konflikti Inglismaaga aafriklaste enamuse huvide arvel.

[1974. a. pärast Portugali koloniaalimpeeriumi kokkuvarisemist hakkas manööverdama, nõustus põhiseadusliku konverentsi kokkukutsumisega, esitades selle funktsioonide, koha jne. suhtes aafriklastele vastuvõtmatuid tingimusi.]

Rodeesia Rinde liikmete päralt on 1974. a. parlamendivalimiste põhjal kõik 50 valgetele määratud kohta Koosolekute Kojas.

Partei liikmeid — 16 000.

Liider — Jan Douglas Smith (ühtlasi Lõuna-Rodeesia peaminister). Esimees D. Vrost.

Häälekandja — ajaleht «The Citizen» («Kodanik»).

[**Rodeesia Rahvuslik Partei (RRP).** Moodustati 1973. a. RR-st lahkulöönud parempoolsest tiivast. Kritiseerib Jan Smithi valitsust ultrarassistlikelt positsioonidelt.

Liider L. Edenson.]

MALAAVI

(Malaavi Vabariik)

Asub Kesk-Aafrikas. Pindala 119 300 km². Rahvaarv 4,7 milj. (1972. a.). Presidentliku valitsemisvormiga riik. Iseseisvaks kuulutatud 1964. a. Kuulub Briti Rahvaste Ühendusse. Kõrgeim seadusandlik organ on ühekojaline Rahvusassamblee. Riigipea ja valitsuse juht — president. 1970. a. kuulutati Hastings Kamuzu Banda eluaegseks presidendiks. Valitsus teeb tihedat poliitilist ja majanduslikku koostööd Lõuna-Aafrika Vabariigi rassirežiimiga. Sisepoliitika ergutab eraettevõtlust ja välismaisi kapitalimahutusi.

MALAAVI KONGRESSIPARTEI (MKP) — valitsev ja 1964. a-st ainus partei riigis. Asutatud 30. septembril 1959. a. Inglise koloniaalvõimude poolt keelatud Njassamaa Aafrika Kongressi baasil, mis oli tegutsenud 1944. a-st alates. MKP juhtis võitlust rahvusliku iseseisvuse eest ja saavutas absoluutse võidu iseseisvumisele eelnenud üldvalimistel 1964. a.

MKP pooldab riigi kapitalistlikku arenguteed. Välispoliitika valdkonnas arendab MKP juhtkond tihedat koostööd lääneriikide, ennekõike Inglismaaga, samuti Aafrika lõunaosa rassirežiimidega, toetab Aafrika riikide «dialoogi» LAV-ga.

Kõrgeim organ — rahvuslik konverents (käib koos ebaregulaarselt). MKP liikmeskonda kuulub 120 000 inimest.

Kogu võimutäius MKP-s on keskendunud selle eluaegse esimehe Hastings Kamuza Banda kätte. Peasekretär — Albert Muwalo Nqumayo.

Häälekandja — ajaleht «Malawi News» («Malaavi Uudised»).

MALAGASSI

(Malagassi Vabariik)

Riik Madagaskaril. Pindala 597 000 km². Rahvaarv 7 milj. (1970. a.). Töötajate ja noorsoo väljaastumiste tulemusena iseseisvuse väljakuulutamisest (26. juunil 1960. a.) võimul püsinud sotsiaaldemokraatliku valitsuse vastu oli riigi ja valitsuse juht P. Tsiranana 1972. a. mais sunnitud võimu üle andma kindral Gabriel Ramanantsoa sõjaväe- ja tsiviilvalitsusele. Üldisel rahvahääletusel 8. oktoobril 1972. a. võeti vastu seadus, mille järgi täidesaatev ja seadusandlik võim kuulub valitsusele, parlamendi asemel loodi poliitiliste parteide, ühiskondlike organisatsioonide ja administratsiooni esindajaist koosnev Rahvuslik Arengunõukogu. Rahvahääletusega anti G. Ramanantsoa valitsusele riigi juhtimisel volitused viieks aastaks.

Sisepoliitika valdkonnas viib vabariigi valitsus ellu sotsiaal-majanduslikke ja demokraatlikke ümberkujundusi rahva huvides. 1. septembril 1973. a. kuulutas valitsus välja uue poliitika, mille kohaselt «vabariik jätab oma võimkonda majandus-eluliselt tähtsad sektorid — välis- ja sisekaubanduse, energeetika, mäetööstuse ja farmaatsiakaupade tootmise».

[1975. a. algul püüdis tagurlus taas võimu haarata. Provotseeriti valitsuskriis. Kui peaminister Ramantsoa andis võimu oma kabineti siseministrile kolonel Ratsimandravale, mõrvati viimane. Mässukatse aga suruti maha. Võim riigis läks ajutiselt 19-liikmelisele sõjalisele direktooriumile. 1975. a. juunis loodi kõrgeima võimuorganina Kõrgem Revolutsiooninõukogu, mille esimees, endine Ramantsoa valitsuse välisminister, fregatikapten Didier Ratsiraka on ühtlasi riigipea ja valitsusjuht. Ratsiraka ütles, et Malagassi Vabariik jätkab sõltumatut antiimperialistlikku kurssi ja viib ellu 1972. a. väljakuulutatud sotsiaal-majanduslike ümberkujunduste programmi. Juunis 1975 likvideeriti Madagaskaril viimased välismaised (Prantsusmaa) baasid, samuti Ameerika kosmosesatelliitide jälgimise jaam.

Võeti vastu seadus pankade, elukindlustuskompaniide ja kinoteatrite natsionaliseerimisest. 21. detsembril 1975. a. toimunud referendumil kiitis 94% elanikkonnast uue põhiseaduse ja Malagassi sotsialistliku revolutsiooni harta heaks. Need näevad ette sotsialistlikku revolutsiooni sisepoliitikas ja positiivset neutraliteeti välispoliitikas.]

RAHVUSLIK LIIKUMINE MADAGASKARI SÕLTUMATUSE NIMEL (RLMSN). Asutatud 1958. a. septembris. Taotles Madagaskarile viivitamatult täielikku sõltumatust. Parteil on suurem mõju riigi lõunaosas, eriti Tuléari provintsis. Sotsiaalse baasi moodustavad talupojad, käsitöölised ja väikekaupmehed. Esindab väike- ja rahvuslikult meelestatud keskkodanluse huve. RLMSN-i tegevuses on täheldatud kõikumist pahempoolsete ja parempoolsete jõudude vahel, äärmuslikult natsionalistlikke ja «pahempoolitsevaid» seisukohti. Partei võitleb imperialismi ja neokolonialismi vastu natsionalismi ja regionalismi positsioonidelt. RLMSN-i VI kongress (1967. a.) kuulutas, et liikumine pooldab «rahvuslikku sotsialismi» vastukaaluks Sotsiaaldemokraatliku Partei «malagassi sotsialismile» ja Madagaskari Iseseisvuse Kongressipartei teaduslikule sotsialismile. RLMSN-i 1972. a. peetud rahvuslik konverents kutsus «malagassistama» sise- ja väliskaubandust, mäetööstust ja transporti ning läbi viima maareformi. Välispoliitikas pooldab partei suhete jaluleseadmist kõigi riikidega, eriti «Aafrika, Aasia ja Ladina-Ameerika revolutsiooniliste riikide ning Albaaniaga». 1972. a. rahvahääletusel

toetas RLMSN G. Ramanantsoa valitsust mõningate klauslitega.

Partei esimees — Monja Jaona.

Häälekandja — ajaleht «Maresaka» («Uudised»).

MADAGASKARI SÕLTUMATUSE KONGRESSI PARTEI (MSKP) on mõjukas revolutsiooniline demokraatlik partei. Asutatud 1958. a. novembris, kui ühise programmi alusel ühinesid kuus Madagaskari iseseisvuse nimel võidelnud parteid ja organisatsiooni. MSKP-sse kuulub talupoegi, töölisi, haritlasi, väikeametnikke ja kaupmehi.

1962. a-st teadusliku sotsialismi loosungi all. Programmnõudmised sõnastati partei VI ja VII kongressi otsustes (1971. a. augustis ja 1973. a. juulis). Samas kinnitati partei kurss võidelda riigi mittekapitalistlikule arenguteele asumise ja majanduslik sõltumatuse saavutamise eest. Selleks soovitab MSKP natsionaliseerida majanduse võtmeharud ja pangad, piirata väliskapitali tegevusvabadust, luua majanduse riiklik sektor, sisse seada rahvamajanduse planeerimine, teostada demokraatlik agraarreform ja sotsiaalseid ümberkujundusi. Partei võitleb järjekindlalt imperialismi, kolonialismi ja neokolonialismi, rassismi ja apartheidi vastu, rahu ja rahvaste julgeoleku eest. VII kongress pooldas laialdasi sidemeid ja koostööd NSV Liidu ning teiste sotsialismimaadega. MSKP etendas suurt osa endise sotsiaaldemokraatliku režiimi poliitika paljastamisel, millega ta oli opositsioonis. 1959. a-st on MSKP järjekindlalt võitnud omavalitsuse ja parlamendivalimistel pealinnas Tananarives. Partei toetab valitsuse demokraatlikke ja progressiivseid sotsiaalmajanduslikke abinõusid.

MSKP-sse kuuluvad Malagassi marksistid. Partei raames teevad nad koostööd revolutsiooniliste demokraatidega, etendavad tähtsat osa MSKP elus, annavad välja ajalehte.

MSKP-l on 450 parteisektsiooni, kuhu kuulub 30 000 partei liiget. Kõrgeim organ on kongress, kes valib Rahvusnõukogu ja Rahvusbüroo. Viimane nimetab partei Täitevkomitee.

Partei esimees on Riscard Andriamanjato, peasekretär Gisèle Rabesahala.

Häälekandja — ajaleht «Ny Fahaleuvantenani Madagasikara» («Madagaskari Sõltumatuse Nimel»).

MALAGASSI SOTSIALISTLIK PARTEI (MSP). Asutati 1974. a. Sotsiaaldemokraatliku Partei (SDP) ja Malagassi Sotsialistliku Liidu ühinemise tulemusena. Liikmeskonda kuulub talupoegi, ametnikke, kesk- ja suurkodanlust. Kaitseb välismonopolidega seotud Malagassi kesk- ja suurkodanluse ning bürokraatliku kodanluse huve.

MSP pooldab «malagassi sotsialismi» ehitamist traditsioonilise talupojakogukonna kaudu. Ühtlasi eeldab see «sotsialism» erakapitalistliku ettevõtluse arendamist ja väliskapitali kaasahaaramist ning eitab erakapitali natsionaliseerimise vajadust. Välispoliitikas orienteerub MSP täielikult lääneriikidele.

Partei kõrgemad organid on kongress, Rahvusnõukogu ja Keskkomitee, mis moodustab Poliitbüroo ja Täitevbüroo.

Partei esimees on Philibert Tsiranana, peasekretär Andri Resampa.[1]

Häälekandja — ajaleht «La République — Fanjakana Entimbahoaka» («Vabariik»).

Veel tegutsevad Malagassi Vabariigis valitsusmeelne **Rahvusühtsuse Rahvuslik Puhang** (RÜRÜP); **Madagaskari Kristlikdemokraatlik Partei** (MKDP), keda toetab katoliku kirik); MKDP-st eraldunud **Madagaskari Kristlikdemokraatlik Liit** (MKDL) ja pahempoolitsev **Võim Lihtrahvale!** (VLR!).

MALI

(Mali Vabariik)

[Riik Lääne-Aafrikas. Pindala 1 204 000 km². Rahvaarv 5,2 miljonit (1971). Prantsusmaa koloonia aastail 1895—1960.

Suuri teeneid rahvusliku sõltumatuse kättevõitmisel ning püüetel viia riiki edasi mittekapitalistlikul teel ning heade suhete arendamisel Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismileeri maadega oli 1946. a. loodud ainsal, juhtival parteil Sudaani Liidul.

Novembris 1968. a. toimus Malis sõjaväeline riigipööre. Kogu võimutäiuse võttis enda kätte Rahvuslik Vabastuskomitee. Poliitilised parteid keelustati. Sõjaväevõimud ei hüljanud avalikult ega ka kinnitanud endist poliitilist kurssi. Riiklikku sektorit käsitatakse endiselt maa sõltumatu arengu materiaalse alusena, kuigi on võetud tarvitusele mõningad abinõud rahvusliku ja välismaise erakapitali tegevuse elavdamiseks.

1974. a. juunis kinnitati rahvahääletusel uue konstitutsiooni projekt, mille kohaselt kõrgeimateks riiklikeks institutsioonideks riigis saavad partei, president (ühtlasi täitevvõimu eesotsas), valitsus, parlament. Selle süsteemi kehtestamiseni nähakse ette 5-aastane üleminekuaeg.

«On üks partei, milles väljendub rahvuslik ühtsus ja kõrgeim poliitiline võim riigis», öeldakse konstitutsioonis.

On ette nähtud luua partei, mille nimi pole määratletud. Rahvusliku Vabastuskomitee esimehe M. Traoré sõnade kohaselt «peab see ühendama erinevate vaadete ja veendumustega inimesi, olema demokraatlik, ühtne ja avatud kõigi jaoks.»]

MAROKO

(Maroko Kuningriik)

Asub Loode-Aafrikas. Pindala 445 500 km². Rahvaarv üle 15,8 miljoni (1972. a.). Maroko rahvas saavutas iseseisvuse 1956. a.

Maroko on konstitutsiooniline monarhia. Riigipea — kuningas Hassan II. 1972. a. põhiseaduse järgi määrab kuningas valitsuse ametisse ja vabastab ta. Riigi kõrgeim seadusandlik organ on ühekojaline parlament (Esindajatekoda). $^2/_3$ selle liikmeid valitakse otseste, $^1/_3$ kaheastmeliste valimistega.

Rahvusvahelisel areenil teostab Maroko positiivse neutraliteedi ja blokivälisuse poliitikat, on kolonialismi vastu, toetab Aafrika rahvaste antiimperialistlikku liikumist, nende võitlust Iisraeli imperialistliku agressiooni vastu.

ISESEISVUSPARTEI (IP) asutati 1943. a. Riigi mõjukamaid parteisid. Liikmete hulgas suur- ja keskkodanlust, maaomanikke, haritlasi, töölisi ja talupoegi. Partei loosungid taotlevad «õiglusel» ja «võrdsusel» rajaneva kaasaegse riigi loomist, Maroko industrialiseerimist, agraarsete ümberkujunduste läbiviimist. Tema mõju all on Maroko Töötajate Üldliit.

1959. a. partei lõhenes. Lahkulöönud radikaalsed tegelased asutasid Rahvajõudude Rahvusliidu (RJRL). 1970. a. suvel moodustasid Iseseisvuspartei ja RJRL opositsioonibloki «Rahvarinne», mille programmi toetas ka töötajate massiorganisatsioon Maroko Tööliit. 1972. a. «Rahvarinne» lagunes osavõtjate lahkhelide tõttu.

Ametlikult on partei opositsioonis.

Peasekretär — Mohammed Boucetta

Häälekandja — ajaleht «L'Opinion» («Arvamus»).

RAHVAJÕUDUDE RAHVUSLIIT (RJRL). Asutatud 1959. a. Iseseisvusparteist lahkulöönud radikaalsete tegelaste poolt. Liikmete seas kesk- ja väikekodanlust, haritlasi, üliõpilasi, töölisi ja talupoegi. Partei mõju all on rohkem kui 600 000 inimest ühendav Maroko Tööliit (MTL).

RJRL-il ei ole kindlat programmi. Selle aset täidab asutaval kongressil 1959. a. septembris vastuvõetud programm-manifest. Manifestis formuleeritakse järgmised põhiülesanded: riigi sõltumatuse kindlustamine, maareform ja industrialiseerimise läbiviimine, majanduse põhisektorite natsionaliseerimine, blokivälisust järgiv ja vabadusvõitlust pidavate rahvastega solidaarne välispoliitika.

---

[1] 1975. a. kriisi ja peaminister Ratsimandrava tapmise olid organiseerinud MSP tegelased koos teiste tagurlike jõududega. MSP keelustati. — *Toim.*

1972. a. juulis lõhenes RJRL kaheks fraktsiooniks — Rabati omaks eesotsas Abdurrahim Bouabidiga ja Casablanca fraktsiooniks Abdallah Ibrahimi juhtimisel. 1973. a. aprillis RJRL-i Rabati fraktsiooni tegevus keelustati.

[PROGRESSI JA SOTSIALISMI PARTEI (PSP). Asutatud augustis 1974. Eelkäijateks on 1943. a. asutatud Maroko Kommunistlik Partei (keelatud 1959. a.) ja 1968. a. asutatud Vabastuse ja Sotsialismi Partei (keelatud 1969. a. augustis). 1974. augustis, kui kommunistid jällegi võisid legaalselt Marokos tegutsema hakata, organiseerusid nad PSP-ks. Asutamisdeklaratsioonis märgiti, et PSP on töölisklassi revolutsiooniline avangard, aga samuti talupoegade vaesemate kihtide partei, kõigi nende jõudude liitlane, kes võitlevad imperialismi, kolonialismi ja seesmise tagurluse vastu.

1975. a. veebruaris kogunesid Maroko kommunistid esmakordselt täieliku legaalsuse tingimustes kongressile.

Võeti vastu uus programm ja põhikiri. Praegusel võitlusetapil seatakse esmaülesandeks rahvuslik-demokraatlik revolutsioon, mis peab looma eeldused sotsialistlikuks revolutsiooniks. Nõutakse majanduses riikliku sektori arendamist, maareformi, töötajate elutingimuste parandamist, demokraatlikke riiklikke institutsioone, demokraatlike jõudude ühisrinde loomist ja järjekindlat antiimperialistlikku välispoliitikat.

Maroko kommunistid andsid kõrge hinnangu pingelõdvendusele ja NLKP osale selles, nõudsid Maroko—Nõukogude Liidu suhete parandamist.

Esmakordselt valiti partei juhtorganisse naisi.

PSP peasekretär on Ali Yata. 1969. a. võttis ta osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelisest nõupidamisest Moskvas.

Maroko kommunistide peahäälekandjaks on ajaleht «Al-Bayan» araabia ja prantsuse keeles, varem nädalaleht, 1975. a. suvest päevaleht.]

MAURETAANIA

(Mauretaania Islamivabariik)

Asub Loode-Aafrikas. Pindala 1 030 700 km². Rahvaarv 1,5 miljonit (1972. a.).

Sõltumatuks kuulutatud 1960. a. Riigi- ja valitsuse pea on president.

Seadusandlik organ — Rahvuskogu.

Sisepoliitika valdkonnas taotleb valitsus plaanimajandust ja selle arendamist, kasutades ulatuslikult väliskapitali. Rahvusvahelises plaanis teostab ta positiivse neutraliteedi poliitikat.

[Suuremaid väliskompaniisid on natsionaliseeritud.]

Mauretaania toetab kõigi rõhutud ja orjastatud rahvaste võitlust sõltumatuse eest, astub välja Aafrika ühtsuse nimel, mõistab otsustavalt hukka imperialismi ja sionismi agressiooni Lähis-Idas ning on solidaarne Palestiina rahvaga.

MAURETAANIA RAHVAPARTEI (MRP). Asutatud 1961. a. mitme partei ja rühmituse ühinemise tulemusena, liitis nõnda maa kõik patriootlikud jõud. Vabariigi valitsev ja ainus partei. Selle 250 000 liikme hulgas on riigiasutuste teenistujaid, õppivaid noori, rahvuslikku kodanlust, töölisi ja talupoegi. MRP põhikirja kohaselt võib partei liikmeks olla iga kodaniku- ja poliitiliste õigustega, vähemalt 18-aastane Mauretaania kodanik, kes kohustub austama partei põhikirja ning täitma partei ülesandeid.

Suunitluselt on MRP rahvuslikdemokraatlik partei. MRP programmis öeldakse, et partei ülesanne on sotsialismi ehitamine «riigi omapära silmas pidades». MRP kongressidel püstitatakse pidevalt kaks põhiülesannet: ühtse mauretaania rahvuse loomine ning maa igakülgne areng tõelise kultuurilise, majandusliku ja sotsiaalse sõltumatuse saavutamise kaudu. Sel eesmärgil rakendab MRP abinõusid kirjaoskamatuse likvideerimiseks ja kaadri ettevalmistamiseks, naiste edutamiseks ning neile meestega võrdsete õiguste andmiseks jne.

[MRP IV kongress 1975. a. augustis seadis põhiülesandeiks tööstuse arendamise, riiklike ja segakompaniide loomise, põllumajanduse moderniseerimise ja uute kõrbealade põllumajanduslikule kasutamisele võtmise.]

MRP ja NLKP vahel on jalule seatud sõbralikud suhted.

MRP ehitus rajaneb territoriaalsuse põhimõtetele. Administratiivrajoonides on loodud partei föderatsioonid, ringkondades sektsioonid, kohtadel komiteed. MRP kõrgeim organ on iga nelja aasta järel kokkukutsutav Rahvuslik kongress. Kongressidevahelisel ajal kutsutakse iga kahe aasta takka kokku rahvuslik nõukogu. MRP alaliselt tegutsev organ on rahvuslikel kongressidel valitav 20-liikmeline Rahvuslik Poliitbüroo. Rahvuslik Poliitbüroo valib oma koosseisust 8-liikmelise Alalise Komitee.

MRP peasekretär on Moktar Ould Daddah (vabariigi president).

MRP häälekandja ajaleht «Rahvas» ilmub araabia ja prantsuse keeles.

MAURITIUS

Asub India ookeani lääneosas Maskareenide saartel. Pindala 2 100 km². Rahvaarv 850 000 (1973. a.).

Sõltumatuks kuulutamiseni 12. märtsil 1968. a. oli Suurbritannia kolboniа. Kuulub Briti Rahvaste Ühendusse. Formaalselt on riigipea Inglise kuninganna, keda kohapeal esindab kindralkuberner. Seadusandlik võim kuulub 70-liikmelisele Seadusandlikule Kogule, täidesaatev Ministrite Nõukogule. 1969. a-st tegutsenud Tööerakonna, Mauritiuse Sotsiaaldemokraatliku Partei ja Muhameedlaste Tegevuskomitee koalitsioonivalitsus lagunes 1973. a. detsembris — Mauritiuse Sotsiaaldemokraatliku Partei liidri G. Duvali ühepoolsete aktsioonide tagajärjel.

1971. a. detsembrist kehtib Mauritiuses erakorraline seisund. Demokraatlikud vabadused on kitsendatud, üldvalimised määramata ajaks edasi lükatud.

MAURITIUSE DEMOKRAATLIK LIIT (MDL). Asutatud 1970. a. novembris Mauritiuse Sotsiaaldemokraatliku Partei pahempoolse tiiva lahkumise tulemusena oma parteist. Peamine opositsioonipartei. Nõuab Mauritiuses demokraatlikke ümberkujundusi. Seadusandlikus Kogus 5 kohta.

MDL-i liider on Maurice Lesage.

MAURITIUSE TÖÖERAKOND (MT). Asutatud 1936. a. ametiühinguliikumise baasil. Organiseeritud Inglise Tööerakonna eeskujul. Tugineb väike- ja keskkodanlusele ning teatavale osale suhkrurookasvatuste ja -vabrikute töölistest (peaasjalikult india kogukondade esindajad).

Sõjajärgsetel aastatel juhtis MT Mauritiuse rahva võitlust sõltumatuse saavutamiseks, teda toetasid suured rahvahulgad. 1967. a. üldvalimistel tuli Tööerakond võimule liidus Muhameedlaste Tegevuskomitee ja Sõltumatu Eesrindliku Blokiga. Pärast Mauritiuse kuulutamist sõltumatuks 1968. a. võttis MT kursi rahvuslike ressursside ja kohaliku tööstuse arendamisele, elanikkonna tööhõive kindlustamisele, põllumajanduse ümberkorraldamisele, haridussüsteemi, arstiabi ja sotsiaalhoolduse arendamisele. Suurkodanluse ja suurmaaomanike survel nõustus Mauritiuse Tööerakond 1969. a. koos Sotsiaaldemokraatliku Partei ja Muhameedlaste Tegevuskomiteega moodustama koalitsioonivalitsuse. See tõkestas sotsiaal-majanduslikud ümberkujundused ning asus riigi progressiivseid jõude maha suruma.

Välispoliitika valdkonnas järgib MT blokivälisuse põhimõtet. Pooldab suhete arendamist sotsialistlike riikidega. Ühteaegu nõuab ulatuslikumaid majanduslikke ja poliitilisi sidemeid lääneriikidega. Soodustab väliskapitali juurdevoolu.

1967. a. võeti Mauritiuse Tööerakond vastu Sotsialistliku Internatsionaali liikmeks nõuandva hääleõigusega, 1969. a-st on ta selle täieõiguslik liige.

Seadusandlikus Kogus 37 kohta.

MT liider on Seewoosagur Ramgoolam (ühtlasi Mauritiuse peaminister).

Häälekandja — ajaleht «Advance» («Edasi»).

MAURITIUSE SOTSIAALDEMOKRAATLIK PARTEI (MSDP). Esindab

suuristanduste omanike, suhkrutööstu-rite ja kreooli kodanluse huve. Seda toetab katoliku kirik. 1967. a. üldvalimistel, kartes indialaste mõju tugevnemist, oli saartele iseseisvuse andmise vastu.

MSDP pooldab tihedat liitu läänerikidega ja väiskapitali takistamatut juurdevoolu Mauritiuse majandusse, kiidab heaks otsuse rajada Diego Garcia saarele Inglise—Ameerika sõjaväebaas, nõuab kaubavahetust LAV-ga ja toetab temaga aetava «dialoogi» poliitikat.

Sisepoliitikas asub MSDP juhtkond tagurlikel positsioonidel, surub maha töötajate väljaastumisi oma õiguste nimel, püüab luua võimalikult soodsamaid tingimusi eraettevõtjaile.

1969. a. läksid MSDP esindajad koalitsioonivalitsusse. Pärast seda, kui 5 sotsiaaldemokraati sealt 1973. a. detsembris lahkusid, kujunes MSDP-st faktiliselt parlamendi peamine opositsioonipartei (tal on seal 16 kohta).

MSDP liider — Gaëtan Duval (ühtlasi Mauritiuse välis-, turismi- ja emigratsiooniminister).

MAURITIUSE VÕITLEJATE LIIKUMINE (MVL, algkeelne lühend MMM). Asutatud 1969. a. Ühendab mitmesse etnilisse gruppi kuuluvaid töötajaid ja noorsugu, haritlasi ning väikekodanlasi. Parteid toetab mitu suurt ametiühingut.

MMM-i 1973. a. aprillis avaldatud programm püstitas ülesande likvideerida inimese ekspluateerimine inimese poolt, anda võim rahvale ja asuda rajama klassideta ühiskonda. Programm näeb ette maa, tööstusettevõtete, pankade ja kindlustusseltside natsionaliseerimist, agraarreformi läbiviimist kooperatiivide loomise baasil, rahvuslike ressursside igakülgset arendamist, tööpuuduse likvideerimist ja laialdaste sotsiaal-demokraatlike reformide teostamist.

Rahva nõudmisi toetades on MMM suurendanud oma autoriteeti ning saavutanud veenva võidu maa võimuorganite valimistel. 1970. a. osavalimistel pääses MMM-i kandidaat Seadusandlikku Kogusse.

A. 1970—1971 juhtis MMM mitut edukalt lõppenud streiki. Vastuseks kehtestas valitsus riigis erakorralise seisundi, saatis laiali MMM-i toetavad ametiühingud, hakkas jälitama partei juhtkonda. Praegu on MMM põranda all. Ta nõuab erakorralise seisundi tühistamist ja üldvalimiste kiireimat korraldamist (üritab võimule tulla parlamentlikul teel).

Enne represseerimisi oli MMM-il ligi 80 000 liiget.

MMM-i peasekretär on Paul Béranger.

Häälekandja — ajaleht «Militan» («Võitleja») keelati 1971. a. detsembris.

MUHAMEEDLASTE TEGEVUSKOMITEE (MTK). Asutatud 1959. a. Esindab muhamedi usku suur- ja keskkodanluse huve. Tal on mõju Pakistanist pärit muhameedlaste hulgas. 1966. a-ni oli MTK Mauritiusele sõltumatuse andmise vastu, kuid 1967. a. valimistel moodustas bloki Mauritiuse Tööerakonnaga. Seadusandlikus Kogus 5 kohta. Kuulub koalitsioonivalitsuse koosseisu.

MTK liider on A. R. Mohamed.

SÕLTUMATU EESRINDLIK BLOKK (SEB). Asutatud 1958. a. Opositsiooniline partei. Toetub india päritoluga väikekodanlusele.

Seadusandlikus Kogus 6 kohta.

SEB-i liider on S. Bissoondoyal.

MOSAMBIIK

(Mosambiigi Vabariik)

Asub Kagu-Aafrikas. Pindala 783 000 km². Rahvaarv 8,5 milj. (1972. a., neist eurooplasi 220 000). 1972. a. sai Mosambiik emamaalt (Portugalilt) osariigi õigused. Seda haldas kindralkuberner. Tema juures oli Seadusandlik Kogu. Valimissüsteem jättis aafriklastest elanikkonna praktiliselt valimisõiguseta.

Maa majanduses domineerib väiskapital, eeskätt Ameerika Ühendriikide, Jaapani ja Inglise oma. Fašistlik Portugal tegi Mosambiigist odava tööjõu tootja rassistliku Lõuna-Aafrika Vabariigi söe- ja kullakaevandustele.

Kogu koloniseerimise vältel ei lakanud mosambiigi rahva vastupanu võõramaistele orjastajatele. Eriti tugevnes rahvuslik vabastusliikumine pärast Teist maailmasõda. Relvastatud võitlus maa iseseisvuse eest algas 1964. a. septembris Mosambiigi Vabastusrinde (FRELIMO) juhtimisel.

1973. a. lõpuks oli kolonialistidest vabastatud suur osa territooriumist. Seal olid loodud rahvavõimu kohalikud organid ning viidi ellu sotsiaalseid ja majanduslikke reforme.

[1974. a. aprillirevolutsioon Portugalis avas tee Mosambiigi probleemi rahumeelseks reguleerimiseks. Septembris 1974 loodi üleminekuvalitsus, kuhu kuulusid 7 FRELIMO ja 3 Portugali esindajat. 25. juunil 1975 kuulutati vastavalt eelkokkuleppele välja sõltumatu Mosambiigi Vabariik. Enne seda viidi välja kõik Portugali väed.]

MOSAMBIIGI VABASTUSRINNE (FRELIMO) — hulkade rahvuslik-revolutsiooniline partei. Asutatud 25. juunil 1962. a. mitme väiksema rahvusliku organisatsiooni liitumise teel. Partei liikmete enamikU moodustavad talupojad, vähemal määral on linnatöölisi ja revolutsioonilisi haritlasi.

Patriootide eduka võitluse tulemusena FRELIMO juhtimisel vabastati juba 1972. a-ks suurem osa Cabo-Delgado, Njassa ja Tete provintsist või seda kontrollisid FRELIMO rahvuslikud vabastusjõud. Samal aastal alustas partei relvastatud võitlust maa keskprovintsides Manicas ja Sofalas.

Partei kuulub Aasia ja Aafrika Rahvaste Solidaarsuse Organisatsiooni.

[Koloniaalsõja lõpp seadis partei ette, mis juba 1974. a. septembri-kokkuleppe kohaselt tunnistati Mosambiigi ainsaks ja juhtivaks parteiks, uued ülesanded — kolonialismi jäänustest ülesaamise ja kapitalistlikust ekspluateerimisest vaba ühiskonna loomise. Muutub ka siseparteiline ehitus. Kohtadel ja ettevõtetes luuakse aktivistide gruppe (dinamizadores), mis edaspidi kavatsetakse kujundada parteikomiteedeks. Konkreetsed lähemad ülesanded rahumeelse ülesehitustöö algperioodiks määrati kindlaks 1975. a. veebruaris Macuba linnas toimunud FRELIMO rahvuslikul nõupidamisel.]

FRELIMO delegatsioonid viibisid NLKP XXIII ja XXIV kongressil, Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva, V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel.

FRELIMO eesotsas seisab partei Keskkomitee ja Täitevkomitee.

Partei esimees on Samora Moises Machel (1975. a. juunist ka riigi president. Partei esimese esimehe, selle asutajaid Eduardo Mondlane tapsid Portugali agendid 3. veebruaril 1969. a.)

FRELIMO annab perioodiliselt välja informatsioonibülletääni «A Voz da Revolucia» («Revolutsiooni Hääl») ja ajakirja «Mosambique Revolution» («Mosambiigi Revolutsioon»).

NAMIBIA

Namibia (1968. a-ni Edela-Aafrika) on endine Lõuna-Aafrika Vabariigi (LAV) hooldusalune territoorium, mille selle rassistliku riigi valitsus seadusevastaselt annekteeris. Pindala 823 000 km². Rahvaarv 746 000 (1970. a., neist euroopa päritoluga 90 600). 1966. a. tühistas ÜRO Peaassamblee LAV-i mandaadi kõnealusele territooriumile. Namibia haldamiseks loodi ÜRO nõukogu ja määrati ÜRO Namibia-komissar. Kuid LAV-i valitsus keeldus täitmast ÜRO otsust ning, tuginedes NATO riikide toetusele, astub samme, muutmaks Namibiat lõplikult LAV-i provintsiks. Apartheidipoliitikat teostades on asutud looma bantustane — eraldi asustuspiirkondi Namibia põhilistele etnilistele gruppidele.

LAV-i valitsus represseerib julmalt rahvuslikust vabastusliikumisest osavõtjaid, püüab terroriga lämmatada Namibia rahva iseseisvuspüüdu. Aafrika elanikkonna poliitiline tegevus Namibias on keelatud.

EDELA-AAFRIKA RAHVAORGANISATSIOONI (EARO, algkeelne lühend SWAPO) asutasid 1958. a. LAV-i territooriumil Namibiast pärit töölised.

EARO on aafriklastest elanikkonna mõjukaim ja progressiivseim organisatsioon. Taotleb Lõuna-Aafrika rassistide kehtestatud koloniaalrežiimi likvideerimist, Namibia andmist ÜRO halduse alla ja talle sõltumatuse võimaldamist, demokraatliku Aafrika riigi loomist, mille seadusandlikud ja täitevorganid tuleb valida üldvalimistel põhimõtte järgi «üks mees — üks hääl».

EARO programm näeb ette rassilise diskrimineerimise lõpetamist selle kõigis vormides, demokraatlike ümberkujunduste läbiviimist, tööstuse arendamist, põllumajanduskooperatiivide loomist, väliskapitali tegevusvabaduse piiramist. Partei kaitseb kindlalt Namibia territoriaalset terviklikkust, üritab luua rahvusliku vabastusliikumise monoliitset ühisrinnet, kuhu kuuluksid maa kõik kolonialismivastased organisatsioonid.

EARO on seisukohal, et Lõuna-Aafrika rassistide poolt Namibias kehtestatud fašistliku režiimi tingimustes võidakse maa vabastada ainult nii rahulikke kui ka sõjalisi meetodeid kasutades. 1963. a-st peab ta relvastatud partisanisõda.

EARO konverents 26. detsembrist 1969 — 2. jaanuarini 1970 kinnitas uuesti seda peajoont.

EARO-l on tihedad sidemed Nõukogude Liidu ühiskondlike organisatsioonidega, ta on Aasia ja Aafrika Rahvaste Solidaarsuse Organisatsiooni liige.

Partei esimees — Sam Nujoma.

RAHVUSLIK PARTEI (RP) on valitsev, peab ennast 1913. a. asutatud LAV-i Rahvusliku Partei provintsiosakonnaks. Ühendab endas valge elanikkonna reaktsioonilisemat osa.

RP pooldab Namibia püsimist LAV-i provintsina Edela-Aafrika nime all, apartheidipoliitika jätkamist, mis näeb ette aafriklaste julma rassilist diskrimineerimist ühiskondliku elu kõigil aladel. Eriti leppimatult suhtub RP juhtkond põliselanikesse, kaitstes «värvilist barjääri» tööstuses, kus neile antakse rasket ja vähemtasuvat tööd, tasuvamad ja kutseoskust nõudvad tööalad aga reserveeritakse üksnes valgetele. RP toetab bantustanide võrgu kiiret väljaarendamist Namibias.

RP liider on A. H. du Plessis.

EDELA-AAFRIKA RAHVUSLIIT (EARL) — aafriklastest elanikkonna organisatsioon. Asutatud 1959. a. 1952. a-st eksisteerinud Edela-Aafrika Progressiivse Assotsiatsiooni järglasena. Nagu EARO, on ka EARL Namibia annekteerimise vastu LAV-i valitsuse poolt, taotleb rahvuslikku iseseisvust, kõigi välismaa baaside likvideerimist Namibias.

1960. a. hakkas EARL-i juhtkond pahempoolitsema. Ta vastandas end kõigi teiste antiimperialistlike jõududega, mis komplitseeris rahvusliku vabastusliikumise ülesannete lahendamist. Ühenduses sellega nõrgenes tunduvalt partei mõju rahvahulkades. EARL-i uus juhtkond nõustus EARO ja teiste progressiivsete organisatsioonide ettepanekuga ning astus 1971. a. Namiibia Rahvuskonventi.

Partei esimees on Gerson H. Veil.

ÜHINENUD PARTEI (ÜP) — LAV-i Ühinenud Partei kohalik osakond, koosneb inglise päritoluga valgetest kodanikest. Asutatud 1934. a. Peab end valitseva Rahvusliku Parteiga opositsioonis olevaks. Esindab osa suurtööstürite huve.

Põhilistes sise- ja välispoliitika küsimustes jagab ÜP Rahvusliku Partei seisukohti. Ta on Namibiale sõltumatuse andmise vastu ja rassivahede säilitamise poolt, kritiseerib ainult RP meetodeid, pidades neid ebapiisavalt paindlikeks. Näiteks ei kiida ÜP heaks bantustanide loomise plaani, mis partei liidrite meelest võib raskendada tööstusettevõtete varustamist tööjõuga.

Liider — J. P. de Niehaus.

NIGEERIA

(Nigeeria Föderatiivne Vabariik)

Asub Lääne-Aafrikas. Pindala 924 000 km². Rahvaarv 79 milj. (1973. a.). Poliitiline iseseisvus kuulutati välja 1960. a., 1963 sai Nigeeriast vabariik. 1963. a. võimule tulnud valitsus kaitses feodaalsete hõimuringkondade ja kompradoorse kodanluse huve, surus maha töölisliikumist ning orienteeris välispoliitika Läände.

1966. a. jaanuaris panid rahvuslikult meelestatud ohvitserid toime riigipöörde. Kindral A. Ironsi sõjaväevalitsus tühistas põhiseaduse ja keelas kõik poliitilised parteid. Uue sõjaväelise riigipöörde järel tuli 1966. a. juulis võimule valitsus eesotsas kindral Yakubu Gowoniga.

Seadusandlik ja täitev võim kuulub föderaalsele sõjaväevalitsusele, mis koosneb Kõrgemast Sõjanõukogust ja Föderaalsest Täitevnõukogust. Mõlema nõukogu esimees on kindral Y. Gowon.

Föderaalse sõjaväevalitsuse poliitika taotleb riigi majanduse nigeriseerimist ja välismonopolide tegevuse piiramist. Nigeeria välispoliitika on sõltumatu, taotleb sõbralikke suhteid kõigi riikidega, toetab Aafrika rahvuslikke vabastusliikumisi, võitleb neokolonialismi ja rassismiga.

[Juulis 1975 toimus Nigeerias riigipööre. Uus riigipea Murtala Mohammed, kes on ühtlasi Kõrgema Sõjaväenõukogu esimees, lubas sisepoliitika vallas intensiivistada tugeva ja ühtse Nigeeria ülesehitamist ning välispoliitika vallas arendada sõbralikke suhteid kõigi maadega, täita kõiki eelmise valitsuse võetud rahvusvahelisi kohustusi. Nähakse ette võimusüsteemi ümberkujundamist. Seadusandlikku võimu hakkab Kõrgema Sõjanõukogu kõrval teostama ka Osariikide Rahvusnõukogu. Valitsust nimetatakse Föderaalseks Täitevkomiteeks.]

NIGEERIA SOTSIALISTLIK TÖÖLISTE JA TALUPOEGADE PARTEI (NSTTP). Asutatud marksistlike rühmituste ühinemise tulemusena 18. augustil 1963. a. Asutaval konverentsil vastu võetud partei põhikiri ja manifest sätestasid, et NSTTP hakkab kajastama tööliste ja talupoegade huve ning juhindub oma tegevuses teadusliku sotsialismi ideedest. Partei eesmärk on sotsialistliku Nigeeria loomine.

NSTTP arendas välja oma alg-, linna- ja piirkonnaorganisatsioonide võrgu. Need organisatsioonid selgitasid rahvale partei programmnõudmisi — riigi ühiskondliku elu demokratiseerimist, iganenud feodaalsuhete kõrvaldamist, välismonopolide tegevuse piiramist, vajaduse korral monopolide natsionaliseerimiseni, tasuta hariduse ja arstiabi kehtestamist ning töötajate elatustaseme tõstmist.

NSTTP tegi energilist tööd ametiühingutes ja ühiskondlikes organisatsioonides, oli Nigeeria progressiivsete jõudude liitumise algataja 1964. a. parlamendivalimiste ettevalmistamisel ja läbiviimisel. Parlamenti valiti NSTTP Keskkomitee liige S. Bassi.

1965. a. detsembris võttis NSTTP I kongress vastu partei programmi ja uue põhikirja. Neis dokumentides osutati, et NSTTP ideoloogiline alus on marksism-leninism. Partei nõudis põhjalikke sotsiaal-majanduslikke reforme kogu Nigeeria rahva huvides. NSTTP tervitas imperialismimeelse režiimi kukutamist 1966. a. jaanuaris ja tegi ettepaneku maa poliitilise elu edasiseks demokratiseerimiseks.

1966. a. mais keelas kindral Ironsi sõjaväevalitsus kõigi poliitiliste parteide tegevuse.

Kindral Y. Gowoni sõjaväevalitsus ei tühistanud eelmise valitsuse otsust, kuid ei jälitanud teadusliku sotsialismi ideede pooldajaid. Paljud ühiskonna- ja ametiühingutegelased, teadlased ja õppejõud tunnistavad end avalikult marksistideks, peavad teadusliku sotsialismi küsimustes loenguid ning korraldavad sümpoosione.

Nigeeria marksistid toetasid föderaalvalitsust riigi ühtsuse säilitamisel 1967.—1970. a. kodusõjas, nõudes seejuures võrdseid õigusi kõigile Nigeeriat asustavatele rahvustele ja etnilistele gruppidele.

Nigeeria marksistid-leninlased võtsid osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelisest nõupidamisest 1969 a., organiseerisid Nigeerias rahvakoosolekuid ja muid üritusi ühenduses Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva, V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäevaga. Nigeeria marksistid avaldavad artikleid kohalikus ajakirjanduses, rõhutades Nigeeria sotsialistliku orientatsiooni vältimatust.

NIIGER

(Niigeri Vabariik)

Riik Kesk-Aafrikas. Pindala 1 267 000 km². Rahvaarv 4,2 milj. (1972. a.). Niiger vabanes koloniaalsõltuvusest 1960. a.

[Riigi juhid, eesotsas A. Dioriga, kes olid presidendiks aastail 1960—1974, ei viinud, vaatamata majanduse äärmisele mahajäämusele, ellu ühtki radikaalset sotsiaalmajanduslikku reformi. Välispoliitikas, orienteerudes eriti tihedaile sidemeile Prantsusmaaga, juhinduti ametlikult neutraliteedi ja blokivälisuse põhimõtetest.]

1974. a. aprilli keskpaiku toimus Niigeris sõjaväeline riigipööre. Tühistati põhiseadus, saadeti laiali Rahvuskogu, keelati poliitiliste parteide tegevus.

[Sõjaväevõimud deklareerisid, et nad seavad oma peaülesandeks põllumajanduse ja loomakasvatuse taastamise (pärast põuda) ning on astunud mõningaid samme selles suunas, samuti väliskompaniide peremehetsemise piiramiseks.

Enne riigipööret oli ainus legaalne poliitiline partei 1947. a. loodud patriarhaalse feodaalladviku, rahvusliku kodanluse ja ametnikkonna huvides tegutsev Niigeri Progressiivne Partei eesotsas A. Dioriga. 1951. a. sellest parteist lahku löönud vasakpoolsed tegelased lõid oma partei SAVABA, mis 1959. a. keelustati ja tegutses illegaalselt ka pärast sõjaväevalitsuse võimuletulekut. Augustis 1975 toimunud riigipöördekatses süüdistas president Kountie SAVABA parteid.]

RÉUNION

(Prantsusmaa meretagune departemang)

Réunion on saar India ookeani lääneosas, Aafrika ranniku lähedal. Pindala 2 500 km². Rahvaarv 470 000 (1972. a.).

Kohalikku administratsiooni juhib prefekt (prantslane), valitava organi — Peanõukogu — tegevus on piiratud. Maa majandus on Prantsuse monopolide käes.

RÉUNIONI KOMMUNISTLIK PARTEI (RKP). Asutatud 1959. a. mais saarel tegutsenud Prantsuse Kommunistliku Partei föderatsiooni baasil. RKP on Réunioni mõjukaim, kindla programmiga poliitiline jõud. Programmi põhinõudmisi saarele poliitilise autonoomia andmine liidu raames Prantsusmaaga, mis eeldab seadusandliku kogu ja täitevorgani kokkukutsumist, kellel oleks õigus iseseisvalt lahendada kõiki elanikkonna siseprobleeme, samuti organi loomine suhete koordineerimiseks Prantsusmaaga.

Kommunistide programm näeb ette suhkrutööstuse natsionaliseerimist, põhjalikku agraarreformi, kontrolli väliskaubanduse üle ja teisi sotsiaal-majanduslikke abinõusid. Samuti on RKP vastu India ookeani saarte militariseerimisele ning seal Ameerika, Inglise ja Prantsuse sõjaväebaaside rajamisele.

Järjekindlalt juhtides Réunioni töötajate võitlust majanduslike nõudmiste eest, demokraatlike (näiteks valimis-) vabaduste rikkumise vastu, tugineb RKP Réunioni Üldisesse Töökonföderatsiooni ühinenud ametiühingutele, Réunioni Naisteliidule, Autonomistliku Noorsoo Rindele ja mõnedele teistele demokraatlikele organisatsioonidele.

Hoolimata sellest, et võimud parteid pidevalt taga kiusavad, peavad Réunioni kommunistid energilist võitlust kolonialistide omavoli vastu, töötajate eluliste huvide eest. RKP mõju tugevnemist rahva hulgas soodustab ka tema kurss sidemete tugevdamisele vennasparteidega, näiteks Prantsusmaa teiste meretaguste departemangude kommunistlike parteidega. Meretaguste departemangude demokraatlike jõudude nõudmine anda neile departemangudele autonoomia on võetud Prantsuse pahempoolsete jõudude ühisesse programmi.

RKP esindajad võtsid osa kommunistlike ja tööliisparteide rahvusvaheliste nõupidamiste tööst 1960. ja 1969. a., viibisid mitmel NLKP kongressil, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel.

RKP juhtivad organid: partei kongress, Keskkomitee, Poliitbüroo ja sekretariaat. RKP III kongress toimus 1972. a. juulis. Kongressil arutati partei järjekordseid ülesandeid saare demokraatlike jõudude ühendamisel võitluses Réunionile poliitilise autonoomia saavutamiseks.

Peasekretär Paul Vergés.

Keskhäälekandja ajaleht («Témoignages» («Tunnistused»).

Samuti on Réunionil peamiste Prantsuse poliitiliste parteide sektsioonid.

ROHELISE NEEME SAARED

(Rohelise Neeme Saarte Vabariik)

[Rohelise Neeme (Kap Verde) saared asuvad Atlandi ookeanis Aafrika lääneranniku 10 suurema ja 5 väikse saare kogupindala on 4 039 km², rahvaarv 280 tuhat (1973). Kuulutati Portugali kolooniaks 1495. a.

Pärast Portugali revolutsiooni saavutati 18. detsembril 1974. a. kokkulepe, mille kohaselt Portugal tunnustas Rohelise Neeme Saarte õigust enesemääramisele ja sõltumatusele. 5. juulil 1975 kuulutati välja sõltumatus.

Valitsev partei on Ginea ja Rohelise Neeme Saarte Aafriklaste Iseseisvuspartei (vt. Ginea-Bissau).

Võrreldes Ginea-Bissauga ei arendanud PAIGK Portugali võimu ajal Rohelise Neeme Saartel real põhjustel (metsade-džunglite puudumine jne.) partisanivõitlust. Selle asemel kasutati edukalt Portugali administratsiooni (koosnes põhiliselt kohalikest elanikest-mulattidest) sisseimbumise taktikat.

Enne sõltumatuse väljakuulutamist toimunud omavalitsuse valimistel sai PAIGK 92 protsenti häältest.

PAIGK viib valitseva parteina Rohelise Neeme saartel läbi põhiliselt samu progressiivseid reforme, mis Ginea-Bissauski. Nähakse ette kahe riigi edasist lähenemist ja lõppkokkuvõttes ühtesulamist.

PAIGK-i peasekretär Aristides Pereira on ühtlasi Rohelise Neeme Saarte Vabariigi president.]

RUANDA

(Ruanda Vabariik)

Asub Kesk-Aafrikas. Pindala 26 300 km². Rahvaarv 3,96 milj. (1972. a.). Sõltumatuse väljakuulutamiseni 1962. a. oli Belgia mandaadi- ja hooldusalune territoorium. Ruanda on Aafrika mahajäänumaid agraarmaid. Tema majanduses valitseb väliskapital.

VABARIIKLIK-DEMOKRAATLIK LIIKUMINE PARMEHUTU (VRDL PARMEHUTU) — 1973. a. juulini riigi valitsev ja ainus partei. Asutatud 1959. a. Ruanda endise presidendi Grégorice Kayibanda poolt. Sinna kuulusid tegelikult kõik täiskasvanud hutud (85% riigi rahvastikust). Parteil puudub alaline programm. Perioodiliselt on vastu võetud programmilise sisuga manifeste. VRDL Parmehutu kuulutas end «sotsialismiühiskonna pooldajaks, kus peamised on rahva huvid, kus rahvahulgad võtavad osa tootmisest ja kus luuakse soodsad tingimused elanikkonna ostuvõime järjekindlaks kasvuks». Partei seab ülesandeks «likvideerida põllumajanduse feodaalne struktuur, teorent ja feodalismi teised igandid». VRDL Parmehutu mõistab hukka kolonialismi, neokolonialismi ja rassismi kõik vormid, toetab ikestatud rahvaste võitlust kolonialistide vastu, pooldab koostööd kõigi riikidega blokivälisuse alusel.

Partei on üles ehitatud territoriaalsuse põhimõttel. Orientatsiooni ja kontrolli kõrgeim organ — partei kongress, kõrgeim juhtiv organ prefektuuride parteikomiteede juhtkonnast koosnev Esindajate Nõukogu. Igapäevast juhtimist teostab Rahvuslik Täitevbüroo.

1973. a. juulis toimus Ruandas sõjaväeline riigipööre. Võimule tulid sõjaväelased eesotsas kindral Habyalimanaga. Uus režiim saatis laiali parlamendi ja keelas VRDL Parmehutu kõigi organite tegevuse.

SAIR

(Sairi Vabariik)

Asub Ekvatoriaal-Aafrikas. Pindala 2 345 000 km². Rahvaarv 22 860 000 (1972. a.).

Sairi Vabariik (endine Belgia Kongo) sai sõltumatuks 1960. a. Pärast seda, kui imperialistlike ringkondade ja sisemaise tagurluse agendid 1961. a. jaanuaris tapsid vabariigi esimese peaministri P. Lumumba, hargnes Sairis aastaid äge heitlus erinevate poliitiliste rühmituste vahel. 1965. a. novembris tuli riigipöörde tulemusel võimule vabariigi praegune president kindral Mobutu.

Riigi- ja täitevvõimu pea on president. Samuti eksisteerib valitseva partei Poliitbüroole allutatud Rahvuslik Seadusandlik Nõukogu ja Rahvuslik Täitevnõukogu (valitsus). Sisepoliitikas ei takista riik väliskapitali juurdevoolu, kuid on rakendanud abinõusid, tõhustamaks kontrolli rahvusvaheliste firmade tegevuse üle Sairis. Rahvusvahelisel areenil teostab positiivse neutraliteedi poliitikat, on rassismi vastu, toetab kõigi Aafrika maade vabanemist kolonialismi ikke alt.

REVOLUTSIOONI RAHVALIIKUMINE (RRL). Asutatud 1967. a. president Mobutu poolt. Valitsev ja ainus partei. Ühendab endas formaalselt Sairi kogu täiskasvanud elanikkondi, esindab eeskätt natsionalistlike ringkondade huve. Partei juurde on loodud noorsoo-organisatsioon RRL-i Noorsugu.

Ametlikult on Revolutsiooni Rahvaliikumine kuulutatud «rahvuse kõrgeimaks institutsiooniks». Parteile alluvad parlament, valitsus, kõik riigi- ja valitsusasutused ning ühiskondlikud organisatsioonid. Oma tegevuses juhindub RRL «tõelise sairi natsionalismi» doktriinist, mida Sairi juhtkond on sõnastanud järgmiselt: «Me ei poolda ei parem- ega pahempoolseid, ei kommunismi ega kapitalismi, me oleme tõelise sairi rahvusluse poolt.» RRL on püstitanud eesmärgi saavutada rahvuslik ühtsus ja majanduslik sõltumatus ning luua Sairi rahvuslik majandus. Rakendatakse abinõusid riikliku sektori tugevdamiseks. Paraku orienteeruvad valitsevad ringkonnad praktikas esmajoones välismaise ja rahvusliku eraettevõtluse arendamisele. Partei välispoliitika taotleb positiivset neutraliteeti ja blokivälisust, on kolonialismi ning rassismi vastu. Tihedamad majanduslikud sidemed on Sairil lääneriikidega.

1972. a. mais toimus Revolutsiooni Rahvaliikumise I kongress. Sellest võtis osa 1 220 RRL-i Poliitbüroo kinnitatud delegaati, samuti arvukalt välisdelegatsioone. Kongressil viibis Nõukogude üldsuse delegatsioon. Kongress nõudis, et tagataks majanduse kasvutempo vähemalt 6% võrra aastas ning et iga-aastased investeeringud riiklikku sektorisse moodustaksid mitte alla 25% riigieelarvest.

Organisatsiooniliselt rajaneb partei range tsentralismi põhimõttele. Parteiorganisatsioonid luuakse territoriaalsuse põhimõttel: algrakuke (külas), rakuke (kvartalis või külade grupis), allsektsioon (ringkonnas), sektsioon (maakonnas või kommuunis), allrajoon (linnas), rajoon (provintsis). Revolutsiooni Rahvaliikumise sisemise reglemendi järgi on kõrgeimaks parteiinstantsiks selle esimees, talle järgnevad Poliitbüroo ja RRL-i kongress ning lõpuks Rahvuslik Täitevkomitee. Juhtivate parteiorganite liikmed määratakse.

[1974. a. juulis revideeritud konstitutsiooni ja partei põhikirja kohaselt valitakse partei esimees, kes on ühtlasi riigi president, tulevikus üldvalimistel ainult üheks 5-aastaseks ametiajaks. See kitsendus ei käi praeguse partei esimehe ja riigi presidendi Mobutu kohta.]

Revolutsiooni Rahvaliikumise esimees on Sere Seko Mobutu (ühtlasi Sairi Vabariigi president).

SAMBIA

(Sambia Vabariik)

Asub Lõuna-Aafrikas. Pindala 752 600 km². Rahvaarv 4,5 miljonit (1972. a.).

Sambia saavutas sõltumatuse 1964. a. Vabariigi eesotsas seisab president, seadusandlikuks organiks on ühekojaline Rahvusassamblee.

Sisepoliitika alal tugevdab vabariigi valitsus Sambia majanduslikku ja poliitilist iseseisvust. 1968. a-st rakendatakse abinõusid kontrolli kehtestamiseks mäetööstuses, kaubanduses ja transpordis tegutsevate suuremate välisfirmade üle. Kõrvuti riikliku sektori tugevdamisega ergutatakse rahvuslikku eraettevõtlust. Sambia välispoliitikal on antiimperialistlik suunitlus, see rajaneb blokivälisusel.

RAHVUSLIKU SÕLTUMATUSE ÜHINENUD PARTEI (RSÜP, algkeelne lühend UNIP). Asutatud 1959. a. Inglise kolonialistide poolt keelustatud Sambia Aafrika Rahvusliidu uuestiloomise tulemusena. On võimul sõltumatuse väljakuulutamisest peale. 1972. a. detsembrist, pärast Sambias ühe partei süsteemi kehtestamist ainus poliitiline partei.

UNIP-i uus programm võeti vastu partei VII peakonverentsil 1973. a. augustis. Seal püstitati ülesanne rajada Sambias õiglane demokraatlik ühiskond, kus inimene ei ekspluateeriks inimest ja kus kõigile oleksid tagatud võrdsed võimalused.

[UNIP-i Rahvusnõukogu kinnitas partei ideoloogiliseks aluseks tema esimehe K. Kaunda teose «Humanism Sambias» (I osa — 1967, II osa — 1974), mille kohaselt praegusele dekoloniseerimisetapile peab järgnema aeg «...kui Sambia rahvas vahetult valdab tema käsutuses olevaid tootmis- ja jaotamisvahendeid.»

Juunist 1975 jõustus uus põhikiri, mille eesmärgiks on tõrjuda parteis juhtivatelt kohtadelt välja kodanluse esindajad (funktsionääridel on keelatud omada ettevõtteid, mis toovad tulu jne.).]

UNIP-i kuulub talupoegi, töölisi, rahvusliku haritlaskonna esindajaid ja kodanlasi. Taotleb riigi ühtsuse tugevdamist.

UNIP-i põhikirja kohaselt (vastuvõetud 1973. a. augustis) võidakse partei liikmeks olla individuaalselt või kollektiivselt.

UNIP on üles ehitatud territoriaalsuse põhimõttel. Partei kõrgemad organid — peakonverents, Rahvusnõukogu ja Keskkomitee.

UNIP-i esindajad viibisid NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel.

UNIP-i esimees on Kenneth Kaunda (ühtlasi Sambia Vabariigi president). Peasekretär — A. Gray Zulu.

SÃO TOMÉ JA PRÍNCIPE

(São Tomé ja Príncipe Demokraatlik Vabariik)

Asub samanimelistel saartel Ginea väinas. Pindala ligi 1 000 km². Rahvaarv 70 000 (1972. a). 1471. a. kuulutati saared Portugali valduseks. Orjatöö vastu protesteerides korraldas saarte aafriklastest elanikkond korduvalt ülestõuse.

1972. a. said saared «kohaliku autonoomia». Neid valitses kindralkuberner, kelle juures tegutses Seadusandlik Kogu. Selle viimased valimised toimusid 1973. a. märtsis.

[Kuulutati sõltumatuks 12. juulil 1975 vastavalt kokkuleppele Portugaliga 21. novembrist 1974. Presidendiks sai Pinto da Costa, kes teatas, et uus riik kavatseb võrdõiguslikkuse ja suveräänsuse austamise põhimõtete alusel luua sidemed kõigi riikidega. Rõhutas vajadust edasi arendada häid suhteid Nõukogude Liiduga, mis São Tomé ja Príncipe rahval kujunesid välja võitluse ajal kolonisaatoritega.]

LIIKUMINE SÃO TOMÉ JA PRÍNCIPE VABASTAMISE EEST. 1960. a. asutatud rahvuslik-revolutsiooniline organisatsioon. Illegaalsetes tingimustes tegutsedes juhtis mõlema saare elanikkonna rahvuslikku vabastusvõitlust Portugali kolonialistide vastu. 1972. a-ni nimetati teda São Tomé ja Príncipe Vabastamise Komiteeks.

Liikumine São Tomé ja Príncipe Vabastamise Eest on Aasia ja Aafrika Rahvaste Solidaarsuse Organisatsiooni liige.

[Pärast sõltumatuse väljakuulutamist valitsev partei. Teatas oma kavatsusest läbi viia maareform, organiseerida talupoegade kooperatiive, arendada põllumajandust uutel progressiivsetel alustel.

Liikumise eesotsas seisab Juhtiv Komitee.

Enne sõltumatuse väljakuulutamist lõid São Tomé ja Príncipe saartel elavad portugallased oma parteid — **Vaba Rahvarinde ja Keskerakonna.**]

SEIŠELLID

Suurbritannia koloonia India ookeani lääneosas. Pindala 400 km². Rahvaarv 60 000 (1972. a.). Seadusandlik Kogu koosneb 18 liikmest (neist 15 valib elanikkond).

[Ministrite Nõukogu esimehe määrab Inglise kuberner. 1975. a. märtsis toimunud konstitutsioonikonverentsil koos koloniaalvõimude esindajatega lepiti kokku sõltumatuse väljakuulutamises 1976. a. juunis ning 12-liikmelise üleminekuvalitsuse loomises. Lahtiseks jäi küsimus kolme saare saatusest, mis koos Mauritiusele kuuluva Chagose arhipelaagiga (selle osaks on ka Diego Garcia saar, kus on loodud suur Ameerika sõjaväebaas) on ühendatud eriliseks administratiivüksuseks — India Ookeani Briti Territoorium (algkeelne lühend BIOT).]

SEIŠELLIDE DEMOKRAATLIK PARTEI (SDP). Asutatud 1963. a. juunis. Valitsev partei. Kajastab maavaldajate ning kohaliku kodanluse huve, teda toetavad poliitiliselt ja rahanduslikult Inglismaa valitsevad ringkonnad. SDP oli saartele sõltumatuse andmise vastu, kutsus Inglismaaga täielikult integreeruma. Sisepoliitikas taotleb opositsiooniliste demokraatlike jõudude lämmatamist. SDP juhtkond on keeldunud koostööst Aafrika riikide ja Aafrika Ühtsuse Organisatsiooniga, ei ole NATO sõjaväebaaside vastu India ookeanis.

[Pärast suurt lüüasaamist 1974. a. Seadusandliku Kogu valimistel (jäi küll suurimaks parteiks, kuid kogus vaid 52% häältest), muutis mõningal määral kurssi, asudes Seišellidele sõltumatuse taotlejate poolele.]

Partei president — James R. M. Mancham (peaminister), peasekretär J. Hubert.

Häälekandja — «The Seychelles Weekly» («Seišellide Nädalaleht»).

SEIŠELLIDE ÜHINENUD RAHVAPARTEI (SÜRP, algkeelne lühend OPN). Asutatud 1964. a. juunis. Opositsioonipartei. Esindab elanikkonna demokraatlikult meelestatud kihtide huve, teda toetavad mõned ametiühingud. SÜRP 1970. a. vastuvõetud programm seab ülesandeks koloniaalsõltuvuse likvideerimise, täieliku poliitilise ja majandusliku sõltumatuse saavutamise, sotsiaal-majanduslike reformide läbiviimise, elanikkonna heaolu tõstmise ja lõppkokkuvõttes sotsialismi ülesehitamise.

Välispoliitika alal pooldab sõjaväebaaside likvideerimist India ookeanis, tihedamat koostööd Aafrika iseseisvate riikidega, blokivälisust.

1972. a. tunnistas Aafrika Ühtsuse Organisatsioon SÜRP Seišellide rahva ainsaks seadusandlikuks esindajaks.

[1974. a. valimistel kogus SÜRP 48% häältest, mis aga, seoses valimisringkondade jaotuse ebaõiglusega, andis talle vaid 2 deputaadikohta Seadusandlikusse Kogusse 15-st valitavast kohast. Üleminekuvalitsuses kuulub talle 12 ministriportfellist 4.]

Esimees F. A. René. Peasekretär — Guy Sinon.

Häälekandja — nädalaleht «The People» («Rahvas»).

SENEGAL

(Senegali Vabariik)

Asub Lääne-Aafrikas. Pindala 196 200 km². Rahvaarv 4,1 milj. (1972. a.). Sõltumatuse saavutamiseni 1960. a. oli Prantsuse koloonia. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskogule, täidesaatev presidendile ja tema pooli ametisse nimetatud peaministrile.

Vabariik arendab oma majandust koostöös Lääne monopolidega ja Lääne riikliku kapitaliga. Välispoliitika taotleb suhete jaluleseadmist kõigi riikidega (esmajärjekorras Läänega), on rassismi ja apartheidi vastu.

SENEGALI PROGRESSIIVNE LIIT (SPL). Valitsev ja ainus legaalne partei. Asutatud 1958. a. Lääne-meelsete ringkondade poolt. Ideoloogiliseks aluseks on kuulutatud «aafrika sotsialismi» doktriin, mida vastandatakse marksismi-leninismi õpetusega. SPL viimane, VIII kongress toimus 1972. a. detsembris. Kongressil käsitleti muudatusi Senegali majandusliku ja sotsiaalse arengu kolmanda neliaastaku plaanis ning neljanda neliaastaku plaani koostamist.

SPL on üles ehitatud territoriaalsuse põhimõttel. Parteisse kuulub 757 000 inimest ehk 40% riigi täiskasvanud elanikkonnast.

Partei kõrgeim organ on kongress, juhtivad organid Keskkomitee, Rahvusnõukogu ja Poliitbüroo.

Peasekretär — Léopold-Sédar Senghor (ühtlasi Senegali president), SPL alaline sekretär — Abdou Diouf (ühtlasi peaminister).

SENEGALI AAFRIKLASTE SÕLTUMATUSE PARTEI (SASP). Asutatud 1957. a. Oma tegevuses juhindub SASP I kongressil 1962. a. vastuvõetud programmist. Seal püstitatakse ülesanne kehtestada riigis imperialismivastane režiim, ühistada põhilised tootmisvahendid ning lõppeesmärgina üles ehitada sotsialism.

SASP etendas suurt osa Senegali töötajate mobiliseerimisel võitlusse maa sõltumatuse nimel. Senegali valitsevad ringkonnad, ärevuses SASP mõju kasvust rahvahulkades, keelustasid 1960. a. selle tegevuse ning partei läks põranda alla. Hoolimata politseirepressioonidest ja mauistide lõhestustegevusest partei ridades jätkab SASP võitlust programmnõudmiste täitmiseks. 1972. a. peeti Senegalis illegaalselt partei II kongress. See kinnitas, et SASP lõppeesmärk on tööliste ja talupoegade võimu kehtestamine. Praegu suunab SASP peamised jõupingutused kõigi rahvuslike patriootlike jõudude ühisrinde loomisele kehtiva režiimi kukutamiseks ning imperialismivastase ja antifeodaalse revolutsiooni läbiviimiseks.[1] SASP esindajad viibisid NLKP XXIV kongressil.

Partei juhtivad organid on SASP Keskkomitee ja Keskkomitee Poliitbüroo. SASP annab perioodiliselt välja lendlehti.

SIERRA LEONE

(Sierra Leone Vabariik)

Asub Lääne-Aafrikas. Pindala 72 300 km². Rahvaarv 2,6 milj. (1972. a.). Sõltumatuks kuulutatud 1961. a. Vabariik 1971. a-st. Riigipea ja valitsuse juht on president, seadusandlik võim kuulub Esindajatekojale.

Viimastel aastatel on valitsus rakendanud abinõusid majandusliku iseseisvuse kindlustamiseks, püüab kehtestada kontrolli Sierra Leones maavarasid kaevandavate välisfirmade tegevuse üle, afrikaniseerib tööstust, kaubandust ja teenindust, haridust ja kultuuri, on imperialismi ja neokolonialismi vastu, tugevdab vabariigi kaitsevõimet ning julgeolekut, üritab kaitseküsimusi koordineerida oma naabrite — Ginea Vabariigi ja Libeeriaga.

SIERRA LEONE ÜLDRAHVALIK KONGRESS (SLÜK). Valitsev partei. SLÜK-i asutas 1960. a. töölisliikumise liider Siaka P. Stevens pärast seda, kui Sierra Leone Rahvaparteist oli lahku löönud selle radikaalselt meelestatud tiib, kes ei olnud nõus Rahvapartei juhtkonna avalikult Inglise-sõrbaliku poliitikaga.

SLÜK-i ridadesse kuulub linna alam- ja keskkihtide esindajaid, töölisi, talupoegi (põhiliselt temne rahvagrupist), rahvusliku kodanluse ja haritlas-

[1] Võimud pole viimastel aastatel välistanud SASP legaliseerimist, on aga esitanud vastuvõetamatuid eeltingimusi, esijoones partei juhtkonna koosseisu osas. — *Toim.*

konna progressiivseid elemente. SLÜK-i toetab Sierra Leone elanikkonna enamik.

SLÜK-i III kongress (1970. a. märtsis) kiitis heaks partei kursi riigi majandusliku iseseisvuse saavutamisele ning püstitas ülesande «vabaneda välismaalaste poolt pealesunnitud pseudoläänelikust ühiskonnamudelist ja rajada uus ühiskond kooskõlas aafrikalike traditsioonidega». Välispoliitika valdkonnas nõudis kongress ka edaspidi blokivälisuse põhimõtte järgimist, pooldas võitluse tugevdamist kolonialismi ja rassismiga, kinnitas ustavust ÜRO ning Aafrika Ühtsuse Organisatsiooni printsiipidele. Partei arendab sõbralikke suhteid sotsialistlike riikidega.

1973. a. algul toimunud parteikonverents kinnitas valimiseelse manifesti — parteilise ja riikliku tegevuse programmi järgmiseks viieks aastaks. Manifest kuulutas partei poliitiliseks filosoofiaks liberaalse sotsialismi.

1973. a. mais toimunud parlamendivalimistel sai SLÜK 84 85-st valitavast kohast.

[SLÜK-i IV kongress 1974. a. märtsis seadis sisepoliitika vallas peaülesandeks põllumajandustoodangu järsu suurendamise tootmise moderniseerimise ning põllumajanduslike kooperatiivide loomise teel, haridussüsteemi ümberkorraldamise, sellest koloniaalaja jäänuste kõrvaldamise. Kongress oli seisukohal, et Sierra Leones on otstarbekohane üle minna ühe partei süsteemile.]

SLÜK-i liider on Siaka P. Stevens (ühtlasi Sierra Leone president), peasekretär — Cristian A. Kamara-Taylor.

SLÜK-i häälekandja — ajaleht «We Yone» («Meie Vestluskaaslane»).

SIERRA LEONE RAHVAPARTEI (SLRP). Asutatud 1951. a. Albert M. Margai, riigi esimese peaministri poolt. Esindab konservatiivse kodanluse, ametnikkonna, intelligentsi, feodaalsete hõimuülikute ja mende rahvagrupi jõukate talupoegade huve. Partei asutajad püstitasid mõõdukad, liberaalsed loosungid: administratiivaparaadi afrikaniseerimine, tasuta alghariduse kehtestamine, majanduslikust mahajäämusest jagusaamine. Pärast Albert M. Margai surma 1964. a. püüdis partei uus juhtkond jõuga kõrvaldada opositsioonilist Üldrahvalikku Kongressi, oli vastu rahva nõudmisele kuulutada Sierra Leone vabariigiks. SLRP välispoliitika — väliskapitalistide soosimine ja tihedate sidemete sisseseadmine lääneriikide, eriti Suurbritanniaga, kutsus Sierra Leones esile rahulolematuse. Partei minetas populaarsuse ja jäi 1967. a. parlamendivalimistel kaotajaks. Järgmistel valimistel, 1973. a. ei õnnestunud SLRP-l parlamenti saata ühtki esindajat. Parteis valitseb organisatsiooniline ja ideoloogiline kriis.

SLRP liider on S. Jusu-Sherif.

Partei poliitilist kurssi kajastavad ajalehed «People» («Rahvas») ja «Unity» («Ühtsus»).

SOMAALIA

(Somaali Demokraatlik Vabariik)

Asub Kirde-Aafrikas. Pindala 637 600 km². Rahvaarv 3 milj. (1972. a.). Pärast iseseisvuse saavutamist 1960. a. ning rahvuslike võimuorganite loomist jäi Somaalia imperialistlikest riikidest suurde majanduslikku ja poliitilisse sõltuvusse. 21. oktoobril 1969. a. kukutasid Somaalia rahvusliku sõjaväe progressiivsed ohvitserid reaktsioonilise režiimi. Riigivõim läks Kõrgemale Revolutsiooninõukogule (KRN). Selle esimeheks valitud kindral Mohammed Siad Barre koondas oma kätte riigipea, valitsuse juhi ja relvajõudude ülemjuhataja funktsioonid. KRN kuulutas välja Somaali Demokraatliku Vabariigi, tühistas põhiseaduse, saatis laiali parlamendi ja valitsuse, keelas kõigi poliitiliste parteide ja ühiskondlike organisatsioonide tegevuse.

1971. a. jaanuaris kuulutas KRN somaali ühiskonna sihiks ja konstitutsiooniliseks põhimõtteks teadusliku sotsialismi. Natsionaliseeriti pangad, suured kohalikud ja välismaa firmad. Tööstuse ja põllumajanduse juhtivad harud, sisemaine hulgi- ja kogu väliskaubandus võeti riigi kontrolli alla.

Valitsus rajab rahvuslikku plaanimajandust, tugevdab riiklikku sektorit. 1972. a. oktoobris kehtestatud somaali kirjakeel kuulutati vabariigi ainsaks ametlikuks keeleks. Progressiivseid samme astutakse samuti riigi poliitilises, sotsiaalses ja kultuurielus.

Rahvusvaheliste suhete valdkonnas teostab KRN positiivse neutraliteedi poliitikat, astub välja imperialismi, kolonialismi ja rassismi vastu, arendab sõbralikke suhteid ja igakülgset koostööd Nõukogude Liidu ning teiste sotsialistlike riikidega.

[11. juulil 1974. a. sõlmiti Nõukogude—Somaali sõpruse ja koostöö leping.

1974. a. detsembrist töötab Somaalias spetsiaalne valitsuskomisjon Sotsialistliku Partei loomise ning selle statuudi kallal.]

KRN-i delegatsioon viibis NLKP XXIV kongressil.

SUDAAN

(Sudaani Demokraatlik Vabariik)

Asub Kirde-Aafrikas. Pindala 2,5 milj. km². Rahvaarv 16,5 milj. (1972. a.). Kuulutati sõltumatuks vabariigiks 1956. a. Riigipea ja valitsuse juht on president. Seadusandlikku võimu teostab Rahvakogu.

25. mail 1969. a. panid sõjaväe revolutsioonilised, demokraatlikud ringkonnad teiste progressiivsete jõudude toetusel toime revolutsiooni. Uus valitsus tegi teoks mitmeid tähtsaid rahvuslik-demokraatliku iseloomuga sotsiaal-majanduslikke reforme: natsionaliseeris kõik välispangad, suuremad kaubandusfirmad, kärpis feodaal- ja klerikaalsete ringkondade ning suguharuülikute mõju riigi elus, astus samme vähemusrahvaste probleemi demokraatlikuks lahendamiseks riigi lõunaosas, andis Lõuna-Sudaanile 1972. a. märtsis regionaalse autonoomia ühtse Sudaani raames.

Välispoliitikas asus Sudaan imperialismivastasele seisukohale, võttis kursi suhete süvendamisele ja elavdamisele progressiivsete araabia maade ning sotsialistlike riikidega.

1971. a. juulis tegid pahempoolsed meelestatud ohvitserid riigipöördekatse. Juulisündmusi tingis tõsiasi, et Sudaani demokraatlikud jõud ei suutnud saavutada ühistel huvidel rajanevat tegevusühtsust rahvuslik-demokraatliku revolutsiooni ülesannete lahendamisel. Valitsuse repressioonid puudutasid mitte ainult «19. juuli liikumise» osalisi, vaid ka Sudaani Kommunistlikku Parteid, keda süüdistati kõnealuse liikumise toetamises. Selle tagajärjel nõrgestati tunduvalt Sudaani progressiivsete patriootlike jõudude rinnet. Riigis aktiviseerusid reaktsioonijõud ja imperialistlik agentuur, püüdes vaesestada ja moonutada 1969. a. mairevolutsiooni progressiivseid eesmärke, likvideerida sudaani rahva pikaajalise ja visa imperialismivastase võitluse saavutusi.

1969. a. mais keelustati Sudaanis kõigi poliitiliste parteide tegevus. Ühteaegu teatas valitsus kavatsusest luua rahvahulkade uus poliitiline organisatsioon.

SUDAANI SOTSIALISTLIK LIIT (SSL). 3.—9. jaanuarini 1972. a. Khartumis peetud kongressil asutatud valitsuse organisatsioon. Kongress võttis vastu SSL-i põhikirja ning rahvuslike aktsioonide harta, mis tegelikult kujutab endast SSL-i programmi. Hartas rõhutatakse, et Sudaani kapitalistlik, imperialismiga seotud arengutee oleks vastuvõetamatu riigis hargnevale laialdasele liikumisele sotsiaalsete muutuste nimel, rõhutatakse, et ainult mittekapitalistlik arengutee võib tagada Sudaani tõelise poliitilise ja majanduslik sõltumatuse. Sudaani majanduse ja ühiskonna ümberkujundamise kõige progressiivsemaks vahendiks tunnistab harta «teadusliku sotsialismi, mida rakendatakse Sudaani tegelikkust arvestades». Ühtlasi nenditakse, et 1969. a. mairevolutsioon ei seadnud eesmärgiks «eraomandi hävitamist, — seda toetatakse, et ta võtaks osa üldrahvuslikest jõupingutustest rahvuse kõigi ressursside mobiliseerimisel hoogsaks arenguks».

Hartas deklareeritakse välispoliitikat, mis taotleb «sõprust ja koostööd

vabanemise, progressi, sotsialismi ning rahu nimel võitlevate rahvastega kogu maailmas».

1972. a. lõpul hakati looma SSL-i algorganisatsioone, mille ülesanne, nagu öeldi presidendi dekreedis SSL-i asutamise kohta, on «revolutsiooniline poliitiline juhtimine kohtadel, kõrgemalseisvate organisatsioonide soovituste täitmine, rahvahulkade kasvatamine 1969. a. mairevolutsiooni ja rahvuslike aktsioonide harta põhimõtete vaimus, võitlus ekspluateerimise ja bürokratismiga, organisatsioonis poliitiliselt terve tööõhkkonna loomine, organisatsiooni kõigi liikmete mobiliseerimine rahvusliku ühtsuse tugevdamisele ja sotsialistliku ühiskonna ehitamisele».

SSL-i kõrgeim organ on kongress, mis kutsutakse kokku iga kahe aasta tagant. Kongressidevahelisel ajal juhivad SSL-i tegevust Poliitbüroo (25 liiget) ja Peasekretariaat (14 liiget). Enamik nende liikmeist on tähtsatel riiklikel ametikohtadel.

SSL-i esimees ja peasekretär on Jafaar Mohammed El Nimeiri.

SUDAANI KOMMUNISTLIK PARTEI (SKP). Asutatud 1946. a. Võitleb järjekindlalt töötajate huvide eest. Olles arvamusel, et Sudaan elab läbi rahvuslik-demokraatlikku revolutsiooni, töötas SKP sellest lähtudes välja sotsiaal-majanduslike ümberkujunduste ulatusliku kava, mis on fikseeritud SKP IV kongressil (1967. a. oktoobris) vastuvõetud partei programmis. Esmajärgulise tähtsusega ülesanneteks peavad Sudaani kommunistid agraarreformi läbiviimist, majanduse arengutempo kiirendamist, demokraatlikke ümberkorraldusi riigiaparaadis ja seadusandluses, et rahvahulgad ise võiksid riiki juhtida, sise- ja välispoliitikat efektiivselt kontrollida. SKP tegutseb illegaalselt.

Põranda all jätkavad tegevust Sudaani suured kodanlaste ja mõisnike parteid **«Demokraatlik Unioon»**, (DU), **«Umma»**, ja **«Vennad Muhameedlased»**.

SVAASIMAA

(Svaasimaa Kuningriik)

Asub Lõuna-Aafrikas. Pindala 17 400 km². Rahvaarv 450 000 (1972. a.). Konstitutsiooniline monarhia. Sai sõltumatuse 1968. a. Kuulub Briti Rahvaste Ühendusse. 12. aprillil 1973. a. tühistas Svaasimaa kuningas Sobhuza II põhiseaduse, saatis laiali parlamendi ja keelustas poliitiliste parteide tegevuse. Kogu võimutäius läks kuningale.

NGWANE RAHVUSLIKU VABASTAMISE KONGRESS (NRVK), opositsioonipartei. Asutatud 1962. a. rühma Svaasimaa Progressiivsest Parteist lahkulöönud edumeelsete tegelaste poolt. Seda toetasid linnades ja tööstuspiirkondades haritlased ja töölised.

Oma programmdokumentides püstitas NRVK «rahvusliku, demokraatliku, sotsialistliku ja panaafrikaliku riigi» loomise ülesande. NRVK võitles Imbokodvo Rahvusliku Liikumise rojalistliku poliitika vastu, monarhi võimu, feodaalse ülemkihi ja valgete asukate eesõiguste kärpimise poolt. Pooldas agraarreformi ja maa ümberjagamist.

[1972. a. üldvalimistel sai NRVK 20% häältest ja 3 kohta (24-st) Koosolekute Kojas.]

Kuninga poolt 1973. a. aprillis rakendatud abinõud olid suunatud esmajoones NRVK vastu, kes kujutas endast kasvavat opositsiooni kuningale ja hõimu institutsioonidele. Praegu on NRVK tegevus keelustatud, osa selle liidreid, kaasa arvatud partei president, arreteeritud.

NRVK president oli Ambrose P. Zwane.

IMBOKODVO RAHVUSLIK LIIKUMINE — endine valitsev rojalistlik partei. Seadis ülesandeks rahvahulkade koondamise svaasi rahva traditsioonilise juhi kuningas Sobhuza II ümber. Asutatud 1964. a. aprillis. Esindab hõimujuhtide ja hõimuladviku huve, seda toetavad talupojad.

Partei poliitika taotles monarhistliku valitsussüsteemi ja solidaarsete suhete traditsioonilise sugukondliku struktuuri tugevdamist. Pooldas välismaiste maavaldajate ja väliskapitalistide eesõiguste säilitamist. Välispoliitikas orienteerus tihedatele sidemetele endise emamaa (Inglismaa) ja LAV-i rassirežiimiga, kes mõlemad teda toetasid.

(1972. a. üldvalimistel sai 21 kohta Koosolekute Kojas.)

Partei liider oli prints Makhosini Dlamini (ühtlasi Svaasimaa peaminister).

SVAASIMAA PROGRESSIIVNE PARTEI (SPP). Asutatud 1960. a. 1929. a-st tegutsenud, maa haritlaskonda ühendanud Svaasi Progressiivse Assotsiatsiooni baasil.

Pärast seda, kui arvukas pahempoolne tiib eesotsas A. Zwanega 1962. a. parteist lahkus, nõrgenes SPP mõju märgatavalt.

Partei president oli J. Nquku.

SVAASIMAA ÜHISRINNE. Asutatud 1962. a., pärast Svaasimaa Progressiivse Partei lõhenemist.

Partei liider oli O. M. Mabuza.

TANSAANIA

(Tansaania Ühinenud Vabariik)

Asub Ida-Aafrikas India ookeani rannikul (Tanganjika) ning Sansibari ja Pemba saartel. Pindala 941 600 km². Rahvaarv 14 milj. (1972. a.). Moodustati 1964. a. aprillis endiste Inglise kolooniate Tanganjika ja Sansibari ühinemise teel. (Tanganjika saavutas sõltumatuse 9. detsembril 1961. a., Sansibar sai formaalselt iseseisvaks 1963. a., kuid inglased andsid võimu oma agendile — sultanile. Sultan kukutati 12. jaanuaril 1964. a.). Riigipea on president. Seadusandlik organ — Rahvusassamblee.

Tansaania poliitika on sotsialistliku orientatsiooniga. Natsionaliseeriti (kompensatsiooni maksmisega) kõik välispangad ja kindlustusseltsid, kehtestati riiklik kontroll tööstuse ja kaubanduse üle, toimub talurahva ühendamine kooperatiividesse.

Rahvusvahelisel areenil asub antiimperialistlikul seisukohal, järgib blokivälisuse põhimõtet.

Vastavalt 8. juulil 1965. a. vastuvõetud põhiseadusele tuleb vabariigis kehtestada ühe partei süsteem. Tegelikult on Tansaanias seni kaks valitsevat parteid — Tanganjika Aafriklaste Rahvusliit selle mandriosas ning Afro-Shirazi Partei Sansibari ja Pemba saartel.

TANGANJIKA AAFRIKLASTE RAHVUSLIIT (TAR, algkeelne lühend TANU). Asutatud 1954. a. Nõudis rahvuslikku vabanemist, juhtis rahva võitlust Inglise kolonialistide vastu. TAR on võimul Tanganjika sõltumatuse väljakuulutamisest peale.

TAR-i põhiline programmdokument — Arusha deklaratsioon (1967. a. veebruarist) — kuulutas Tansaania «talupoegade ja tööliste riigiks» ning partei peaeesmärgiks sotsialistliku ühiskonna ehitamise. «Et sotsialismi ehitada ja seda tugevdada,» öeldakse deklaratsioonis, «peavad põhilised tootmisvahendid kuuluma talupoegadele ja töölistele ning olema nende kontrolli all valitsuse ja kooperatiivsete organisatsioonide kaudu.»

TAR on massipartei. Sinna kuulub talupoegi, töölisi, teenistujaid, haritlasi ja väikekodanlasi. TAR-i liikmeksolek on individuaalne, parteisse võetakse vastu 18. eluaastast alates. Assotsieerunud liikmetena kuuluvad TAR-i juurde Tanganjika Tööliste Rahvusliit (TTR), Tanganjika Kooperatiivide Liit (TKL) ja Tanganjika Naisliit (TNL). TAR-il on noortesektsioon (TAR-i Noorteliiga), naiste- ja vanematesektsioon.

TAR-i XVI rahvuslik konverents (24. septembrist — 1. oktoobrini 1973. a.) võttis vastu mitu tähtsat otsust, mis puudutavad majanduse juhtimist, ümberkujundusi põllumajanduses, hariduse ja tervishoiu arendamist. Kinnitati kurss TAR-i juhtiva osa kindlustamisele kõigil elualadel.

Aktiivselt toetab TAR Lõuna-Aafrika rahvaste võitlust koloniaal- ja rassirežiimide vastu.

TAR on üles ehitatud territoriaalsuse ja osalt tootmispõhimõttel. Alg-

organisatsiooniks on rakuke. Ringkondades ja piirkondades tegutsevad vastavatel parteikonverentsidel valitavad täitevkomiteed.

[1975. a. otsustati tähtsamates tööstusettevõtetes ja muudes suuremates majanduslikes koondistes luua parteisekretäride ametikohad.

1975. a. juunis täiendati Tansaania konstitutsiooni punktiga TAR-i juhtivast osast riigis. Rõhutati, et selles kajastub väljakujunenud praktika, mille kohaselt TAR määrab riigi poliitilise kursi ja valitsuse tegevuse pealiini.]

TAR-i juhtivad organid on rahvuslik konverents (kongress), Rahvuslik Täitevkomitee ja Keskkomitee. Kõik Tansaania Ühinenud Vabariigi mandriosast valitud parlamendisaadikud on TAR-i liikmed.

TAR-i president on Julius Nyerere (ühtlasi Tansaania Ühinenud Vabariigi president), asepresident Rashidi Mfaume Kawawa (ühtlasi Tansaania II asepresident ja peaminister).

TAR-i häälekandja ajaleht «Uhuru» («Vabadus») ilmub suahiili keeles.

TAR-il ja NLKP-l on sõbralikud suhted. TAR-i esindajad viibisid NLKP XXIII ja XXIV kongressil, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva, V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel.

AFRO-SHIRAZI PARTEI (ASP). Asutatud 5. veebruaril 1957. a. Aafrika Assotsiatsiooni ja Shirazi Assotsiatsiooni ühinemise tulemusena. Ametlikku programmi ei ole. ASP V kongressil 1972. a. detsembris kinnitatud põhikiri kuulutab partei põhieesmärkideks «sotsialistliku ühiskonna» ehitamise, «võitluse kolonialismi, neokolonialismi ja kapitalismiga», «Aafrika ühtsuse eest ning rahu nimel kogu maailmas».

Afro-Shirazi partei juhtimisel on saartel ellu viidud progressiivseid reforme ning võetud majanduse võtmepositsioonid riigi kontrolli alla.

ASP on kuulutatud Sansibaril ja Pembal peamiseks organisatsiooniks. See ühendab kogu poliitiliselt aktiivset elanikkonda (alates 18. eluaastast), täidab niihästi partei kui ka riigi funktsioone. ASP Rahvuslikku Täitevkomiteesse — riigi saarteosa kõrgeimasse organisse kongressidevahelisel ajal — kuuluvad ASP Keskkomitee ja Revolutsiooninõukogu (valitsus). Ringkondade ja piirkondade parteikomiteede sekretärid on ühteaegu kohaliku administratsiooni juhid. Partei algorganisatsioonid luuakse territoriaalsuse ja osalt tootmispõhimõttel.

ASP ja NLKP suhteid iseloomustavad sõbralikud kontaktid. ASP esindajad viibisid NLKP XXIII ja XXIV kongressil. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva ja V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva pidustustel.

ASP president on Aboud Jumbe (ühtlasi Tansaania I asepresident ja Sansibari president), peasekretär Tabit Kombo.

ASP häälekandja — ajaleht «Kweupe» («Koidik»).

TOGO

(Togo Vabariik)

Asub Lääne-Aafrikas. Pindala 56 600 km². Rahvaarv 2,1 milj. (1972. a.). Sõltumatuks kuulutati 1960. a.

Pärast 1967. a. jaanuaris toimunud sõjaväelist riigipööret tuli Togos (1967. a. aprillis) võimule kolonel, nüüd kindral Etienne Gnassingbe Eyadema. Parlament saadeti laiali, põhiseadus peatati, seadusandlik ja täidesaatev võim koondati president Eyadema ning tema juhitud valitsuse kätte. Kõik varem tegutsenud poliitilised parteid saadeti laiali.

Togo valitsus pooldab riigi arendamist eraettevõtluse ja väliskapitali kaasahaaramise teel, eelistab sidemeid lääneriikidega.

TOGO RAHVA ÜHENDUS (TRÜ). Riigi valitsev ja ainus partei. Asutatud 1969. a. novembris. Liikmeskonda kuulub talupoegi, ametnikke, haritlasi, kesk- ja suurkodanlasi. TRÜ on end kuulutanud «hulkade ja eliidi parteiks».

Partei I, asutav kongress võttis vastu TRÜ põhikirja ning programmi. Partei taotleb rahvusliku ühtsuse ja solidaarsuse tugevdamist, peab oma ülesandeks «majanduse, rahanduse ja administratsiooni fundamentaalset ümberkorraldamist; haridus-, sotsiaal- ja kultuuripoliitika uut käsitust; välispoliitika realistlikku orientatsiooni». TRÜ pooldab majanduse arendamist eriettevõtluse alusel, industrialiseerimist ning väikeste ja keskmiste ettevõtete rajamist, rahvuslike ettevõtjate toetamist, põllumajanduse ekstensiivset arendamist. TRÜ on teatanud, et ta mõistab hukka kolonialismi ja rassismi, toetab Aafrika vabastusliikumisi, Aafrika Ühtsuse Organisatsiooni ja regionaalsete organisatsioonide tegevust.

TRÜ kõrgemad organid on kongress, seal valitav Keskkomitee ja Poliitbüroo. Algorganisatsioonid luuakse territoriaalsuse põhimõttel.

TRÜ rahvuslik esimees on Etienne G. Eyadéma.

TŠAAD

(Tšaadi Vabariik)

Asub Kesk-Aafrika kontinentaalses osas. Pindala 1 284 000 km². Rahvaarv 3,8 miljonit (1972. a.). Sõltumatuks kuulutatud 1960. a.

[Kuni 1975. a.-ni oli Tšaad ühepartei liline parlamentaarne riik. Riigipeaks ja valitsusjuhiks oli sõltumatuks kuulutamisest peale President Fr. Tombalbaye. Kõrgeimaks seadusandlikuks organiks Rahvuskogu.

13. aprillil 1975 toimus Tšaadis sõjaväeline riigipööre. President tapeti, konstitutsiooni kehtivus seisatati, keelati valitsuse, parlamendi ja teiste parlamentaarsete institutsioonide tegevus. Võim riigis läks 15. aprillil 1975. loodud 9-liikmelise Kõrgema Sõjanõukogu kätte, mille esimeheks valiti brigaadikindral Félix Malloum. Viimane teatas, et Tšaad on «ilmalik blokiväline riik, mis austab Inimõiguste deklaratsiooni». Uus juhtkond lubas Tšaadi rahvuslikku uuestisündi. Majanduse vallas otsustati ellu viima hakata ranget kokkuhoiurežiimi, et teha lõpp vaesusele ja saada üle põua tekitatud katastroofilisest olukorrast.

Teatati kavatsusest afrikaniseerida kaadrid (senini oli Tšaad tihedais sidemeis endise koloniaalisanda Prantsusmaaga). Vabastati poliitvangid ja kutsuti koju tagasi poliitilistel põhjustel emigratsioonis viibivad Tšaadi kodanikud.]

KULTUURI- JA SOTSIAALSE REVOLUTSIOONI RAHVUSLIK LIIKUMINE. Enne 1975. a. riigipööret ainulubatud valitsev partei. Pärast seda keelatud. Majanduses võttis kursi segasektori arendamisele. Viis läbi nn. kultuurirevolutsiooni. Vanade Aafrika tavade elustamise kõrval arendas kolonialismiperioodist pärit isiku- ja kohanimede muutmist.

[1975. a. võimu haaranud sõjaväelased süüdistasid koos valitsusega ka senist juhtivat parteid majanduse laostamises ja Tšaadi põhjaosas elavate muhameedlike hõimude diskrimineerimises.]

TŠAADI RAHVUSLIKU VABASTAMISE RINNE (TRVR, algkeelne lühend FROLINA). Poliitiline ja sõjaline organisatsioon. Tegutses Tombalbaye režiimi vastu 1966. a-st. Püüdis organiseerida relvastatud võitlust, kasutas selleks Põhja-Tšaadi muhameedlike hõimude separatistlikke tendentse. Baseerus välismaal.

[Kuigi pärast 1975. a. riigipööret võtsid uued võimud kursi põhjapoolsete hõimude diskrimineerimise ilminguile lõputegemiseks ja deklareerisid, et enam pole mingit alust verevalamise jätkamiseks Tšaadis, ei kiirustanud FROLINA ja teised endise valitsuse suhtes opositsioonilised grupid oma tegevust lõpetama ja sõjaväevalitsusega läbirääkimisi alustama.]

Liider Abba Sidika.

TUNEESIA

(Tuneesia Vabariik)

Asub Põhja-Aafrikas. Pindala 164 000 km². Rahvaarv 5,4 milj. (1973. a.). Endine Prantsuse protektoraat

Tuneesia sai sõltumatuse 1956. a. Monarhia kukutati ja vabariik kuulutati välja 1957. a. Seadusandlikku võimu teostab Rahvuskogu. Vabariigi eesotsas seisab president, valitsus on tema ees vastutav.

Sisepoliitikas rajatakse rahvuslikku majandust ja arendatakse rahvuslikku kultuuri nn. destuurse sotsialismi põhimõtetel. Välispoliitikas taotletakse blokivälisust, sõjalistest paktidest eemalejäämist.

SOTSIALISTLIK DESTUURPARTEI (SDP). Valitsev ja ainus legaalne partei. Asutatud 1934. a. Destuurpartei lõhenemise tagajärjel. Prantsuse protektoraadi ajastul juhtis SDP tuneesia rahva võitlust rahvusliku sõltumatuse eest ning etendas tähtsat osa koloniaalrežiimi likvideerimisel. Praegu suunab ja kontrollib SDP oma organisatsioonide kaudu kohtadel kogu Tuneesia poliitilist elu, avaldab mõju poliitilistele massiorganisatsioonidele ja ametiühingutele. Partei tuumiku, selle juhtiva kaadri ja aparaadi moodustab rahvuslik kodanlik haritlaskond. Enamik SDP liikmeid on linna väike- ja keskkodanlased, talupojad ja natsionalistlikult meelestatud töölised.

SDP ametlik doktriin on «destuurne sotsialism», mille põhiteesid sõnastati partei VII kongressil 1964. a. Kongress kuulutas sotsialismi ehitamise Tuneesias partei lõppeesmärgiks. «Destuurse sotsialismi» kontseptsioon kätkeb endas rahvaühtsust, klassivõitluse eitamist, elanikkonna kõigi kihtide harmooniat ja koostööd üldise hüveolu nimel, eraomanduses olevat tootmisvahendite ühiskondlikku funktsiooni jne. SDP-s on erinevaid ideelisi voolusid ja suundi, sealhulgas ka pahempoolseid.

Iseseisva arengu perioodil, 1969. a-ni astuti Tuneesias SDP juhtimisel progressiivseid samme väliskapitali natsionaliseerimiseks, riikliku sektori loomiseks tööstuses ja kooperatiivse sektori rajamiseks põllumajanduses. Kuid riigi edasise arengutee küsimustes jäid SDP juhtkonnas 1969. a. peale parempoolsed jõud. Algas järkjärguline lahtiütlemine progressiivsete sotsiaalmajanduslike ümberkujunduste poliitikast. «Destuurse sotsialismi» majanduslikku teesi, mille kohaselt Tuneesia majanduses peavad kõrvuti eksisteerima riiklik, kooperatiivne ja erasektor, hakati tõlgendama viimase kasuks. Põllumajanduse koopereerimine lõpetati, paljud varem loodud kooperatiivid saadeti laiali, riigi ja riikliku sektori osatähtsust majanduses piirati.

SDP VIII kongress (1971. a. oktoobris) kinnitas partei poliitikas toimunud muutusi ning kuulutas välja eelisorientatsiooni eraettevõtluse arendamisele tööstuses ja põllumajanduses, välismaise riikliku ja erakapitali sisseveo.

Välispoliitikas pooldas VIII kongress Lähis-Ida konflikti reguleerimist, silmas pidades Palestiina araabia rahva seaduslikke huve.

Põhikirja järgi peetakse rahvuslikku kongressi partei kõrgeimaks instantsiks. See kutsutakse kokku üks kord nelja aasta jooksul. SDP-s on kaks liikmeksoleku moodust: toetajaliikmed ja aktiivliikmed. SDP toetajaliige on kohustatud andma vande, austama partei põhimõtteid, viima ellu partei otsuseid ja maksma liikmemakse. SDP aktiivliikmeid võetakse vastu toetajaliikmete hulgast. Selleks on vaja vähemalt kolm aastat tegutseda SDP algorganisatsioonis ja näidata end parteitöös.

SDP-sse kuulub 380 000 toetajaliiget ja 40 000 aktiivliiget (1973. a.).

SDP esimees on Habib Ben Ali Bourguiba (ühtlasi vabariigi president). Esimehel on laialdased volitused: ta töötab välja SDP poliitika, juhatab Keskkomitee ja Poliitbüroo istungeid, määrab ametisse peasekretäri ja tema asetäitjad, juhib kõigi organite tegevust.

SDP peasekretär on Hédi Nouira (ühtlasi Tuneesia peaminister).

[SDP IX kongress 1974. a. augustis otsustas, et partei peasekretär peab ühtlasi olema Tuneesia president. H. Bourguiba kinnitati mõlemale ametikohale eluks ajaks. (1974. a. novembris viidi siiski läbi presidendivalimised, kus ainsana kandideerinud Bourguiba tagasi valiti). Ühtlasi otsustati, et Bourguiba äraolekul täidab mõlemat funktsiooni SDP peasekretär ja peaminister H. Nouira.]

Partei häälekandjad — ajalehed «Al-Amal» («Lootus») araabia keeles ja «L'Action» («Aktsioon») prantsuse keeles.

TUNEESIA KOMMUNISTLIK PARTEI (TKP). Asutatud 1939. a. mais Tuneesias 1920. a-st tegutsenud, Prantsuse Kommunistlikku Parteisse kuulunud kommunistlike rühmituste baasil.

Tuneesia kommunistid on palju ära teinud marksismi levitamiseks oma kodumaal, aktiivselt ja järjekindlalt ellu viinud rahvusliku vabastuse ja proletaarse internatsionalismi ideid, osa võtnud tuneesia rahva rahvuslikust vabastusvõitlusest. Teise maailmasõja aastail seisis TKP tuneesia patriootide antifašistliku võitluse eesotsas, Itaalia—Saksa okupatsiooni perioodil juhtis tuneesia rahva vastupanuliikumist. Noil aastail said paljud partei juhid ja aktivistid surma või heideti vanglasse.

Pärast Tuneesia vabastamist okupatsioonist 1943. a. tuli TKP põranda alt välja ning tegutses 1952. a-ni legaalselt. Kolonialistide repressioonide tulemusena kommunistide vastu 1952 a. partei nõrgenes, liiati hindas ta ebaõigesti rahva relvastatud võitluse olemust a. 1952—1954 ega võtnud sellest osa. 1954. a. juulist tegutses TKP taas legaalselt. Ta etendas märkimisväärset osa rahva hulgalistes väljaastumistes protektoraadirežiimi kukutamise nimel. Pänast seda, kui Tuneesia saavutas sõltumatuse, taotles TKP ühiskondliku elu demokratiseerimist, agraarreformi läbiviimist ja rahva elatustaseme tõstmist.

TKP V ja VI kongressil (1956. ja 1957. a.) tehti kokkuvõtteid rahva võitlusest Tuneesia rahvusliku iseseisvuse nimel, analüüsiti kriitiliselt kõigi patriootlike jõudude tegevust. Võeti vastu partei uus programm «Tuneesia tee sotsialismile». TKP VII kongress (1962. a. märtsis) oma otsuses toetas valitsuse progressiivseid abinõusid Tuneesia suveräänsuse ja sõltumatuse kindlustamiseks, majanduses riikliku sektori loomiseks, monopolistliku väliskapitali piinamiseks ning selle järkjärguliseks väljatõrjumiseks. Samuti toetasid Tuneesia kommunistid valitseva SDP välispoliitilist kurssi täielikule sõltumatusele, võitlusele imperialismi ja neokolonialismi vastu, igakülgsete sõbralike suhete arendamisele sotsialistlike riikidega.

1963. a. jaanuaris Tuneesia Kommunistlik Partei ja tema häälekandja «Al-Talia» («Avangard») keelustati, mitmeid TKP juhte represseeriti. Praegu tegutseb TKP illegaalselt. Toetades Sotsialistliku Destuurpartei abinõusid, mis on kooskõlas tuneesia töötava rahva huvidega, kritiseerib TKP ühtlasi valitsevate ringkondade ebajärjekindlat sise- ja välispoliitikat, nende loobumist progressiivsetest sotsiaal-majanduslikest ümberkujundustest pärast 1969. a-t.

TKP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a. TKP delegatsioon viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

TKP VII kongressil valitud partei Keskkomitee koosneb 12, Poliitbüroo 6 liikmest.

TKP Keskkomitee esimene sekretär on Mohammed El-Nafaa.

UGANDA

(Uganda Vabariik)

Asub Ida-Aafrikas. Pindala 236 000 km². Rahvaarv 10,5 milj. (1972. a.). Poliitilise sõltumatuse sai 1962. a. 1967. a. võeti vastu põhiseadus, mis kuulutas Uganda presidentliku valitsemisvormiga vabariigiks. Põhiseaduse järgi kuulus seadusandlik võim ühekojalisele parlamendile. Valitsev partei oli Uganda Rahvakongress (URK), selle presidendiks ühtlasi vabariigi president Apollo Milton Obote.

25. jaanuaril 1971. a. toimus Ugandas sõjaväeline riigipööre, võimule tuli valitsus eesotsas kindral Idi Aminiga, kes võttis endale presidendi, pea- ja kaitseministri ning relvajõudude ülemjuhataja funktsioonid. Peatati 1967. a. põhiseadus, saadeti laiali parlament, keelustati URK, partei «Kabaka Yekka!» («Ainult kuningas!»), Demo-

kraatlik Partei, Uganda Ametiühingute Kongress ning kõik muud poliitilised ja ühiskondlikud organisatsioonid.

Amini juhitav valitsus taotleb plaanilise segamajanduse arendamist, äri-, poliitika-, sotsiaalse ja kultuurielu ugandastamist. Välispoliitikas teostab valitsus blokivälisuse põhimõtet, mõistab hukka imperialismi, kolonialismi, neokolonialismi ja rassismi, pooldab sõbralike sidemete laiendamist Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistlike riikidega.

ÜLEM-VOLTA

(Ülem-Volta Vabariik)

Asub Lääne-Aafrikas. Pindala 274 200 km². Rahvaarv 5,6 milj. (1972. a.). Sõltumatuks sai 1960. a. Ülem-Volta säilitab tihedaid sidemeid endise emamaa — Prantsusmaaga, ergutab eraettevõtlust ja meelitab ligi väliskapitali, millel praegu on valitsev seisund vabariigi majanduses.

1966. a. jaanuaris pandi toime riigipööre ning võimule tulid sõjaväelased. Uus valitsus rakendas abinõusid tööstuse ja põllumajanduse olukorra parandamiseks. Ühteaegu keelustati 1969. a. novembrini kõigi poliitiliste organisatsioonide tegevus. 1970. a. taastati Ülem-Voltas mitmepartei süsteem ja korraldati parlamendivalimised. Võimul olevas nn. üleminekuvalitsuses moodustavad kolmandiku sõjaväelased. 1970. a. põhiseaduse järgi saab riigi presidendiks kõrgeima auastmega ohvitser. Praegu on sellel kohal kindral Sangoulé Lamizana.[1]

Ülem-Volta kuulub kõigisse peamistesse Aafrika regionaalsetesse organisatsioonidesse. Valitsus seab sisse diplomaatilisi suhteid sotsialistlike riikidega.

VOLTA DEMOKRAATLIK LIIT (VDL). Asutatud 1958. a. Aafrika Demokraatliku Koondise kohaliku sektsiooni baasil (tekkinud 1947. a.). Kõige mõjukam kodanlik-natsionalistlik partei. 1966. a-ni, kui võimu haarasid sõjaväelased ja keelasid poliitilise tegevuse, ainus legaalne partei.

1969. a. VDL taasalustas oma tegevust ja juba 1970. a. parlamendivalimistel võitis enamiku kohti (37 57-st). Partei esindajad kuuluvad koalitsioonivalitsusse kõrvuti sõjaväelastega.

Välispoliitikas püüab VDL-i juhtkond tugevdada suhteid lääneriikidega, kuid pooldab samal ajal Aafrika maade seisukohtade konsolideerumist.

VDL-i esimees on Gerard Kango Ouedraogo (1974. a. veebruarini ühtlasi Ülem-Volta Vabariigi peaminister). Peasekretär — Joseph Ouedraogo.

RAHVUSLIKU VABANEMISE LIIKUMINE (RVL), algkeelne lühend MLN). Asutatud 1958. a. kohaliku haritlaskonna esindajate poolt. Taotleb Ülem-Volta majanduslikku sõltumatust ja nõuab mõningaid demokraatlikke ümberkujundusi. MLN-i üks taotlusi oli parlamentaarse valitsemissüsteemi taastamine. Partei liikmeid kuulub koalitsioonivalitsusse. Parlamendis on MLN-il 6 saadikut.

Peasekretär — Joseph Ki-Zerbo, nimekas ühiskonnategelane ja silmapaistev Aafrika ajaloolane. Poliitiline sekretär — Pierre Damiba.

AAFRIKA ÜMBERKORRALDUSTE PARTEI (AÜKP). Asutatud 1958. a. Kodanlik-natsionalistlik partei. Parlamendis on AÜKP-l 12 kohta, tema esindajad kuuluvad valitsusse.

Veel tegutsevad Ülem-Voltas **Rahvaaktsiooni Grupp** (asutatud 1966. a., pärast rühma isikute lahkumist Volta Demokraatlikult Liidust); **Volta Töötajate Partei; Rahvuslike Ümberkorralduste Partei** ja **Uue Volta Vabariigi Liit** (asutatud 1970. a.).

8. veebruaril 1974. a. saatis Ülem-Volta president Sengoule Lamizana laiali valitsuse ja Rahvuskogu, peatas põhiseaduse kehtivuse ning asus ise rahvusliku taassünni valitsuse etteotsa (viimane koosneb sõjaväelastest ja tsiviilisikutest).

---

[1] 1974. a. keelustati jällegi kõik poliitilised parteid ja tehti mõningaid muudatusi valitsemissüsteemis. — *Toim.*

AMEERIKA

AMEERIKA ÜHENDRIIGID

Kapitalistliku maailma võimsaim riik. Pindala 9,4 milj. km². Rahvaarv 210,2 milj. (1973. a.). USA-l on hästi arenenud tööstus ja põllumajandus, silmapaistev sõjaline potentsiaal, kõrgetasemelised teadus ja tehnika ning kultuur.

Ameerika Ühendriikide välispoliitikat iseloomustab valitsevate ringkondade püüd kaitsta kapitalistlikku süsteemi maailma mastaabis, tugevdada sõjalis-poliitilisi blokke ning liite, vastu tegutseda rahvaste vabastus- ja revolutsioonilistele liikumistele. Ühtlasi — maailma jõutasakaalu muutudes sotsialismi kasuks, kapitalistliku süsteemi vastuolude ja raskuste süvenedes on Ameerika Ühendriikide valitsevad klassid viimasel ajal üha enam sunnitud arvestama reaalset olukorda, lahti ütlema külma sõja dogmadest, koos NSV Liiduga astuma samme rahvusvahelise pinevuse lõdvendamiseks, tuumasõja ohu vähendamiseks, Nõukogude—Ameerika suhete arendamiseks.

Ameerika Ühendriikide poliitilise struktuuri iseloomustav eripära on nn. kahe partei süsteem. Sellesse süsteemi kuuluvad kaks kodanlikku parteid — Vabariiklik ja Demokraatlik. Teineteist võimul vahetades on nende käes riigi poliitilise elu valitsevad positsioonid. Kahe partei süsteemi abil üritavad USA valitsevad ringkonnad säilitada kogu võimutäiust. Vabariikliku ja Demokraatliku partei vahel käib küll äge võitlus, kuid tegelikkuses põhimõttelisi poliitilisi lahkhelisid ei ole. Peamine poliitiline rajajoon Ameerika Ühendriikides ei kulge Vabariikliku ja Demokraatliku partei vahel, vaid neis endis. Näiteks on vabariiklaste parem tiib oma poliitiliselt orientatsioonilt märgatavalt lähem Lõunaosariikide blokile — demokraatidele — kui muudele rühmitustele omaenda parteis.

DEMOKRAATLIKU PARTEI (DP) asutasid 1828. a. orjanduse pooldajad. Üks kahest USA monopolistliku kapitali parteist. 19. sajandi esimesel poolel esindas Lõuna istanduseomanike ja osa Põhja kaubandus- ning pangaringkondade huve.

Praegu kajastab USA monopolistliku kapitali taotlusi. Parteil on suurem mõju 11 lõunaosariigis, samuti suurtes tööstus- ja kultuurikeskustes (New York, Chicago, Detroit, Los Angeles, Pittsburg, Boston, Philadelphia, San Francisco jne.). DP-d toetavad mitmed suurfirmad, pangad ja katoliku kirik. Lõunaosariikide konservatiivsed ringkonnad moodustavad partei parempoolse tiiva. Traditsiooniliselt toetavad DP-d ametiühingud, väike- ja keskkodanluse mõningad kihid, osa töölisi ja farmereid, liberaalselt meelestatud haritlaskonna esindajad, neegrid, juudi rahvusest elanikkond, katoliiklased jt.

Partei poliitikat iseloomustab kalduvus reformismile ja sotsiaalsele manööverdamisele, kodanliku riigi hoobade maksimaalsele kasutamisele kapitalistliku ühiskonnakorra tugevdamiseks. Franklin D. Roosevelti presidendiks olles (1933—1945) hoogustus DP tegevus mõnevõrra tänu «uue kursi» poliitikale, parteid hakkasid toetama elanikkonna vähem jõukad grupid. F. D. Roosevelti ajal seati sisse diplomaatilised suhted NSV Liiduga.

Pärast F. D. Roosevelti surma võttis Harry S. Trumani valitsus kursi rahvusvahelise olukorra teravdamisele ja sõjaliste blokkide loomisele. Päästeti valla imperialistlike jõudude sõda korea rahva vastu. Sisepoliitikas arendati pealetungi kodaniku- ja demokraatlikele vabadustele, jälitati progressiivseid organisatsioone ning nende juhte. See ebapopulaarne poliitika tingis Demokraatliku Partei kandidaadi kaotuse 1952. a. presidendivalimistel.

Ameerika Ühendriikide president John F. Kennedy (1961—1963) püstitas

sotsiaal-majanduslike reformide ulatusliku programmi, mis läks ajalukku «uute horisontide» nimetuse all. J. F. Kennedy valitsus kirjutas 1963. a. augustis alla Moskva lepingule tuumarelvakatsetuste keelustamise kohta kolmes keskkonnas.

Rahvuslikul kongressil 1964. a. võttis DP vastu valimiseelse programmi, kus vastukaaluks vabariiklaste kandidaadi B. Goldwateri avantüristlikule platvormile lubati ameerika rahvale majanduslikku kasvu ja rahupoliitikat. Nimelt sellega oli seletatav Lyndon B. Johnsoni veenev valimisvõit. Paraku asus L. B. Johnsoni valitsus eskaleerima USA sõjalist sekkumist Vietnamis. L. B. Johnsoni esitatud ja laialt reklaamitud Ameerika Ühendriikides nn. suure ühiskonna rajamise programm nurjus. 1968. a. valimiskampaania alguseks süvenes Demokraatlikus Parteis konservatiivide ja mõõdukate liberaalide lõhe. 1968. a. presidendivalimistel DP kandidaat kaotas.

1972. a. presidendivalimisteks valmistudes suutsid senaator G. McGoverni ümber koondunud mõõdukalt liberaalsed rühmitused ahistada konservatiivse parteiladviku positsioone, saavutasid partei kongresside korraldamise ja delegaatide valimise demokraatlikuma protseduuri. 1972. a. juulis kinnitas partei rahvuslik kongress G. McGoverni presidendikandidaadiks. Kuid G. McGovern jäi kaotajaks, tingituna partei sisemistest raskustest, sügavast lõhest demokraatide mõõdukalt liberaalse ja konservatiivse tiiva vahel, valimisplatvormi ebajärjekindlusest. Kummati säilitas partei enamuse USA Kongressi Senatis ja Esindajatekojas, samuti jäi talle enamik kubernerikohti. Pärast 1972. a. valimisi täheldati DP juhtkonnas konservatiivsete ja tsentralistlike jõudude positsioonide taastumist.

DP-l ei ole alalist poliitilist programmi. Üksnes presidendivalimiste perioodil kuulutab ta välja valimiseelse platvormi. Parteil ei ole ka alalist liikmeskonda. DP liikmeteks loetakse neid, kes valimistel hääletavad partei kandidaatide poolt. Tegelikult esindab parteid parteiaparaat. DP organisatsioonid asuvad osariikides, linnades, piirkondades jne. Nende peamine ülesanne on tagada valijate häälte enamus valimistel.

DP kõrgeim organ — rahvuslik kongress — kutsutakse kokku üldvalimiste aastal presidendi- ja asepresidendikandidaadi esitamiseks ning valimisplatvormi heakskiitmiseks. Jooksvaid asju ajab Rahvuslik Komitee, kelle ülesannete hulka kuulub kohalike parteiorganisatsioonide tegevuse koordineerimine, valimisplatvormi projektide koostamine, raha hankimine, propaganda- ja informatsioonimaterjalide väljaandmine, kongresside ettevalmistamine jne.

[1974. a. vahevalimistel DP tugevdas oma positsiooni kongressis veelgi, viies oma deputaatide arvu senatis 58-lt 61-le ja esindajatekojas 242-lt 290-le. 1974. a. detsembris toimus esmakordselt partei ajaloos DP kongress valimistevahelisel perioodil. Sellel võeti vastu põhikiri, mida parteil varem polnud. Partei liberaalse tiiva püüded viia sel kombel partei praktikasse mõned uued jooned, sealhulgas alaline liikmeskond koos liikmepiletitega, ei kandnud vilja. Otsustati säilitada ka endine praktika kutsuda kongressid kokku vaid presidendivalimiste eel. Partei lihtliikmete nõudel seoses majandusliku depressiooniga võeti vastu majandusprogramm. Uduses vormis nähakse selles ette mõningaid abinõusid elanikkonna vaesemate kihtide olukorra parandamiseks.]

Rahvuskomitee esimees on Robert Strauss. Demokraatliku Partei liidrid kongressis M. Mansfield ja C. Alberts.

Demokraatliku partei embleem on eesel.

AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE KOMMUNISTLIK PARTEI (AÜKP). Asutatud 1919. a. septembris Chicagos. Ameerika töölisklassi poliitiline organisatsioon, võitleb ameerika töötajate poliitiliste ja sotsiaal-majanduslike põhihõvide, neegrite täieliku võrdõiguslikkuse ja vabaduse, rahva kõigi progressiivsete jõudude ühteliitmise eest monopolide ülevõimu vastu. Kommunistid on USA militariseerimise ja sõjaohu vastu, pooldavad rahumeelse kooseksisteerimise poliitikat, sõbralikke suhteid kõigi rahvaste, sealhulgas Ameerika Ühendriikide ja NSV Liidu rahvaste vahel. Rahvusvahelises tegevuses kaitseb USA Kommunistlik Partei kindlalt marksismi-leninismi ja proletaarse internatsionalismi põhimõtteid, toetab rahvusvahelise kommunistliku ja töölisliikumise ühtsust.

Reaktsioon on Kommunistlikku Parteid tema tegevuse esimestest päevadest peale taga kiusanud ja represseerinud. 1940-ndate aastate algul, makartismi õitseajal andsid USA Kongress ja osariikide seadusandlikud kogud välja mitu antikommunistlikku seadust, mille eesmärk oli kuulutada partei väljaspool seadust olevaks.

1950. a. vastuvõetud sisemise julgeoleku seadus (McCarrani seadus) kohustas Kommunistliku Partei liikmeid registreeruma Ameerika Ühendriikide justiitsministeeriumis kui «välisriigi agente». Kommunistliku Partei paljud juhid (Eugene Dennis, Henry Winston, Gus Hall jt.) anti kohtu alla ning mõisteti pikemaks ajaks vangi. USA Kommunistliku Partei kohtulik jälitamine McCarrani seaduse põhjal lõpetati alles 1960-ndail aastail.

Ameerika Ühendriikide kommunistidel on tulnud võidelda iga liiki parem- ja pahempoolsete kallaklastega. 1944. a. mais läks oportunistidel korda partei laialisaadetuks kuulutada ning asendada see parteitu «Kommunistliku Poliitilise Assotsiatsiooniga». USA kommunistid taastasid oma partei 1945. a.

Aastail 1956—1957 ilmnes seal uuesti parempoolne, revisionistlik kallak. Kuid partei suutis revisionistid ideeliselt purustada ja oma ühtsust tugevdada. Viimastel aastatel võitleb AÜ KP mitmesuguste mauistlike, trotskistlike ja ultrapahempoolsete rühmitustega.

Ameerika Ühendriikide Kommunistliku Partei XIX kongressil (1969. a. mais) võeti vastu partei programm. Selles analüüsitakse marksismi-leninismi seisukohalt USA-s toimunud ja toimuvaid majanduslikke, poliitilisi ning sotsiaalseid protsesse ja muudatusi, kavandatakse partei taktika ja strateegia võitluses ameerika ühiskonna ümberehitamise eest sotsialismi alusel. Ameerika Ühendriikide Kommunistliku Partei XX kongress (1972. a. veebruaris) kiitis heaks partei platvormi 1972. a. valimistel. Platvorm kätkes endas põhjalike sotsiaal-majanduslike ümberkujunduste programmi ameerika rahva huvides.

Viimastel aastatel on USA Kommunistlik Partei tunduvalt tugevdanud oma positsioone üldrahvuslikus mastaabis ning asunud energilisemalt tegutsema poliitilise, sotsiaal-majanduslikku ja ideoloogilise elu kõigis suundades. Kommunistlik Partei võttis osa 1972. a. valimiskampaaniast, saavutas oma presidendi- (USA Kommunistliku Partei peasekretär Gus Hall) ja asepresidendikandidaadi (noorsoo kommunistliku organisatsiooni Noorte Tööliste Vabastusliit liidri Jarvys Tyneri) ametliku lülitamise valimisbülletäänidesse 13 osariigis ning pealinna Kolumbia valimisringkonnas.

[AÜKP XXI kongressil 1975. a. juunis konstateeriti partei mõju edasist kasvu. Püstitati ülesanne seada 1976. a. valimistel oma kandidaadid üles kõigis osariikides. Sisepoliitiliseks põhiülesandeks loeti monopolide inflatsioonipoliitikavastase rahvakoalitsiooni loomist, milleks rahvusvaheline pingelõdvendus on loonud paremad tingimused. Avaldati täit tunnustust NLKP rahupoliitikale, kiideti heaks Nõukogude Liidu — Ameerika Ühendriikide tippkohtumiste tulemused.]

Ameerika Ühendriikide Kommunistliku Partei delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelisest nõupidamisest 1969. a., viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

USA Kommunistlik Partei on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Algorganisatsioone nimetatakse parteirakukesteks. Neid luuakse linnades, ettevõtetes, tööstusharudes jne. On olemas osariikide parteiorganisatsioone. Kõrgeim organ — iga kahe aasta järel kokkukutsutav rahvuslik kongress, kongressidevahelisel perioodil Keskkomitee (60 liiget) ja Rahvuslik Nõukogu (120 liiget).

Rahvuslik esimees — Henry Winston. Peasekretär — Gus Hall.

Teoreetiline häälekandja — ajakiri «Political Affairs» («Poliitika Küsimused»).

VABARIIKLIK PARTEI (VP). Asutatud 1854. a. Loomise ajal ühendas Ameerika kapitalistliku arengutee pooldajaid. Esindas Põhja tööstuskodanluse huve. Käesoleval ajal üks kahest monopolistliku kapitali parteist.

President A. Lincolni ajal võimul olles püstitas VP hulgaliselt progressiivseid loosungeid. Pooldades agraarreformi läbiviimist ja orjanduse piiramist, muutus VP populaarseks ja mõjukaks, eriti töölisklassi ning farmerite seas.

H. Hooveri vabariiklik valitsus (1929—1933) kuulutas 1924. a. alanud nn. prosperity (USA kapitalistliku majanduse suhtelise, osalise tõusu perioodi) pikaajaliseks. Kuid 1929. a. puhkes Ameerika Ühendriikides ränk majanduskriis. 1932. a. valimistel VP kaotas.

VP on tihedalt seotud tööstus- ja finantskapitali ladvikuga. Teda toetavad suurettevõtjad, -pankurid ja -farmerid, väikelinnade ja asulate elanikud, osa väikeomanikke. Partei poliitilist platvormi iseloomustab suurmonopolide huvide kaitsmine, võitlus töölis- ja progressiivse liikumisega. VP on traditsiooniliselt pooldanud «vabaettevõtlust», osariikide õiguste laiendamist, valitsemiskulude kärpimist, föderaalvõimude sotsiaalse tegevuse piiramist jne.

VP saavutas võidu 1952. a. presidendivalimistel. Võidu üks põhjusi oli, et partei kandidaat D. Eisenhower lubas presidendiks saades lõpetada USA sõja korea rahva vastu. D. Eisenhoweri valitsus (1953—1961) ajas «jõupoliitikat», tegeles võidurelvastumisega, klopsis kokku sõjalisi blokke, võitles rahvaste vabastusliikumistega. 1964. a valimiskampaanias läks ülekaal Vabariiklikus Parteis konservatiivsele tiivale eesotsas senaator B. Goldwateriga. Kuid pärast viimase kaotust valimistel õnnestus VP «mõõdukamal» tiival B. Goldwater ja tema poolehoidjad partei juhtkonnast välja tõrjuda.

Kasutades L. Johnsoni valitsuse sise- ja välispoliitika nurjumisi, tugevdasid vabariiklased a. 1965—1968 tunduvalt oma positsioone.

[1969. aastast on USA presidentideks taas olnud vabariiklased, algul R. Nixon, 1974. a. augustist G. Ford, kuigi Kongressis on enamus kogu selle aja jooksul olnud demokraatidel.]

1960-ndate aastate lõpust hakkas VP juhtkond loobuma vabariiklaste vanadest dogmadest, ulatuslikumalt kasutama riigi reguleerivat osa Ühendriikide sotsiaal-majandusliku elu võtmelülides. Välispoliitikas hindas R. Nixoni juhitud VP valitsus realistlikult rahvusvahelist olukorda ja jõudude suhet maailmas, asus koos NSV Liiduga rakendama abinõusid rahvusvahelise pinevuse lõdvendamiseks, tuumasõja ohu vähendamiseks, Ameerika—Nõukogude kahepoolsete suhete arendamiseks.

[1972. a. peale on toimunud rida Nõukogude Liidu — USA tippkohtumisi, on sõlmitud tähtsaid leppeid, mis on viinud Nõukogude—Ameerika suhete paranemisele ja kaasa aidanud rahvusvahelise pinge lõdvenemisele.

Mitmel sisepoliitilisel põhjusel vähenes VP osakaal 1974. a. vahevalimistel Kongressis veelgi: tema deputaatide arv Senatis kahanes 42-lt 39-le ja Esindajatekojas 193-lt 145-le.

R. Reagoni juhitud VP parempoolne tiib kogunes 1975. a. veebruaris eraldi konverentsile, kuid VP-st eraldumise suhtes kokkuleppele ei jõudnud.]

VP-l ei ole ei kindlat poliitilist programmi ega kindlat liikmeskonda. Parteisse kuuluvust määrab hääletamine valimistel. Tegelikult koosneb VP ainult paljuharulisest ja hästiorganiseeritud parteiaparaadist. Linnade, piir- ja ringkondade ning osariikide parteiorganisatsioonide peamine ülesanne on tagada maksimaalne arv hääli valimistel.

Kõrgeim organ — rahvuslik kongress. See kutsutakse kokku valimiste aastal eesmärgiga esitada presidendi- ja asepresidendikandidaat, samuti kinnitada valimisplatvorm. Partei tegevust juhib Rahvuslik Komitee, kes valib enda hulgast Täitevkomitee. Viimane otsustab parteipoliitika tähtsamad jooksvad küsimused ja esitab soovitusi Rahvuslikule Komiteele.

Rahvusliku Komitee esimees 1974. a. septembrist Mary Louise Smith, partei liider G. Ford.

Vabariikliku Partei embleem on elevant.

ANTIGUA

Väikeste Antillide samanimeline saar Kariibi meres. Koos Barbuda ja Redonda saarega moodustab Suurbritanniaga assotsieerunud riigi (1967. a. veebruarist). Pindala 442 km². Rahvaarv 66 000 (1972. a.). Kõrgeim võim kuulub Suurbritannia kuningannale, keda kohapeal esindab kuberner. Antigual on omavalitsus sisemistes küsimustes. Parlament koosneb Senatist, mille 10 liiget määrab kuberner, ja valitavast 17-liikmelisest Esindajatekojast. Täidesaatev võim on valitsusel. Valitsuse eesotsas seisva peaministri nimetab kuberner.

ANTIGUA TÖÖERAKOND (ATE). Saarte vanemaid poliitilisi organisatsioone. Asutatud 1940-ndate aastate algul. Esindab väike- ja keskkodanlust. ATE juhtkond pooldab sidemete tugevdamist teiste saartega Kariibi meres. Oli võimul 1940-ndate aastate keskpaigast 1971. a-ni. Tööerakondliku valitsuse küündimatuse tõttu lahendada riigi pakilisi probleeme kahanes ATE sotsiaalne baas tunduvalt. 1971. a. valimistel partei kaotas, sai Esindajatekoja 17-st kohast kõigest 4.

Liider — Vere Cornwall Bird.

Häälekandja — päevaleht «The Worker's Voice» («Töölise Hääl»).

PROGRESSIIVNE TÖÖERAKONDLIK LIIKUMINE (PTL). Valitsev partei. Asutatud 1970. a. mitmesuguste poliitiliste gruppide ühinemise tulemusena. PTL-i pooldavad linna- ja maatöölised, haritlased ning riigiasutuste teenistujad. 1971. a. valimisi võites sai PTL Esindajatekoja 17-st kohast 13.

Liider — George Herbert Walter (ühtlasi Antigua peaminister).

Varsti pärast valimisvõitu teatas G. Valter oma taotlusest viia töötajate huvides läbi demokraatlikke ümberkujundusi ja 1972. a. septembris kavatsusest saavutada Antiguale sõltumatus.

ANTILLID

(Hollandi Antillid)

Saarterühm Kariibi meres, Venetsueelast põhja pool (Aruba, Bonaire, Curacao, Saba, St. Eustatius ja osa St. Maartini saart). Pindala 1 011 km². Rahvaarv 230 000 (1972. a.). Hollandi valdus.

CURACAO DEMOKRAATLIK PARTEI. Asutatud 1945. a. Toetub väike- ja keskkodanlusele, töölistele ja teenistujatele. Partei on esindatud 1973. a. moodustatud koalitsioonivalitsuses. Seadusandlikus Kogus 5 kohta.

ARUBA RAHVAPARTEI. Esindatud 1973. a. moodustatud koalitsioonivalitsuses.

RAHVUSLIK RAHVAPARTEI (Curacao saarel) asutatud 1948. a. varem tegutsenud Rahvuskomitee baasil. Seda toetavad osa väike- ja keskkodanlust, põllumehi ja haritlasi. Seadusandlikus Kogus 5 saadikut.

ARUBA PATRIOOTLIK PARTEI Osaleb 1973. a. moodustatud koalitsioonivalitsuses.

TÖÖLISRINNE (Curacao saarel). Asutatud 1969. a. suvel. Parteid toetavad tööstus- ja põllutöölised. Seadusandlikus Kogus 3 kohta.

ARGENTIINA

(Argentiina Vabariik)

Asub Lõuna-Ameerika kaguosas. Pindala 2,8 milj. km². Rahvaarv 24 milj. (1972. a.). Iseseisvaks kuulutatud 1816. a. Riigipea ja valitsuse juht — president. Kõrgeim seadusandlik organ — Rahvuskongress.

1966. a. toimus Argentiinas järjekordne sõjaväeline riigipööre. Võimule tulnud valitsus ei suutnud lämmatada rahvahulkade liikumist, kes polnud rahul üha halveneva materiaalse olukorra, poliitilise õigusetuse ja välismonopolide vägivallaga. Töötajate võitlus oma õiguste, demokraatia ja sotsiaalse progressi nimel tugevnes ning plahvatas tihtilugu ägedaiks klassilahinguiks. Neis tingimustes pidi sõjaväeline režiim

11. märtsil 1973. a. korraldama presidendi- ja parlamendivalimised, kus võidu saavutas Justitsiaalne Vabastusrinne (JVR). Täiendavatel presidendivalimistel 1973. a. septembris valiti presidendiks Juan Domingo Perón. Pärast president Juan Domingo Peróni surma 1. juulil 1974. a. astus presidendi kohustesse senine asepresident Maria Estela (Isabel) Martinez de Perón.

KODANIKE RADIKAALNE LIIT (KRL). Argentiina arvukuselt ja autoriteedilt teine (pärast Justitsiaalset Vabastusrinnet) kodanlik poliitiline partei. Asutatud rühma progressiivsete kodanlike haritlaste poolt. 1930. a-st aina vahelduvate diktatuurirežiimidega oli KRL opositsioonis, teda tabas sügav sisekriis. 1946. a., pärast J. D. Peróni võitu presidendivalimistel lõhenes KRL mitmeks rühmituseks, millest faktiliselt moodustusid iseseisvad parteid. 1957. a. toimus KRL-is järjekordne lõhenemine, pärast seda võttis partei endale nimeks Rahva Radikaalne Liit (RRL). Sinna jäid peamiselt radikaalide parempoolsed ja tsentristlikud fraktsioonid.

RRL-KRL on kesk- ja väikekodanluse reformistlik partei. Tema mõju püsib töötajate mõningates kihtides, kes üha otsustavamalt asuvad antiimperialistlikele positsioonidele. KRL-is endas toimub kihistumine. Paljud partei keskmise lüli juhid tegutsevad agaralt progressiivses massilises parteidevahelises organisatsioonis Argentiinlaste Rahvuslik Kontakt. Partei pahempoolne tiib moodustas Radikalismi Taassünni Liikumise, keda toetavad noored radikaalid.

Parlamendi- ja presidendivalimistel 1973. a. märtsis esines Kodanike Radikaalne Liit valitsuse valimistribunali otsuse põhjal oma endise nimetuse all ja sai 22% valijate häältest. Täiendavatel presidendivalimistel 1973. a. septembris ulatus see arv 24%-ni.

Partei kõrgeim organ — Rahvusassamblee — valib Rahvuskomitee ja selle esimehe.

Partei esimees — Ricardo Balbin.

ARGENTIINA KOMMUNISTLIK PARTEI (AKP). Asutatud 1918. a. jaanuaris Argentiina Sotsialistliku Partei pahempoolse tiiva esindajate kongressil Internatsionaalse Sotsialistliku Partei (ISP) nimetuse all. ISP II kongress (1919. a.) otsustas II Internatsionaalist lahku lüüa ning ühineda Kominterniga. ISP I erakorraline kongress (1920. a. detsembris) võttis ühel häälel vastu Kominterni «21 tingimust» ja nimetas ISP Argentiina Kommunistlikuks Parteiks. AKP esindaja R. Chioldi osales Kominterni III kongressil 1921. a. ja kohtus V. I. Leniniga.

1920-ndail aastail laiendas AKP märgatavalt sidemeid rahvahulkadega, kindlustus poliitiliselt ja organisatsiooniliselt, purustas niihästi pahem- kui ka parempoolsed parteivastased grupid. AKP VIII kongress (1928. a.) iseloomustas eelseisvat revolutsiooni kodanlik-demokraatliku, agraarse ja antiimperialistlikuna, mis lubas õigesti lahendada proletariaadi liitlaste küsimuse. A. 1930—1945 tegutses AKP põranda all, teda jälitati raevukalt. AKP XI kongress (1946. a. augustis) pööras erilist tähelepanu rahvahulkade võitluse organiseerimisele demokraatlike vabaduste kättevõitmise nimel, rahvusliku majanduse kaitseks Ameerika monopolide eest. Partei sellised eesmärgid soodustasid tema mõju kasvu rahva seas. Argentiina Põhiseaduse Assamblee valimistel 1957. a. sai AKP 230 000 häält ja 3 kohta. Suurenes AKP mõju ametiühingutes. 1959. a. loodi AKP algatusel ametiühingukeskus — Ametiühingutegevuse Ühtsuse ja Koordineerimise Liikumine.

Kommunistide mõju edasist kasvu kartes keelas valitsus AKP 1959. a. aprillis. Politsei rüüstas ta hooned, sulges partei ajalehed ja kirjastused. AKP XII (1963. a.) ja XIII (1969. a.) kongress peeti illegaalselt. Julmade repressioonide ning «Kommunismi eest kaitsmise» eridekreedi (1967. a.) kiuste karastus AKP sõjaväelise diktatuuri ajal (1966—1973) ideeliselt ja organisatsiooniliselt, tugevdas sidemeid tööliskassi ja talurahvaga, mitmesuguste poliitiliste parteide kodanluse mõju all olevate liikmetega. Suurt osa etendas AKP töötavate hulkade mobiliseerimisel diktatuuri kukutamisele, nende revolutsioonilise teadlikkuse ja võitlusvõime tõstmisel. Oluliselt aitas selleks kaasa

Kommunistliku Partei töö marksistliku kirjanduse väljaandmisel ja levitamisel. Illegaalne AKP andis kaks korda suures tiraažis välja V. I. Lenini teoste täieliku kogu, miljoneid eksemplare muid marksistlik-leninlikke trükiseid. Kommunistide energilisel osavõtul loodi Argentiinas 1970. a. rahvahulkade progressiivne organisatsioon Argentiinlaste Rahvuslik Kontakt (ARK), kuhu astus paljude poliitiliste parteide, ametiühingu-, noorsoo-, naiste- jt. organisatsioonide liikmeid. AKP käsitab ARK-d kui kõigi põhjalikke ümberkujundusi ja välismonopolide sõltuvusest vabanemist taotlevate progressiivsete jõudude tulevase ühisrinde loodet.

Antikommunistliku dekreedi kehtides ei saanud AKP osa võtta presidendi- ja parlamendivalimisest 1973. a. märtsis. Kommunistid lõid valimistel kaasa Revolutsioonilise Rahvaliidu (RRL) koosseisus, kuhu kuulusid Leppimatuse Partei, Revolutsiooniline Kristlik Partei ja Edasiliikumise Rahvaliit. RRL-il oli kõige progressiivsem programm, ta kogus valimistel ligi 900 000 häält. Esimest korda said Argentiina kommunistid 2 kohta Kongressi Saadikutekojas.

1973. a. septembris toimunud täiendavatel presidendivalimistel toetas AKP Keskkomitee Justitsiaalse Vabastusrinde esindaja kindral Peróni kandidatuuri, kelle programmi paljud punktid vastasid rahva nõudmistele ja ühtusid kommunistide programmiga. Asunud koostööle JVR-iga teostab AKP samal ajal iseseisvat poliitikat, kritiseerib JVR-i ebajärjekindlust ja aeglust valimisprogrammi elluviimisel, toetab valitsuse positiivseid samme ennekõike välispoliitikas, tugevdab sidemeid peronistliku partei poolehoidjatega.

Esmakordselt viimase 27 aasta jooksul korraldas AKP oma korralise, XIV kongressi (1973. a. augustis) legaalselt, milleks taotleti luba veel enne «Kommunismi eest kaitsmise» dekreedi tühistamist (1973. a. mais). AKP XIV kongressil viibisid esimest korda NLKP ja teiste sotsialistlike riikide vennasparteide delegatsioonid. Kongressi 507 delegaati esindasid 116 388 partei liiget. Kongress arutas Argentiina poliitilist olukorda ning partei ülesandeid, tegi muudatusi AKP programmis ja põhikirjas, valis uue Keskkomitee (59 Keskkomitee liiget ja 19 liikmekandidaati).

[1974.—75. a. astus AKP korduvalt välja parempoolse terrori vastu, nõudis 1973. a. programmi elluviimist. Poliitilise kriisi ajal riigis 1975. a. suvel pidas AKP vajalikuks moodustada demokraatliku koalitsiooni tsiviil-sõjaväeline valitsus, kus pöördus tagasi selle programmi elluviimisele, mille poolt hääletas Argentiina rahvas, kui 1973. a. tehti lõpp reaktsiooniliseie sõjaväerežiimile.]

AKP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a., viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

AKP on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Partei kõrgeim organ on kongress, kongressidevahelisel perioodil juhib AKP tegevust Keskkomitee, kes valib Keskkomitee Täitevkomitee, sekretariaadi ja teised organid. 1975. a. algul oli AKP-l 147 427 liiget.

AKP peasekretär on Jerónimo Arnedo Alvares.

AKP keskhäälekandja — ajaleht «Nuestra Palabra» («Meie Sõna»). Teoreetiline ajakiri — «Nueva Era» («Uus Ajastu»). AKP annab välja veel mitut ajalehte ja ajakirja.

EDASILIIKUMISE RAHVALIIT (ER). Asutatud 1963. a. Argentiina Rahva Liidu nimetuse all. Koosneb mitmest kodanlikust ja väikekodanlikust parteist lahkulöönud tsentristlikust elemendist, isikuvõimu kehtestamise pooldajaist. 1973. a. märtsivalimistel moodustas ER koos Revolutsioonilise Kristliku Partei ja Leppimatuse Parteiga kommunistide toetatud Revolutsioonilise Rahvaliidu.

RAHVUSLIK DEMOKRAATLIK PARTEI (RDP). Asutatud 1931. a. Sõjalise diktatuuri ajal (1966—1973) tegi enamik partei juhtkonna liikmeid režiimiga koostööd. Pärast diktatuuri langemist lakkas RDP üldrahvuslikus mõttes olemast, kuid jätkab tegutsemist provintsis erinevate nimetuste all. Paljud RDP liikmed on astunud teistesse polii-

tilistesse parteidesse, sealhulgas peronistlikku, liitudes selle parema tiivaga,

LEPPIMATUSE PARTEI (LP, varem Leppimatute Radikaalne Tsiviilliit). Kodanlik partei. Asutatud 1963 Integratsiooni ja Arenguliikumise (IAL) lõhenemise tulemusena. Viimane moodustati 1957. a., kui Radikaalsest Tsiviilliidust lõi lahku suur osa selle liikmeid eesotsas Argentiina nimeka riigi- ja poliitikategelase A. Frondiziga. (1973. a. parlamendivalimistel toetas IAL Justitsiaalset Vabastusrinnet eesotsas J. D. Peróniga, kuigi IAL-i liidrid teravalt kritiseerisid Peróni valitsuse plaane majanduse valdkonnas, mis mõningal määral puudutasid välismonopolide huve.)

Leppimatute Radikaalne Tsiviilliit sai pärast IAL-ist lahkulöömist jagu parteisisese võitlusega seotud raskustest, töötas välja antiimperialistliku ja oligarhiavastase tegevusprogrammi ning tugevnes organisatsiooniliselt. 1973. a. märtsivalimistel astus LRTL ühe põhijõuna Revolutsioonilisse Rahvaliitu (koos Revolutsioonilise Kristliku Partei, Edasiliikumise Rahvaliidu ja sel ajal keelatud Argentiina Kommunistliku Parteiga). Rõhutamaks lahkuminekuid R. Balbini juhitud Radikaalse Tsiviilliiduga, võttis Leppimatute Radikaalse Tsiviilliidu juhtkond parteile uueks nimetuseks Leppimatuse Partei.

Rahvusliku Komitee esimees — Oscar Eduardo Alende.

PROGRESSIIVNE DEMOKRAATLIK PARTEI (PDP). Asutatud 1916. a. silmapaistva ühiskonnategelase ja valgustaja Lissandro de la Torre poolt, kes energiliselt võitles imperialismi ja kolonialismi vastu, tähtsamate maardlate natsionaliseerimise ning töötajate olukorra parandamise eest. 1960. a. oli PDP Argentiina Kommunistliku Partei keelustamise vastu. Viimasel ajal on PDP juhtkond hakanud eemalduma Lissandro de la Torre progressiivsetest seisukohtadest, astub sammu parempoolsete radikaalide ja konservatiividega.

PDP liider — Martinez Raymonda.

PDP pahempoolne tiib nõuab Lissandro de la Torre poliitika traditsioonide taastamist, võtab osa Argentiinlaste Rahvusliku Kontakti tegevusest, on faktiliselt asutanud sama nimetuse all uue poliitilise partei.

Partei pahempoolse tiiva esimees — Ricardo Molinas.

SOTSIALISTLIKUD PARTEID. Argentiina esimene sotsialistlik partei asutati 1896. a. Esimese maailmasõja aastail libisesid Sotsialistliku Partei liidrid reformismi positsioonidele, pooldasid sõja jätkamist, reetsid töölisklassi huvid. See tingis partei lõhenemise. SP pahempoolne tiib moodustas (1918. a.) Internatsionaalse Sotsialistliku Partei, kes peatselt võttis endale Argentiina Kommunistliku Partei nimetuse. Sellest ajast on Sotsialistlik Partei korduvalt lõhenenud.

Praegu tegutsevad Argentiinas:

Sotsiaaldemokraatlik Partei (SDP) — kuulub Sotsialistlikku Internatsionaali, asub antikommunistlikel seisukohtadel.

Rahva Sotsialistlik Partei (RSP). Viimasel ajal on RSP-st lahkunud kaks rühmitust — üks osaleb Argentiinlaste Rahvuslikus Kontaktis, moodustanud seal «Sotsialistliku Ühenduse», teine toetab täielikult JVR-i.

Töötajate Sotsialistlik Partei (TSP). Selle juhtkonnas haarasid võimu antikommunistlikult, Nõukogude-vastaselt meelestatud trotskistlikud elemendid.

Rahvusliku Leppimatuse Sotsialistlik Partei (LRSP) toetas 1973. a. septembrivalimistel täielikult JVR-i.

KRISTLIK DEMOKRAATLIK PARTEI (KDP). Klerikaalne partei. Asutatud 1953. a. Ühenduses Euroopa ja Ameerika analoogiliste parteidega. Eelseisvate valimistega seoses lõhenes 1972. a. kaheks parteiks: Rahva Kristlikuks Parteiks (RKP) kes 1973. a. valimistel toetas JVR-i ja Revolutsiooniliseks Kristlikuks Parteiks (RKP). Viimane kuulus 1973. a. presidendi- ja üldvalimistel Revolutsioonilisse Rahvaliitu — progressiivsete jõudude valimisblokki, kelle presidendikandidaat oli dr. Oscar E. Alende — Leppimatuse Partei liider.

JUSTITSIAALNE * (PERONISTLIK) PARTEI (JP). Asutatud 1947. a. Tööerakonna, ametiühingute ja mitme teistest poliitilistest parteidest lahkulöönud rühmituse baasil. Esialgse nimetuse sai oma asutaja ning ideoloogi kindral Juan Domingo Peróni nime järgi

Partei ühendas erinevate sotsiaalsete kihtide esindajaid: mõisnikke, suur-, kesk- ja väikekodanlasi ning töölisi. Partei liidrite üleskutsed võitlusse imperialismi vastu, sotsiaalne demagoogia (töö ja kapitali lepitamisest jne.) meelitasid nende seljataha suuri rahvahulki. 1946. a. valimistel sai peronistide blokk ligi 54% valijate häältest, ning presidendikohale asus J. D. Perón.

Pärast 1955. a. sõjaväelist riigipööret eksisteeris peronistlik poliitiline vool justitsiaalse liikumise nime all. Selle liidriks oli endiselt Perón, kes nüüd elas Hispaanias emigratsioonis.

1973. a. märtsis parlamendivalimistest osavõtuks moodustatud Justitsiaalne Vabastusrinne (JVR), kuhu kuulusid erinevad poliitilised jõud, sai valimistel 49,5% valijate häältest. Neist ligi 40% olid peronismi tegelikud pooldajad. Valimised näitasid, et peronistid ei saa riiki juhtida üksi. Nad kutsusid üles «rahvuslikule ühtsusele», «püsiva vabastusvalitsuse» loomisele justitsiaalse liikumise alusel, kes endistviisi kujutas endast heterogeenset ja vastuolulist liikumist. Seal kulges äge heitlus ühelt poolt kodanlik-mõisniklike gruppide ja teisalt ringkondade vahel, kes pooldavad Argentiina vabastamist välismonopolide võimusest, põhjalikke sotsiaal-majanduslikke ümberkujundusi.

1973. a. märtsivalimiste tulemusena moodustatud H. Campora valitsus astus mitmeid progressiivseid samme (seadis sisse diplomaatilised suhted Kuuba, Saksa DV ja Korea RDV-ga, tühistas paljud repressiivsed seadused, sealhulgas antikommunistliku dekreedi, amnesteeris poliitika- ja ametiühingutegelasi jne.). Valitsuse sammud, samuti rida JVR-i programmis sisalduvaid progressiivseid teese tagasid JVR-ile Argentiina Kommunistliku Partei ja mitme teise radikaalseid sotsiaal-majanduslikke muudatusi pooldava poliitilise partei toetuse, kui JVR täiendavatel presidendivalimistel 1973. a. septembris esitas Argentiina presidendi kandidaadiks J. D. Peróni (1973. a. juulis erru läinud H. Campora asemele). 1973. a. septembris valiti JVR-i liider kindral J. D. Perón Argentiina presidendiks. Tema poolt hääletas 62% valijaid.

Argentiina Kommunistliku Partei XIV kongressi poliitilises resolutsioonis (1973. a. augustis) öeldi, et justitsiaalses liikumises «süveneb pahem- ja parempoolsete konflikt.... Justitsialism seisab teelahkmel: kas täita rahvale antud lubadused või ähvardab tekkida kaos, mis soodustab riigipöörde-taolisi avantüüre».

Justitsiaalse liikumise juhtivad organid ja liidrid enamasti määratakse. «Taktikalist juhtkonda» kujutav Kõrgem Nõukogu koosneb partei poliitilise, ametiühingu-, nais- ja noorsoo-«haru» esindajaist. «Strateegilist juhtimist» teostas ainuüksi Perón. JP seesugune struktuur lubab kõrgemal juhtkonnal partei tegevust täielikult kontrollida.

Pärast Peróni surma, kui tema presidendiks saanud naine Maria Estela sai ühtlasi ka partei liidriks, süvenesid lõhed parteis veelgi. Mingi distsipliini kindlustamiseks anti 1973. a. välja dekreet, mille kohaselt võivad end peronistlikeks või justitsiaalseteks nimetada ning partei laule ja embleeme kasutada vaid need grupid, kellel on selleks partei juhtkonna luba. Selle tulemusel jäid parteist eemale põhiliselt pahempoolse tiiva esindajad.

Poliitiline kriis 1975. a., kui valitsuse sise- ja majanduspoliitikat kritiseerisid peale ametiühingute enamik poliitilisi parteisid, viis valitsuse reorganiseerimisele. AKP hindas seda parempoolse tiiva suure lüüasaamisena nii peronistlikus parteis kui valitsuses, mille teokssaamisele aitas kaasa ka sõjaväe juhtide positsioon.

Parteikongress 1975. a. augustis, mis valis M. E. Peróni tagasi partei esimeheks, ei teinud lõppu fraktsioonide võitlusele parteis.

*

Peale poliitiliste parteide tegutsevad Argentiinas mitmesugused grupeeringud. Eriti pärast president Peróni sur-

* Justicia (hisp. k.) — õiglus.

ma elavnes parempoolsete terroriorganisatsioonide tegevus. Juhtpositsioonile tõusis «Argentiina Antikommunistlik Allianss» (AAA). Samalaadsed terroriorganisatsioonid, mis toetuvad sisemaisele (kaasa arvatud valitseva justitsiaalse partei parempoolne tiib) ja välismaisele tagurlusele, on veel «Natsionalistlik Vabastusallianss», «Argentiina Organiseeritud Rahvuslik Liikumine», «Kommunistidele Jahipidamise Komando», «Natsionalistlik Restaureerimise Kaardivägi» jt. Nende omapäraseks ideoloogiliseks variorganisatsiooniks ja koordineerimistsentriks on Argentiina Antikommunistlike Demokraatlike Organisatsioonide Föderatsioon (AADOF, algkeelne lühend FAEDA), mille sidemeid Argentiina politseiga ja välismaiste parempoolsete režiimidega (Tšiili, Paraguai jt.) ning terroriorganisatsioonidega on korduvalt paljastatud.]

BAHAMA

Ligi 700-st korallsaarest koosnev arhipelaag Atlandi ookeanis. Pindala 13 900 km². Rahvaarv 174 000 (1973. a.). Endine Suurbritannia koloonia, 1973. a. juulist sõltumatu riik Briti Rahvaste Ühenduses. Riigipea on Suurbritannia kuninganna. Seadusandlik võim kuulub parlamendile. Täidesaatvat võimu teostab valitsus, mille moodustamise õiguse saab parlamendivalimistel võitnud poliitilise partei liider.

PROGRESSIIVNE LIBERAALNE PARTEI (PLP). Valitsev partei. Asutatud 1956. a. Peegeldab väike- ja keskkodanluse huve. Seda toetavad töölised ja teenistujad ning osa progressiivseid haritlasi. 1972. a. septembris toimunud valimistel sai PLP Koosolekute Kojas 29 kohta 38-st. PLP juhtkond taotleb järjekindlalt majanduse kasvu väliskapitali ulatusliku hõlmamise arvel. 1970-ndate aastate algusest nõuab Bahamale täielikku iseseisvust riigi arengu peamise eeltingimusena.

Liider — Lynden Oscar Pindling (ühtlasi Bahama peaminister). Esimees — George McCay.

VABA RAHVUSLIK LIIKUMINE (VRL). Asutatud 1971. a. Bahama ühe vanema poliitilise partei — Bahama Saarte Ühinenud Partei ja Progressiivsest Liberaalsest Parteist lahkunud väikese grupi ühinemise tulemusena. Kajastab suurkodanluse ja maavaldajate huve. Loomisest peale on Bahamale sõltumatuse andmise vastu. Koosolekute Kojas 8 kohta 38-st.

Liider — Cecil Wallace Whitefield. Esimees — Elwood Donaldson.

Bahamal tegutseb samuti teisi poliitilisi parteisid. **Tööerakonda** esindab Koosolekute Kojas üks saadik. **Rahvuslik Demokraatlik Partei** asutati 1965. a. Peegeldab osa väike- ja keskkodanluse huve. Võttis osa 1968. ja 1972. a. valimiskampaaniast, kuid mainimisväärset edu ei saavutanud.

BARBADOS

Asub samanimelisel saarel Väikestes Antillides. Pindala 431 km². Rahvaarv 258 000 (1971. a.). 1966. a-st sõltumatu riik Briti Rahvaste Ühenduses. Nimeline riigipea on Suurbritannia kuninganna, keda kohapeal esindab kindralkuberner. Peaministriks (1961. a-st Errol W. Barrow) saab parlamendi Esindajatekojas enamiku kohti võitnud partei liider. (Ülemkoja — Senati — koosseisu määrab kindralkuberner.)

Välispoliitikas toetab Barbados abinõusid rahvusvahelise pinevuse lõdvendamiseks ja neokolonialismi ilmingute vastu majanduse alal.

Barbadose sisepoliitikat kontrollib 1961. a-st võimul olev Demokraatlik Tööerakond.

DEMOKRAATLIK TÖÖERAKOND (DT). Asutatud 1955. a. Barbadose Tööerakonna lõhenemise tulemusena. DT-l on suhkrutööstuse, transpordi- ja juhutööliste ametiühingute toetus. Partei poliitiline platvorm sõnastati Inglise Tööerakonna mõjul ning sellel on sotsiaalreformistlik iseloom. Majanduses orienteerub DT erasektori arendamisele ja väliskapitali ligimeelitamisele.

Partei liider — Errol W. Barrow.

BARBADOSE TÖÖERAKOND (BT). Asutatud 1938. a. Valitsusega opositsioonis, kuigi BT poliitiline programm DT omaga paljus sarnaneb.

Partei liider — Bernard St. John. Häälekandja — nädalaleht «Becon» («Majakas»).

BELIZE

Suurbritannia koloonia Kesk-Ameerika Yucatani poolsaare kaguosas. Varem nimetatud Briti Honduuraseks. Pindala 23 000 km². Rahvaarv 120 000 (1971. a.). Kohalik omavalitsus 1964. a-st. Riigipea on Suurbritannia kuninganna, keda kohapeal esindab kuberner. Seadusandlik võim kuulub Esindajatekojast ja Senatist koosnevale Rahvuskogule. Täidesaatvat võimu teostab valitsus.

ÜHINENUD RAHVAPARTEI (ÜR). Asutatud 1950. a. septembris. 1954. a-st valitsev partei. Esindab rahvusliku väike- ja keskkodanluse huve. Seda toetavad linna- ja põllutöölised ning haritlased. Taotleb viivitamatult sõltumatust, majanduse arendamist riigisektori kasvu arvel. Asutamisest peale järjekindlalt antiimperialistlikul seisukohal, koloniaalse rõhumise kõigi vormide vastu. Esindajatekojas 17 kohta 18-st.

Liider — George Price (ühtlasi Belize'i peaminister).

RAHVUSLIKU SÕLTUMATUSE PARTEI (RSP). Asutatud 1958. a. mitmesuguste poliitiliste rühmituste ja liitude ühinemise tulemusena, kes kõik pooldasid sidemete tugevdamist Suurbritanniaga ja mõõdukaid sotsiaalmajanduslikke ümberkorraldusi. Opositsiooniline partei. Juhtkond kritiseerib valitsuse peamisi samme. Esindajatekojas üks saadik (1969. a. valimiste tulemuste põhjal).

Liider — Philip W. Goldson.

BERMUDA

Saaarestik Atlandi ookeani loodeosas. Pindala 53 km². Rahvaarv 60 000 (1972. a.). Suurbritannia koloonia. Seda haldab Inglise kuberner, kelle juures on Täitevnõukogu. 1968. a. said saared kohaliku omavalitsuse. Seadusandlik võim kuulub kahekojalisele, Koosolekute Kojast ja Seadusandlikust Nõukogust koosnevale parlamendile. Seadusandliku Nõukogu kõik 11 liiget määrab ametisse kuberner, Koosolekute Koja 40 liiget valitakse.

ÜHINENUD BERMUDA PARTEI (ÜBP). Asutatud 1964. a. Valitsev partei. Koosolekute Kojas 30 kohta. Pooldab mõõdukaid ümberkujundusi. Parteid pooldavad välismonopolidega tihedalt seotud kodanlikud ringkonnad.

Liider — Edward Richards. Esimees — MacNeil Werner.

PROGRESSIIVNE TÖÖERAKOND (PT). Asutatud 1963. a. Sotsiaalne baas — linna- ja põllutöölised, kohalik väikesearvuline haritlaskond. PT nõuab rahva poliitilist harimist, tasuta alg- ja keskharidust, uue, progressiivse tööseadusandluse kehtestamist, elamuehituse arendamist. Pooldab kõigi majandusharude, eriti tööstuse igakülgset arendamist. PT peamine nõudmine on poliitilise sõltumatuse kui riigi huvidele vastava põhitingimuse saavutamine. Koosolekute Kojas 10 kohta.

Liider — Eugene Cox. Esimees — Walter Robinson.

BOLIIVIA

(Boliivia Vabariik)

Asub Lõuna-Ameerika keskosas. Pindala 1 098 600 km². Rahvaarv 5 195 000 (1972. a.). Sai sõltumatuse 1825. a. Riigipea ja valitsuse juht on president. Kõrgeim seadusandlik organ — Rahvuskongress (1969. a-st laiali saadetud).

1971. a. augustis toimus Boliivias järjekordne, iseseisvuse väljakuulutamisest arvates 187. riigipöörde. Võimule tuli parempoolne natsionalistlik valitsus eesotsas kolonel (1973. a. jaanuarist brigaadikindral) Hugo Banzeriga. Uus valitsus teatas oma kavatsusest lahendada Boliivia keerukad probleemid eraalgatuse stimuleerimise ning väliskapitali ulatusliku kaasahaaramise teel. Algas pahempoolsete poliitiliste jõudude ja progressiivsete ühiskondlike

organisatsioonide jälitamise laialdane kampaania. Osa neist lakkas olemast, teised läksid põranda alla.

Välispoliitikas võttis uus valitsus kursi sidemete igakülgsele arendamisele Ameerika Ühendriikide ja teiste kapitalistlike maadega, ühtlasi säilitades suhteid sotsialistlike riikidega ning austades Boliivia poolt allakirjutatud rahvusvahelisi lepinguid ja kokkuleppeid.

Riigi poliitilisel areenil tegutsevad kõige aktiivsemalt kaks kodanlikku poliitilist parteid — Rahvuslik Revolutsiooniline Liikumine (RRL) ja Boliivia Sotsialistlik Falang (BSF). Osa sõjaväega ühinedes moodustasid need parteid valitsuskoalitsiooni Rahvuslik Rahvarinne. Teised kodanlikud parteid ühiskondlikule elule nimetamisväärset mõju ei avalda. Põranda all tegutseb Boliivia Kommunistlik Partei.

[Pärast ebaõnnestunud mässukatse mahasurumist 1974. a. novembris andis president H. Banzer välja dekreedi, mille kohaselt «relvajõud võtavad endale kogu administratiivse ja poliitilise võimu ja täieliku kontrolli valitsuse üle». 1975. aastaks planeeritud presidendi- ja parlamendivalimised on määramata ajaks edasi lükatud. Kõik poliitilised parteid ja organisatsioonid on keelustatud 1980. aastani.]

BOLIIVIA KOMMUNISTLIK PARTEI (BKP). Asutatud 1950. a. laialipillatud kommunistlike rühmituste liitmise tulemusena. Oma tegevuse algusest peale taotleb BKP tõelise antiimperialistliku, antifeodaalse revolutsiooni läbiviimist. Partei programm näeb ette radikaalset agraarreformi, rahvusliku mäetööstuse kaitsmist, töötajate elatustaseme tõstmist, suhete sisseseadmist ja arendamist sotsialistlike riikidega.

Pärast 1971. a. augustipööret on BKP koos teiste pahempoolsete poliitiliste parteidega (Sotsialistlik Partei ja Pahempoolne Revolutsiooniline Liikumine) tegelikult põranda all. [Presidendi dekreet 1974. a. novembris vormistas selle juriidiliselt.]

BKP võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a., tema esindajad viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

Boliivia Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär — Jorge Kolle Cueto.

RAHVA RAHVUSLIK RINNE (RRR). Enne 1974. a. novembridekreeti moodustasid 1971. a. riigipöörde sooritanud relvajõudude reaktsiooniline osa nn. Rahva Rahvusliku Rinde, astudes sobingusse **Boliivia Sotsialistliku Falangi (BSF)** ja **Rahvusliku Revolutsioonilise Liikumisega (RRL)**. Neist 1937. a. asutatud Boliivia Sotsialistlik Falang (liider M. Gutierres, peasekretär A. Jimenez) on algusest peale olnud USA monopolidega seotud suurkodanluse, mõisnike ja kirikuringkondade partei. 1941. a. asutatud RRL on aga teinud läbi keeruka arengutee antiimperialistlikelt positsioonidelt liiduni tagurlusega. Aastail 1952—1964, kui Boliivia presidendiks oli RRL-i liider V. Paz Estenssoro, viidi läbi mitmeid sotsiaal-majanduslikke reforme (loodi riiklik mäetööstuse korporatsioon, võeti vastu agraarreformi seadus jne.) 60.-ndail aastail nihkus partei üha paremale, jõudes lõpuks välja koostööni H. Banzeri režiimiga. 1973/74. a. tekkisid RRL-il mõned lahkhelid H. Banzeri režiimiga. V. Paz Estenssoro ja osa tema pooldajaid saadeti maalt välja. Vahetult enne poliitiliste parteide keelamist RRL, mis oli ennegi mitu lõhestumist üle elanud, lõhenes veelgi. Jõud, mis toetasid H. Banzerit, jagunesid kahte gruppi — esimese eesotsas Guillermo Fortun, teisel Ruben Julio Castro; V. Paz Estenssorot toetavad jõud ühinesid vaimuliku Leonidis Sanchesi ümber.

Praktiliselt nulliga võrdus poliitilise tegevuse keelamise eel selliste kodanlike parteide, nagu Kristlik-Demokraatliku Partei, Rahva Kristliku Liikumise, Tõelise Revolutsioonipartei jt. tegevus.]

BRASIILIA

(Brasiilia Föderatiivne Vabariik)

Ladina-Ameerika suurim riik. Pindala 8 512 000 km². Rahvaarv 100 milj. (1973. a.). Riigipea ja valitsuse juht — president. Seadusandlik võim kuulub Rahvuskongressile.

Sisepoliitika valdkonnas jätkas 1964. a. riigipöörde tulemusena võimule tulnud sõjaväevalitsus pealetungi rahva põhiseaduslikele õigustele ja garantiidele. 1966. a. saatis valitsus laiali kõik poliitilised parteid ning tugevdas opositsioonijõudude tagakiusamist. Poliitilised õigused võeti tuhandetelt inimestelt, sealhulgas Brasiilia kolmelt endiselt presidendilt, mitme osariigi kubernerilt ja kümnetelt Rahvuskongressi liikmetelt. Eriti karme abinõusid rakendati kommunistide suhtes. Poliitvangide arv ulatus üle 10 000. Rahvuskongressi puhastati põhjalikult ning sellest sai valitsusele kuulekas talle meelepäraseid seadusi vorpiv organ.

Välispoliitika alal tugevdab Brasiilia valitsus eesotsas kindral Ernesto Geiseliga, kelle valijameeste kolleegium 1974. a. presidendiks valis, oma positsioone Ladina-Ameerikas, püüab sealsetele riikidele peale suruda sotsiaal-majandusliku arengu «brasiilia mudelit», et ära hoida antiimperialistliku vabastusvõitluse edasist hoogustumist mandril. Ühtlasi sunnib rahvahulkade kasvav rahulolematus sõjaväelise režiimiga valitsust manööverdama, võimaks avalikku arvamust kujundavate ringkondade sümpaatiat või neid vähemalt neutraliseerima. Sel eesmärgil asutati 1966. a. valitsuse dekreediga kaks kodanlikku parteid: Uuenemise Rahvusliit (URL) ja Brasiilia Demokraatlik Liikumine (BDL).

Peale nende kahe legaalse kodanliku partei tegutseb illegaalselt veel Kommunistlik Partei.

BRASIILIA KOMMUNISTLIK PARTEI (BKP). Asutatud 25. märtsil 1922. a. Sealtpeale, välja arvatud a. 1945—1947, tegutsenud illegaalselt või poollegaalselt.

Hoolimata ränkadest põrandaalustest tingimustest on Brasiilia Kommunistlik Partei väsimatult teinud suurt tööd rahvahulkades. 1920-ndail aastail loodi tema algatusel Brasiilia Töötajate Üldkonverents, hiljem organiseeris BKP võimsa liikumise fašismiohu vastu, laialdase demokraatliku rinde — Rahvusliku Vabastuse Alliansi loomiseks (1935. a.). Sõjajärgsel ajal liitis BKP rahvast võitluseks brasiilia töötava rahva pakiliste huvide nimel.

1964. a., kui demokraatlik liikumine Brasiilias märgatavalt hoogustus, pandi toime selgelt antikommunistlik riigipööre. Repressiivorganite julma jälitamise tagajärjel läks Kommunistlik Partei sügavale põranda alla.

BKP VI kongress (1967. a. detsembris) rõhutas, et partei oma tegevuses ülehindas rahvaliikumise ulatust, töölisliikumise jõudu ja mõju demokraatlikus rindes. Kongressi poliitilises resolutsioonis iseloomustati brasiilia revolutsiooni tema praegusel etapil rahvusliku ja demokraatlikuna. Revolutsiooni põhijõud on proletariaat, talurahvas ja väikekodanlus.

Ellu viies VI kongressi kavandatud kurssi, taastas BKP parteiorganisatsioonid kõigis osariikides. BKP juhtkond keskendas kommunistide peamised jõupingutused riigi neisse piirkondadesse, kuhu on koondunud tööliskiassi enamik. Esmajärgulise ülesandena sõnastas BKP kõigi opositsioonijõudude ühendamise ühtseks diktatuurivastaseks rindeks, sõjaväelise diktatuuri kukutamise ja demokraatliku valitsuse ametisseseadmise, kes esindaks brasiilia rahva huve ning suudaks likvideerida väliskapitali ülevõimu riigis.

Brasiilia Kommunistliku Partei esindajad viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil, võtsid osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

Brasiilia Kommunistliku Partei Keskkomitee peasekretär on Luis Carlos Prestes. Teenete eest rahvusvahelises kommunistlikus liikumises, suure panuse eest nõukogude ja brasiilia rahvaste sõpruse tugevdamisse ning 75. sünnipäeva puhul autasustas NSV Liidu

Ülemnõukogu Presiidium oma seadlusega 2. jaanuarist 1973. a. Luiz Carlos Prestest Oktoobrirevolutsiooni ordeniga.

Brasiilia Kommunistlik Partei annab välja illegaalset ajalehte «Voz Operaria» («Töölise Hääl») ja ajakirja «Estudos» («Teadmised»), kirjastab ajakirja «Rahu ja Sotsialismi Probleemid» rahvuslikku väljaannet.

BRASIILIA DEMOKRAATLIK LIIKUMINE (BDL). Asutatud 1966. a. «legaalse opositsiooni» parteina. Sinna astusid esmajoones kehtiva režiimi suhtes lojaalsust ilmutanud isikud. Kuid isegi 1964. a. võimule tulnud sõjaväevalitsuse poolehoidjate seas kasvab rahulolematus poliitiliste õiguste piiramisega, mida valitsus opositsiooni suhtes rakendab.

[1974. a. novembris toimunud parlamendivalimiste eel lülitas BDL oma valimisprogrammi mõningad demokraatlikud punktid — inimõiguste ja demokraatlike vabaduste teostamine, seadusandlike organite võimupiiri laiendamine, piiratud sotsiaal-majanduslikud reformid. BDL taotles saada kolmandiku kohtadest kongressis, et saada õiguse esitada seadusandlikes organeis oma ettepanekuid. Vaatamata piiratud võimalustele valimiskampaanias võitis BDL deputaadikohti juurde, kuid oma eesmärgi saavutas vaid poolikult: 162 kohaga 364-st Esindajatekojas ületas 1/3 piiri, 20 deputaadiga 66-kohalises Senatis aga seda ei saavutanud. Pärast valimisi pole BDL näidanud üles mingit initsiatiivi praeguse režiimi muutmiseks.]

BDL-i liidrid on Ulissiz Guimarães ja Taliz Ramalho.

UUENEMISE RAHVUSLIIT (URL). Asutatud 1966. a. Ametlik valitsuspartei. Sinna astus varem tegutsenud kodanlike parteide äärmiselt paremppoolseid, 1964. a. sõjaväelist riigipööret toetavaid elemente. Tänu tehisolemusele hakkas URL varsti lõhenema omavahel vaenutsevateks, endise sotsiaaldemokraatliku, vabariikliku ja rahvuslik-demokraatliku partei liikmetest koosnevateks fraktsioonideks. Mõnel juhul esitas iga fraktsioon (URL-1, URL-2 ja URL-3) valimistel oma kandidaadid Rahvuskongressi ja kohalikesse võimuorganitesse.

[1974. a. valimisel kaotas kohti parlamendis, jäi aga seal endiselt suurimaks parteiks. Repressioonid patriootide vastu pärast valimisi ei nõrgenenud. Välispoliitika vallas läks aga valitsus diplomaatiliste esinduste taasvahetamisele Nõukogude Liiduga ja laiendab temaga ka kaubandussidemeid.]

URL-i äärmine parempoolne tiib koosneb senaator Plinio Salgado, endise integralistide fašistliku partei peamehe poolehoidjaist.

URL-i esimees — Petronic Portelo.

CAYMAN

Saarestik Kariibi meres, Jamaikast loodes. Pindala 259 km². Rahvaarv 10 600 (1971. a.). Suurbritannia valdus. Saari valitseb Suurbritannia kuninganna nimetatud administraator, juhatades Täitevnõukogu (mille kõik liikmed määratakse) ja Seadusandlikku Assambleed (19-st liikmest 12 valib elanikkond).

CAYMANI RAHVUSLIK DEMOKRAATLIK PARTEI. Kajastab väike- ja keskkaupmeeste huve. Teda toetavad töölised ja teenistujad.

KRISTLIK DEMOKRAATLIK PARTEI. Peegeldab kaubandus- ja tööstuskodanluse huve.

DOMINICA

Suurbritannia koloonia. Asub samanimelisel saarel Kariibi meres, Tuulepealsete saarte rühmas. Pindala 790 km². Rahvaarv 73 000 (1971. a.). 1967. a-st Suurbritanniaga assotsieerunud riik. Riigipea on Suurbritannia kuninganna, keda kohapeal esindab laiaidaste volitustega kuberner. Seadusandlik võim kuulub 11 valitavast, 3 kuberneri poolt määratavast ja ühest ametijärgsest liikmest koosnevale Koosolekute Kojale. Täidesaatvat võimu teostab valitsus eesotsas kuberneri nimetatava peaministriga.

DOMINICA TÖÖERAKOND (DTE). Asutatud 1957. a. Kajastab väike- ja keskkodanluse huve. Teda toetavad ametiühingud. Nõuab poliitilisi ja majandusreforme. A. 1957—1970 valitsev partei. 1970. a. oktoobrivalimistel kaotas, saades Koosolekute Kojas vaid ühe koha 11-st.

Esimees — Nicholson A. N. Ducreay.

Paralleelne TÖÖERAKOND. Asutatud 1970. a., pärast Dominica Tööerakonna lõhenemist. Valitsev partei. Seda toetab osa töölisi ja teenistujaid. 1970. a. parlamendivalimistel saavutas võidu. Koosolekute Kojas kuulub parteile 8 kohta.

Liider — Edward Oliver LeBlanc.[1]

DOMINICA ÜHINENUD RAHVAPARTEI. Asutatud 1950-ndate aastate lõpul. Pooldab mõõdukaid reforme.

Liider — E. B. Henry.

DOMINICA VABADUSE PARTEI. Asutatud 1970. Sama aasta valimistel sai 2 kohta Koosolekute Kojas.

Liider — M. E. Charles.

DOMINIKAANI VABARIIK

Asub Haiiti saare idaosas ja Kariibi mere mitmel väiksemal saarel. Pindala 48 700 km². Rahvaarv 4 504 000 (1974. a.). Riigipea ja valitsuse juht on president. Seadusandlik võim kuulub vormiliselt Rahvuskongressile. Praegune, Joaquin Balagueri valitsus tuli võimule imperialistliku relvastatud interventsiooni tagajärjel, mis 1965. a. aprillis tõkestas riigi revolutsioonilise arengutee. Kehtiv režiim tugineb suurkodanlusele ja mõisnike oligarhiale, seda toetavad imperialistlikud jõud.

Dominikaani Vabariigi sisepoliitiline olukord on endiselt pinev. Valitsus represseerib demokraatlikke, patriootlikke jõude. Välispoliitikas on tema seisukohad kohaliku reaktsiooni ja imperialistlike ringkondade meele järgi.

QUISKUEYANO DEMOKRAATLIK PARTEI. (CDP Quiskueya — Dominikaani praeguse territooriumi vana, indiaanipärane nimetus). Ultraparempoolne, kontrrevolutsiooniline partei. Selle asutas endine kindral Elías Wessyn y Wessyn, kontrrevolutsiooniliste jõudude ülemjuhataja 1965. a. sündmuste ajal. Partei esindab äärmise reaktsiooni huve. 1971. a. organiseeris CDP ebaõnnestunud parempoolse riigipöördekatse eesmärgiga kukutada J. Balagueri valitsus. Võttis osa avalikest terroriaktidest demokraatlike, patriootlike elementide vastu.

CDP esimees — Elias Wessin y Wessin.

DOMINIKAANI KOMMUNISTLIK PARTEI (DKP). Asutatud 1944. a. põranda all. (1944—1946 nimetati seda Dominikaani Revolutsiooniliseks Demokraatlikuks Parteiks, 1946—1965. a. augustini Dominikaani Rahva Sotsialistlikuks Parteiks). Tekkis marksistlike ringide baasil antiimperialistliku ja rahvusliku vabastusliikumise hoogustumise tingimustes Teise maailmasõja aastail.

Trujillo diktatuuri ajal võitles kehtiva režiimi ja USA monopolide võgivalla vastu Dominikaani Vabariigis. 1947. a. kuulutati väljaspool seadust olevaks, partei kõik silmapaistvamad juhid vangistati ja saadeti hiljem maalt välja.

1955. a. juunis võttis DKP kongressi tähendusega konverents vastu partei põhikirja ning otsuse programmi väljatöötamiseks ja valis juhtiva organi — Keskkomitee sekretariaadi. 1959. a. juunis võtsid kommunistid osa relvastatud väljaastumisest diktaator Trujillo vastu. Lahingus langes 6 DKP Keskkomitee liiget. 1961. a. mais, pärast Trujillo tapmist aktiviseeris DKP oma mõju rahvahulkades, võitles reaktsiooni katsetega taastada Dominikaani Vabariigis diktatuur.

1962. a. septembris väljaantud dokumendis «Poliitilisest olukorrast, revo-

[1] 1974. a. suvel astus partei liider LeBlanc tagasi. Ühtlasi pani ta maha oma saadikumandaadi ja lahkus peaministri kohalt. Uueks peaministriks sai Patrick John. — *Toim.*

lutsiooni teedest ja partei ülesannetest» rõhutas DKP Keskkomitee: «Meie rahva strateegiline eesmärk käesoleval ajalooetapil on rahvuslik vabastus-, antiimperialistlik ja antifeodaalne revolutsioon.» Selle ülesanded seisnevad «latifundiumidele lõputegemises põhjaliku agraarreformiga, majanduse sõltumatu arengu hoogustamises, kodumaa vabastamises Ameerika imperialismi ikkest, Rahvale tõelise vabaduse andmises ja tema elatustaseme olulises tõstmises».

President J. Boschi võimuletulekuga (1963. a. veebruaris) algas partei poollegaalse tegevuse periood. DKP võitles riigi sõltumatu arengu eest, tugevdas oma mõju rahvahulkades, osales demokraatlike ametiühingute loomises, mille juhtkonda pääses ka kommuniste. Partei poollegaalse tegevuse lõpetas riigipööre ja sõjaväelaste võimuletulek 25. septembril 1963. a. Sama aasta 9. oktoobril kuulutati DKP väljaspool seadust olevaks, ning tal tuli jälle minna sügavale põranda alla. Põhiloosungina püstitas DKP pärast riigipööret nõudmise taastada põhiseaduslik kord ning jalule seada demokraatlikud vabadused. Algas huntavastane liikumine 1963. a. põhiseaduse taastamise nimel, millest 1965. a. aprilliks kasvas patriootlike jõudude ulatuslik revolutsiooniline võitlus reaktsiooni sõjavägedega. Kommunistid lõid kaasa lahingutes kohaliku reaktsiooni ja avaliku relvastatud interventsiooni sooritanud USA vägedega.

Balagueri valitsuse võimuletulekust peale püstitas DKP ülesande reorganiseerida kõik rahvuslikud demokraatlikud jõud eesmärgiga takistada kontrrevolutsiooni plaanide elluviimist, paljastada Balagueri režiim, kes rahvuslike huvide kaitsmise maski all varjab imperialistlikku olemust. DKP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a. DKP esindajad viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

DKP on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Partei kõrgeim organ on kongress. Kongressidevahelisel perioodil juhivad DKP kogu tegevust Keskkomitee ja Keskkomitee valitav sekretariaat.

Dominikaani Kommunistliku Partei peasekretär — Narciso Isa Conde.

Partei annab välja ajalehte «El Popular» («Rahvaleht»

DOMINIKAANI RAHVALIIKUMINE (DRL). Ultrapahempoolne partei. Koosneb põhiliselt väikekodanlastest ja kaltsakproletaarlastest. Esineb antiimperialistlike loosungite all. Trujillo diktatuuri ajal kiusati DRL-i julmalt taga. Vanglates tapeti või piinati surnuks üle 100 partei liikme. DRL võttis osa ülestõusust 24. aprillil 1965. a.

DRL nõuab riigi poliitilise ja sotsiaalse struktuuri muutmist, põhjalikku agraarreformi, kõigi sidemete katkestamist USA imperialismiga. Kasutab poolanarhistlikke, mõnikord terroristlikke võitlusmeetodeid.

Partei asutaja — Maximo Lopez Molina.

DRL-i häälekandja — ajaleht «Libertad» («Vabadus»). Ilmub korrapäratult.

DOMINIKAANI REVOLUTSIOONILINE PARTEI (DRP). Asutatud 1939. a. emigratsioonis. Suurim opositsioonipartei. Liikmeskonda kuulub linna ja maa väikekodanlust, haritlasi, vähesel määral töölisi ja talupoegi. Aktiviseeris tegevust kodumaal pärast Trujillo diktatuuri kukutamist 1961. a. Järgmise aasta valimistel tuli võitjaks, ning DRP liidreid, kodanlik liberaal, professor ja kirjanik Juan Emilio Bosch asus 1963. a. veebruaris presidendi ametikohale. Partei valimisprogramm nägi ette varem Trujillole või riigile kuulunud maade jagamist talupoegadele, üleminekut mitmekülgsemale majandusele, maavarade kaevandamist jt. abinõusid Dominikaani Vabariigi majandusliku sõltumatuse tugevdamiseks.

J. Boschi valitsus astuski samme, mis riivasid USA monopolide huve, kiitis heaks Trujillo varanduse konfiskeerimise, lubas asuda legaalselt tegutsema mitmel progressiivsel organisatsioonil, sealhulgas Dominikaani Kommunistlikul Parteil. 1963. a. aprillis võeti vastu Dominikaani ajaloos esimene kodanlik-demokraatlik põhiseadus..

J. Boschi progressiivsed aktsioonid põhjustasid kohaliku tagurluse, Ameerika Ühendriikide imperialistlike ringkondade ja DRP enda parempoolse tiiva äärmise rahulolematuse. 23. septembril 1963. a. pandi toime riigipööre. Algas demokraatlike vabaduste lämmatamise kampaania, saadetud rea demokraatlike tegelaste areteerimisest ja tapmisest, pealetungist töölisklassile ja kõigile töötajaile.

Dominikaani Vabariigi patrioodid taotlesid põhiseadusliku korra ja demokraatlike vabaduste taastamist. Seda nõudis ka DRP. 1965. a. veebruaris sõlmis ta kokkuleppe Sotsiaal-Kristliku Parteiga (SKP) ühise tegevuse kohta 1963. a. põhiseaduse taastamiseks ja J. Boschi ennistamiseks presidenditoolile. Paraku ei nõustunud kokkuleppe osalised pahempoolsete parteide partnerlusega, lootsid likvideerida kehtivat režiimi riigipöörde teel. 24. aprillil 1965. a. tegidki J. Boschi toetavad ohvitserid teoks pöörde, millel esialgu oli putši iseloom. Patriootlike jõudude ülitumine võitlusse reaktsioonilise võimu vastu tegi mässust ülestõusu.

Hirmutatud rahvusliku vabastusliikumise kasvust Dominikaani Vabariigis, alustasid Ameerika Ühendriigid 28. aprillil 1965. a. avalikku relvastatud interventsiooni. 1. juunil 1966. a. toimusid ameeriklaste poolt okupeeritud Dominikaani Vabariigis valimised. DRP esitas presidendikandidaadiks J. Boschi. Tema kandidatuuri toetasid Revolutsiooniline Sotsiaal-Kristlik Partei, kommunistid, 14. Juuni Liikumine ja mõned teised poliitilised rühmitused. J. Boschi programm nägi ette riigi suveräänsuse kaitsmist, välismaiste vägede väljaviimist, 1963. a. põhiseaduse taastamist, tööstuse arendamist, agraarreformi ja muid abinõusid rahvuslikes huvides. Kuid välismaise vahelesegamise ja valimistulemuste võltsimise tõttu ei saavutanud J. Bosch võitu.

1970. ja 1974. a. presidendivalimistest DRP osa ei võtnud. 1973. a. lõpul lahkus J. Bosch DRP-st.

[See tõi kaasa partei kursi mõningase mõõdukamaks muutumise Balagueri diktatuurirežiimi suhtes. Kuid endiselt jäi DRP suurimaks opositsiooniparteiks, mida 1975. a. juunis taas tabasid repressioonid.

Peasekretär J. Fr. Peña Gomez.]

DOMINIKAANI VABASTUSPARTEI (DVP). Asutajateks 1973. a. DRV-st lahkunud J. Bosch ja tema poolehoidjad. 1975. a. langes repressioonide ohvriks.

Liider J. Bosch.]

REVOLUTSIOONILINE SOTSIAAL-KRISTLIK PARTEI (RSKP). Asutatud 1961. a. Parempoolne klerikaalne partei, seotud paljude kristlikdemokraatlike parteide parempoolse tiivaga. Viimastel aastatel on RSKP-st lahkunud enamik noori. Koos Demokraatliku Integratsiooni Liikumise ja Quiskueyano Demokraatliku Parteiga püüab RSKP luua parempoolsete jõudude ühisrinnet.

Liider — Rojelio Delgado Bogaert.

REFORMISTLIK PARTEI (RP). Asutatud 1964. a. Valitsev reaktsiooniline, proimperialistlik partei. Kajastab kodumaise tagurluse ja riigis tegutsevate välismonopolide huve.

RP liider Joaquin Balaguer tegi aastaid koostööd diktaator Trujilloga. 1960. a. augustist 1962. a. jaanuarini oli ta Dominikaani Vabariigi president — ametisse nimetatud diktaatori poolt. 1966. a. valimistel välismaise sõjalise iterventsiooni, šantaaži ja võltsingute tingimustes toetasid RP kandidaati mahajäänud talupojad, uskudes partei demagoogilisi tõotusi lubada neil hõivata riigi maad. RP sai häälteenamuse, temast tuli valitsev partei ja partei liidrist J. Balaguerist vabariigi president. Presidendivalimistel 1970. a. mais peaaegu 70% valijaist kas hääletas RP kandidaadi J. Balagueri vastu või hoidus valimistest osa võtmast.

[Kaks päeva enne järgmisi presidendivalimisi 16. mail 1974 keeldus opositsiooniliste parteide blokk osa võtmast valimisfarsist. J. Balaguerist tuli kolmandat korda president, kuigi üle poole hääleõiguslikest kodanikest valimistest osa ei võtnud. 1975. a. hakkas varasemate lubaduste vasta-

selt, juhtivatele kohtadele edutama endise Trujillo diktatuurirežiimi tegelasi ja tugevdas veelgi repressioone progressiivsete ja liberaalsete ringkondade vastu.]

Poliitiline rühmitus **14. Juuni Punane Joon** ühendab endas minevikus suure ja mõjuka organisatsiooni 14. Juuni endisi riigi rahvuslikku vabanemist taotlenud liikmeid. Rühmitus tegutseb peamiselt üliõpilaskonna hulgas. Tema mõju all on üliõpilaskoondis «Fragua» ja Revolutsiooniliste Üliõpilaste Liit.

Rühmitus asub pahempoolsetel seisukohtadel, on faktiliselt vastu riigi progressiivsete jõudude ühtsusele.

Dominikaani Vabariigis tegutseb veel teisi poliitilisi parteisid ja rühmitusi, sealhulgas:

Demokraatliku Integratsiooni liikumine (DIL). Äärmiselt reaktsiooniline, parempoolne partei. Asutatud 1970. a. Reformistlikust Parteist lahkulöönud fraktsiooni baasil. Sama aasta valimistel oli DIL J. Balagueri presidendi kandidatuuri vastu. Esindab vabariigi põhjaosa latifundiumipidajate huve. Partei liider on Francisco Augusto Lora.

Rahvusliku Leppimise Liikumine. Liberaal-reformistlik, oportunistlik partei. Asutatud Dominikaani Vabariigi endise presidendi Hector Garcia Godoy-Cáunesi poolt.

Dominikaani Rahvasotsialistlik Partei. Asutatud 1944. a. Tegutseb illegaalselt. Võitleb sisemaise reaktsiooni ja välismonopolide vägivalla vastu.

EKUADOR

(Ekuadori Vabariik)

Asub Lõuna-Ameerika loodeosas. Pindala 270 700 km². Rahvaarv 6 510 000 (1972. a.). Riigi- ja valitsuse pea — president. Seadusandlik organ — Rahvuskongress (laiali saadetud 1972. a. juunis). Sõltumatu riik 1830. a-st.

1972. a. veebruaris, pärast president José Maria Velasco Ibarra kukutamist võimule tulnud sõjaväevalitsus lubas taaskehtestada Ekuadori ajaloo kõige demokraatlikuma, 1945. a. põhiseaduse, läbi viia agraarreformi, ajada «revolutsioonilist ja rahvuslikku» poliitikat. Need lubadused, nende olgugi ebajärjekindel elluviimine, samuti mõned välispoliitilised aktsioonid Ekuadori rahvusliku suveräänsuse kaitseks soodustasid poliitiliste jõudude polariseerumist riigis. Valitsusele avaldasid survet parempoolsed, tagurlikud ringkonnad, kes on huvitatud imperialismi ja oligarhia positsioonide säilitamisest ning tugevdamisest, ja pahempoolsed, progressiivsed jõud, kelle eesmärk on põhjalikud demokraatlikud ümberkujundused Ekuadoris ning tõelise sõltumatuse saavutamine välispoliitikas.

[1. septembril 1975 püüdis grupp ohvitsere parempoolsete parteide ja imperialistide toetusel toime panna riigipööret. 1976. a. jaanuaris astus president G. Lara tagasi. Võimule tuli 3-liikmeline Kõrgem Sõjanõukogu, eesotsas viitseadmiral A. Povedoga.

Ekuadorile on iseloomulik suur hulk üleriigilisi või üksikutes provintsides tegutsevaid poliitilisi parteisid.

DEMOKRAATLIK INSTITUTSIONALISTLIK KOALITSIOON (DIK). Asutatud 1965. a. pankur Otto Arosemena Gomezi (Ekuadori president a-il 1966—1968) poolt. Esindab USA monopolidega ühenduses olevate suurpankurite ja -ärimeeste huve. Asutava Kogu valimistel 1966. a. sai partei kõigest 3 saadikukohta, kuid O. Arosemena Gomez valiti Ekuadori presidendiks tänu kõigi parempoolsete parteide bloki toetusele. DIK-l ei ole alaliselt tegutsevaid parteiorganisatsioone kohtadel.

Häälekandja — ajaleht «El Telegrafo» («Telegraaf»), mille aktsiate enamus kuulub O. Arosemena Gomezile.

EKUADORI KOMMUNISTLIK PARTEI (EKP). Asutatud 1925. a. Lenini-nimelise Kommunistliku Propaganda- ja Aktsioonisektsiooni baasil. Parteisse kuulunud kommunistlike gruppide mõjul otsustas Ekuadori Sotsialistliku Partei asutav kongress 1926. a. astuda Kommunistlikku Internatsionaali. Praeguse nimetuse võttis partei oma II kongressil 1931. a.

EKP ühendab töölisklassi, talurahvast, üliõpilas- ja haritlaskonda. 1944. a. võtsid kommunistid osa ülestõusust president Arroyo del Rio tagurliku režiimi vastu, nende esindajad Asutavas Kogus ja valitsuses algatasid 1945. a. progressiivse põhiseaduse väljatöötamise. EKP nõudis USA mereväebaaside likvideerimist Ekuadoris. Kõigi demokraatlike jõudude toetusel saavutaski Quito 1948. a. Ameerika Ühendriikide otsuse evakueerida oma sõjaväebaasid Ekuadori territooriumilt.

EKP eestvõttel on loodud Ekuadori Töötajate Föderatsioon, mis ühendab ligi 80% ametiühingutesse organiseerunud töölistest ja teenistujatest, Ekuadori Indiaanlaste Föderatsioon, Üliõpilasföderatsioon, Ranniku Põllutööliste Föderatsioon jne.

Sõjaväelise diktatuuri ajal (a. 1963—1966) tegutses EKP põranda all, teda jälitati julmalt, ta juhid heideti vanglasse, mitmed neist hukkusid.

1966. a. märtsis, pärast diktatuuri kukutamist tuli EKP põranda alt välja ning asus juhtima töötajate võitlust oma eluliste huvide eest, partei programmnõudmiste täitmiseks. Partei toetab praeguse valitsuse progresiivseid samme ning samal ajal kritiseerib tema tegevust, mis ei ole kooskõlas 1972. a., kohe pärast võimuletulekut tehtud avaldustega. Kommunistide mõju riigis kasvab.

EKP VIII kongress 1968. a. võttis vastu programmi, kus öeldakse, et partei eesmärk on rahvuslik-vabastusrevolutsioon kui antiimperialistlik, antifeodaalne ja demokraatlik revolutsioon järgneva üleminekuga sotsialistlikule revolutsioonile. Esimest korda viibis EKP kongressil NLKP delegatsioon.

EKP IX kongress 1973. a. arutas ettekandeid sisepoliitilisest olukorrast ja partei tegevusest, valis Keskkomitee uue koosseisu ning avaldas solidaarsust tšiili rahvaga.[1]

EKP esindajad võtsid osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

Partei on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Kõrgeim organ — kongress. Kongressidevahelisel perioodil juhib EKP tegevust Keskkomitee.

Keskkomitee peasekretär — Pedro Antonio Saad.

Keskhäälekandja — nädalaleht «El Pueblo» («Rahvas»).

KONSERVATIIVNE PARTEI (KP). Asutatud 19. saj. keskpaiku. Ekuadori vanemaid traditsioonilisi parteisid. Peegeldab riigi mägiosa (Sierra) suurmaapidajate, reaktsioonilise katoliku vaimulikkonna ja välismonopolidega seotud suurkodanluse huve. Välja arvatud mõni lühike ajavahemik, olid konservatiivid Ekuadoris võimul 1895. a-ni, millal nende valitsuse kukutas liberaalide liidri kindral E. Alfaro juhitud revolutsiooniline liikumine. 1956. a. presidendivalimistel sai jälle võidu parempoolsete jõudude esindaja Camilo Ponce Henriques, keda konservatiivid täielikult toetasid. Ekuadori konservatiivide valitsus paistis silma arveteõiendusega progressiivsete jõudude kallal, riigi edasise orjastamisega väliskapitali poolt.

KP on üles ehitatud territoriaal-administratiivsel põhimõttel. Kõrgeim organ — peaassamblee.

Partei peadirektor — Galo Pico Mantilla. Kritiseerib 1972. a. moodustatud sõjaväevalitsust parempoolsetelt seisukohtadelt.

KP-d toetavad ajalehed «El Tiempo» («Aeg») ja «El Mercurio» («Merkuur»).

LIBERAAL-RADIKAALNE PARTEI (LRP). Asutatud 19. saj. teisel poolel, väljendamaks mõisnike ja riigi konservatiivse poliitilise juhtkonna vägivalla vastu võitlevate Quayaquili kaup- ja rahameeste huve.

Ekuadori liberaalse liikumise ideoloogid olid silmapaistev valgustaja, kirjanik ja demokraat Juan Montalvo (1832—1899) ning kindral Eloy Alfaro (1842—1912). Mitmel korral juhtinud

[1] EKP astus 1975. a. parempoolse riigipöörde katse ajal resoluutselt välja valitsuse toetuseks. — *Toim.*

rahva väljaastumisi konservatiivide režiimi vastu, tuli E. Alfaro võimule 1895. a. Ekuadori presidendiks oli ta kahel korral — 1895—1901. ja 1906—1911. a., astudes paljusid progressiivseid samme (riigi suveräänsuse kaitsmine, osa kirikumaade konfiskeerimine, ilmaliku hariduse kehtestamine jne.). Pärast E. Alfaro metsikut tapmist katoliiklike fanaatikute poolt valitsuse ja konservatiividega sobingusse astunud liberaalide mahitusel 1912. a. hakkas LRP juhtkond üha enam taganema oma endise liidri liberaalsetest põhimõtetest.

Liberaalide valitsus eesotsas José Luiz Tamayoga oli süüdi Ekuadori esimesest üldstreigist osavõtnute mahalaskmises Quayaquilis 15. novembril 1922. a., millal seal hukkus üle 1000 inimese.

Käesoleval ajal esindab Liberaal-Radikaalne Partei imperialistlike monopolide toetusel «vaba ettevõtlust» pooldava kodanluse, mõisnike ja elanikkonna keskkihtide huve.

Partei on üles ehitatud territoriaalsuse põhimõttel. Kõrgeim organ — assamblee, kes valib Kõrgema Hunta.

Partei peadirektor — Francisco Huerta Montalvo. Kritiseerib 1972. a. võimule tulnud sõjaväevalitsust parempoolsetelt seisukohtadelt.

RAHVAJÕUDUDE ÜHENDUS (RÜ). Asutatud 1948. a. Ühendab Quayaquili väike- ja keskkodanlust, omab mõju elanikkonna teistele kihtidele, keda meelitavad partei juhtkonna demagoogilised avaldused. RÜ liider Assad Bucarama on tihedalt seotud välismonopolidega. Oli presidendikandidaat valimistel, mille läbiviimise ajas nurja sõjaväeline riigipööre 1972. a. veebruaris. Kritiseerib Ekuadori sõjaväevalitsust parempoolsest aspektist.

REVOLUTSIOONILINE RAHVUSLIK LIIKUMINE (RRL). Asutatud 1968. a. Ekuadori endise presidendi Carlos Julio Arosemena Monroy poolt, kes enne seda oli kuulunud mitmesse valitsusse. Ühendab väike- ja keskkodanlust, keskkihtide ning üliõpilaskonna esindajaid. Osalt on RRL-i astunud endise Velaskistide Rahvusliku Föderatsiooni liikmeid (1972. a. veebruaris kukutatud presidendi J. M. Velasco Ibarra poolehoidjaid). Lõhenenud parem- ja pahempoolseks tiivaks. Viimane pooldab koostööd EKP-ga mitmes küsimuses.

*

1926. a. asutatud Sotsialistliku Partei «bolševiseerumise» käigus, selle muutudes kommunistlikuks lahkusid sealt oportunistlikud elemendid, kes 1932. a. asutasid uue Sotsialistliku Partei, mis edaspidi korduvalt lõhenes. Käesoleval ajal tegutsevad Ekuadoris veel:

Revolutsiooniline Sotsialistlik Partei. Ekuadori sotsialistide pahempoolne tiib, mitmes küsimuses avantüristlikel, ultrapahempoolsetel seisukohtadel, omab teatavat mõju osa tööliste ja üliõpilaste seas, samuti Pinchinichi provintsi Töötajate Föderatsioonis.

Ekuadori Sotsialistlik Partei. Sinna kuulub haritlaskonna ja keskkihtide esindajaid. 1971. a. toetas EKP esitatud rahvaühtsuse programmi progressiivsete jõudude ühisaktsioonide koordineerimiseks.

Ühtne Sotsialistlik Partei. Asutatud 1966. a. ebaõnnestunud katse järel liita kongressil enda ümber Ekuadori kõik teised sotsialistlikud parteid. Omab mõju üliõpilastele ülikoolilinnades Quayaquilis ja Cuencas.

Kristlikdemokraatlik Partei. Toetab samu põhimõtteid, mis analoogilised parteid teistes maades. Omab teatavat mõju Katoliiklastest Tööliste Konföderatsiooni (KTK, algupäraselt CEDOK) liikmete hulgas. Partei mõned nimekad juhid teevad koostööd 1972. a. moodustatud sõjaväevalitsusega.

Rahva Demokraatlik Liit. Asutatud 1968. a. Esindab töötavate hulkade huve. Astub välja koos EKP-ga.

Häälekandja — ajaleht «Tribuna Popular» («Rahvatribuun»).

Peale selle on Ekuadoris parteisid, kelle tegevus ei avalda riigi poliitilisele elule märgatavat mõju. Näiteks **Ekuadori Rahvuslik Revolutsiooniline Aktsioon (ERRA,)**, asutatud a. 1944—1946 Hispaania falangi eeskujul. **Sotsiaal-Kristlik liikumine,** asutatud 1947. a., äärmiselt reaktsiooniline partei. **Demokraatlik Pahempoolne Partei,** asutatud 1970. a. Liberaal-Radikaalsest Parteist lahkulöönute poolt. **Ekuadori Revolutsiooniline Koondis (ERK)**, asutatud 1972. a., jne.

GAJAANA

(Gajaana Kooperatiivne Vabariik)

Asub Lõuna-Ameerika kirdeosas. Pindala 215 000 km². Rahvaarv 763 000 (1971. a.). 23. veebruarist 1970 vabariik Briti Rahvaste Ühenduses. President — Raymund Arthur Cbung. Seadusandlik võim kuulub ühekojalisele parlamendile — Rahvusassambleele, täidesaatev Ministrite Nõukogule eesotsas peaministriga. Riigi sisepoliitika määrab paljus võitlus kahe peamise poliitilise partei — Rahva Rahvuskongressi ja Rahva Progressiivse Partei vahel.

Gajaana valitsuse välispoliitika on erapooletu ja blokiväline. Gajaana on osa võtnud kõigist blokiväliste maade konverentsidest.

RAHVA RAHVUSKONGRESS (RRK). Asutatud 1955. a. Rahva Progressiivse Partei lõhenemise tulemusena. Valitsev kodanlik partei. Liikmeteks peaasjalikult neegritest linnaelanikud. RRK-d toetavad väliskapitaliga seotud kaubandus- ja tööstusringkonnad. 1973. a. juulivalimistel sai RRK 37 kohta parlamendi 53 kohast — 7 kohta rohkem kui 1968. a. Kolmandat korda järjest nimetati L. Forbes S. Burnham Gajaana peaministriks.

RRK liider — L. Forbes S. Burnham.

Häälekandja — ajaleht «New Nation» («Uus Rahvus»).

RAHVA PROGRESSIIVNE PARTEI (RPP). Asutatud 1950. a. RPP-d toetab india päritoluga elanikkond. Nõuab tõelist rahvuslikku sõltumatust ja sotsiaalset progressi, võitleb järjekindlalt imperialismi ja kolonialismi vastu. 1973. a. valimistel sai RPP Rahvusassambleel 14 kohta. 1964. a-st opositsioonis.[1] RPP delegatsioon viibis NLKP XXIV kongressil.

Partei liider — Cheddie Bharat Jagan.

Häälekandjad — päevaleht «Mirror» («Peegel») ja üks kord kvartalis ilmuv ajakiri «Thunder» («Äike»).

Veel on Gajaanas mitu väikest parteid, kes ei etenda nimetamisväärset osa riigi poliitilises elus — **Vabastaja.** jne.

GRENADA

Asub samanimelisel saarel Väikestes Antillides Kariibi meres. 1974. a. veebruarist sõltumatu riik Briti Rahvaste Ühenduses. Pindala 344 km². Rahvaarv 120 000 (1973. a.). Riigipea on Suurbritannia kuninganna, keda kohapeal esindab kuberner. Seadusandlik võim kuulub parlamendile. Täidesaatvat võimu teostab valitsus, mille moodustamise õiguse saab valimistel võitnud poliitilise partei liider.

GRENADA RAHVUSLIK PARTEI (GRP). Asutatud 1956. a. Peegeldab väike- ja keskkodanluse huve. Oli võimul a. 1962—1966. 1972. a. parlamendivalimistel sai Koosolekute Kojas 2 kohta.

Liider — Herbert Augustus Blaize.

GRENADA ÜHINENUD TÖÖERAKOND (GÜT). Asutatud 1950-ndate a-te algul. 1967. a-st valitsev partei. Esindab väikekodanluse huve. Teda toetavad osalt linna- ja põllutöölised. Võitis 1972. a. valimised, saades Koosolekute Kojas 13 kohta 15-st. GÜT valimisplatvorm rajanes sõltumatuse nõudmisel Briti Rahvaste Ühenduse raames.

Liider — Eric M. Cairy (ühtlasi Grenada pea-, välis-, sise-, planeerimis- ja arengu-, maa- ja turismi-, informatsiooni-, ühiskondlike sidemete ning loodusvarade minister).

---

[1] 1975. a. augustis otsustas lõpetada valitsusega igasugusest koostööst keeldumise poliitika. — *Toim.*

[**Uute Teemantide Liikumine** (UTL). 1973. a. asutatud opositsioonipartei. Partei eesotsas on noored neeger-intellektuaalid. Süüdistab M. Gairy valitsust korruptsioonis, nõuab selle tagasiastumist, samuti riigielu demokratiseerimist ning majanduslik-sotsiaalseid reforme. Parlamendis esindatud ei ole.

Liider M. Bishops.]

GRÖÖNIMAA

Maailma suurim saar Atlandi ookeani põhjaosas. Pindala 2 175 600 km². Rahvaarv 48 400 (1974. a.). Taani territoorium. Taani nõusolekul asub saarel kaks USA sõjaväebaasi. Administratiivvõim kuulub 21-liikmelisele provintsinõukogule — Landsradile. Gröönimaa põliselanikud nõuavad taanlastega võrdseid õigusi, täielikku omavalitsust ja Ameerika sõjaväebaaside likvideerimist saarel.

SUKAK (TOETUSPARTEI). Asutatud 1970. a. Partei programm näeb ette Gröönimaale suuremate õiguste ja vabaduste andmist siseküsimustes.

Saarel tehakse ettevalmistusi parempoolse orientatsiooniga Gröönimaa Rahvapartei loomiseks, mis peaks hakkama koostööd tegema konservatiivse Taani Rahvaparteiga.

GUADELOUPE

Kaksiksaar Väikeste Antillide Tuulealuste saarte rühmas. Prantsusmaa meretagune departemang. Pindala 1780 km². Rahvaarv 337 000 (1972. a.). Täidesaatvat võimu kehastab Prantsuse valitsuse nimetatud prefekt. Valitaval Peanõukogul on piiratud õigused. Prantsuse Rahvuskogus esindavad Guadeloupe'i 3 Rahvusassamblee liiget ja 2 senaatorit. Sisepoliitilist olukorda iseloomustab võitlus Guadeloupe'ile enesemääramise andmiseks.

GUADELOUPE'I KOMMUNISTLIK PARTEI (GKP). Asutatud 1944. a. Prantsuse Kommunistliku Partei osakonnana. Hiljem sai sellest PKP föderatsioon. Oma I kongressil 1958. a. eraldusid Guadeloupe'i kommunistid PKP-st ja moodustasid iseseisva kommunistliku partei.

GKP II kongress (1960. a.) püstitas autonoomialoosungi. GKP esitatud autonoomiastaatus näeb ette üldvalimistel moodustatavat assambleed, selle assamblee ees vastutavat täitevorganit ja Prantsusmaaga koostööarendamise instantsi. GKP käsitab autonoomiat esimese etapina teel Guadeloupe'i täielikule sõltumatusele.

GKP V kongress (1972. a.) kinnitas autonoomialoosungi õigsust ning kutsus kommuniste kindlustama partei ridu, võitlema kõigi kolonialismivastaste jõudude ühtsuse nimel.

1971. a. märtsi munitsipaalvalimistel saavutas GKP suurt edu. 32 kommuunist 8-t, kus elab üle poole Guadeloupe'i asukatest, juhivad kommunistid. Tänu GKP toetusele võitsid veel 4 omavalitsuses progressiivsete jõudude kandidaadid. Peanõukogus on GKP-l 9 kohta 36-st. 1973. a. märtsivalimistel sai GKP kandidaat E. Ibene Prantsuse Rahvuskogu liikmeks.

Partei on üles ehitatud territoriaalsel ja tootmisalasel põhimõttel (algorganisatsioone luuakse ettevõtetes, tööstusharudes ja elukohtades). GKP kõrgeim organ on kongress (kutsutakse kokku iga nelja aasta järel). Kongress valib Keskkomitee, Keskkomitee omakorda Poliitkomisjoni, sekretäri ja peasekretäri. GKP-sse kuulub 1500 inimest. Parteil on 11 sektsiooni ja ligi 50 rakukest. Enamik kommuniste on töölised.

GKP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1960. ja 1969. a., viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

GKP peasekretär — Guy Danente.

Häälekandja — ajaleht «L'Etincelle» («Säde»).

DEMOKRAATIDE LIIT VABARIIGI KAITSEKS (DLVK). Samanimelise Prantsuse partei Guadeloupe'i filiaal. Esindab suurkodanluse, mõisnike ja riigiaparaadi teenistujate huve. Pooldab Guadeloupe'i täielikku departemangustaatust.

SOTSIALISTLIK PARTEI (SP). Asutatud 1972. a., mil Prantsuse Sotsialistliku Partei Guadeloupe'i osakond lõi lahku emaparteist. Kajastab väike- ja keskkodanluse huve, mõju põllutöölistele ja väiksemate suhkrurooistanduste pidajaile. Kontrollib enamikku kohalikke omavalitsusi. Teeb tihedat koostööd Demokraatide Liiduga Vabariigi Kaitseks.

Pärast seda, kui Prantsuse Kommunistlik Partei ja Prantsuse Sotsialistlik Partei 1972. a. leppisid kokku esineda ühise valimisprogrammiga 1973. a. valimistel, teatas PSP Guadeloupe'i osakond iseseisva partei moodustamisest. Kongressil Abimis (16. juulil 1972. a.) deklareeris SP oma kavatsust säilitada praegust olukorda, s. t. Guadeloupe'i Prantsusmaa meretaguse departemanguna.

GUAJAANA

(Prantsuse Guajaana)

Asub Lõuna-Ameerika kirdeosas Atlandi ookeani rannikul. Pindala 91 000 km². Rahvaarv 60 000 (1974. a.). 1946. a-st Prantsusmaa meretagune departemang. Seda juhib Prantsuse valitsuse nimetatud prefekt ja 15-liikmeline valitav Peanõukogu. Prantsuse Rahvuskogus esindavad Guajaanat üks Rahvusassamblee liige ja üks senaator. Sisepoliitilist olukorda iseloomustab parteidevaheline võitlus — ühed pooldavad sisemist autonoomiat, teised meretaguse departemangu staatust.

GUAJAANA SOTSIALISTLIK PARTEI (GSP). Asutatud 1956. a. Peamine partei. Tema päralt on enamus Peanõukogus, ta kontrollib omavalitsust administratiivkeskuses Cayenne'is. GSP esindaja on Prantsuse Rahvuskogu senaator. Pooldab Guajaanale sisemise autonoomia andmist liidu raames Prantsusmaaga. Peegeldab haritlas- ja üliõpilaskonna progressiivse osa huve.

Liider — Léopold Héder.

GUAJAANA TÖÖTAJATE PARTEI. Asutatud 1972. a. Ühendab autonoomia pooldajaid. Väikesearvuline. Marksistliku orientatsiooniga.

PRANTSUSE PARTEI DEMOKRAATIDE LIIT VABARIIGI KAITSEKS (DLVK) GUAJAANA OSAKOND. Liikumine arendab poliitilist tegevust vaid valimiskampaania ajal. Pooldab departemangu staatust. Kajastab eesõigustatud, emamaaga sidemete säilitamist taotleva kodanluse ja ametnikkonna huve.

Guajaana Marksismi Tundmaõppimise Ring. Propageerib marksismi, pooldab Guajaanale autonoomia andmist. Ringi esindajad võtsid osa kõigi kolonialismivastaste jõudude konverentsist 16.—18. augustini 1971. a. Martinique'il ja kirjutasid alla autonoomianõudmist sisaldavale ühisdeklaratsioonile.

GUATEMAALA

(Guatemaala Vabariik)

Asub Kesk-Ameerikas. Pindala 109 000 km². Rahvaarv 5,6 milj. (1972. a.). Saavutas sõltumatuse 1821. a. Riigi- ja valitsuse pea on president.

Seadusandlikku võimu teostab Rahvuskongress.

1970. a. parlamendivalimistel võitis kahe parempoolse partei — Konstitutsioonilis-Demokraatliku Partei (KDP) ja Rahvusliku Vabastusliikumise (RVL) blokk. Nad said enamuse kohti parlamendis (34 55-st), mis tagas Carlos Arana Osorio valimise Guatemaala presidendiks. Võimule tulles jätkas Osorio oma eelkäija J. S. Mendes Montenegro alustatud terrorit demokraatlike ja progressiivsete jõudude vastu.

Piiramisseisukorra ajal (1970. a. novembrist 1971. a. novembrini) panid politsei, sõjaväeosad ja parempoolsed terroristlikud organisatsioonid toime üle 3000 poliitilise mõrva. 1972. a. lõpul areteeris politsei Guatemaala kommunistide juhid B. Alvarado Monsona, Mario Silva Jonama, Carlos René Valge, Hugo Barriose, Carlos Alvarado ja Miguel Hernandezi. Kõik nad tapeti presidendi käsul. Parempoolse terrori ohvrite hulgas on progressiivseid tegelasi, Rahvuskogu liikmeid, ametiühinguliidreid, üliõpilasjuhte jne. KDP—RVL-i valitsuskoalitsioonis ei ole üks-

meelset seisukohta, kuidas rahvusliku kriisiga toime tulla. Ühtlasi kasvab opositsiooniliselt meelestatud isikute arv väikekodanluse hulgas, vaimulikkonna ladvikus ja ülikoolides, kes kõik nõuavad inimõiguste austamist ja ühiskondlik-poliitilise elu demokratiseerimist.

GUATEMAALA TÖÖPARTEI (GTP). Asutatud 1949. a. 1952. a-ni kandis Kommunistliku Partei nimetust. 1950-ndate a-te algul võttis aktiivselt osa Arbensi valitsuse kodanlik-demokraatliku revolutsiooni abinõude elluviimisest. Pärast selle kukutamist, kui USA Luure Keskvalitsuse abiga seati Guatemaalas sisse sõjaväeline diktatuur (1954. a.), tegutseb GTP sügaval põranda all, rankade repressioonide ohus.

1969. a. detsembris kiitis GTP IV kongress heaks partei uue programmi, mis käsitab Guatemaala revolutsiooni selle praegusel etapil agraarse, antiimperialistliku ja rahvalikuna, perspektiivis sotsialismi silmaspidavana. Kongress rõhutas vajadust arendada kõigi rahvaste antiimperialistlikku solidaarsust ja tugevdada rahvusvahelise töölisklassi ühtsust.

GTP delegatsioon viibis NLKP XXII, XXXIII ja XXIV kongressil, võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a. GTP IV kongress saatis läkituse NLKP-le ja nõukogude rahvale V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva puhul.

GTP Keskkomitee peasekretär — Huberto Alvarado Polanco.[1]

Häälekandja — ajaleht «Verdad» («Tõde»).

RAHVUSLIKU VABASTUSE LIIKUMINE (RVL). Asutatud 1959. a., pärast (1957. a-st tegutsenud) Rahvusliku Vabastusliikumise lõhenemist. Esindab väliskapitaliga seotud suurkodanluse ja latifundiumipidajate huve. Kindlat programmi ei ole, liikmeid üle 130 000.

Liider — Mario Sandoval Alarcón.

INSTITUTSIOONILINE DEMOKRAATLIK PARTEI (KDP). Asutatud 1964. a. Äärmiselt parempoolne partei. Selle liikmeskond (üle 120 000 inimese) koosneb enamasti kodanlastest, maaomanikest ja sõjaväelastest.

Liider — Guatemaala endine president Peralta Asurdia.

1974. a. märtsivalimiste eel esitasid RVL-i ja KDP blokk kaitseministri kindral K. Eugenio Laugerud Garcia (KDP) presidendi- ning Kongressi esimehe Mario Sandoval Alarcóni (RVL) asepresidendikandidaadiks. Terrori tingimustes läbiviidud valimistel saigi Guatemaala Vabariigi presidendiks K. Eugenio Laugerud Garcia.

Kodanlikud opositsiooniparteid:

Revolutsiooniline Partei (RP). Asutatud 1957. a. Esindab väike- ja keskkodanluse, osa maavaldajate ning haritlaskonna huve. Parteisse kuulub ligi 100 000 inimest. Oli võimul a. 1966—1970. Parlamendis esindab RP-d 17 saadikut. Peasekretär — Carlos Sagastume Péréz.

Kristlikdemokraatlik Partei (KDP). Asutatud 1955. a. Liikmeskonda kuulub kesk- ja väikekodanlasi. Parlamendis esindatud 4 saadikuga.

Liider — J. Lucas Caballeros. Peasekretär — René de León Schlotter.

1973. a. asutati uus opositsioonipartei **Ühtne Revolutsioonilis-Demokraatlik Rinne** (ÜRDR).

Liidrid — Manuel Argeta ja Leónel Ponciano de León.

HAIITI

(Haiiti Vabariik)

Asub Kariibi meres Suurte Antillide saarestikus, samanimelise saare lääneosas. Pindala 27 800 km². Rahvaarv 5,4 milj. (1972. a.). Sai sõltumatuks esimese Ladina-Ameerika maana 1804. a. 1915—1934 USA okupatsiooni all. 1957. a. haaras võimu diktaator Francois Duvalier, kes hiljem loovutas presidendikoha oma pojale Jean-Claude Duvalier'le. Riigis valitseb terror. Haiiti on vabariik, kuid võim kuulub täielikult diktaatorile. Seadusandlik võimuorgan Rahvusassamblee etendab vormilist osa. Sotsialistlikest riikidest on Haiitil diplomaatilised suhted ainult Poola Rahvavabariigiga.

VALITSUS- JA REVOLUTSIOONIAKTSIOONI ÜHTNE PARTEI Äärmiste tagurlaste, F. Duvalier' pooldajate ajutine ühendus. Asutatud 1957. a. valimiste eel Rahvusühtsuse Partei nimetuse all. Partei liikmed said diktaatorilt tulutoovaid ametikohti riigiaparaadis. Pärast valimisi lakkas partei olemast. Loodi uuesti 1963. a. Valitsus- ja Revolutsiooniaktsiooni Ühtse Parteina, kuid saadeti peatselt jälle laiali. Partei liider oli F. Duvalier.

HAIITI KOMMUNISTIDE ÜHINENUD PARTEI (HKÜP). Asutatud 1968. a. novembris Haiiti Rahvaühtsuse Partei (moodustatud 1959) ja Rahvusliku Vabastuse Rahvapartei (moodustatud 1954) ühinemise tulemusena. Tegutseb sügaval põranda all. Esindab töölisklassi, talurahva ja progressiivse haritlaskonna huve. Kahe partei ühinemise deklaratsioonis öeldi: «HKÜP on marksismi-leninismi ideoloogia lipu all võitleva töölisklassi teadlik ja organiseeritud avangard. Leninlikele organisatsioonilistele põhimõtetele tuginedes hakkab HKÜP juhtima proletariaadi võitlust Haiiti revolutsiooni, võimuhaaramise ja sotsialismi ehitamise nimel.»

HKÜP lubas pidada vennalikku ühendust kõigi kommunistlike parteidega, taotleda maailma kommunistliku liikumise ühtsust iga partei sõltumatuse austamise alusel ning ustavuse vaimus marksismile-leninismile ja proletaarsele internatsionalismile.

1969. a. mais—juunis rakendas Haiiti valitsus HKÜP vastu karme repressioone. Vanglasse heideti või tapeti sadu kommuniste. Haiiti võimude rahvavastast poliitikat toetavad USA reaktsioonilised ringkonnad, andes diktaator J. C. Duvalier'le ohtrat abi.

HKÜP toetab täielikult kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistel nõupidamistel 1960. ja 1969. a. ühiselt väljatöötatud poliitilist kurssi, tema delegatsioon viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

HKÜP on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Partei kõrgeim organ on kongress. Kongressidevahelisel perioodil juhib HKÜP tegevust Poliitbüroo eesotsas Keskkomiteega.

HKÜP Keskkomitee peasekretär — Joseph Ronét.

Keskhäälekandja — ajaleht «Boucan» («Lõke»). Ilmub Haiitis illegaalselt. Peale selle on parteil häälekandjaid Kanadas, Mehhikos ja Prantsusmaal.

HONDUURAS

(Honduurase Vabariik)

Asub Kesk-Ameerikas. Pindala 112 100 km². Rahvaarv 2,8 miljonit (1973. a.). Seadusandlik võim kuulub põhiseaduse kohaselt Rahvuskongressile, täidesaatev presidendile.

Pärast 1971. a. märtsivalimisi võimule tulnud Ramon Ernesto Cruzi koalitsioonivalitsus moodustati «rahvusühtsuse pakti» sõlminud Liberaalse Partei ja Rahvusliku partei kokkuleppel. See oli Honduurase mõisnike ja suurkodanluse tehing eesmärgiga säilitada oma võimu riigis.

4. detsembril 1972. a. kuulutas Honduurase sõjavägi president R. E. Cruzi kukutatuks. Kogu võimutäius läks kindral Oswaldo López Arellanole. Oma eesmärgiks kuulutasid sõjaväelased tõelise rahvusühtsuse, põhiliste sotsiaal-majanduslike probleemide lahendamise ja hoolitsuse rahva hüveolu eest. Sel puhul pöördusid Honduurase demokraatlikud jõud valitsuse poole nõudmisega alustada riigile hädavajalikke ümberkujundusi, teha lõpp kaosele ja majanduskriisile — viletsuse põhjusele.

Söötis seisvatest latifundiumidest jagati maad maata ja väikese maaga talupoegadele. 1975. a. algul kuulutati välja maareform ja metsamajanduse natsionaliseerimine.

23. aprillil 1975 kõrvaldas armee võimult president Arellano. Teda süüdistati suure pistise võtmises Ameerika banaanikompaniilt «United Brands».

Presidendiks ja ühtlasi Relvajõudude Kõrgema Nõukogu esimeheks sai

[1] Valitsuse agendid tapsid ta 20. oktoobril 1974. a. — *Toim.*

endine tsentristina tuntud siseminister Castro. Samaaegselt suurendati riigipöördest osavõtnud noorte radikaalselt meelestatud ohvitseride nõudel Relvajõudude Kõrgema Nõukogu koosseisu 12-lt 51-le. Pärast riigipööret antud avalduses lubati jätkata «endise valitsuse progressiivset kurssi», seehulgas maareformi.

Seda plaani on asutud täitma. 1975. a. annulleeriti kõik kokkulepped, mis andsid soodustusi välismaistele banaanikompaniidele.]

HONDUURASE KOMMUNISTLIK PARTEI (HKP). Asutatud 1927. a. 1930-ndate a-te algul rakendas reaktsiooniline valitsus noore, alles nõrga kommunistliku partei vastu ränki repressioone. Selle tagajärjel katkesid partei sidemed töölisliikumisega ja ta lakkas tegelikult olemast.

1954. a. aprillis illegaalselt peetud Honduurase kommunistide konverents kuulutas välja Honduurase Kommunistliku Partei moodustamise, võttis vastu partei põhikirja ning valis HKP Keskkomitee. HKP I kongress (1958. a. aprillis) arutas rahvusvahelist olukorda ja Honduurase sisepoliitilist seisundit ning võttis vastu läkituse rahvale, kus esitati HKP tegevusprogramm.

HKP II kongress (1972. a. aprillis) kiitis heaks poliitilised teesid, võttis vastu HKP uue programmi ja põhikirja ning valis partei juhtivate organite uue koosseisu. Kongressil analüüsiti Honduurase majanduslikku ja poliitilist olukorda, arvestades viimasel aastakümnel rahvusvahelisel areenil ja Ladina-Ameerikas toimunud muutusi. HKP kongress püstitas imperialistlike monopolide, tagurlike ringkondade ja mõisnike võimutsemise vastu, antiimperialistliku, agraarse ja demokraatliku revolutsiooni nimel peetava võitluse uued ülesanded. HKP kongress rõhutas partei ustavust marksismile-leninismile, proletaarsele internatsionalismile, kommunistlike ja töölisparteide rahvusvaheliste nõupidamiste otsustele.

[HKP on toetanud sõjaväevalitsuse progressiivseid reforme, ühtlasi kritiseerinud nende poolikust ja elluviimise ebajärjekindlust. Ametlikult pole legaalne. Repressioone pole tema avaliku tegutsemise pärast aastaid enam rakendatud.]

HKP delegatsioon viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil. HKP esindajad võtsid osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a.

V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva puhul korraldas HKP leninliku parteissekutse. HKP read täienesid tööliste ja talupoegadega.

HKP Keskkmoitee peasekretär — Dionisio Ramos Bejarano.

HKP annab välja bülletääni «Trabajo» («Töö») ja väikeseformaadilist ajalehte «Voz Popular» («Rahva Hääl»).

LIBERAALNE PARTEI (LP). Asutatud 1891. a. (asutaja Policarpo Bonilla). Esindab kodanliku oligarhia huve. Parlamendi lajalisaatmiseni sõjaväelaste poolt 1972. a. oli LP-l seal 32 kohta.

Partei esimees — Max Velásques Dias.

RAHVUSLIK PARTEI (RP, algkeelne lühend PN). Asutatud 1891. a. Esindab maapidajate ülakihi ja katoliku vaimulikkonna huve. Parlamendis oli RP-l samuti 32 kohta. Partei liidreid R. E. Cruz valiti 1971. a. märtsis Honduurase presidendiks (kõrvaldati võimult sõjaväelise riigipöördega 1972. a. detsembris).

Partei liider — Ricardo Zuniga Augustinus.

Esimees — López Cantarero.

Häälekandja — ajaleht «El Nacional» («Rahvus»).

Valitsuse dekreet keelab mõlemal traditsioonilisel parteil korraldada koosolekuid, «mille eesmärk läheb lahku relvajõudude omast».

UUENEMISE JA ÜHTSUSE PARTEI. Demokraatlik organisatsioon.

Liider — Miguel Fernandez.

JAMAIKA

Asub samanimelisel saarel Kariibi meres. Pindala 11 500 km². Rahvaarv 2 milj. (1973. a.). Sõltumatu riik Briti Rahvaste Ühenduses.

RAHVA POLIITILINE PARTEI (RPP). Asutatud 1920-ndail a-il. 1961 reorganiseeritud. Tugineb väikekodanlusele. Püüab taaselustada 1920-ndate aastate lõpul tekkinud natsionalistlikku neegriliikumist. Pooldab majandus- ja kultuurisidemeid Aafrika riikidega. Nimetamisväärset mõju ei ole.

Liider — Mylord Johnson.

RAHVA VABADUSLIIKUMINE (RVL). Pahempoolne progressiivne partei. Asutatud 1950-ndate a-te algul rühma marksistide poolt. Peegeldab tööstus- ja põllutööliste ning haritlaskonna huve. On kommunistide mõju all. Nõuab sotsiaal-majandusliku struktuuri demokraatlikku ümberkujundamist, riigi täielikku vabastamist imperialismi poliitilise ja majandusliku võimu alt. Partei juhtkond on korduvalt avaldanud solidaarsust revolutsioonilise Kuubaga. RVL tegevust raskendavad valitsuse tõkestusabinõud. Mõned partei juhtkonna liikmed pidid 1960-ndate a-te algul Jamaikalt lahkuma.

Peasekretär — Richard Hart.

KANADA

Asub Põhja-Ameerikas. Kuulub Briti Rahvaste Ühendusse. Pindala ligi 10 milj. km². Rahvaarv 22,4 milj. (1974. a.). Vormiline riigipea on Suurbritannia kuninganna. Seadusandlikku võimu teostab parlament, täidesaatvat valitsus. Parlamendivalimistel 30. oktoobril 1972. a. tuli Kanadas võimule liberaalide vähemusvalitsus. Siit tulenesid Trudeau valitsuse majandus- ja sisepoliitika, samuti ta välispoliitilise tegevuse põhisuunad.

Kanada tööstuse võrdlemisi kiire areng toimub töötajate sotsiaal-majandusliku olukorra halvenemise, tööpuuduse kasvu, elukalliduse tõusu ja inflatsiooni süvenemise tingimustes. Sisepoliitikas hoidub valitsus abinõudest, mis põhjustaksid suurtöösturite rahulolematust ja opositsiooniparteide kategoorilisi vastuväiteid. Välispoliitika alus on püüd majanduslikule ja poliitilisele sõltumatusele. 1974. a. mais saatis valitsus parlamendi laiali. Uued valimised toimusid juulis. 1974. a. augustis moodustas P. E. Trudeau taas Liberaalse Partei valitsuse.

KANADA KOMMUNISTLIK PARTEI (KKP). Asutatud 31. mail—1. juunil 1921. a. Sõjaseisukorra seaduse sunnil alustas tegevust illegaalse organisatsioonina. Algusest peale otsis partei juhtkond energiliselt legaalse tegutsemise võimalusi. Sel eesmärgil kuulutati asutaval kongressil 1922. a. veebruaris välja legaalse kommunistliku partei loomine Kanada Töölispartei nimetuse all.

1924. a. — III rahvuslikul kongressil, kui valitsus oli tühistanud reaktsioonilise seaduse, mis keelas kõigi progressiivsete organisatsioonide tegevuse, — võttis Kanada Töölispartei endale nimeks Kanada Kommunistlik Partei.

Oma tegevuse esimestest aastatest peale taotles KKP järjekindlalt töölisklassi ühtsust, tema vahetut osavõttu riigi ühiskondlikust ja poliitilisest elust. 1929. a., ülemaailmse majanduskriisi ajal juhtis KKP võimsat liikumist töötajate huvide kaitseks. Suurepärasemaid lehekülgi partei tegevuses fašismivastase ühtsuse saavutamiseks oli vabariikliku Hispaania abistamine. KKP juhtimisel moodustati Kanada vabatahtlike pataljon Internatsionaalse brigaadi koosseisus. Teise maailmasõja aastail, kui otsustati maailma saatust, mobiliseeris KKP kanada rahvast taas võitlusse inimkonna õelaima vaenlase — fašismi vastu.

1940. a. keelas W. L. M. Kingi valitsus KKP tegevuse. 1943. a. augustis kuulutas kommunistide rahvuslik asutav kongress välja Tööliste Progressiivse Partei (TPP) loomise, mida 1959. a. uuesti hakati nimetama Kanada Kommunistlikuks Parteiks. Sõjajärgsetel aastatel, tagurluse pealetungi tingimustes tegutses KKP rahu ja riigi rahvusliku päästmise nimel, USA monopolide ülemvõimu vastu Kanada majanduses.

Oma tegevuses juhindub KKP XXI kongressil 1971. a. novembris kinnitatud programmist «Tee sotsialismile

Kanadas». 1974. a. mais toimus KKP XXII kongress.[1]

Sisepoliitika alal on KKP Ameerika Ühendriikide kapitali ülemvõimu vastu Kanada majanduses, nõuab USA ja Kanada monopolide natsionaliseerimist, sõjaeelarve vähendamist, rahvusliku tulu ümberjaotamist töötajate kasuks, nende elutingimuste tunduva parandamise ulatusliku programmi elluviimist. KKP kutsub välja töötama uut põhiseadust, mis tagaks Kanada mõlema rahvuse — inglise ja prantsuse päritcluga kanadalaste täieliku võrdõiguslikkuse.

Välispoliitikas taotlevad Kanada kommunistid oma riigi rahvuslikku sõltumatust, rahu ja sõpruse tugevdamist rahvaste vahel, nõuavad tuumarelva keelustamist ning Kanada lahkumist NATO-st ja NORAD-ist (Kanada—Ameerika ühine õhukaitse väejuhatus), USA sõjaväebaaside likvideerimist Kanada territooriumil, pooldavad laiemaid majandussidemeid sotsialistliku sõprusühenduse riikidega.

KKP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a., tema esindus viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

KKP on agaralt osalenud valimiskampaaniates, nõudes kanadalaste kontrolli taastamist oma riigi majanduse üle, töötleva tööstuse igakülgset arendamist, täieliku tööhõive tagamist ja elatustaseme tõstmist. Need küsimused seostuvad vajadusega saavutada Kanada välispoliitika täielik iseseisvus ja üha enam parandada suhteid sotsialistlike riikidega, sealhulgas Nõukogude Liiduga.

Partei kõrgeim organ on kongress, mis kutsutakse kokku kord kahe aasta jooksul, kongressidevahelisel perioodil Keskkomitee. Partei tegevuse juhtimiseks Keskkomitee pleenumite vahel valitakse Kesktäitevkomitee.

KKP peasekretär — William Kashtan.

Keskhäälekandja — nädalaleht «Canadian Tribune» («Kanada Tribuun»). Teoreetiline ajakiri — «Communist Viewpoint» («Kommunistlik Vaatepunkt»).

LIBERAALNE PARTEI (LP). Asutatud 1873. a. Esindab esmajärjekorras suur-, ka monopolistliku kapitali huve. Peamine poliitiline programm on «vaba ettevõtluse» põhimõtte kaitsmine. Võimalikuks peetakse riigi piiratult «reguleerivat» osa ja «liberalismi» väliskaubanduses. Traditsiooniliselt pooldavad liberaalid välis-, peaasjalikult USA kapitali sissevedu Kanadasse, kuigi püüavad viimasel ajal piirata Kanada majanduse tähtsamate harude hõivamist väliskapitali poolt. Sise- ja välispoliitikas hoiab LP juhtkond kurssi nn. kanadastamisele, s. t. ennekõike Kanada rahvuslikke huve teenivate abinõude elluviimisele.

Parlamendivalimistel 30. oktoobril 1972. a. sai LP Esindajatekojas 109 kohta 264-st ning jäi seal vähemusse. See sundis parteid koostama uut tegevusprogrammi pikemaks ajaks. LP valitsus pidas vajalikuks revideerida kehtivat sotsiaalkindlustussüsteemi, esitas majanduskava, mis nägi ette väikebisnessi toetamist, parandusi korporatsioone käsitlevasse seadusandlusse eesmärgiga kaitsta Kanada tööstust väliskonkurentsi eest, abinõusid ekspordi stimuleerimiseks, kooperatiivühingute abistamist jne. Liberaalid lubasid pöörata rohkem tähelepanu läänepiirkondade majanduse arendamisele, hoogustada elamuehitust, parandada transpordi ja side tööd.[2]

Põhikirja kohaselt võib LP liikmeks olla igaüks, kes toetab LP valitsust ja selle programmi. Partei liikmetel ei ole liikmekaarti ja nad ei tasu liikmemaksu. LP-d finantseerivad tema jõukad liikmed vabatahtlike annetustega ja valitsus, kui partei on võimul. LP liikmeskonda hinnatakse parlamendivalimistel saadud häälte arvu järgi.

Juhtiv organ — Rahvuslik Komitee — tegutseb ainult valimiskampaaniate ning partei kongresside ja konverentside ajal. Muidu LP Rahvuslik Föderatsioon, kellele alluvad partei provintsiassotsiatsioonid.

LP kongresse kutsutakse kokku ebakorrapäraselt.

Liider — Pierre Elliott Trudeau. Esimees — Gildas Molgat.

LP kontrollib suurt osa Kanada kapitalistlikust ajakirjandusest, sealhulgas ajalehti «Toronto Daily Star» («Toronto Igapäevane Täht»), «Globe and Mail» («Post Kogu Maailmast»), «The Ottawa Citizen» («Ottava Kodanik») jt.

PROGRESSIIVNE KONSERVATIIVIDE PARTEI (PKP). Asutatud 1854. a. Peamine opositsioonipartei. Seotud suurkapitali, samuti Lääne-Kanada farmeritega. Konservatiivid ise loevad oma parteid Inglisesõbralikuks, kuid ühtaegu teevad tihedat koostööd Ameerika Ühendriikidega. PKP pooldab «vaba ettevõtluse» põhimõtet ja protektsionismi väliskaubanduses. Vaidleb vastu Kanada osavõtu vähendamisele NATO-s. Rohkem kui liberaalid toetavad konservatiivid Kanadas siginenud Nõukogude-vaenulikke emigrantideorganisatsioone.

Viimaste valimiskampaaniate ajal kritiseeris PKP liberaalide valitsuse sisepoliitikat. Valimisloosungina püstitas PKP «kõigile kanadalastele tööhõive tagamise». Oma kriitikat kinnitavad konservatiivid lubadusega võimule tulles rakendada abinõusid tööhõive stimuleerimiseks, inflatsiooni vähendamiseks ja rahva heaolu tõstmiseks.[1]

Progressiivse Konservatiivide Partei ülesehitus sarnaneb Liberaalide Partei omaga. Erinevus nende vahel puudub peaaegu täielikult. Mõlemad on suurkapitali parteid.

PKP liider — Robert Lorne Stanfield. Esimees — Michael Meighen. PKP kontrollib pooli Kanada kõigist ajalehtedest-ajakirjadest, sealhulgas «Ottawa Journali» («Ottava Ajakirja»), «Gazette'i» («Ajalehte»), «Le Devoir'i» («Kohustust») jt.

UUS DEMOKRAATLIK PARTEI (UDP). Asutatud 1961. a. Sotsiaaldemokraatliku Partei ja Kanada ametiühingutegelaste rühmituse baasil. Kuulub Sotsialistlikku Internatsionaali. Sisepoliitikas nõuab mõnede tööstusharude, raudteetranspordi ja lennukompaniide natsionaliseerimist, majanduse plaanipärast juhtimist, töötajate majandusliku olukorra parandamist, Ameerika kapitali võimu piiramist Kanada majanduses. Välispoliitikas on NATO tuumajõudude loomise ja Kanada tuumarelvastumise vastu, pooldab Kanada lahkumist NORAD-ist ja USA-st sõltumatumat välispoliitikat.[2]

UDP-l on individuaalseid ja kollektiivseid liikmeid. Kollektiivselt võetakse parteisse ametiühinguid, farmerite organisatsioone, kooperatiive jne. Põhikirja paragrahv, mis sulgeb pääsu UDP-sse teiste poliitiliste parteide poolehoidjatele, on faktiliselt sihitud kommunistide vastu, sest Kanada kodanlikel parteidel ei ole kindlat liikmeskonda.

UDP kõrgemad organid on kord kahe aasta jooksul kokkukutsutav kongress ja kongressidevahelisel perioodil kongressi valitav Nõukogu. Partei igapäevast tegevust juhib Täitevkomitee.

Igas provintsis luuakse provintsipartei oma programmi ja põhikirjaga. Viimased koostatakse UDP rahvusliku programmi ja põhikirja alusel. Provintsipartei kompetentsi kuulub näiteks kandidaatide esitamine föderaalvalimistel. Seejuures jätab partei keskjuhatus endale õiguse tühistada provintsipartei otsus ja esitada uus kandidaat oma äranägemisel.

UDP liider — David Lewis. Esimees — MacDonald.

1973. a. detsembris toimus fraktsi-

[1] Kongress nentis pingelõdvendusprotsessi positiivset mõju rahvusvahelistele suhetele ja seadis uusi ülesandeid võitluses töötajate heaolu parandamise ning USA peremehetsemise vastu Kanadas. — *Toim.*

[2] 1974. a. juulivalimistel sai LP parlamendis 141 kohta ning absoluutse enamuse, mis võimaldas moodustada üheparteilise enamusvalitsuse. — *Toim.*

[1] Kuid see agitatsioon ei ole mõjunud, 1974. a. valimistel kahanes partei esindus parlamendis 107-lt 95-le. — *Toim.*

[2] 1974. a. parlamendivalimistel sai UDP vaid 16 deputaadikohta endise 31 asemel. — *Toim.*

ooni «Waffle» («Vahvel») konverents. («Waffle» tekkis UDP lõhenemisel 1969. a.) Fraktsiooni liitus UDP radikaalsemaid liikmeid, kelle meelest partei juhtkond on reetnud sotsialismi ideed ning järgib üha rohkem traditsioonilise kodanliku partei kurssi.

Konverentsil otsustas «Waffle» asutada iseseisva poliitilise partei ning koostada tegevusprogrammi, mis nõuab kõigi naftat, maagaasi, kivisütt ja uraanimaaki kaevandavate firmade natsionaliseerimist kompensatsiooni maksmata, USA-sse mineva nafta- ja maagaasiekspordi täielikku lõpetamist jne.

KREDITISTIDE KOONDIS (KK). Asutatud pärast (1935. a. rajatud) Sotsiaalse Krediidi Partei lõhenemist. Parempoolne partei, omab mõju eeskätt Quebeci provintsi prantsuse päritoluga kanadalaste hulgas. Esindab natsionalistlikult meelestatud Kanada-prantsuse kodanluse huve.

Parteil puuduvad programm ja põhikiri. Tema liikmete arvu hinnatakse valimistel antud häälte järgi. Kreditistid nõuavad garanteeritud aastasissetulekut kõigile vähemalt 18-aastastele kanadalastele, elanikkonnale Kanada Pangast protsendita laenu andmist ja finantssüsteemi reformi. KK-l on Esindajatekojas 15 kohta.

Liider — Réal Caouette. Esimees — Martin Hattersley.

KOLUMBIA

(Kolumbia Vabariik)

Asub Lõuna-Ameerika loodeosas. Pindala 1 138 900 km². Rahvaarv 2,3 milj. (1974. a.). Seadusandlik võim kuulub Esindajatekojast ja Senatist koosnevale Kongressile. Riigi- ja valitsuse pea on president. Välispoliitikas hoiab valitsus tihedat kontakti Ameerika Ühendriikidega, ühteaegu kehtestab ja laiendab majanduslikke ning poliitilisi suhteid teiste riikide, sealhulgas sotsialismimaadega.

Kolumbia valitsus väidab juhinduvat suhetes teiste riikidega «ideoloogilise pluralismi» põhimõttest, mis näeb ette rahvaste enesemääramise õiguse austamist, erineva poliitilise ja sotsiaalse süsteemiga riikide olemasolu reaalsuse tunnustamist ning valmisolekut arendada suhteid maailma kõigi maadega.

Kolumbia poliitilises elus etendavad suurt osa kaks kodanlaste ja mõisnike parteid — liberaalne ja konservatiivne —, kes 1957. a. moodustasid 16 aastaks (1974. a-ni) nn. Rahvusrinde. Selle kokkuleppe põhjal valiti Kolumbia president kordamööda kummastki parteist. «Rahvusrinde» tegevusprogramm kirjeldas üldjoontes tähtsamate majanduslike ülesannete lahendamist, Ameerika riikide süsteemile tuginevat välispoliitikat ja erilisi suhteid USA-ga.

1974. a. aprillis valiti Kolumbia presidendiks liberaal Alfonso López Michelsen.

KOLUMBIA KOMMUNISTLIK PARTEI (KKP). Asutatud 1930. a. juulis 1926. a-st tegutsenud Revolutsioonilise Sotsialistliku Partei baasil. 1957. a-st tegutses KKK poollegaalsetes, viimasel ajal legaalsetes tingimustes. Partei kajastab tööliisklassi, töötava talurahva ja progressiivsete haritlaste huve.

KKP X kongress (1966. a.) võttis vastu partei programmi. Sinna tehti parandusi XI kongressil 1971. a. Programmis öeldakse, et partei lähim strateegiline ülesanne on antiimperialistlik, antilatifundistlik, rahvademokraatlik revolutsioon kui esimene samm teel sotsialistlikule revolutsioonile 1974. a. parlamendivalimistel saavutas KKP märgatavat edu, võitis mitu kohta Rahvuskongressis.

KKP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a. Tema esindajad viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil, võtsid osa V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustest.

KKP on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Partei kõrgeim organ on kongress, kongressidevahelisel perioodil Keskkomitee.

KKP Keskkomitee peasekretär — Gilberto Vieira.

Häälekandjad — nädalaleht «Voz Proletaria» («Proletariaadi Hääl») ja ajakiri «Documentos Politicos» («Poliitilised Dokumendid»).

KONSERVATIIVNE PARTEI (KP). Asutatud 1848. a. Kuulub valitsuskoalitsiooni — «Rahvusrindesse». Esindab USA monopolidega seotud kodanlaste ja mõisnike, samuti katoliku kiriku ladviku huve. KP-l on mõningane mõju talurahva mahajäänud osale. 1974. a. aprilli presidendivalimistel said konservatiivid kaotuse osaliseks. Nende poolt hääletas pisut üle 1,5 milj. valija.[1]

KP-s on mitu rühmitust, kes üksteisest põhimõtteliselt ei erine, võitlevad üksnes liidrikoha pärast parteis. Väikesearvuline nn. neutralistide grupp suhtub teistesse osavõtmatult.

KP-l ei ole kindlat organisatsioonilist struktuuri. Ta on üles ehitatud territoriaalsuse põhimõttel, juhib noorsooja mõningaid teisi organisatsioone. Partei kõrgeim organ on kongress.

KP-d juhivad Marino Ospina Pérez ja Rahvuslik Direktoraat. Direktoraadi esimees on Ignacio Velez Escobar.

Häälekandjad — ajalehed «La República» («Vabariik») ja «El Siglo» («Sajand»).

LIBERAALNE PARTEI (LP). Asutatud 1849. a. Kuulub valitsuskoalitsiooni — «Rahvusrindesse». Peegeldab kaubandus-, finants- ja tööstuskodanluse huve. Pärast seda, kui LP-ga ühines Liberaal-Revolutsiooniline Liikumine, omab mõju ka töötavatele kihtidele, eriti Kolumbia suurtes linnades. 1974. a. presidendivalimistel hääletas Liberaalse Partei kandidaatide poolt ligi 60% valijaist.

Käesoleval ajal on LP-s kolm suurt fraktsiooni, kes kord ühinevad, kord tegutsevad eraldi. 1973. a. juunis—juulis toimunud LP rahvuslik kongress esitas 1974. valimistele presidendikandidaadiks Alfonso López Michelseni, kes valitigi presidendiks.

LP-l ei ole kindlat organisatsioonilist struktuuri. Partei on üles ehitatud territoriaalsuse põhimõttel, teda toetavad mõned ühiskondlikud organisatsioonid. 1973. a. hakati LP liikmeid registreerima ja neile liikmekaarte välja andma.

LP kõrgeim organ on rahvuslik kongress, kes määrab kindlaks partei poliitilise kursi ja valib rahvusliku juhatuse, samuti Kolumbia presidendi kandidaadi.

LP rahvuslikul kongressil 26. juulil 1974. a. valiti juhatusse 8 liiget ja 8 asetäitjat. Liikmed: German Zea Hernandez, Gustavo Balcasar, Viktor Mosquera Chaux jt.

Häälekandjad — ajalehed «El Tiempo» («Aeg») ja «El Espectador» («Vaatleja»).

RAHVUSLIK RAHVALIIT (RR, algkeelne lühend ANAPO). Asutatud 1964. a., kui Konservatiivsest Parteist lahkus grupp liikmeid eesotsas Gustavo Roja Pinillaga. 1971. a. juunis kuulutati ametlikult iseseisvaks parteiks. Opositsioonipartei, ühendab «Rahvusrinde» vastaseid. 1970. a. presidendivalimistel sai ANAPO kandidaat peaaegu samapalju hääli kui presidendiks valitu, ent kohalike võimuorganite valimistel 1972. a. kõigest 19%.[2]

1973. a. oktoobris võttis ANAPO III kongress vastu partei programmi.

ANAPO on üles ehitatud territoriaalsuse põhimõttel, kindla organisatsioonilise struktuurita.

Liider — Gustavo Rojas Pinilla.

Häälekandja — ajaleht «Sol» («Päike»).

RAHVUSLIK OPOSITSIOONILIIT (RO, algkeelne lühend UNO). Kolumbia progressiivsete jõudude massiliikumine. Asutatud 1972. a. septembris. UNO-sse astusid Kolumbia Hulkade Liikumine (algupäraselt MAC) — organisatsioon, mille lõi grupp ANAPO-st 1972. a. suvel lahkunud Rahvuskongressi liik-

[1] Samaaegselt parlamendivalimistel sai 112-liikmelises senatis 38 kohta ja 210-liikmelises esindajatekojas 66 kohta. — *Toim.*

[2] Populaarsuse edasist langust näitasid 1974. a. parlamendivalimised. Deputaatide arv senatis langes 38-lt 6-le ja esindajatekojas 71-lt 15-le. Need kohad läksid põhiliselt liberaalsele parteile, kes tõstis oma mandaatide arvu vastavalt 45-lt 66-le ja 72-lt 113-le. — *Toim.*

meid, Kolumbia Kommunistlik Partei ja Sotsialistlik Partei, samuti mõne ametiühingu- ja töölisorganisatsiooni esindajad.

UNO poliitiline programm nõuab erakorralise seisundi tühistamist Kolumbias, poliitvangide vabastamist, maa ja loodusvarade natsionaliseerimist, efektiivse ja demokraatliku agraarreformi läbiviimist, riikliku kontrolli kehtestamist monopolide tegevuse üle, iseseisvat välispoliitikat ja suhete arendamist kõigi maadega.

KOSTARIIKA

(Kostariika Vabariik)

Asub Kesk-Ameerikas. Pindala 50 900 km². Rahvaarv 1,8 milj. (1972. a.). Kuulutati iseseisvaks 1821. a. Riigi- ja valitsuse pea on president. Seadusandlikku võimu teostab Seadusandlik Assamblee.

Sisepoliitikas püüab valitsus teostada mõõdukaid sotsiaalseid reforme, mis põrkavad USA monopolidega seotud kohaliku tagurluse visale vastupanule. Välispoliitiline programm näeb ette sidemete arendamist sotsialistlike riikidega, rahvusvahelise pinevuse lõdvendamist, rahuliku kooseksisteerimise põhimõtete teostamist. Samal ajal näiteks Lähis-Ida kriisi reguleerimise küsimuses peab Kostariika silmas Ameerika Ühendriikide välispoliitilist kurssi.

KOSTARIIKA SOTSIALISTLIK PARTEI (KSP). Asutatud 1972. a oktoobris väikesearvulise marksistliku rühmituse Kostariika Sotsialistlik Liikumine baasil. Ühendab põhiliselt Kostariika ülikooli õppejõude ja üliõpilasi. Praktiliselt ei ole KSP-l pooldajaid väljaspool pealinna. Suuremate poliitiliste aktsioonide puhul tegutseb käsikäes Kostariika Rahvaavangardi Parteiga.

Partei programmi sisepoliitiline osa nõuab kõigi põhiliste tootmisvahendite natsionaliseerimist ning Kostariika valitsuse ja välismonopolide vahel sõlmitud kokkulepete tühistamist.

Välispoliitikas pooldab KSP «vennalikke suhteid kõigi kolonialismi ja imperialismi vastu võitlevate rahvastega ning Ladina-Ameerika rahvaste revolutsioonivõitluse toetamist».

KSP pöörab suurt tähelepanu töötajate majanduslike õiguste avardamisele, nende poliitilisele kasvatamisele ja organiseerimisele. Töötava rahva lõppeesmärgiks peab partei poliitilise võimu haaramist Kostariikas.

Liider — Alvaro Montuo Mejía.

Häälekandja — ajaleht «Socialist» («Sotsialist»).

RAHVUSLIK SÕLTUMATU PARTEI (RSP). Tegelikult uuesti asutatud 1970. a., kui parteid asus juhtima Kostariikas tegutsevate USA firmadega tihedalt seotud J. Gonzales. RSP tuumiku moodustavad Põhja-Ameerika kapitaliga koostööd tegevad suur- ja kesktööstur id, fašistlikku liikumisse «Vaba Kostariika» kuuluvad reaktsiooniliselt meelestatud haritlaskonna ja õppiva noorsoo rühmitused. Demagoogiliste loosungite abil («Ei parem- ega pahempoolseid!», «Saagem lahti näljastest ja politikaanidest!» jne.) õnnestus J. Gonzalesel samuti liita RSP-ga madalapalgalisi tööstus- ja põllutöölisi ning väikekaupmehi.

J. Gonzalese programmavaldusi 1974. a. veebruaris toimunud parlamendivalimiste eel iseloomustavad äge antikommunism ja antisovetism. Näiteks nõudis ta diplomaatiliste suhete katkestamist NSV Liidu ja teiste sotsialistlike riikidega, üksnes vastastikuse kaubavahetusega piirdumist. J. Gonzales deklareeris vajadust tugevdada koostööd USA monopolidega, paluda neilt suuremat finantsabi Kostariika majanduse arendamiseks.

RSP esimees — Jorge Gonzales Marten. Peasekretär — Carlos Daric Angulo Celedon.

RAHVUSLIK KOONDIS (RK). Asutatud 1965. a. Põhiline kodanlik opositsioonipartei. RK-d toetab suur osa väiskapitaliga seotud kaubandus- ja tööstusringkondi, katoliku kirik, tagurlik haritlaskond ja teatav osa noori. Ideoloogiliseks baasiks on katoliku kiriku sotsiaal-kristlik doktriin. Pärast partei asutaja C. Guardia surma tabas RK-d kriis.

RK programmi põhipunktideks sisepoliitika alal kuulutas partei kongress 1972. a. detsembris üldise sotsiaalkindlustuse sisseseadmise, pankade tagasiandmise eravaldusse, tervishoiusüsteemi täiustamise ja majanduse plaanipärase arendamise. Välispoliitikas toetab RK suhete arendamist ja kindlustamist arenenud kapitalistlike maadega, Kesk-Ameerika riikide liidu loomist.

Seadusandlikus Assamblees on RK-l 13 kohta 56-st.

Liider — Otilio Ulate Blanco. Esimees — Francisco Calderón Guardia.

Häälekandja — ajaleht «La Nación» («Rahvus»).

RAHVUSLIK VABASTUS (RV). Asutatud 1945. a. José Figueres Ferreri poolt. 1948. a-ni nimetati Sotsiaaldemokraatlikuks Parteiks. RV on Kostariika valitsev, kõige arvukam poliitiline organisatsioon. Ühendab väike- ja keskkodanlust, haritlasi, osa talurahvast ja tööliskiassi, samuti üksikuid suurkapitaliste ja mõisnikke. Partei ideoloogiline alus on sotsiaalreformism, väikekodanlik ideoloogia, klasside koostöö teooria.

Teostades mõningaid mõõdukalt progressiivseid sotsiaal-majanduslikke reforme ühiskonna infrastruktuuri arendamiseks, elamuehituse subsideerimiseks jne., on RV valitsus tugevdanud oma mõju linna- ja maaelanikkonna kehvematele kihtidele, natsionalistlikult meelestatud haritlaskonnale, noortele ja ettevõtjatele.

RV programm näeb ette piiratud agraarreformi läbiviimist, teedevõrgu arendamist, rahvuslike tööstusettevõtete ehitamist väiskapitali kaasabil, sotsiaalkindlustuse tõhustamist, riigiteenistujate ja -tööliste palga mõningat tõstmist.

RV rahvuslik assamblee (kongress) kinnitas 4. märtsil 1973. a. Kostariika presidendikandidaadiks Daniele Oduber Quirose, kes 3. veebruaril 1974. a. valiti vabariigi presidendiks.

Liider — José Figueres Ferrer. Peasekretär — Luis Alberto Monge.

Häälekandja — ajaleht «La Hora» («Tund»).

KOSTARIIKA RAHVAAVANGARDI PARTEI (KRAP). Asutatud 1931. a. 1943. a-ni nimetati Kostariika Kommunistlikuks Parteiks. Ühendab tööstus-, kohvi- ja banaaniistanduste töölisi, talupoegi ja edumeelseid haritlasi.

Programmdokumentides nõuab KRAP rahvavalitsuse loomist, kes suudaks Kostariikas läbi viia revolutsioonilisi ümberkujundusi. Tänu kommunistide jõupingutustele loodi Kostariikas 1943. a. esimest korda Kesk-Ameerika maade ajaloos ühtne progressiivne ametiühingukeskus — Kostariika Töötajate Konföderatsioon. 1948. a., pärast reaktsiooni võitu tema poolt vallapäästetud kodusõjas kuulutati KRAP väljaspool seadust olevaks. Kodusõjas ning sellele järgnenud repressioonidega tapeti või vangistati sadu kommuniste, paljud olid sunnitud emigreeruma. 1950-ndail aastail partei taastas oma read, sai võimaluse tegutseda poollegaalselt.

Kuid Ameerika Ühendriikide survel tugevdas president Orlichi valitsus 1962. a. uuesti repressioone demokraatlike jõudude vastu, kelle tegevus oli tunduvalt hoogustunud pärast ameeriklaste nurjunud Kuuba-avantüüri.

Viimastel aastatel on tegutsenud KRAP avalikult, kuid põhiseaduse paragrahvi tõttu ei saanud osa võtta valimistest. Partei juhtimisel tegutsevad Kostariika Töötajate Üldine Konföderatsioon, Naiste Rahvusliit, Kostariika Üliõpilasorganisatsioon jt.

1973. a. juulis arutas KRAP Keskkomitee pleenum Kostariika sisepoliitilist olukorda ja partei ülesandeid ühenduses eelseisvate valimistega. Seadusandliku Assamblee eelmises koosseisus oli KRAP-l kaks esindajat (nende seas peasekretär), mõlemad valiti sinna Sotsialistliku Aktsiooni Partei nimekirjade järgi. Sama partei esitas nüüd KRAP Keskkomitee peasekretäri Kostariika

[1] 1975. a. juunis muutis parlament ära põhiseaduse punkti, mille kohaselt pahempoolsed parteid olid kuulutatud seadusevastasteks. See tähendas ka KRAP legaliseerimist. Sel puhul korraldatud miitingul rõhutas KRAP peasekretär M. Valveide, et pärast 40-aastast jälitamist alustab partei täiesti legaalset tegevust ühtsemalt kui kunagi varem. — *Toim.*

presidendi kandidaadiks 1974. a. valimistel.[1]

KRAP võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a. Tema delegatsioon viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil, V. I. Lenini 100. sünniaastapäevale ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäevale pühendatud pidustustel.

KRAP on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Partei kõrgeim organ on kongress, kongressidevahelisel perioodil KRAP Keskkomitee pleenumid. Praktiliselt juhivad KRAP-d Keskkomitee Poliitkomisjon ja sekretariaat.

KRAP Keskkomitee peasekretär — Manuel Mora Valverde.

Häälekandja — ajaleht «La Libertad» («Vabadus»).

SOTSIALISTLIK AKTSIOON (SA). Progressiivsete poliitiliste rühmituste blokk. Toetab Kostariika Rahvaavangardi Parteid. Asutatud 1969. a. valimiste eel. Ühendab töölisi, maatamehi ja mõningaid haritlaste gruppe, eeskätt üliõpilasi. Partei programm näeb ette demokraatliku antiimperialistliku rinde loomist töölisklassi, talurahva, väike, ja keskkodanluse, üliõpilaste ning progressiivse haritlaskonna liiduna. SA toetab ulatuslikke struktuurseid ümberkorraldusi Kostariikas.

SA nimekirjade järgi valiti kaks Kostariika Rahvaavangardi Partei liiget Seadusandliku Assamblee eelmisse koosseisu.

1974. a. veebruaris toimunud parlamendivalimiste eel esitas Sotsialistlik Aktsioon Kostariika presidendikandidaadiks Kostariika Rahvaavangardi Partei Keskkomitee peasekretäri Manuel Mora Valverde.

Liider — Licimaço Leiva.

KUUBA

(Kuuba Vabariik)

Esimene sotsialistlik riik Ameerika mandril. Pindala 110 900 km². Rahvaarv ligi 9 milj. (1973. a.). Kuuba revolutsiooniline valitsus teostab antiimperialistlikku poliitikat, tugevdab sõprust ja igakülgset koostööd Nõukogude Liidu ning teiste sotsialistlike riikidega, toetab rahvusliku vabanemise eest, imperialismi, kolonialismi ja neokolonialismi vastu, rahu, demokraatia ja sotsiaalse progressi nimel võitlevaid rahvaid.

Revolutsioonijärgsel ajal on kuuba rahvas Kommunistliku Partei — vabariigi juhtiva poliitilise jõu — ning Revolutsioonivalitsuse eestvedamisel saavutanud suurt edu Kuuba poliitilises, majanduslikus, sotsiaalses ja kultuurilises arendamises. Kuuba on läänepoolkera esimene tööliste ja talupoegade riik, kes tegi lõpu inimese ekspluateerimisele inimese poolt, asus uue, sotsialistliku ühiskonna ehitamisele. Rahvavõimu aastail on Kuubas rajatud kümneid uusi metallurgia-, masinaehituse, keemia-, kerge-, toiduainetetööstuse ja teisi ettevõtteid. Elektrienergia toodang on kasvanud 2,5, niklil 2, tsemendil 2,4 ja väetistel 3,5 korda.

Suured muutused on toimunud põllumajanduses. Kuuba maaviljeluse peamist haru — suhkrurookasvatust — mehhaniseeritakse. Kuuba traktoripark kasvas peaaegu 5 korda. Käimas on laialdased hüdroehitused. Tähtsaid abinõusid rakendatakse loomakasvatuse ja põllumajanduse teiste harude arendamisel.

Suurt edu täheldatakse hariduse, tervishoiu, kultuuri ja spordi edendamisel. Ehitatakse hulgaliselt elamuid, koole ja haiglaid. Kasvab elanikkonna materiaalne heaolu, tõuseb kultuuritase.

1972. a. juulist on Kuuba Vastastikuse Majandusabi Nõukogu liige.

KUUBA KOMMUNISTLIK PARTEI (KKP). Maailma kommunistliku ja töölisliikumise nooremaid väesalku. Tema moodustamine ja kujunemine algas alles pärast revolutsiooni võitu, kui riik asus sotsialismi ehitamise teele. Esimest korda loodi kommunistlik partei Kuubas 16. augustil 1925. a. Ajavahemikul 1939—1944 nimetati seda Revolutsiooniliseks Kommunistlikuks Liiduks, 1944—1961 Kuuba Rahvasotsialistlikuks Parteiks (KRSP).

1961. a. juunis moodustati KRSP ja Batista diktatuuri vastu peetud võitluse käigus tekkinud kahe revolutsioonilise organisatsiooni — Fidel Castro moodustatud 26. Juuli Liikumise ning 13. märtsi Revolutsioonilise Direktoraadi — asemele Ühendatud Revolutsioonilised Organisatsioonid (ORO), kes a. 1962—1963 reorganiseeriti Kuuba Sotsialistliku Revolutsiooni Ühtsusparteiks. 1965. a. oktoobris nimetati partei Kuuba Kommunistlikuks Parteiks, loodi selle juhtivad organid — Keskkomitee, Poliitbüroo ja sekretariaat.

Käesoleval ajal täiustab Kuuba Kommunistlik Partei parteiorganite struktuuri. 1973. a. veebruaris laiendati Keskkomitee sekretariaadi koosseisu, töötati välja ning kinnitati Keskkomitee aparaadi uus struktuur, viidi lõpule kohalike parteiorganite reorganiseerimine. Suurt tähelepanu pööratakse kaadri marksistlik-leninlikule õpetamisele. [1975. a. detsembris toimunud KKP I kongress võttis vastu partei uue põhikirja, kinnitas programmplatvormi, direktiivid viisaastakuks 1976—1980, soovitas rahvahääletusele uue põhiseaduse projekti ning tegi mitmeid muid otsuseid.]

Kuuba KP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a. ORO, seejärel Kuuba KP esindajad viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil, V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel.

Organisatsiooniliselt on partei üles ehitatud territoriaalsuse ja tootmisharu põhimõttel. Kuubas tegutseb 6 provintsi-, 59 piirkonna-, 416 munitsipaal- ja tsooni parteikomiteed.

1975. a. lõpus oli Kuuba KP-l 202 807 liiget.

Kuuba Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär — Fidel Castro Ruz.

Keskhäälekandja — ajaleht «Granma».

MARTINIQUE

Asub samanimelisel saarel Kariibi meres. Pindala 1100 km². Rahvaarv 343 000 (1973. a.).

Prantsusmaa meretagune departemang. Seda juhivad Prantsuse valitsuse nimetatud prefekt ja Peanõukogu, kelle õigused on üsna piiratud. Prantsuse Rahvuskogus esindavad Martinique'i 3 Rahvusassamblee liiget ja 2 senaatorit. Saare majanduse põhiharud on põllundus ja loomakasvatus. Peaaegu kogu haritav maa ja kõik tootmisvahendid kuuluvad Prantsuse kapitaliga tihedalt seotud 10-le perekonnale.

MARTINIQUE'I KOMMUNISTLIK PARTEI (MKP). Asutatud 1921. a Prantsuse Kommunistliku Partei osakonnana, millest 1957. a. moodustati Martinique'i Kommunistlik Partei.

MKP nõuab Martinique'ile autonoomiat, mis näeks ette üldvalimistega moodustatava Assamblee, selle Assamblee ees vastutava täitevorgani ja koostööks Prantsusmaaga määratud instantsi asutamise. Kõnealuse eesmärgi saavutamiseks üritab MKP koondada Martinique'i kõiki kolonialismivastaseid jõude ühtsesse rindesse, mille tuumikuks peavad saama töölisklass ja talurahvas.

MKP algatusel korraldati 1971. a. augustis Martinique'il Prantsusmaa kõigi meretaguste departemangude autonomistlike parteide ja organisatsioonide kongress, mis võttis vastu ühise programmi ja deklaratsiooni nõudmisega anda neile territooriumidele autonoomia.

MKP V kongress (30.—31. detsembril 1972. a.) määratles Martinique'i järgmise arenguetapina rahvademokraatliku autonoomia. Kongress kutsus kõiki kolonialismivastaseid jõude ühinema meretaguste departemangude antikolonialistlike jõudude programmi ümber. Kongress hoiatas pahempoolsuse ohu eest kolonialismivastases liikumises, mis takistab selle liikumise ühtsust, kutsus kõiki kommuniste tugevdama parteid, taotlema töötajate pakiliste nõudmiste rahuldamist, paljastama parempoolset oportunismi ja pahempoolset revisionismi.

MKP toetab rahvuslikke vabastusliikumisi, on solidaarne Nõukogude Liidu ja NLKP-ga. Tema esindajad võtsid osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest

1960. ja 1969. a., viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

Partei on üles ehitatud territoriaalsuse ja tootmisharu põhimõttel (algorganisatsioone luuakse ettevõtetes, tootmisharudes ja elukohtades). MKP-l on algorganisatsioone kogu maal. Ta kontrollib 4 munitsipaliteeti, üht neist Martinique'i tähtsuselt teises linnas. Parteil on esindajad veel kahe linna omavalitsuses. 4 kommunisti kuuluvad Peanõukogusse.

MKP kõrgeim organ on kongress. See kutsutakse kokku üks kord nelja aasta jooksul. Kongress valib Keskkomitee, viimane omakorda Poliitkomisjoni, sekretariaadi ja peasekretäri.

MKP peasekretär — Armand Nicolas.

Häälekandja — ajaleht «Justice» («Õiglus»). Teoreetiline ajakiri — «Action» («Aktsioon»).

MARTINIQUE'I PROGRESSIIVNE PARTEI (MPP). Asutatud 1958. a. Martinique'i kirjaniku ja Prantsuse Rahvuskogu saadiku Aimé Césaire'i, 1956. a. oma parteist lahkunud kommunisti poolt.

MPP tugineb väikekodanlusele ja rühmale haritlastele, samuti osale linnaproletariaadist ja üliõpilaskonnast. Vaatamata oma liidrite väikekodanlikule ideoloogiale ja antikommunistlikele seisukohtadele pole partei saanud jääda kõrvaltvaatajaks kommunistide alustatud tegevuses kõigi kolonialismivastaste jõudude ühendamiseks. 1971. a. MKP eestvõttel Martinique'il korraldatud kongressil kirjutas MPP alla Prantsusmaa meretaguste departemangude kõigi autonomistlike parteide ja organisatsioonide ühisdeklaratsioonile. MPP peab end proletaarseks parteiks, pooldab sotsialismi. 27.—29. juulini 1973. a. toimunud MPP V kongress valis partei juhtivad organid — Rahvuskomitee (25 liiget) ja Poliitbüroo (12 liiget).

4. märtsil 1973. a. valiti MPP kandidaat Aimé Césaire MKP toetusel Prantsuse Rahvuskogu saadikuks.

MPP esimees — Aimé Césaire.

Keskhäälekandja — ajaleht «Progressiste».

DEMOKRAATIDE LIIT VABARIIGI KAITSEKS (DLVK). Asutatud 1958. a. Pooldab Martinique'i lõplikku liitmist Prantsusmaaga departemangu õigustes. Parteisse kuulub suurkodanlasi, maavaldajaid ja riigiaparaadi teenistujaid.

Kasutades võimsaid propagandavahendeid (raadiot ja televisiooni), võltsides valimiste tulemusi ning organiseerides antikommunistlikke kampaaniaid on DLKV-l õnnestunud petta töötajaid, külvata mõistmatust ja sokutada oma kandidaate Prantsuse Rahvuskogusse. Kuigi 1971. a. omavalitsusvalimistel kaotas DLVK neljas tähtsas munitsipaliteedis, kontrollib ta enamikku omavalitsusi. DLVK-l on Peanõukogus 24 kohta 36-st ja 2 esindajat Prantsuse Rahvuskogus.

Föderaalsekretär — Émile Maurice (ühtlasi Martinique'i Peanõukogu esimees).

Häälekandja — ajaleht «Le Combat» («Võitlus»).

SOTSIALISTLIK PARTEI (SP). Prantsuse Sotsialistliku Partei Martinique'i filiaal. Esindab väike- ja keskkodanluse huve. Veel hiljuti ajas tagurlikku assimilatsioonipoliitikat.

Pärast seda, kui Prantsuse Kommunistlik Partei ja Prantsuse Sotsialistlik Partei 1972. a. juunis sõlmisid kokkuleppe ühise valitsusprogrammi kohta Rahvuskogu valimistel, muutis Martinique'i filiaal oma seisukohta, hakkas pooldama olemasoleva staatuse muutmist, sai sel kombel kolonialismivastase liikumise koostisosaks.

SP protesteerib VLDK koloniaalpoliitika vastu, nõuab enesemääramisõigust, martiniiklaste laialdasemat osavõttu saare valitsemisest. Niisugune positsioon on lähendanud SP-d MKP-ga.

Peasekretär — Jean Louis.

MEHHIKO

(Mehhiko Ühendriigid)

Asub Põhja-Ameerika loodeosas. Mehhikole kuulub ka saari. Pindala 1 972 500 km². Rahvaarv 55,3 milj.

(1974. a.). Mehhiko Ühendriigid on föderatiivne vabariik. Kõrgeim seadusandlik organ — Esindajatekojast (210 liiget) ja Senatist (62 liiget) koosnev Rahvuskongress. Riigi- ja valitsuse pea on president (1. novembrist 1970. a. Luiz Eccheverria Alvarez).

Sisepoliitikas on valitsus, väljendades eeskätt kesk- ja osa rahvusliku suurkodanluse huve, rakendanud abinõusid, mis annavad tunnistust tema natsionalistlikest tendentsidest. Välispoliitikas laiendatakse kaubandus- ja majandussuhteid arenenud kapitalistlike riikidega, tugevdatakse Mehhiko kapitali majanduslikku ja poliitilist tungimist Kesk-Ameerika maadesse, pööratakse suuremat tähelepanu suhete aktiviseerimisele blokiväliste maadega. Astutakse samme majandus- ja teiste sidemete sõlmimiseks sotsialistlike riikidega.

INSTITUTSIOONILINE REVOLUTSIOONIPARTEI (IRP). Asutatud 1929. a. märtsis. Valitsev partei. 1938. a-ni nimetati Rahvuslikuks Revolutsiooniparteiks (RRP), seejärel 1946. a-ni Mehhiko Revolutsiooni Parteiks. Ühendab erinevate sotsiaalsete kihtide esindajaid. Asutamisest peale vahetpidamata võimul. Riigiaparaadiga kokku kasvanud — partei- ja riigiaparaadi osa, kes peab säilitama ja tugevdama kodanluse poliitilist võimu ning tema majanduslikke positsioone, takistama klassivastuolude teravnemist Mehhikos. IRP esindajaid on pidevalt valitud Mehhiko presidendiks, määratud juhtivatele kohtadele riigivõimu kesk- ja kohalikes organites, ühiskondlik-poliitilistes ja majandusorganisatsioonides.

Partei programmseisukohti peegeldavad IRP VII rahvuslikul assambleel (kongressil) 1972. a. oktoobris vastuvõetud «Põhimõtete deklaratsioon» ja «Tegevusprogramm». IRP deklareerib oma tahet ehitada sotsiaalse õigluse põhimõtetel rajanevat ühiskonda, rõhutab ustavust Mehhiko revolutsiooni vaimule, kutsub «klasside koostööle» ja «rahvuslikule ühtsusele». Juhtkond väidab IRP olevat töötajate partei, kritiseerib demagoogilistel eesmärkidel kodanliku ühiskonnakorra puudusi, lubab hävitada inimese ekspluateerimise inimese poolt. IRP peamine ideoloogiline relv on kodanlik natsionalism. Selle abil üritab partei laiendada oma mõju rahvahulkadele, lahendada Mehhiko sotsiaal-majanduslikke probleeme kodanliku reformismi teel, kindlustada valitsevate ringkondade välispoliitilisi positsioone, kelle poliitiline tööriist ta on.

IRP taotleb Mehhiko industrialiseerimist ja agraarseid ümberkorraldusi, kuid teeb seda äärmise ebajärjekindlusega, pooldab väliskapitali kasutamist majanduse arendamiseks, kuid riigi kontrolli all ja tingimusel, et rahvuslikku kapitali ei tohi välja tõrjuda. IRP peab otstarbekaks maavalduse kolme vormi — külakogukondlikku, väiketalusid ja indiaanlaste kogukondade omandit ning nõuab mõisate tükeldamist.

Partei organisatsioonilise aluse moodustavad kolm nn. sektorit — tööliste, talupoegade ja rahvasektor. Töölissektorisse kuulub enamik ametiühinguid, silmapaistvat osa etendab seal Mehhiko Töötajate Konföderatsioon. Talupoegade sektorit esindavad Rahvuslik Talupoegade Konföderatsioon ja Külakogukondade Liiga. Rahvasektorit Rahvaorganisatsioonide Rahvuslik Konverents, samuti kultuuri-, ühiskondlikud, noorsoo- jt. organisatsioonid.

IRP kõrgemad organid on rahvuslik assamblee (kongress), Rahvusnõukogu ja Rahvuslik Täitevkomitee. Rahvuslik assamblee valib Rahvusliku Täitevkomitee esimehe ja peasekretäri, määrab kindlaks partei poliitilise ja sotsiaalse kursi.

IRP Rahvusliku Täitevkomitee esimees on Jesus Reyes Eroles. Peasekretär — Miguel Angel Barbarena.

Häälekandja — ajakiri «Línea» («Kurss»).

MEHHIKO KOMMUNISTLIK PARTEI (MKP). Asutatud 1919. a. novembris, kui Mehhiko töölisliikumine Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni mõjul hoogustus ja hakkas tuginema marksismi-leninismi teooriale. Samal aastal astus MKP Kommunistlikku Internatsionaali.

Oma tegevuse esimestest aastatest peale taotlevad Mehhiko kommunistid

energiliselt proletariaadi ühteliitmist, talurahvaliikumise arendamist ja ametiühingute ühendamist revolutsioonilisel klassiplatvormil. Rahvusvahelise revolutsiooniliikumise kõigis küsimustes on MKP asunud kindlal antiimperialistlikul seisukohal ja toetanud resoluutselt selle liikumise peamist kantsi — Nõukogude Liitu.

Kommunistide agaral osavõtul loodi 1929. a. Mehhiko Ühtne Ametiühingute Konföderatsioon. See organisatsioon andis suure panuse Mehhiko proletariaadi klassiteadvuse ja ühtsuse tugevdamiseks. Ühtlasi loodud Tööliste ja Talupoegade Blokk aitas oluliselt kaasa nende liidu kindlustamisele. Visalt paljastas partei reformismi väikekodanlikku ideoloogiat ja sellal töölisklassi seas levinud ning töölisliikumist tõsiselt kahjustanud anarho-sündikalismi.

Kommunistliku Partei mõju kasvust hirmutatud, keelasid Mehhiko valitsevad ringkonnad 1929. a. juunis MKP tegevuse ja sulgesid tema keskhäälekandja «El Machete». Paljud kommunistid vangistati. 1935. a. sai MKP taas legaalse tegevuse õiguse, organiseeris töötavate hulkade suuri väljaastumisi, mille mõjul Lazaro Cardenase valitsus natsionaliseeris naftatööstuse ja raudteed, alustas agraarseid ümberkorraldusi ning riigi poliitilise elu demokratiseerimist.

Suurt kahju tekitasid MKP-le 1940-ndail a-il tema ridadesse imbunud parempoolsed oportunistlikud mõjud ja revisionistlikud ideed. MKP XIII kongress (1960. a. mais) puhastas tee partei tugevnemiseks ja arenguks, taastas tema ühtsuse marksismi-leninismi põhimõtete alusel, valis uue juhtkonna ja asus kavandama uut poliitilist platvormi. Järgnevatel aastatel on MKP poollegaalse seisundi kiuste teinud nimetamisväärset organiseerimis- ja ideoloogilist tööd, hakanud järk-järgult taastama oma mõju rahvahulkadele, ideeliselt karastunud ja organisatsiooniliselt tugevnenud.

MKP XIV kongress (1963. a. detsembris) määras kindlaks partei poliitika põhisuunad, võttis vastu programmi ja põhikirja. Programmis analüüsiti põhjalikult Mehhiko sotsiaalmajanduslikku ja poliitilist olukorda, rõhutati, et valitsev kodanlus ja tema poliitiline tööriist — Institutsiooniline Revolutsioonipartei — on moonutanud Mehhiko 1910.—1917. a. revolutsiooni olemust ning aina hülgavad mehhiko rahva visas võitluses saavutatud kodanlik-demokraatlikke vabadusi. Programmis öeldi, et Mehhiko sotsiaalse arengu kiirendamiseks läheb vaja radikaalseid reforme. MKP lõppeesmärgiks kuulutas programm proletariaadi diktatuuri kehtestamise ja Mehhikos kommunistliku ühiskonna ülesehitamise.

MKP XV kongress (1967. a. juunis) täpsustas ja arendas edasi partei programmi mõningaid seisukohti (tulevase revolutsiooni esimese etapi olemus, selle liikumapanevad jõud, partei suhtumine Mehhiko kodanluse üksikutesse gruppidesse jne.) Revolutsioonilise liikumise toonast perioodi riigis iseloomustas MKP jõukogumise, pineva majandusliku, poliitilise ja ideoloogilise võitluse ajana. XV kongress rõhutas ühtse rahvademokraatliku rinde loomise vältimatust.

MKP XVI kongress (27. oktoobrist 1. novembrini 1973. a.) võttis vastu partei uue programmi ja põhikirja. Programm määratleb Mehhiko revolutsiooniprotsessi iseloomu, partei taktikat ja strateegiat, tema ülesandeid ja eesmärke. Kongress hindas positiivselt NLKP rahvusvahelist tegevust ja selle tähtsust kommunistlikule liikumisele, tervitas Nõukogude Liidu jõupingutusi rahu ja julgeoleku kaitsmiseks kogu maailmas.[1]

MKP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a., viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil, samuti Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva ja V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva pidustustel.

Partei kõrgeim organ on kongress, kongressidevahelisel perioodil Keskkomitee.

MKP Keskkomitee peasekretär — Arnoldo Martínez Verdugo.

Häälekandjad — ajaleht «Voz de Mexico» («Mehhiko Hääl»), ajakiri «Oposicion» («Opositsioon») jt.

RAHVUSLIKU AKTSIOONI PARTEI (RAP). Asutatud 1939. a. Esindab osa monopolidega seotud suurkodanluse, finantsoligarhia ning latifundiumipidajate reaktsioonilisema osa huve. Samuti kuulub parteisse keskkihtide, talurahva mahajäänuma osa ja katoliikliku haritlaskonna esindajaid. RAP asub äärmiselt antikommunistlikel seisukohtadel. Partei juurde kuulub, õigemini moodustab selle ripatsi Sünarhistide Rahvuslik Liit — Hispaania falangi eeskujul üles ehitatud purutagurlik katoliiklik organisatsioon.

Esimees — José Angel Conchello. Peasekretär — Bernardo Batista Vasces.

Häälekandja — nädalaleht «La Nación» («Rahvus»).

TÖELINE MEHHIKO REVOLUTSIOONIPARTEI (TMRP). Asutatud 1957. a. endiste kindralite ja Mehhiko revolutsiooni aegsete tegelaste poolt. Väikesearvuline. Pooldab 1917. a. põhiseadust. Olulist osa riigi poliitilises elus ei etenda. Tegelikult IRP filiaal.

Häälekandja — «El Auténtico».

SOTSIALISTLIK RAHVAPARTEI (SRP). Asutatud 1948. a. Progressiivne demokraatlik partei, ametlikult lubatud. Partei asutaja ning ideoloog — Mehhiko ja rahvusvahelise ametiühinguliikumise tuntud tegelane Vicente Lombardo Toledano (surnud 1968. a.). Partei liikmeskonda kuulub väikekodanlasi, haritlasi, üliõpilasi, vähemal määral töölisi ja talupoegi.

SRP programmdokumentides deklareeritakse eesmärki «muuta Mehhikos kehtivat ühiskondlikku korda ja rajada selle asemele sotsialistlik süsteem». Kõnealuse eesmärgi poole tuleb SRP juhtkonna arvates minna reformide kaudu, klassivõitlust teravdamata, «poliitiliste, seadusandlike ja administratiivsete ümberkujunduste abil». Pidades Mehhiko 1910.—1917. a. kodanlik-demokraatlikku revolutsiooni permanentseks revolutsiooniks, mis «niisugusel poolkoloniaalsel maal, nagu seda on Mehhiko», areneb veel praegugi, pooldavad SRP liidrid tihedat koostööd valitseva kodanlusega, kes nende meelest on rahvuslik ja kelle poliitika vastavat rahva enamiku huvidele.

Neist kontseptsioonidest lähtudes teeb SRP koostööd valitseva IRP-ga ning tegelikult toetab selle poliitikat. Vaid harva protesteerib SRP valitsevate ringkondade üksikute äärmuslike, ilmselt antidemokraatlike abinõude vastu. Seejuures jääb SRP kriitika üpris mõõdukaks. SRP pahempoolne tiib arvustab rahvusliku kodanluse Ameerika Ühendriikidega seotud ja Mehhiko valitsust mõjutada püüdvaid ringkondi, samuti valitsuse tegevust erasektori tugevdamisel majanduselus. Tervikuna aga järgib SRP sisepoliitikas sobitluskurssi, mis pole vastuolus võimuloleva kodanluse omaga.

Rahvusvaheliste suhete valdkonnas on SRP antiimperialistlikul seisukohal, pooldab sõbralikke suhteid Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistliku sõprusühenduse maadega, toetab erineva sotsiaalmajanduslikku korraga riikide rahumeelset kooseksisteerimist, on solidaarne revolutsioonilise Kuubaga, nõuab Iisraeli poolt okupeeritud alade tagastamist araabia maadele.

SRP-s ilmneb suuri lahkhelisid, esile kutsutud partei juhtkonna kahepalgelisest poliitikast — antiimperialistlikust välispoliitika küsimustes ja kompromisslikust, reformistlikust, valitsevale kodanlusele meelepärasest sisepoliitika probleemides. SRP sisepoliitilised seisukohad takistavad Mehhiko demokraatlike jõudude ühisaktsioone töötajate huvides.

1961. a-st on SRP-l oma parlamendifraktsioon.

Partei noorsoo-organisatsioonil — Sotsialistlikul Rahvanoorsool — on teatav autonoomia, kuid sisuliselt kujutab ta endast SRP koostisosa.

[1] MKP rahvuslik konverents 1974. a. detsembris märkis, et XVI kongressi otsuseid on edukalt ellu viidud. Partei liikmete arv on tõusnud 35%. Klassivõitluse teravnemise tingimustes, rõhutas konverents, on demokraatlikel ja imperialismivastastel jõududel vaja ühineda. — *Toim.*

SRP on üles ehitatud territoriaalsuse ja tootmisharu põhimõttel, partei aluseks on algorganisatsioonid. SRP kõrgemad organid: rahvuslik assamblee (kongress), kongressidevahelisel perioodil Keskkomitee ja tema täitevorgan — peasekretärist ja 14 sekretärist koosnev Rahvuslik Juhatus.

SRP Keskkomitee Rahvusliku Juhatuse peasekretär on Jorgé Cruikshank Garcia.

Häälekandjad — teoreetilised ajakirjad «Nueva Demokracia» («Uus Demokraatia») ja «Viva Mexico!» («Elagu Mehhiko!»). Uhtlasi antakse välja informatsioonibülletääni.

MONTSERRAT

Asub Kariibi meres väikeste Antillide saarerühmas. Pindala 101 km². Rahvaarv 12 900 (1973. a.). Suurbritannia koloonia. Montserrat'd valitseb Suurbritannia kuninganna nimetatud administraator. Viimane juhib 7-liikmelist Täitev- ja 11-liikmelist Seadusandlikku Nõukogu (kellest 7 liiget valib elanikkond üldise valimisõiguse alusel).

MONTSERRAT' TÖÖERAKOND (MT). Korduvalt võimul olnud. Seadusandliku Nõukogu valimistel 1973. a. jäi kaotajaks.

Liider — William H. Bramble.

PROGRESSIIVNE TÖÖERAKOND (PT). Asutatud 1970. a. Pärast võitu 1973. a. valimistel, kus PT sai Seadusandlikus Nõukogus 5 kohta 7 valitavast, valitsev partei.

Liider — Austin Bramble (ühtlasi Montserrat' peaminister).

NIKARAAGUA

(Nikaraagua Vabariik)

Asub Kesk-Ameerikas. Pindala 148 000 km². Rahvaarv 2,35 milj. (1975. a.). Riigi- ja valitsuse pea — president. Vormiliselt kuulub seadusandlik võim Esindajatekojast ja Senatist koosnevale Kongressile. 1936. a-st kehtib Nikaraaguas perekond Somoza sõjaväelis-politseiline diktatuur. Välispoliitikas orienteerub diktatuurivõim tervenisti Ameerika Ühendriikidele, etendab imperialismi sandarmi osa võitluses Ladina-Ameerika rahvaste rahvuslike vabastusliikumistega.

[1972.—1974. a., pärast A. Somoza Debayle presidendivolituste lõppemist, valitses Nikaraaguas vormiliselt kolmeliikmeline ajutine hunta.

1974. a. algul astus jõusse uus konstitutsioon, mis lubas ühel isikul olla presidendiks rohkem kui ühe ametiaja. 1. septembril 1974 laskis A. Somoza poliitilise terrori, pahempoolsete parteide keelamise tingimustes end uuesti kuueks aastaks presidendiks valida. Demokraatia mulje loomiseks lubati kandideerida ka oma programmi poolest mitte millegagi erineval Traditsioonilise Konservatiivse Partei liidril E. Paguaga Iriasel. Üheaegselt valiti kahekojaline parlament, kus Somoza partei sai ülekaalu.

1975. a. veebruaris kuulutas president A. Somoza välja erakorralise olukorra. Konstitutsioon tunnistati kehtetuks. Repressioonid patriootide vastu tugevnesid. 1975. a. algul loodi alaline sõjatribunal.]

LIBERAALNE RAHVUSLIK PARTEI (LRP). Alguse saanud 19. saj. teisel poolel asutatud Liberaalide Parteist. Valitsev, äärmiselt tagurlik partei. Esindab imperialistlike ringkondadega seotud suurmaaomanike ja valitseva bürokraatia huve. Hulk aastaid perekond Somoza kuulekas tööriist. Partei ladvik koosneb Somoza lähematest poolehoidjatest, kes asuvad võtmepositsioonidel valitsuses ja kesk- ning kohalikus riigiaparaadis.

Kõrgeim organ — suur konvent (kongress) tuleb reeglina kokku presidendivalimiste eel. Täitevorgan — rahvuslik hunta.

Häälekandjana kasutab IRP perekond Somozale kuuluvat ajalehte «Novedades» («Uudised»).

Partei liidrid — Anastasio Somoza Debayle-juunior, Luiz Manuel Debayle, Alfonso Lovo Cordero.

LIBERAALNE SÕLTUMATU PARTEI (LSP). Asutatud 1941. a. Parteisse kuulub demokraatlikult meelestatud haritlasi, teenistujaid ja väikekodanlasi. Kajastab peaasjalikult rahvusliku kodanluse huve. LSP on vastu Somoza diktatuurivõimule ja Nikaraagua andmisele väliskapitali ikke alla, nõuab teatavate kodanlik-demokraatlike reformide läbiviimist.

Liidrid — Juan Manule Gutierres, Rodolfo Robelo, Virgilio Godoy.

NIKARAAGUA SOTSIALISTLIK PARTEI (NSP). Asutatud 1939. a. Nikaraagua kommunistide partei. Asutamishetkest peale tegutseb rasketes illegaalsetes tingimustes, Somoza diktatuurirežiim kiusab NSP-d julmalt taga.

Partei dokumentides rõhutatakse, et «Nikaraagua praegune sõltumatus on absoluutselt formaalne — üksnes mask, mille varjus tegutseb imperialismile üdini ustav poolkoloniaalne ja feodaalne režiim». NSP X kongressil (1973. a. oktoobris) vastuvõetud programmis analüüsitakse riigi sotsiaalmajanduslikku ja poliitilist olukorda. Analüüsist lähtudes seatakse esmaseks eesmärgiks Nikaraagua vabastamine Ameerika Ühendriikide ja kohaliku oligarhia võimu alt, talle tõelise sõltumatuse tagamine. Nimetatud eesmärgile võidakse partei arvates jõuda agraar-, demokraatliku, rahva- ja antiimperialistliku revolutsiooni kaudu, patriootliku rahvavalitsuse loomisega, kes viiks läbi põhjalikke demokraatlikke ja antifeodaalseid reforme ning avaks tee üleminekuks sotsialismile. NSP programmis nenditakse vajadust sobitada rahumeelseid võitlusvorme sõjalistega.

NSP deklareerib, et diktatuurirežiimi likvideerimine, demokraatliku ühiskonnakorra kehtestamine ja Nikaraagua rahvuslik vabastamine on võimatu relvastatud võitluseta. Ühtlasi leiab partei, et Nikaraaguas ei ole veel küpsenud situatsioon selle vallapäästmiseks. NSP püüab igati laiendada sidemeid rahvahulkadega, tugevdada oma mõju progressiivsetes ja demokraatlikes ringkondades ning tõhustada Nikaraagua kõigi patriootlike jõudude ühendamist opositsiooni demokraatlikku rindesse. Partei taotleb demokraatliku agraarreformi läbiviimist.

Viimastel aastatel on kasvanud NSP mõju eriti töölis- ja üliõpilasnoorsoole ning ametiühingutele. Kommunistide juhtimisel tegutseb enamikku riigi ametiühinguorganisatsioone ühendav Üldine Tööföderatsioon. 1967. a. loodi NSP algatusel Nikaraagua Talupoegade ja Põllutööliste Konföderatsioon.

Partei on ikutsunud kõiki opositsioonijõude ühinema kehtiva režiimi ja avaliku sõjaväelise diktatuuri vastu, taotlenud demokraatliku, Somoza-vastase liikumise laiemat kandepinda, selle varustamist miinimumprogrammiga, mis oleks mõistetav kõigile diktatuuri eitavatele poliitilistele ja sotsiaalsetele gruppidele. NSP on arvamusel, et õige poliitika korral võib temast saada selle liikumise reaalne avangard.[1]

NSP on järjekindlalt marksismileninismi positsioonil, taotleb rahvusvahelise kommunistliku liikumise ühtsuse tugevdamist, mõistab hukka Hiina praeguse juhtkonna lõhestus- ja Nõukogude-vastase tegevuse.

NSP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1960. ja 1969. a.

NSP Keskkomitee esimene sekretär — Luis Sanchez Sancho.

Partei annab välja ajalehti.

TRADITSIOONILINE KONSERVATIIVNE PARTEI (TKP). Alguse saanud 19. saj. esimesel poolel tekkinud Konservatiivide Parteist. Partei nimetust on korduvalt muudetud. Praegugi ametlikult Nikaraagua Konservatiivne Partei, tuntakse teda rohkem Traditsioonilise Konservatiivse Parteina. Esindab klerikaal-mõisnikliku aristokraatia ning välismonopolidega seotud finants-, kaubandus- ja maakodanluse reaktsiooniliste ringkondade huve. Ajab avalikku leplus- ja koostööpoliiti-

[1] 1974/75. aasta vahetusel õnnestuski NSP algatusel luua selline seitset opositsiooniparteid ning mõlemat suuremat ametiühinguorganisatsiooni ühendav organisatsioon, mis kannab nime Demokraatlik Vabastusliit (DVL, algkeelne lühend UDEL). Selle programmiks on riigi elu demokratiseerimine ja sügavad sotsiaalmajanduslikud reformid. — *Toim.*

kat Somoza režiimi ning valitseva LRP-ga, on koos viimasega tegelikult monopoliseerinud Nikaraagua poliitilise elu.

Eesmärgiga varjata oma tagurlikku olemust, tegi TKP a. 1956—1967 diktatuurirežiimi arvel demagoogilist kriitikat, mille tõttu ta jäeti ilma põhiseadusandlikust staatusest ja valimistest osavõtu õigusest. 1967. a-st toetab taas tingimusteta Somozat. Valimiskampaaniate ajal esineb TKP «Legaalse opositsiooni» parteina, etendades nõnda diktatuurirežiimi demokraatliku sirmi osa.

1973. a. jaanuarist tegutseb TKP-s fraktsioon eesotsas partei endise liidri Fernando Aguero Rochaga. Fraktsiooni seisukohad ei erine õigupoolest TKP praeguse juhtkonna omadest ning kajastavad nendesamade reaktsiooniliste ringkondade huve.

Liberaalne Rahvuslik Partei ja Traditsiooniline Konservatiivne Partei on ainsad põhiseadusega lubatud poliitilised parteid Nikaraaguas.

Liider — Edmundo Paguaga Irias.

Nikaraaguas tegutsevad veel:

Rahvusliku Päästmise Liikumine. Asutatud 1973. a. Reformistlik partei. Koosneb linna keskkihtide esindajaist. On diktatuurivõimu vastu.

Põhiseaduslik Liikumine. Asutatud 1970. a., pärast seda, kui Liberaalsest Rahvuslikust Parteist lahkus rühm isikuid, kes ei olnud nõus diktaator Somoza poliitikaga. Nõuab sõltumatut, natsionalistlikku poliitikat. Koosneb kesk- ja osalt suurkodanlastest.

Sotsiaalkristlik Partei. Kodanlikmõisniklik katoliiklik organisatsioon. Pooldab mõõdukaid sotsiaalseid reforme. Tihedates sidemetes teiste riikide kristlikdemokraatlike parteidega.

Sandino-nimeline Rahvusliku Vabastuse Rinne. Asutatud 1961. a. Võitleb Somoza diktatuuri ja välismonopoli ülemvõimu vastu.

PANAMA

(Panama Vabariik)

Asub Kesk-Ameerikas Panama maakitsusel. Pindala 77 082 km² (kaasa arvatud Panama kanali tsoon). Rahvaarv 1,5 milj. (1973. a.). Sõltumatuks kuulutatud 1903. a. Riigipea on president, seadusandlik võim kuulub Rahvuskogule, täidesaatev valitsusele.

Pärast 1968. a. oktoobris toimepandud riigipööret tuli Panamas võimule valitsus, keda faktiliselt juhib rahvuskaardiväe ülemjuhataja kindral Omar Torrijos. Viimase eestvõttel elavnesid Panama sisepoliitikas märgatavalt natsionalistlikud, antiimperialistlikud tendentsid. Rakendati abinõusid tööstuse riigisektori kindlustamiseks ning agraar- ja maksureformi läbiviimiseks, silmas pidades elanikkonna vaesemate kihtide huve, astuti teisi samme töötajate materiaalse olukorra parandamiseks.

Valitsuse tegevust toetasid rahvahulgad. Panamas kujunenud poliitiline olukord soodustas demokraatlike jõudude aktiviseerumist.

Pärast valimisi 1972. a. 6. augustil võttis Rahvuskogu vastu mitmeid positiivse iseloomuga sätteid sisaldava uue põhiseaduse. Põhiseadus näeb ette maade jagamist talupoegadele, töökoodeksi kehtestamist, töötajate kohustuslikku kuulumist ametiühingutesse, tasuta kohtumenetlust jne. Panama Vabariigi presidendiks valiti D. Lacas, valitsuse juhiks laialdaste volitustega varustatud O. Torrijos.

Välispoliitikas järgib Panama valitsus natsionalistlikku kurssi, lähtub rahvaste enesemääramise ja erineva sotsiaalse süsteemiga riikide rahumeelse kooseksisteerimise põhimõtetest. Panama välispoliitika tähtsaim küsimus on tema suveräänsuse taastamine Panama kanali tsooni üle. Läbirääkimistel Ameerika Ühendriikidega nõuab Panama valitsus 1903. a. kanali kohta sõlmitud orjastava lepingu põhjalikku revideerimist.

1969. a-st on Panamas keelatud kõik poliitilised parteid. Erinevalt teistest jätkab tegutsemist Panama Rahvapartei.

PANAMA RAHVAPARTEI (PRP). Asutatud 1930. a. aprillis Panama Kommunistliku Partei nimetuse all. 1937. a. lagunes mitmeks rühmituseks. Loodi uuesti 1943. a. detsembris Panama Rahvaparteina. 1953. a-st illegaalses olukorras.

1968. a. riigipööre ja Panama uue valitsuse poliitika lõid tingimused PRP faktilisele väljatulekule põranda alt. Partei toetab O. Torrijose valitsuse progressiivseid sotsiaal-majanduslikke reforme, samuti tema välispoliitilist tegevust ennekõike rahvusliku suveräänsuse taastamiseks Panama kanali tsooni üle.

1973. a. juulis toimus pärast neljaaastast vaheaega PRP Keskkomitee pleenum, kus võeti vastu dokument Panama Rahvapartei uue taktikalise kursi kohta. PRP võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a. PRP delegatsioon viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil, V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel.

Partei on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Kõrgeim organ — kongress, kongressidevahelisel perioodil Keskkomitee pleenumid. PRP praktilist tegevust juhivad Keskkomitee Poliitkomisjon ja sekretariaat.

Panama Rahvapartei Keskkomitee peasekretär — Ruben Dario Souza Batista.

Keskhäälekandja — ajaleht «El Mazo» («Vasar»).

PARAGUAI

(Paraguai Vabariik)

Riik Lõuna-Ameerika keskosas. Pindala 407 000 km². Rahvaarv 2,7 milj. (1973. a.). Iseseisvaks kuulutatud 1811. a. Riigi- ja valitsuse pea — president. Seadusandlik võim kuulub Kongressile.

Paraguai sisepoliitilist olukorda iseloomustab kriisi teravnemine majanduse, poliitika ja sotsiaalses valdkonnas, vaesuse kasv ja töötajate ekspluateerimise tugevnemine, tööliklassi, talurahva, üliõpilaskonna ja riigi kõigi progressiivsete jõudude hoogustuv võitlus diktatuurirežiimi vastu, pakiliste sotsiaal-majanduslike reformide ja demokraatlike õiguste nimel.

Alfredo Stroessneri valitsus püsib võimul tänu imperialismijõudude toetusele ning repressiivorganite erakorralistele abinõudele. Poliitilistel ja majanduslikel põhjustel peavad sajad tuhanded paraguailased elama teistes maades. Rahvavastane režiim jälitab poliitilisi parteisid, kes ei toeta ametlikku kurssi, töölis- ja talurahvaorganisatsioonide juhte ning katoliku kiriku progressiivseid esindajaid. Kohtu ja juurdluseta vaevlevad vanglais sajad poliitvangid, keda metsikult piinatakse.

Välispoliitikas allutab sõjaväelispolitseiline diktatuur Paraguaid üha rohkem väliskapitalile. Riigipea on korduvalt deklareerinud, et tema valitsus ei tunnista poliitilist pluralismi riikidevahelistes suhetes, on avalikult antikommunistlik.

LIBERAAL-RADIKAALNE PARTEI (LRP). Asutatud 1894. a. (Varem Traditsiooniline Liberaalne Partei.) Suurim legaalne opositsioonipartei. Esindab osa mõisnike ja keskkodanluse huve. LRP-l on laialdane sotsiaalne baas, eriti üliõpilaskonna ja haritlaste hulgas. Oli võimul a. 1904—1936. Ajavahemikul 1947—1967 keelustatud.

Parteis tegutseb kaks tiiba. Justo Pastor Beniteze juhitud antikommunistlik, proimperialistlik parem tiib teeb koostööd diktatuuriga. Pahem tiib, kelle eesotsas seisavad Carlos Alberto Gonzales ja Domingo Laino, kajastab LRP liikmete enamiku meeleolusid, taotleb Paraguai demokraatlike ja progressiivsete jõudude ühtsust eesmärgiga kukutada Stroessneri diktatuur, on esitanud demokraatlike, agraarsete ja antiimperialistlike ümberkujunduste programmi. LRP kongressil 1972. a. novembris haarasid partei juhtkonnas võimu parempoolsed elemendid.

Esindajatekojas kuulub LRP-le 16 kohta 60-st, Senatis 8 30-st. Partei kõrgeim organ on kongress. Kongressidevahelisel perioodil juhib LRP tegevust Direktoraat. Piirkondades ja departemangudes tegutsevad parteiorganisatsioonid komiteede juhtimisel.

Liider — Justo Pastor Benitez.

Keskhäälekandja — nädalaleht «El Radical» («Radikaal»). Mitteametlik

häälekandja — ajaleht «Enano» («Kääbus»).

RAHVUSLIK VABARIIKLIK ASSOTSIATSIOON COLORADO (RVAC). Asutatud 1887. a. Valitsev partei. Kajastab Paraguai diktatuuri tugisammaste — mõisnikkonna ladviku, kompradoorse kodanluse ja kõrgema ohvitserkonna reaktsioonilisema ning imperialismimeelsema osa vaateid. Ühendab samuti paljusid töölisi, ametnikke ja talupoegi, kes on olnud sunnitud RVAC-sse astuma, et saada tööd ettevõtetes või asutustes, soodsamaid maarenditingimusi jne.

Pärast sõjaväelaste võimuletulekut eesotsas kindral A. Stroessneriga 1954. a. etendab partei Paraguai poliitikaelus teisejärgulist osa.

1959. a. juunis, RVAC-s tekkinud sügavate siselahkhelide ja töötavate hulkade survel jagunes assotsiatsioon kaheks. Eraldunud rühmitus asutas iseseisva partei Colorado Rahvaliikumine (CR, algkeelne lühend MOPOCO).

Osa RVAC liikmeid ei ole rahul diktatuuripoliitikaga, nõuab partei «sotsiaalse õigluse» programmi ja valitsuse praktilise tegevuse vahel ilmneva lõhe likvideerimist. Diktatuurivõimu ja katoliku kiriku kahevõitluse tõttu minetab RVAC märgatavalt oma mõju, eriti talurahva seas. Parlamendi Esindajatekojas on parteil 40 kohta, Senatis 20.

Kõrgeim organ — kongress, kongressidevahelisel perioodil Juhtiv Hunta. RVAC-l on kohalike huntade juhitavad piirkonna- ja departemanguorganisatsioonid. Partei liikmete arvu kohta andmed puuduvad.

Liider ja auesimees — Alfredo Stroessner. Esimees — J. R. Cháves.

Häälekandja — nädalaleht «Patria» («Isamaa»).

PARAGUAI KOMMUNISTLIK PARTEI (PKP). Asutatud 1928. a. Ühendab töölisklassi, talurahva ja haritlaskonna teadlikumat osa. Lakkamatute repressioonide kiuste kaitseb töötava rahva ja Paraguai rahvuslikke huve, nõuab riigi vabastamist välissõltuvusest. Kogu oma ajaloos kõigest kaks korda (1936. a. veebruaris ja 1946. a. teisel poolel) on PKP tegutsenud legaalselt. Loomisest peale püsib partei kindlalt proletaarse internatsionalismi seisukohal.

Tänu Paraguai kommunistide tõhusale tööle loodi 1935. a. Sadamatööliste ja Meremeeste Liiga. PKP võttis energiliselt osa revolutsioonilise liikumise ettevalmistamisest ja arendamisest 1936. a. veebruaris, lõi Paraguai Töötajate Rahvusliku Konföderatsiooni ning juhtis seda. Paraguai kommunistid võitlesid 1947. a. kodusõjas. 1950-ndatel ja 1960-ndatel a-tel andsid kommunistid nimetamisväärse panuse võitlusse Paraguaid valitseva diktatuurirežiimi vastu.

PKP rahvuslik konverents 1967. a. märtsis võttis vastu marksismi-leninismi põhimõtetele rajaneva dokumendi «Partei reorganiseerimise alustest». PKP III, 1971. a. aprillis illegaalselt toimunud kongress käsitles partei tegevust töötavate hulkade seas, arutas ja kiitis heaks partei programmi, põhikirja ning poliitilised teesid, valis uue juhtkonna. PKP programm osutab, et töölisklass ja tema poliitiline avangard — Paraguai Kommunistlik Partei — näevad oma lõppeesmärki sotsialismi ja kommunismi ülesehitamises.

Käesoleval etapil taotlevad töölisklass ja tema partei demokraatliku, agraarse ja antiimperialistliku revolutsiooni läbiviimist. Kongressil vastuvõetud poliitilistes teesides öeldakse, et kuni Paraguais kehtib sõjaväelis-politseiline diktatuur, on revolutsiooni teostamise ainus tee üldrahvalik ülestõus.

1971. a. oktoobris, 1972. a. juunis ja 1973. a. mais kinnitas PKP Keskkomitee pleenum taas vajadust veelgi tugevdada partei sidemeid rahvahulkadega, luua kõikjal ühendatud komiteesid ja koordinatsiooninõukogusid, organiseerimaks laialdast diktatuurivastast rinnet, teha PKP-st töölisklassi ja kogu rahva partei.

[1974. a. toimunud konverents nentis, et PKP III kongressist peale on partei edukalt tegutsenud, organisatsiooniliselt tugevnenud ning fraktsiooniline tegevus on lõppenud. Otsustati jätkata tööd partei ridade kasvuks.]

Kõigis tähtsamates rahvusvahelise elu küsimustes on PKP-l marksistlik-leninlik seisukoht, ta pooldab rahvusvahelise kommunistliku liikumise ühtsust ja monoliitsust.

PKP delegatsioon viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil, võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a., V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustest.

Paraguai Kommunistlik Partei on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Kõrgeim organ — kongress. Kongressidevahelisel perioodil juhib partei tegevust kongressi valitud Keskkomitee. Viimane valib Keskkomitee Poliitkomisjoni ja sekretariaadi. PKP esimees — Antonio Maydana.[1]

PKP annab välja Keskkomitee illegaalset poliitilis-teoreetilist ajakirja «Bases» («Alused»), ajalehte «Adelante!» («Edasi!») ja bülletääni «Noticias del Paraguay» («Paraguai Uudised»).

Paraguais tegutseb veel teisi parteisid, kes praeguses olukorras aga ei avalda märgatavat mõju riigi ühiskondlikule elule.

Näiteks LIBERAALNE PARTEI (LP). Asutatud 1962. a. Traditsioonilise Liberaalse Partei (praeguse Liberaal-Radikaalse Partei) lõhenemise tulemusena. Esindab osa kaubandus-tööstuskodanluse ja mõisnike huve. Teeb koostööd diktatuurivõimuga. Parlamendi Esindajatekojas 4, Senatis 2 kohta.

Liidrid — vennad Carlos ja Fernando Levi Ruffinelli. Häälekandja — ajaleht «La Libertad» («Vabadus»).

LIBERAALDEMOKRAATLIK PARTEI (LDP). Asutatud 1972. a. lõpul, kui Liberaal-Radikaalsest Parteist lahkus grupp reaktsionääre eesotsas pöörase antikommunisti E. Doldaniga. Esindab samade kihtide huve, mis Liberaalne Partei.

COLORADO RAHVALIIKUMINE (CR algkeelne lühend MOPOCO). Asutatud 1959. a. valitseva partei Rahvuslik Vabariiklik Assotsiatsioon Colorado lõhenemise tulemusena. Opositsiooniline, illegaalne partei. Ühendab jõukate ringkondade esindajaid — kodanlasi ja mõisnikke, samuti osa haritlasi ja üliõpilasi. Suur osa partei liikmeid ja selle keskjuhatus asuvad välismaal. MOPOCO püüab diktatuurivõimu kukutada riigipöörde teel, on antikommunistlik, tema programm piirdub reformidega, mis ei puuduta Paraguai sotsiaal-majanduslikku struktuuri.

1973. a. juulis lõi MOPOCO-st lahku selle kõige reaktsioonilisem osa ja võttis nimetuseks Uus Rahvuslik Vabariiklik Assotsiatsioon, jäädes kummati valitsusega opositsiooni.

Esimees — Angel Florentin Penga.

MOPOCO annab välja illegaalset ajalehte «Patria Libre» («Vaba Isamaa»).

REVOLUTSIOONILINE FEBRERISTLIK PARTEI (RFP). Asutatud 1936. a. Legaalne opositsioonipartei. Ühendab osa kesk- ja väikekodanlust. Kuulub Sotsialistlikku Internatsionaali. RFP-s on ülekaalus nn. rahvusliku sotsialismi pooldajad.

Esimees — Manuel Benites González.

Häälekandja — ajaleht «El Socialista» («Sotsialist»).

KRISTLIKDEMOKRAATLIK PARTEI (KDP). Asutatud 1965. a. Legaalne opositsioonipartei, kuigi valitsus teda juriidiliselt ei tunnista. Sotsiaalse baasi moodustavad linna ja maa väikekodanlikud kihid. Väikesearvuline ja vähese mõjuga. KDP lõppeesmärk on nn. kommunitaarse sotsiaalse süsteemi kehtestamine, mis ei riiva kodanlik-mõisnikliku ekspluateerimise aluseid.

1972. a. märtsis toimunud kongress valis KDP juhatusse radikaalselt meelestatud isikud. Kongressil vastuvõetud deklaratsioon mõistis hukka A. Stroessneri valitsuse imperialismimeelse poliitika, kutsus kõiki diktatuu-

[1] 1958. aastast vanglas. Partei illegaalset tegevust juhib esimene sekretär Reinaldo Marín. — *Toim.*

rivastaseid jõude ühinema, teoks tegema demokraatlikke, antiimperialistlikke ümberkujundusi.

KDP-d juhib rahvuslik hunta.

Liidrid — Rojas Silvera, Luiz A. Reck.

1973. a. loodi Paraguais Liberaalset Revolutsioonilist Parteid, Revolutsioonilist Febreristlikku Parteid ja Kristlikdemokraatlikku Parteid ühendav **Rahvusliku Suveräänsuse Liikumine.**

PERUU

(Peruu Vabariik)

Asub Lõuna-Ameerika lääneosas. Pindala 1 285 000 km². Rahvaarv 14 milj. (1972. a.). Sai iseseisvaks 1821. a., olles vabanenud Hispaania võimu alt. 20. saj. algul hõivasid Ameerika Ühendriikide firmad Peruu majanduse võtmepositsioonid. Võimule hakkasid tulema USA monopolidele meelepärased presidendid. 1968. a. oktoobris läks võim sõjaväelise riigipöörde tulemusena Relvajõudude Revolutsioonilisele Valitsusele. Vabariigi presidendiks sai kindral Juan Velasco Alvarado. Uus valitsus järgib patriootlikku, oligarhiavastast kurssi, teostab põhjalikke sotsiaal-majanduslikke reforme. Peruu Kommunistliku Partei VI kongressi poliitilises resolutsioonis öeldakse, et Peruu praegusel revolutsiooniprotsessil on antiimperialistlik ja oligarhiavastane iseloom, mille raames viiakse ellu sotsiaal-majanduslikke ja poliitilisi ümberkujundusi. Iseloomulik on proletariaadi osatähtsuse kasv neis ümberkujundustes ning sotsialismiideede mõju.

[1974. a. juulis avaldas Relvajõudude Revolutsiooniline Valitsus sügavate sotsiaal-majanduslike reformide plaani (Plaan «Inka»).

1975. a. märtsis teatas valitsus kavatsusest luua oma poliitiline partei revolutsiooni ideoloogia raamides, mis oleks sõltumatu olemasolevatest parteidest. Selleks asuti ettevalmistusi tegema.

1975. a. augustis asus sõjaväelise hunta etteotsa ning nimetati presidendiks enne seda pea- ja sõjaministri kohal olnud Francisco Morales Bermudez.]

RAHVAPARTEI (RP). Asutatud 1924. a. Ameerika Rahvarevolutsioonilise Alliansi (ARRA, algkeelne lühend APRA) baasil. Rahvuslik reformistlik partei. Viimasel ajal esindab suurkodanluse huve, kuigi RP-d pooldavad seniajani ka osa väikekodanlust, teenistujaid, käsitöölisi ja töölisi. Loobudes antiimperialistlikest loosungitest, sai RP-st reaktsiooni otsene käealune. Partei ei ole nõus Relvajõudude Revolutsioonilise Valitsuse patriootliku ja oligarhiavastase poliitikaga.

Progressiivse valitsuse võimul olles on RP mõju tunduvalt kahanenud. Eriti ranniku põhjaosas, kus agraarreform on talt võtnud töötajate toetuse.

Ühenduses Rahvapartei täieliku kapituleerumisega imperialismi ees ja antikommunistliku kampaania ägenemisega tekkis parteis ning RP-ga kaasaläinud noorte hulgas juhtkonna reaktsioonilise kursi vastu suunatud vool. RP IV kongressil (1959. a.) teatas rühm noori partei liikmeid eesotsas Luiz de la Puente Usedaga, et nad ei ole nõus RP juhtkonna poliitilise kursiga, ning asutasid mõne aja pärast iseseisva partei — Pahempoolsete Revolutsioonilise Liikumise.

RP liider — Victor Raoul Haya de la Torre. Peasekretär — Armando Villanueva del Campo.

RAHVAAKTSIOON (RA). Asutatud 1956. a. Valitsev partei 1968. a. oktoobrini. Ühendas eeskätt rahvuslikku kodanlust, väikemõisnikke, keskkihte, osa töölisklassi ja jõukamaid talupoegi.

RA programm «Peruu peruulastele!», mis võeti vastu partei organisatsioonilisel kongressil 1957. a. valimiskampaania ajal, sisaldas mitmeid patriootlikke ja demokraatlikke nõudmisi: Peruu industrialiseerimine, agraarreformi läbiviimine, naftamaardlate natsionaliseerimine, elamute ja koolimajade ulatuslikum ehitamine. 1963. a. sai Peruu presidendiks F. Belaúnde Terry. Praktilises tegevuses hakkas partei kõrvale kalduma oma rahvuslikust programmist, orienteerus üha enam reaktsiooniliste Ameerika-sõbralike ringkondade toetusele. Suurt mõju rahvahulkadele ei ole.

1968. a. kukutatud president F. Belaúnde Terry viibib emigratsioonis. Partei pahempoolne, teda kritiseerinud tiib asutas Sotsialistliku Rahvaaktsiooni Partei.

Liider — F. Belaúnde Terry.

PERUU KOMMUNISTLIK PARTEI (PKP). Asutatud 1928. a. silmapaistva Peruu marksisti José Carlos Mariátegui poolt. Esindab töölisklassi, talurahva, progressiivse haritlas- ja üliõpilaskonna eesrindlikku osa. 47-st tegutsemisaastast 38 pidanud olema põranda all. 1968. a. oktoobrist legaliseeritud.

PKP nõuab antiimperialistlikku, antifeodaalset revolutsiooni, käsitades seda esimese etapina teel sotsialistlikule revolutsioonile. Partei oli Naíta Kaitsmise Rinde, Rahvusliku Vabastusrinde ja Pahempoolsete Ühtsusrinde organiseerijaid. Viimane võitis 1967. a. osalistel valimistel 100 000 häält.

PKP VI kongress 1973. a. novembris kavandas Revolutsioonivalitsuse poliitilise toetamise kursi. Partei nõuab sotsiaal-majanduslikke ümberkujundusi, populariseerib valitsuse samme rahva hulgas. Kommunistid etendasid tähtsat osa J. C. Mariátegui asutatud, kuid hiljem laiali läinud ja 1968. a. uuesti organiseeritud Peruu Töötajate Üldise Konföderatsiooni taassünnis. Konföderatsioon ühendab ligi 600 000 töölist.[1]

PKP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a., tema esindajad viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

PKP Keskkomitee peasekretär — Jorge del Prado.

Häälekandja — ajaleht «Unidad» («Ühtsus»).

SOTSIALISTLIK RAHVAAKTSIOON (SRA). Asutatud 1971. a. Patriootliku, Peruus sotsialismi ehitamist taotleva programmiga. Ühendab väikekodanlust, haritlasi, osa töölisklassi ja talurahvast. SA-l on teatav mõju Peruu Töötajate Üldises Konföderatsioonis.

Liidrid — Gustavo Momme ja Ramirez Novoa.

KRISTLIKDEMOKRAATLIK PARTEI (KDP). Asutatud 1956. a. Esindab rahvusliku kodanluse ja väikemõisnike huve. SDP-l on mõningane mõju haritlaskonna, linna keskkihtide ja osa talurahva seas. KDP I kongressil 1956. a. vastuvõetud programm kutsub sotsiaalsele rahule, mõistab hukka klassivõitluse. Enamik programmnõudmisi ja partei praktiline tegevus on lähedased Rahvaaktsiooni Partei poliitikaga. 1966. a. lõpul eraldus KDP-st parempoolne tiib, võttes endale nimetuseks Rahva Kristlik Partei. Partei pahempoolne tiib asutas 1972. a. uue organisatsiooni Sotsialistlik Kogukondade Liikumine.

KDP president — Gomez Sanches. Liider — E. Cornejo Chaves.

Peruus tegutsevad teised parteid ei avalda märkimisväärset mõju riigi poliitilisele elule.

Revolutsiooniline Avangard (RA). Asutatud 1960-ndail a-il tagurliku režiimi vastu protesteerivate noorte ja üliõpilaste ühendusena. Pärast 1968. a. riigipööret jätkab sõjaväevalitsuse kritiseerimist pahempoolitsevatelt positsioonidelt. Rahvahulkades mõju ei ole, teostab antikommunistlikku poliitikat.

Viimasel ajal lõhenenud kolme ossa. Kaks esimest on säilitanud RA nimetuse. Neid juhivad Ricardo Letts ja Ricardo Napuri. Kolmas grupp nimetab end Kommunistlikuks Liigaks, annab välja bülletääni «Kommunism» ja asub trotskistlikel positsioonidel.

Pahempoolsete Revolutsiooniline Liikumine (PRL). Asutatud 1959. a., pärast rühma revolutsiooniliselt meelestatud noorte lahkumist Rahvaparteist. PRL-il on mõju peaasjalikult üli-

[1] PKP kiitis heaks riigi juhtkonnas 1975. a. augustis-septembris toimunud muutused, avaldades veendumust, et need «on suunatud revolutsiooniliste ümberkujunduste kindlustamisele ja süvenemisele». — *Toim.*

õpilaste ja pealinna, samuti Trujillo ja Chiclayo noorte hulgas. PRL-i rahvuslik pleenum avaldas 1960. a. «Manifesti rahvusele», kus esitati «Rahvapartei poolt jalge alla tallatud marksistliku teoreetilise baasi alused».

1965. a. juunis algas Andides PRL-i organiseeritud partisaniliikumine, mis paraku ei leidnud toetust kohalikult elanikkonnalt. Sama aasta lõpuks löödi ülestõusnud puruks. Lahingus langes PRL-i liider Luiz de la Puente.

Peruu Sotsialistlik Partei (PSP). Asutatud 1928. a., kui Kommunistliku Partei mõnedel juhtidel tekkisid lahkhelid partei juhtkonna enamikuga. PSP-l on teatav mõju Põhja-Peruus. Programm sotsiaaldemokraatlikku laadi. Vahetevahel teeb PSP koostööd Peruu Kommunistliku Parteiga. Viimastel aastatel on partei positsioonid tunduvalt nõrgenenud.

Liider — Luciano Castillo.

Sotsiaal-Progressiivne Partei. Asutatud 1965. a. Marksismi pooldava progressiivse haritlaskonna poliitiline ühendus. Tegutseb nimeliselt.

Liider — Ruiz Eldridge.

[1975. a. veebruaris organiseerisid tagurlikud jõud RP-st Peruus rahutusi. Nende mahasurumiseks lõid progressiivsed parteid ja organisatsioonid **Rahvakoordinatsiooni Komitee.** 1975. a. lõpul avaldati **Peruu Revolutsiooni kaitsmise Rinde** orgkomitee dokument loodava massiorganisatsiooni eesmärkidest. Kavandatakse aktiivset antiimperialistlikku poliitikat, sotsialistliku ühiskonna ehitamist.]

PUERTORIIKO

Asub Lääne-Indias, Suurte Antillide idaosas. Hõlmab Puertoriiko saare ja seda ümbritsevad väiksemad saared. Pindala 8896 km². Rahvaarv 2,7 milj. (1972. a.). 1952. a-st Ameerika Ühendriikidega vabatahtlikult ühinenud riik, tegelikult USA koloonia. Kõrgem seadusandlik võim kuulub Ameerika Ühendriikide Kongressile. «Vabatahtlikult ühinenud» riigi territooriumil kehtivad peaaegu kõik USA föderaalseadused. Kohaliku Seadusandliku Kogu võim on äärmiselt piiratud, hõlmab üksnes mõningaid sisepoliitika küsimusi.

Ameerika Ühendriigid on muutnud Puertoriiko oma arsenaliks, luues seal sõjaväebaaside ja tuumarelvalade võrgu. 1967. a. toimus Puertoriikos rahvahääletus riigikorra küsimuses. USA sõjalise okupatsiooni tingimustes korraldatud hääletus kinnitas 1952. a. põhiseaduse.

RIIKLIK JA VABARIIKLIK PARTEI (RVP). Asutatud 1898. a. Viis aastat hiljem astus USA Vabariiklikku Parteisse ning sai selle regionaalseks organisatsiooniks. RVP ühendab mõisnikke, suur- ja keskkodanlust, teenistujate ülakihti. Nõuab Puertoriiko liitmist Ameerika Ühendriikidega tema osariigina. Partei sotsiaal-majanduslik programm kubiseb demagoogilistest väidetest üldise hüveolu ja õigluse taotlemise kohta. Praktiliselt kaitseb RVP monopolidega seotud kohaliku kodanluse ja mõisnike oligarhia huve.

Esimees — N. Nogeras.

RAHVA DEMOKRAATLIK PARTEI (RDP). Asutatud 1938. a. Esindab USA monopolidega seotud suurkodanluse ja reaktsioonilise ametnikkonna huve. Samuti kuulub RDP-sse osa talurahvast, töölisklassi ja üliõpilasi.

Oma tegevuse algetapil esitas RDP programmi, mis nägi ette rahvahulkade majandusliku olukorra parandamist ja võitlust Puertoriiko sõltumatuse saavutamiseks. Hiljem partei juhtkond taganes programmi põhinõudmisest — sõltumatusest, ning temast sai koloniaalrežiimi varjamatu kaitsja. RDP-l on kohaliku Seadusandliku Kogu Esindajatekojas 25 kohta 64-st ja Senatis 16 32-st. 1968. a. RDP lõhenes. Temast eraldunud rühmitus eesotsas R. Sanchez Velillaga asutas iseseisva poliitilise organisatsiooni — Rahvapartei.

Liider — R. Hernandez Colon.

UUS PROGRESSIIVNE PARTEI (UPP). Asutatud 1967. a. Riiklikus ja Vabariiklikus Parteis toimunud lõhenemise tagajärjel. Valitsev partei. Eesmärk — Puertoriiko järkjärguline muutmine USA osariigiks. UPP-l on 26 kohta Seadusandliku Kogu Esindajatekojas ja 11 Senatis.

Liider — L. Ferre. Ühteaegu seadusandliku võimu pea — kuberner, kes juhib 9-st tema nimetatud ministrist koosnevat Konsultatiivnõukogu.

PUERTORIIKO SÕLTUMATUSE PARTEI (PSP). Asutatud 1946. a. Esindab väikekodanluse, haritlaskonna, teenistujate ja üliõpilaskonna progressiivsete kihtide huve. Põhiülesannet näeb sõltumatuse ja rahvusliku suveräänsuse saavutamises rahumeelsete parlamentlike meetoditega.

KRISTLIK AKTSIOON (KA). Asutatud 1960. a. Ühendab katoliiklikku kodanlust, mõisnikke, töölisi, talupoegi ja teenistujaid. Partei juhtkond asub tagurlikel seisukohtadel, nõuab koloniaalrežiimi säilitamist, esindab Puertoriiko parempoolsete poliitiliste ringkondade huve.

PUERTORIIKO KOMMUNISTLIK PARTEI (PKP). Asutatud 1934. a. Taotleb järjekindlalt puertoriiko rahva poliitiliste ja majanduslike nõudmiste rahuldamist, maa rahvusliku sõltumatuse ja selle poliitilise elu demokratiseerimist. Nõuab vabatahtlikult USA-ga ühinenud riigi kurikuulsa staatuse likvideerimist. PKP-d toetavad töölised, progressiivne haritlaskond ja üliõpilased.

PKP delegatsioon võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelisest nõupidamisest 1969. a., viibis NLKP XXIV kongressil.

Peasekretär — Felix Ojeda.

Häälekandja — ajaleht «Pueblo» («Rahvas»).

PUERTORIIKO SOTSIALISTLIK PARTEI (PSP). 1971. a-ni nimetatud Puertoriiko Sõltumatuse Liikumiseks. Asutatud 1959. a. Riigi suuremaid poliitilisi organisatsioone. Selle tuumiku moodustab Puertoriiko Sõltumatuse Parteist lahkulöönud pahempoolne tiib. Taotleb kõigi koloniaalvõimu vastu protesteerivate, patriootlikult meelestatud puertoriikolaste ühendamist, demokraatliku, sõltumatu riigi moodustamist.[1]

Esimees — J. Vives. Peasekretär — J. M. Braz.

Häälekandja — ajaleht «Claridad» («Valgus»).

SAINT CHRISTOPHER (SAINT KITTS)-NEVIS-ANGUILLA

Saared Kariibi mere idaosas, Väikestes Antillides. Pindala 400 km². Rahvaarv 70 000 (1972. a.). Suurbritannia valdus, 1967. a-st Suurbritanniaga assotsieerunud riik. Kohaliku omavalitsusega. Suurbritannia kuningannat esindab kuberner, kes nimetab ametisse peaministri.

Seadusandlik võim kuulub Koosolekute Kojale (15 liiget, neist 10 valib elanikkond).

RAHVAAKTSIOONI LIIKUMINE (RAL). Asutatud 1965. a. Saint Kittsi saarel. Peegeldab väike- ja keskkodanluse huve.

RAL-i toetab osa töölisi ja teenistujaid. Koosolekute Koja valimistel 1971. a. sai RAL ühe koha.

SAINT KITTSI, NEVISE JA ANGUILLA TÖÖERAKOND. Asutatud 1932. a. Kajastab maavaldajate ja väliskapitaliga seotud kaupmeeste huve. Tööerakonda toetab osa töölisi, farmereid ning haritlasi. Nõuab kaubandusliku ja majandusliku koostöö tugevdamist Inglismaaga, pooldab Kariibi mere maade liitu. Koosolekute Koja valimistel 1971. a. sai 7 kohta.

Esimees — Robert L. Brandshaw (ühtlasi peaminister).

ÜHTNE RAHVUSLIK PARTEI Tegutseb Nevise saarel. Nõuab lahkulöömist Saint Kittsist. 1970-ndate a-te algul partei prestiiž langes, praegu märgatavat mõju saare poliitilisele elule ei ole. Koosolekute Kojas üks koht.

---

[1] Partei populaarsuse kasvu näitab asjaolu, et 1975. a. õnnestus tal koguda petitsioonile valimisteks osavõtuks registreerimiseks (vajalik 5% valijate taotlus) piisav hulk allkirju. — *Toim.*

SAINT LUCIA

Saar Kariibi meres Väikestes Antillides. Pindala 616 km². Rahvaarv 120 000 (1972. a.). Suurbritannia valdus, 1967. a-st Suurbritanniaga assotsieerunud riik. Kohaliku omavalitsusega. Riigipea on Suurbritannia kuninganna, keda kohapeal esindab kuberner. Viimane nimetab ametisse peaministri. Seadusandlikku võimu teostab piiratud õigustega Koosolekute Koda (14 liiget, neist 10 valib elanikkond).

SAINT LUCIA TÖÖERAKOND (SLT). Asutatud 1930-ndate a-te lõpul. Esimesi poliitilisi organisatsioone Santa Lucias. Kajastab väike- ja keskkodanluse huve. SLT-d toetavad tööstus- ja põllutöölised. A. 1954—1964 valitsev partei. Koosolekute Koja valimistel 1969. a. sai 3 kohta 10-st.

ÜHINENUD TÖÖLISPARTEI. Asutatud 1964. a. laialisaadetud Rahva Progressiivse Partei ja Rahvusliku Tööerakondliku Liikumise baasil. Valitsev partei. Koosolekute Koja valimistel 1969. a. sai 6 kohta.

Liider — John Compton (ühtlasi Santa Lucia peaminister).

ÜHINENUD RINNE (ÜR). Asutatud 1969. a. ÜR-i toetab osa töölisi ja teenistujaid. Koosolekute Kojas 1 koht.

SAINT VINCENT

Saar Kariibi meres Väikestes Antillides. Pindala 389 km². Rahvaarv 100 000 (1972. a.). Suurbritannia kolooniа, 1967. a-st Suurbritanniaga assotsieerunud riik. Riigipea on Suurbritannia kuninganna, keda kohapeal esindab Täitevnõukogu eesotsas seisev administraator. Seadusandlikku võimu omavalitsuse küsimustes teostab 13-liikmeline Seadusandlik Nõukogu, kelle elanikkond valib üldise valimisõiguse alusel.

SAINT VINCENTI TÖÖERAKOND. Tugineb väike- ja keskkodanlusele, osale töölistele ja farmeritele. Partei juhtkond nõuab sõltumatu Kariibi Föderatsiooni loomist.

RAHVA POLIITILINE PARTEI (RPP). Valitsev partei. Seda toetavad linna väikekodanlus, teenistujad, tööstus- ja põllutöölised. Seadusandliku Nõukogu valimistel 1972. a. sai 6 kohta. Valitsus moodustati kokkuleppel sõltumatute kandidaadiga.

Liider — Ebenezer T. Joshua.

SALVADOR

(Salvadori Vabariik)

Asub Kesk-Ameerikas. Pindala 21 393 km². Rahvaarv 3 760 000 (1972. a.). Iseseisvaks kuulutatud 1921. a. Seadusandlik võim kuulub Seadusandlikule Assambleele, täidesaatev presidendile.

Riigi sisepoliitilist olukorda iseloomustab majanduslike raskuste kasv, sellega ühenduses töötute arvu suurenemine ja laienev streigiliikumine.

1972. a. aprillis toimusid Salvadoris järjekordsed parlamendivalimised. Rahvusliku Lepituse Partei esitas presidendikandidaadiks kolonel Armando Molina, Opositsiooni Rahvusliit (Kristlikdemokraatlik Partei, Rahvuslik Revolutsiooniliikumine ja Rahvuslik Demokraatlik Liit) José Napoleon Douarte. Kumbki kandidaat ei saanud põhiseaduse järgi nõutavat absoluutset häälteenamust. Kuigi Opositsiooni Rahvusliidu kandidaat sai rohkem hääli, kinnitas Seadusandlik Assamblee Salvadori presidendiks A. Molina.

Majanduslikult on Salvador endistviisi suures sõltuvuses välis-, peaasjalikult USA kapitalist, kelle arvele langeb ligi pool kõigist väliskapitalimahutustest.

SALVADORI KOMMUNISTLIK PARTEI (SKP). Asutatud 1930. a. Asutamisest peale tegutseb illegaalselt. Nõuab kõigi demokraatlike ja progressiivsete jõudude ühtsust võitluses imperialismi vastu, demokraatlike vabaduste, riigi sõltumatu majandusliku ja poliitilise arengu nimel. Peaülesannet näeb SKP revolutsiooni läbiviimises, mis oleks «demokraatlik, majanduslike ümberkujunduste poolest antifeodaalne ja imperialismivastasena rahvuslik-vabastuslik» ning mis tagaks rahvusliku vabastuse demokraatliku valitsuse moodustamise.

SKP võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1960. ja 1969. a., tema esindajad viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil.

SKP-d jälitavad süstemaatiliselt valitsus ja tema seljataga seisvad tagurlikud jõud.

SKP Keskkomitee peasekretär — Jorge Chafik Jandal.

Häälekandja — ajaleht «La Verdad» («Tõde»).

RAHVUSLIKU LEPITUSE PARTEI (RLP). Asutatud 1961. a. septembris sõjaväelise ja tsiviildirektoraadi endise liikme Julio Rivera Carballo (1967. a-ni Salvadori president) poolt. Valitsev partei. Ühendab rahvusliku kaubandus- ja tööstuskodanluse, mõisnikkonna, sõjaväelaste ja vaimulikkonna reaktsioonilist osa. Viimasel ajal, ühenduses majanduslike raskuste ja sotsiaalsete vastuolude süvenemisega ilmnevad RLP-s reformistlikud tendentsid, püüd suhete arendamisele sotsialistlike riikidega. RLP-l on parlamendis 37 kohta 52-st.

KRISTLIKDEMOKRAATLIK PARTEI (KDP). Asutatud 1960. a. Suuremaid opositsiooniparteisid. Mitut klassi hõlmav organisatsioon, tugineb katoliku kiriku sotsiaalsele doktriinile, esindab kodanluse, mõisnike ja väikekodanluse teatava osa huve.

Mõnes tähtsas küsimuses esineb KDP koos demokraatlike jõududega.

Häälekandja — ajaleht «Revolucion Christiana» («Kristlik Revolutsioon»).

Ühtne Sõltumatu Demokraatlik Rinne. Maaoligarhia huve peegeldav poliitiline organisatsioon. Asutatud 1971. a. presidendikandidaadi kindral Alberto Medrano, sõjaväestatud antikommunistlike organisatsioonide «Mano Blanca» ja «Orden» tolleaegse tegeliku juhi toetuseks.

Rahvuslik Demokraatlik Liit. Asutatud 1969. a. juunis. Ühendab väike- ja keskkodanlust, osa üliõpilasi ja haritlaskonda.

Rahvuslik Revolutsiooniliikumine. Demokraatlikult meelestatud intelligentsi partei, seda toetavad samuti osa töölisi, talupoegi ja üliõpilaskonda.

Salvadori Rahvapartei. Mõisnike, tagurliku parempoolse natsionalistliku kesk- ja suurkodanluse partei.

SURINAM

(Surinami Vabariik)

Riik Lõuna-Ameerika kirdeosas. Pindala 142 800 km². Rahvaarv 420 000 (1972. a.). Oli Hollandi Kuningriigi nn. koostisosa sisemise autonoomiaga kõigis küsimustes, välja arvatud välispoliitika ja kaitseprobleemid. Seadusandlik võim kuulub 39-liikmelisele elanikkonna valitavale Seadusandlikule Kogule.

[25. novembrist 1975 sai Surinam Hollandi valitsusega 27. juunil 1974. a. sõlmitud kokkuleppe kohaselt sõltumatuks. Sama kokkuleppe alusel peavad Hollandis elavad surinamlased 10 aasta jooksul pärast Surinami sõltumatuse väljakuulutamist otsustama oma kodakondsuse küsimuse.]

RAHVUSLIK VABARIIKLIK PARTEI (RVP, algkeelne lühend PNR). Asutatud 1961. a. Esindab väike- ja keskkodanlust. Nõuab kõigi progressiivsete jõudude ühinemist rahvuslikul platvormil. On pooldanud sõltumatuse saavutamist ja vabariigi väljakuulutamist.

1973. a. algul võttis RVP agaralt osa töötajate streigiliikumisest ja valitsusvastastest väljaastumistest.[1]

Asutaja ning liider — Edward Bruma.

SURINAMI RAHVUSLIK PARTEI (SRP). Asutatud 1946. a. Peegeldab USA-ga seotud kreooli kodanluse huve. Teda toetavad kesk- ja suurkodanlus, maavaldajad ning oluline osa tööstus- ja põllutöölisi. SRP on nõudnud Surinamile iseseisvuse andmist, ühtlasi hoiatades kiirustamise eest, kuni maa ei ole saavutanud majandusliku arengu

[1] 1973. a. novembris toimunud parlamendivalimistel sai 5 kohta Seadusandlikusse Kogusse. — *Toim.*

taset, mis lubaks tal areneda emamaast sõltumatult. Korduvalt olnud valitsev partei. 1973. a. valimistel sai SRP Seadusandlikus Kogus 13 kohta 39-st.

Liider — Henk Arron.

Häälekandja — ajaleht «Niev Suriname» («Uus Surinam»).

[1973. a. valimiste eel moodustasid RVP ja SRP valimisbloki **«Rahvuslik Parteiline Ühendus»** (RPÜ) koos **Surinami Progressiivse Rahvaparteiga** (sai 3 kohta) ning Indoneesia (oli samuti varem Hollandi koloonia) päritoluga surinamlaste huve esindava parteiga *Kaum Tani Persatuam Indonesia* (1 koht). Kokku sai RPÜ ühendus 22 kohta ning moodustas koalitsioonivalitsuse, mille peaministriks on SRP liider H. Arron.

Progressiivne Reformi Partei (PRP). Kuni 1969. a. Ühendatud Hindustani Partei, asutatud 1949. a. Peamine opositsioonipartei. 1973. a. valimistel sai Seadusandlikusse Kogusse 17 kohta.

Liider J. Lachmon.]

TRINIDAD JA TOBAGO

Asub Kariibi meres kahel suurel samanimelisel ja viiel väiksemal saarel. Pindala 5128 km². Rahvaarv 1 040 000 (1972. a.)

[1962. a-ni oli Inglismaa koloonia, seejärel sõltumatu riik Rahvaste Ühenduses. Ametlik riigipea on Suurbritannia kuninganna.]

Seadusandlik võim kuulub parlamendile. Täidesaatvat võimu teostab valitsus, mille moodustamise õiguse saab parlamendivalimistel võitnud poliitilise partei liider.

DEMOKRAATLIK TÖÖERAKOND (DT). Asutatud 1956. a. Seda toetavad osa väikekodanlust ja haritlaskonda ning minimaalselt tööstustöölisi. Rõhutab majandusliku ja sotsiaalse arengu vajadust. Partei on korduvalt lõhenenud: 1964. a. eraldus sealt rühmitus, kes hiljem lõi Ühinenud Rahvapartei, 1965. a. lõhenes allesjäänud partei uuesti. 1971. a. parlamendivalimisi DT boikoteeris.

Liider — Badace Maray.

Häälekandja — nädalaleht «New Statesman» («Uus Riigimees»).

LIBERAALNE PARTEI (LP). Asutatud 1965. a. Demokraatliku Tööerakonna lõhenemise tagajärjel. Seda toetab osa väike- ja keskkodanlust.

RAHVA RAHVUSLIK LIIKUMINE (RRL). Asutatud 1956. a. jaanuaris. Valitsev partei. Esindab väike- ja keskkodanluse huve. Parteid toetavad kohalikud ja välisfirmad, kaupmehed ja töösturid, osa töölisi ja teenistujaid. Järgib natsionalismi põhimõtteid. Asutamisest peale kritiseerinud kolonialismi ja rahvusliku rõhumise kõiki vorme. RRL-i juhtkond peab vajalikuks väliskapitali sissevedu Trinidadi ja Tobagosse, on sotsialistlike riikidega sõlmitavate kontaktide vastu, välja arvatud Kuuba, kellega ollakse diplomaatilistes suhetes. 1960-ndate aastate keskpaigast hakkasid partei üldises kursis ilmnema parempoolsed tendentsid — võeti vastu töölistevastane seadus, lisandus progressiivsete tegelaste represseerimine jne.

1971. a. parlamendivalimistel sai RRL Esindajatekojas kõik 36 kohta ning moodustas ühe partei valitsuse.

RRL on üles ehitatud territoriaalsuse põhimõttel. Kõrgeim organ — iga aasta kokkukutsutav kongress. Kongressidevahelisel perioodil ajavad jooksvaid asju Peanõukogu ja Täitevnõukogu.

Liider — Eric Eustace Williams (ühtlasi Trinidadi ja Tobago peaminister).

Häälekandja — nädalaleht «Nation» («Rahvas»).

REVOLUTSIOONILISTE ORGANISATSIOONIDE LIIT (ROL). 1971. a algul asutatud progressiivsete parteide ja organisatsioonide liit. Kritiseerib valitsuse üldist kurssi. Kutsub kõiki töötajaid taotlema demokraatlikke ümberkujundusi ja sotsialismi ülesehitamist, võitlema kolonialismi mis tahes vormide vastu.

Peasekretär — Errol Balfour.

TŠIILI

(Tšiili Vabariik)

Asub Lõuna-Ameerika edelaosas. Pindala 756 900 km² (kaasa arvatud saared Vaikses ookeanis). Rahvaarv üle 10 milj. (1972.) Iseseisvaks kuulutatud 1810. a.

Rahvaühtsuse koalitsiooni liitunud pahempoolsete demokraatlike jõudude võit Tšiilis 1970. a. septembris korraldatud valimistel ja rahvavalitsuse moodustamine eesotsas Sotsialistliku Partei liidri Salvador Allendega oli tšiili rahva vabastusliikumise silmapaistev sündmus. S. Allende valitsus hakkas ellu viima põhjalikke sotsiaal-majanduslikke ja poliitilisi reforme tšiili ühiskonna ümberkorraldamiseks revolutsioonilisel alusel. Natsionaliseeriti vasekaevandused, mis andis hävitava hoobi välis-, eeskätt USA kapitali majanduslikule võimutsemisele. Hulk abinõusid sihiti rahvusliku suurkodanluse, finantsmagnaatide ja latifundistide vägivalla vastu. Tööstuse valdkonnas hakati edukalt loobma majanduse riigisektorit. Põllumajanduses tekkisid eeldused talupoegade järkjärguliseks koopereerimiseks. Valitsus rakendas tähtsaid abinõusid rahvahulkade heaolu tõstmiseks, tööpuuduse kahandamiseks ja teiste aktuaalsete sotsiaalsete probleemide lahendamiseks.

Rahvaühtsuse valitsuse revolutsioonilised ümberkujundused kutsusid esile sise- ja rahvusvahelise reaktsiooni meeleheitliku vastupanu. Tšiili tagurlus, keda kehastasid Rahvuslik Partei ja Kristlikdemokraatliku Partei parempoolne tiib, hakkas riigis pinevust tekitama ning looma tingimusi rahvavalitsuse vägivaldseks kukutamiseks. President S. Allende ja tema juhitud valitsuse katsed alustada opositsiooniga konstruktiivset dialoogi ning leida kujunenud olukorrast mõlemaid pooli rahuldav väljapääs, hüljati.

11. septembril 1973. a. pani Tšiili relvajõudude reaktsiooniline ladvik toime riigipöörde. Võimu haaras sõjaväehunta eesotsas kindral Pinochetiga, ja kehtestas riigis äärmiselt parempoolse fašistliku sõjaväelise diktatuuri. Mässuliste vägivalla ohvrina langes vabariigi seaduslik president S. Allende. Saadeti laialt Rahvuskongress ja kohalikud omavalitsused, kuulutati väljaspool seadust olevaks kõik Rahvaühtsuse koalitsiooni parteid ja organisatsioonid, peatati kõigi teiste poliitiliste parteide ja Tšiili Töötajate Ühtse Ametiühingukeskuse (TTÜAK, algkeelselt CUT) tegevus.

1974. a. jaanuaris, loomaks muljet, nagu eksisteeriks Tšiilis avalik arvamus, andis hunta dekreedi mõne parempoolse partei, fašistliku riigipöörde kaasosalise — sealhulgas Rahvusliku Partei ja Kristlikdemokraatliku Partei — legaliseerimise kohta.

Verised repressioonid ja terror ei ole murdnud tšiili rahva võitlusvaimu. Illegaalselt tegutseva Tšiili Kommunistliku Partei läkituses «Tšiili rahvale» 11. oktoobrist 1973. a. sisaldub üleskutse riigi kõigile progressiivsetele ja demokraatlikele jõududele ühtsuse säilitamiseks ning tugevdamiseks, millest peab saama otsustav tegur sõjaväelise diktatuuri purustamisel ja Tšiili töölisklassi ning kogu tšiili rahva ees seisvate ajalooliste ülesannete lahendamisel.

[Rahvaühtsusbloki parteid koos mõnede teiste blokki mittekuulunud vasakpoolsemate parteidega lõid põrandaaluse Tšiili Vastupanuliikumise Ühisrinde. Veebruaris 1974 esinesid nad üleskutsega laialdasema antifašistliku-demokraatliku rinde moodustamiseks fašistliku hunta kukutamise eesmärgil. Juulis 1975 võtsid selle ühisrinde 6 parteid Berliinis vastu programmdokumendi antifašistliku liikumise tugevdamiseks Tšiilis. Võitluse koordineerimiseks otsustati luua poliitiline komitee.]

ÜHTSE RAHVAAKTSIOONI LIIKUMINE (ÜRAL, algkeelne lühend MAPU). Asutatud põhiseaduslikul assambleel 1969. a. augustis Kristlik-demokraatlikust Parteist lahkunud rühma pahempoolsete kristlike demokraatide poolt, kes ei olnud nõus selle partei parempoolse juhtkonna reaktsioonilise poliitikaga. Esindab väikekodanlike kihtide, progressiivse haritlaskonna ja osa üliõpilaste huve. MAPU-l on teatav

mõju samuti osa tööliste ja talupoegade seas.

MAPU juhtkond kutsus oma liikmeid tugevdama sidemeid töölis- ja talurahvahulkadega ning tunnistama töölisklassi revolutsioonilise liikumise juhtivaks jõuks. MAPU peamine programmnõudmine oli, et pahempoolne blokk saavutaks poliitilise võimu, eesmärgiga ehitada seejärel üles sotsialism. Esindajatekojas kuulus talle 2 kohta.

MAPU II kongress (1972. a. novembris) võttis vastu partei programmi ja põhikirja. 1973. a. kevadel partei lõhenes. Grupp selle juhtkonna liikmeid lahkus parteist ning kuulutas looduks Tööliste ja Talupoegade Ühtse Rahvaaktsiooni Liikumise.

Kõrgeim juhtiv organ — kongress. Kongressidevahelisel perioodil Keskkomitee, kelle juures tegutseb mitu komisjoni,

TŠIILI KOMMUNISTLIK PARTEI (TKP). Asutatud 1922. a. jaanuaris Sotsialistliku Töölispartei ümberkorraldamise tulemusena. Pärast 1973. a. septembri sõjalis-fašistlikku riigipööret tegutseb sügaval põranda all. Ühendab Tšiili proletariaadi, progressiivse haritlaskonna, osa teenistujate ja talurahva eesrindlikku osa. TKP-l on suur autoriteet kogu riigis.

TKP etendas otsustavat osa Rahvaühtsuse poliitilise koalitsiooni loomisel, taotles järjekindlalt ja põhimõtteliselt selle programmi elluviimist, radikaalseid sotsiaal-majanduslikke ümberkujundusi, sotsialismi ehitamist rahulikul teel. S. Allende moodustatud valitsusse 1970. a. novembris läksid ka TKP esindajad ning asusid seal mitmele võtmepositsioonile. 1973. a. märtsis toimunud parlamendivalimistel hääletas TKP kandidaatide poolt 17,4% kõigist valijatest. Rahvuskongressi uues koosseisus oli TKP-l 25 saadikut Esindajatekojas ja 9 Senatis. Esindajate üldarvult hõivas TKP teise koha. Koos Noorte Kommunistide Liiduga (NKL) ühendab TKP oma ridades üle 250 000 inimese.

TKP võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a., tema esindajad viibisid NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva ja V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva pidustustel.

TKP on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. Partei kõrgeim juhtiv organ — kongress, kongressidevahelisel perioodil Keskkomitee ja tema valitav Poliitkomisjon.

TKP peasekretär — L. Corvalan. (Pärast sõjaväelist riigipööret hunta poolt areteeritud.)

Häälekandjad — ajaleht «El Siglo» («Sajand») ja teoreetiline ajakiri «Principios» («Põhimõtted»).

TŠIILI RAHVUSLIK PARTEI (TRP). Asutatud 1966. a. mais Liberaalse Partei, Konservatiivse Partei ja Rahvusliku Aktsiooni Liikumise ühtesulamise tulemusena. USA kapitaliga seotud finantsoligarhia ning kaubandus-tööstuskodanluse, suurmaaomanike ja kõrgema katoliku vaimulikkonna huvide peamine esindaja. Ideoloogilise platvormi alus on antikommunism.

Pärast Rahvaühtsuse valitsuse võimuletulekut asus TRP selle suhtes avalikult vaenulikule seisukohale, ründas valitsuse programmi ja praktilist tegevust, üritas liita kõiki opositsioonipartei rahvavalitsuse vastu. 1971. a. algul püstitas partei «kodanike rinde» loomise loosungi vastukaaluks pahempoolsete jõudude blokile, pidamaks «valitsusega kompromissitut võitlust tema vägivaldse kukutamiseni». Seejärel alustas TRP «kodanike sõnakuulmatuse» kampaaniat põhiseadusliku valitsuse suhtes eesmärgiga tekitada riigis üldist kaost. Partei oli Tšiili suurimas vasekaevanduses «El Teniente» toimunud streigi, eraautoomanike poliitilise streigi ja Esindajatekoja nn. augustiotsuste, ideeline õhutaja, mis avasid reaktsioonilistele sõjaväelastele tee riigipöörde sooritamiseks.

Põhiseadusliku valitsuse kukutamise ässitajana tunnustas TRP otsekohe fašistlikku huntat, kuulutas end solidaarseks Tšiili ajaloo veriseima diktatuuriga.

Rahvuskongressis oli TRP esindatud 42 saadikuga.

Esimees — Sergio Onofre Jarpa.
Peasekretär — Engelbert Friaz.

Häälekandja — ajaleht «Tribuna» («Tribuun»).

PAHEMPOOLNE KRISTLIK LIIKUMINE (PKL). Asutatud 1971. a. augustis Kristlikdemokraatliku Partei lõhenemise tagajärjel, mille kutsus esile selle partei juhtkonna lähenemine parempoolsele Tšiili Rahvuslikule Parteile. Ametlikult vormistati 1971. a. oktoobris asutaval assambleel, mis võttis vastu partei põhikirja ja poliitilise platvormi.

Väikekodanliku vooluna pahempoolsete jõudude koalitsioonis esindas PKL peaasjalikult elanikkonna radikaalselt meelestatud keskkihtide huve. Praktilises tegevuses esines liikumise juhtkond vahetevahel pahempoolitsevatelt seisukohtadelt, näiteks taotles pahempoolse bloki programmi revideerimist, leides, et seal ettenähtud ümberkujundused ei loo vajalikke tingimusi ülemineku sotsialismile. PKL-i juhtkond kritiseeris S. Allende valitsuse sotsiaal-majanduslikke reforme, süüdistas teda reformismis, dogmatismis jne.

Kõrgeim organ — Rahvuslik Juhatus, mille raames loodi Poliitkomisjon.

Peasekretär — Juan Bosco Parra.

TŠIILI RADIKAALNE PARTEI (TRP). Asutatud 1883. a. Riigi vanim poliitiline partei. TRP-l on mõju linna ja maa keskkihtide, riigiteenistujate, käsitööliste ja haritlaskonna hulgas.

Kuulub Sotsialistlikku Internatsionaali.

1936. a. moodustasid radikaalid koos kommunistide ja sotsialistidega Rahvarinde. Kaks korda — 1938. ja 1946. a. valiti TRP esindaja Tšiili presidendiks. President G. Gonzalez Videla, 1946. a. valimistel võitnud radikaal, ajas esialgu progressiivset poliitikat, kuid hiljem, USA valitsevate ringkondade survel hakkas demokraatlikku jõude represseerima. 1947. a. katkestas ta diplomaatilised suhted NSV Liidu, Tšehhoslovakkia ja Jugoslaaviaga, 1948. a. võeti Tšiilis vastu reaktsiooniline «demokraatia kaitsmise» seadus.

TRP XXIII kongressil 1967. a. pääses partei juhatuses võimule põhjalikke sotsiaal-majanduslikke reforme taotlev pahempoolne vool. Hiljem kuulutati Radikaalne Partei marksistlikuks parteiks. Parteist lahkus rühm mõjukaid tegelasi, kes asutasid uue — Pahempoolsete Radikaalide Partei (PRP).

1972. a. juunis ühines TRP Sotsiaaldemokraatliku Parteiga, säilitades oma endise nimetuse. Parteis oli ligi 35 000 liiget. Radikaalid tervikuna pooldasid järjekindlalt Rahvaühtsuse bloki programmi täitmist.

Esimees — Anselmo Sule.

TŠIILI SOTSIALISTLIK PARTEI (TSP). Asutatud 1933. a. sotsialistlikke vaateid pooldanud haritlas-, töölis- ja käsitöölisrühmituste ühinemise tulemusena. «Põhimõtete deklaratsioonis» tunnistas TSP ühiskonna jagunemist ekspluateerijate ja ekspluateeritavate antagonistlikeks klassideks, nende klasside võitluse vältimatust. Oma tegevuse ideoloogiliseks aluseks kuulutas partei marksismi. Kuid praktikas taganes ta pahatihti nendest põhimõtetest, mis häiris sotsialistide ja kommunistide ühisaktsioone ning kutsus TSP-s korduvalt esile kriise.

1950-ndate a-te algul tugevnesid TSP juhtkonnas tendentsid ühtsuse saavutamiseks kommunistidega. 1954. a. moodustasid TKP ja TSP Rahvaaktsiooni Rinde (RAR, algupäraselt FRAP). Presidendivalimistel 1952., 1958. ja 1964. a. esitasid sotsialistid ja kommunistid koos teiste demokraatlike parteidega ühise presidendikandidaadi. Sotsialistide ja kommunistide jõupingutustega loodi 1953. a. Tšiili Töötajate Ühtne Ametiühingukeskus (TTÜAK, algupäraselt CUT).

1969. a. lõpul loodi kommunistide ja sotsialistide, samuti teiste pahempoolsete parteide ja organisatsioonide liidu alusel Rahvaühtsuse blokk. Parteid ja organisatsioonid hakkasid juhinduma kooskõlastatud poliitilisest programmist ning esinesid ühiselt 1970. a. presidendivalimistel. Neil valimistel sai vabariigi presidendiks sotsialist Salvador Allende.

TSP XXIII kongress 1971. a. jaanuaris avaldas Rahvaühtsuse valitsusele täielikku toetust, rõhutas TSP otsustavust kaasa aidata valitsuse prog-

rammi täitmisele, tugevdada kõigi pahempoolsete parteide aktsioonide ühtsust. 1973. a. märtsis peetud parlamendivalimistel sai TSP üle 18% häältest ning Rahvuskongressi Esindajatekojas 28 ja Senatis 7 kohta. TSP-l oli ligi 100 000 liiget.

TSP delegatsioon viibis NLKP XXIV kongressil.[1]

Kõrgeim organ — kongress, mis kutsutakse kokku kord kahe aasta jooksul. Kongressidevahelisel perioodil juhivad TSK tegevust Kesktäitevkomitee, Poliitkomisjon ja peasekretär.

Peasekretär — Carlos Altamirano.

Häälekandja — ajaleht «Ultima Hora» («Viimasel Tunnil»).

KRISTLIKDEMOKRAATLIK PARTEI (KDP). Asutatud 1957. a. väikekodanliku Rahvusliku Falangi ja Sotsiaal-Kristliku Konservatiivse Partei ühinemise tulemusena. Kodanlik reformistlik partei. Esindab kesk- ja väikekodanluse huve, omab teatavat mõju tööliste ja talupoegade hulgas. A. 1964—1970 valitsev partei. Pärast Rahvaühtsuse valitsuse võimuletulekut Tšiilis 1970. a. asus opositsiooni, liitus parempoolsete poliitiliste jõududega rahvavalitsuse radikaalsete sotsiaalmajanduslike ümberkujunduste vastu. Erilist aktiivsust ilmutas partei juhtkonna parempoolne rühmitus eesotsas Tšiili endise presidendi Eduardo Freyga. KDP parempoolne tiib liitus avalikult Tšiili tagurlusega Rahvusliku Partei näol, astus nn. Demokraatlikku Konföderatsiooni eesmärgiga anda 1973. a. märtsi parlamendivalimistel hoop pahempoolsete blokile ning kõrvaldada see võimult. Kui need arvestused nurjusid, hoogustas KDP valitsuse vastu koostöös parempoolsete jõududega rakendatavat obstruktsioonipoliitikat parlamendis, mis põhjustas seadusandliku ja täidesaatva võimu terava konflikti.

KDP koos Rahvusliku Parteiga oli reaktsioonilise Tšiili sõjaväelise kliki ideeline õhutaja, kes 11. septembril 1973. a. pani toime riigipöörde ja kehtestas riigis fašistliku sõjaväelise diktatuuri. Pärast riigipööret teatasid E. Frey poolehoidjad koos Rahvusliku Parteiga oma igakülgsest toetusest sõjaväehuntale.[2]

Kõrgemad juhtivad organid — kord kolme aasta jooksul kokkukutsutav kongress, Rahvuslik Hunta, Rahvusnõukogu ja partei Presiidium.

Esimees — Patrisco Aylwin Azocar.

Häälekandja — «Prensa» («Ajaleht»).

Oma ideoloogiliste ja sotsiaal-poliitiliste kontseptsioonide poolest liituvad Rahvusliku Partei ja KDP-ga:

Radikaalse Demokraatia Partei, Tšiili Sotsiaaldemokraatlik Partei (1973. a. juulini). **Rahempoolne Radikaalne Partei ja Rahvuslik Demokraatlik Partei** (RDP, algkeelne lühend PADENA).

[Revolutsiooniliste Vasakpoolsete Liikumine (RVL, algkeelne lühend MIR). Loodi 1965. a. üliõpilaste ja linna väikekodanluse esindajate poolt. Asus ultrapahempoolsetel positsioonidel, tunnustas vaid relvastatud võitlust. Rahvaühtsusblokiga ei liitunud ka selle võimuloleku ajal. Kuigi arendas mõnede selle parteidega teatud koostööd, takistas Rahvaühtsusblokil oma mõju laiendamist rahvahulkades. Pärast fašistlikku riigipööret ühines Rahvaühtsusbloki parteidega Tšiili Vastupanuliikumise Ühisrindesse.]

URUGUAI

(Uruguai Idavabariik)

Asub Lõuna-Ameerika kaguosas Pindala 186 900 km². Rahvaarv 2,9 milj.

[1] TSP ja NLKP vahelised sidemed on jätkunud ka pärast fašistlikku riigipööret Tšiilis. 1975. a. algul kohtus TSP peasekretär Moskvas NLKP KK Poliitbüroo liikmetega. — *Toim.*

[2] Majandusliku olukorra järsu halvenemisega seoses on KDP tegelased hakanud esinema mõninga kriitikaga hunta aadressil. Osa neist (B. Leighton jt.) on teinud ettepaneku KDP pahempoolse tiiva ühinemiseks Rahvaühtsusblokki kuuluva kristliku PKL-ga. — *Toim.*

(1972. a.). Pärast iseseisvuse väljakuulutamist 1811. a. puhkes Uruguais kodusõda. Selle kestel tekkisid traditsioonilised kodanlikud parteid «Blanco» ja «Colorado». 20. saj. algul hakkas riiki tungima Inglise ja Ameerika Ühendriikide kapital.

Põhiseaduse järgi on Uruguai parlamentlik vabariik. Kõrgeim täitevõimu organ on Ministrite Nõukogu. 1973. a. juunis saatis vabariigi president Juan Maria Bordaberry parlamendi laiali ja teatas Riiginõukogu loomisest, kes peab revideerima põhiseadust. 1973. a. lõpul alustasid võimud repressioone progressiivsete organisatsioonide ja tegelaste vastu.

«COLORADO» (BATLLE PARTEI). Asutatud 19. saj. esimesel poolel. Uruguai kodanluse suuremaid traditsioonilisi parteisid. 20. saj. algusest nimetavad enamik sinna kuuluvaid rühmitusi end Batlle parteiks selle omaaegse liidri José Battle y Ordóñezi järgi, kes oli kaks korda (1903—1907. ja 1911—1915. a.) vabariigi president. Töölisliikumise kasvu mõjul pidi «Colorado» 20. saj. algul teoks tegema sotsiaalseid reforme (abinõud rahvusliku tööstuse kaitseks, 8-tunnise tööpäeva kehtestamine, pensionide sisseseadmine, kiriku lahutamine riigist jne.). Pärast Teist maailmasõda lagunes mitmesse ossa, kes «deviiside seaduse» järgi ühinevad «Colorado» ühisloosungi alla, mis annab neile võimaluse saavutada valimisvõite pahempoolsete parteide üle.

Suurimat rühmitust «15-ne Nimekiri» ehk «Ühtsus ja Reform» juhib äärmiselt parempoolne Jorge Batlle. See kajastab kesk- ja väikekodanluse laialdaste kihtide ning suurkodanluse üksikute esindajate huve. «15-ne Nimekirjast» lahkulöönud «99 Nimekiri» ehk «Rahva Valitsus» esindab radikaalset väikekodanlust ja kuulub Laia Rindesse. Selle liider on Selmar Michelini.

[Tsentristlikud grupeeringud on **«Colorado ja battlistide liit»** (liidrid Augusto Legnani ja Hector Luisi) ning **«Battle Teed Mööda»** ehk «315. nimekiri» (liider Amilcar Vasconcellos).]

«Colorados» on veel mitmeid omavahel vaenutsevaid gruppe, kes ühendavad oma hääled üksnes võimu säilitamise huvides.

Vormistatud liikmeskonda ei ole. Kõik küsimused lahendavad fraktsioonide (rühmituste) enne valimisi elukohajärgsetes parteiklubides tegutsevad liidrid. Kongresse ei korraldata. On olemas «Colorado» üldine Peatäitevkomitee.

1971. a. valimistel sai partei parlamendi Esindajatekojas 41 kohta 99-st ja Senatis 14 31-st.

Häälekandjad — «Colorado», «La Mangana» («Hommik»), «El Diaro» («Päevaleht») ja «El Dia» («Päev»).

URUGUAI KOMMUNISTLIK PARTEI (UKP, algkeelne lühend PCU). Asutatud 21. septembril 1920. a. Uruguai Sotsialistliku Partei kongressi enamuse otsusega. Esindab tööliste, talupoegade ja progressiivse haritlaskonna huve. Sotsiaalselt koostiselt töölispartei (78% partei liikmetest on töölised). UKP XVII kongressil (1958. a. augustis) vastuvõetud programmdeklaratsioonis ja «Lähemate Nõudmiste Poliitilises Platvormis» öeldakse, et algul kujuneb Uruguai revolutsioon antiimperialistlikuks, agraarseks. See on esimene etapp teel sotsialistliku ühiskonnakorra kehtestamisele. UKP on valmis «võitlema koos kõigi poliitiliste parteide ja jõududega, kes pooldavad selle platvormi realiseerimist kas täielikult või tema olulisemas osas, kes võtavad tähelepanelikult kuulda teiste poliitiliste jõudude progressiivseid ettepanekuid rahvusliku vabastuse, rahu ja demokraatia ideaalide nimel sooritatavate ühisaktsioonide kavandamiseks».

UKP XVIII kongress (1962. a. juunis) suunas kommuniste tugevdama pahempoolsete jõudude ühtsust. Partei võttis energiliselt osa Pahempoolse Vabastusrinde loomisest samal aastal. UKP XIX kongress (1966. a. augustis) püstitas konkreetsed ülesanded «rahvahulkade ja parteitöötajate organisatsiooni loomiseks». 1966. a. oktoobris moodustati UKP osavõtul Töötajate Rahvuskonvent (TRK), mis ühendab ligi 95% Uruguai töölistest ja teenistujatest.

UKP XX kongress (1970. a. detsembris) kutsus parteid rakendama kogu jõudu, et luua Rahvaühtsuse Rinnet. 1971. a. veebruaris tekkiski Lai Rinne — antiimperialistlike, demokraatlike jõudude koondis, kuhu kõrvuti teiste parteide ja organisatsioonidega astus ka UKP.

UKP juhib Uruguai Kommunistliku Noorsoo Ühingut. Tema esindajad kuulusid Laia Rinde parlamendifraktsiooni. 1973. a. lõpul keelustasid võimud UKP tegevuse.[1]

UKP esindajad võtsid osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1975., 1960. ja 1969. a. UKP delegatsioon viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva, V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva ja NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva pidustustel.

Partei on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. UKP kõrgeim organ on kongress. Kongressidevahelisel perioodil juhib partei tegevust Keskkomitee, kes valib Täitevkomitee ja sekretariaadi.

UKP Keskkomitee peasekretär on Rodney Arismendi. (Uruguai tagurlikud võimud vahistasid ta 8. mail 1974. a.). 1975. a. jaanuaris vabastati ja saadeti maalt välja.

Keskhäälekandja — ajaleht «El Popular» («Rahvaleht»). 1973. a. lõpul keelasid võimud selle väljaandmise.

[Seejärel hakkas UKP illegaalselt välja andma ajalehte «Carta Semanal» («Nädala Kaart») ja teoreetilist ajakirja «Ensaios» («Näpunäited»).]

RAHVUSPARTEI «BLANCO». Asutatud 19. saj. esimesel poolel. Esindab latifundiste, suur- ja väikekodanlust, osa keskkihte ja haritlaskonda. Jagunenud mitmeks rühmituseks (fraktsiooniks), kuid «deviisiseaduse» põhjal korjab valimistel hääli üldloosungi «Blanco» all. Põhifraktsiooni kutsuti varem selle endise liidri L. A. de Herrera (1873—1959) järgi Herrera parteiks.

[Partei suurimaks fraktsiooniks on kasvanud 1966. a. loodud äärmiselt parempoolne **«Natsionalistlik Liit»**, mis ühendab endised 51 ja 900 nimekirja (liidrid Carlos Maria Penades ja Dardo Ortiz). **Rocha Rahvuslik Liikumine** (liidrid Alberto Cabinal Heber ja Carlos Rodriquez Labruna) esindab suurte latifundiumide omanike huve.]

Opositsioonis «Blanco» üldise kursiga on suurearvuline grupeering «Por la Patria!» («Isamaa Eest!») Vilson Ferreira Aldunate (emigratsioonis) juhtimisel.

Rahvusparteist «Blanco» on lahku löönud ka radikaalset väikekodanlust esindav kodanlik-natsionalistlik rühmitus Enrique Erro eestvedamisel, kes 1971. a. astus Laia Rindesse.

1971. a. valimistel sai Rahvuspartei «Blanco» ühtekokku 40 kohta Esindajatekojas ja 12 Senatis.

Rahvuspartei «Blanco» valib oma kongressil Rahvusliku Direktoraadi, kes juhib partei tegevust kongressidevahelisel perioodil.

Partei äärmiselt parempoolse tiiva häälekandja — «El Pais» («Maa»).

REVOLUTSIOONILINE TÖÖLISPARTEI (RTP). Väikesearvuline IV (trotskistlikku) Internatsionaali kuuluv partei. On loobunud sõjakast antikommunismist. 1971. a. astus Laia Rindesse.

URUGUAI SOTSIALISTLIK PARTEI (USP). Asutatud 1911. a. II Internatsionaali varing ja Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni mõju tingisid pahempoolse tiiva lahkulöömise USP-st, kes moodustas Uruguai Kommunistliku Partei.

1960-ndail a-il toimus USP-s nihe pahemale: protesti märgiks Suessi avantüüri ja Alžeeria sõja vastu lahkus ta 1960. a. Sotsialistlikust Internatsionaalist, hakkas toetama Kuubat. Ühtaegu lükkas USP korduvalt tagasi kommunistide ettepanekud ühtseks võitluseks ühiste eesmärkide nimel. 1962. ja 1966. a. keeldusid sotsialistid koos kommunistidega valimistel esinemast. 1967. a. tekkis parteis pahempoolitsev kallak, mis tingis USP keelustamise ja lõhenemise. Parteist eraldus ennast tupamarosteks nimetav grupp.

1970. a. täheldati USP-s taotlusi üksmeele saavutamiseks kommunistidega, järgmisel aastal astus partei Laia Rindesse. USP XXXVII kongress 1972. a. deklareeris, et partei tugineb oma tegevuses marksismi-leninismi õpetusele.

1971. a. parlamendivalimistel sai USP 36 000 häält. Uruguai sisedepartemangudes liitus partei valimistel enamasti mitte kommunistide, vaid Laia Rinde teiste osalistega.

USP-l on kontaktid NLKP-ga, vahetatakse delegatsioone. 1973. a. lõpul keelustasid võimud jälle USP tegevuse.

Kõrgeim organ — kongress, mis valib Keskkomitee ja Keskkomitee Täitevkomitee eesotsas peasekretäriga.

Peasekretär — Ramon Martinez.

Häälekandja — nädalaleht «El Oriental» («Uruguailane»). Koos kommunistidega andis USP välja ajalehte «Ultima Hora» («Viimane Tund»).

KRISTLIKDEMOKRAATLIK PARTEI (KDP). Asutatud 20. saj. algul Kodanike Liidu nimetuse all. 1962. a-st Kristlikdemokraatlik Partei. Viimastel aastatel on partei hakanud energiliselt protesteerima «kapitalismi ebaõigluse» vastu, etendanud märkimisväärset osa Laia Rinde loomisel 1971. a., esindab väikekodanluse huve.

1971. a. valimistel sai KDP 7 kohta Esindajatekojas ja ühe Senatis.

1965. a. lõi KDP-st lahku parempoolne Kristlik Kodanike Liikumine Venancio Florese juhtimisel. Praktiliselt varjusurmas.

Liider — Juan Pablo Terra.

Häälekandja — nädalaleht «Aora» («Nüüd»).

LAI RINNE. Asutatud 1971. a. veebruaris. Antiimperialistlike demokraatlike jõudude koondis. Sinna astusid Kommunistlik Partei, Sotsialistlik Partei, Revolutsiooniline Töölispartei, Pahempoolne Vabastusrinne, Kristlikdemokraatlik Partei, mõned teised pahempoolsed parteid ja rühmitused. 1971. a. parlamendivalimistel sai Lai Rinne üle 304 000 hääle, 18 kohta Esindajatekojas ning 5 Senatis.

Laia Rinde president kindral Liber Serengi kogus peaaegu 205 000 häält, kuid teda ei valitud presidendiks. Sellele kohale valituks osutus kõigest 153 000 häält saanud J. M. Bordaberry.[1]

Sotsialistlik Liikumine 1960-ndail a-il USP-st lahkulöönud väikesearvuline grupp. Kuulub Laia Rindesse.

Tupamarosed (Rahvuslik Vabastusliikumine). «Vahetuid aktsioone» pooldav väikekodanlik revolutsiooniline liikumine. Purustati pärast mitme terroriakti sooritamist 1972. a.

VENETSUEELA

(Venetsueela Vabariik)

Asub Lõuna-Ameerika põhjaosas. Pindala 912 000 km². Rahvaarv 11,5 milj. (1973. a.). Saavutas iseseisvuse 1821. a. Seadusandlik võim kuulub 200-kohalisest Esindajatekojast ja 49-kohalisest Senatist koosnevale Rahvuskongressile. President moodustab valitsuse ja juhib seda.

1973. a. detsembris toimusid Venetsueelas üldvalimised. Kõige ägedam heitlus peeti riigi kahe suurima poliitilise grupeeringu — valitseva Sotsiaal-Kristliku Partei COPEY ja Demokraatliku Aktsiooni Partei — vahel. President Rafael Caldera Rodrigueze valitsus tõstis välismaa naftamonopolide kasumimaksu, natsionaliseeris maagaasitööstuse, tugevdas kontrolli välisfirmade tegevuse üle, ütles üles

---

[1] Pärast Bordaberry diktatuurirežiimi kehtestamist on UKP jätkanud illegaalset tööd töölisklassi hulgas, taotlenud keelustatud opositsiooniparteide tihedamat liitu eesmärgiga kukutada diktatuurirežiim ja kehtestada ajutine demokraatlik valitsus. — *Toim.*

[1] 1973. a. novembrist keelustati kõik Laia Rindesse kuuluvad parteid ja rühmitused, ka need, mis on «rahvuslike parteide» «Blanco» ja «Colorado» fraktsioonid. — *Toim.*

Ameerika Ühendriikidega sõlmitud kaubalepingu, taastas diplomaatilised suhted NSV Liiduga, legaliseeris Venetsueela Kommunistliku Partei ja riigi teised progressiivsed organisatsioonid.

Võitmaks elanikkonna vaesemate kihtide hääli, kritiseeris Demokraatliku Aktsiooni Partei juhtkond valimiskampaanias R. Caldera Rodrigueze valitsust, nõudis, et ehitataks rohkem elamuid, likvideeritaks tööpuudus ja kiirendataks maareformi läbiviimist.

Rahva Rahvusrinne esitas Venetsueela täieliku sõltumatuse programmi, mis nägi ette naftа- ja mäetööstuse natsionaliseerimist, kõigi põhiprobleemide lahendamist Venetsueela töötajate huvides.

Valimistel saavutas võidu Demokraatliku Aktsiooni Partei, presidendiks valiti tema kandidaat Carlos Andres Perez.

[Demokraatliku üldsuse toetusel on president Perez ja tema valitsus astunud rea progressiivseid samme riigi välisimperialismist sõltuvuse vähendamiseks: 1974. a. natsionaliseeriti pangad ja rauamaagi kaevandused, 1975. a. augustis kinnitas parlament valitsuse dekreedi Venetsueela peamise rahvamajandusharu — naftatootmise natsionaliseerimiseks. Seadus jõustus 1. jaanuaril 1976 ning näeb ette välismaiste kompaniide võtmist riigi kontrolli alla kompensatsiooni maksmisega. Venetsueela on esinenud initsiaatorina Ladina-Ameerika riikide sõltuvuse vähendamiseks Ameerika monopolidest, Kuuba-vastase blokaadi lõpetamiseks.]

DEMOKRAATLIK AKTSIOON (DA). Asutatud 1941. a. R. Betancourt'i, R. Galegose ja R. Leoni poolt. Selle tuumiku moodustasid endised Rahvusliku Demokraatliku Partei liikmed. DA read suurenesid märgatavalt ühenduses R. Galegose esitamisega Venetsueela presidendi kandidaadiks. Kuigi partei algetapil esindas tervikuna väike- ja keskkodanluse huve, oli tema liikmeskonnas rohkesti töölisi, talupoegi ja haritlasi. DA astus energiliselt diktatuurivõimu vastu, esitas rahvuslike huvide kaitsmise programmi, kasutas oskuslikult demagoogilisi loosungeid ja muutus lühikese ajaga rahvahulkade poliitiliseks parteiks. Kuid edaspidi, pärast võimuletulekut 1958. a. hakkasid DA liidrid partei programmist järkhaaval taganema, hülgama rahvuslikke huve, taga kiusama Kommunistlikku Parteid ja pahempoolseid jõude. 1967. a. DA lõhenes. Lahkulöönud osa moodustas uue poliitilise organisatsiooni — Rahva Valimisliikumise.[1]

Rahvuskongressi praeguses koosseisus esindavad DA-d 102 Esindajatekoja liiget ja 29 senaatorit.

Kõrgeim organ — kord kahe aasta jooksul kokkukutsutav partei rahvuslik konverents (kongress). Konverentsidevahelisel perioodil juhib DA tegevust 19-liikmeline Rahvuslik Täitevkomitee. Parteiorganisatsioonid tegutsevad kõigis osariikides, neil on vertikaalne struktuur.

DA esimees — Gonzalo Barrios. Peasekretär — Octavio Lepaje.

Häälekandja — nädalaleht «AD» («Demokraatlik Aktsioon»).

RAHVA VALIMISLIIKUMINE (RVL, algkeelne lühend MEP). Asutatud 1967. a. 10. detsembril Demokraatliku Aktsiooni lõhenemise tulemusena. MEP asutajad iseloomustavad oma parteid demokraatliku, rahvusliku, antiimperialistliku ja revolutsioonilise organisatsioonina. MEP rahvuslikul assambleel 1970. a. augustis võeti vastu partei poliitilised teesid, milles öeldakse, et MEP «võitleb» «rahvusliku vabastuse ja demokraatliku sotsialismi nimel».

MEP-l on Rahvuskongressi Esindajatekojas 8 ja Senatis 2 esindajat.

Kõrgeim organ — kord kahe aasta jooksul kokkukutsutav rahvusassamblee (kongress). Kõrgeim juhtiv organ — kaks korda aastas kokkutulev Rahvusnõukogu. Juhtiv täitevorgan — Rahvuslik Poliitiline Komitee.

MEP esimees — Luiz B. Prieto Figueroa. Peasekretär — Paz Galarracha.

VENETSUEELA KOMMUNISTLIK PARTEI (VKP). Asutatud 1931. a. Välja arvatud kaks lühikest ajavahemikku (1945—1948 ja 1958—1961) tegutsenud illegaalselt või poollegaalselt. Praegu legaalne partei.

1946. a. novembris toimus VKP I kongress, kus võeti vastu partei poliitilised teesid ja põhikiri. 1957. a. veebruaris kutsus VKP Keskkomitee pleenum parteid tegutsema kõigi demokraatlike ja progressiivsete organisatsioonide liidu alusel riiki valitseva diktatuurivõimu vastu. Sama aasta septembris moodustati VKP algatusel põranda all nelja poliitilise partei esindajaist koosnev patriootlik hunta. VKP osavõtul kukutati diktatuur 1958. a. jaanuaris.

1961. a. alustas VKP relvastatud võitlust Betancourt'i rahvavaenuliku valitsuse vastu, kuid seda ei kroonninud edu. 1967. a. aprillis toimunud VKP Keskkomitee VIII pleenum tuli järeldusele, et partisanisõda on konkreetsetes tingimustes perspektiivitu ning kutsus parteid üle minema rahulike võitlusvormide kasutamisele. Pleenum pidas vajalikuks arendada laialdast rahvaliikumist progressiivsete, demokraatlike ümberkujunduste eest ja otsustas VKP osavõtu valimiskampaaniast. Ühtlasi tingisid VKP juhitud partisaniliikumise kaotus ning partei juhtkonna lahkarvamused Venetsueela revolutsiooni arenguteede üle VKP mõju nõrgenemise rahvahulkadele. Viimastel aastatel hargneb VKP-s äge võitlus parteivastase, revisionistliku rühmitusega.

VKP IV kongress (23.—27. jaanuarini 1971. a.) tegi kokkuvõtteid Venetsueela kommunistide võitlusest töötajate huvide ja rahvusliku vabanemise nimel ning kavandas uusi ülesandeid revolutsiooniliste ümberkujunduste läbiviimisel riigis, demokraatia ja sotsiaalse progressi tagamisel. Kongress demonstreeris Venetsueela kommunistide ustavust marksismile-leninismile, näitas oportunismiga peetava kompromissitu võitluse eeskuju. Üksmeelselt kõrvaldas VKP IV kongress parteist Marces-Petkovi fraktsioonilise, antiparteilise grupi osalised. Kongressi otsus parteivastase grupi väljaheitmise kohta tähistas Venetsueela kommunistide pikaajalise võitluse lõppu partei ridade marksistlik-leninliku puhtuse, proletaarse internatsionalismi põhimõtete ja Kommunistliku Partei olemasolu nimel üldse.

Pärast IV kongressi algas VKP-s suur töö partei taastamiseks. See ülesanne täideti aasta jooksul, mil nagu Kommunistliku Noorsooühingu ümberkorraldaminegi, mille kongress toimus 1972. a. veebruaris.

[VKP V kongress 1974. a. novembris avaldas tunnustust president Perezi valitsuse poliitikale majandusliku sõltumatuse kättevõitmiseks, nõudis majanduse reorganiseerimist, et teha lõpp rahvahulkade viletsusele ja töötusele. Kiideti heaks Keskkomitee otsus 1973. a. parteis uuesti tekkinud oportunistliku grupeeringu väljaheitmiseks.

Võeti vastu uus täpsustatud programm ning tehti muutusi põhikirjas, mis tulenesid esijoones partei liikmete arvu järsust kasvust — 3300-lt IV kongressi ajal 1974. a. 25 tuhandele V kongressiks.]

Rahvuskongressis on VKP-l 2 esindajat.

VKP võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957., 1960. ja 1969. a. VKP delegatsioon viibis NLKP XXII, XXIII ja XXIV kongressil, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50 aastapäeva ja V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva pidustustel.

VKP esimees — Gustavo Machado. Peasekretär — Jesus Faria.

Häälekandja — päevaleht «Tribuna Popular» («Rahvatribuun»).

RAHVA DEMOKRAATLIK JÕUD (RDJ, algkeelne lühend FDP). Asutatud 1962. a., kui erinevad rühmitused koondusid tollal populaarse viitseadmirali Wolfgang Larrasabali ümber. Parteisse kuulub linna väikekodanlust ja poolproletaarseid elemente. 1973. a.

[1] 1970-ndail aastail on parteis taas tugevnenud radikaalsem suund. Võimuloleva parteina (valitsus koosneb täielikult DA esindajaist) on DA toetanud president Perezi poliitikat väliskapitali võimutsemisele lõputegemiseks. — *Toim.*

valimistel toetas FDP juhtkond COPEY kandidaadi L. Fernandeze kandidatuuri Venetsueela presidendi kohale. FDP-l on Rahvuskongressi Esindajatekojas 9 saadikut (neist 7 valitud COPEY nimekirjade järgi).

Peasekretär — Jorge Dajer.

RAHVA RAHVUSRINNE («UUS JÕUD», RRR). Asutatud 1971. a. algul. RRR-i astusid Rahva Valimisliikumine, Venetsueela Kommunistlik Partei, Vabariiklik Demokraatlik Liit (liidu parempoolsete jõudude survel keeldus VDL-i juhtkond hiljem toetamast RRR-i programmi ja tema kandidaati presidendivalimistel), samuti haritlaskonna ja kodanluse rahvuslikult meelestatud ringkondade esindajaid.

RRR-i asutamine võimaldas konkretiseerida antiimperialistliku rahvavalitsuse loomise ülesannet vastava programmiga, lõi eeldused töölis- ja talurahvahulkade ühtsuse saavutamiseks ning sel kombel töölisliikumise ja Venetsueela ühiskonna killustatusest jagusaamiseks. RRR-i programm nõuab riigi majandusliku struktuuri muutmist rahva huvides, tööliste ja talupoegade, väike- ja keskettevõtjate olukorra parandamist.

RRR oma programmis rõhutab Venetsueela peamise majandusliku ülesandena maa põhirikkuste — nafta ja rauamaagi andmist riigi valdusse, et nende baasil rajada tänapäevase rahvusliku tööstuse aluse ning tagada selle tõepoolest sõltumatu areng.

RRR-i esindajad parlamendis (ajavahemikul 1969—1974) kaitsesid agaralt valitsuse kõiki samme Venetsueela rahvuslike huvide kaitseks. Ühtlasi esitati omalt poolt mitu tähtsat seaduseelnõu, näiteks välismaa naftafirmade seadmestiku üleandmise kohta Venetsueelale.

1972. a. 29.—30. juunil toimus RRR-i kuuluvate parteide delegaatide kongress sõltumatute esindajate osavõtul. Kongress esitas Rahva Valimisliikumise peasekretäri Paz Galarraga Venetsueela presidendi kandidaadiks 1973. a. detsembrivalimistel.

KODANIKE RAHVUSLIK RISTIRETK (KRR, algkeelne lühend CSN). Asutatud 1968. a., toetamaks endist diktaatorit Perez Jimenezi samal aastal toimunud valimistel. P. Jimenez saigi rohkesti hääli, eriti Varacases. CSN-il ei ole kindlat programmi, partei kogu propaganda toetab P. Jimenezi ja tema nn. rahvusliku hüveolu loosungit.

Rahvuskongressi Esindajatekojas on CSN-il 7 saadikut, Senatis üks.

Viimastel aastatel, ühenduses P. Jimenezi kavandatud naasmisega poliitikaareenile on Venetsueelas tekkinud nn. Perez Jimenezi liikumine, kuhu kuulub 8 parteid ja rühmitust. Neist peamised (peale KRR-i) on Sõltumatu Demokraatlik Liikumine (SDL) ja Ühinenud Rahvusrinne. SDL ühendab suur-, kesk- ja väikekodanlasi, ärimehi, erusõjaväelasi ning agulielanikke.

CSN-i liider — Pablo Salas Castillo.

RAHVUSLIK DEMOKRAATLIK RINNE (RDR, algkeelne lühend FDP). Asutatud 1964. a. eelmise aasta valimiskampaania aegu nimeka kirjaniku ja ühiskonnategelase Arturo Uslar Pietri (praegu FDP tegevusest osa ei võta) ümber kogunenud poliitiliste rühmituste liitumise alusel.

FDP-sse kuulub kodanluse esindajaid ja vabakutselisi.

Esimees — Martin Vegas. Peasekretär — Pedro A. Segnini La Cruz.

VABARIIKLIK DEMOKRAATLIK LIIT (VDL). Asutatud 1946. a. vastukaaluks tookord võimul olnud Demokraatlikule Aktsioonile.

Parteisse kuulub väikekodanlasi (väike- ja keskkaupmehi ning -tööstureid), tal on suur mõju Ida-Venetsueela talupoegade seas. Kontrollib mitmeid töölisametiühinguid.

P. Jimenezi diktatuuri vastu peetud võitluses andis VDL suure panuse türannia kukutamiseks. VDL-i ideoloogid käsitavad oma parteid demokraatliku, rahvusliku revolutsiooni nimel tegutseva organisatsioonina.

Rahvuskongressis esindatud 4 Esindajatekoja liikme ja ühe senaatoriga.

Esimees — Dionisio Lopez Oriuela. Peasekretär ja liider — Jovito Vilgalba. Pärast seda, kui VDL lahkus RRR-st, esitas VDL J. Vilgalba presidendikandidaadiks.

SOTSIAALKRISTLIK PARTEI COPEI. 1946. a. 13. jaanuaril asutati Caracases Valijate Sõltumatu Poliitilise Organisatsiooni (COPEI) komitee. Sama aasta septembris korraldas COPEI esimese rahvusliku konvendi (kongressi) ja koostas oma programmmanifesti. 1948. a. märtsis, COPEI III konvendil võeti ametlikuks nimetuseks Venetsueela Sotsiaal-Kristlik Partei (igapäevases tegevuses kasutatakse tänapäevani endist nimetust), kinnitati partei programm ja põhikiri. SKP esindas mõisnike, suurkodanluse ja katoliku vaimulikkonna ladviku huve. Partei laiem sotsiaalne baas kujunes linna- väikekodanlikest kihtidest ning Andide osariikide kesktalupoegadest. 1957. a. astus COPEI patriootlikku huntasse ning andis koos teiste parteidega oma panuse P. Jimenezi diktatuuri kukutamisse.

1960-ndate a-te lõpul toimus partei juhtkonnas märgatav nihe «demokraatlike ümberkujunduste, erinevate rahvakihtide nõudmiste rahuldamise kasuks». Ühtaegu aktiviseerus töö rahvahulkadega, mis partei liidrite meelest pidi etendama peamist osa esindusliku, võimuletulekuks valmi poliitilise partei loomisel. Pearõhk pandi tööle talurahva, tööliste ja haritlaskonna, eriti noorsoo hulgas. COPEI sihikindla tegevuse tulemusena saavutati siin nimetamisväärseid tulemusi. 1968. a. valiti COPEI asutaja ning liider Rafael Caldera Rodriguez Venetsueela presidendiks, Esindajatekojas on COPEI-l 57 saadikut, Senatis 14.

Tekkinud varjamatult parempoolse organisatsioonina, on COPEI-st sinna astunud progressiivsete jõudude, eeskätt töölisnoorsoo mõjul saanud teatavaid rahvuslikke huve kaitsev partei, mida tunnistas ka endise presidendi, välismonopolide vägivalla vastu protesteerinud R. Caldera Rodrigueze poliitika.

Kõrgeim organ — kord kahe aasta jooksul kokkukutsutav rahvuslik konverents. Konverentsidevahelisel perioodil juhib partei tegevust 15-liikmeline Rahvuslik Komitee. Partei organisatsioonid tegutsevad kõigis osariikides ja neil on vertikaalne struktuur alg- organisatsioonist Rahvusliku Komiteeni.

Esimees — Godofredo Gonzalez. Peasekretär — Pedro Pablo Agilar.

Häälekandja — nädalaleht «Cemanario de COPEI».

VIRGINIA

(Briti Virginia)

Saarterühm Kariibi meres. Pindala 153 km². Rahvaarv 10 500 (1970. a.). Suurbritannia koloonia. Riigipea on Suurbritannia kuninganna. Teda kohapeal esindav Inglise administraator seisab 5-liikmelise Täitevnõukogu ja 13-liikmelise Seadusandliku Nõukogu eesotsas (neist 7 valib elanikkond).

DEMOKRAATLIK PARTEI. Asutatud 1960-ndate a-te keskpaiku. Seadusandlikus Nõukogus 3 esindajat.

ÜHINENUD PARTEI. Asutatud 1960-ndate a-te keskpaiku. Seadusandliku Nõukogu valimistel 1971. a. sai ühe koha.

VIRGINIA SAARTE PARTEI. Asutatud 1970. a. Seadusandliku Nõukogu valimistel 1971. a. sai 2 kohta.

VIRGINIA

(USA Virginia)

Saarterühm Kariibi meres, Puertoriikost idas. Pindala 344 km². Rahvaarv 90 000 (1972. a.). USA koloonia. Seda haldab suurte volitustega kuberner. Seadusandlik organ koosneb 15 elanikkonna valitavast senaatorist.

SÕLTUMATUTE KODANIKE LIIKUMINE. Asutatud 1970. a.

PROGRESSIIVNE VABARIIKLIK PARTEI. Asutatud 1970. a.

Samuti on Virginias USA Demokraatliku Partei ja Vabariikliku Partei osakonnad.

AUSTRAALIA JA OKEAANIA

AUSTRAALIA

(Austraalia Liit)

Asub Austraalia mandril, Tasmaania ning paljudel väikestel saartel. Pindala 7,7 milj. km². Rahvaarv 13 268 000 (1973. a.). Kuulub Briti Rahvaste Ühendusse. Riigipea on Suurbritannia kuninganna, keda kohapeal esindab Austraalia valitsuse soovitusel määratav kindralkuberner.

Austraalia on kõrgeltarenenud industriaal-agraarne kapitalistlik riik. Välispoliitikas toetub sõjalis-poliitilistele liitudele Suurbritannia ja Ameerika Ühendriikidega. 1972. a. detsembris toimunud parlamendivalimistel võidu saavutanud tööerakondliku valitsuse ajal asus sõltumatule positsioonile mitmes välispoliitilises küsimuses. Kõrgeim seadusandlik organ on Esindajatekojast ja Senatist koosnev Föderaalparlament. Täitevvõim kuulub tegelikult valitsusele. Austraalia on tüüpiline kodanliku demokraatia maa. Riiki valitsetakse kahe partei süsteemiga. Kordamööda on võimul Liberaalse Partei ja Agraarpartei Koalitsioon või Tööerakond.

AUSTRAALIA PARTEI (AP). Asutatud 1969. a. juulis Austraalia Reformiliikumise baasil. Peegeldab haritlaskonna ja rahvusliku kodanluse mõnede kihtide huve. AP eesmärk on saada «kolmandaks jõuks» riigi kahe peamise poliitilise partei suhtes.

Sisepoliitikas nõuab AP haridussüsteemi reorganiseerimist, selle finantseerimist föderaaleelarvest, ja parlamendi volituste pikendamist. Välispoliitika alal taotleb Austraalia sõltumatust ja tema kaitsevõime tugevdamist, on teiste riikide siseasjadesse sekkumise vastu. Selle sihiga nõuab partei välismaal asuvate Austraalia vägede tagasitoomist kodumaale, sõjaliste paktide tühistamist ja sõbralike suhete arendamist kõigi riikidega.

AP taotleb väliskapitali positsioonide abistamist tööstuses, välisfirmade kohustuslikku registreerimist föderaalvalitsuses, välislaenude võtmist Austraalia firmade aktsiate või omandi müümise asemel. Partei soovitab luua majanduse perspektiivse planeerimise valitsusbüroo, välja töötada Austraalia loodusvarade evitamise riiklik poliitika, revalveerida Austraalia dollar, rakendada inflatsioonivastaseid abinõusid.

Parlamendis esindatud ei ole.

Liider — Gordon Burton.

Häälekandja — ajakiri «Reform».

AUSTRAALIA TÖÖERAKOND (AT). Asutatud 1891. a. AT aluse moodustavad sinna kollektiivliikmetena kuuluvad ametiühingud. Peale selle on Tööerakonnal individuaalliikmed, samuti noorsoo- ja naisorganisatsioon.

Tüüpiline sotsiaaldemokraatlik, reformistlik partei. Kuigi AT oma ametlikuks eesmärgiks kuulutab «tootmise, jaotamise ja vahetuse sotsialiseerimise», ei rakenda partei juhtkond praktikas ühtki abinõu, mida võiks nimetada sotsialistlikuks. Kummati on AT võimul olles ametiühingute survel ellu viinud mõningaid reforme töötajate elujärje parandamiseks ning ajanud sõltumatumat välispoliitikat, üles ütlemata sõjalis-poliitilisi liite Ameerika Ühendriikide ja Inglismaaga.

AT oli võimul Esimese maailmasõja algul, aastail 1929—1931 ja 1941—1949. Ajavahemikul 1949—1972 opositsioonis. Võitis Esindajatekoja valimised 1972. ja 1974. a., kuid kaotas 1975. a. detsembris, saades 37 kohta 127-st.

Tööerakondlased deklareerivad truudust ANZAM-ile (Suurbritannia—Austraalia—Uus-Meremaa «julgeolekuleping») ja ANZUS-ile (Austraalia—Uus-Meremaa—USA liit), on Austraalia tegelikult eemaldanud ASPAC-ist (9 Aasia ja Vaikse ookeani riigi regionaalsest organisatsioonist). Valitsus tühistas sõjaväeteenistuskohustuse, toetab Kagu-Aasia neutraliseerimise ideed, on tunnustanud Hiina RV-d, Saksa DV-d ja Vietnami DV-d, protesteeris resoluutselt Prantsuse tuumakatsetuste vastu.

Sisepoliitikas lubab AT suurendada pensione, kulutusi haridusele ja tervishoiule, teha parandusi sundarbitraaži seadusse, mis kergendaksid ametiühingutel oma õiguste kaitsmist.

AT-s endas on parem- ja pahempoolne tiib. Nendevaheline võitlus avaldab suurt mõju, AT seisukohtadele kaasaja konkreetsetes probleemides.

[Partei XXXI kongress 1975. a. algul tegi mõningaid järeleandmisi parempoolsele tiivale sisepoliitilistes ja majandusküsimustes. Otsustati annulleerida valitsuse poolt eelmisel aastal sisseviidud kasumimaks kapitalistidelt ja varem väljakuulutatud sotsiaalreforme vaid osaliselt läbi viia. Kongress aga kinnitas kavatsuse võtta Austraalia energiaressursid täielikult riigi kontrolli alla.]

Kõgeim organ — kord kahe aasta jooksul kokkukutsutav föderaalkongress. Konverentsidevahelisel ajal juhib partei tegevust Föderaalne Täitevkomitee.

Liider — Edward Gough Whitlam.
Esimees — Robert Howke.

AGRAARPARTEI (AP). Asutatud 1916. a. Tugineb suurmaaomanikele ja karjakasvatajatele. Partei aluse moodustavad farmerite ning karjakasvatajate assotsiatsioonid. AP programmis öeldakse, et partei eesmärk on olukorra parandamine maal turu laiendamise ja kaubanduse täiustamise, maaelanikkonna tõhusama esindatuse kaudu parlamendis, kõigi põllumajandusliku tootmise ja tooraine esmase töötlemisega seotud probleemide põhjaliku uurimise teel.

Välis- ja sisepoliitikas järgib AP põhiliselt Liberaalset Parteid, kellega moodustab koalitsiooni.

1975. a. parlamendivalimistel said Agraarpartei ja Liberaalne Partei kahe peale kokku 90 kohta, tulles taas võimule.

Juhtiv organ — Kesknõukogu, kes oma koosseisust valib Täitevkomitee.

Liider — G. Douglas Anthony.
Täitevkomitee esimees — W. L. Moss.

Häälekandja — ajaleht «Countryman» («Maamees»).

DEMOKRAATLIK TÖÖERAKOND (DTE). Asutatud 1955. a. Tööerakonna lõhenemise tagajärjel, kellest lõid lahku ultraparempoolsed elemendid. Äärmiselt tagurlik partei. Teda toetavad suurmonopolid, katoliku kirik ja reaktsioonilised katoliiklikud organisatsioonid. Partei programm rajaneb antikommunismil. Toetab Liberaalse Partei ja Agraarpartei koalitsiooni äärmiselt parempoolsetelt seisukohtadelt. DT saadikuid Föderaalparlamendi Esindajatekojas ei ole, Senatis sai partei 1970. a. vahevalimistel 5 kohta.

Esimees — J. D. Brosnan. Peasekretär — John Kane.

AUSTRAALIA KOMMUNISTLIK PARTEI (AKP). Asutatud 1920. a. 30. oktoobril Austraalia mitme sotsialistliku partei ja rühmituse kongressil. 1960-ndate a-te keskpaigani proletaarse internatsionalismi seisukohtadel asuv töölisklassi marksistlik-leninlik partei. Oma tegevuses juhindus AKP programmist «Austraalia tee sotsialismile», mis võeti vastu partei XVI kongressil 1951. a. ja mida täiendati XX kongressil 1964. a. Programmis püsitati partei lõppeesmärk — «sotsialismi saavutamine rahulikul teel, vastavalt töölisklassi ja kogu rahva huvidele». AKP oli üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel, tihedalt seotud oma baasi — ametiühingutega, hõivas kindla koha rahu- ja naisliikumises. 1963. a. heideti parteist välja grupp lõhestajaid eesotsas E. Hilliga, kes üritas AKP-le peale suruda mauistlikku kurssi.

AKP võttis osa kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelistest nõupidamistest 1957. ja 1960. a.

1960-ndate a-te keskpaigast toimus partei poliitilises kursis pööre. AKP XXI kongressil 1967. a. tühistati partei uue juhtkonna eestvõttel programm «Austraalia tee sotsialismile» ning

tegelikult kõrvaldati AKP põhikirjast tees demokraatlikust tsentralismist kui partei organisatsioonilise ehituse alusest. A. 1968—1969 revideeriti AKP seisukohti rahvusvahelise kommunistliku liikumise peaaegu kõigis tähtsamates küsimustes. See ilmnes partei 1970. a. märtsis toimunud XXII kongressi otsustes ning seal uue juhtkonna algatusel vastuvõetud programmis «Austraalia Kommunistliku Partei eesmärgid, meetodid ja organisatsioon». Viimases ei mainita, et marksism-leninism oleks partei ideoloogiline alus ega kõnelda kommunistliku partei juhtivast osast ühiskonna revolutsioonilises ümberkujundamises. Hüljatakse sotsialistlike riikide kogemuste rahvusvaheline tähtsus sotsialismi ehitamisel.

AKP võttis osa ka kommunistlike ja töölisparteide rahvusvahelisest nõupidamisest 1969. a., kuid partei delegatsioon ei kirjutanud alla nõupidamise lõppdokumendile tervikuna, nõustudes vaid selle kolmanda osaga. Juhtkonna poliitika tingis 1970-ndate a-te algul AKP ideelis-poliitilise kriisi. Suur osa Austraalia kommuniste keeldus järgimast AKP XXII kongressi poliitilist kurssi ning asutas 1971. a. uue — Austraalia Sotsialistliku Partei.

Kõrgeim organ — kord kahe aasta jooksul kokkukutsutav rahvuslik kongress. Kongressidevahelisel perioodil juhib AKP tegevust Rahvuslik Komitee, kes valib oma koosseisust Rahvusliku Täitevkomitee.

Esimees — Jack Munday. Rahvuslik sekretär — Lawrence Aarons.

Häälekandjad — nädalaleht «Tribune» («Tribuun») ja teoreetiline kuukiri «Australian Left Review» («Austraalia Pahempoolne Ringvaade»).

LIBERAALNE PARTEI. Asutatud 1944. a. (Esimesed liberaalide organisatsioonid tekkisid Austraalias juba a. 1900—1901.) LP-d on korduvalt reorganiseeritud ja tema nime muudetud. Olemuselt ning poliitikalt sarnaneb Inglise Konservatiivse Parteiga. Esindab suurmonopolide, töösturite, pankurite ja kaupmeeste huve. Liberaalse Partei programmi ja poliitilist kurssi iseloomustavad äärmine antikommunism ning kapitalismi alustugede kaitsmine. Välispoliitikas püsib kuulekalt Ameerika Ühendriikide ja Suurbritannia kiiluvees.

Liberaalne Partei oli võimul koalitsioonis Agraarparteiga a. 1949—1972.

Võimul olles võttis LP vahetult osa Vietnami sõjast, saatis sinna väeosi, toetas imperialismi kõiki rahvuslike vabastusliikumiste vastu suunatud sõjalis-poliitilisi blokke. Sisepoliitikas kajastas monopolide huve, kiskus alla töötajate elatustaset ning ründas nende demokraatlikke õigusi.[1]

Juhtiv organ — partei konverentsil valitav Föderaalnõukogu. LP igapäevast tegevust juhib Föderaalnõukogu valitud Föderaaltäitevkomitee.

Liider — M. Fraser.

AUSTRAALIA SOTSIALISTLIK PARTEI (ASP). Asutatud 1971. a. detsembris kommunistide-internatsionalistide konverentsil, kes algatasid tõepoolest proletaarse, marksismi-leninismi ja proletaarse internatsionalismi platvormil seisva partei uuestiloomise.

ASP asutav kongress toimus 1972. a. septembris—oktoobris. Seal võeti vastu partei programm ja põhikiri, samuti mitu resolutsiooni.

ASP eesmärk on sotsialismi ülesehitamine Austraalias. Eriresolutsiooniga kiitis partei heaks kommunistlike ja töölisparteide 1969. a. rahvusvahelise nõupidamise dokumendid ja materjalid. ASP põhikirjas öeldakse, et partei on üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. ASP parteiorganisatsioonid tegutsevad Austraalia kõigis osariikides ja suuremates tööstuskeskustes. Partei toeks on ametiühingud.

[1] Pärast opositsiooni sattumist 1972. a. kaldus mõnevõrra vasemale, et hankida töötajate hääli. See ebaõnnestus. Pärast liidri vahetust 1975. a. märtsis on võtnud taas kursi paremale, suurbisnesi huvide jäägitule kaitsmisele. Tulnud 1975. a. detsembris taas võimule, asus Austraaliat tagasi viima USA välispoliitilisse sõiduvette.

[ASP II kongress 1975. a. juunis võttis vastu partei uue programmi ning kinnitas rahule ja sotsialismile orienteeruva pealiini. Kongress astus välja pingelõdvenduspoliitika, Aasia kollektiivse julgeolekusüsteemi loomise eest. Sisepoliitika osas toetas Whitlami leiboristliku valitsuse progressiivseid reforme, taotledes samaaegselt monopolidevastase koalitsiooni loomisega töötajate huvide kaitseks kaugemaleulatuvaid ümberkujundusi.

Kongress seadis ülesandeks partei mõju edasise laiendamise ametiühingutes ja partei ridade kasvu.]

Esimees — Patrick Clancy. Peasekretär — Pieter Simon.

Häälekandjad — kuukiri «ASP» ja teoreetiline ajakiri «Australian Marxist Review» («Austraalia Marksistlik Ringvaade»).

FIDŽI

Asub samanimelistel saartel. Pindala 18 300 km². Rahvaarv 542 500 (1971. a.). 1970. a-st sõltumatu riik Briti Rahvaste Ühenduses. Riigipea — Suurbritannia kuninganna, keda kohapeal esindab kindralkuberner. Seadusandlik võim kuulub Esindajatekojast ja Senatist koosnevale parlamendile, täidesaatev valitsusele.

ÜHTSUSPARTEI (ÜP). Valitsev partei. Liikmeskonda kuulub erirasside esindajaid. ÜP-l on parlamendis 33 kohta 52-st.

Liider — Ratu Kamisese Kapaiwai Tuimacilau Mara (ühtlasi Fidži peaminister).

Häälekandja — ajaleht «Nation» («Rahvus»).

RAHVUSLIKU FÖDERATSIOONI PARTEI (RFP). Asutatud 1963. a. eeskätt indialastest koosnenud Föderatsioonipartei ja puht fidžilaste Rahvusliku Demokraatliku Partei ühinemise tulemusena. ÜP-ga opositsioonis. Parlamendis esindavad RFP-d 19 saadikut. Partei liikmeskond küünib ligi 40 000 inimeseni.

Liider — S. M. Koya.

PAAPUA — UUS-GINEA

Paapua (endine Austraalia valdus) hõlmab Uus-Ginea saare kaguosa ning mitmeid saari selle ligiduses. Pindala 223 000 km². Rahvaarv 640 000 (1970. a.). Uus-Ginea (endine ÜRO hooldusalune territoorium, Austraalia halduses) asub samanimelise saare kirdeosas, samuti Bismarcki arhipelaagis ja Saalomoni saarte põhjaosas. Pindala 239 000 km. Elanikke 1,8 milj. (1975. a.). Administratiivselt on Paapua — Uus-Ginea 1949. a-st ühendatud.

Valitav konsultatiivorgan — Assamblee — koosnes 10 ametlikust (Austraalia administraatori määratavast) ja 84 elanikkonna valitavast liikmest.

Assamblee otsusel ning Austraalia valitsuse nõusolekul anti Paapua — Uus-Gineale 1973. a. 1. detsembril sisemise omavalitsuse õigus. Kaitseküsimused ja välissuhted jäid endiselt Austraalia valitsuse võimkonda.[1]

RAHVA PROGRESSIIVNE PARTEI (RPP). Asutatud 1970. a. RPP-d toetab hiinlastest elanikkond. Kuulub valitsevasse rahvuslikku koalitsiooni. Assambleel 10 kohta.

UUS-GINEA RAHVUSLIK PARTEI (UGRP). Peamine toetus Uus-Ginea mägismaal. Kuulub valitsevasse rahvuslikku koalitsiooni. Assambleel esindatud 10 saadikuga. Oli omavalitsuse küsimuses kõhkleval seisukohal.

ÜHINENUD PARTEI (ÜP). Asutatud 1970. a. Assambleel Uus-Ginea mägismaad esindanud endiste konservatiivsete saadikute poolt. Rahvusliku koalitsiooniga opositsioonis. Suurim partei. Tugineb maaelanikkonnale.

ÜP-d finantseerivad Austraalia monopolid. [Omavalitsuse ja sõltumatuse

[1] 16. septembril 1975 kuulutati Paapua — Uus-Ginea sõltumatuks ühtseks riigiks. — *Toim.*

küsimuses kuni 1972. aastani võimul olles sisuliselt eitavalt meelestatud, pärast opositsiooni jäämist püüdis nende küsimuste lahendamisega venitada.] Assambleel esindatud 40 saadikuga.

PAAPUA JA UUS-GINEA LIIT (algkeelne lühend PANGU). Asutatud 1967. a. Tugineb linnaelanikkonnale, nõudis territooriumile viivitamatult kohalikku omavalitsust. 1972. a-st valitseva rahvusliku koalitsiooni peamine partei. Assambleel esindatud 31 saadikuga.

Liider — Michael Somare (ühtlasi Paapua — Uus-Ginea peaminister).

[Peale selle tegutsevad Paapua — Uus-Gineas mitmed separatistlikud grupid, kes esindavad üksikute hõimude huve ja on tihtipeale seotud väliskapitaliga. Tuntuim neist taotleb riigi idaosas asuva Bougainville'i saare Paapua — Uus-Gineast eraldamist. Seal on rohkesti vasemaaki. Kaevandused kuuluvad rahvusvahelisele kompaniile «Bougainville Copper», kus peaosa kuulub inglise kapitalile.

Kaks nädalat enne Paapua — Uus-Ginea iseseisvuse väljakuulutamist teatasid Bougainville'i separatistid oma sõltumatu riigi loomisest. See ei leidnud rahvusvahelist tunnustust, seehulgas ÜRO ega endise koloniaalisanda Austraalia poolt. Mäss likvideeriti veretult.

SAALOMONI SAARED

[Inglismaa protektoraat XIX sajandi lõpust. Austraaliast kirde pool. Koosneb 10 suuremast ja 5 väiksemast saarest. Territoorium 29,8 tuhat km², rahvaarv 173 500 (1972). 1974. a. sisemine omavalitsus. Seadusandlik organ — Valitsusnõukogu — 17 valitavat, 9 määratavat liiget.

Progressiivne Rahvapartei (PRP, algkeelne lühend PPP). Mõõdukas, seehulgas läbikäimises Inglise võimudega. Taotleb sõltumatust 1980. aastaks.

Peaülesandeks loeb saarte elanikest poliitiliselt, majanduslikult ja sotsiaalselt tugeva ja ühtse rahvuse väljakujundamise.

Valitsusnõukogus 6 esindajat. Liider S. Mamaloni (27. septembrist 1974 ühtlasi Saalomoni saarte esimene peaminister).

Ühendatud Saarte Partei Assotsiatsioon (USPA, algkeelne lühend USIPA). Radikaalsem. Liider S. Kinika.]

UUS-KALEDOONIA

Prantsusmaa meretagune territoorium. Asub samanimelisel ja mitmel muul saarel Vaikse ookeani edelaosas. Pindala 19 000 km². Rahvaarv 130 000 (1972. a.). Administratsiooni juht on Prantsuse kuberner. Elanikkond valib 35-liikmelise, piiratud õigustega Territoriaalassamblee. Sisepoliitilist olukorda iseloomustab parteidevaheline võitlus Uus-Kaledooniale poliitilise autonoomia andmise küsimuses.

KALEDOONIA LIIT (KL). Asutatud 1951. a. Taotleb Uus-Kaledooniale poliitilist autonoomiat. Territoriaalassambleel esindatud 12 saadikuga.

RASSIDE LIIT (RL). Nõuab järjekindlalt Uus-Kaledooniale poliitilist autonoomiat. Territoriaalassambleel 5 kohta.

Uus-Kaledoonias tegutseb ka parteisid, mis on poliitilise autonoomia vastu. Nende hulka kuuluvad:

Demokraatlik ja Sotsiaalne Üksmeel. Territoriaalassambleel 7 kohta. **Kaledoonia Liberaalne Liikumine.** Territoriaalassambleel 5 kohta. **Demokraatlik Liit.** Territoriaalassambleel 4 kohta. **Kaledoonia Rahvaliikumine.** Territoriaalassambleel 2 kohta.

UUS-MEREMAA

Asub Vaikse ookeani loodeosa saartel. Pindala 268 700 km². Rahvaarv 2,96 milj. (1973. a.). Kapitalistlik riik kõrgeltarenenud põllumajandusega. Kuulub Briti Rahvaste Ühendusse. Riigipea on Suurbritannia kuninganna, keda kohapeal esindab kindralkuberner. Seadusandlik võim kuulub ühekojalisele parlamendile — 87-liikmelisele Esindajatekojale. Täitevvõimu teostab valitsus. Välispoliitika aluse moodustavad sõjalis-poliitilised liidud Ameerika Ühendriikide, Suurbritannia ja Austraaliaga. Uus-Meremaa on kodanlik-demokraatlik riik, kus parlamendivalimiste tulemusena saab võimule üks kahest peamisest poliitilisest parteist — Rahvuslik Partei või Tööerakond.

UUS-MEREMAA KOMMUNISTLIK PARTEI (UMKP). Asutatud 1921. a. UMKP programm «Uus-Meremaa tee sotsialismile» töötati välja 1952. a. ja kinnitati 1954. a. Rahvusvahelise kommunistliku liikumise kooskõlastatud kursist kõrvale kaldudes tühistas partei juhtkond selle 1960. a. Praegu asub UMKP antileninlikel seisukohtadel. «Mao ideede» pimesi järgimine tingib, et partei minetab kontakti rahvahulkadega, lakkab olemast tööliskiassi ja riigi progressiivsete jõudude avangard, tema mõju tööliste hulgas kahaneb. Faktiliselt on UMKP muutumas sektantlikuks rühmituseks, keda vapustab üks lõhenemine teise järel. UMKP viimane, XXI rahvuslik konverents peeti 1966. a. aprillis.

Peasekretär — Victor Wilcox.

Häälekandjad — nädalaleht «People's Voice» («Rahva Hääl») ja kuukiri «New Zealand Communist Review» («Uus-Meremaa Kommunistlik Ringvaade»).

TÖÖERAKOND (TE). Asutatud 1916. a. Sotsiaalreformistlik partei. TE-sse kuulub kollektiiv- (ametiühingud) ja individuaalliikmeid (väikekodanlust, haritlasi jne.). Partei eesmärk on maksimaalselt kasutada Uus-Meremaa ressursse riigi majanduselu korraldamiseks, korraldada kaupade ja teenuste jaotamine niiviisi, et igale töövõimelisele ja -tahtelisele isikule oleks tagatud piisavalt kõrge elatustase. Ei TE välis- ega sisepoliitika erine põhimõtteliselt Rahvusliku Partei omast. Kuid mõne probleemi suhtes on Tööerakonnal iseseisev seisukoht (näiteks nõudis ta Uus-Meremaa vägede äratoomist Vietnamist). TE oli võimul a. 1935—1949, 1957—1960 ja 1972—1975. Viimati võimul olles viis TE ellu piiratud sotsiaal-majanduslikke reforme, protesteeris Prantsusmaa tuumakatsetuste vastu, seadis sisse diplomaatilisi suhteid sotsialistlike riikidega.

Kõrgeim organ — iga-aastane rahvuslik konverents, mis valib suurte õigustega Rahvusliku Täitevkomitee.

Liider — Wallace Rowling. Esimees — C. M. Bennett.

RAHVUSLIK PARTEI (RP). Asutatud 1936. a. Konservatiivide ja liberaalide liit, kaitseb suurkodanluse ja rikaste farmerite huve.

RP programmis rõhutatakse partei peamise ülesandena kapitalismi säilitamist ning võitlust sotsialismi ja kommunismiga. Välispoliitikas on RP ustav sõjalis-poliitilistele liitudele Ameerika Ühendriikide, Suurbritannia ja Austraaliaga (ANZAM, ANZUS). Võimul olles saatis RP valitsus Uus-Meremaa väed Vietnami sõtta. Partei sisepoliitikat iseloomustab monopolide huvide kaitsmine ja pealetung töötajate elatustasemele.

Rahvuslik Partei oli võimul a. 1949—1957 ja 1960—1972. [1975. a. novembrivalimistel sai parlamendi 87-st kohast 53 ning tuli taas võimule.]

Kõrgeim organ — iga-aastane konverents.

Liider — R. Muldoon (ühtlasi Uus-Meremaa peaminister).

Häälekandja — kuukiri «National Observer» («Rahvuslik Vaatleja»).

UUS-MEREMAA SÕTSIALISTLIKU ÜHTSUSE PARTEI (UMSÜP). Asutatud 1966. a. veebruaris Uus-Meremaa kommunistide poolt, kes ei olnud nõus UMKP juhtkonna Hiina-meelse kursiga. Partei seab eesmärgiks sotsialismi ülesehitamise Uus-Meremaal. UMSÜP programmi «Sotsialismi nimel Uus-Meremaal» kiitis heaks partei II rahvuslik konverents 1970. a., see avaldati 1971. a.

Programmis rõhutatakse, et ainult sotsialism on võimeline jagu saama Uus-Meremaad kimbutavatest raskustest, kavandatakse sotsialismile siirdumise peamised teed ja meetodid, rõhutatakse rahvahulkade organiseeritud poliitilise liikumise

tähtsust töötajate lähimate nõudmiste rahuldamisel ning lõppeesmärgi — sotsialismi — saavutamisel.

UMSÜP delegatsioon viibis NLKP XXIV kongressil.

Partei ülesehituse organisatsiooniline põhimõte on demokraatlik tsentralism. Kõrgeim organ — kord kolme aasta jooksul kokkukutsutav rahvuslik konverents. Viimane, III rahvuslik konverents toimus 1973. a. septembris.

Rahvuslik esimees — Alex Drennan. Rahvuslik sekretär — George Jackson.

Häälekandjad — ajaleht «New Zealand Tribune» («Uus-Meremaa Tribuun») ja teoreetiline ajakiri «Socialist Politics» «Sotsialistlik Poliitika»).

SOTSIAALSE KREDIIDI PARTEI (SKP). Poliitilise parteina asutatud 1954. a. Enne seda nimetati Sotsiaalse Krediidi Liigaks.

Pooldab kapitalismi säilimist, kuid on püstitanud ülesande likvideerida selle pahed Rahvusliku Krediidivalitsuse loomise abil, tagamaks krediidi püsimist ühiskondlikus omanduses ja igaühele nn. sotsiaalsete dividendide väljamaksmist. Valimisprogrammides on SKP lubanud sotsiaalkindlustusmaksu kaotamist, teiste maksude kärpimist või tühistamist ning sotsiaalkindlustuse väljamaksete suurendamist.

Kõrgeim organ — rahvuslik konverents, kes valib Täitevkomitee.

Esindust parlamendis ei ole.

Liider — B. S. Beatham.

[COOKI SAARTE PARTEI. Cooki saartel elavate Uus-Meremaa põliselanike maooride ülikkonna partei. Konservatiivne. Püüab maooridesse sisendada tänulikkust valgete kolonisaatorite vastu. Mõju kahanemas seoses progressiivsete ideede levikuga maooride hulgas.]

AUTORITE KOLLEKTIIV

Aleksandrov, S., Anikina, J., Artjomov, V., Baidakov, V., Bernov, J., Bogomolov, A., Boguševitš, O., Borissov, R., Dementjev, J., Denissov, J., Drugov, A., Glazov, V., Glunin, V., Gontšarov, V., Guguškin, V., Iljin, A., Iljitšov, B., Ivanov, R., Jakunin, V., Jevsjukov, P., Kolesnikov, S., Korendjasov, J., Kornjuhhin, V., Kozlov, J., Kulõšev, J., Kurin, K., Kuznetsov, J., Kuus, A., Lagutin, J., Lepanov, J., Lobov, A., Lomakin, N., Lukina, S., Makarov, A., Makarov, S., Malov, A., Maljukovski, M., Melik-Gaikazova, N., Mihhejev, J., Mironov, J., Motšalin, D., Mussatov, V., Nerubailo, V., Netškin, G., Pazikova, N., Pertsov, V., Pesljak, A., Petruk, B., Pokrovski, A., Popov, A., Potapov, V., Rõkin, V., Rõtov, L., Selivjorstov, V., Simonenko, N., Smirnov, G., Stegnii, P., Stepanov, J., Streltsov, V., Strižova, N., Šarif, D., Šemenkov, K., Štšerba, A., Zagladin, V., Zahharov, D., Zujev, J., Teplinski, L., Tihmenjov, V., Titarenko, S., Tsvetkov, V., Tšernõšov, V., Tšurilov, J., Urnov, A., Vassiljev, J., Vassiljev, P. J., Vassiljev, P. V., Velikoseltsev, V., Volkov, A., Vorožeikin, J.

SISUKORD

Eessõna 5

NSV Liit 11

Euroopa 19

Albaania 19
Austria 19
Belgia 22
Bulgaaria 25
Gibraltar 27
Hispaania 27
Holland 30
Iirimaa 33
Island 35
Itaalia 36
Jugoslaavia 40
Kreeka 42
Liechtenstein 45
Luksemburg 45
Lääne-Berliin 46
Malta 48
Monako 48
Norra 49
Poola 53
Portugal 55
Prantsusmaa 58
Rootsi 62
Rumeenia 66
Saksa Demokraatlik Vabariik . . . 67
Saksa Föderatiivne Vabariik . . . 69
San Marino 73
Soome 74
Suurbritannia 78
Šveits 82
Taani 86
Tšehhoslovakkia 89
Ungari 92

Aasia 95

Afganistan 95
Aomen 95
Bahrein 95
Bangladesh 96
Bhutan 98
Birma 98
Brunei 101
Filipiinid 101
Hiina 104
Iisrael 108
India 112
Indoneesia 117
Iraak 119
Iraan 122
Jaapan 124
Jeemeni Demokraatlik Rahvavabariik 127
Jordaania 129
Kambodža 131
Korea 132
Korea Rahvademokraatlik Vabariik 132
Lõuna-Korea 133
Küpros 135
Laos 137
Liibanon 139
Malaisia 142
Mongoolia 144
Nepaal 146
Omaan 146
Pakistan 147
Palestiina 150
Singapur 151
Sri Lanka 152
Süüria 154
Tai 157
Timor 159
Türgi 160
Vietnam 162
Vietnami Demokraatlik Vabariik . 163
Lõuna-Vietnam 164

Aafrika 166

Afaaride ja Issade Prantsuse Territoorium 166
Alžeeria 166

Angoola 167
Benin 169
Botsvaana 169
Burundi 170
Egiptus 171
Ekvatoriaal-Ginea 172
Elevandiluurannik 173
Etioopia 174
Gaana 174
Gaboon 175
Gambia 175
Ginea 176
Ginea-Bissau Vabariik 176
Kamerun 178
Keenia 178
Kesk-Aafrika Vabariik 179
Komoorid 180
Kongo 180
Lesoto 181
Libeeria 183
Liibüa 184
Lõuna-Aafrika Vabariik 185
Lõuna-Rodeesia 187
Malaavi 188
Malagassi Vabaraiik 189
Mali 190
Maroko 191
Mauretaania 192
Mauritius 193
Mosambiik 194
Namibia 195
Nigeeria 196
Niiger 198
Réunion 198
Rohelise Neeme Saared 199
Ruanda 199
Sair 200
Sambia 200
São Tomé ja Principe 201
Seišellid 202
Senegal 202
Sierra Leone 203
Somaalia 204
Sudaan 205
Svaasimaa 206
Tansaania 207
Togo 208
Tšaad 209
Tuneesia 209
Uganda 211
Ülem-Volta 212

Ameerika 213

Ameerika Ühendriigid 213
Antigua 217
Antillid 217
Argentiina 217
Bahama 222
Barbados 222
Belize 223
Bermuda 223
Boliivia 223
Brasiilia 225
Cayman 226
Dominica 226
Dominikaani Vabariik 227
Ekuador 230
Gajaana 233
Grenada 233
Gröönimaa 234
Guadeloupe 234
Guajaana 235
Guatemaala 235
Haiiti 236
Honduuras 237
Jamaika 238
Kanada 239
Kolumbia 242
Kostariika 244
Kuuba 246
Martinique 247
Mehhiko 248
Montserrat 252
Nikaraagua 252
Panama 254
Paraguai 255
Peruu 258
Puertoriiko 260
Saint Christopher (Saint Kitts)-Nevis-Anguilla 261
Saint Lucia 262
Saint Vincent 262
Salvador 262
Surnnam 263
Trinidad ja Tobago 264
Tšiili 265
Uruguai 268
Venetsueela 271
Virginia (Briti) 275
Virginia (USA) 275

Austraalia ja Okeaania 276

Austraalia 276
Fidži 279
Paapua Uus-Ginea 279
Saalomoni saared 280
Uus-Kaledoonia 280
Uus-Meremaa 280

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПАРТИИ

Справочник

На эстонском языке

Переводчики: Т. Хунк, Т. Кэлам, Р. Раммус

Обложка: А. Сяде

Таллин, изд-во «Ээсти раамат»

Toimetaja J. Laas. Kunstiline toimetaja S. Stern. Tehniline toimetaja K. Rohtmets. Korrektor A. Langsepp. Laduda antud 25. XI 1975. Trükkida antud 28. IV 1976. Trükipaber nr. 1, 60×84/16. Trükipoognaid 18,0. Tingtrükipoognaid 15,94. Arvestuspoognaid 26,25. Trükiarv 20 000. «Eesti Raamat», 200090 Tallinn, Pärnu mnt. 10. Tellimuse nr. 6242. H. Heidemanni nim. trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. I.

Hind rbl. 1.21